1179 D.

SOCIETATEA ROMÂNĂ DE LINGUISTICĂ
SERIA I. MEMORII, 5.

NICOLAE DRĂGANU
Profesor la Universitatea din Cluj
Membru al Academiei Române

ISTORIA SINTAXEI

LUCRARE POSTUMĂ

INSTITUTUL DE LINGUISTICĂ ROMÂNĂ

ISTORIA SINTAXEI

Inv. 83702.-

SOCIETATEA ROMÂNĂ DE LINGUISTICĂ
SERIA I. MEMORII, 5.

NICOLAE DRĂGANU
Profesor la Universitatea din Cluj
Membru al Academiei Române

ISTORIA SINTAXEI

LUCRARE POSTUMĂ

Biblioteca Centrală

27769

BUCUREŞTI
INSTITUTUL DE LINGUISTICĂ ROMÂNĂ
7, Str. Edgar Quinet, 7
1 9 4 5

ECA CENTRALA UNIVERSITARA
BUCUREȘTI
23 609
1956
1961
RC 242/06
B.C.U. Bucuresti
C27966

R29/94

CUVÂNT INAINTE

Manuscrisul pe care îl publicăm aci constitue lucrarea cea mai întinsă a regretatului N. Drăganu, *pe care* Societatea Română de Linguistică *a hotărît să o publice, dimpreună cu celelalte două lucrări apărute mai înainte, în aceeaşi colecţie de* Memorii *a Societăţii* [1].

Prezenta lucrare se compune din două părţi: expunerea propriu zisă şi bibliografia. Partea dintâi nu a fost scrisă în întregime pe curat. N. Drăganu *apucase să copieze numai 142 de pagini, format comercial, care pot fi considerate gata de tipar. Restul manuscrisului, până la pag. 518, scris pe foi de format dictando, ne înfăţişează o redacţie pe care autorul ar fi ameliorat-o cu siguranţă în vederea tiparului. In lipsa acestei reviziuni, am fost obligaţi să aducem redacţiunii unele modificări pur formale.*

Partea a două a lucrării e compusă din Bibliografia, *înşirată pe un număr de 1908 de fişe.*

D-na Pia Gradea, *fiica regretatului* N. Drăganu, *a completat, în baza notelor rămase, trei lacune ale prezentului manuscris, şi anume la pag. 134—134 a (paginaţia manuscrisului) (M. Deutschbein), 136—136 a (R. Blümel) şi 159 a-c (R. Meringer).*

Titlul lucrării ne aparţine (autorul alesese ca titlu Istoria sintaxei generale) [2].

Mulţumim pe această cale D-nei Pia Prof. N. Drăganu, *care a binevoit să ne încredinţeze spre publicare manuscrisul lucrării.*

In felul acesta, suntem fericiţi de a pune la îndemâna cercetătorilor o lucrare de o mare utilitate, care nădăjduim că va fi consultată cu profit. Bibliografia *dela sfârşitul cărţii va aduce servicii însemnate, ea alcătuind un bogat repertoriu.*

Bucureşti, Iulie 1944. SOCIETATEA ROMÂNĂ DE LINGUISTICĂ

---

[1] *Morfemele româneşti ale complementului în acuzativ şi vechimea lor,* Bucureşti, 1943 şi *Elemente de sintaxă a limbii române,* Bucureşti, 1945.

[2] Vezi N. Drăganu, *Elemente de sintaxă a limbii române,* cuvânt înainte.

INTRODUCERE

Fără îndoială, cea mai înapoiată dintre părțile gramaticii este sintaxa. Lingviștii au neglijat mult timp acest domeniu, pentrucă el le da mai puțin prilej de comparație ca fonologia, morfologia și etimologia, care, cu numeroasele lor probleme și importantele rezultate spre care-i ademeneau, nu le lăsau de ajuns timp liber pentru astfel de cercetări. Afară de aceasta, sintaxa cere o cunoaștere mai întinsă și o înțelegere mai adâncă și mai precisă a limbii decât celelalte părți ale gramaticii. Astfel, cercetările sintactice au fost lăsate mult timp aproape exclusiv în grija filologilor (= « interpretători de texte »). Și într'adevăr aceștia, socotind gramatica în sensul dat acestei τέχνη γραμματική de către Dionysios Thrax, de ἐμπειρία τῶν παρὰ ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ λεγομένων [1], deci de filologie (= « interpretare de texte »), cum o înțelegem astăzi pe aceasta, au dat ce este mai bun în sintaxa mai veche.

În vremea din urmă, când celelalte domenii ale gramaticii oferă tot mai puțin prilej de recoltă științifică, a început să crească interesul pentru sintaxă, ca și pentru stilistică și semantică, ale căror metode de cercetare au fost înnoite și desăvârșite, urmărindu-se în rândul întâi laturea psihică a limbii. Pentru acest scop a fost avută în vedere, și mai mult ca mai nainte, legătura studiilor lingvistice cu cele filosofice.

Se știe doar că, deși gramatica s'a născut din nevoile practice ale interpretării textelor în școală, iar gramaticii, la început, au făcut să progreseze știința lor prin propriile mijloace și fără ajutorul teoreticienilor, perfecționând pe încetul noțiunile gramaticale și terminologia, totuși, pentru ca să poată explica faptele lingvistice în întregimea lor, au fost nevoiți să împrumute cu timpul sprijinul fiziologiei, psihologiei și logicei. Limbajul este doar o activitate omenească săvârșită cu ajutorul organismului. Cele trei științe amintite deci trebue să conlucreze cu lingvistica, care este o știință de fapte și legi, pentru ca explicarea fenomenului să fie desăvârșită.

Mai întâiu a fost pusă la contribuție logica, această știință formală a relațiunilor, care a corespuns mult timp tuturor trebuințelor

[1] « Cunoașterea celor spuse în general de poeți și scriitori. »

gramaticilor din școala veche. În vremea din urmă i s'a dat tot mai multă importanță fiziologiei, necesare la descrierea și definirea sunetelor, și psihologiei, care explică procesele sufletești ale limbajului și pricinile formelor de limbă anormale, pentru care logica nu poate da lămuriri. În special sintaxa, stilistica și semantica nu pot fi înțelese fără psihologie.

Cei mai mulți dintre lingviștii cari au împrumutat acest sprijin n'au avut pregătirea filosofică necesară pentru a-și crea un sistem propriu de filosofie a gramaticii sau de lingvistică generală. Au trebuit deci să se întemeieze pe sistemele alcătuite de filosofi : la început pe ale logicianilor; când acestea nu i-au mulțumit, pe ale psihologilor.

Nici psihologia însă nu și-a urmat dela început calea firească, ci, pe urma legăturii pe care o avea cu metafizica, mai întâi a fost prea speculativă și, prin urmare, lipsită de stabilitate.

Lingviștii cari au pornit dela ea au clădit așa dar pe un temeiu labil și, odată cu doctrina filosofică de care s'au servit, au căzut și sistemele făurite de ei. Abia în timpul din urmă, mai ales dela Wundt încoace, s'au îndreptat cele două discipline, despre care vorbim, pe drumul cel bun care duce la rezultate durabile.

Aceasta s'a făcut însă numai în străinătate. La noi s'a continuat cu cultivarea fiecăreia din ele pentru sine. Urmarea este că, deși putem constata o înflorire atât pe terenul cercetărilor de psihologie și logică, cât și pe cel al celor de lingvistivă, partea comună a acestor discipline a rămas cu totul necultivată. Dar lucrul trebue și este pe cale să se schimbe. Totuși schimbarea nu va putea rupe cu totul cu tradiția trecutului. De aceea înainte de a ne apuca de studiul sintaxei, este bine să cunoaștem evoluția ideilor sintactice în trecut.

Cercetându-le, ne vom convinge că sintaxa, așa cum se face și acum, mai ales în școală, este o clădire învechită, cuprinzând foarte multe reguli, fără a fi nevoie totdeauna de ele, și o terminologie care în multe privințe nu mai corespunde. Nu este de mirare deci dacă se cere să fie premenită.

PERIODUL I. GRECII ŞI ROMANII

Disciplina sintaxei este relativ nouă, deşi istoria ei este veche, iar clădirea ei învechită.

Dacă am vrea să facem o expunere completă a desvoltăr i ideilor sintactice, ar trebui să începem cu Grecii cari ne-au dat acest termen.

Cuvântul s i n t a x ă este fără îndoială identic la origine cu grecescul σύνταξις, abstractul verbal al lui συντάσσω, întrebuinţat în deosebite înţelesuri încă din secolul V înainte de Hristos.

Grecii. Discuţiile Grecilor cu privire la teoretizarea limbii încep încă din secolul V înainte de Hristos. Cele dintâi discuţii s'au ivit cu privire la sunete şi la originea limbii (φύσει ori θέσει).

Protagoras. Dintre Greci, Protagoras din Abdera poate fi considerat începătorul lingvisticei în sens apusean. Cum apare şi din « Norii » lui Aristophanes, el a fost cel dintâi care s'a gândit la genul numelor şi la modul verbelor.

Platon. Astfel a început să se impună trebuinţa unei categorisiri a felurilor cuvintelor după înţelesul şi funcţiunea lor. Mai întâi s'a deosebit numele (ὄνομα) de verb (ῥῆμα), care exprimă ceva despre cel dintâi, deci este oarecum sinonim cu predicatul. Amândouă aceste expresiuni se găsesc la Platon în Kratylos şi Sophistes. Încolo, la Platon, afară de atingerea chestiunii originii limbii, nu găsim nicio idee care ar fi fost rodnică în privinţa studiului limbii la cei ce i-au urmat.

Aristoteles. Cu totul altfel este situaţia la Aristoteles. Dela acesta derivă, în cea mai mare parte, terminologia gramaticală, deşi este greu să spunem ce înţelegea el subt λόγος, prin care traducătorii lui moderni înţeleg p r o p o z i ţ i u n e a. Λόγος numeşte Aristoteles o grupă de sunete cu înţeles, din care chiar şi anumite părţi izolate au un înţeles oarecare. Cu terminologia de astăzi Aristoteles ar zice că λόγος se numeşte u n c o m p l e x d e e l e m e n t e d e l i m b ă c u î n ţ e l e s i n d e p e n d e n t. Dar când aduce un exemplu de λόγος compus din mai multe părţi, citează Iliada. În scrierile lui Aristoteles găsim nu numai termenul « nume » (ὄνομα) şi « verb » (ῥῆμα), ci se introduce ca al treilea şi « conjuncţiunea » (ὁ σύνδεσμος). În acest chip ajunge Aristoteles să definească cuvintele

ca « părți ale vorbirii » (μέρη λόγου) și să introducă ideea « cazului » (πτῶσις). Se pare că încă în timpul lui Aristoteles s'a deosebit ca a patra parte a vorbirii și « articolul » (τὸ ἄρθρον), numire care se raporta la început la toate pronumele.

Stoicii. Cercetarea limbii a luat un mare avânt în cercul stoicilor (*Zenodotos*, *Aristophanes*, *Aristarchos* și școala acestuia), care în legătură cu gândirea logică urmăriră și mijloacele de exprimare ale acesteia. Ei au deosebit : 1. « sunetul » (ἡ φωνή) sau « semnul » (τὸ σημαῖνον), partea fonetică a limbii; 2. « ideea » (ἡ ἔννοια), « ceea ce-i corespunde expresiunii din punct de vedere psihic »; 3. « partea de real care ar trebui să fie numită și să se înțeleagă prin expresiune » (τὸ ἐκτὸς ὑποκείμενον sau τὸ τυγχάνον); 4. însuși « înțelesul », « sensul ». Stoicii au pus mai întâi chestiunea dacă în limbă domnește « analogia » ori « anomalia » sau « iregularitatea », care produce atâtea forme uzuale în limbă, mai ales în sintaxă [1]), și și-au câștigat mari merite în privința desvoltării și precizării terminologiei. Chrysippos, de pildă, a împărțit numele (τὰ ὀνόματα) în două clase : « nume propriu » (ὄνομα « nomen proprium »), ca numire a unei însușiri proprii (ἰδία ποιότης), și « nume comun » (προσηγορία sau ὄνομα προσηγορικόν) ca numire a unei însușiri comune mai multor indivizi (κοινὴ ποιότης).

Stoicii au fixat definitiv termenul, important și din punct de vedere sintactic, al « cazului » (πτῶσις), reducându-i înțelesul mai general de mai nainte la cel actual (cazuri, πτῶσεις, avea și numele, și verbul). Ei au deosebit mai multe feluri de cazuri și o seamă din numirile acestora : ὀρθὴ sau εὐθεῖα πτῶσις, alături de ὀνομαστικὴ πτῶσις pentru « nominativ », γενικὴ πτῶσις pentru « genitiv », δοτικὴ πτῶσις pentru « dativ », αἰτιατικὴ πτῶσις pentru « acusativ » și κλητικὴ sau προσαγορευτικὴ πτῶσις pentru « vocativ », asupra înțelesului cărora voiu reveni, derivă dela ei.

Stoicii au observat și au stabilit mai întâi prin ce schimbări formale trec și ce sensuri sintactice au numele.

Verbul l-au tratat într'un chip care dovedește un deosebit simț de observație. Fără îndoială mai interesantă este teoria timpurilor, pe care o desvoltară pe urma lui Aristoteles, care observase că verbul se raportează la « timp » (χρόνος). Cele 6 timpuri grecești la ei sunt grupate astfel: Χρόνοι ὡρισμένοι (= « timpuri hotărîte » sau

---

[1] Lupta între analogiști și anomaliști ne-o descrie, nu tocmai obiectiv, genialul M. Terentius Varro în lucrarea sa *De lingua latina*, scrisă în 25 cărți, din care însă ni s'au păstrat numai fragmente. Atât Varro, cât și Cicero, după care în limbă stăpânește « consuetudo », și Caesar, care a scris *De analogia*, sunt aderenții analogiei. Cf. L. Lersch, *Die Sprachphilosophie der Alten, dargestellt an dem Streit über Analogie und Anomalie der Sprache*, 3 vol., Bonn, 1838—41.

« determinate »), şi anume : 1. παρατακτικός (ἐνεστώς « prezent » şi παρῳχημένος « imperfect »), 2. τέλεις sau συντελικός (ἐνεστώς « perfect » şi παρῳχημένος « plusquamperfect »); iar alături deacestea χρόνοι ἀόριστοι (= « timpuri nehotărîte » sau « nedeterminate » : παρῳχημένος « aorist » şi 2. μέλλων « viitor »). La cele dintâi patru s'a avut în vedere faptul că acţiunea este în curs (durativă) ori încheiată (perfectivă). La cele din urmă statul acţiunii este nehotărît sau nedeterminat (« praeteritum » sau « futurum indefinitum »).

Dionysios Thrax. Din şcoala stoicilor a ieşit Dionysios Thrax (n. în anul 166 î. Hr.), autorul celei dintâi gramatici greceşti. Pe această gramatică se întemeiază gramatica tradiţională a întregului Occident şi a unei însemnate părţi a Orientului.

După Dionysios Thrax « propoziţiunea este compoziţia vorbirii în proză (deci « împreunarea unor cuvinte ») care prezintă un înţeles desăvârşit » (λόγος ἐστὶ περῆς λέξεως σύνθεσις διάνοιαν αὐτοτελῆ δηλοῦσα). Ea rezultă din împreunarea mai multor părţi (λέξεις, singular λέξις; sau μέρη λόγου, singular μέρος λόγου). De acestea sunt 8 : « nume » (ὄνομα), « verb » (ῥῆμα), « participiu » (μετοχή), « articol » (ἄρθρον), « pronume » (ἀντωνυμία), « prepoziţiune » (πρόθεσις), « adverb » (ἐπίῤῥημα), « conjuncţiune » (σύνδεσμος).

Acest număr nu s'a schimbat în cursul timpului. Romanii au omis articolul care lipsea din limba latină, şi, găsindu-se şi în limba germană, s'a reintrodus, dar se trata de obiceiu ca pronume, de care este apropiat prin originea sa. Romanii însă au făcut greşala de a introduce, ca compensaţie pentru scoaterea din sistem a articolului, pe care nu-l aveau, o nouă parte de propoziţiune sau « cuvânt » (λόγος), cum ziceau ei, « interjecţiunea », pe care au scos-o, ca atare, din adverb cu numeroasele ei subspecii, deşi într'adevăr ea este o propoziţiune monoremă (monomembră) sau neanalizată a limbii afective. În sfârşit, în timpul mai nou, tot din adverb s'a mai scos o parte de propoziţiune, « particula », o numire cu înţeles vag.

Dar definiţiile părţilor propoziţiunii nu sunt scutite de orice fel de critică. Înainte de toate, ele nu pornesc dintr'un punct de vedere unitar. Unele, de ex., a numelui, verbului, participiului şi pronumelui, sunt făcute avându-se în vedere natura sau felul lor de a fi. Altele au la temelie prezenţa ori lipsa formelor de flexiune dintr'o oarecare parte de vorbire. Articolul şi prepoziţiunea sunt caracterizate prin poziţia lor înaintea altor cuvinte, adverbul prin raportul său faţă de verb, iar conjuncţiunea prin poziţie, raportul său faţă de înţelesul propoziţiunii şi al părţilor ei. Dar, şi din aceste puncte de vedere, unele numiri nu sunt proprii. În limba greacă şi latină, de exemplu, prepoziţiunea se putea şi postpune. Este cazul atât de cunoscut al apostrofei. A vorbi însă de o prepoziţiune postpusă este un « nonsens », o « contradictio in adiecto ».

Dionysios Thrax nu dă un nume deosebit și o definiție părții gramaticii care se ocupă de teoria propoziționii.

Apollonios Dyskolos. Apollonios Dyskolos (« greoiul ») din Alexandria trebue considerat ca părintele sintaxei. Cu toate că cuvintele συντάσσειν și σύνταξις au fost întrebuințate și de alții mai nainte, totuși el a fost cel dintâi care a scris o carte περὶ συντάξεως, adică « de constructione », cum s'a tradus latinește [1]. Pornind din niște asperități sintactice (βαρβαρισμός, σολοικισμός, ἀνακόλουθον, ἀνακολουθία, τραχὺ τῆς ἁρμονίας, αὐστηρὰ ἁρμονία, termeni întrebuințați de Dionysios Thrax), stabilește aproape desăvârșit deosebirea dintre corectitatea faptică și cea gramaticală. Pentru a ajunge la aceasta, împarte părțile de vorbire în flexibile și neflexibile. La cele dintâi corectitatea stă în împreunarea formelor corespunzătoare (număr, persoană, caz, gen). Cele din urmă pot să se lege cu orice alte cuvinte, pentrucă n'au în sine un semn care ar limita împreunarea. Totuși și împreunarea unora dintre acestea este limitată prin însuși înțelesul lor, de ex. a adverbelor care exprimă modul, timpul, etc. Firește, cele mai importante părți de vorbire sunt cele flexibile: fără acestea întreagă propoziționea rămâne neîncheiată. Verbul ocupă locul întâi, numele ajunge la adevărata sa valoare numai când formele sale flexionate se împreună cu verbul, articolul e legat de nume, iar pronumele îl înlocuește. În propoziționе însă numele și înlocuitoarele lui au locul întâi. Apollonios își începe sintaxa deci cu ele, rămânând să continue cu verbul și complementele acestuia, dintre care unele sunt alcătuite din împreunarea prepozițiunilor cu numele.

Herodianos. Și Herodianos, fiul lui Apollonios Dyskolos, are o importantă lucrare de sintaxă: περὶ συντάξεως τῶν στοιχέων « despre construcția literelor ». El cercetează ce fel de litere pot urma una după alta, deci și cum se despart cuvintele în silabe. De altă parte are în vedere faptul că din împreunarea mai multor cuvinte se naște propoziționea.

Maximos Planudes. Nu ne vom mai opri la ceilalți continuatori ai gramaticii grecești din Bizanț și Roma, deși se găsesc între ei unii, de ex. Maximos Planudes (a. 1260—1310), care afirmă lucruri nouă (vezi lucrările περὶ γραμματικῆς și περὶ συντάξως).

Romanii. Teoriile lingvistice ale Grecilor au fost primite și adoptate de Romani la trebuințele limbii lor. Cele mai bogate informațiuni în privința aceasta le găsim la Varro, *De lingua latina*;

---

[1] Σύνταξις « constructio » este întrebuințat în antiteză cu σύνθεσις « compositio ». Traducerea cu *constructio* a făcut-o Priscianus, traducătorul lui Apollonios Dyskolos.

Quintilianus, *Institutiones*, l. I, cap. VII; apoi la Priscianus [1], Donatus, etc., care se întemeiază în cea mai mare parte pe lucrarea lui Dionysios Thrax.

Cea mai mare greutate, pe care au întâmpinat-o gramaticii latini, a fost traducerea termenilor gramaticali greceşti, care nu odată s'a făcut greşit. Să ne oprim, de ex., la cazuri.

Mai întâi Romanii au trebuit să constate că au un caz mai mult decât Grecii: *ablativul*, căruia au trebuit să-i dea un nume şi un loc între cele luate dela Greci şi traduse. Dar când i-au dat locul, l-au aşezat greşit după vocativ. Astfel vocativul, care, nefăcând parte din propoziţiune, întru cât nu exprimă un raport, nu poate fi pus decât ori în fruntea, ori în coada cazurilor, a ajuns între acuzativ şi ablativ (nominativ, genetiv, dativ, acuzativ, vocativ, ablativ).

Grecii au privit *nominativul* din două puncte de vedere: ca ὀρθή sau εὐθεῖα πτῶσις, întru cât, când numele are forma de nominativ, ideea exprimată în el stă drept, nu se abate dela poziţia normală (numirea este nelogică, cuprinde o *contradictio in adiecto*: în acest caz nu se poate întrebuinţa πτῶσις pentru nominativ), şi ca ὀνομαστικὴ πτῶσις, deci cazul pe care-l întrebuinţăm când vrem să numim un lucru sau o persoană. Romanii au tradus termenul întâi cu *casus rectus*, pe al doilea cu *nominativus*.

Grecescul γενικὴ πτῶσις a fost interpretat încă de Priscianus în două chipuri: « generalis », ca fiind cazul care exprimă raportul cel mai general, şi cel ce exprimă « soiul » (*genus*). Dar latinul *genetivus* (scrierea cu *e* este cea corectă, nu cea cu *i*: *genitivus*) derivă din *gignere*, deci înseamnă « cel ce naşte », cazul « originii ». Traducătorul latin a raportat pe γενικὴ greşit la γίγνομαι-*gigno*, iar noi întrebuinţăm ca termen o traducere recunoscută ca greşită.

Traducerea lui δοτικὴ cu *dativus* este fără îndoială corectă. Numirea se raportă la « dare », funcţiune pe care au descoperit-o în dativ şi gramaticii indici.

Numirea αἰτιατικὴ πτῶσις însemna cazul « obiectului, al pricinuitului, al efectului », derivând din αἴτιον > αἰτιατόν > αἰτιατικὴ. Romanii ar fi trebuit să-l traducă *casus effectivus*. Dar ei au derivat greşit pe αἰτιατικὴ din αἰτιᾶσθαι şi l-au tradus *accusandi casus* sau *accusativus*. Chiar şi expresiunea *causativus*, întrebuinţată de Priscianus, se întemeiază pe ideea greşită a acuzării.

Vocativus redă corect pe κλητικὴ sau προσαγορευτικὴ πτῶσις.

---

[1] Acesta, II, 45, defineşte propoziţiunea aproape ca Dionysios Thrax, făcându-i doar un mic adaus: « oratio est ordinatio dictionum congruae sententiam perfectam demonstrans ».

PERIODUL II. PÂNĂ LA SFÂRŞITUL SECOLULUI XVIII

În intervalul de timp care urmează până la sfârşitul secolului XVIII ne interesează mai ales scholasticii, la cari putem alătura pe Sanctius, apoi pe Locke, *Grammaire générale et raisonnée*, şi influenţa filosofiei lui Wolf. Celelalte sisteme filosofice ivite între scholastici şi Kant n'au avut influenţă deosebită asupra desvoltării sintaxei.

În cursul uniformităţii culturale care a stăpânit începând cu secolul XII, unitate în care conţinutul gândirilor îl fixa biserica, aparatul de prelucrare se lua din Ὄργανον-ul lui Aristoteles (cunoscut mai ales prin traducerea lui Boethius, născut a. 470, † 525), iar limba în care se înfăţişa era cea latină, învăţaţii au început să se intereseze, nu atât de deosebitele forme, cât mai mult de ce este general în limbă, de « universalia », de noţiunile gramaticale, pe care le credeau, greşit anterioare formelor (« Philosophus grammaticam invenit »). Acest punct de vedere, fără a fi bun, i-a fost folositor desvoltării teoriei sintaxei. S'a întemeiat mai bine teoria cazurilor, s'a făcut deosebire precisă între substantiv şi adjectiv, s'au stabilit înţelesurile părţilor de propoziţiune, a aşa numiţilor *modi significandi* (cam ceea ce ar fi « categoriile »).

Erau şapte astfel de « moduri » şi pentru fiecare corespundea o parte de propoziţiune, de ex. numele pentru substanţă cu calitate. Definiţia verbului şi a propoziţiunii corespunde punctului de vedere al lui Aristoteles. Termenii « subiect » (=*suppositum*) şi « predicat » (= *appositum*) încă nu se întrebuinţează, deşi îi are Boethius.

Se face deosebire între *concordantia* de o parte şi *regimen* de altă parte. Întrebuinţarea lui *regere* a ajuns generală tocmai pe timpul scholasticilor, iar cuvântul *copula*, pentru a numi verbul auxiliar *esse* în funcţiune sintactică, a fost introdus mai întâiu de Abélard 1079—1142).

Cea mai vestită gramatică medievală este *Doctrinale* al lui Alexander de Villa Dei (1199; publ. de D. Rechling în *Monumenta Germaniae paedagogica*, XII, Berlin, 1893), care are următoarele părţi: Orthographia, Etymologia, Diasyntastica (corupt din De syntaxi) şi Prosodia.

Sanctius. Sanctius (Francesco Sanchez de las Brozas), autorul cărții *Minerva sive de causis latinae linguae commentarius* (1587), care și-a îmbogățit cunoștințele gramaticale obișnuite în Evul mediu cu unele teorii găsite în gramaticile arabe, are față de sintaxă o atitudine în fond identică cu a scholasticilor, procedând în mod aprioristic ca și aceștia. El își întemeiază studiul pe observațiile făcute asupra limbilor romanice. Părțile «vorbirii» (*oratio*) le împarte aproape ca gramaticii greco-latini (termenii «subiect» și «predicat» îi lipsesc). Deosebește trei grupe: «nume» (*nomen*), «verb» (*verbum*) și «particule» (*particulae*), ca și Arabii dela cari a luat această împărțire. Noțiunea lui *regere* o restrânge: «În construcția cuvintelor sunt de luat în considerare două lucruri: acordul și regimul. Acordul este împreunarea reciprocă a numelui și a verbului. Regimul este când verbul arată puteri și efect față de un lucru oarecare, față de care verbul se arată activ ori pasiv». Sanctius a întemeiat teoria elipselor, pe care, de altfel, o cunoaște și Apollonios. «Nu este nicio limbă», ne spune el, «care să nu iubească scurtimea în vorbire și cu atât se spune ceva mai iute, cu cât se lasă mai multe de înțeles». Acest fapt este un motiv puternic ca elipsele să fie studiate amănunțit.

John Locke. O deosebită importanță în cercetarea filosofică a limbii și a fenomenelor ei îi revine englezului John Locke (1632—1704), care în această privință a rămas neîntrecut până în secolul XIX. Ideile sale privitoare la filosofia limbii sunt cuprinse în cartea a treia a lucrării sale *An essay concerning human understanding* (= «O încercare asupra înțelegerii umane»), o lucrare bazată pe experiență, deci cu totul altfel decât cele speculative urmărite până acum. După el ceea ce avem în conștiință este rezultatul sensațiilor primite din afară («nihil est in intellectu, quod non fuerit in sensu»). Sensațiile și grupele lor adunate într'un întreg, care e limba, sunt foarte variate, iar cuvintele, cari au avut odinioară un înțeles concret, nu corespund totdeauna scopului de a le numi și deosebi, nefiind un mijloc de exprimare desăvârșit. Lucrarea lui Locke pornește deci dintr'un punct de vedere s e m a n t i c și are la bază î n ț e l e s u l. Din punct de vedere sintactic poate fi avut în vedere numai capitolul VII, în care se tratează despre particule.

Grammaire générale et raisonnée. O bază mai temeinică i se pune sintaxei numai prin renașterea logicii în secolul «rațiunii», când s'a ivit ideea unei gramatici generale și se poate vorbi de gândire sintactică în adevăratul înțeles al cuvântului. Ideea unei gramatici generale s'a putut ivi ușor în mintea gramaticilor și filosofilor cari până acum studiau limba având în vedere elena și latina, două limbi moarte, deci fixate, cari nu le pricinuiau greutăți prea mari.

27966
BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ

Cea dintâi gramatică de acest fel este cunoscuta *Grammaire générale et raisonnée* redactată în mănăstirea dela Port-Royal, după care s'a și numit, și apărută în 1676 [1].

Fără a ne da prea mult și deosebit de important din punct de vedere sintactic, această gramatică pornește în tratarea materialului de limbă dela judecată (*jugement*): « Judecata pe care o facem noi despre un lucru, cum este când zic « pământul este rotund », se numește propoziție » (*proposition*). Cei doi termeni necesari în propoziție sunt subiectul (*sujet*) și atributul (*attribut*), care ne spune cum este cel dintâiu, iar la aceștia se adaogă « est » ca legătură sau « copulă » (*liaison*). Avându-se în vedere cei doi termeni principali, părțile propoziției sunt împărțite în două grupe: celei dintâiu îi aparțin acelea care formează obiectul gândirii (*les objects des pensées*), anume numele, articolul, pronumele, participiile, prepozițiile și adverbele; de a doua se țin acelea care alcătuiesc forma și modul gândirii (*la forme et la maniére des pensées*), anume verbele, conjuncțiunile și interjecțiunile. Substantivul este deosebit de adiectiv în mod limpede. Genul substantivelor este numai un lucru arbitrar, care nu este întemeiat pe rațiune și n'are niciun avantaj, ci mai multe inconveniente, iar cel al adjectivelor s'a inventat pentru a se produce « o diversitate după substantivele la care se aplică ». Dintre cazuri nominativul are menirea de a fi așezat în fruntea verbelor ca subiect

---

[1] Ediție nouă, Paris, ed. V, 1750 de Cl. Lancelot și Ant. Arnauld și ed. nouă, 1754. Dintre celelalte gramatici generale se pot aminti: Duns Scotus († 1308), *Grammatica speculativa*, care înseamnă culmea gândirii medievale despre limbă (a fost publicată mai întâi în Veneția la 1499, apoi la Paris, 1891, 1902, etc.); Tommaso Campanella, *Grammatica philosophica* (1638); A. F. Bernhardi, *Anfangsgründe der Sprachwissenschaft*, Berlin, 1805; Joh. Severin Vater, *Lehrbuch der allgemeinen Grammatik*, Halle, 1805; Girault-Duvivier, *Grammaire des grammaires*, Paris, 1827; F. Lange, *Almindelig Grammatik*, Köbenhavn, 1840. În timpul mai nou Gabelentz dorea « eine wahrhaft allgemeine Grammatik, ganz philosophisch und ganz induktiv », stabilind anumite chestiuni generale, care ar cuprinde toate limbile. A. Marty se ocupă de asemenea de o « Grundlegung der allgemeinen Grammatik und Sprachphilosophie », iar A. Trombetti crede « possibile e dimonstrabile l'unità del linguaggio » și-și desvoltă « dottrina monogenistica » în *Elementi di Glottologia*, Bologna, 1923. La o « gramatică pură » se gândește și E. Husserl, *Logische Untersuchungen*, I, 1, Halle, 1913, p. 319 și urm., iar E. Cassirer, considerând limba din punct de vedere semiologic, încearcă să fixeze punctele esențiale ale lingvisticei generale în *Philosophie der symbolischen Formen*, I—II. Teil: *Die Sprache*, Berlin, 1923—1925. A. Meillet crede că se poate vorbi de o « lingvistică generală » în *Linguistique historique et linguistique générale*, Paris, 1921; ed. II, Paris, 1926. În sfârșit Louis Hjelmslev a publicat acum în urmă *Principes de grammaire générale*, Köbenhavn, 1928, într'un sens mai mult de Saussure-ian. Gramatică generală logică poate fi considerată *Algebra der Grammatik* a lui A. Stöhr (Leipzig u. Wien, 1898). La Rudolf Carnap, *Logische Syntax der Sprache*, Wien, 1934, capitolul IV are titlul « Allgemeine Syntax » (p. 106—202).

al propoziției. Genitivul are o mulțime de subspecii: partitiv, posesiv, etc. Celelalte cazuri sunt tratate cam ca la Sanctius. Elipsa însă lipsește. Adverbul a fost iscodit pentru a scurta vorbirea. Cel mai important este verbul, care are menirea să însemne afirmația «omului care nu numai înțelege lucrurile, ci le și judecă și afirmă», deci indică «legătura pe care o facem în spiritul nostru între doi termeni ai unei propoziții». În această întrebuințare simplă n'a rămas însă decât verbul *esse*, sau, mai bine, numai *est*. Cu acesta s'au împreunat o mulțime de atribute, și astfel s'a născut acea «mare diversitate de verbe în fiecare limbă». Altfel toți cei ce au considerat propoziția de haina unei judecăți au trebuit să ajungă la ideea că verbul *a fi* este singurul verb și el este inerent tuturor celorlalte. Această idee se găsește chiar și la Aristoteles. Mai târziu și alții s'au gândit la fel.

Gramatica dela Port-Royal ne arată limpede că ideea fundamentală a sintaxei logice este identificarea propoziției cu judecata și afirmațiunea că în propoziție există subiect și predicat, ca și în judecată. Forma bimembră (diremă) a judecății este scoasă din examinarea formei în care se prezintă propoziția indoeuropeană. Examinarea mai atentă însă ne arată că avem și propoziții monomembre (monoreme): *Ah!*; *Foc!* Și apoi, dacă din forma propoziției am scos forma judecății, evident, nu putem explica natura propoziției din judecată.

De aici înainte, până la sfârșitul secolului XVIII, sintaxa a mers mână în mână cu logica.

Christian Wolf. Dintre gânditorii germani, Christian Wolf (1679—1754) este însemnat în istoria gramaticii pentrucă a stabilit terminologia acesteia în părțile logicei cari privesc și gramatica. O parte din istoria terminologiei s'a putut urmări în cele expuse până acum. Ca întregire trebue să amintim că termenii (*termini*) cei mai importanți ai sintaxei, ὑποκείμενον și κατηγορούμενον, dați de Aristoteles, au fost traduși mai întâi de Boëthius cu *subjectum* și *praedicatum*. *Est* și *non est* nu sunt pentru el *termini*, ci *significatio qualitatis* «însemnarea calității». Au trebuit mai mult de o mie de ani până ce au prins rădăcini sigure termenii de «subiect» și «predicat». Ca a treia numire s'a alăturat în Evul Mediu *copula*, pe care o întâlnim mai întâi la Abélard. Statornicirea definitivă în terminologia logicei și-a ajuns-o *copula* prin lucrarea lui Wolf *Philosophia rationalis sive Logica*: «Aceea, despre ce se judecă, se numește *subiect*; ceea ce se atribue unui lucru, sau i se ia, *predicat*... Cuvântul care înseamnă legătura dintre predicat și subiect, se numește *copulă*. Dacă i se prepune copulei *non*, se înseamnă despărțirea noțiunilor. Copula se pune în propoziție ori exprimându-se, ori se ascunde în termenul care privește predicatul... Semnul afirmației este copula;

semnul negației este particula negării prepusă copulei». («Illud, de quo judicatur, dicitur *Subjectum*; quod vero rei cuidam tribuitur, vel ab ea removetur, *Praedicatum*... Vocula ista, quae nexum praedicati et subjecti significat, dicitur *Copula*. Quodsi copulae praefigatur *non*, significabitur notionum separatio... Copula in propositione vel expresse ponitur, vel in termino, qui ad praedicatum pertinet, latet... Affirmationis signum est copula; negationis signum est particula negandi copulae praefixa»).

I. Kant. Ivirea lui Kant înseamnă o întorsătură și în desvoltarea lingvisticei generale [1]. Mai mulți încercară să aplice sistemul categoriilor lui în sistematizarea ideilor lingvistice. Astfel se ivesc din nou gramaticile generale (*allgemeine Grammatik*), al căror scop era alcătuirea unui sistem comun, general, pentru toate limbile.

A. F. Bernhardi. Acum apare lucrarea lui A. F. Bernhardi, *Anfangsgründe der Sprachwissenschaft*, Berlin, 1805, care definește gramatica generală astfel: «Știința limbii sau gramatica filosofică este știința despre forma necondiționată a limbii».

Joh. Severin Vater. De asemenea și cele ale lui Johann Severin Vater: *Lehrbuch der allgemeinen Grammatik*, Halle, 1805; *Vergleichungstafeln*, etc., Halle, 1822, și altele.

Gottfried Hermann. Gottfried Hermann (1772—1848), în lucrarea sa fundamentală *De emendanda ratione grammaticae Graecae* (1801), etc., de o parte a întrebuințat și desvoltat terminologia lui Wolf, de altă parte a aplicat la explicarea fenomenelor de limbă, deci și în sintaxă, mijloacele logicei lui Kant, anume categoriile cantității, calității, relațiunii, modalității cu subîmpărțirile lor. În general însă nu se depărtează prea mult de înaintașii săi.

După Hermann gramatica se împarte în 7 părți, unele având ca izvor rațiunea omenească, altele experiența și ajutorul rațiunii. Aceste 7 părți sunt: despre litere, măsura silabelor, accent, măsura părților de vorbire, construcția, dialectele. Relativ la sintaxă ne spune: «Partea a șasea care este despre construcție, care se ține între capitolele cele mai importante, se culege aproape toată prin raționare din natura părților de vorbire». Gramaticul așa dar trebue să înțeleagă nu numai ce este necesar în limbă și dat de însăși natura, ci apoi să urmărească fiecare limbă în parte în calea sa. Pentru înțelegerea problemei celei dintâi el are nevoie de filosofie, în special de logică, în care este Kant-ist.

---

[1] Afirmațiile teoretice ale lui Kant cu privire la limbă au fost adunate de Bezzenberger în cartea memorială publicată de Universitatea din Königsberg cu prilejul aniversării a o sută de ani dela moartea lui Kant. Cf. *Zur Erinnerung an J. Kant* etc., p. 344, articolul X: A. Bezzenberger, *Die sprachwissenschaftlichen Äusserungen Kants*.

Împărțirea părților propoziționii în nume (*nomen*), verb (*verbum*), particulă (*particula*) o are Hermann dela Sanctius, care, cum am văzut, o învățase dela Arabi. Numai că Hermann motivează numărul de trei prin faptul că și judecata logică avea, după filosofia lui Wolf, tot trei părți, ca și propoziționea. Această împărțire în trei, care se pare naturală pentru logică, nu se potrivește pentru gramatică și tocmai pentru aceasta a avut urmări dezastruoase în desvoltarea acesteia din urmă. În limbile indoeuropene se pot deosebi adică trei tipuri de propoziționi : unul care n'are părți de propozițione analizate, ori are cel mult una, de ex. *pluit*; unul care are două, de ex. *equus currit*; și unul care are trei, de ex. *terra est rotunda*. Cei ce au pornit dela tipul din urmă au trebuit ori să înlăture, ori să explice pe cele două dintâi. S'a tăgăduit deci existența tipului întâi, arătându-se că în *pluit* se cuprind în realitate două părți de propozițione, deși se vede numai una singură. Tipul al doilea îl explică Hermann reducându-l la al treilea, deci *currit* = *currens est*, explicare pe care a dat-o mai întâi însuși Aristoteles. Această explicare poate corespunde din punct de vedere logic, dar nu corespunde din punctul de vedere al limbii. Copulei nu-i corespunde verbul însuși, ci persoana a treia a prezentului unui anumit verb. Tot așa este și cu numele. Nu numele, ci mai mult nominativul unui substantiv corespunde subiectului. În privința particulei este greșită afirmația că în propoziționi germane ca « das Pferd ist gut », acest *gut* n'ar fi adjectiv, ci adverb [1]. Aparența de astădată înșeală. Din punct de vedere istoric faptul este altfel.

Stabilindu-și pentru categorii numărul de trei, el continuă să-l aplice în spiritul Kant-ian, și în celelalte părți ale lucrării sale, de ex. la tratarea genului, numărului și cazurilor.

În privința genului el stă aproape pe același punct de vedere ca și *Grammaire générale et raisonnée*, nu mult deosebit de cel actual. Îl crede de prisos (prope superfluum), dar, deoarece îl avem, trebue pus într'o categorie oarecare, după credința lui ar trebui trecut la « calitate », cu subdiviziile : afirmație, negație și limitație.

Numerii sunt puși la categoria « cantității ». Singularul corespunde unității, pluralul mulțimii, iar dualul totalității sau universalității.

În privința cazurilor Hermann crede că fiecare noțiune poate fi privită în sine, adică în nominativ, ori pusă în relație cu gândul și simțirea celui ce cugetă sau vorbește, deci în vocativ. Genetivul înseamnă substanța, acuzativul accidentul, ablativul cauza, dativul efectul.

---

[1] Th. Kalepky, *Neuaufbau der Grammatik*, Leipzig u. Berlin, 1928, p. 76—78, îl crede substantiv.

În general autorul constată cu mulțumire că «nici nu pot fi mai mult de șase cazuri, nici nu trebue să fie mai puține». Câțiva ani mai târziu s'a dovedit că limba din care s'a născut și limba elenă și latină mai avea un al șaptelea caz, localul sau locativul, și un al optulea, instrumentalul.

I. G. Herder și **D. Jenisch.** Prevestitori ai curentelor care aveau să urmeze, fără să fi scris lucrări speciale de gramatică sau sintaxă, au fost I. G. Herder (disertația *Über den Ursprung der Sprache*, Berlin, 1772) și D. Jenisch (*Philosophisch-kritische Vergleichung und Würdigung von vierzen ältern und neuern Sprachen Europens*, Berlin, 1796). Cel dintâi afirmă că în limbă se manifestă spiritul unui popor: limba nu este numai instrumentul literaturii, ci chiar literatură și poezie. Cel din urmă cercetează în ce constă armonia unei limbi, care atârnă nu numai de consonantele și vocalele din aceasta, ci și de legătura armonică dintre ele, și susține că claritatea și preciziunea dintr'o limbă se arată atât în lexic, cât și în gramatică, mai ales în sintaxa regulată și naturală. În vreme ce Herder este încântat de limba sa maternă, pe care o crede superioară celorlalte vecine, Jenisch nu este satisfăcut de ea pentru topica sa nefirească, pentru continua întrebuințare a articolului, despărțirea auxiliarului de verbul principal, prea lungile timpuri compuse, etc. Franceza o găsește mult superioară prin claritatea și simplitatea ei.

În comparație cu timpul nostru, în acest period ne surprinde sărăcia materialului de limbă întrebuințat: gramaticii s'au ocupat aproape exclusiv de limba elenă și latină, numai cu timpul și de ebraică. Limbile moderne, ce e drept, n'au fost desconsiderate toate și în tot timpul, dar ele n'au contribuit la formarea teoriei gramaticale, deși vieața limbii o vedem în limba vie, nu în cea moartă. De aceea, cercetând numai limbile moarte, ușor s'a putut ajunge la rătăciri, cum este, de exemplu, aceea că limba este creațiunea rațiunii omenești la care n'au contribuit și alte forțe, cum este fantezia, etc., iar deosebitele forme ale limbii se găsesc în tot soiul de teorii filosofice. Marea importanță care i se da limbii latine a fost uneori păgubitoare: prea multe lucruri erau rezolvite după regulile limbii latine, cari sunt adeseori potrivnice acelora pe care le urmează limbile moderne. Învățarea limbii latine a fost considerată ca o școală logică, iar urmarea a fost că în chestiuni de corectitate de limbă i s'a dat logicei o importanță deosebită, ca și cum limba ar fi un fel de întrupare a logicei, cu care totuși gramatica nu se unește decât prin faptul că și una, și cealaltă, cunoaște subiectul și predicatul.

PERIODUL III. DELA SFÂRȘITUL SECOLULUI XVIII PÂNĂ LA W. WUNDT

În secolul XIX s'a pornit un curent împotriva sintaxei logice. Curentul venea din două direcții: cea istorică și cea psihologică.

Sintaxa logică din punct de vedere genetic s'a alcătuit din două elemente disparate: empirie și construcție logică. Încercarea de a adăuga și punctul de vedere istoric (care se impunea tot mai mult pe urma cercetărilor de lingvistică comparată), ca un factor egal de îndreptățit cu ceilalți doi, n'a izbutit, căci caracterul teoriei logice nu admite să se considere desvoltarea unui uz sintactic ca necesitate istorică.

Punctul de vedere istoric directivează tot mai mult cercetările de limbă spre fiziologie și psihologie în locul logicei.

Fr. v. Schlegel și **Rasmus Rask**. Dintre savanții cari au trăit în acest period, pe care-l putem numi cu P. Kretschmer « comparativ », din punctul de vedere pe care-l urmărim ne interesează mai puțin Friedrich v. Schlegel și Rasmus Rask, ale cărui lucrări scrise în limba daneză au fost, ce e drept, puțin cunoscute, dar s'au distins prin spirit critic ascuțit și prin dispreț împotriva oricărei teoretizări și prin urmare au avut influență binefăcătoare asupra elevilor lui, precum și asupra unora din învățații cari i-au urmat, între alții asupra lui Jakob Grimm.

Dar înainte de a ne ocupa de Grimm trebue să ne oprim puțin la doi învățați mai puțin naționali decât acesta.

W. v. Humboldt. Cel dintâi este Wilhelm v. Humboldt (1767—1835), al cărui spirit a fost pătruns de filosofia lui Kant și a lui Fichte: punctul de vedere estetic în examinarea problemelor celor mai adânci și inexplicabile ale limbii și umanismul care nu face deosebire între limba așa numiților sălbatici și a popoarelor culte.

În 1812 a apărut cea dintâi veste că Humboldt va publica o carte despre limba și poporul basc. Încă în această lucrare sunt cuprinse o parte din ideile cele mai productive ale marelui învățat [1].

[1] În limbă totul este rezultatul analogiei, iar limba este o clădire săvârșită până în amănunte. Dar în desvoltarea analogică regulată intervin încrucișările, care o turbură, iar rezultatul este: împrumutări, amestecuri de forme, etc. Limba se străduește să asimileze elementele străine, dar aceasta nu o poate

Şi mai lămurit sunt desvoltate în *Einleitung in die Kawi-Sprache* (Berlin, 1836), care a apărut şi deosebit cu titlul *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechts* (ed. A. F. Pott, Berlin, 1876; ed. III, 1883; ed. H. Steinthal, Berlin, 1884) [1].

Limba este aşa zicând apariţia externă a spiritului popoarelor, limba lor este spiritul lor, pe aceste două niciodată nu ni le putem închipui destul de identice. Ea nu este ἔργον, ci ἐνέργεια, şi apare ca o enigmă pe buzele unui popor şi ca o minune răsare în gângăvirile copilului. « Ea este activitatea mereu repetată a spiritului pentru a face sunetul capabil de a exprima gândirea ». « Omul are nevoie de sunetul articulat, fundamental şi fiinţa oricărei vorbiri, de aparatele sale trupeşti în urma impulsiunii sufletului său; şi animalul ar putea face aşa ceva, dacă ar fi însufleţit de un asemenea imbold ». « Numai intenţia unui sens anumit şi putinţa de a-l da fac din sunetul articulat limbă şi o deosebesc de strigătul animalic şi sunetul muzical ».

«...O limbă cu nicio condiţie nu poate fi cercetată ca o plantă moartă. Limbă şi vieaţă sunt idei inseparabile, şi învăţarea în acest domeniu este totdeauna numai nouă creare ». Nemijlocit şi luat strict Humboldt are în vedere definiţia vorbirii sau vorbei (fr. *parole*, germ. *Rede*, ung. *beszéd*) [2] de totdeauna, iar vorbirea de totdeauna poate fi într'adevăr considerată de limbă (fr. *langue*, germ. *Sprache*, ung. *nyelv*). Limba înţeleasă astfel are două laturi; una externă, care propriu zis este fiinţa limbii, şi una internă, aşa numita « Innere Sprachform ».

Deoarece această idee intră în cadrele sintaxei, este bine să insistăm puţin asupra ei. Humboldt crede că ar exista oarecum două limbi. Una este aceea pe care o auzim şi cu care comunicăm conţinutul conştiinţei noastre şi pe care o numim în graiul de toate zilele limbă. Afară de aceasta mai este o limbă. Aceasta trăieşte în sufletul nostru, ca un organism psihic. Ea este alcătuită de imaginile interne ale limbii şi e mai conservativă decât forma redată în sunete perceptibile. Humboldt însuşi încă nu cunoaşte termenul « Innere Sprachform ».

---

face totdeauna desăvârşit. Din pricina aceasta desvoltarea analogică nu se face în mod consecvent. Astfel fiecare limbă constă din două părţi: din forme născute pe bază de analogie şi din forme străvechi. Adevărata ştiinţă va avea sarcina să le despartă pe acestea una de cealaltă. Deci şi rezultatul fina al cercetărilor lingvistice va fi dublu: de o parte vor fi numai forme regulate, analogice, de altă parte va fi grupa formelor străvechi neanalizabile.

[1] Ediţia lui Steinthal are titlul: *Die sprachphilosophischen Werke Wilhelm's von Humboldt* herausgegeben und erklärt von Dr. H. Steinthal, Berlin, 1884.

[2] Noi am putea să întrebuinţăm şi numai cuvântul *vorbă*; cf. *Nu-ţi uita vorba, îi taie vorba*, etc.

Acesta îi aparține lui Steinthal. Humboldt o numește: «der intelektuelle Teil der Sprache» și o înțelege astfel: «Oricât de excelente, artistice și bogate în ton ar fi formele fonetice, fie chiar împreunate cu cel mai viu simț de articulare, rămân însă în neputință de a produce o limbă corespunzătoare în mod vrednic spiritului, dacă claritatea strălucitoare a ideilor, care au să fie exprimate în limbă, nu le străbate cu lumina și căldura sa. Această parte cu totul internă și curat intelectuală constituie limba» [1]. Adică numai cu ajutorul acestei laturi sau acestei limbi interne putem exprima așa de multe lucruri.

Dar să ne oprim puțin la vederile lui Humboldt asupra sintaxei.

În teoria părților propoziționii Humboldt este cu un picior încă pe vechiul teren, întru cât el crede că ele aparțin părții de limbă care poate fi extrasă din idei.

Nici concepția lui despre verb nu ne mai mulțumește. De o parte îl consideră, împreună cu filosofii greci, de cuvântul prin care spunem ceva, deci predicat. De altă parte încearcă să mântuiască ceva și din părerea că verbul reprezintă copula.

După Humboldt verbul este singura parte de propozițione căreia i s'a dat actul construcției sintactice ca funcțiune gramaticală. Prin aceasta se deosebește esențial de toate celelalte părți ale propoziționii, care ar fi materie moartă dacă verbul nu le-ar da viață. Tot printr'un act sintetic se împreună prin *a fi* predicatul cu subiectul.

Un pas înainte înseamnă însă constatarea că trebue să pornim dela propozițione, deoarece chiar și o formă de exprimare necompletă poate să constituie în intenția vorbitorului o idee completă. Flexiunea ajută gruparea sau împărțirea proporționată a propoziționii, întru cât prevede cuvintele cu semne speciale, care ușurează recunoașterea raportului lor față de întreagă propoziționea. Această împărțire se

---

[1] Ideea limbii interne a desvoltat-o frumos, clar, Steinthal, care o face învederată prin următorul exemplu: «Să ne închipuim înaintea noastră», zice el, «un războiu de țesut. Dacă rugăm un tehnician să-l analizeze și să ni-l explice și să ne arate felul cum se lucrează cu el, ne va atrage atenția la următoarele trei lucruri: 1. Ceea ce avem înaintea noastră este un instrument cu care se lucrează. 2. Lângă el se află pe pământ materialul pe care-l prelucrează. 3. Acel instrument trebue să săvârșească (adică omul săvârșește cu el) o muncă, ca să poată fi obiect de industrie. Războiul este «äussere Sprachform», cu care ne comunicăm gândirile semenilor noștri; «innere Sprachform» este materialul, conținutul de gândire pe care-l exprimăm. Lucrul războiului este însăși vorbirea».

Afară de Steinthal s'au ocupat de forma internă a limbii: V. Egger, *La parole intérieure*, Paris, 1881; A. Marty (vezi mai încolo!); Dr. Saint-Paul, *Le langage intérieur*, Paris, 1904; Otto Funke, *Innere Sprachform. Eine Einführung in A. Martys Sprachphilosophie*, Reichenberg. 1924; Leo Weisberger, *Das Problem der inneren Sprachform und seine Bedeutung für die deutsche Sprache*, în *Germ.-rom. Monatsschrift*, XIV, 1926, p. 241—256, etc.

face în realitate numai în procesul de vorbire coherentă. Împreunarea formei externe cu cea internă se face printr'un proces de s i n t e z ă. « În general limba adeseori, dar mai ales aici, în cele mai adânci și neexplicabile părți ale acestui proces, ne reamintește a r t a ». Altfel ea, ca și regulile gramaticii, este numai construcție moartă a analizei științifice.

H. Delacroix observă bine : « Putem, cu Steinthal, să-i reproșăm lui Humboldt că abundă în considerații generale și că păcătuește uneori prin lipsă de cunoștințe istorice și comparative. Dar ar fi greșit să spunem cu el că nu este psihologie la Humboldt. Humboldt abundă în vederi puternice și bogate, și chiar și astăzi am putea construi aproape în întregime o psihologie a limbajului după indicațiile sale. Nu sunt decât indicații, dar merită osteneala de a ne opri la ele » [1]

Scrierile lui Humboldt totuși n'au avut o influență atât de mare asupra filologilor, cum ne-am fi așteptat. Ele sunt, ce e drept, citate de Bopp, Pott, Grimm și alții, și scrierea sa asupra dualului este citată și astăzi, dar în general lingviștii se poartă cu Humboldt, cum atât de nimerit ne spune Delbrück [2], ca acel catolic care, după un admirabil tablou al lui Goethe, la intrarea în biserică își udă degetele în apa sfințită (aghiasmă), dar apoi, ca și cum nu s'ar fi petrecut nimic, se gândește mai departe la grijile zilnice, ori chiar își vede de aventurile de dragoste : se închină în prefață înaintea marelui maiestru, dar încolo procedează după vechiul sistem.

Fr. Bopp. Cu totul altă situație are Fr. Bopp care, adunându-și un bogat material de observații izolate, l-a întocmit într'un întreg bine consolidat și a pus astfel temelia cercetărilor ulterioare în domeniul limbii. Dacă lucrările lui astăzi nu mai sunt citate, aceasta este pentrucă cele mai multe din vederile cuprinse în ele au trecut în conștiința științifică generală, sunt un bun comun.

În lucrările lui Bopp este vorba de două puncte mai însemnate : mai întâi dovedirea că limbile indoeuropene sunt înrudite și apoi explicarea formelor de flexiune. El presupune că toate cuvintele din limbile indoeuropene s'au născut din rădăcini. În privința nașterii părților de propoziție din rădăcini, Bopp admite două clase de rădăcini, anume verbale și pronominale. Din cele dintâi s'au născut numele (substantivele și adjectivele) și verbele, iar din cele din urmă pronumele, toate prepozițiunile străvechi, conjuncțiunile și particulele. Numele de rădăcini pronominale a fost ales de Bopp pentrucă

---

[1] *Le langage et la pensée*, ed. I, Paris, 1924, p. 13—14; ed. II, Paris, 1930, p. 31.

[2] *Vergl. Syntax der indogerm. Sprachen*, I, p. 46—47.

toate aceste părți de propozițiune cuprind în sine, după el, un înțeles pronominal.

Împărțirea lui Bopp n'a adus vreun folos deosebit în tratarea sintaxei. Ipoteza lui Bopp despre formele gramaticale nu constituie o temelie destul de puternică pentru o clădire sintactică. Vederile lui cu greu se pot aplica în sintaxă, chiar în cazul când le-am primi.

Jacob Grimm. Cam în același timp, când a fost întemeiată de Bopp lingvistica comparată, s'au pus și cele dintâiu baze ale gramaticii germane de către Jacob Grimm (*Deutsche Grammatik*, 1819). În volumul III al cărții sale Grimm se ocupă, între altele, de genul cuvintelor și de forma întrebării și a răspunsului. Dar vederile sale sintactice sunt cuprinse în volumul IV, în care tratează verbul și numele în toate formele lor, precum și în deosebite disertații. Ceeace ne dă Grimm din punct de vedere sintactic, nu este complet, dar este bine observat, admirabil combinat și expus. După părerea lui Jespersen (trad. germ. R. Hittmar și K. Waibel), *Die Sprache, ihre Natur, Entwicklung und Entstehung*, p. 28—29, lucrările de sintaxă ale lui Grimm alcătuesc partea cea mai trainică a operei sale, cuprind, cum spune Wackernagel, *Vorlesungen über Syntax, mit besonderer Berücksichtigung von Griechisch, Lateinisch und Deutsch*, ed. II., vol. I, Basel, 1926, p. 41 « comori de limbă cum nu se găsesc nicăiri », cu toate că el însuși tocmai pe acestea le prețuia mai puțin. În privința sintaxei, dela Grimm putem învăța două lucruri : mai întâi că fenomenele trebue urmărite în mod istoric, apoi că nu este de ajuns să ne oprim numai la excepții, ci trebue să ilustrăm cu exemple tot atât de viu și fenomenele comune.

Vuk Stefanović Karadžić. În sfârșit, prin scrierile sale, împreună cu Vuk Stefanović Karadžić, care a scris o gramatică a limbii sârbești, Grimm a atras mai întâi atenția lumii asupra limbii populare, dela care trebue să pornim în toate cercetările noastre de limbă.

Jos. Dobrovský. Deodată cu Grimm a făcut și Joseph Dobrovský cea dintâi încercare de a scrie o gramatică științifică a limbii paleoslave : *Institutiones linguae slavicae dialecti veteris*, Wien, 1822. Sintaxa este tratată în trei capitole. Autorul se mărginește numai să ilustreze faptele cu exemple. Explicări nu înțelege să dea nicăiri.

După ce, în felul schițat mai sus, s'au pus bazele unei gramatici comparate, studiile de limbă s'au continuat de către un mare număr de învățați, ca Pott, Benfey, A. Kuhn și alții, în deosebite direcții, având un material îmbogățit prin contribuțiunile indice și lituslavice. Dar și din punct de vedere filosofic cercetările iau altă direcție.

H. Steinthal. Heymann Steinthal (1823—1899) este învățatul care se pune în fruntea noii direcții. El este continuatorul lui Humboldt

și, ca și acesta, este în primul rând filosof, și numai în al doilea filolog. Din nenorocire, ne spune Jespersen, Steinthal stă în urma lui Schleicher în privința clarității și a consecvenții în gândire : « La cetirea unei lucrări a lui Steinthal, și chiar a mai multor părți din Humboldt, mi se pare ca și cum aș umbla prin nori cari sboară », observă Max Müller cu deplină dreptate într'o scrisoare (*Life*, I, 256). « Această obscuritate, împreună cu exotismul studiilor lui Steinthal, cari se întindeau dela limba chineză până la cea a Mandenegilor, dar limbile europene le avea puțin în vedere, l-au împiedecat să exercite o influență mai adâncă asupra lingvisticei timpului său, afară doar de intervenția sa hotărîtă pentru adevărul că limba poate fi înțeleasă și explicată numai cu ajutorul psihologiei : explicarea dată de el atracției sintactice a deschis drumul pentru multe din « Principiile » lui Paul [1].

După Steinthal, ca și după Moritz Haupt, cercetările lingvistice trebue să se facă din punct de vedere psihologic. De bază ia Steinthal psihologia lui Herbart. Cel mai mare merit al lui este tocmai aplicarea psihologiei lui Herbart la lingvistică.

Steinthal s'a ocupat mai întâi de marea problemă a originii limbii în lucrarea sa *Der Ursprung der Sprache im Zusammenhange mit den letzten Fragen alles Wissens* [2]. Lucrarea este de mare importanță, atât din punct de vedere psihologic, cât și lingvistic.

Dar și mai importantă este lucrarea sa *Grammatik, Logik und Psychologie*, Berlin, 1855. În aceasta Steinthal arată că punctul de vedere logic nu se poate susținea în gramatică și trage hotarul definitiv între aceste două discipline. El dovedește amănunțit, clar și definitiv că gândirea lingvistică este în fond altceva decât gândirea logică, că cuvintele nu sunt noțiuni, propozițiunile nu sunt judecăți, ci în cazul cel mai bun numai prezentări, expuneri, exprimări de noțiuni și judecăți [3].

În partea cea mai mare a cărții sale se ocupă de principiile psiho-

[1] O. Jespersen *o. c.*, p. 68.

[2] Ed. nouă, Berlin, 1881.

[3] Delacroix, *o. c.*, p. 24—25 (ed. II, p. 42), ne spune : « . . . analiza frazei îl duce la vederi curioase și, într'adevăr, foarte moderne. În jurul reprezentației apercepute momentan, se înșiră reprezentațiile confuze. Combinația cuvintelor în frază se face după planuri de claritate graduate cu pricepere. Întregul se formează, se înșiră prin raportul elementelor. Dar trebue multă energie psihică pentru a construi și a menține acest întreg din care aproape totalitatea este ca și inexistentă. De aceea se întâmplă ușor ca această construcție să se dărâme ; omului sănătos, ca și celui afazic, i se întâmplă să înceapă fraze și să nu le sfârșească : subiectul, de ex., care ar trebui să rămână prezent — prezență disparentă în vorbirea care se face — până la sfârșit în conștiință, dispare foarte curând, și verbul atunci nu mai apare. Pentru ca fraza să se poată construi, trebue ca conștiința să se încordeze și să se concentreze, ca sfârșitul să fie prezent la început, și începutul la sfârșit ».

logice ale lingvisticei (mai mult decât ale gramaticii). Activitatea lui deci este mai mult de interes general. El a contribuit mai mult decât oricare altul la izgonirea logicei din gramatică și la așezarea psihologiei în locul acesteia, a acelei psihologii care își avea laturea cea mai puternică tocmai în asociația ideilor și explică atât de numeroase fenomene de limbă. Căci oricine observă limba, chiar și numai graiul propriu, trebue să constate că cuvintele și formele nu se ivesc izolate, ci în strânsă legătură unele cu altele. Ele așa dar se influențează reciproc, întocmai ca și ideile pe care le reprezintă.

Foarte important este și *Einleitung*-ul lui Steinthal [1]. În acesta găsim două idei principale. Amândouă înseamnă un pas înainte în desvoltarea științei.

Cea dintâi este explicarea psihologică a așa numitei «Innere Sprachform» a lui Humboldt, despre care am vorbit în alt loc [2]. A doua este teoria apercepției care, pornind dela Herbart, n'are numai importanță lingvistică, ci și pedagogică. Lucrarea însă este lipsită de unitate, nu stă adică nici pe bază morfologică, nici pe bază sintactică [3].

Incheind, amintesc și *Zur Sprachphilosophie*, publ. în *Zeitschr. für Philosophie* ed. de Fichte, XXXI, 1857, p. 64—95, XXXII, 1858, p. 194—224.

Gramaticile indice. În ce privește gramaticile indice, care sunt un produs vrednic de admirație al spiritului științific indic [4], ele nu intră decât foarte puțin în domeniul sintaxei. Totuși sunt vrednice de menționat contribuțiunile lor cu privire la accentul sintactic, precum și teoria lor despre clasele cuvintelor compuse.

Dar mai mult decât însăși gramaticile acestea, a contribuit la desvoltarea studiului limbii, deci și al sintaxei, împrejurarea că deosebiți învățați europeni au studiat din punct de vedere filologic vechile texte sanscrite (*Veda*). Comparația limbii găsite în acestea cu limbile cunoscute de ei a dus la concluzii foarte instructive. Din punct de vedere sintactic aceste contribuții privesc mai ales verbul (modul, timpul), cazurile și așezarea cuvintelor în propozițiune.

Karl Reisig. Întru cât sintaxa face parte din semiologie, trebue să pomenim în acest loc și pe Karl Reisig (1792—1829), care în

[1] *Einleitung in die Psychologie und Sprachwissenschaft*, Berlin, 1871; ed. II, Berlin, 1881.

[2] Cf. cap. IV. *Entwicklung der Sprache*: «Wort und Satz» și «Innere Sprachform», p. 396—451.

[3] O altă lucrare a lui este: *Geschichte der Sprachwissenschaft bei den Griechen und Römern mit besonderer Rücksicht auf die Logik*, ed. I, Berlin, 1863; ed. II, Berlin, 1890.

[4] Cf. ad. lui Pānini făcută de Böthlingk în Bonn, 1839; ediție nouă Leipzig, 1887; B. Liebich, *Pānini*, Ein Beitrag zur Kenntnis der indischen Literatur und Grammatik, Leipzig, 1891; H. Skǒld, *Papers on Pānini and Indian Grammar in general*, în *Lunds Universitets Årsskrift*, seria nouă, I, t. XXI, Nr. 8, 1926.

lucrarea sa *Vorlesungen über lateinische Sprachwissenschaft* (ed. Fried. Haase, Leipzig, 1839; și J. H. Schmalz și G. Landgraf, Berlin, 1880) introduce mai întâi termenul «semasiologie» sau «Bedeutungslehre». Pentru Reisig obiectul propriu zis al gramaticii este «cuvântul». Împarte gramatica în: 1. Etimologie (teoria formelor cuvântului); 2. Sintaxă (teoria legării unui cuvânt de alte cuvinte) și 3. Semasiologie. În partea a doua tratează cam aceleași lucruri pe care le tratează și Miklosich în *Sintaxa* sa. În semasiologie se ocupă de schimbarea înțelesului cuvintelor (pe bază de asociație de idei: sinecdocă, metonimie, metaforă); morfologia și sintaxa rămân de o parte, fără a fi încadrate în ea decât întru cât se ocupă amănunțit de mijloacele de legătură.

Fried. Haase. Această încadrare o face mai întâi elevul lui Reisig, Friedrich Haase (*Vorlesungen über lateinische Sprachwissenschaft*, lecții ținute pe la 1840—50, publicate: partea I de F. A. Eckstein la 1874, a II-a de Hermann Peter la 1880). Acesta, deși menține împărțirea lui Reisig, consideră morfologia și sintaxa ca ceva mort, așezat la temelia semasiologiei, căci numai înțelesul dă vieață formei externe a limbii.

A. Schleicher. Dintre ceilalți filologi din acest timp trebue să pomenim pe August Schleicher (1821—1868), care s'a ocupat nu numai de chestiuni generale privitoare la originea, desvoltarea și împărțirea limbilor (cf. *Kompendium der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen*, ed. II, cea din urmă îngrijită de autor, 1866, ed. IV, 1876, etc.), ci a publicat și un studiu asupra limbii germane, un manual de limbă lituană, gramatică cu texte și glosar, la Praga la 1856—57, dând și din punct de vedere sintactic tot ce este esențial.

Pentru Schleicher limba trăiește numai în momentul când este vorbită și este moștenită prin tradiție. Prin trecerea dela o generație la alta însă limba sufere schimbări, atât în privința sunetelor și a formelor, cât și a funcțiunilor sintactice, schimbări care nu sunt aceleași în toate regiunile, și astfel ea se diferențiază. Așa s'a întâmplat cu limbile romanice, așa cu cele germanice care trebue reduse la o limbă «urgermanisch», prin urmare așa a trebuit să se întâmple și cu cele indoeuropene, care derivă fără îndoială dintr'o limbă «urindogermanisch». În desvoltarea acesteia deosebește un period preistoric și unul istoric.

Vederile lui Schleicher asupra acesteia sunt întemeiate de o parte pe fapte, de altă parte pe gândiri filosofice, scoase în cea mai mare parte din filosofia lui.

Fr. Miklosich. În cercetarea limbilor slave, și în mare măsură și a limbii românești, apoi a celei țigănești, neogrecești și ungurești, i se cuvine un loc deosebit lui Fr. Miklosich (1813—1891). Între alte

numeroase lucrări a scris și o gramatică comparată a limbilor slave: *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen*, 4 volume, Wien, 1852—74. Partea a patra, apărută între 1868 și 1874, cuprinde sintaxa comparată a limbilor slave. Ea are vreo 900 de pagini, deci un material foarte bogat, pe care l-au utilizat toți urmașii. Dar definițiile și aranjarea materialului nu sunt dintre cele mai norocoase. Sub sintaxă Miklosich înțelege știința «înțelesului claselor și formelor de cuvinte», definiție care de o parte este prea largă, de altă parte prea strâmtă. O teorie a propoziținii și a felurilor ei nu cunoaște Miklosich. Prin urmare, de ex., capitolul despre propozițiunile fără subiect, publicat și aparte [1], formează o subdiviziune la nominativ, propoziținea și felurile ei, mai ales propoziținea compusă, este tratată în cea mai mare parte la moduri, congruența ocazional, iar topica, accentul și mijloacele muzicale ale limbii, pentru a exprima raporturi sintactice, nicăiri. Astfel lucrarea lui Miklosich nu se poate utiliza când este vorba de principii sintactice. «Sistemul Miklosich» în sintaxă a fost aspru criticat de John Ries, *Was ist Syntax*, Marburg, 1894, și Prag, 1927, p. 19—45. Încercările de a-l îndrepta și de a-i completa lacunele au dat greș, nepotrivindu-se cu spiritul acestuia. În sfârșit, după apariția lucrărilor similare, puse pe alte baze, ale lui Wenzel Vondrák [2] și A. Meillet [3], cartea lui Miklosich este și învechită. Totuși ca culegere de material este și astăzi neprețuită.

Fried. Chr. Diez. Ceea ce a făcut Miklosich pentru limbile slave, a făcut pentru limbile romanice, mult mai potrivit din punctul de vedere al sistemului sintactic, Friedrich Christian Diez în lucrarea sa *Grammatik der romanischen Sprachen*, Bonn, 1882. În partea IV și V se ocupă de sintaxă. Clasica operă a întemeietorului filologiei romanice, un model de cercetare metodică în timpul său, acum nu mai poate fi întrebuințată cu folos decât de specialiști, deoarece, cum este și firesc, este învechită, iar lucrarea similară a lui W. Meyer-Lübke [4], de care mă voiu ocupa mai încolo, aproape a scos-o din circulație.

Epocele, despre care am vorbit până acum, au fost epoce bogate, dacă nu în personalități geniale, totuși în personalități marcante.

---

[1] *Subiektlose Sätze*, 2. Auflage, Wien, 1883.

[2] *Vergleichende slavische Grammatik*. I. Band: *Lautlehre und Stammbildungslehre*, Göttingen, 1906; II. Band: *Formenlehre und Syntax*, Göttingen, 1908; ed. 2, vol. I, Göttingen, 1924; vol. II, prelucrat de Grünenthal, Göttingen, 1928. Vondrák a mai scris și o bună *Altkirchenslavische Grammatik*, Berlin, 1900; ed. II, 1912.

[3] *Le slave commun*, Paris, 1924; despre frază, p. 415—432. Lucrarea lui S. Kul'bakin, *Le vieux slave*, Paris, 1929, nu se ocupă de sintaxă.

[4] *Grammatik der romanischen Sprachen*: vol. I. *Romanische Lautlehre*, Leipzig, 1890; vol. II, *Romanische Formenlehre*, Leipzig, 1894; vol. III, *Romanische Syntax*, Leipzig, 1899

Între acestea mai putem aminti pe Ludwig Lange, G. Curtius, I. N. Madvig și Alfred Ludwig.

L. Lange. Ludwig Lange (1825—1885) s'a ocupat amănunțit de Apollonios Dyskolos și, în legătură cu acesta, a făcut niște expuneri importante despre scopul și metoda sintaxei (cf. *Andeutungen über Ziel und Methode der syntaktischen Forschung, Verhandlungen der 13-ten Versammlung deutschen Philologen*, Gottingen, 1853, p. 96—105).

G. Curtius. Georg Curtius, făcând lingvistică comparată și cunoscând desăvârșit filologia clasică, a relevat importanța filologiei comparate pentru sintaxa limbii eline. El s'a ridicat împotriva teoriei analogiei, căreia credea că neogramaticii îi acordă o importanță exagerată, mai ales că nu este un principiu nou, ci cunoscut și de Greci. Analogia lucrează alături de principiul de conservare, ea este capricioasă întocmai ca o boală. Este bine să studiem în rândul întâi formele « sănătoase », și numai în rândul al doilea pe cele « bolnave ». Nu admite nici ecuația analogie = psihologie și cere să se dea cel puțin tot atâta atenție studiului cuvintelor și formelor limbii câtă dau neogramaticii, în mod unilateral, studiului sunetelor.

I. N. Madvig. Danezul I. N. Madvig, căutând să explice unele pasagii neînțelese din Veda, a atins, într'o formă cam neîngrijită, numeroase probleme sintactice. În special relevăm lucrarea sa *Agglutination oder Adaptation*, Prag, 1873, în care polemizează cu teoria modurilor (Moduslehre) a lui Delbrück.

Fr. Max Müller. Un loc aparte i se cuvine în istoria lingvisticei lui Fr. Max Müller, fost profesor la Oxford († 1900), care a lucrat izolat de deosebitele direcții mai nouă. Este însă un scriitor plin de spirit, care scrie admirabil, și astfel lucrările lui se pot ceti și astăzi nu numai cu plăcere, ci și cu folos, căci sunt foarte sugestive, deși sunt învechite și adeseori au fost contestate chiar și de contemporani.

El a dovedit că cercetările adânci ale lingvisticei se întâlnesc cu problemele mari ale spiritului omenesc. Müller a introdus în lingvistică metoda științelor naturale față de unilateralitatea filosofiei lingvistice. Cu toate acestea el nu este un materialist unilateral, ci a avut totdeauna în vedere și principiile psihologice. Dintre lucrările sale aceea care ne interesează și pe noi, este *Lectures on the science of Language* (= « Lecțiuni asupra științei limbii »), London, 1861, ed. X, 1880; în limba germană în nouă prelucrare de Fick și Wichman : *Die Wissenschaft der Sprache*, Leipzig, 1892—93.

W. D. Whitney. O concepție contrară celei naturaliste a lui Fr. Max Müller a avut americanul William Dwight Whitney în lucrările sale : *Language and the Study of Language*, London, 1867, 1868; *Life and Growth of Language*, London, 1875 și *Max Müller and the Science of Language*, New-York, 1892 (cf. și răspunsul lui Müller

la atacurile anterioare în *Chips from a German Workshop*, vol. IV, London, 1875). El crede limba o instituție umană, care s'a născut și s'a desvoltat pe încetul din necesitatea înțelegerii împrumutate « prin convenire reciprocă sau obișnuință comună ». Ca și rivalul său Müller, nici el nu era un cercetător destul de independent ca să poată recunoaște de ajuns greșelile înaintașilor și contemporanilor săi.

Gramatica comparată a lui Bopp cuprinde în sine întâiul, *Kompendium*-ul lui Schleicher al doilea și *Grundriss*-ul lui Brugmann al treilea stadiu al evoluției lingvisticei comparate, întru cât poate fi vorba de rezumarea într'o carte a ideilor dominante într'o epocă oarecare.

Neogramaticii. Epoca din urmă se prezintă ca o continuare firească celor premergătoare. Din punct de vedere practic ies în relief mai ales două idei: cea a legilor fonetice și cea a analogiei [1]. După aceste teorii, afirmate mai întâi de A. Schleicher și susținute apoi de alți învățați mai tineri (W. Scherer și A. Leskien) înfățișarea unei limbi în orice timp este de o parte rezultatul unor legi cari nu cunosc excepțiune, de altă parte al analogiei [2].

Deoarece a trebuit să se cunoască pricina acestor fenomene, cercetările s'au îndreptat de o parte asupra fiziologiei s u n e t e l o r, de altă parte asupra f e n o m e n e l o r p s i h i c e care preced nașterea acestora (Hermann Osthoff, Karl Brugmann, Hermann Paul), avându-se în vedere cercetările de mai înainte ale lui Steinthal.

---

[1] Asupra acestora cf. B. Delbrück, *Einleitung in das Studium der indogermanischen Sprachen*: cap. VII « Der Lautwandel », p. 142—158, și cap. VIII « Die Analogiebildungen », p. 159—169; I. Iordan, *o. c.*, p. 16—22. Lucrări deosebit de importante privitoare la fenomenele de analogie sunt cele ale lui V. Henry, *Essai sur l'analogie*, Paris, 1883, și *Antinomies linguistiques*, Paris, 1896. Cf. și Hugo Pipping, *Zur Theorie der Analogiebildung*, în *Mém. Soc. néo-phil.* din Helsingfors, IV, 1906, p. 235—318.

[2] Lucrarea cea mai importantă a lui W. Scherer este *Zur Geschichte der deutschen Sprache*, ed. I, Berlin, 1868; ed. II, 1878; ed. III, 1890. În ea se observă limpede tendința de a explica fenomenele « regulate » cu ajutorul așa ziselor « legi », pe cele « neregulate » cu ajutorul « analogiei ». Sunt cunoscute cuvintele lui: « Für die Lehre von Wortbedeutungen stehen zwei Wege offen. Man kann von den Worten ausgehen. Man kann von den Bedeutungen ausgehen... Sollte es in der Syntax nicht ebenso sein? Auch für syntaktische Betrachtung ist es vorteilhaft, die Bedeutungen an die Spitze zu stellen...». Punctul de vedere al plecării dela înțeles pentru a explica formele este admis de mulți din cercetătorii de azi (Brunot, Jespersen, etc.). A. Leskien a formulat mai întâiu principiul că legile nu cunosc excepții în *Die Declination im Slavisch-Litauischen und Germanischen*, Leipzig, 1876, având în vedere că limba există numai în individ, iar activitatea psihică și fizică a omului, pentru a-și însuși limba dela înaintași, trebue să fie aceeași de când lumea.

H. Osthoff și **K. Brugmann**. Părerile neogramaticilor au fost expuse mai întâi și mai desvoltat de către H. Osthoff și K. Brugmann în prefața lucrării *Morphologische Untersuchungen*, I. Teil, Leipzig, 1878, care poate fi socotită un fel de program sau manifest al școlii, apoi de K. Brugmann în lucrarea sa *Zum heutigen Stand der Sprachwissenschaft*, Strassburg, 1885. Principiile teoretice ale școlii sunt cuprinse în *Prinzipien der Sprachgeschichte* ale lui H. Paul, iar prelucrarea sistematică a materialului comparat al limbilor indoeuropene în *Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen* al lui Karl Brugmann și Berthold Delbrück. În acesta sintaxa îi aparține lui Delbrück, cum vom vedea mai încolo. Brugmann și-a desvoltat ideile sale sintactice în *Kurze vergleichende Grammatik der indogermanischen Sprachen*, I-III, Strassburg, 1902—1904, care nu este numai o simplă scurtare a *Grundriss*-ului, ci, mai ales din punct de vedere sintactic, adeseori o prelucrare independentă, ținând seamă de cercetările ulterioare [1]. Spre sfârșitul vieții a început să scrie o sintaxă de mare întindere, ținând socoteală de cele din urmă rezultate ale științei. N'a ajuns să termine însă decât sintaxa propoziționii simple, care s'a tipărit după moartea lui: *Die Syntax des einfachen Satzes im indogermanischen*, în *Beiheft* la *Indogerm. Forschungen*, Berlin u. Leipzig, 1925. În această lucrare, la p. 187 și urm., a fost reprodusă și lucrarea *Verschiedenheiten der Satzgestaltung nach Massgabe der seelischen Grundfunktionen in den indogermanischen Sprachen*, apărută mai întâi în *Sächs. Ber.*, 70. Amândouă aceste lucrări aparțin epocei în care au apărut.

H. Paul. Cea dintâi ediție a *Principiilor* lui Hermann Paul (anul 1880) a fost o cărticică destul de subțire. Autorul i-a simțit scăderile chiar în cursul tipăririi (cf. prefața din 1886 a ediției II). În edițiile care au urmat (ed. III 1898, IV 1909, V 1920) a îndreptat și întregit mereu. Principiile cuprinse în ea, felul de prelucrare și claritatea cu care au fost expuse, au făcut din cartea lui Paul cea mai importantă lucrare filologică apărută dela Humboldt până la Wundt [2].

---

[1] Scopuri similare urmăresc: Dr. R. Meringer, *Indogermanische Sprachwissenschaft* (ed. III, Leipzig, 1903), și A. Meillet, *Introduction à l'étude comparative des langues indo-européennes*, Paris, 1908, o lucrare independentă de mare valoare, scrisă într'un stil ușor. A apărut și în traducere germană de W. Printz, *Einführung in die vergleichende Grammatik der indogermanischen Sprachen*, Leipzig u. Berlin, 1909.

[2] Însuși H. Schuchardt, care se deosebește atât de mult de Paul, este nevoit să constate: « Aber ich habe viel von ihm gelernt; seine « Prinzipien » sind mir als unnachahmliches Werk erschienen », *Individualismus*, extras din *Euphoria*, 1923, p. 7. Iar W. Streitberg, în *Indogermanisches Jahrbuch*, IX, 1922/23, p. 280, spune: « Denn Paul ist in den siebziger Jahren des vergangenen Jahrhunderts einer der entschiedensten Vorkämpfer der neuen, von Scherer vorbereiteten, von Leskien durchgeführten sprachwissenschaftlichen Methode gewesen, er hat 1880 in seinen *Prinzipien der Sprachgeschichte*

Paul este în același timp filosof și lingvist. Întrebuințând deci cu îndemânare legile din sistemul filosofic al lui Herbart, pe care și-l ia de bază, îl ilustrează cu nenumărate exemple culese din tezaurul de cunoștințe ale lingvistului germanist.

Ideea fundamentală, care străbate ca un fir roșu întreagă lucrarea, este că cercetarea limbii trebue să pornească dela individ și dela influența reciprocă a indivizilor, cari sunt ființe sociale.

Cuvintele, formele, etc., nu sunt păstrate izolat, ci unite în serii și grupe. Se asociază într'o serie imaginile sunetelor care se succed, de asemenea mișcările organelor de vorbit săvârșite una după cealaltă. Se asociază seriile de sunete și cuvinte, iar cu acestea ideile pentru care ele servesc ca simbol. Asocierea se poate face nu numai în privința înțelesului cuvintelor, ci și a raporturilor sintactice dintre ele. Se pot asocia nu numai sunete și cuvinte, ci și propoziții, atât cu conținutul de idei pus în ele, cât și în privința felului cum se urmează una pe cealaltă. Asociațiile odată făcute, pot să se iveească în mod inconștient, arătându-se active. Ele nu trebuie confundate cu categoriile, care sunt abstrase prin reflexiune gramaticală, chiar când ele de obiceiu coincid cu acestea.

Din nenumăratele asociații existente se explică formele analogice, dispariția anumitor grupe, izolarea altora pentru o menire specială, reacțiunea împotriva acestor izolări, etc.

Paul admite o continuă schimbare în limbă, deci, după el, nu se pot fixa granițe între deosebitele părți și categorii de vorbire (substantiv, adjectiv, etc.), nici între felurile propozițiunilor (principală, secundară, etc.).

Asupra vederilor sintactice ale lui Paul (din acest punct de vedere sunt importante mai ales capitolele VI, VII și XVI—XVIII), vom mai reveni și când vom vorbi despre Delbrück și Wundt [1].

În acest loc amintesc numai că lucrarea lui Paul a avut norocul să provoace o serie întreagă de lucrări în acest domeniu, unele de

---

als erster die Grundsätze der Sprachforschung mit unvergleichlicher Klarheit und Schärfe systematisch erörtert und so das Fundament gelegt, auf dem bald ein halbes Jahrhundert hindurch die Forschung mit reichem Erfolge weiter gebaut hat ».

[1] Afară de gramatici germane (*Mittelhochdeustche Grammatik*, ed. ultimă Halle, 1918, și *Deutsche Grammatik*, 1-5, Halle, 1916—1920), Paul are și lucrări speciale de sintaxă, ca, de ex., *Über Kontamination auf syntakt. Gebiete*, în *Sitzungsber. d. bayer. Ak. d. Wiss.*, München, 1919, 2. Abhandlung. Indicații metodice dă Paul în *Methodenlehre der germanischen Philologie*, Strassburg, 1897, p. 203. Găsește insuficient felul de tratare urmat până acum, împărțirea trebuind să fie mai variată decât ne lasă să bănuim termenii categoriilor. Sintaxa nu poate fi numai teoria funcțiunii și a formelor funcțiunii, cum accentuează unii. Această concepție nu are în vedere tocmai ceea ce înseamnă sintaxă în sensul strict al cuvântului: stabilirea relațiunii în care stau părțile propoziționii între sine (cf. și *Prinzipien*, capitolele citate).

mare valoare, succedându-se într'un timp relativ scurt, între anii 1890 și 1900 [1]. Pornind din însăși lucrarea lui Paul, ele nu se pot judeca fără a se pomeni de «Principiile» acestuia.

Școala lui Paul se numește istorică. Totuși meritul cel mai mare al lui Paul însuși este explicarea psihologică a faptelor lingvistice, cum apare clar și din scurta expunere pe care am făcut-o mai înainte [2].

Ph. Wegener. O lucrare de principii importantă din punct de vedere sintactic, apărută curând după «Principiile» lui Paul, este a lui Ph. Wegener, *Untersuchungen über die Grundfragen des Sprachlebens*, Halle, 1885. Wegener vrea să facă un fel de biologie a limbii și urmărește felul cum se naște propoziționea, insistând apoi asupra importanței accentului și a melodiei sintactice, a mimicei și a gesturilor, a situației, a concepției despre viață și a culturii, cu un cuvânt a factorilor externi în privința alcătuirii și a înțelegerii propoziționii.

Trebuințele de comunicare ale copilului și ale omului primitiv lipsit de cultură îi fac pe aceștia să alcătuiască la început propoziționi de câte un singur cuvânt, rostit mai mult ori mai puțin bine. Aceste propoziționi-cuvânt arată aceleași nuanțe temporale ca și limba desvoltată (prezent, viitor, perfect, aorist, optativ, imperativ, etc., dar n'au imperfectul). Cu timpul ele nu corespund situației mai complicate, iar omul are nevoie de mijloace de expunere mai bogate. Materialul necesar îl dau cuvintele schimbate în predicate ale propoziționii primitive, pentru care subiectul este locul unde se petrece fenomenul, cu care ajung congruente. Cu ajutorul acestui material își acopere vorbitorul trebuințele expunerii pe care el le găsește din întrebările și mimica ascultătorului. Expunerea are deci o seamă de corecturi, care cu timpul au ajuns forme de limbă fixe, iar simțul de limbă nu le mai recunoaște originea. Așa sunt, de ex., apoziționea, propoziționea demonstrativă, cea relativă născută din aceasta, etc.

---

[1] Ea a avut răsunet și în literatura românească: «Principiile» lui Paul au fost aplicate la limba română de A. Philippide, *Istoria limbii rom.* I. *Principii de limbă*, Iași, 1894.

[2] W. Wundt, *Sprachgeschichte und Sprachpsychologie*, Leipzig, 1901, p. 6—7, observă cu drept cuvânt: « Denn mochte Paul noch so sehr gegenüber Steinthal betonen dass der Sprachgeschichte ausserhalb der Psychologie ihre Stellung anzuweisen sei, so liegt doch ohne Frage die Hauptbedeutung seiner « Prinzipien der Sprachgeschichte » und zugleich die Hauptursache ihres Erfolges eben darin, dass er unter möglichster Ausscheidung hypothetischer Bestandtheile der Sprachgeschichte und deshalb durchweg auf der Grundlage der zuverlässiger bekannten Erscheinungen unserer neueren Sprachen, vor allem des Deutschen, die Thatsachen der sprachlichen Entwicklung psychologisch zu deuten suchte. Nicht als Sprachgeschichte, was es nach der ganzen Anordnung und Behandlung des Stoffes weder sein kann noch sein will, sondern als Sprachpsychologie hat unzweifelhaft das Paul'sche Werk seinen Erfolg errungen und seinen Einfluss ausgeübt ».

Născut din trebuințe etice, din voința de a impresiona asupra unei persoane străine, de a-i comunica ceva (imperativ = poruncă, întrebare, demonstrare, etc.), ea ajunge să fie înțeleasă de ascultător prin concluziile pe care le trage el din situație, din anumite indicații, pe care le dau tonul, melodia vorbei, mimica și gesturile asupra sentimentelor vorbitorului.

Concluziile ascultătorului se mecanizează prin deasă întrebuințare și deprindere, se comprimă în procese momentane și inconștiente. În acest chip porunca, etc., ia rolul de predicat, iar cel dela care pornește executarea ei, de obicei persoană, substanță, deci substantiv, pe cel de subiect.

Wegener insistă amănunțit asupra deosebirii dintre subiectul gramatical și cel logic și a modului cum se pot recunoaște acestea din ton, topică, etc.

Toate elementele de limbă sunt așa dar la origine propoziții. Ele se nuanțează, după valoarea expresivă pe care o au, în propoziții secundare, cuvinte, părți de cuvinte sau sufixe și prefixe. După această concepție cuvântul simplu este construit ca și propoziția și periodul, deci ca și vorbirea artistică încheiată.

Trebue să deosebim două mari clase de elemente lingvistice, expunerea și predicatul, și două forme de aranjare : 1. întâi predicatul, apoi expunerea, forma naivă a corecturii ulterioare; 2. întâi expunerea, apoi predicatul. Forma cea dintâi este cea care stăpânește în cele mai vechi forme de flexiune, compoziție, sintagmă atributivă, apoziție, formarea propoziției secundare.

Așteptarea predicatului comunicării formează legătura interioară prin care încheie ascultătorul masele lingvistice. Ea alcătuește fundamentul legăturii cauzale logice, mijlocul de apercepție pentru înțelegerea predicatului care urmează.

Așteptarea și scopul în vederea căruia se aranjează seriile de mișcări sunt factori importanți pentru înțelegerea acțiunii. Din ele și prin abstracțiunea experienței concludem asupra caracterului grupelor și seriilor cu ajutorul cărora se face comunicarea, asupra raportului de subiect, obiect, a acestora între sine și, din conținutul obiectelor, asupra celui al acțiunii. Înțelegerea noastră se bazează deci pe concluzii din elementele simple ale tonului afectiv și ale mijloacelor mimice, din cele compuse ale cuvintelor, propozițiunilor și periodelor. Din schimbarea tonului concludem că se referă la situația altei persoane, deci că se întrebuințează vorbirea indirectă.

Numeroase sunete reflexe, onomatopee, etc., cu care reamintim situația, ajung predicate. Obiectele primare ajung subiecte secundare, iar prin aceasta vorbirea câștigă caracterul simplu și evident al referatului.

Toate aceste concluzii și serii de concluzii se scurtează prin mecanizare, iar mijloacele lingvistice ajung congruente cu funcția lor. Aceasta se face pe încetul, astfel că, alături de mijloace congruente, găsim și mijloace incongruente. De deosebirea acestor serii de concluzii sunt condiționate deosebirile stilistice în limbă.

Fenomenele de același fel, deci mecanizate, formează obiectul sintaxei; expunerea incongruentă, analitică, alcătuește obiectul poeticei, retoricei, stilisticei. Dar formele mecanizate și congruente amestecându-se în vorbire cu cele incongruente și analitice, nu se poate trage un hotar între sintaxă și disciplinele amintite.

Cuvântul este propoziție comprimată, deci și morfologia face parte din sintaxă.

Întregiri la lucrarea sa a făcut Wegener în *Der Wortsatz*, în *Indogerm. Forsch.*, XXXIX, 1921, p. 1—26, unde se ocupă de propozițiunile monoreme (monomembre) și felurile lor.

O. Behaghel. Unul dintre cei mai importanți sintacticiani germani este O. Behaghel. Afară de o serie de cercetări sintactice de amănunt, ca: *Die Entstehung der abhängigen Rede*, Paderborn, 1877, *Der Gebrauch der Zeitformen im konjunktivischen Nebensatz des Deutschen*, ibid., 1899, etc., a scris și *Syntax des Heliand*, Wien, 1897, *Eine geschichtliche Darstellung*, I—II, Heidelberg, 1923—24. Vederile sale în privința sistemului de urmat în tratarea sintaxei și le-a expus mai întâi într'o dare de seamă despre O. Erdmann, *Grundzüge der deutschen Syntax*, I, Stuttgart, 1886 (II, ibid., 1898), publicată în *Literaturblatt für germ. u. rom. Phil.*, VIII, 1887, col. 201—205, apoi în *Syntax des Heliand*, Wien, 1897, Vorwort, și în *Deutsche Syntax*, Band, I și II, Heidelberg, 1924, Vorwort.

În gramatică el deosebește de o parte f o n o l o g i a (*Lautlehre*), de altă parte s e m a n t i c a (*Bedeutungslehre*). Semantica cuprinde patru părți diferite: 1. semasiologia ordinară, știința înțelesurilor cuvintelor (sau a semantemelor), 2. sinonimia, 3. o parte a științei despre formarea cuvintelor, — aceste trei discipline având ca trăsătură caracteristică comună că nu au în vedere combinația cuvintelor; în sfârșit 4. sintaxa. Behaghel adaugă că și morfologia este sintaxă: «Auch die Flexionslehre ist Syntax; nicht ein Teil der Syntax, sondern ein Kompendium der Syntax, wenn gesagt wird dass in einer Sprache der Dativ auf *-e* ausgehe, so heisst das nichts anderes als: bei den Verben *geben*, *schenken* etc. stehen gewisse auf *-e* ausgehende Wortformen». John Ries, de care ne vom ocupa în cele ce urmează, a contestat dreptul de a întrebuința în acest fel termenul sintaxă [1]. Totuși nu trebue să trecem cu vederea faptul că Behaghel rupe cu împărțirea tradițională în morfologie și sintaxă și nu vrea să

[1] *Was ist Syntax?*, Marburg, 1894, p. 160.

recunoască numai o morfologie care nu tratează decât « forme » fără considerare la înțelesul lor.

Fără îndoială acest sistem corespunde în mare măsură realităților lingvistice. Însuși Ries, cum vom vedea, recunoaște că o despărțire totală și reală între studiul înțelesului formelor de flexiune și cel al formelor de flexiune în sine nu este cu putință : singurul sistem posibil este cel ce consideră în același timp forma și înțelesul expresiunii lingvistice.

Acest sistem a fost realizat de altfel, în anumită măsură, în lucrările moderne de lingvistică indoeuropeană (Brugmann, etc.) [1].

Lucrarea *Deutsche Syntax* a lui Behaghel este o sintaxă germană în sensul strict al cuvântului; izvoarele ei sunt tot ce s'a exprimat în limba germană, începând din secolul VIII până la limba vie a prezentului, pentru care fenomenele dialectale sunt luate în considerare numai arareori.

Procedeul urmat de Behaghel este strict istoric, urmărind fenomenele din timpul cel mai vechiu până astăzi.

Și citatele sunt date în general în serie cronologică.

Studiind fenomenele sintactice, întru cât se pot observa, nicăiri nu putem constata o creație străveche, produs al gândirii pure; totdeauna se găsește la temelia lor altceva, gata din punct de vedere cronologic. Acest « altceva », treapta sau treptele anterioare, trebue cercetat,i ar transformarea dela x la x^1, x^2 trebue făcută înțeleasă.

Behaghel renunță să pună aceste transformări în legătură cu spiritul timpului, cu caracterul particular al popoarelor. N'ar fi putut cuteza, ne spune el, să întreprindă acest lucru și pentrucă, dacă vrem să înțelegem precis viața unei limbi, trebue să cunoaștem precis viața altor limbi (cf. și cele spuse de Gerh. Rohlfs, în *Die Neueren Sprachen*, XXXI, 56). Dar mai întâiu trebue să stabilim și mai precis influența puterilor din viața limbii, care nu atârnă de timp și popor.

Relevă rolul important pe care-l are analogia în desvoltarea fenomenelor sintactice. Ea înlătură fără cruțare particularitățile fonetice care nu reprezintă o anumită funcțiune; pentru o funcțiune numai o formă de exprimare, este lozinca evoluției. Și părțile de vorbire, care nu îndeplinesc nicio funcțiune, sunt menite pieirii, cum a arătat într'o expunere făcută la congresul dela Marburg (*Beihefte zur Zeitschrift des Sprachvereins*, 5, 172) și cum a arătat apoi amănunțit W. Horn în cartea sa *Sprachkörper und Sprachfunktion*.

Relevă că până acum s'a dat puțină importanță determinării formei ritmice a vorbirii, nu numai în topică, ci și în formarea grupelor de enunciație (*Sprechtakte*), cu toate că acestea au și ele mare

[1] Cf. Louis Hjelmslev, *Principes de grammaire générale*, Köbenhavn, 1928, p. 95—96.

importanță în desvoltarea formelor care îndeplinesc anumite funcțiuni sintactice.

Slăbiciunea logică, pe care o face răspunzătoare pentru anumite fenomene sintactice, aparține domeniului pur spiritual. Ea influențează, de ex., ca adjectivele, verbele, participiile să aibă de cele mai multe ori atât sens activ, cât și sens pasiv, și altele. Merită să se adune din vorbirea de toate zilele acest fel de schimbări de funcțiuni.

Raoul de La Grasserie. Nu mulți ani după «Principiile» lui Paul a apărut și în limba franceză o lucrare de lingvistică orientată psihologic. Ea este importantă mai ales din punct de vedere semiologic, deci și sintactic. Este vorba de Raoul de La Grasserie, *De la psychologie du langage*, Paris, 1889.

Lucrarea aceasta este rezultatul unor cercetări mai îndelungate, prelucrate în amănunte atât înainte, cât și după apariția ei în următoarele studii: *Du verbe* être *et de ses diverses fonctions*, Paris, 1887; *De la catégorie du nombre*, Paris, 1887; *De la véritable nature du pronom*, Louvain, 1888; *Des divisions de la linguistique*, Paris, 1888; *De la catégorie du temps*, Paris, 1888; *De la conjugaison objective*, *Mémoires de la Société de Linguistique de Paris*, VI, 1889, p. 268—300; *Des relations grammaticales ou de la catégorie des cas*, Paris, 1890; *Essai de phonétique dynamique ou historique comparée*, Paris, 1891; *De la catégorie des modes*, *Le Muséon*, 1889—91, Louvain, 1891; *De l'inclusif et de l'exclusif*, *Le Muséon*, 1893; *De l'origine et de l'évolution première des racines des langues*, Paris, 1895; *De l'article*, *morphologie et syntaxe*, *Mémoires de la Société de Linguistique de Paris*, IX, 1895, p. 285—322 și 381—394; *Du syncrétisme pronominal*, Paris, 1895; *Essai de syntaxe générale*, Louvain, 1896; *De la conjugaison négative*, *Le Muséon*, 1897, 1899; *La catégorie psychologique de la classification révélée par le langage*, *Revue philos.*, XLV, 1898, p. 594—624; *De la catégorie des voix*, Paris, 1899; *Des diverses fonctions des verbes abstraits*, Paris, 1899; *Du verbe prépositional*, *Le Muséon*, 1900—1901; *Des mots auxiliaires supplétifs et explétifs*, Paris, 1901; *De la fonction concrète du pronom personnel*, Paris, 1903; *De la catégorie du genre*, Paris, 1906; *De la catégorie grammaticale de la distance*, Paris, 1907; *Du quantitatif dans les langages*, Paris, 1911; *Du verbe comme générateur des autres parties du discours*, Paris, 1914.

Din *De la psychologie du langage* ne putem orienta și asupra vederilor cuprinse în celelalte lucrări.

De La Grasserie împarte gramatica în fonetică («phonétique»), morfologie («morphologie») și psihică («psychique»). «Acest nume era necesar, căci psihologia limbajului sau psihica diferă profund de psihologia generală; psihica nu consideră gândirea umană decât *întru cât este expresibilă* și se poate acomoda la expresiune.

Gramaticile practice conțin, alături de fonetică și de morfologie, o parte specială numită *sintaxă*; nu trebue să o confundăm cu *psihica*, cu toate că coincide cu aceasta în multe puncte. Astfel sintaxa se ocupă de ordinea sintactică a cuvintelor, de construcțiunea frazei; acest capitol al sintaxei nu aparține psihicei, ci morfologiei în multe cazuri; este pentru multe limbi un mijloc de a *exprima* relațiunile, ceeace este esențial morfologic. Dimpotrivă, psihica conține, mai mult decât sintaxa, clasarea cuvintelor în deosebite părți de vorbire. Coincid întru cât amândouă se ocupă de uzul diferitelor categorii gramaticale, moduri, timpuri, cazuri, etc. Într'un cuvânt, sintaxa, diviziune empirică și puțin compusă, nu este decât o parte importantă a psihicei».

«Psihica», singura care-l interesează și pe care o împarte în psihică statică (*Psychique statique*, p. 5—33) și psihică dinamică (*Psychique dynamique*, p. 33—108) se poate defini: «studiul elementului intelectual al limbajului, pentru care fonetica este elementul fiziologic și morfologia rezultanta» (p. 2). Fenomenele care aparțin foneticei și morfologiei sunt pur mecanice. Principiul psihic posedă o inițiativă și face să prevaleze adeseori nu raționamentul și intențiunea, ci instinctul. Astfel psihica își are sfera sa proprie: gândirile, ideile de exprimat. Pe acestea le studiază ea din punctul de vedere al e x p r e s i b i l i t ă ț i i lor (p. 4).

În acest chip De La Grasserie ajunge să stabilească grupări și clasificări pline de spirit, nu ale cuvintelor, pe care le ignorează, ci ale «gândirilor» și «ideilor» din punctul de vedere al expresibilității (în deosebire de gândirile și ideile pur l o g i c e).

«Psihica statică consideră în stare de repaus: 1. *ideea indivizibilă*, 2. *gândirea indivizibilă*, 3. *relațiunea* între *idee* și *gândire*, sau *gândirea divizibilă* și *succesivă*; gândirea cuprinde sentimentul. Ea se deosebește de idee prin aceea că aceasta este imaginea unui obiect, în vreme ce gândirea este o judecată prin care se leagă o idee de cealaltă, se stabilește între ele o veritabilă *ecuație*, ecuație care, de altminteri, poate cuprinde termeni *pozitivi* ori termeni *negativi*. Această *ecuație*, numită *gândire*, corespunde în psihică la ceea ce este *propoziținea* în morfologie, întocmai cum *ideea* îi corespunde *cuvântului*» (p. 5).

Gândirea, ecuația, poate fi *simplă* ori *complexă*, corespunzând frazei de subordonare; mai multe gândiri simple ori complexe alcătuesc *logismul* sau *silogismul*, iar mai multe logisme o *catenă*, căreia-i corespunde în morfologie *periodul* (p. 5).

Ideile sunt viziunile obiectelor, dar ele privesc obiectele din deosebite puncte de vedere: 1. *concret* și *abstract*, 2. *subiectiv*, *obiectiv* și *relativ*, 3. *formal* și *neformal*.

Stabilește diferitele clase ale ideilor, având în vedere ideile primitive: 1. *ideea materiei* (obiectului) în acțiune; *ideea mediului*, *spațiului* în care se găsește aceasta.

Pe cea dintâi, considerată subiectiv, o reprezintă *pronumele personal*, iar obiectiv, *substantivul-verb* (p. 9). « Substantivul-verb a rămas mult timp o unitate compactă, fără diferențiere » (p. 10). Această diferențiere a fost datorită formei deosebite a pronumelui de care se lega și a fost *posesivă* ori *predicativă*, după cum la legare era considerat substantivul-verb de substantiv ori verb (p. 11).

Adjectivul s'a detașat din aceeași unire după despărțirea substantivului. « La origine adjectivul se conjugă ca și verbul propriu zis, nimic nu-l deosebește; numai mai târziu se desparte, formează un cuvânt autonom, și pentru a-și marca vechea sa funcțiune verbală, introduce în vorbire *copula* » (p. 11).

Ideea *situației* a dat naștere ideii *timpului* și *cantității* care se exprimă în limbă prin : 1. *adverb*, 2. *prepoziție*, 3. *conjuncțiune*. *Articolul* s'a născut din pronume.

Interjecția are o natură aparte și autorul se ocupă de ea în alt loc.

Nu mai insist asupra deosebirii concret-abstract, care este cunoscută.

« Dacă prepoziția unește ideile din gândire, conjuncția unește gândirile între ele. Această unire este de două feluri; ori cu egalitate între cele două fraze, ori cu subordonarea uneia dintre ele; ori, dimpotrivă, nu este unire, ci disjuncțiune, chiar opoziție. De aici clasificarea următoare : 1. conjuncții conjunctive, 2. conjuncții disjunctive, 3. conjuncții subordonate (p. 16—17).

Din punctul de vedere al supra- și subordonării « Ideile » sunt : ori 1. *principale* și *determinate*, ori 2. *accesorii* și *determinate*, ori de *simplă relație*.

Idei principale sunt cele rezultate din « obiectele în acțiune », deci părțile de vorbire, cu excepția prepozițiilor și conjuncțiilor, rezultate din grupa a doua, care sunt idei de relațiune. « Ideile accesorii și determinante » se deosebesc în determinante ale *substantivului* (gen, număr, determinația propriu zisă); ale *verbului* (timpul, modul, vocea), ale *adjectivului* (gradul) și ale *adverbului* (întrebarea și negația, mișcarea ori starea, direcția mișcării). O a treia grupă ar alcătui « ideile de relațiune », la care deosebește : « relația dela cuvânt la cuvânt », « cea dela cuvânt la propoziție și cea a frazei » (p. 17—19).

Gândirea este nearticulată și articulată. Cea dintâi este *strigătul uman*, desvoltat apoi în *interjecție*, formă care mai există încă. De La Grasserie se ocupă amănunțit de aceasta pe p. 19—22, deosebind-o în *concretă* și *abstractă*, *obiectivă* și *subiectivă*. Forma completă a gândirii este « gândirea articulată » sau « propoziția », care este și ea : 1. *concretă* ori *abstractă*, 2. *subiectivă* ori *obiectivă*, 3. *completă* ori *necompletă*, adică mai mult ori mai puțin *formală*, forme pe care

le cercetează pe rând în amănunte (p. 22—29), pentru a trece ap o *l* « fraza de coordonare sau logism » (p. 32) și la « period » (p. 33).

În « Psihica dinamică » (p. 33—108) De La Grasserie studiază « acțiunea ideilor unele asupra celorlalte în frază » (p. 33). Fără a putea rezolva problemele fundamentale, De La Grasserie în această parte se oprește mai mult la simple înșirări și schematizări (derivație, compoziție, versiune; timp, mod, voce, relație, etc.). Subt titlul « *Action et réaction réciproques des idées se rencontrant dans le même mot* » (« Acțiunea și reacțiunea reciprocă a ideilor care se găsesc în același cuvânt », p. 70 și urm.) tratează « semantica » propriu zisă, fără a aduce prea multe contribuții nouă față de ceea ce au spus înaintașii săi în această privință.

Am insistat ceva mai amănunțit asupra ideilor lui De La Grasserie, fiindcă punctul lui de vedere, plecarea dela idee la formă, o reîntâlnim în unele dintre cercetările filologice actuale (cf. Brunot, Jespersen, etc.)

G. von der Gabelentz. Încă în 1891 (ed. II, 1901) apăruse în Leipzig *Die Sprachwissenschaft, ihre Aufgaben, Methoden und bisherigen Ergebnisse* de Georg von der Gabelentz. Pentru timpul în care a apărut, această carte dă rezultatele cele din urmă, fiind un fel de enciclopedie a limbii, care tratează teoria limbii unui popor oarecare, a gramaticii istorice și a celei generale.

Gramatica are două părți. Cea dintâi este analitică și explică fenomenele pornind din propoziție, pentrucă întregul în limbă este propoziția, și orice analiză trebue să pornească din întreg. Partea a doua este sintetică și ne explică ce mijloace ne stau la dispoziție pentru a exprima o gândire ori o parte de gândire [1].

Partea analitică corespunde aproximativ dicționarului, cea sintetică, pe care Gabelentz o numește sinonimică gramaticală, sintaxei pe baza teoriei propozițiunilor, care după el sunt mai întâi rezultatul analizei imaginii unice în elementele sale, apoi ale sintezei verbale a acestora [2].

---

[1] De chestiuni sintactice se ocupase Gabelentz și mai înainte. Astfel a publicat *Ideen zu einer vergleichender Syntax*, în *Zeitschrift für Völkerpsychologie*, VI, 1869; *Weiteres zur vergl. Syntax*, *ibid.*, VIII, 1871; *Internat. Zeitschr. f. allgem. Sprachwissenschaft*, III, 1887.

[2] « Der Geist zerlegt die *Gesammtvorstellung* in ihre Teile und baut sie daraus wieder auf. Seien dieser noch so viele, seien die Vorstellungen noch so abstrakt, handle es sich um das Gewirr einer Strassenszene oder um einen wissenschaftlichen Lehrsatz: immer ist es ein einheitliches Bild, das dem Geiste vorschwebt, das er zergliedern muss, ehe er es in sprachlicher Synthese nachbilden kann » (ed. I, p. 431; = « Spiritul analizează ideea complexă în părțile sale și o reconstruește din acelea din nou. Fie oricât de multe de acestea, fie ideile cât de abstracte, fie vorba de confuzia unei scene de pe stradă ori de o teorie științifică, totdeauna este o imagine unitară care ne flutură înaintea spiritului, pe care acesta trebue să o analizeze, înainte de a o reconstrui în sinteză verbală »).

Aceste două părți trebue să fie precedate de o a treia, o introducere 1. despre sunetele respectivei limbi, 2. despre fizionomia generală a aceleia, ca « să prezentăm peștele deodată », nu pe rând, părțile lui : astăzi solzii, mâne altceva. În cadrele acestei împărțiri fiecare limbă trebue să se prezinte altfel, pentrucă niciodată vreo limbă n'a fost absolut identică cu alta.

Gabelentz încearcă să explice și deosebitele anomalii găsite în construcția limbii. Ținta, direcția și calea vorbirii este, ne spune el, stabilită de mai înainte ; sufletul este atras în calea sa de cauze, nu de scop. Aceste cauze sunt asociațiile de idei : o idee ne duce la cealaltă, aceasta la a treia și așa mai departe, și numai într'un târziu băgăm de seamă, ori poate nici atunci, că ne-am abătut dela obiect, am greșit construcția, am făcut o anticipație ori repetire, ori altă greșeală de limbă. « Sufletul nostru nu se aseamănă întru toate instrumentului muzical, la care fiecare coardă răsună la fel de tare când este lovit un ton înrudit : un lucru găsește în el răsunet mai viu, altul mai slab, câte unul îl lasă cu totul indiferent ; — acolo ajunge cea mai mică aluzie, o atingere întâmplătoare, pentru a-l pune în mișcare, aici par'că este vorba de un surd căruia îi strigi de geaba în urechi. Sunt puteri atractive cărora trebue să le urmeze spiritul lăsat în voia sa îndată ce ajunge în curpinsul lor, întocmai ca magnetul plutitor fierului. Și în înlănțuirea ideilor și gândirilor stăpânește simpatia, apatia, poate și antipatia » (p. 43—44).

Gândirea merge mult mai repede decât limba și, cu toate că « cuvântul însoțește ideea așa după cum umbra însoțește corpul » [1], nu arareori se întâmplă ca limba să fie lăsată în urmă de gândire întocmai după cum cânele este depășit de iepurele care cotește când la stânga, când la dreapta. Așa se nasc o seamă de construcții greșite, anacolute, etc.

O. Jespersen [2] caracterizează astfel lucrarea lui Gabelentz : « Rezist până și încercării de a cerceta și a face cunoscute cele două mai mari lucrări asupra lingvisticei generale, care au apărut în acest timp, aceea a lui Georg von der Gabelentz și aceea a lui Wilhelm Wundt ; ori cât de însemnate și, în multe privințe, excelente sunt, ele n'au exercitat aceeași influență asupra lingvisticii timpului lor ca unele de mai înainte. Eu personal îi datoresc celui dintâi incomparabil mai mult decât celui din urmă, care este mult mai puțin lingvist decât psiholog și ale cărui scrieri mi s'au părut adeseori mai bogate în cuvinte decât în idei rodnice ».

B. Delbrück. Cele dintâi lucrări sintactice ale lui Berthold Delbrück s'au ocupat de geneza întrebuințării cazurilor. Împreună

[1] Al. Philippide, *Istoria limbii rom., I. Principii de limbă*, p. 120..

[2] *Die Sprache, ihre Natur, Entwicklung und Entstehung* (trad. germ. R. Hittmar și K. Waibel), p. 78—79.

cu Windisch începu să scoată apoi *Syntaktische Forschungen*, al căror volum I apăru în 1871. La 1893 publică volumul I din monumentala sa *Vergleichende Syntax der indogermanischen Sprachen*. La p. 73 și urm. ale acestuia își fixează el principiile sintactice.

Făcând o revizuire a definițiilor date propoziținii de cei vechi și de logiciani, Delbrück reproduce ca rezultat al ultimelor cercetări înaintea sa pe cea a lui Paul: «Propoziținea este exprimarea în limbă, simbolul că s'a săvârșit în sufletul vorbitorului, legarea mai multor idei ori grupe de idei, și mijlocul de a produce aceeași legătură a acelorași idei în sufletul ascultătorului» (ed. II, p. 96; ed. IV și V, p. 121). Și Delbrück pornește din faptul că limba se prezintă în propoziținni. Chiar și când copilul exprimă numai anumite sunete ori grupe de sunete pentru a numi unul ori un șir de obiecte sau idei, el vorbește în propoziținni necomplete. Aceste propoziținni sunt așezate în memorie și elementele lor constitutive, părți izolate și forme, sunt despărțite în cadrele lor cu ajutorul comparației. N'avem niciun motiv să nu credem că și altădată a trebuit să fie la fel. Dacă apoi propoziținea este cea dintâi idee completă pe care o întâlnim exprimată în viața limbii, cu ea trebue să începem și tratarea sintaxei. După Delbrück, «O propoziținne este o exprimare făcută în vorbire articulată, care i se prezintă vorbitorului și ascultătorului ca un întreg coherent și omogen. Asupra stării sufletești, care premerge exprimarea unei propoziținni, se poate spune numai: trebue să fie astfel, ca exprimarea în limbă să nu se producă numai ca un strigăt» (p. 75) [1]. Sintaxa este «teoria propoziținnii și a părților ei». Propoziținnile pot să fie de unul, doi sau trei termeni (membre). În tratare se poate începe cu propoziținnea, ori cu părțile ei. Delbrück preferă acum felul din urmă, deși în altă lucrare a sa asupra sintaxei indice vechi urmase pe cea dintâi. În privința ordinei tratării părților de propoziținne nu există un șir necesar bazat ori pe cauze firești, ori istorice. Urmând tradiția, el începe cu numele, pe care-l desparte în substantiv și adjectiv, deși sintaxa pedantă ar cere în locul termenului «adjectiv» mai curând pe acel de «atribut». La substantiv se tratează despre genuri, numeri și cazuri, cu toate că acestea din urmă s'ar putea trata, și se vor și trata, când se vorbește despre propoziținni.

După nume urmează pronumele, apoi numeralele, dintre care unele sunt foarte deosebite de cele de mai înainte, atât ca înfățișare, cât și ca întrebuințare, deci trebue tratate deosebit. Deosebirea

---

[1] În *Grundlagen der neuhochdeutschen Satzlehre*, Berlin u. Leipzig, 1920, p. 8: «Propoziținnea este o exteriorizare săvârșită cu mijloace lingvistice care i se prezintă vorbitorului și ascultătorului ca un întreg coherent și omogen» și «o exteriorizare a unei gândiri».

substantivelor de adjective se face însă și la pronume și numerale, deși ea nu este așa de importantă ca la nume. Urmează adverbele, deoarece ele la originea lor sunt în cea mai mare parte cazuri de ale numelor, pronumelor ori numeralelor. După adverbe se tratează prepozițiile, apoi verbul și, în sfârșit, particulele. Conjuncțiile au fost rezervate ca un capitol introductiv la teoria propoziționii compuse.

Partea a doua principală o formează teoria propoziționii. Aceasta are o împărțire mult mai bogată și mai variată decât cum se făcea la cei vechi și în Evul Mediu.

De încheiere se tratează teoria propoziționii compuse.

Delbrück a scris și sintaxele deosebitor limbi (greacă veche, indică veche, germană).

Dintre lucrările mai nouă, ca scurt rezumat al principiilor sintactice ale lui Delbrück, amintesc *Grundlagen der neuhochdeutschen Satzlehre* (Ein Schulbuch für Lehrer), Berlin u. Leipzig, 1920 [1].

J. Ries. O carte care a stârnit multă vâlvă și a dat prilej la multe discuții a apărut cu un an în urma introducerii lui Delbrück. Este vorba de John Ries, *Was ist Syntax* Ein kritischer Versuch, Marburg, 1894. În 1927 s'a scos din nou această lucrare în tipar anastatic, completată fiind cu un « Adaus » (*Was ist Syntax?* Ein kritischer Versuch, zweite, um einen Anhang vermehrte Ausgabe, Prag, 1927). Acest adaus dă lucrurile esențiale din schimbările și întregirile pe care autorul intenționa să le facă în ediția a doua, care trebuia să iasă după 1914, dar a fost împiedecată de împrejurări. La sfârșitul prefeței autorul ne făgăduește ca întregire încă două lucrări: 1. *Zur Wortgruppenlehre* (cu probe), 2. *Was ist ein Satz?*

Ideile cuprinse în această carte s'au trezit în autor cu prilejul criticei câtorva lucrări de sintaxă. De aceea expunerea din ea are caracter polemic.

Ries se ocupă mai ales de două probleme: care părți ale gramaticei intră în cadrele sintaxei și ce raport este între sintaxă și celelalte părți ale gramaticei?

Cartea se împarte în două părți.

În partea întâia se critică felul obișnuit de a se trata sintaxa, deosebind trei tipuri principale de tratare după metoda urmată: pornirea dela înțeles, pornirea dela formele date și așa numitul « Mischsyntax » [2], care vâră în sintaxă tot ce nu încape în celelalte

---

[1] O lucrare similară este aceea, mai veche, a lui Robert Fritsch, *Die deutsche Satzlehre in Schule und Wissenschaft.* Eine kritische Studie, Leipzig u. Berlin, 1910.

[2] Pe p. 147, n. 7 și 11 se dau o seamă de exemple tipice de « Mischsyntax », iar pe p. 178 se adaug exemple mai nouă. Între acestea figurează și: R. Kühner (— Gerth), *Ausf. Gramm. d. griech. Spr.* [3], 1898—1904, același,

părți ale gramaticii și care-l mulțumește mai puțin, căci, vorba lui Erdmann, cel mai distins urmaș al lui Miklosich: «Entweder Becker oder Miklosich, aber keine Vermischung beider Standpunkte. Entweder Ausgehen von Innern oder von Aussern, aber consequent in jedem» [1].

Ries face deosebire între *sintaxă* și *teoria propoziției*, întru cât, după el, sintaxa nu se ocupă numai cu tratarea propozițiunilor. Critică atât sistemul care se ocupă numai de chestiuni semantice, cât și pe cel care se ocupă numai de propoziții. Reprezentantul tipic al celui dintâi este Miklosich, după care «sintaxă se numește partea gramaticii care se ocupă de înțelesurile felurilor de cuvinte și formelor cuvintelor», având deci două părți bine deosebite.

Această definiție cuprinde în sine o mare parte a semanticei, dar exclude tratarea propozițiunilor. Față de această părere este mult mai corectă aceea că singurul obiect al sintaxei este propoziția, deci sintaxă înseamnă «teoria propoziției». Nici această definiție însă nu este satisfăcătoare, căci dela cuvinte nu putem trece de-a-dreptul la propoziție [2], pentrucă împreunarea cuvintelor, chiar dacă are oarecare înțeles, încă nu este propoziție. Așa dar obiectul sintaxei sunt construcțiile sintactice (*syntaktisches Gebilde*) sau construcțiile cuvintelor, sintagmele (*Wortgefüge*), în cadrele cărora intră și propoziția. Sintaxa este «teoria propoziției și a celorlalte sintagme de cuvinte» (p. 61). Această definiție nu exclude fraza-cuvânt, chiar și dacă cuvântul este alcătuit dintr'un singur sunet (p. 48—49), căci raportul sintactic, fiind de natură afectivă, își are exprimat al doilea element, din care este alcătuită sintagma, în modulația tonului, în gestul care-i însoțește exprimarea, etc. Definiția propoziției, «construcție de cu-

Lat. Gramm.[3], 1912; J. Haas, *Neufranz. Synt.*, 1909; O. Jespersen, *New Engl. Gramm.*, 1914; M. Deutschbein, *System d. neuengl. Synt.*, Cöthen, 1917, ed. III, Leipzig, 1928; Wunderlich-Reis, *D. deutsche Satzbau*[2], 1924, etc. Chiar și planul de sintaxă al lui R. M. Meyer, *Germ.-rom.-Monatsschrift*, V, 1913, p. 640—646, despre care va fi vorba mai încolo, cu toate că autorul nu aprobă «Mischsyntax»-ul, intră în această categorie.

[1] Cf. p. 20 și 149, n. 18, unde se citează *Grundzüge der deutschen Syntax*, I, Stuttgart, 1886, p. 122.

[2] În realitate nu este admisibil să pornim dela cuvânt și să înșirăm așa: sunet-cuvânt-propoziție, căci atunci într'adevăr se găsește par'că o mică lacună între cele două din urmă. Analiza limbii trebue să pornească dela propoziție, elementul în care se prezintă gândirea, și dela aceasta vom ajunge la părțile mai mici. Înșirarea se va face deci în felul următor: propoziție-cuvânt-sunet. În gramatici se tratează invers numai din comoditate. Nici definiția propoziției dată de Ries nu este acceptabilă. După el propoziția este «construcție de cuvinte». Dar sunt propoziții și numai de un cuvânt și sunt construcții de cuvinte, ca, de ex., titlurile cărților, care au înțeles, dar nu sunt propoziții. Într'adevăr Ries și pe acestea încearcă să le cuprindă în sintaxă.

vinte », dată de Ries (vezi nota de mai sus), trebue deci lărgită pentru a fi adusă în concordanță cu cea a sintaxei.

Sintaxa nu cuprinde grupe de cuvinte ca *Omorul lui Cesar*, *O călătorie la Paris*, pe care « nimeni nu vrea să le considere propoziţiuni » (p. 52), iar dacă sunt considerate ca părți de propoziţiune (subiect, obiect, nume predicativ), « ele nu se deosebesc de cuvântul izolat, care se găsește în aceeași funcțiune, și astfel, ca grupă de cuvinte, nu oferă mai departe nici cel mai mic interes sintactic » (p. 53).

În partea a doua a cărții sale Ries tratează despre raportul propoziţiunii față de celelalte părți ale gramaticii.

De obiceiu gramaticile așează fonologia, morfologia și sintaxa în același rând, ca fiind părțile principale ale gramaticii; la acestea se alătură tot ca o parte principală, dar deosebită, semantica. Dar această așezare nu este logică, pentrucă nu are o bază comună pe care să se razime.

Fiindcă, după Ries, limba este alcătuită din sunete, cuvinte și propoziţiuni, împărțirea gramaticii va fi triplă : *fonologie*, *lexicologie* și *sintaxă*. Cuvintele, care pot fi alcătuite chiar și dintr'un singur sunet, se pot trata din punct de vedere formal și al înțelesului, într'un fel de încrucișare, cum arată schema următoare :

Obiect		Cuvânt	Sintagmă
Privit din punctul de vedere al		Lexicologie	Sintaxă
Formei	Morfologie	I Teoria formei cuvintelor (Felurile cuvintelor după criterii formale și teoria flexiunii).	III Teoria formelor, construcţiilor sintactice sau sintagmelor.
Înțelesului	Semantică	II Teoria înțelesului cuvintelor, a felurilor și formelor lor.	IV Teoria înțelesului construcţiunilor sintactice sau sintagmelor.

Schema deci nu este completă. Lipsește din ea fonologia, căci sunetele singure, după Ries, n'au decât formă. Când au înțeles,

ele trebue considerate ori forme (*bărbat — bărbați*), ori cuvinte, ori chiar propoziținni (*A ! O !*; *Ss !*, etc.).

Ries caută în acest chip să așeze sintaxa în cadrele gramaticii, stabilind amănunțit ce-i aparține ei și ce morfologiei (p. 64—75), semanticei (p. 75—83), lexicologiei (p. 83—119), fonologiei (p. 119—121) și stilisticei (p. 126—135).

Cu privire la «împărțirea sintaxei», constată că aceasta va trebui să aibă două părți : una va trata despre forma, cealaltă despre înțelesul sintagmelor, fără a cere ca acestea să fie tratate în două capitole deosebite, unul după altul, ci putând fi urmărită fiecare sintagmă din aceste două puncte de vedere, fie că tratarea s'ar face din punct de vedere empiric, istoric, genetic ori comparativ. Amănuntele de aranjare le lasă în grija fiecărui cercetător, mai ales fiindcă formele sintagmelor se deosebesc după limbi. Deosebit de aceste două părți se vor cerceta mijloacele de legare ale sintagmelor între sine (congruență, parataxă, conjuncții, etc.) și mijloacele de exprimare sintactică (topică, pauză, accent sintactic, melodie, etc.) (p. 136—142 și 145).

Rezumând, Ries încheie : «Sintaxa este un cuvânt bun și clar, care corespunde întru toate lucrului pe care trebue să-l însemne...

Sintaxa științifică nu ne învață cum trebue legate cuvintele deolaltă, ci cum sunt legate. Sintaxa nu este semantica felurilor de cuvinte și a formelor de cuvinte, pentrucă opusul sintaxei nu este morfologia, ci lexicologia. Morfologiei nu-i stă alături sintaxa, ci semantica; în morfologie și în semantică se împarte atât lexicologia, cât și sintaxa. Sintaxa este partea a treia a gramaticii împărțite după obiectele tratate. Ea tratează legarea cuvintelor în unități nouă sau construcția. Obiectul ei sunt sintagmele, *toate* sintagmele și nu numai propozițiunile; *nimic alta* decât sintagmele și nu și felurile și formele cuvintelor, nici acestea singure, nici alternând cu însăși sintagmele. Semantica felurilor cuvintelor și flexiunilor aparține principial tot atât de bine, ca și morfologia lor, la lexicologie. Felul, forma și înțelesul sintagmelor nu sunt însă cu totul independente de felurile și formele cuvintelor legate în ele; problema sintaxei nu se poate deci deslega destul de bine fără a avea în considerare felurile și formele cuvintelor, dar sintaxa are în considerare felurile și formele cuvintelor numai întru cât este atinsă de ele natura construcției sintactice ca atare. Materia unită acum de obiceiu în capitolele privitoare la însemnarea și întrebuințarea felurilor și a formelor cuvintelor este în parte, dar numai în parte sintactică; partea străină obiectului sintaxei din această materie trebue despărțită și trecută în lexicologie...

Dacă în general se recunoaște ca îndreptățită și utilizabilă împărțirea gramaticii după obiectele cercetării în fonologie, lexicologie și sintaxă, nu se poate contesta nici despărțirea semanticei felurilor

și a formelor de cuvinte într'o parte sintactică și în alta nesintactică, care, cea din urmă, îi revine lexicologiei. Tratarea de mai multe ori a aceluiași obiect în deosebite locuri a sistemului nu înseamnă repetire; ea nu este greșeală, ci avantaj, căci corespunde deosebitelor puncte de vedere, care sunt avute în vedere pentru cercetarea și expunerea din toate punctele de vedere a materiei. Același lucru se poate spune despre raportul fonologiei față de celelalte părți ale gramaticii și până acum n'a fost tras la îndoială. Și materialul fonologiei se atinge cu cel al lexicologiei și al sintaxei: și aici poate și trebue să se despartă ceea ce privește sunetul izolat de ceea ce privește cuvintele și sintagmele.

Despre pretenția că materialul sintaxei și al stilisticei s'ar exclude, nu poate fi vorba. Stilistica își scoate materialul din gramatică (deci și din sintaxă), în care el este cuprins sau cel puțin ar trebui să fie cuprins în întregime; ea presupune pretutindeni rezultatele cercetării pur lingvistice ca date de mai înainte și le așează din punctul de vedere al stilului într'o nouă lumină și în altă legătură. Alte scopuri și probleme nu cer altă materie, ci numai alte căi, o altă tratare. Cu cât tratează sintaxa mai complet și materiile acelea din domeniul lexicologiei care sunt avute în vedere totodată și de stilistică, cu atât mai complet îi dă ea stilisticei materialul de care are nevoie, și cu atât mai bine își împlinește problemele sale proprii... » (p. 142—145) [1].

---

[1] Despre influența lucrării lui Ries asupra celor scrise în cursul celor dintâi ani după apariția ei ne lămurește Rudolf Pestalozzi în *Syntaktische Beiträge*: I. *Systematik der Syntax seit Ries*. II. *Die Casus in Johannes Kesslers Sabbata*, Leipzig, 1909. Pestalozzi constată cu drept cuvânt că: « Alle gesamtsyntaktischen Arbeiten, deren Verfasser Ries ignorieren oder rundweg ablehnen, sind für die Weiterentwicklung der Systematik bedeutungslos, mögen sie inhaltlich so hervorragen sein wie die bekannten Leistungen der Germanisten Mensing, Wunderlich, Sweet oder Schiepek » (p. 3). Între lucrările analizate de Pestalozzi găsim și pe ale lui L. Sütterlin, O. Behaghel, B. Delbrück (acesta fără a fi dela început Ries-ian), K. Brugmann, etc., despre care constată că « diese Arbeiten schiessen sich, abgesehen von O. Weise, im Grossen und Ganzen seinem System mit Folgerichtigkeit an »; între lucrările care « după putință » (« möglichst ») s'au acomodat, dând astfel « Mischungen der Reform mit traditionellen Systematik oder Systemlosigkeit » citează, alături de Stolz și Schmalz, *Lateinische Syntax und Stilistik*, ed. 4 (ed. 5 a fost prelucrată din nou de J. B. Hofmann, München, 1928; principiile sunt expuse în vol. I, München, 1926, p. și § 30—35), și pe W. Meyer-Lübke, *Romanische Syntax*, Leipzig, 1889 (p. 2; cf. mai amănunțit p. 11 și 17). Adaug aici observația, reprodusă după Ries pe p. 16, că la împărțirea fenomenelor sintactice este bine să ne orientăm după formă, iar după înțeles ne putem orienta « sobald einmal die formalen Unterschiede, die der Einteilung und Anordnung zu Grunde liegen müssen, erschöpft sind ».

Analiza lucrării lui Ries din punctul de vedere al științei actuale ne-o dă E. Winkler în *Sprachtheoretische Studien*, Jena u. Leipzig, 1933.

Ad. Stöhr. Junker (vezi la acesta) consideră ca importante rezultatele la care ajunge Adolf Stöhr în lucrarea sa *Algebra der Grammatik*, Ein Beitrag zur Philosophie der Formenlehre und Syntax, Leipzig u. Wien, 1898.

Presupunând teoria numelor ca rezolvată, Stöhr se ocupă numai de algebra formelor, a derivației și a propoziținii. Radicalele sunt însemnate cu *a* și cu deosebiți indici; *da* este cea mai generală notare pentru o expresiune derivată, ca și $f(x)$; x^m este mai redusă; opusul, ca rezultat, este *oa*, etc.

Activitatea gramaticii însă nu se termină cu operația derivării, ci expresiile originale ori derivate sunt așezate în propoziținuni. Așezarea se face prin apoziție. « Derivarea și apoziția sunt operațiile indispensabile și unice cu ajutorul cărora se alcătuește o propoziținune. Orice altceva, care nu se ivește nemijlocit ca derivare ori apoziție, există numai în expresiile care scurtează aceste operațiuni » (p. 62). De obiceiu comunicăm printr'o propoziținune o întâmplare cu totul individuală pentru care nu se găsește un nume simplu. Deci, pentru a face cu putință comunicarea, grămădim expresie după expresie până ce numărul acestora va fi destul de mare ca să putem cuprinde în conținutul însemnărilor asociate conținutul comun și care se poate reproduce în comun (p. 63).

Expresiile așezate laolaltă le numește Stöhr *nume*; expresia poate fi simplă, derivată simplu ori multiplu; poate fi scrisă cu un *cuvânt* ori cu mai multe cuvinte. În cazul din urmă este un nume de mai multe cuvinte.

Fiecare propoziținune constă din nume; ea constă și din cuvinte; *nume* și *cuvânt* nu este același lucru. Împărțirea propoziținii în cuvinte se întemeiază pe semnul exterior al pauzelor în vorbire sau pe al spațiului dintre litere (p. 63).

« În cea mai simplă construcție de propoziținune, propoziținea este o evidentă apoziție de nume; numărul apoziților trebue să fie totuși destul de mare pentru a numi individual de ajuns un conținut deci și în privința realității, nu numai a închipuirii, dorinții, credinții, pe cât se poate și a timpului și a locului, ș. a. m. d. Apoziția « patrunghiu roșu » încă nu este propoziținune. În cea mai simplă construcție de propoziținune nu există decât nume așezate pe aceeași treaptă, dar nicio apoziție între subiect și predicat. Cea mai simplă construcție de propoziținune ca atare nu este nici exprimarea unei subiecțiuni, nici a unei predicațiuni, nici a unei subsumpțiuni, nici a unei afirmațiuni, nici a unei negații, nici a unei analize, nici a unei sinteze. Ea nu este altceva decât numirea multiplă a unui singur fenomen, chiar dacă acesta ar fi foarte plin de conținut. Dacă voim, prin conținutul unei propoziținuni putem să afirmăm altul precedent, ori prin același să negăm pe altul. Propoziținea întrebuințată pentru un astfel de

scop însă nu este altfel alcătuită decât orice altă propoziţiune. Conţinutul propoziţiunii nu se exprimă în construcţia ei » (p. 64).

Prin construcţia de propoziţiune cea mai simplă putem exprima tot ce putem exprima prin construcţia cea mai complicată, şi mai bine decât prin aceasta. Deci construcţia cea mai simplă este cea mai bună, fiind cea mai clară şi mai evidentă din punct de vedere psihologic; dar nu este şi cea mai practică, fiindcă are nevoie de foarte multe nume, deci este foarte lungă şi cere un mare număr de propoziţiuni » (p. 64).

Dintre formele mai complicate Stöhr cercetează propoziţiunea interogativă, de recunoscut după ton, permutaţia în ordinea cuvintelor, particulă şi pronume interogative; scurtarea apoziţiei prin introducere de simboluri colective; cazul relaţiei şi al comparaţiei; apoziţia apoziţiilor; contragerea unui semn de derivare cu un apozit; construcţia de propoziţiune subiectivantă şi predicaţia flexionantă; forme de conjugare fără funcţiune şi radicalul fără sens al verbului « *a fi* », semne « *q* » care stau pentru o întreagă propoziţiune; pronumele « *el, ea, se, îşi* », etc.; pronume relative; timpuri şi moduri care se rapoartă la conţinutul altei propoziţiuni, conjunctiv; contragerea mai multor propoziţiuni într'una; propoziţiunile negative. Arată apoi cum se face socotirea gramaticii cu semne algebrice şi, în sfârşit, foloasele algebrei gramaticii, care pot fi practice şi teoretice, socotind între cele dintâi crearea unei limbi universale scrise, iar între cele din urmă eliberarea gândirii de ceea ce este nefiresc şi de prisos în forme şi întemeierea unei expuneri clare din punct de vedere filosofic a morfologiei şi a sintaxei.

După Ad. Stöhr, în timpul din urmă mai sunt şi alţii cari urmăresc gândirea matematică atât în logică, cât şi în limbă.

Gustav Gröber. Cât priveşte sintaxa limbilor romanice, în special, indicaţiile principiale pentru cercetarea ei au fost fixate de Gustav Gröber. Lucrarea în care se ocupă Gröber de metodica sintaxei romanice este *Methodik und Aufgaben der sprachwissenschaftlichen Forschung*, în *Grundriss der romanischen Philologie*, vol. I, ed. I, Strassburg, 1888; ed. II, Strassburg, 1904—1906, p. 267—317.

Gröber deosebeşte trei puncte de vedere în cercetarea limbii: empiric, istoric şi genetic.

Cercetarea empirică descrie starea de fapt a limbii vorbitorului, utilizând concepţia gramaticală, analizând-o adică în propoziţiuni, cuvinte, forme, sunete; cea istorică ţine socoteală de faptul evoluţiei limbii în cursul timpului, că cuvintele îşi schimbă forma şi înţelesul, că funcţiunile şi formele lor se schimbă şi ele, şi urmăreşte aceste schimbări dela apariţia limbii până la starea ei actuală, alcătuind serii de desvoltări cronologice; cea genetică explică pricinile schimbărilor şi formele intermediare ale acestora din felul de a lucra al organelor

de vorbit, din fenomene sufletești, influențe străine, împrejurări culturale, etc. (p. 268).

Cele trei metode este bine să se întrebuințeze împreună, căci se întregesc reciproc: cea empirică numai ne înfățișează fenomenul în ființa lui, cea istorică ne lămurește desvoltarea lui, iar cea genetică îi cercetează nașterea (p. 269).

Pentru cercetarea empirică limbajul poate fi ori înfățișarea subiectivă (afectivă), ori obiectivă (logică, intelectuală) a gândirii, întru cât adică se manifestă în el sentimentul vorbitorului față de obiectul vorbirii, ori este vorba de o simplă comunicare a gândirii. Astfel deosebim propoziținni afective și fără afect (obiective), sau, după cei vechi, o «syntaxis figurata» și o «syntaxis regularis» (p. 271).

Amândouă aceste forme se găsesc atât în limba obișnuită (comună), cât și în cea cultă. Înfățișarea obiectivă stăpânește în lucrările științifice și în speciile inferioare ale prozei descriptive. Ea păstrează regulile normale ale vorbirii. Sintaxa subiectivă, care exprimă voința și sentimentul vorbitorului față de obiectul vorbirii se abate dela regulile normale ale vorbirii în privința accentului, melodiei, topicei, etc., ceea ce se explică din punct de vedere psihologic. Pentru a înțelege desăvârșit mecanismul limbii, este bine să despărțim cele două forme sintactice și să le tratăm deosebit, căci numai așa va putea fi scoasă în relief partea psihică a limbajului (p. 272). «De cea logică (intelectuală) se deosebește cea afectivă (cantitativ) prin aceea că ea lasă neexprimat și întregește prin pauză, ton și gest, ori lasă să se întregească din context și situație ceea ce logica exprimă (elipsă; «fragmente de propoziținne») [1]; că repetă ceea ce ar fi fost de ajuns să se spună odată pentru a fi înțeles clar (pleonasm); apoi (calitativ) prin aceea că pentru ceea ce se vrea să se exprime se aleg alte nume decât cele obiective (metaforă, parafrază); ori (local) prin aceea că ceva este spus într'un loc, care, în vorbirea logică (intelectuală) este rezervat altor părți de propoziținne (inversiune). Oratorii și poeții întrebuințează cele trei feluri ale formei afective a propoziținnii în măsură mai mare decât limba cultă ori dialectul, pentru a trezi în ascultător starea sufletească în care i-a pus pe ei obiectul despre care este vorba. Aici se atinge sintaxa și stilistica» (p. 275—276).

«Și sintaxa empirică are să se ocupe nu numai de propoziținni și cuvinte, ci și de substratul sufletesc al limbii vorbite, iar ca atare trebue să fie considerată de gramatici și vorbirea scrisă, și în mod necesar trebue să aibă în vedere cuvântul, după ceea ce exprimă și înseamnă, în relațiile sale față de propoziținne, propoziținnile în relațiile lor față de alte propoziținni și în legătură cu întreagă vorbirea,

[1] Dittrich, în *Philos. Stud.* ale lui Wundt, XIX, p. 93 și urm.

când se dau formule generale în loc de o mulțime de reguli externe, cum mai face gramatica latină și greacă » (p. 273).

« Sintaxa are un teren mai redus [1] decât i se atribuie de obiceiu. Ea are să se ocupe de felurile propozițiunilor și de formarea părților de propoziție, de relațiile cuvintelor în construcția propozițiunilor și a părților de vorbire flexibile, de topica propozițiunilor, a părților de propoziție și a cuvintelor. Unde se întrebuințează forma de propoziție afectivă în vorbirea de toate zilele, ori în cea cultă, se poate spune numai prin comparația și stabilirea diferențelor dintre cele două feluri de vorbire într'o limbă ».

« Sintaxa istorică va urmări evoluția sintactică a limbii mai vechi în mod necesar, atât în vorbirea logică, cât și în cea afectivă. Pentru acest scop trebue să cunoaștem dela început dacă o lucrare în proză ori poezie, o întorsătură, construcție ori așezare de cuvinte, îi aparține uneia ori celeilalte forme stilistice, dacă ea se întemeiază pe imitația unei limbi străine, ori este un fel de exprimare originală, etc. Ca să putem ajunge la această cunoaștere, trebue să studiem mediul din care sunt scriitorii, gustul lor, pregătirea lor, cultura lor, influențele exercitate asupra lor, etc., căci numai așa vom putea înțelege întru cât au contribuit ei la schimbarea întrebuințării unor părți de propoziție, la strâmtarea sau lărgirea funcțiunii unei propoziții, a unor forme și cuvinte, la moartea și înlocuirea acestora, etc. » (p. 287—289).

Sintaxa afectivă poate să schimbe forma sintaxei logice, ori s'o păstreze. În cazul din urmă se manifestă sentimentul prin ton, gest, etc. În cazul întâi se naște forma sintactică afectivă, care însă nu este posibilă totdeauna.

Și sintaxa regulată va da pricinile regulelor din expresiunile vorbirii logice (de ex., pentru ce precedă subiectul predicatului, pentru ce nu se putea începe în limba veche românească o propoziție cu un pronume aton, cu un verb auxiliar, etc.).

Abaterile dela regulele formării propoziției fără afect sunt ori semne pentru necorectitatea regulii, care a fost stabilită fără considerare la legătura internă a vorbirii, ori este vorba de arhaisme de ale limbii, pe care gramatica istorică le poate explica dintr'o concepție mai veche a unei forme de limbă, din schimbarea înțelesului, etc. (p. 276).

Sintaxa genetică încearcă să explice construcțiile și topica sintactică uzuală, indiferent de întindere, dintr'o formă sintactică mai simplă și din schimbările acesteia pe urma unor procese spirituale și a evoluției lingvistice. Dacă propoziția unea, care în oricare întindere a sa redă numai părți din gândire, a crescut peste părțile constitutive necesare, aceasta s'a făcut din necesitatea de a exprima determină-

[1] Ries, *Was ist Syntax?*, 1894; C. Svedelius, *L'analyse du langage*, 1897.

rile cerute de spirit care dorește, observă, își aduce aminte, cugetă, din necesitatea de a exprima aceste comori de idei conștiente ori inconștiente. Unde aceste determinări nu provoacă numiri nouă, sunt înșirate în propozițiune ca expresii distinctive în legătură cu altele și aduse în relație cu acestea prin forme gramaticale, poziție și ton. Unde limba dispune de un sistem de forme desvoltat și de un ton distinctiv, cuvintele determinate iau locurile neocupate încă de predicat și subiect, locuri care sunt mai rare la o procliză și encliză desvoltată, în seria în care se ivesc în spiritul vorbitorului (topică psihologică). Unde limba trebue să determine prin topică, determinările trebue să treacă direct la părțile determinate (topică logică) și sunt părți de propozițiune determinate mutabile numai cu determinantele lor, deci sintagmatic. Dacă mijloacele de a exprima relația într'o limbă își pierd claritatea, fie prin slăbire fonetică, fie prin întunecarea sensului, în locul lor se introduc forme nouă, înțelese ca atare uneori greșit în contextul sintactic și socotite mai expresive (cf. *filius regis* = fr. *le fils du roi*, rom. *fiu de rege*, *fiul regelui*), ori sunt înlocuite cu altele străine (cf. viitorul cu *voiu* socotit de origine grecească sau neogrecească, etc.) (p. 300—302).

A. Tobler. Un deosebit de distins cercetător sintactic în sensul indicat de Gröber este A. Tobler în *Beiträge zur Grammatik des Französischen* (*ZRPh.*, I și urm.) și *Vermischte Beiträge zur franz. Grammatik*, ed. III, Leipzig, 1921 (ed. I, 1886 și urm.), index de A. Schulze.

Activitatea lui Tobler a fost judecată din punctul de vedere al cercetărilor sintactice moderne de către L. Spitzer în studiul său *Über syntaktische Methoden auf romanischen Gebiet* (*Die Neueren Sprachen*, XXVI, 1919, p. 323—338). După el, Tobler are fără îndoială meritul de a fi strâns, cu mare precizie și neîntrecută sârguință exemple pentru ilustrarea deosebitelor fenomene sintactice. Dar el de obiceiu se oprește la vechea franceză; până la latina vulgară nu merge decât foarte arareori. Este deci mai puțin istoric decât cum îl cred elevii săi (Ebeling, Kalepky, etc.). Metoda lui Tobler este mai mult logică decât psihologică; el este mai mult gramatic decât se credea însuși, deoarece caută numai excepțiile dela reguli, pe cari le crede date și veșnic intangibile. Primește construcția sintactică logic-gramaticală a lui Diez și o întărește cu pietre unghiulare de mare preț. Dar nu-l preocupă decât prea puțin chestiunile mari, însăși temeliile sintaxei neo-romanice (doar cu excepția sintaxei articolului, partitivului, etc.): formarea cazului analitic, generalizarea oblicului, pronumele impersonal, etc., și nu încearcă să-și clădească însuși un sistem sintactic. Tobler cercetează la întâmplare, de aceea preferă excepțiile gramaticii normale, pe care i-o pune la dispoziție limba germană întrebuințată pentru comparație. În sfârșit,

Tobler se ocupă de celelalte limbi romanice, afară de franceză, numai incidental și indirect.

W. Meyer-Lübke. Cea mai bună lucrare de sinteză a sintaxei comparate a limbilor romanice este, cum am amintit, cea a lui W. Meyer-Lübke [1], care a scris sintaxa romanică și în *Grundriss*-ul lui Gröber, vol. I, ed. II, p. 487—491, precum și partea *Die lat. Sprache in den romanischen Ländern*, vol. I, ed. II, p. 451 și urm. [2].

In ceeace privește partea de sintaxă a gramaticii lui Meyer-Lübke, ea este importantă nu numai pentru bogăția materialului informativ, ci în parte și pentru metoda urmată, care, fără a se ținea prea mult de prescripțiile lui Ries, este cea istorică și comparativă. În comparație cu lucrarea lui Diez, ea constituie un real progres. Cât privește partea românească, trebue avute în vedere observațiile lui J. U. Jarník, *Za jazykem rumunskym*, în *Časopis pro mod. filologii*, v Praze, IV, 1915 (în românește: *Glose la partea românească a sintacticei din gramatica limbilor romanice a lui* Wilhelm Meyer-Lübke, în *Transilvania*, XLVII, 1916, Nr. 1—6, p. 39—63).

W. Meyer-Lübke. a scris și alte lucrări care interesează sintaxa romanică, astfel: *Die Schicksale des lateinischen Neutrums*, Halle, 1883; *Zur Geschichte des Infinitivs im Rumänischen*, în *Abhandlungen prof. Dr. Ad. Tobler*, Halle a. S., 1895; *Vom Passivum*, în *Festgabe Karl Luick zu seinem sechzigsten Geburtstage dargebracht von Freunden und Schülern* (= fasc. 6 din *Neusprachliche Studien*), Marburg a. d. Lahn, 1925, p. 158—171; *Vom Wesen des Passivums*, în *Die Neueren Sprachen*, XXXIV, 1926, p. 161—184; *Rumänisch und Romanisch*, București, 1930, etc., apoi gramatica istorică a limbii italiene și franceze.

Fără a insista mai amănunțit asupra acestor lucrări, nu pot să trec cu vederea *Einführung in das Studium der romanischen Sprachen*, Heidelberg, ed. I 1901, ed. II 1909, ed. III 1920, care în capitolul «Syntax» (§ 210—229, p. 209—225) ne dă pe scurt, cu bogate trimiteri bibliografice, cele mai interesante trăsături caracteristice ale sintaxei romanice față cu cea latină [3].

---

[1] Titlul ei se poate vedea la Diez și Bibliografie, unde e dat și cel al traducerii franceze.

[2] Un bun rezumat, cu unele note originale și pus la punct cu rezultatele cercetărilor mai nouă este: Adolf Zauner, *Romanische Sprachwissenschaft*: I. Lautlehre und Wortlehre I, ed. IV, Berlin u. Leipzig, 1921; II. Wortlehre II und Syntax, ed. IV, ibid. 1926 (Sammlung Göschen).

Fără a urma un sistem bine conceput, o bună expunere a sintaxei romanice comparate ne dă și E. Bourciez, *Éléments de linguistique romane*, Paris, 1910; ed. II, 1923; ed. III, 1930, care tinde să fie un fel de istorie pragmatică a limbilor romanice.

[3] Același scop îl urmărește și lucrarea lui Karl R. v. Ettmayer, *Vademecum für studierende der romanischen Philologie*, Heidelberg, 1919, care însă cuprinde mai multe informații principiale și practice.

PERIODUL IV. DELA W. WUNDT PÂNĂ LA K. VOSSLER

W. Wundt. Dela «Principiile» lui Paul încoace n'a apărut nicio lucrare de lingvistică generală, care să fi avut atâta răsunet cât cea a lui W. Wundt, *Völkerpsychologie. Eine Untersuchung der Entwicklungsgesetze von Sprache, Mythus und Sitte.* Erster Band. *Die Sprache.* Erster und zweiter Theil. Leipzig, 1900 (ed. III, 1912; ed. IV, 1922).

Aproape două decenii nu numai lingvistica indoeuropeană, ci și cea romanică și fino-ugrică, a stat subt influența covârșitoare a sistemului lui Paul. Cartea lui Wundt este cea dintâiu încercare de a clădi un nou sistem, care se deosebește de al lingviștilor herbartiști, nu numai în amănunte, ori, mai bine, nu atât în amănunte, cât mai mult în concepția generală și în principii.

Nu se poate face o comparație între «Principiile» lui Paul și între lucrarea lui Wundt[1]. Nu numai antecedentele, ci și scopul le sunt deosebite. Paul a cuprins într'un sistem de principii rezultatele cercetărilor îndelungate ale unei școale întregi, în vreme ce Wundt și-a alcătuit un sistem propriu de lingvistică pe baza cercetărilor sale psihologice. Paul este în rândul întâi lingvist și numai în al doilea

---

[1] Se poate face doar una între Steinthal, care se întemeiază pe sistemul psihologic al lui Herbart, și între Wundt, discutându-se polemica dintre ei, așa cum face Fr. Mauthner, *Die Sprache*, Frankfurt pe Main, 1906, p. 12 și urm.: «În această ceartă în jurul aranjării unui dulap de fișe sau pentru sistemul științelor trebuia ca un om de gândirea științifică și cu școala logică a lui Wilhelm Wundt să rămână învingător. Pentru douăzeci de ani, poate și ceva mai mult...» (p. 13). Se poate face o comparație între Paul și Steinthal, dela care pornește cel dintâi pentru a se depărta de el și a-l combate pe urmă: «Paul a văzut și a descris mai fin și mai precis decât altcineva albia și picurii de apă. Steinthal stă în admirație pe marginea albiei, privește râul, minunându-se de el, și tăgăduiește albia pe țărmul căreia stă. Paul nu vrea să vadă râul numai din pricina picurilor, Steinthal picurii, numai din pricina râului. Istoricul Paul observă schimbarea limbii și consideră ca ireal acel sensorium commune, pe care psihologul etnic Steinthal crede că-l prinde cu mânile. Amândoi au dreptate și se ceartă pentru punctul lor de vedere unilateral cu cuvintele limbii discutate, cu cuvinte de o zi, care în cursul discuției schimbă formă și înțeles» (id., *ibid.*, p. 119). Se poate face o comparație între lucrarea lui Georg von der Gabelentz și cea a lui Wundt, atât în privința fondului psihologic, cât și a influenței pe care au exercitat-o ele, cu toate că O. Jespersen (trad. germ. R. Hittmar și K. Waibel), *Die Sprache, ihre Natur, Entwicklung und Entstehung*, p. 78—79, renunță să facă această încercare.

psiholog; întrebuințează principii primite de-a gata pentru scopurile lingvisticei. Wundt, deși, după părerile lingviștilor indo-europeni, dovedește cunoștințe foarte temeinice în filologie [1], este în rândul întâi psiholog; în cercetările sale punctul de vedere principal este cel psihologic; nu-l interesează atât fenomenele de limbă, cât mai mult îl atrag adevărurile psihologice generale care se pot scoate din ele.

Paul se restrânge la materialul câtorva limbi, Wundt îmbrățișează mult mai mult material.

În acest chip se explică pentru ce cartea lui Wundt ne lasă cu totul altă impresie decât cea a lui Paul. Această deosebire o caracterizează Sütterlin într'o comparație cam îndrăzneață, dar destul de nimerită, astfel:

« Având în mână cartea lui Paul credem că înaintăm pe o potecă de munte înaltă, netedă și sigură, și de acolo privim peisajul evenimentelor lingvistice: priveliștea este acum mai îngustă, acum mai largă, ici cultivată frumos, ordonat și plăcut, colo mai sălbatică și mai încurcată; totdeauna însă ne simțim pe pământ solid și ca o ființă care ia parte și are parte la modelarea peisajului. Wundt își duce cetitorii într'un balon. Ne conduce într'o călătorie plăcută, sublim și sigur, peste câmpul lingvistic; vederea este mai largă decât la Paul, privitorul stă mai sus și priveliștea i se oferă într'un șir ordonat; deosebitele linii despărțitoare devin mai slabe ori dispar, înălțimile și afunzimile teatrului nu se mai ridică așa de pronunțat unele în fața celorlalte: spațiul dispare, totul apare ca un șes, deși variat ca configurație, totuși neted » [2].

Lingvistica mai veche, împrumutând principiile admise în științele naturale — începând cam dela Schleicher —, credea într'o regularitate strictă în desvoltarea limbii, ceea ce părea că arată și desvoltarea istorică. Numai când excepțiile dela regulele stabilite s'au înmulțit într'un număr foarte mare, au început să motiveze științific această regularitate și să explice din punct de vedere psihologic excepțiile. Pentru acest scop s'a întrebuințat aparatul oferit de psihologia herbartiană, care era la modă. În realitate s'a prelucrat în acest chip numai o parte din material: partea privitoare la desvoltarea sunetelor și a cuvintelor; pentru celelalte domenii s'a păstrat principiul

---

[1] I se impută însă că întrebuințează în cea mai mare parte materialul la Fr. Max Müller, contestat chiar și de contemporanii acestuia. Într'adevăr însă între inspiratorii săi trebue socotiți și H. Paul, K. Brugmann, B. Delbrück și L. Sütterlin, care, pentru timpul în care și-a scris Wundt cartea, însemnau ultimul rezultat al științei.

[2] Ludwig Sütterlin, *Das Wesen der sprachlichen Gebilde*, Heidelberg, 1902, p. 1—2.

regularității ca presupunere, fără însă a-i dovedi valoarea și a lucra după el. Schimbarea înțelesului cuvintelor și formele sufletești fundamentale ale alcătuirii de propoziții au fost luate în considerare numai arareori și insuficient.

Wundt aduce tocmai în această parte contribuțiile sale cele mai prețioase.

« Cartea sa asupra *Limbii*, parte a unui vast întreg, este un studiu de lingvistică generală întemeiat pe sociologie; nu este vorba mai mult numai de aplicarea psihologiei la lingvistică; o psihologie de altminteri mult mai largă și mult mai mlădioasă decât cea a lui Herbart, încurcată prin dogma sa despre simplicitatea sufletului, prin figurația sa mecanică a reprezentațiilor, prin intelectualismul său; trebue să utilizăm și lingvistica pentru psihologie. În faptele de limbaj psihologia găsește o materie solidă; o bună parte din legile sale este bazată la Wundt pe fapte de limbaj. El pretinde să pună în locul observației subiective și a psihologiei individuale observația istorică, studiul instituțiilor și al tradițiilor, și sociopsihologia. Când încetează de a fi experimentală, psihologia trebue să devină în mod necesar socială și să-și caute materialele în evoluția marilor fapte umane, limbaj, religiune, drept, obiceiuri, și principiile de explicare în psihologia socială ».

« Numai faptele psiho-fizice și fenomenele colective au constanța necesară pentru a fi obiecte ale observației științifice ».

« Întocmai cum elementele psihice nu există în stare izolată, ci cum legătura lor și operele care rezultă formează ceea ce noi numim suflet, tot așa sufletul colectiv nu consistă într'o sumă de unități individuale; ci din această sinteză rezultă creațiuni care nu s'ar naște în conștiința individuală, cel puțin în această formă și în această măsură. Sufletul social este un produs al sufletelor individuale, dar acestea sunt la rândul lor un produs al sufletului social »[1].

Wundt a reproșat lui Lazarus și Steinthal că au înțeles greșit viața socială; « Volksgeist »-ul lor nu este altceva decât o proiecțiune exagerată a spiritului individual. Această obiecțiune se poate întoarce împotriva lui Wundt. « Va fi prilej potrivit pentru a afirma că obiectul pentru « Völkerpsychologie » este a pune în evidență inovațiile care rezultă din unirea și din interacțiunea membrilor unei societăți. I se va spune că n'a văzut caracterul social al schimbărilor lingvistice, a căror explicare o caută el în structura și rolul grupelor sociale, în discontinuitatea de transmisiune, în contactul și amestecul popoarelor, stadiul de civilizație. I se va spune că a înțeles greșit socialul, care nu este permanentul și universalul, ci, dimpotrivă, ceea ce variază dela societate la societate, și, în aceeași societate, în

[1] Delacroix, *o. c.*, ed. I, p. 40—41; ed. II, p. 56—58.

cursul timpurilor. Nu este ușor în practică de pus de acord aceste două teze, că socialul depășește individualul, departe de a fi o simplă eflorescență, și că, din faptul unirii și grupării oamenilor, este imposibil să se nască un produs spiritual, ai cărui germeni n'ar fi în individ »[1].

Nu ne vom opri la părțile cari nu ne privesc din cartea lui Wundt, ci vom trece la capitolul al VII-lea, în care se ocupă de problemele fundamentale ale sintaxei (în ed. III, p. 222—458; în ed. IV, p. 222—459).

Mai întâi analizează și critică cu agerimea sa caracteristică definițiile date propoziținii înaintea sa, arătându-le defectele și originea acestora.

Greșeala comună a tuturor definițiilor de mai înainte este, după Wundt, că propoziținea a fost considerată ca împreunare, fie de cuvinte, fie de idei.

Acest punct de vedere se mai poate primi pentru definiția gramaticală și logică, dar este greșit în cea a lui Paul, pentrucă, dacă spunem sau exprimăm o propoziținea, ideile nu apar în conștiința noastră deosebit, una după alta, fiecare numai în momentul în care începem să exprimăm sunetele cu care o însemnăm, ci dimpotrivă: încă în momentul în care începem să exprimăm propoziținea, se află în sufletul nostru întreg conținutul ei de idei și rămâne acolo până ce o terminăm de exprimat. Dacă cumva nu ar fi astfel, pierdem definitiv firul propoziținii. Firește, în centrul conștiinței noastre (Blickpunkt) se găsește numai ideea cuvântului pe care tocmai îl exprimăm, dar în câmpul de vedere (Gesichtsfeld) al conștiinței se găsesc și celelalte părți din conținutul ei de idei.

După Wundt, deci, propoziținea nu este împreunare de idei, ci, dimpotrivă, despărțirea în părți izolate a întregului care se află în conștiința noastră.

Așa dar și fenomenul alcătuirii unei propoziținni este în esență o acțiune sufletească analitică, care se manifestă în despărțirea în elementele sale constitutive bine distincte a conținutului propoziținii, care se găsește dela început în sufletul nostru ca idee complexă (Gesammtvorstellung) cu elementele neclare.

Dar el este și sintetic în același timp, căci această despărțire nu este o simplă împărțire (Teilung) în părți. Acestea, în momentul când s'au despărțit de întreg, intră numaidecât în raporturi de natură logică (de ex. subiect și predicat, obiect și predicat, atribut și substantiv), pentru aceasta el nici nu o numește împărțire, ci analiză sau grupare (Gliederung).

---

[1] Delacroix, *o. c.*, ed. I, p. 41—42; ed. II, p. 38—59, unde se trimite la Meillet, *Année sociologique*, V, p. 596, și Wundt, *Völkerpsychologie*, I, p. 127.

Prin deprindere, în baza legilor psihologice, acest proces de analiză și sinteză ajunge să se facă automat, dar totdeauna este o acțiune intenționată când formăm mai întâi o propoziție ori n'am repetat-o de mai multe ori.

Pe baza tuturor acestora Wundt dă următoarea definiție a propoziției, care, spune Sütterlin (p. 145), ne aduce aminte fără îndoială de oul lui Columb, cum judeca încă Ehrenberg [1]: « Propoziția este exprimarea în limbă a analizei intenționate a unei idei complexe

[1] *Globus*, vol. LXXIX, p. 21—22. Într'adevăr definiția, ca și procedeul ajungerii la ea, nu sunt nouă. Se regăsesc, cum a arătat van Ginneken, *Principes de linguistique psychologique. Essai de synthèse*, Paris, 1907, p. 281—283, § 324—328, la W. James, *The Principles of Psychology*, New York, 1890, I, p. 253 și urm., care consideră fraza ca: « *intention of saying a thing before he has said it* ». « It is an *entirely definite intention*, distinct from all other intentions, an absolutely distinct state of consciousness...

Linger, and the words and things come into the mind; the anticipatory intention is there no more. But as the words that replace it arrive, it welkomes them successively and calls them right, if they agree with it, it rejets them and calls them wrong if they do not. It has therefore a nature of his own of the most positive sort and yet what can we say about it without using words that replace it? *The intention to-say-so-and-so* is the only name it can receive » (= « intenția de a spune un lucru înainte de a-l spune ». « O intenție cu totul definită, deosebită de toate celelalte intenții, o stare de conștiință absolut distinctă... Cuvintele și lucrurile vin în spirit; intențiunea nu mai este; ci pe măsură ce vin cuvintele care o înlocuesc, ea le agreează succesiv dacă se potrivesc cu ea, le respinge dacă nu se potrivesc. Ea totuși are o natură bine determinată; totuși ce putem noi spune fără a întrebuința cuvintele care aparțin stării ulterioare care o înlocuește? *Intențiunea de a spune că aceasta este așa ori altfel* este singurul nume pe care ea-l poate primi »).

Avem aici o analiză fină de autoscopie, care explică clar aproape același lucru ca și « *Gesammtvorstellung* »-ul lui Wundt și « *germ-concept* »-ul lui E. P. Morris, *On Principles and Methods in Latin Syntax*, New-York, 1901, p. 39.

Și Wundt procedează în același chip analitic: « In dem Moment, wo ich einen Satz beginne, steht das Ganze desselben bereits als eine Gesammtvorstellung in meinem Bewusstsein. Dabei *pflegt diese aber nur in ihren Hauptumrissen einigermassen fester geformt zu sein*; alle ihre Bestandteile sind zunächst noch dunkel und haben sich erst in dem Masse, als sie sich zu klaren Vorstellungen verdichten, als Einzelworte ab. Der Vorgang gleicht ungefähr dem bei der plötzlichen Erleuchtung eines Zusammengesetzten Bildes, wo man zuerst *nur einen ungefähren Eindruck* vom *Ganzen* hat, dann aber sukzessiv die einzelnen Teile, immer in ihrer Beziehung zum Ganzen, ins Auge fasst » (*Die Sprache*, I, p. 563).

Deosebirea între Wundt și James este, după observația spirituală a lui Ginneken, că cel dintâi se gândește la « *perioadele sale germane cu mersul capricios și complicat* », în vreme ce James la « micile sale fraze înaripate », « expresive în ele însăși prin individualitatea puternică a *spiritului lor american* »

Definiția lui Wundt nu este nouă nici ca terminologie. Ea se regăsește în definiția citată a lui von der Gabelentz, în care ni se spune: « Der Geist zerlegt die *Gesammtvorstellung* in ihre Teile und baut sie daraus wieder auf...: immer ist es ein einheitliches Bild, das dem Geiste vorschwebt, das er zergliedern muss, ehe er es in sprachlicher *Synthese* nachbilden kann » (ed. I, p. 431).

în părțile ei constitutive așezate în raporturi logice » (ed. II, 2, p. 240; ed. III și IV, 2, p. 248).

Totuși această definiție se potrivește numai din punctul de vedere al vorbitorului, nu și al ascultătorului. Paul (*Prinzipien der Sprachgeschichte*, ed. IV și V, p. 122 și urm.) ridică mai multe obiecții împotriva acestei definiții, dar cea mai mare parte a lingviștilor o primește. Delbrück, *Grundfragen der Sprachforschung*, Strassburg, 1901, p. 140, ridicând obiecțiuni împotriva cuvintelor « intenționate » și « raporturilor logice », recomandă din punct de vedere practic să fie scurtată astfel : « exprimarea în limbă a unei idei complexe analizate », sau să fie definită : « exteriorizare care constă din cel puțin doi termeni » (p. 145), dar Wundt, *Sprachgeschichte und Sprachforschung*, Leipzig, 1901, p. 68—75, nu găsește acceptabile aceste modificări, întru cât « intenția » există și la propozițiunile care exprimă gândire c r e a t ă, nu numai la cele care repetă lucruri spuse (p. 69), iar cuvântul « logic » trebue înțeles « aperceptiv », « psihologic-logic » (p. 71).

O greutate mai este la întrebuințarea cuvântului « analiză ». Acum în urmă Otto Selz, *Zur Psychologie des produktiven Denkens und des Irrtums*, Bonn, 1922, p. 361, a arătat că formularea lingvistică nu este numai a n a l i t i c ă în cazul r e p r o d u c e r i i unui conținut de limbă cunoscut, ci și î n f a z e, și s i n t e t i c ă în cazul când conținutul lingvistic trebue găsit din nou.

Wundt numește expresiile, cari nu redau analiza unei idei complexe, *echivalente de propoziție* (*Satzaequivalente*). Dacă, de ex., la întrebarea *Mâne pleci?*, răspunzi *Mâne* ori chiar *Da*, este adevărat că aceste cuvinte din punct de vedere practic sunt egale cu o propoziție, dar numai din punct de vedere practic, nu și psihologic. Din faptul că cuvântul *da* înlocuește în dialog uneori o propoziție nu urmează că și el este propoziție. Și simbolul poate înlocui obiectul, dar pentru aceea el nu este obiectul însuși. Apoi și un gest, plecarea capului, pot să fie echivalente cu propoziționea, căci pe *da* și *nu* foarte adeseori le exprimăm printr'o mișcare a capului; totuși cu greu ar putea considera cineva această mișcare ca o propoziție, dacă nu vrea să rupă orice legătură dintre propoziție și limbă. Întocmai cum nimănui nu-i vine în minte să considere propoziție gestul care substituie propoziționea, tot așa n'avem niciun motiv să numim propoziție cuvântul care o înlocuește pe aceasta. Dacă la întrebarea de mai sus a răspuns cineva *Mâne merg*, a spus o propoziție; dacă a răspuns *Mâne* ori *Da*, a spus un echivalent de propoziție, deși din punct de vedere practic valoarea le este aceeași.

Exprimarea așa dar se poate face în propoziții ori echivalente de propoziții. Propoziție avem când se face gruparea analitică a

întregii idei complexe; echivalent de propoziţiune avem dacă ideea complexă nu este despărţită în elementele sale. În practică este foarte greu de tras un hotar între aceste două, căci multe propoziţiuni degenerează cu timpul în echivalente de propoziţiuni.

Wundt deosebeşte trei tipuri principale de propoziţiuni: exclamative (cu subspeciile: afective şi optative), afirmative (cu subspeciile: dubitative şi întrebări de fapte, cele dintâi fiind înrudite cu propoziţiunile exclamative, cele din urmă cu cele afirmative).

Tratează apoi părţile propoziţiunii, urmărindu-le în fiecare fel de propoziţiune. Se opreşte şi el la aşa numitul «subiect psihologic» în propoziţiune, adică, după Gabelentz (*Die Sprachwissenschaft*, p. 348 şi urm.), «ceea ce lasă vorbitorul pe ascultător să cugete, spre ce îi atrage atenţia», iar «predicat psihologic este ceea ce trebue să gândească despre cel dintâi». Pentru a evita confuzia, Wundt le numeşte «idei dominante în propoziţiune» (*dominirende Vorstellungen im Satze*).

Trece apoi la deosebirea părţilor de vorbire în propoziţiune. Părţile principale pentru construcţia propoziţiunii sunt numele şi verbul. Principalul punct de greutate cade asupra acestuia din urmă.

Studiază raportul dintre nume şi atribut, verb şi complement, locul pronumelor în propoziţiune, particulele copulative, forma primitivă a limbii şi limba copilului, gruparea analitică a propoziţiunii şi formele de propoziţiune (predicative, atributive), ordinea părţilor de propoziţiune (forme tipice sau formule, principiul prepunerii ideilor care se relevă, etc.), ritmul şi modulaţia tonului în propoziţiune, forma externă şi internă a limbii.

Deoarece pe lingvişti îi interesează în rândul întâi limba ca vorbă şi ca chestiune istorică, şi apoi numai ca limbă şi ca chestiune psihologică, de multe ori ei nu se pot alătura fără rezervă la părerile lui Wundt. Dar din experienţă se ştie că studiul psihologic al limbii este de mare folos pentru istoria ei. Şi nu este indiferent, cum credea Delbrück (*Grundfragen der Sprachforschung*) sistemul psihologic pe care îl luăm ca bază. Fireşte, este de preferat sistemul lui Wundt faţă de cel al lui Herbart. Sütterlin constată că apariţia lucrării lui Wundt, «care în chestiuni de sintaxă a umblat pe căi adeseori cu totul nouă şi de cele mai multe ori drepte, uneori însă şi întortochiate, şi de aceea combătute» de el, l-a silit să-şi schimbe cu totul felul de tratare al sintaxei [1]. Şi noi va trebui să ţinem seamă deci de multe din rezultatele principiale ale lui Wundt.

Criticele aduse lucrării lui Wundt. Am amintit că lucrarea lui Wundt a produs o vie discuţie în jurul său: filologi şi filosofi de o potrivă au ţinut să-şi spună cuvântul. Unii s'au mărginit la critica

[1] *Die deutsche Sprache der Gegenwart*, ed. III, Leipzig, 1910, p. V.

sistemului, alții au încercat să-l ducă mai departe, propunându-i îmbunătățiri ori căutând soluții intermediare între cele două sisteme opuse.

Dintre lucrările care privesc aceste discuții, amintesc câteva mai importante.

B. Delbrück. Mai întâi mă opresc la cartea lui B. Delbrück, *Grundfragen der Sprachforschung mit Rücksicht auf W. Wundts Sprachpsychologie erörtert*, Strassburg, 1901, care în capitolul VI se ocupă de «felurile cuvintelor și formele lor, caz și relativ», iar în capitolul VII de «propoziție și analiza ei». Lucrarea lui Delbrück este o critică obiectivă făcută psihologului de filolog. Din punct de vedere sintactic critica lui este deosebit de importantă, întru cât Delbrück este nu numai autorul celei mai întinse și mai bune sintaxe indo-europene, ci s'a ocupat și de viața limbii și a scris o foarte bună introducere în studiul limbii (*Einleitung in das Sprachstudium*, ed. V, Leipzig, 1908).

În critica sa Delbrück ține seamă de mersul ideilor lui Wundt. Afirmă, fără a avea dreptate, că pentru filolog, care întrebuințează filosofia numai din punct de vedere practic, aplicând-o, este indiferent sistemul psihologic pe care-l adoptă (*Grundfragen*, p. 44); critică, cum am văzut, definiția propoziției, își menține părerea că avem și propoziții monoreme (monomembre) și nu admite deosebirea propozițiunilor predicative și atributive, ci pe acestea din urmă le socoate pur nominale și predicative (p. 145 și urm.).

Wundt i-a răspuns în același an lui Delbrück în *Sprachgeschichte und Sprachpsychologie. Mit Rücksicht auf Delbrücks Grundfragen der Sprachforschung*, Leipzig, 1901. Din punct de vedere sintactic (p. 68—82) este mulțumit cu primirea pe care i-a făcut-o Delbrück definiției propoziției și împărțirii acesteia, fără a se învoi, cum am arătat, la scurtările recomandate de Delbrück. Și Delbrück admite acum gruparea analitică a unei idei complexe.

În privința felurilor propoziției este mai mare deosebirea între Wundt și Delbrück. Acesta din urmă deosebește propoziții cu unul și doi termeni. Wundt continuă să creadă că în cele dintâi avem numai echivalente de propoziții. Propozițiunile cu caracter atributiv există în afară de domeniul indo-european, singurul pe care-l are în vedere filologul Delbrück, în vreme ce psihologul nu poate să nu țină socoteală de toate limbile.

L. Sütterlin. O foarte frumoasă și judicioasă critică din punct de vedere filologic a cărții lui Wundt este lucrarea lui Ludwig Sütterlin, *Das Wesen der sprachlichen Gebilde. Kritische Bemerkungen zu Wilhelm Wundts Sprachpsychologie*, Heidelberg, 1902 (cf. de același și: *Werden und Wesen der Sprache*, Leipzig, 1913). Aprobă definiția propozi-

țiunii dată de Wundt, pe care o consideră ca un ou al lui Columb, dar îi arată și oarecare scăderi. Părăsindu-și punctul de vedere mai vechiu, urmat în cea dintâi ediție a lucrării *Die deutsche Sprache der Gegenwart*, se alătură la cel al lui Delbrück care, cum am amintit, deosebește propoziținni cu unul și cu doi termeni. Cel dintâi fel ar cuprinde în sine propozițiunile afective (*Ce casă frumoasă!*), imperative și chiar și interjecțiile. Cele cu doi termeni iarăși, după forma lor lingvistică, ar fi dintr'un cuvânt și din două ori mai multe cuvinte. După cum putem conclude și din cele spuse până aici, propoziținnea nu o mai consideră ca o grupă de cuvinte, ci o alătură ca a patra, coordonată lângă sunet, cuvânt și grupă de cuvinte. Acelea sunt părți rupte din complexul vorbirii, iar aceasta este un întreg, care poate fi alcătuit din oricare dintre cele trei de mai înainte.

În edițiile II (1907), III (1910) și IV (1918) a lucrării sale *Die deutsche Sprache der Gegenwart*, Sütterlin a trebuit să țină socoteală mai ales de înnoirile lui Wundt pe terenul sintaxei, ba acestea i-au pricinuit chiar prelucrarea fundamentală a întregii lucrări [1].

Ph. Wegener. Ph. Wegener își arată îndoiala în privința concepției lui Wundt în *Besprechung von Delbrücks 'Grundfragen der Sprachforschung'* în *Lit. Centralblatt*, 1902, 22 Martie, col. 401 și urm.

Mandelstam. Tot așa J. J. Mandelstam în *Neuphil. Mitteilungen*, herausgeg. vom Neuph. Verein in Helsingfors, 1902, 15 I—15 III, p. 22—23, care socoate definiția propozițiunii dată de Wundt « corectă din punct de vedere logic, dar greșită din punctul de vedere al limbii ».

J. v. Rozwadowski. Note interesante, nu numai în privința formării cuvintelor, ci și din punct de vedere sintactic, cuprinde, în legătură cu cercetarea lucrării lui Wundt, și Dr. Jan von Rozwadowski, *Wortbildung und Wortbedeutung*, Heidelberg, 1904.

Z. Gombocz. Contribuție prețioasă prin utilizarea materialului limbii maghiare din punctul de vedere al lui Wundt este Dr. Z. Gombocz, *Nyelvtörténet és lélektan, Wundt néplélektanának ismertetése*, Budapest, 1903. Pentru sintaxă ne interesează capitolele V—VII, p. 29—51.

Ch. A. Sechehaye. Critica lucrării lui Wundt din punctul de vedere al lingviștilor Saussure-ieni a făcut-o Ch. Albert Sechehaye în *Programme et méthodes de la linguistique théorique — Psychologie du langage*, Paris—Leipzig—Genève, 1908, p. 20—46.

---

[1] « Weitere Durchforschung des Gegenstandes, Erfahrungen beim Universitäts- und beim Seminarunterricht, vor allem aber das Erscheinen der Wundtschen Sprachpsychologie, die in den Fragen der Syntax auf häufig ganz neuen und meist auch richtigen, zurweilen freilich auch verkehrten und darum von mir ausdrücklich bekämpften Bahnen wandelte, ergaben mir die Notwendigkeit einer gründlichen Umarbeitung ».

Recunoaște meritul lui Wundt de a fi încercat cea dintâi expunere a științei de legi care se numește psihologia limbajului, întemeindu-se pe rezultatele generale ale lingvisticii moderne și pe toate resursele de care dispune acum psihologia, precum și de a fi provocat interesul lingviștilor și al psihologilor pentru chestiunile de limbă și discuții interesante, însemnând « o dată în istoria cercetărilor lingvistice » (p. 20). Dar, deși trebue să admirăm informația lui Wundt în chestiunile de limbă și ingeniozitatea lui în găsirea de ipoteze originale, el nu și-a atins decât în parte ținta propusă. Wundt « n'a înțeles importanța problemei gramaticale » (p. 23), pe care o evită, deși psihologilor nu le este permis să o evite. El « se interesează numai de valori și nu de semnele valorilor; el crede că poate considera categoriile gramaticale in abstracto, în entitatea lor psihologică și logică în afară de natura semnelor pe care le poartă. Adevărata problemă gramaticală, sau morfologică, cum o numește Sechehaye, este însă să știm cum trebue să fie organizat un sistem de semne in concreto, pentru ca să fie corespondentul unui sistem abstract de idei și de relațiuni; și importanța acestei probleme consistă în aceea că modul de expresiune și lucrul exprimat se condiționează împrumutat și sunt absolut solidare. Dacă limba n'ar exprima decât relații logice, fără îndoială am putea studia aceste relații în ele însăși, fără a ne neliniști de ceeace le poate corespunde în gramatică; dar dacă orice în limbă are un coeficient psihologic, cum afirmă de mai multe ori Wundt, și cu drept cuvânt, acest coeficient nu se poate nici determina, nici închipui în afară de asociația de idei cu anumite semne » (p. 34).

Wundt nu pune, ci abia atinge problema fonologică, cea fonetică lipsește la el cu totul. Pe cea morfologică o tratează numai fragmentar, adeseori evitând intenționat să dea soluții.

« Partea cărții, în care Wundt aduce fără îndoială cea mai prețioasă contribuție la soluția problemei morfologice, este capitolul VII, care tratează construcția frazelor. El ne dă definiția generală a frazei, ne descrie diferitele specii de fraze posibile, și ne spune care trebue să fie părțile esențiale în fiecare din aceste forme tipice » (p. 36).

Dar nici aici nu abordează pozitiv totul. În legătură cu discuția ordinei cuvintelor, de ex., ne avertizează că definiția, pe care o dă el propoziținii, nu se poate aplica decât la frazele care au caracterele unui act spontan și arbitrar. Sunt însă și altele care sunt de resortul automatismului psihologic și a căror enunciație se întemeiază pe repetiție și obișnuință. Wundt trebuia să ne dea, alături de definiția sa pur psihologică, și o definiție care să țină socoteală de factorul gramatical și care să ne expună cum se unește în formarea frazelor noastre actul intelectual al combinației cu cel inconștient al expre-

sii automatice (p. 39—40). Dar evită să facă acest lucru. În schimb atinge chestiunea morfologică în legătură cu deosebirea care crede că trebue făcută între un imperativ și o interjecție (p. 40), ori în legătură cu discuția «subiectului logic» al lui Paul, căruia el îi zice «idee» sau «reprezentație dominantă» (p. 41).

Wundt își aranjează materia tratată urmând dispoziția tradițională (sunet, cuvânt, flexiune, frază), care este în contradicție cu unele din principiile sale. În orice caz această dispoziție nu poate fi admisă într'o carte al cărei autor ne dovedește că fraza nu a fost făcută din împreunarea de cuvinte și forme preexistente, ci că, dimpotrivă, cuvântul a rezultat din analiza frazei, decât cu riscul de a ne da, în loc de o tratare ordonată, una confuză.

H. Paul. La discuția cu Wundt a luat parte și H. Paul însuși în prefața pusă în fruntea ediției IV (1909) a «Principiilor» sale, precum și în textul și notele acesteia, reproduse întocmai și în ediția V (1920).

Dela început declară că, oricâte stimulații aduce în amănunte lucrarea lui Wundt, nu poate să-i primească principiile generale. Deosebirea între sine și Wundt nu o găsește atât în faptul că el urmează sistemul lui Herbart, iar Wundt își are sistemul propriu, cât mai mult în împrejurarea că el, de altfel împreună cu cei mai mulți lingviști, îi atribuie analogiei un rol covârșitor în activitatea și desvoltarea limbii, în vreme ce analogia la Wundt aproape n'are niciun rol.

O deosebire fundamentală între cei doi antagoniști este în privința felului cum văd ei nașterea schimbărilor în limbă: după Wundt acestea se petrec în sufletul poporului, după Paul în cel al individului în contact cu semenii săi. Wundt tratează deci limba numai din punctul de vedere al vorbitorului, nu și al ascultătorului. Pentru aceste motive nu așteaptă dela cartea lui Wundt transformarea radicală a lingvisticei, pe care o așteaptă alții. Psihologia este un mijloc indispensabil pentru înțelegerea desvoltării limbii, dar pentru aceasta ea se poate servi de observații imediate și nu are trebuință de istoria limbii. Cele două discipline rămân deci despărțite. În general i se pare că Wundt a plecat la studierea limbii cu vederi psihologice formate de mai înainte.

Din punct de vedere sintactic Paul își menține și mai departe definiția propoziționii, căci, dacă ideea complexă a fost despărțită, rămâne să se facă tocmai împreunarea despre care vorbea el. Afară de aceea nu toate propozițiunile sunt rezultatul analizei. Nu aprobă nici împărțirea propozițiunilor dată de Wundt, după care trebuie să deosebim propoziționi afirmative, exclamative și interogative (p. 133). Se ridică și împotriva lui Marty, care, în *Archiv für syst. Philosophie*, vol. III, p. 174 și urm. (*Über die Scheidung von gramma-*

tischem, logischem und psychologischem Subjekt resp. Predikat) zice că termenii subiect și predicat nu ar fi admisibil să-i întrebuințăm în gramatică decât cu vechiul lor înțeles logic.

V. Porțeziński. Lucrarea lui Viktor Porțeziński, *Einleitung in die Sprachwissenschaft* (trad. din rușește în nemțește de Erich Boehme), Leipzig u. Berlin, 1910, este o scurtă expunere a ideilor maestrului și înaintașului autorului, Ph. F. Fortunatov, cuprinzând idei foarte apropiate de cele ale lui H. Paul, în c. VIII, *Wortgruppe und Satz* (p. 137—142) și IX, *Veränderungen der Sprachen* (5. « Wandlungen in der Wortgruppen »). Ea este prea redusă și prea puțin originală ca să putem ține seamă de ea în discuția principiilor de sintaxă.

Fr. Mauthner. O lucrare filosofică interesantă, deși nu totdeauna destul de sistematică, o contribuțiune importantă la teoria cunoștinței, este : Fritz Mauthner, *Beiträge zu einer Kritik der Sprache*. Band I : *Sprache und Psychologie*; Band II : *Zur Sprachwissenschaft*; Band III : *Zur Grammatik und Logik* (ed. I, Stuttgart, 1901—1902; ed. II, ibid., vol. I, 1906, vol. II, 1912, vol. III, 1913) [1].

Critica sintaxei o face în vol. III, p. 185—223.

Pentru Mauthner limba este « uz de limbă » (« Sprache ist Sprachgebrauch »). Sintagmele, pe care le întrebuințăm pentru a exprima deosebite raporturi sintactice și care sunt combinații de forme de cuvinte, nu sunt pentru noi idei clare și unitare din punctul de vedere al înțelesului : nu le înțelegem cu toții într'un chip. Sintaxa ne ajută la ordonarea șirului de idei, iar prin faptul că și în ea sunt posibile categoriile analogice, ne dă putința să gândim deodată cu cineva ceva, să-i continuăm sau completăm firul vorbirii. Din această

[1] Un scurt și sintetic rezumat al vederilor cuprinse în această lucrare a făcut însuși Mauthner, *Die Sprache*, Frankfurt am Main, 1906. Reproduc în traducere, fiind caracteristic, următorul pasaj de pe p. 35—36 :

« Critica limbilor populare existente a fost făcută de mult de însăși lingvistica. Toate limbile omenești, limbile culturale, ca și limbile așa numiților sălbatici, s'au desvoltat irațional, absurd. Vocabularul nu formează la niciun popor o construcție științifică clară, dicționarul nu corespunde niciodată cunoașterii științifice a realității. Astfel, de ex., numele plantelor din limbile populare nu pot fi întrebuințate pentru o botanică sistematică, numele pietrelor nu pot fi întrebuințate pentru o mineralogie sistematică, numele așa numitelor elemente, întrucât sunt în general cunoscute și au ajuns nume de materii, ca aur, fier, etc., nu mai pot fi întrebuințate pentru o chimie sistematică. De aceea au trebuit să creeze pe aceste terene limbi internaționale artificiale ; ori au desvoltat mai departe limba latină cea moartă, ori au inventat o nouă limbă de semne... Tot așa de puțin se acopere morfologia limbilor existente, gramatica, cu cerințele unei morfologii filosofice. O limbă este încărcată cu deosebiri de gen de prisos, alta are forme flexionare de prisos pentru declinarea numelui și conjugarea verbului, o a treia nu poate să exprime nicidecum într'un chip deosebit relațiuni aiurea importante ; și toate limbile, fără deosebire, au în formele lor nepotriviri și iregularități, care le îngreuiază, învățarea așa de mult... ».

pricină pentru efectul vorbirii sintaxa este mai indiferentă decât se crede. Are numai importanță negativă : o băgăm în seamă numai când se greșește împotriva ei prea mult. Lipsa de valoare a sintaxei ne-o arată și faptul că, dacă cetim un pasaj cu înțeles complet, adeseori nu observăm greșeala de tipar, întocmai cum nu observăm greșeala de sintaxă când auzim rostindu-se un pasaj cuprinzând o « elipsă ». Asociațiunile de idei întregesc elipsa.

Topica este fără îndoială importantă pentru limbă, căci în aceasta găsim, dacă nu șirul din realitate, totuși șirul în care ne închipuim realitatea din punctul noastru de vedere.

Importante sunt și conjuncțiile, care au înaintea propozițiunilor același rol pe care-l au prepozițiile înaintea substantivului. Ele nu sunt semne sau simboluri pentru idei, ci pentru raporturi. Aceste simboluri sunt foarte neclare : aceeași conjuncție sau prepoziție se poate întrebuința cu înțelesuri foarte variate, ba același cuvânt poate fi când prepoziție, când conjuncție. Ele au putut fi la origine cuvinte independente, dar cu timpul s'au schimbat pentru a ajunge numai semne de raporturi sintactice. De cele mai multe ori însă sunt improprii pentru a exprima raporturile logice pe care ar trebui să le exprime. Ele se pot omite, iar raportul dintre propoziținni se poate înțelege și numai din ton, care este din acest punct de vedere mult mai important. Ele ne ajută însă să înțelegem mai cu ușurință vorbirea neintonată.

Cât de nesigure sunt ideile noastre despre categoriile sintactice reiese din faptul că noi nici nu putem da o definiție clară propoziținnii principale și celei secundare. Pe cea dintâi o definim în mod obișnuit punând-o față 'n față cu a doua, iar pe a doua o considerăm ca desvoltarea unei părți de propoziținne în formă de propoziținne. Deosebire între partea secundară de propoziținne și propoziținnea secundară însă nu există pentru intenția limbii. Pe urmă, prin ton putem schimba ceea ce este principal în secundar, și invers. Aceste categorii principale ale sintaxei nu sunt deci hotărîtoare pentru înțelesul propoziținnii. Ele ne înșeală prin obișnuință întocmai ca și formele de caz și timp.

Cărturarii au două sintaxe : una literară și alta pentru graiul de toate zilele. Aceasta din urmă este mai simplă, atât de simplă, încât aproape nu cunoaște periodul.

Observația atentă ne arată că subiectul este cea mai de prisos parte de propoziținne. Numai predicatul, determinantul, trebue exprimat (cf. *Acest arbore este stejar* și *Stejar !*). Acest fapt ne explică nașterea « propoziținnilor impersonale » sau « fără subiect », despre care s'a scris atât de mult în vremea din urmă.

Face o critică nemiloasă teoriei elipselor. Numele « elipsă », ca și definiția acesteia ca fiind « omiterea vreunei părți din propoziținne »,

nu corespunde realității. Nu este vorba de « omitere », ci numai de « reticență », « aposiopesis ». Este greșită deci și deosebirea în elipsă gramaticală (« elipsa unei singure părți de propozițiune ») și elipsă logică (« elipsa unei întregi gândiri, a unei propozițiuni »).

Se ocupă apoi de raportul dintre logică și sintaxă. Realitatea nu este nici logică, nici sintactică. « În fond în întreg domeniul limbii, propriu nu este alt raport decât acel dintre subiect și predicat. Dacă subiect este ceea ce se înțelege de sine, predicat este ceeace merită să se spună; orice determinare mai de aproape, orice parte de propozițiune, orice desvoltare a înțelesului, orice parte secundară de propozițiune este iarăși predicatul celei precedente, care, în momentul în care o știm, s'a schimbat în subiect. Toate raporturile din propozițiune se pot reduce la raportul cuvântului de determinat față de determinare » (p. 214—215). Atârnă de cum simțim lucrurile. Cine are un simț de limbă fin, va deosebi bine predicatul sau « predicabilul », ceea ce merită să se spună, cu toate că și simțul de limbă stă sub puterea obiceiului. Predicat este ceea ce este « nou ».

Paranteza (intercalarea unei propozițiuni principale în cadrele unei propozițiuni străine) i se pare că are deosebită importanță din punctul de vedere al criticei limbii. Toate parantezele exprimă adică o determinare care, din punct de vedere gramatical, s'ar putea exprima prin intercalarea unei propozițiuni secundare de cauză, timp, loc, etc., cum o și exprimă cei mai buni stiliști. Exprimarea parantetică este mai vioaie; exprimarea prin propozițiuni secundare și conjuncțiuni este, la aparență, mai ușoară de înțeles, într'adevăr însă ne obișnuește cu lenea în gândire.

Prea multa ordine din limbile culte nu corespunde deloc scopului limbii; ea poate avea un scop practic, dar de cele mai multe ori servește numai trebuințelor de împodobire. Dacă limba n'ar numi sau exprima decât realitatea, ea n'ar avea dreptul să întrebuințeze nicio podoabă, căci « realitatea este fără regulă, ca și natura originală, ca pusta, stepa sau codrul secular. Toate limbile noastre culturale însă, prin formele lor flexionare analogice, și mai mult însă prin grupările lor sintactice, au ajuns arabescuri » (p. 222).

Putem admira deci construcția limbii numai din punctul de vedere al artistului. Și nu se vorbește fără temeiu despre un stil al sintagmelor. Din acest punct de vedere suntem robii timpului în care trăim.

A. Marty. Afară de lucrarea citată (*Über die Scheidung von grammatischem, logischem und psychologischem Subjekt resp. Predikat, Archiv für syst. Philosophie*, III, p. 174—190, 294—333) a lui Anton Marty, mai putem aminti : *Über subjektlose Sätze und das Verhältnis der Grammatik zu Logik und Psychologie, Vierteljahrschrift f. wis-*

sensch. Philos., VIII, 1884, p. 56—94; 161—192, 292—340; XVIII, 1894, p. 320—356, 421—471; XIX, 1895, p. 18—87, 263—334; *Über das Verhältnis von Grammatik und Logik, Symbolae Pragenses*, Prag, 1893, p. 99—126; *Zur Sprachphilosophie: Die « logische », « lokalistische » und andere Kasustheorien*, Halle, 1910; și mai ales: *Untersuchungen zur Grundlegung der allgemeinen Grammatik und Sprachphilosophie*, Halle, 1908.

Această din urmă lucrare a lui Marty « se menține în marginile unei cercetări logico-psihologice, fără a trece în domeniul propriu zis al lingvistului » (Paul, *Prinzipien*, ed. V, p. VII). Cercetările lui Marty privesc într'adevăr chestiunile funcțiunii și a înțelesului ca mijloc de exprimare în limbă, chestiuni pe care, după părerea sa, psihologia trebue să le rezolve mână în mână cu lingvistica istorică.

Pentru Marty limba este un organ, care trebue judecat — ca orice instrument — după scopul sau problema pe care este chemat să o împlinească. În privința funcțiunilor și a felurilor de funcțiuni necesare pentru ca mijloacele de exprimare să acopere categoriile fundamentale de exprimat prin manifestare și analiză, el constată că « pentru privirea celui ce analizează psihologic, complexul întreg al stărilor noastre de conștiință și al conținuturilor lor se analizează într'un număr de elemente care nu se pot analiza mai departe, care parte sunt într'adevăr separabile și se întâlnesc separate, parte și numai distincțional ne lasă să deosebim un număr de laturi care nu se pot analiza mai departe. Și o limbă științifică formată cu plan, după vorba lui Brentano, pe temeiul unei astfel de « anatomii microscopice a conștiinței și a conținuturilor ei » va reda acele elemente și laturi ale celor de exprimat prin semne elementare și va ajunge la exprimarea a ceea ce este constant pentru ea ori a înlănțuirii ei schimbătoare prin legături făcute după reguli fixe ale acelor semne elementare. Și ea ar zugrăvi astfel, întru cât este în general cu putință acest lucru, firele interne ale țesăturii încurcate a vieții noastre sufletești, în sintaxa mijloacelor de exprimare » (p. 58). Acesta ar fi idealul de desăvârșire de care deosebitele limbi se apropie mai mult ori mai puțin, după înălțimea gândirii analitice care stă îndărătul lor, ori după abaterile care se ivesc pe urma altor pricini (comoditate, insuficiență în gândire, brahilogie). « Nu trebue să observăm că dintre limbile reale niciuna nu corespunde nici pe departe acelui ideal, cu toate că fiecare — oricât de fără plan și nedesăvârșit — exercită în anumită măsură acea *art de décomposer la pensée* (ca să vorbim ca Condillac) » (p. 59).

Marty critică în multe privințe teoria lui Wundt, de ex., în privința formelor, cercetează amănunțit raportul dintre « innere Sprachform » și « äussere Sprachform » (« forma internă » și « forma

externă a limbii ») [1], se ocupă de « Wortform » (« forma cuvintelor »), etc., combate definiția sintaxei ca « teorie a propoziționii », pe care o găsește « atât prea largă, cât și prea strâmtă » (p. 532 și urm.), etc., aducând numeroase contribuții nouă și prețioase.

În special s'a ocupat Marty de raportul dintre subiectul gramatical, logic și psihologic (*Über die Scheidung von grammatischem, logischem und psychologischem Subjekt resp. Prädikat*, în *Archiv für system. Philos.*, III, p. 174—190, 294—333 [2].

Cum vom avea prilej să arătăm mai încolo, ideile lingvistice ale lui Marty sunt foarte apropiate de cele ale școlii lui F. de Saussure, deși pornesc din puncte de vedere deosebite. Ele au fost făcute accesibile mai ales prin meritoasele publicații ale lui Otto Funke, care a editat și : *Satz und Wort. Eine kritische Auseinandersetzung mit der üblichen grammatischen Lehre und ihren Begriffsbestimmungen. Aus A. Martys Nachlass herausgegeben*, Reichenberg, 1925, unde se cuprinde și o expunere scurtă și bună asupra lucrării *Anton Martys Sprachphilosophie und die neuere Sprachforschung* a editorului (apărută mai întâi în revista *Hochschulwissen*, vol. I, p. 345—357) și *Über Wert und Methode einer beschreibenden Bedeutungslehre aus A. Martys Nachlass herausgegeben*, Reichenberg, 1926 [3].

---

[1] Pentru această chestiune cf. acum în urmă, afară de lucrarea lui O. Funke, pe care o citez mai jos, și importantul articol al lui Leo Weisgerber, *Das Problem der inneren Sprachform und seine Bedeutung für die deutsche Sprache*, în *Germ.-rom. Monatsschrift*, XIV, 1926, p. 241—256.

[2] Asupra acestei chestiuni vezi și K. Vossler, *Über grammatische und psychologische Sprachformen*, în *Gesammelte Aufsätze der Sprachphilosophie*, München, 1923, p. 105—131. Definiția și mai precisă a termenilor subiect logic, gramatical, psihologic și metodologic a dat-o Ernst H. F. Beck, *Die Impersonalien in sprachpsychologischer, logischer und linguistischer Hinsicht*, Leipzig, 1922, care întrebuințează și termenii subiect și predicat general; dar cf. și H. Corrodi, *Das Subjekt der sogenannten unpersönlichen Verben* în *Zeitschrift für vergl. Sprachforschung*, LIII, 1925, p. 1—36, și LV, 1927, p. 150—155; apoi E. Heyde, *ibid.*, LIV, 1926, p. 149—155, și *Die Neueren Sprachen*, XXXL, 1927, p. 161 și urm. Mai pe urmă W. Brandenstein, *Das Problem der Impersonalien*, în *Indogerm. Forsch.*, XLVI, 1928, p. 1—26 și Th. Kalepký, *Sind die « Verba impersonalia » ein grammatisches Problem?* în *Die Neueren Sprachen*, XXXV, 1927, p. 161—175.

[3] Dintre lucrările lui Funke citez: *Innere Sprachform. Eine Einführung in A. Martys Sprachphilosophie*, Reichenberg, 1924 (*Prager Deutsche Studien*, Heft 32) și *Über Prinzipienfragen der Sprachwissenschaft*, în *Engl. Studien*, vol. 57.

Asupra lucrării principale a lui Marty (*Untersuchungen*, etc.) cf. darea de seamă a lui K. Jaberg din *Archiv f. d. Stud. d. n. Sprachen*, 123, 1910, p. 420—430, precum și *Revue de linguistique romane*, t. II, 1926, p. 12—13; iar asupra lucrării *Satz und Wort*, cf. J. Ries, în *Literaturblatt für germ. und rom. Phil.*, XLVII, 1926, col. 337—341 (pentru A. Marty, p. 16, propoziționea este « eine sprachliche Einheit, von der man üblicherweise zugibt, dass wir durch sie zueinander reden, oder dass durch sie etwas gesagt

O. Dittrich. Un distins elev al lui Wundt este Ottmar Dittrich. Lucrările sale principale sunt: *Über Wortzusammensetzung auf Grund der neufranzösischen Schriftsprache*, în *ZRPh.*, XXII, 1898, p. 305—330, 441—464, XXIII, 1899, p. 288—312, XXIV, 1900, p. 465—488; *Die sprachwissenschaftliche Definition der Begriffe « Satz » und « Syntax »*, în *Philos. Studien*, XIX, 1902; *Grundzüge der Sprachpsychologie*, Band I, Halle, 1903; *Die Grenzen der Sprachwissenschaft*, Leipzig u. Berlin, 1905; *« Sprachwissenschaft und Psychologie*, în *Germ.-rom. Monatsschrift*, II, 1910, p. 616—633; *Die Probleme der Sprachpsychologie*, Leipzig, 1913; *Die Sprache als psychophysiologische Funktion*, în Dr. Emil Fröschels, *Psychologie der Sprache*, Leipzig u. Wien, 1925.

În cele dintâi două lucrări mai vechi Dittrich nu atinge decât puține chestiuni de sintaxă. Asupra lor revine în *Die Probleme der Sprachpsychologie*. Astfel este de ajuns dacă insistăm asupra acesteia.

Dittrich nu este numai filosof, ci și filolog. Încearcă deci să desăvârșească sistemul sintaxei lui Wundt, aducându-i importante modificări în terminologie, definiții și împărțire.

După Dittrich (*Grundzüge der Sprachpsychologie*, I, § 3; *Probleme*, p. 18), «Limbă este suma tuturor acțiunilor de exprimare ajunse vreodată actuale, oricare pot ajunge actuale, ale indivizilor umani ori animali, întru cât ei încearcă să fie înțeleși de cel puțin un alt individ»; iar propoziționea (*Philos. Studien* ed. de Wundt, XIX, 1902, p. 124; *Grundzüge der Sprachpsychologie*, I, § 87 A, p. 45; *Indogerm. Forschungen*, XXV, 1909, p. 37, și *Probleme*, p. 20): «un semn de exprimare modulatoric încheiat, prin care primitorul unei comunicări de limbă [scurt: ascultătorul] se simte îndemnat să încerce o analiză sau grupare subiectiv-predicativă relativ încheiată, recunoscută de către vorbitor ca fiind corectă, a conținutului unei idei».

În definiție ține deci socoteală atât de vorbitor, cât și de ascultător. Wundt (*Völkerpsychologie*, ed. II, I², p. 246; ed. III, I², p. 248) tocmai pentru aceasta nu admitea această definiție, ci-și menținea pe a sa.

În *Probleme* Dittrich se ocupă mai întâi de problema ontogenetică [1], făcând o introducere în sintaxa psihologică.

---

sei » sau « Glied, welche abgetrennt selbst eine Rede bildet »; pe Ries nu-l mulțumește, mai bine ar fi: « Der Satz ist eine nicht zerlegbare Einheit der lebendigen Rede », sau scurt: « eine kleinste Redeeinheit ».

[1] *Ontogeneza* tratează faptele sau actele care-și au toate cauzele într'o ființă izolată, în subiectul vorbitor (semnul spontan); *phylontogeneza* vorbește despre ceea ce se produce când subiectul izolat ajunge subt influența unuia ori a mai multor subiecte vorbitoare (creațiunea inconștientă a simbolului); *phylogeneza* în sfârșit se ocupă de ceea ce rezultă din activitatea colectivă a mai multor subiecte care acționează și reacționează unele asupra altora (adoptarea simbolului de colectivitate).

Felul de exprimare atârnă nu numai de cel ce exprimă, ci și de ceea ce se exprimă. La întrebarea *El a făcut*? este de ajuns dacă răspundem *Da*. Dar putem răspunde și altfel. Propozițiunile de felul lui *Da* sunt numite propoziţiuni « de un termen », « monoreme » sau « monomembre » (*eingliedrig*). Din punctul de vedere al înfățișării sale externe fiecare propoziţiune nu este decât o înlănțuire de sunete. Cea mai mică unitate de acest fel este « bloc- »ul. O propoziţiune constă din două blocuri, care au o bază (de ex. *El a făcut-o* și *El a făcùt-o*? au aceeași bază de sunete) și o modulație sau o cadență melodică prin care este caracterizată respectiva propoziţiune. Ele sunt înlănțuite prin întonare (*deixis*). Dacă prin niște linii transversale am însemna punctele unde se schimbă întonarea, propoziţiunea despre care vorbim s'ar înfățișa :

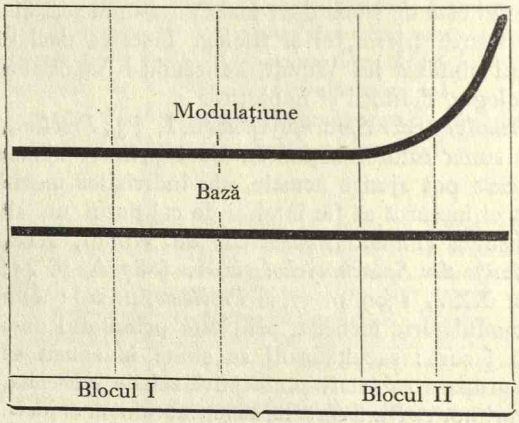

Deci fiecare bloc își are baza și modulaţiunea sa

Secţiuni transversale în oarecare puncte.

Înlănţuire (întonare)

În fiecare propoziţiune putem deosebi un subiect și un predicat general (termenii cardinali), și apoi termeni speciali ai înțelesului propoziţiunii. Subiectul general : « el ca agent sau făptuiţor ». Predicatul general : « afirmare, îndoială, provocare », deci constanta relativă în propoziţiune. În propoziţiunea dată : *el* este subiect special, *a făcut* sâmburele (nucleul) sau elementul principal al predicatului special, iar *a făcut-o* predicat special.

Pentru ca, de ex., subiectul general să fie considerat ca atare, se cere ca atenţia vorbitorului să se îndrepteze în această direcţie. Se numește deci încordare (tensiune) general-subiectivă a vorbitorului aceea care-i dă subiectului general caracterul de « el agentul sau făptuitorul ». Încordarea care-i dă predicatului general caracterul

de predicat se numește încordare general subiectivă. Încordării îi corespunde o descordare (destindere) care, și ea, este de două feluri.

În sfârșit mai este în fiecare caz, necondiționat, și o concepție finală, pentru a nu lăsa subiectul și predicatul general izolat în înțelesul propoziținii, ci chiar pentru a încheia acest înțeles. Și aceasta se caracterizează ca ceva specific, ca încordare (tensiune) și descordare (destindere) a înțelesului propoziținii, și numai după constatarea ei am umplut măsura a ceea ce trebue să fie minimul psihologic principial al înțelesului unei propoziținuni : subiect general, predicat general și raporturile acestora unul față de altul (p. 68—69).

Schema răspunsului *Da* se prezintă astfel :

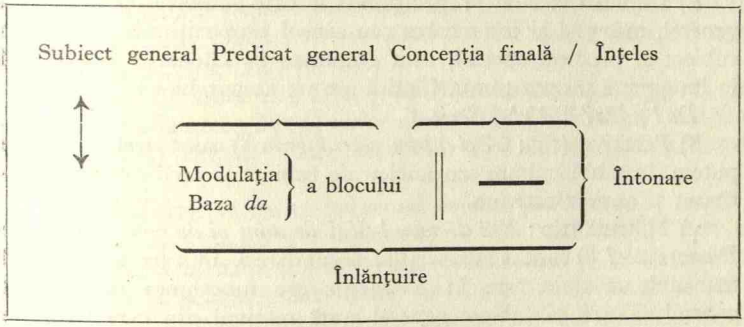

Propoziținune

Întonarea propoziținii *da* nu este analizată în lungime (längs-ungegliedert), căci, dacă ar fi, ar avea două blocuri. Dar ea nu este cu totul neanalizată în termeni, căci are și bază, și modulație. Analiza este însă transversală.

Dittrich crede că, deși formal avem « un singur termen », totuși numirea « cu un termen », « monoremă » sau « monomembră » (eingliedrig) nu este potrivită, ci recomandă numirea « propoziținuni cumulative » (Häufungssätze).

Aceste propoziținuni cumulative sunt propoziținile minimale. Ele pot fi considerate ca propoziținuni « fără cuvinte », deși după vechea teorie propoziținuni fără cuvinte nu există, în vreme ce propoziținile interjecționale (*Ah !*) ar fi propoziținuni « de un cuvânt ».

Afară de propoziținile minimale se mai găsesc și alte propoziținuni fără cuvinte. În felul acesta, firește, se poate naște întrebarea dacă poate să se nască analiza de înțeles a unei propoziținuni fără analiza corespunzătoare a întonării ei (deixis), sau, scurt, este cu putință discordanța între analiza înțelesului și a întonării (deixis) propoziținii. Dittrich crede că concordanța între ce spunem în realitate și forma gramaticală în care o spunem este mult mai mică decât cum se

credea până acum (p. 96—97). Această teorie o numește el a discordanței. Dacă examinăm propozițiunile *Titus... vócat... Cáium* și *Cáius... vócat... Titum*, găsim părți de-ale bazei care rămân nealterate, integrale, sunt integrative : *Tit-* și *Cai-*. Celelalte sunt flexionale. Dittrich cercetează apoi rolul lor în propoziție.

Termenii « subiect », « predicat », « subiectiv-predicativ », etc., au și în acest sistem un rol important. Se mai adaugă assubiectiv (= atribut), appredicativ (= obiect), etc.

A) Felurile principale ale propozițiunilor :

a) cumulativă (Häufungssatz), partitivă (Verteilungssatz) și hibridă (Zwittersatz).

α) Cumulative sunt propozițiunile în care subiectul și predicatul general, eventual și însemnarea sau sensul propoziționii analizat în subiect și predicat special, sunt cumulate în întonarea neanalizată în lungime a propozițiunii, fiindcă are un singur bloc :

Da! || *Da?* || *Ah!* || *Scrie.* ||

β) Partitive (tip : *Acel țăran seceră grâu* ||) sunt acelea la care putem deosebi sâmbure sau nucleu de subiect și predicat, assubiectivum și appredicativum.

γ) Hibride (tip : *Vai de mine! Vai de mine și de mine! Doamne Dumnezeule!* ||) sunt « interjecțiile secundare », în care se exprimă mai mult un afect, care în propoziție are funcțiunea de predicat general și care ca subiect general arată motivul din care pornește afectul (mânie, durere, etc.). Ca formă deci nu stă dintr'un singur bloc, ci din două.

Teoria formării cuvintelor (Wortbildungslehre) o definește ca teoria integrării cuvintelor (Wortintegrationslehre), iar sintaxa ca teoria generală a flexiunii propoziționale sau în propozițiune (allgemeine Satzflexionslehre) (p. 100).

b) Noțiunea flexiunii, firește, astfel trebue lărgită. Fără o lărgire a noțiunii « flexiune » nu putem alcătui propozițiunea simplă și construcția de propoziționi sau propozițiunea compusă. Noțiunea propozițiunii contrase aparține unei analize a periodului logic căruia i-a trecut timpul.

B) Felurile principale și secundare ale propozițiunilor :

Dacă observăm propozițiunea *El scrie.* || , *El scrie?* ||, *El scrie!* ||, *El scrie!!* ||, constatăm că ea poate fi afirmativă, interogativă, exclamativă și optativă sau imperativă. În fiecare din ele se alătură la subiectul general (constătător din integral și flexional) predicatul general (și el constând din integral și flexional) ca flexional. Să observăm numai raportul *El.* ||, *El?* ||, *El!* ||, *El!!* || și *El scrie.* Același lucru se poate constata și pentru propozițiunile hibride.

C) Terminologia. Părți caracteristice ale înțelesului propozițiunii : subiect general, predicat general, uneori appredicat și adappredicat

general; subiect, predicat, assubiect, appredicat, adassubiect, adappredicat special, precum și elementul principal (sâmbure, nucleu) al subiectului general (general Subiektskern), etc., complex formal de subiect, etc. [1].

Părți caracteristice și importante din punctul de vedere sintactic ale întonării (deixis) sintactice: subiectiv, predicativ, etc., general, subiectiv, etc., special, elementul principal (sâmbure, nucleu) al subiectului, etc., complex-formativ de subiectiv, etc. [2].

« Fiecare parte a înțelesului propoziținii care are caracterul unei variabile relative și este relativ independent (deci predicat, appredicat, adappredicat) poate să se prezinte ca flexionalul unei părți a înțelesului propoziținii care are caracterul unei constante relative și relativ independente » (deci a subiectului, respectiv nucleului subiectului, etc.) (p. 106).

În cap. II *Satz und Wort; die Sprache als phylontogenetische Funktion* din lucrarea *Die Sprache als psychophysiologische Funktion* (p. 146—163) rezumă ideile desvoltate în lucrarea analizată mai înainte.

R. M. Meyer. O foarte judicioasă așezare a sintaxei în cadrele gramaticei, cu o împărțire sistematică și bine aranjată, pe care o putem accepta în mare parte, deoarece ține seamă și de rezultatele cercetărilor psihologilor dela Wundt încoace, fără însă a se depărta prea mult de vederile filologilor, este Richard M. Meyer, *Der Aufbau der Syntax*, în *Germ.-rom. Monatsschrift*, V. Jahrgang, Heidelberg, 1913, p. 640—646.

Pe R. M. Meyer nu-l mulțumește definiția dată sintaxei de Ries (« teoria formei și înțelesului sintagmelor »), căci, dacă am admite-o, n'ar încăpea în sintaxă teoria cuvintelor însăși întru cât au înțeles sintactic. Cum se deosebește verbul de nume, substantivul de adjectiv? Deosebirile flexionare au temeiu intern: pentru ce are adjectivul trei genuri? Ce înseamnă cele trei grade de comparație? Aceste chestiuni i se par pur sintactice și trebue încadrate în sintaxă. Dar totuși, ca și Ries, nu admite « Mischsyntax »-ul. Și mai strâmtă decât definiția lui Ries este cea după care sintaxa este « teoria propoziținii ». Nu-i putem da o definiție bună sintaxei cât timp nu ținem socoteală de definițiile celorlalte părți ale gramaticei.

După R. M. Meyer gramatica se împarte în:

1. Fonologie sau teoria despre elementele și factorii transformatori ai silabei (elemente: sunete; factori transformatori: accent, asimilație, etc.).

---

[1] Ex. înțelesul lui *și* în propoziținea: *Petru și Ioan scriu și cetesc.*
[2] Exemplu: partea deictică în propoziținea: *Petru și Ioan scriu și cetesc.*

2. Morfologie sau teoria elementelor și a factorilor transformatori ai cuvântului, deci cu alt nume (Ries) și lexicologie (elemente : radical, sufix și prefix; factori transformatori : uniformizare sau analogie, diferențiare, etc.). Ea se împarte după gradul independenței părților cuvântului în : *a*) teoria flexiunii, *b*) teoria formării cuvintelor.

3. Sintaxă sau teoria elementelor și a factorilor transformatori ai vorbirii cu înțeles, deci atât ai celei brahilogice, cât și ai celei deplin construite sau analizate. Termenul « propoziție » ar fi potrivit dacă l-am întrebuința în sensul mai larg de « vorbire cu înțeles », nu în cel strâmt obișnuit în gramatici. Elementele vorbirii cu înțeles sunt : clasele de cuvinte (cu deosebire verbul și numele, pronumele; se va vorbi deosebit despre numele proprii) și formele cuvintelor (timp, caz, grade de comparație, etc.), dar și « sintagmele » și în special propozițiunile. Factori transformatori sunt : topica, tonul și ritmul, etc.

4. Semantică sau teoria despre elementele și factorii transformatori ai limbii înțelese ca un organism unitar (elemente : categorii; factori transformatori : specializare, generalizare, etc.).

Fiecare dintre aceste părți are câte o știință teoretică auxiliară. Fonologia are fiziologia sunetelor, morfologia are etimologia; sintaxa are stilistica; semantica are filosofia limbii. Fiecare are în centrul său o unitate bine caracterizată : fonologia : sunetul, morfologia : cuvântul, sintaxa : propoziția, semantica : sistemul de cuvinte. « O propoziție este o bucată de vorbire omenească, singură (adică fără ajutorul altor mijloace de înțelegere, ca gesturi, mimică, etc.) de ajuns pentru înțelegerea între cei ce aparțin aceluiași domeniu de limbă » (p. 642). Prin domeniu de limbă « nu trebue înțeles strict : domeniul limbii oamenilor culți. Acest domeniu cuprinde cuvinte și idei neînțelese păturilor de jos, și invers, cei neinițiați în graiul negustorilor, etc., nu vor înțelege totdeauna ce spun aceștia ».

Tratarea sintaxei se va face din punct de vedere sintactic, deci nu, d. p., făcând deosebirea între nume și verb, idei luate din teoria flexiunii. Firește, această deosebire nu este fără importanță pentru sintaxă, dar din punct de vedere sintactic adjectivul, d. p., este mai aproape de verb decât de substantiv, căci atât verbul, cât și adjectivul pot alcătui predicatul, în vreme ce substantivul alcătuește subiectul și obiectul. Trebue să pornim dela s u b i e c t și p r e d i c a t, căci la baza oricărei vorbiri cu înțeles se găsesc aceste două părți fundamentale : un moment al unei sensații care ne face să glăsuim (« zum Tönen bringt »), deci motivul și purtătorul acestuia, și momentul pus în mișcare, de exprimat, sau spus despre cel dintâiu.

Sintaxa așa dar va trata :

1. T e o r i a v o r b i r i i în general, întru cât aceasta are importanță pentru sintaxă : despre formele principale în care se

prezintă aceasta, ce ne ajută să o înțelegem, formele de propoziție neanalizată (deosebitele forme de exclamații, dela interjecții până la așa numitele « propoziții eliptice »). Partea principală va fi alcătuită de propoziția monoremă (monomembră), deci de propoziția în care subiectul și predicatul nu sunt despărțite.

2. Teoria predicatului: despre enunciația pentru care se vorbește în general, și despre formele ei *a*) predicatul pur verbal: *aa*) verbul (timpuri, moduri, genuri verbale — nume verbale), *bb*) complementele verbului: α) generale, și anume αα) prin compoziție, ββ) prin adverbe; β) la verbul transitiv: prin obiect (se va adauge: obiectul intern al verbului intransitiv). *b*) predicatul mixt: *aa*) verbul auxiliar și copula, *bb*) adjectivul, și anume: α) în funcțiunea sa originală: predicativ, β) în funcțiunea sa secundară: atributiv.

3. Teoria subiectului: a purtătorului momentului emotiv sau stimulent, a obiectului sau persoanei la care este observat fenomenul despre care se face enunciația. Se va vorbi întâi despre noțiunea acestuia, apoi despre formele lui reale:

a) pronume (ca înlocuitorul nemijlocit al gestului explicativ sau demonstrativ); *b*) nume (cu particularitățile lui: apelativul numește un singur exemplar al unei noțiuni reprezentate multiplu; dimpotrivă, numele propriu, o individualitate reprezentată o singură dată. Atingerea (contingența) cu singulare tantum ca « Dumnezeu », « soare », etc.; *c*) substantivul (atingerea cu numele proprii din titluri ca « regele », « împăratul », « orașul »; semnele după care se poate cunoaște substantivul, mai ales: *aa*) articolul, *bb*) prepozițiile) [1].

4. Teoria propoziției: despre partea de limbă omenească cu înțeles; noțiunea acesteia și formele reale de legătură a predicatului cu subiectul: *a*) formele propozițiilor, adică împărțirea externă a propozițiilor: *aa*) propoziție simplă (congruentă, topică, subiect neexprimat și exprimat), *bb*) propoziție compusă, și anume: α) desvoltare istorică (parataxă; inserțiune; period), β) sistematizare: 1. fără indicarea dependenței, 2. cu indicarea acesteia (mijloacele de indicare — intuiția dependenței: interpuncție, imagini de propoziții). *b*) felurile propozițiilor sau împărțirea lor internă: *aa*) exclamative, *bb*) expositive, *cc*) interogative, *dd*) hortative.

5. Factori transformatori: mai întâi despre însăși noțiunea și apoi despre formele ei, mai ales: *a*) influențe inconștiente (afect: inversiune, elipsă în sens strict, aposiopeză, etc.); *b*) intenție (mijloace retorice etc.); *c*) împreunarea amândurora (ritmarea vorbirii, paralelism, etc.).

---

[1] Firește, acest punct de vedere, de a considera articolul și prepozițiile numai ca semne caracteristice ale substantivului, este cu totul greșit.

6. Mijloacele auxiliare ale înțelegerii. Deoarece în tratarea de până aici a sintaxei se izolează propoziția pentru ușurință și claritate, rămâne să se adaoge că în vorbire, alături de propoziții, se mai întrebuințează anumite mijloace de lămurire sau intuiție : *a*) optice (gesturi, mimică); *b*) acustice (schimbarea tonului și de tempo, întonare retorică; aici trebue să se menționeze și întrebarea exprimată prin melodia sintactică).

7. Desvoltarea internă a sintaxei: *a*) Desvoltare generală (influența limbilor străine, constrângerea școalei, înaintași cu autoritate); *b*) Deosebite fenomene din desvoltarea sintactică, și anume : *aa*) desvoltare progresivă, în special : α) formațiuni sintactice nouă (verbe auxiliare și «verbe auxiliare de ordinea a doua»; verbe negative); β) valorizare nouă a unor fenomene vechi (forme atributive fixate pentru anumite accepțiuni, etc.). *bb*) desvoltare regresivă (sintaxa lucrează periodic împotriva tendințelor sale de specializare sau gramaticalizare : aceeași formă a adjectivului o întrebuințează atât pentru nominativ, cât și pentru genitiv, etc.).

Capitolul despre factorii transformatori privesc și stilistica, trebue tratați deci cu grijă, numai întru cât sunt mijloace sintactice. De asemenea și capitolul despre mijloacele auxiliare ale înțelegerii este numai subsidiar. Dar capitolul din urmă este de deosebită importanță.

S'ar părea o scădere a sistemului faptul că subiectul este tratat prea departe de obiect. Într'adevăr însă, acestea două nu sunt atât de apropiate cum se crede în general, iar credința că obiectul nu este decât subiect în acuzativ este cu totul greșită. Firește particularitățile substantivului se vor trata în legătură cu subiectul, iar la obiect se va vorbi numai despre raportul dintre acesta și verb.

Prin acest sistem, susceptibil de îmbunătățiri în amănunte, crede R. M. Meyer că i s'ar putea deschide noui posibilități de cercetare sintaxei, al cărei viitor îl vede deosebit de rodnic. O seamă de observații, care i s'au făcut de alți cercetători, se vor vedea în cursul celor ce voiu expune mai departe [1].

Josef Haas. Prin lucrările sale *Neufranzösische Syntax*, Halle a. S., 1909, *Französische Syntax*, 2-te Ausgabe, Halle a. S., 1916; *Grundfragen der französischen Syntax*, Halle a. S., 1912 și *Abriss der französischen Syntax*, Halle (Saale), 1922, Iosef Haas, în deosebire de A. Tobler, încearcă să clădească un nou sistem sintactic, pe care-l numește «psihologic». Pentru Haas «sintaxa este teoria numirii, nu a sensului» («die Syntax ist mir Bezeichnungs-, nicht Bedeutungslehre»),

---

[1] Richard M. Meyer mai are o lucrare de stilistică: *Deutsche Stilistik*, München, 1906; una de semantică, *Bedeutungsysteme*, în *Zeitschr. f. vergl. Sprachforschung*, XLIII, Göttingen, 1910, p. 352, ș. u., etc.

deci o teorie a construcției, pornind dela conținut la formă, căci «din punct de vedere psihologic propoziținea este rezultatul unui proces al conștiinței, care-și găsește începutul sau cauza în apercepția unui fapt oarecare într'un subiect...», «corelatul lingvistic pentru o idee complexă aperceputâ de un vorbitor, pe care vorbitorul o judecă potrivită să trezească în ascultător aceeași idee complexă» («Vom psychologischen Standpunkt aus ist der Satz das Resultat eines Bewusstseinsvorganges, der in der Apperzeption irgend eines Tatbestandes in einem Subjekt seinen Anfang oder seine Ursache hat... So ist der Satz das sprachliche Korrelat für eine von einem Sprechenden apperzipierte Gesammtvorstellung, das der Sprechende für geeignet hält in dem Hörenden die gleiche Gesamtvorstellung zu erwecken»). Având ca punct de plecare apercepțiunea ideilor, Haas stabilește amănunțit ce corelate psihologice le revin singuraticelor părți de propoziținne, deosebind în sistemul său psihologic următoarele părți:

I. Propoziții neanalizate (Ungegliederte Sätze)	II. Propoziții analizate (Gegliederte Sätze)
A) Propoziții nominale (Nominalsätze)	*A*) Propoziții nominale (Nominalsätze)
B) Propoziții verbale (Verbalsätze)	*B*) Propoziții verbale (Verbalsätze)

Scopul sintaxei lui Haas nu este cercetarea expresiunii lingvistice, ci mersul ideilor care ajunge să fie exprimat în limbă. Sintaxa lui este deci cu totul aservită psihologiei, iar cercetarea istorică, atât de importantă pentru studiul limbii, este lăsată pe al doilea plan. Concepția sintactică a lui Haas în cea dintâiu ediție a cărții sale nu pare a fi destul de clară. În ediția a doua, dela 1916, a mai atenuat nota pur psihologică, accentuând mai mult însemnătatea schimbărilor sintactice istorice, fără însă a se putea emancipa cu totul din cătușele ei. Cât privește metoda de cercetare istorică, el are meritul de a fi atras atenția că, pornind dela prezent spre trecut, putem găsi mai multe chestiuni nouă și să fim mai completi decât apucând drumul invers, căci din trecut nu ni s'au păstrat decât o parte din fenomenele în uz odinioară, iar cele ce le-au înlocuit în cursul timpului ar putea rămânea neobservate.

Într'adevăr, cel ce studiază sintaxa este bine să urmeze atât punctul de vedere psihologic, cât și pe cel istoric, să plece în cercetare din prezent, dar să nu uite de trecut, pe care în expunere îl poate pune după plac, fie înainte, fie îndărăt.

Un sistem de sintaxă unitar într'o direcție ori alta va fi cu putința numai când teoria funcțiunilor și desvoltarea sintactică-istorică ne vă fi cunoscută până în amănunte [1].

Max Deutschbein. Vederile sintactice ale lui Wundt și Haas a încercat să le aplice la limba engleză Max Deutschbein în *System der neuenglischen Syntax*, ed. II, Cöthen, 1917; ed. III, Leipzig, 1928. În legătură cu aceasta a scris *Sprachpsychologische Studien*, Cöthen, 1918 [2], *Satz und Urteil*, ibid., 1919 și *Prinzipien und Methode der syntaktischen Forschung*, în *Die Neueren Sprachen*, vol. XXXIII, p. 1—12. Punctul de vedere al lui Deutschbein, care găsește îndreptățită cererea lui Husserl de a ne gândi la o « gramatică pură și apriorică », nu este deci nici descriptiv, nici istoric (pentru el : « punctul de vedere istoric în sintaxă are numai o valoare redusă », p. 4, § 1, e), ci psihologic-logic. El cere o sintaxă eidetică (fenomenologică) alături de sintaxa istorică și curat descriptivă. « Uzul actual trebue să fie în toate cazurile, din punct de vedere principial sintactic, desăvârșit inteligibil și clar; ceea ce a ajuns istoric trebue să fie ca sintaxă cu înțeles, de aceea cele mai vechi straturi de limbă nu pot să aducă cele din urmă explicări pentru sintaxă, deoarece sintaxa lucrează cu forme de valoare generală, apriorice, necesare.

Valoarea punctului de vedere istoric stă în faptul că el adeseori poate să arate cele dintâi cazuri ale unui fenomen sintactic într'o limbă. La aceste cazuri explicarea este mai ușoară pentrucă mai târziu adeseori raporturile originale sunt turburate prin analogie, contaminare ori prin trecerea din gândirea intuitivă în cea logică (respectiv invers) » (p. 8—9, § 6).

În special accentuează Deutschbein necesitatea de a se da mai mare atenție formei interne a limbii, deosebind gândirea subiectivă de cea obiectivă și de cea neutrală [3]. Astfel nu ne vom restrânge numai la forma lingvistică a gândirii, ci ne vom ocupa și de partea ei filosofică și de rolul ei în artă. Făcut în acest chip, studiul sintaxei i se pare deosebit de rodnic [4].

---

[1] Cf. Karl Ettmeyer, *Vademecum für Studierende der romanischen Philologie*, Heidelberg, 1919, p. 59; L. Spitzer, *Über syntaktische Methoden auf romanischen Gebiet*, l. c., p. 331—333); E. Lerch, *Die Aufgaben der romanischen Syntax*, în *Hauptfragen der Romanistik. Festschrift für Ph. A. Becker*, Heidelberg, 1922, p. 82—83.

[2] I. *Über die neutrale (indefinite) Form im sprachlichen Denken*: 1. *Allgemeines*. 2. *Neutraler Numerus*. 3. *Neutraler Kasus*. 4. *Subjektives, objektives und neutrales Denken*: A) *Das intellektuelle Einfühlen im Neuenglischen*. B) *Phantasievolles objektives Denken*. II. *Auffassung und Bedeutung der Aktionsarten*. III. *Definition des Indikativs und der Modi überhaupt*. IV. *Der Akkusativ nach den Verben der sinnlichen Wahrnehmung*.

[3] Cf. și Eduard Herman, *Objektive und subjektive Aktionsart, Indogerm. Forsch.* XLV, 1927, p. 207—208.

[4] Cf. L. Spitzer, *ibid.*, p. 332—333; E. Lerch, *ibid.*, p. 84—87.

Rudolf Blümel. O lucrare vrednică și foarte utilă este cea a lui Rudolf Blümel, *Einführung in die Syntax*, Heidelberg, 1914. Distins elev al lui H. Paul, care a publicat și unele lucrări speciale în domeniul sintaxei [1], Blümel, în această lucrare, încearcă să concilieze punctul de vedere istoric și pe cel psihologic herbartian cu cel al lui Wundt. El caută să stârnească în cetitor cumpănirea mai adâncă a fenomenelor pentru a le înțelege, fără ca însuși să ne dea explicări definitive. O latură bună a lucrării lui Blümel este că are mereu în vedere limbajul comun. Altfel, voind să purceadă psihologic, adeseori este mai mult logic. Expunerea cam formalistă nu este totdeauna destul de clară.

În capitolul I « Was ist Syntax? » încearcă să precizeze ce trebue să înțelegem sub sintaxă, funcțiune sintactică, analiză sintactică, scurtime și belșug în vorbire, propozițiune, etc. (vezi discuția acestei părți în legătură cu cele ce se vor spune despre definiția sintaxei dată de Spitzer).

În capitolul II studiază raportul dintre sintaxă și disciplinele apropiate (1. sintaxă și celelalte domenii ale gramaticii: fonologie, semasiologie, morfologie, derivațiune; 2. sintaxă și stilistică; 3. sintaxă și psihologie; 4. sintaxă și logică).

În capitolul III ne arată cum trebue să procedăm în cercetările sintactice, punctele de vedere din care putem porni aceste cercetări, și încearcă fixarea unei terminologii sintactice.

În capitolul IV încearcă construcțiunea unui sistem sintactic, stabilind ce este propoziționea, felurile propozițiunilor, raportul dintre subiect și predicat, forma părților de propoziționе, serie, grupă, topică, accent sintactic; face o comparație între deosebitele forme sintactice; deosebește formele sintactice regulare de cele iregulare, ale căror feluri și pricini le arată.

Capitolul V cuprinde discuția evoluției istorice a fenomenelor sintactice, iar VI, îndemnuri la studiul și instrucțiunea sau predarea sintaxei în școală.

E. Sievers. Deși se ocupă în rândul întâi de fonetică, totuși, întru cât cercetează melodia propoziției și rolul acesteia în fixarea înțelesului, trebue să amintim în acest loc și lucrările lui E. Sievers: *Grundzüge der Phonetik*, ed. 5, Leipzig, 1901, *Rhythmisch-melodische*

---

[1] Cf. *Vom heutigen neuhochdeutschen Modus, Germ.-Rom. Monatsschrift*, VI, 1914, p. 379—389, *Gibt es Gebiete der Grammatik, die für Schulgrammatik nicht in Betracht kommen?, ibid.*, VIII, 1920, p. 1—21; *Die gehörte und gesprochene, und die gelesene und geschriebene Sprache, ibid.*, VIII — 1920, p. 237—281; *Grammatische Kunstausdrücke im Verhältnis zu Form und Bedeutung der sprachlichen Erscheinungen, ibid.*, VIII. 1920, p. 331—344; *Ist Grammatik im Recht, oder die Sprache?, ibid.*, IX, 1921, p. 251—267; *'Regel' und 'Ausnahme', ibid.*, X, 1922, p. 273—279; *Geschichtliche Betrachtung der Sprache, ibid.*, XI, 1923, p. 139—149, etc.

Studien, Vorträge und Aufsätze, Heidelberg, 1912 și *Ziele und Wege der Schallanalyse*, în *Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft, Festschrift für Wilhelm Streitberg*, Heidelberg, 1924, p. 65—111.

Ca fiind caracteristice pentru ceea ce urmărește Sievers citez următoarele din *Rhytmisch-melodische Studien*, cap. IV «über ein neues Hilfsmittel philologischer Kritik» (p. 78—111):

«Fiecare vorbire omenească rostită are, după împrejurări, un caracter ritmic melodic. În special vocea se mișcă într'o variație vie acuși mai sus, acuși mai jos, și se suie ori se coboară, fie în interiorul unei silabe deosebite, fie dela silabă la silabă, dela cuvânt la cuvânt, dela propoziție la propoziție.

«Pentru înțelegerea vorbirii sunt apoi melodiile propoziției tot așa de necesare și indispensabile ca și ritmul propoziției și alte însușiri formale ale vorbirii. Fără ritm, melodie, etc., în general nu ne putem închipui «propoziție», întru cât nu vrem să înțelegem prin «propoziție» o serie moartă de imagini de cuvinte scrise pe hârtie, ci concepem «propoziția» ca ceea ce este și trebue să fie, anume ca purtătoarea unui anumit înțeles.

«În vorbirea rostită melodiile sintactice se pot auzi. Dar ele, firește, se leagă tot așa și de propoziția nerostită, ci numai gândită. Deosebirea este numai că în cazul din urmă melodia este numai închipuită, împreună cu seriile de cuvinte care o poartă și din care numai prin adițiunea interioară a ritmului, melodiei, etc., ies în general propoziții cu înțeles.

«Fiecare propoziție singuratică își are deci melodia sa sintactică. În deosebitele melodii sintactice e m p i r i c e se angrenează deosebite elemente. Unele sunt înălțimile naturale (die natürlichen Tonhöhen) ale sunetelor cuvintelor socotite izolat... ele formează împreună în propoziție un fel de sistem de tonuri principale sau conducătoare (Führtönen).

«Din acest sistem însă se nasc deosebitele melodii sintactice empirice prin aceea că sistemul de tonuri principale sau conducătoare se contopește într'un întreg cu alt sistem, cu acela pe care eu îl numesc melodia sintactică ideală. Iar prin melodie sintactică ideală înțeleg însușirile melodice care nu se leagă de un cuvânt izolat (sau de o formă izolată), ci de întreagă propoziția ca atare, deci, d. e., ivirea sunetelor descendente la sfârșitul propozițiunilor afirmative simple în opoziție cu cea a celor ascendente la sfârșitul propozițiunilor întrebătoare fără cuvânt interogativ, și altele mai multe asemenea [1].

«Și scriitorul care lucrează tăcând produce deci în cursul activității sale în continuu melodii închipuite, chiar și dacă nu este conștient

[1] Mai multe despre acestea în *Phonetik*[1], § 654 ș. u.

de această parte a producțiunii sale. În s c r i e r e a gândirilor sale aceste melodii sunt omise mai mult ori mai puțin cu totul: căci sistemele noastre de scris, din nefericire, n'au mijloace de exprimare oarecum adecvate pentru astfel de lucruri.

« Această transformare a semnului de text, fără înțeles considerat în sine, în semn cu înțeles, se întâmplă aproape instinctiv, după impresia subiectivă pe care cetitorul, întemeiat pe amintiri din vorbirea vie, o câștigă per analogiam din seria de semne pe care o are înaintea sa. La aceasta îi dă sprijin de o parte sistemul amintit al sunetelor principale sau conducătoare, pe care i-l oferă deosebitele cuvinte, de altă parte sistemul melodiei sintactice ideale cu care este tot așa de obișnuit: amândouă, firește, numai în legătură cu anumite (și dacă iarăși nu clar conștiente) reprezentări despre serii de înțelesuri de așteptat ori posibile.

« Această interpretare subiectivă a semnelor de scris de către cetitor poate fi ori « corectă », ori « falșă », după cum nimerește ori nu melodia închipuită de scriitor. Deci, ca să putem înțelege și aprecia corect scrisul, trebue să ne îngrijim să găsim metode pentru posibila înlăturare a eventualelor izvoare de greșeli la tâlmăcire » (pp. 79—82). Sievers socoate că metoda cea dintâi și cea mai importantă este cercetarea graiului masei care vorbește aceeași limbă cu scriitorul. Instinctul masei de cele mai multe ori reacționează în același chip cu felul conștient ori inconștient al melodiei. Uneori melodia, felul ei, ne este indicat prin topica cuvintelor din propoziție, etc.

H. Schuchardt. Ar fi greu să ne facem o idee completă despre ideile sintactice ale lui H. Schuchardt urmărindu-i anume în acest scop toate numeroasele-i lucrări împrăștiate în deosebite reviste [1], dacă în vremea din urmă nu ni s'ar fi ușurat munca prin cunoscutul *H. Schuchardt-Brevier. Ein Vademecum der allgemeinen Sprachwissenschaft als Festgabe zum 80. Geburtstage des Meisters zusammengestellt und eigeleitet von* L. Spitzer, Halle, 1922 (ed. 2, 1928), « un petit manuel de linguistique générale, plein d'enseignements substantiels et savoureux » (J. Vendryes, *Le langage*, Paris, 1921, retip. 1924, p. 438) [2].

« Schuchardt este un clasic al lingvisticei... în care răsfoim când o problemă ni se pare că nu se poate deslega, pe care-l citim când

---

[1] Un *Verzeichniss der Druckschriften von Hugo Schuchardt* până la 1916 și-a alcătuit însuși autorul. El a fost completat până la 1921 în fruntea *Brevier*-ului (p. 10—42). Câteva lucrări au apărut după aceasta: *Possessivisch und passivisch, Sitzungsberichte der königlich preussischen Akademie der Wissenschaften*, 1921; *Sprachliche Beziehung, ibid.*, 1922; *Individualismus, Euphorion*, 1923; *Der Individualismus in der Sprachforschung*, Wien u. Leipzig, 1925, etc.

[2] Paginile le dau după ed. 1.

afirmațiile noastre științifice au nevoie de un sprijin » (*Brevier*, p. 2).

Schuchardt a deschis lupta împotriva teoriei legilor fonetice a neo-gramaticilor (cf. *Über die Lautgesetze. Gegen die Junggrammatiker*, Berlin, 1885) pe care le-a combătut ori de câte ori i s'a dat prilej. Dacă astăzi nu mai credem în perfecțiunea acestor legi, fără îndoială aceasta s'a ajuns în mare parte mulțumită activității lui Schuchardt. El a accentuat totdeauna marele rol al întâmplării și al individualului în schimbările de limbă care se propagă în toate direcțiile : « Individualul joacă în desvoltarea limbii rolul stăpânitor. Că tot generalul în limbă a fost la origine individual, este accentuat din deosebite părți și în formă diferită. Nu putem admite originea generală a unei înnoiri în limbă cât timp nu primim sufletul etnic al lui Wundt alături de sufletul individual » (*Individualismus* , în *Euphorion*, 1923, p. 1). « Între numirea nouă a vechiului și între numirea noului nu este nicio deosebire, căci orice nou este într'un anumit înțeles vechiu ori continuă vechiul și iarăși vechiul ni se prezintă totdeauna într'o nouă haină » (*Brevier*, p. 123).

Desvoltarea limbii este tratată de unii lingviști în două chipuri : genetic și descriptiv, ori (ca Saussure) diacronic și metacronic. Pentru Schuchardt « numai cea genetică este adevărată știință; ființa intră în desvoltare ca o desvoltare infinit de mică (*Der Individualismus in der Sprachforschung*, p. 6).

Ne cere să renunțăm la triptychonul obișnuit al gramaticei ; « nu există decât o singură gramatică și ea se numește semantică sau mai bine semiologie » (*Brevier*, p. 127).

Însuși « amestecul limbilor » (*Sprachmischung*), decât care nu este problemă « de mai mare importanță » în lingvistică (*Brevier*, p. 129) [1] pornește dela individ, iar dela acesta se întinde mai departe întocmai ca și celelalte schimbări de limbă. « Două limbi se amestecă nu ca două lichide deosebite, ci ca activități deosebite ale aceluiași subiect » (*Brevier*, p. 129). « Nu există limbă neamestecată », căci « încrucișarea » psihică și fizică presupune și încrucișare de limbă (ib., p. 131). « Posibilitatea de amestecare a limbii n'are granițe în nicio direcție » (ib., p. 132). « Amestec săvârșește în general orice desvoltare a limbii ; ea se ivește între singuratice limbi, între dialecte apropiate, între limbi înrudite ori chiar cu totul neînrudite. Fie că este vorba de amestec ori împrumut, imitație, influență străină, totdeauna avem fenomene înrudite din punctul de vedere al firii lor » (*Sprachverwandschaft*, p. 522 ; *Brevier*, p. 171).

---

[1] Cf. și E. Windisch, *Zur Theorie der Mischsprachen und Lehnwörter*, *Verh. d. sächsischen Gesellsch. d. Wissensch.*, XLIX, 1897, p. 107 sq. și O. Jespersen, *Die Sprache, ihre Natur, Entwicklung und Entstehung*, p. 189 ș. u.

La p. 93—95 ale lucrării sale *Slawo-deutsches und slawo-italienisches* (Graz, 1885) Schuchardt dă numeroase exemple de împrumuturi sintactice. Fără îndoială limbile se influențează reciproc și pe teren sintactic și oamenii, cari nu cunosc bine o limbă, o clădesc pe sistemul sintactic al limbii lor proprii. Totuși influența sintactică prin graiul viu este relativ mai redusă și mai puțin trainică decât, de pildă, cea lexică. Mult mai durabilă este influența sintactică asupra limbii literare prin traducerile făcute din alte limbi [1]. Limba noastră veche dă numeroase exemple de felul din urmă. Unele din ele ajungând uzuale s'au păstrat până astăzi. Numai influența prin graiul viu explică o seamă de potriviri sintactice în limbile balcanice (postpunerea articolului, dispariția infinitivului, formarea viitorului cu *voiu*, parataxa etc.) asupra cărora a atras atenția Kr. Sandfeld-Jensen în deosebitele sale lucrări [2].

Alături de înrudirea istorică în amândouă formele ei (unitatea dialectelor într'o limbă scrisă sau universală; unitatea de odinioară a grupelor de limbi actuale) Schuchardt pune înrudirea elementară, care se întemeiază pe însușirile sufletești generale. Ea se poate recunoaște mai bine între limbile cari nu sunt propriu zis înrudite, nu sunt în contact, și se rapoartă atât la forma externă, cât și la cea internă a limbii. Cea din urmă este mai greu de recunoscut decât cea dintâi (*Brevier*, p. 194—195). D. p. nu putem preciza «unde s'a ivit articolul definit pe teren romanic în mod independent «unde a fost împrumutat» (ib., p. 196); de asemenea întrebuințarea reflexivului (ib., p. 196), întrebuințarea atributului genitival explicativ în cazuri ca ung. *Roma városa* cu sensul apozitivului germ. *die Stadt Rom* (cf. rom. *cetatea Ciceului*, etc.), alături de romanicul *la ville de Rome* (p. 197—198), generalizări analogice ale expresiilor individualizante de felul: *das Land der Russen, der Fluss der Krokodile, der Berg des Schnees, das Dorf Walters*, etc. Se poate pune întrebarea dacă între port. *sua besta* și dan. *dit Bäst* «Sie (Du) Bestie (Dummkopf)», între rom. *nenorocitul de mine* și sved. *min stackare* «ich Unglücklicher (Armer)» poate fi înrudire elementară ori istorică. Schuchardt este pentru cea dintâi, fiind vorba de o expresiune afectivă sau emoțională care cu greu s'ar fi putut împrumuta dela o distanță atât de mare în spațiu ori s'ar fi putut moșteni în cursul timpului (ib., p. 198).

În opoziție cu Trombetti, pentru care scopul final al lingvistului trebue să fie dovedirea originii comune a limbii, Schuchardt crede «ca scop suprem al lingvistului înfățișarea clară a o r i g i n i i

---

[1] Cf. și O. Jespersen, *Die Sprache, ihre Natur, Entwicklung und Entstehung*, p. 196.

[2] Cf. și O. Jespersen, *ibid.*, p. 197.

limbii sau, ceea ce este tot una, a originii propoziţiunii» (*Sprachverwandschaft*, p. 529; *Brevier*, p. 182 şi 205; *Sprachliche Beziehung*, p. 206). La început, în studiul «*Liebesmetafern*» (1879), considera limba ca derivând din dragoste: din cântecul fără cuvinte s'a desvoltat cântecul vorbă [1]. Cu patruzeci de ani mai târziu (*Sprachursprung* II, *Brevier*, p. 210—211), răzând de încercările din tinereţe, socoate că limba s'a născut din nevoie (*Not*) şi culminează în artă (*Kunst*).

Fără a se putea hotărî între monogeneză şi poligeneză («die Lösung liegt in dem Sowohl-als-auch», *Brevier*, p. 200), ci socotind convergenţa limbilor ca rezultată din amestec şi uniformizare, din analogia întemeiată pe asemănarea fiinţei omeneşti de pretutindeni, este pentru explicarea genetică cu întrebuinţarea atât a metodei inductive, cât şi a celei deductive: să înţelegem trecutul din prezent şi să explicăm prezentul din trecut (*Brevier*, p. 211). În acest chip găseşte monogeneza şi poligeneza totdeauna împreună: fiecare limbă, desvoltându-se la fel cu celelalte, pogoară din deosebite izvoare într'o albie comună din care iarăşi se desface în mai multe braţe (ib., p. 204). «Desvoltarea limbii stă din divergenţă şi convergenţă; una urmează imboldului de acţiune individuală, cealaltă împacă nevoia de a fi înţeleşi» (ib., p. 206—207).

Propoziţiunile cele mai vechi, străvechi, sunt monoreme; ele s'au continuat până astăzi, fie ca îndemnuri (imperative, exclamări), fie ca expresii fără subiect (impersonale, vocative). Cele dintâiu le sunt comune oamenilor cu animalele (ameninţări, admoniţii, chemări etc.), dar îndărătul lor stând totdeauna un proces care le provoacă, proces intern ori extern (ivirea foamei, a instinctului de conservare sau înmulţire, vederea duşmanului etc.), ele servesc ca mijloace de exprimare. Invers, putem întrebuinţa forma de exprimare enunciativă pentru îndemn: *am dureri de cap* sau *mă doare capul*. «Ivirea limbii n'a fost cu putinţă într'o lume înţepenită şi mută, ci numai într'una agitată, sunătoare; ea a început cu numirea proceselor care s'au petrecut la lucruri, nu cu lucrurile la care s'a petrecut ceva» (*Brevier*, p. 229—230). Propoziţiunea cu structură simplă sau monoremă a fost deci simbolul unui proces, al unei prefaceri sau schimbări [2] (nu al unei stări, al lucrului însuşi) şi a servit numai pentru scopul comunicativ, nefiind încă judecată. Judecata este un act de gândire, având un rol secundar în desvoltarea limbii. «Comunicare în general este limbă; comunicarea singuratică propoziţiune;

[1] Originea limbii explicată din muzică (*Lied ohne Worte*) şi poezie se găseşte mai întâi la Humboldt. A schiţat-o şi Jespersen în *Progress in language*. Critica acestei teorii a făcut-o Wundt în *Sprachgeschichte und Sprachpsychologie*, 1901; cf. şi Delacroix, *o. c.*, p. 118—119.

[2] Vorgang.

din punctul de vedere al ascultătorului propoziţiunea este experienţă » (ib., p. 208).

« Propoziţiunea » este « elementul străvechiu, primitiv al limbii »; « cuvântul a răsărit apoi din propoziţie întocmai ca şi ideea din gândire. Două propoziţii aşezate una după alta se schimbă în cuvinte ale unei singure propoziţii. Cea mai simplă legătură este cea dintre un îndemn, şi anume unul demonstrativ, şi o expunere : *schau dort hin! Feuer! Uite! Foc!* = « dort brennt es »; « acolo arde »). Demonstrarea în spaţiu poate fi însoţită ori înlocuită de un gest; expunerea demonstrativă în timp se face printr'un verb. « Acea împreunare a unui cuvânt demonstrativ cu unul expozitiv este tipul propoziţiunii direme, în care subiectul s'a pus alături de predicat. Nu se mai expune ceva de-a-dreptul, ci se expune despre ceva; subiectul este locul în sau la care se petrece ceva » (p. 209).

Rezultă deci că la propoziţiunea monoremă, la origine monolog întrebuinţat apoi dialogic (mai târziu monologul s'a născut din dialog) a fost procesul (schimbarea, întâmplarea), nu lucrul; deci predicatul nu subiectul. Ideea lucrului a fost dedusă pe cale de abstracţiune din fenomenul observat; subiectul, alături de predicat, din expunerea fenomenului (cf. ib., p. 221).

Având în vedere aceste fapte Schuchardt nu admite definiţia propoziţiei dată de logicieni, care pleacă dela ideea că aceasta este judecată, deci trebue să aibă două părţi, nici aceea dată de psihologi care văd în ea analiza unei idei complexe [1] şi care se unesc cu gramaticii numai în punctul că toţi consideră propoziţiunea ca o u n i r e, o î m p r e u n a r e succesivă de cuvinte sau idei (ib., p. 214—215). Au existat totdeauna propoziţiuni monoreme, fie propriu zise, fie condensate din două sau mai multe cuvinte care nu se mai simt ca atare, alături de elipsele şi aposiopesele vorbirii brahilogice.

Din punct de vedere sintactic, pentru Schuchardt nu există decât o împărţire în două : subiect-predicat sau predicat-subiect. Atributul şi obiectul nu sunt decât nişte etape ale unei evoluţii relativ târzii : unul predicat (substantiv, verb ori adjectiv) degenerat, celălalt subiect intervertit, rezultate din schimbarea punctului de vedere [2].

Schuchardt nu admite decât un fel de predicat şi un fel de subiect. Împărţirea în subiect gramatical, psihologic şi logic, ca şi stabilirea semnelor distinctive ale acestora (forme, topică, intonaţie) nu o crede fericită (ib., *Brevier*, p. 222—227). « Copula » nu este decât o întregire şi aceasta poate fi foarte variată (cf. *Blatt welk* = « das Blatt

[1] « Dualitatea, cel puţin în limbă, nu este originală; ea nu se întemeiază pe despărţire, ci pe împreunare, nu pe diviziune, ci pe adiţiune » (*Brevier*, p. 231—232, II, p. 285—287).

[2] « Procesul rămâne totdeauna egal sieşi (acelaşi); numai punctul de vedere al privitorului se schimbă » (*Brevier*, p. 233).

ist welk », *ich Haus* = « ich habe ein Haus », *ich — Arbeit* = « ich tue Arbeit », *er — Wort* = « er macht Worte » etc.). În propoziţiunea străveche ceea ce premerge este totdeauna subiect, ceea ce urmează, totdeauna predicat (cf. *dort ! Feuer !* şi *Feuer ! dort !* = « dort brennt es » şi « das Feuer ist dort ») : *P* = *S*. Ceea ce leagă aceste două membre extreme are funcţiune dublă. Din aceasta se nasc formele cunoscute subt numele ἀπὸκοινοῦ (*ich sah einen Mann* şi *der Mann schlief = ich sah Mannschlief*, deci *ich sah einen Mann, welcher schlief* sau *der Mann, den ich sah, schlief*; *der Mann geht rasch* + (*sein*) *Gang ist rasch* > *der Mann geht rasch*).

Întreg domeniul limbii se împarte în două păturі : forme de limbă externe şi interne (*Sprachverwandschaft*, p. 524; *Brevier*, p. 175). Acestora Schuchardt le atribue alt înţeles decât cel dat de Wundt; d. p. pentru el între *er folgt ihm* şi *il le suit* există o deosebire dublă de formă internă (*Brevier*, p. 214).

În evoluţia mai departe a propoziţiunii are mare rol punctul de vedere al vorbitorului.

« Dacă îndărătul cuvântului stă lucrul, îndărătul propoziţiunii faptul, ne putem întreba : îndărătul limbii nu stă realitatea ? Vom răspunde afirmativ, dar vom adăuga : precum stă ideea între lucru şi cuvânt, gândirea între fapt şi propoziţiune, aşa stă concepţia între realitate şi limbă. Scurt, ne desparte de realitate un văl care-şi schimbă culoarea din loc în loc, din timp în timp, care pricinueşte toată deosebirea dintre limbi şi din lăuntrul lor ». (*Exkurs zu Sprachursprung* III, p. 197; *Brevier*, p. 240).

În realitate fiinţa fenomenelor este totdeauna aceeaşi; fiecare se poate înfăţişa într'o linie cu punctul iniţial *A* şi cu cel final *B* : unul este cauza, celălalt efectul. Fenomenele sunt numai transitive, nu când transitive, când intransitive ori când active, când pasive. Şi intransitivele se pot reduce în fond la transitive. Intransitivul *mărul cade* (*der Apfel fällt herab*) înseamnă în realitate « gravitaţia atrage mărul în jos ». *Mărul cade pe pământ* (*Der Apfel fällt auf den Boden*) = « Mărul atinge pământul » (« der Apfel erreicht den Boden ») înseamnă alt obiect real. Transiţia este şi mai evidentă în propoziţiuni de felul *Vânătorul împuşcă paserea* (*der Jäger schiesst den Vogel*).

Lucrul stă tot aşa şi relativ la fenomenele fiziologice : *răsuflă* (*er atmet*), în sfârşit şi relativ la impersonalele cărora le corespunde în realitate o stare de fapt de cel puţin două membre, chiar şi dacă la aparenţă sunt observate ca fiind cu structură simplă. Indoială am putea avea în privinţa intransitivelor care exprimă o stare, ca a *şedea*, *a zăcea* (*sitzen*, *liegen*); totuşi şi aici să observăm fenomenul care încheie starea, cf. *pasărea se aşează* (*pe*) *ramură* (*der Vogel setzt sich* (*auf den*) *Zweig*) alături de *pasărea şade* (*pe*) *ramură* (*der Vogel*

sitzt (*auf den*) *Zweig*) și în realitate pasărea «apasă» ramura (Exk., p. 198, *Brevier*, p. 241—242). Activul se poate inversa exprimându-se prin pasiv, cf. *Petru bate* (*pe Paul*). *Cine este bătut? Bătut este Paul*; *Paul este bătut... Cine bate?... Bate Petru.* «Aceasta înseamnă: inversarea este prezentă static, dar nu genetic, amândouă sunt tot atât de originale. Deoarece din punctul de vedere al realității nu există intransitive, ci numai transitive (inclusiv reflexivele), urmează că din toate putem face pasive...» (*Exk.*, p. 199; *Brevier*, p. 242—43).

Dacă am încerca să redăm totdeauna fidel realitatea, ar trebui să înfățișăm agentul, întru cât ar putea fi recunoscut, totdeauna ca subiect, pasivul nu l-am putea admite; «dar interesul personal a fost conducătorul principal la formarea limbii» (*Exk.*, p. 200; *Brevier*, p. 243).

Fiind atât pasivismul cât și activismul la fel de originale, la început amândouă aceste feluri de a proceda se confundau; numai la nașterea propoziționii trireme s'a ivit necesitatea de a le despărți pentru a lămuri înțelesul. Totuși această despărțire nu este desăvârșită aproape în nicio limbă (*Exk.*, p. 200; *Brevier*, p. 244).

Indiferența originală a verbului s'a păstrat mai ales la infinitiv, și anume în legătură cu despărțirea acestuia în două ca parte de cuvânt. Propozițiunile: *el mă laudă* (*er lobt mich*) și *eu îl laud* (*ich lobe ihn*) se pot înfățișa cu verbul substantivat astfel: *lauda mea din partea* (*gura*) *lui* (*mein Lob von ihn*) și *lauda mea asupra lui* sau *despre el* (*mein Lob über ihn*); scurt, *lauda mea* rămâne cu două înțelesuri; numai din context se poate vedea dacă trebue înțeles pasiv ori activ (dacă atributul este genitiv subiectiv ori obiectiv) [1]. Nesiguranța este și mai evidentă la infinitiv care stă între verb și substantivul verbal. În amănunte limbile singuratice se prezintă foarte variat în această privință... (*Exk.*, p. 202) [2].

Posesivul este genitivul pronumelui sau al unui substantiv. Dar cele mai multe cazuri în care întrebuințăm pronumele posesiv ori genitivul n'au nimic de face cu posesiunea; *cartea mea* (*mein Buch*) nu înseamnă numai cartea care-mi aparține, ci și cartea pe care am scris-o, pe care tocmai o port la mine, în care cetesc, pentru care mă însufletesc, etc. Schimbul între genitivul subiectiv și cel obiectiv, mai ales la numele verbale (cf. *sosirea mea*, *mein Kommen*; *lauda mea*,

---

[1] Asupra acestei chestiuni cf. și articolul mai vechi *Über den aktivischen und passivischen Charakter des Transitivs*, *Indog. Forsch.*, XVIII, criticat de F. N. Finck în *Der angeblich passivische Charakter des transitiven Verbs*, *Z. für vergl. Sprachf.*, XLI, p. 209—282.

[2] Genitivul subiectiv poate fi exprimat numai cu un înțeles printr'o prepoziție care înseamnă originea, cf. *bătaia de părinte*, *lauda din partea regelui*, alături de *bătaia părintelui*, *lauda regelui* care are două înțelesuri (p. 205).

mein Lob), glăsuește hotărît împotriva concepției posesive. Și nu este nimic mai ușor decât înlocuirea ei cu cea pasivă (*Possessivisch und Passivisch*, p. 657) [1].

Deoarece comunicarea în limba sunetelor se face în formă lineară (nu ca la pictură în suprafață și la plastică în formă de corp), relațiile, cel puțin original, nu pot fi înfățișate decât în două chipuri (*AB* și *BA*, activ ori pasiv). Așa numita înfățișare pasivă a verbului poate fi considerată numai ca secundară (p. 662).

Relațiile în limbă nu trebue considerate numai din punct de vedere logic, ci și psihologic și mai ales psihogenetic. Orice definiție a ei cuprinde structura dublă, posibilitatea de inversare și subiectivitatea copulativului ca al treilea membru. Cu toată această unitate, relațiile au fost privite din deosebite puncte de vedere ca fiind de

---

[1] Vorbind de vocativul nearticulat al numelor care exprimă un raport de înrudire când sunt urmate de pronumele posesiv, d-l S. Pușcariu, în *Dacoromania*, V, 750, între altele spune: « Forma *mamă-mea*, care continuă pe lat. *mamma mea*, este și azi generală. O individualizare a substantivului prin demonstrația « illa » era de prisos, deoarece pronumele « mea » îl preciza însuși de ajuns, scoțându-l în relief față de oricare altă « mamma ». Numai cu timpul, regula formală, că orice substantiv urmat de o determinație primește articolul hotărît, a făcut ca după exemple ca *mama copilului*, *mama vecinului* să se construiască *mama mea* », iar în notă adaogă: « În epoca când încep textele noastre scrise, *mama mea* e în concurență cu *mamă-mea*, dar în locul lui *mama lui* de azi se întrebuința încă adesea *mamă-i*. Construcții ca *înainte-i*, *împotrivă-mi* etc. alături de *înaintea lui*, *împotriva mea* sunt urme rămase până astăzi de această întrebuințare ».

Nu vreau să cercetez acum partea întâia a acestei afirmații, care mi se pare ceva mai complicată decât cum ne-o prezintă în fugă d-l Pușcariu. Vreau să arăt numai *că mamă-i*, *înainte-i*, *împotrivă-mi*, etc., nu se pot pune alături de *mama lui*, *înaintea lui*, *împotriva mea*, etc. Numai în cazul din urmă avem construcția atributivă obișnuită la prepozițiile așa numite improprii, tratate ca substantive determinate și articulate înaintea atributului posesiv. În cazul întâi însă este vorba de o construcție completivă: chiar și în cazul că a ajuns să fie un dativ posesiv și să înlocuească atributul posesiv (cf. *Pe umeri pletele-i curg râu*, etc.), la origine pronumele aton în dativ este un complement directiv, care n'are cu adverbul nicio legătură sintactică decât doar că se razimă de acesta din punctul de vedere al accentului. Să se compare exemplele: *Iar împărăteasa la Por împăratu eși înainte-i* (Alexandria, 38, v. 23), *să sculă Evagrid și eși nainte-i* (*ibid.*, 46 r, 20), alături de *îi eși înainte* și *eși înaintea lui*; *Slobozirâ asupră-le gadine cumplite* (Dosofteiu, *V. S.*, 138), care se poate spune altfel: *le slobozirâ asupră* s. *asupra gadine cumplite*, alături de *Luând o săgeată au tras asupra lui Robinson* (Drăghici, *R.*, 168); ori *Ursul se repezise asupră-i* (Odobescu, III, 48/14) alături de *Se năpusti asupra ei un lup* (Ispirescu, L. 16), *Și asupra mea se repede* (Teodorescu, *P. P.*, 274); etc.

Făcând parte din construcția lui *a fi* cu dativul (= « avea »), complement directiv este *-i* și în *Mamă-i este diavolul* și *Mama-i este diavolul*. Deosebirea între aceste două exemple este că în cazul întâi predicatul nominal este din punct de vedere general, nedeterminat, deci nearticulat, în al doilea e socotit determinat, individualizat (= *mama lui*), deci articulat; ș. a. m. d.

două feluri, predicative (sau sintactice) și asociative; dar de același fel sunt elementele între care au loc ele... Limba omenească se întemeiază pe imitarea sunetelor din natură. Ea este creată pentru comunicare cu semenii. «Propoziținea străveche cu structură simplă, cuvântul străvechiu, este așa dar al doilea fundament al unei relații, în vreme ce cel dintâi stă afară de limbă și membrul de legătură dintre ele este sunarea la fel» (p. 200).

În acest chip se procedează și acum, deși în măsură mai restrânsă. Înțelesul (ceea ce se înțelege sau numește) și numirea (ceea ce numește), lucru și cuvânt sunt înlănțuite prin convenție (*Sprachliche Beziehung*, p. 200).

Desvoltarea propoziținii bireme din cea monoremă se face în legătură cu ideea spațiului în care se ivește fenomenul. Unde nu este aceasta, ca de pildă la fenomenele atmosferice, avem impersonalul (*înghiață, tună*; *es friert, es donnert*). «Timp și spațiu sunt exprimate în predicat și subiect: *arde* (sc.) *acolo* (*es brennt*, und zwar *dort*) Deoarece relațiunea predicativă, ca orice relațiune, se poate inversa, se poate spune și: *acolo arde* (*dort* ist etwas los, *es brennt*). La început a putut să aibă loc aici o mică îndoială în privința înțelesului, după cum s'a făcut mai curând una ori cealaltă observație. Aceste demonstrative, cum le numesc scurt, au trebuit să fie cele mai vechi propoziținni bireme; fără îndoială, cele mai importante, deoarece la ele se amestecă limba gesturilor în cea a semnelor» (p. 200—201). Între două propoziții monoreme care urmează una după alta și între o propoziție biremă nu este nicio deosebire. Dacă subiectul se ivește automat în propoziția diremă, obiectul se ivește numai în propoziția triremă, și anume prin mijlocirea unui fenomen, din repetarea căruia se compune în fond întreagă desvoltarea sintactică. Pe toate acestea Schuchardt le numește condensare sau cumulare (*Verdichtung*).

Ceea ce este în strânsă legătură, este intuit și în privința sunetelor: compunere, derivare, flexiune (p. 202).

Verbul în sine, verbul pur (care n'are sufixe personale, deci radicalul) îl numește Schuchardt indiferent; el nu este nici activ, nici pasiv, nici transitiv, ori mai curând amândouă în același timp (p. 202).

Din verbul indiferent se explică activul și pasivul limbilor cunoscute (p. 203).

Agentul înseamnă începutul unui fenomen; dar el premerge, nu este în fenomen, nu face parte din aceasta, deci nu poate servi pentru a-l distinge (p. 203).

Dacă e vorba de două ori mai multe nume de lucruri, fiecare din ele poate fi subiect și obiect în propoziținile indiferente. Pe aceasta se întemeiază cazurile limbilor noastre (p. 203—204).

N o m i n a t i v u l nu este caz (tot atât de puțin ca și vocativul); el stă drept, el este numele pur; totuși este de observat că și el, prin întonare ori topică, poate fi întrebuințat ca obiect... (cf. *Te cheamă... Cine te cheamă?... Táta te cheamă = Man ruft dich — Wer ruft dich? — Der Váter ruft dich*, unde chemarea este lucrul cunoscut, deci subiect, iar predicatul, noul, este *táta*). — Activul poate fi prevăzut cu un sufix, dar și cu un pronume : *tatăl—el strigă* (*der Váter — er ruft*), iar în acest caz emfaza iarăși s'a pierdut și *tata — el chiamă* (*der Vater — er rúft*) (p. 204).

G e n i t i v u l s'ar numi mai bine *generalis*, căci ne dă tot felul de relațiuni. Ceea ce-l caracterizează este legătura adnominală. Ar trebui scos cu totul din mulțimea celorlalte cazuri și pus în fața lor (p. 204).

Genitivul este condensat sau cumulat din propoziținni ca *foaia veștedă* (*das welke Blatt*) < *foaia este veștedă* (*das Blatt ist welk*), *fiul regelui* (*der Sohn des Königs*) < *regele are un fiu* (*der König hat einen Sohn*) și *casa regelui* (*das Haus des Königs*) < *regele are o casă* (*der König hat ein Haus*) (p. 205).

Din punctul de vedere sintactic merită să mai fie pomenite lucrările : *Die mehrzielige Frage und Relativsatz — Analecta Graeciensia*, 1893, p. 195—217; Ital. *adesso*; rum. *iară*, *ZRPh.*, XV, 1891, p. 240 ș. u.), precum și o seamă de recensiuni, ca : A. Tobler, *Vom Gebrauch des Imperfectum Futuri im Romanischen* (*Litteraturblatt für germ. u. rom. Philologie*, XII, 1891, p. 124—127); R. Löwe, *Die Ausnahmlosigkeit sämtlicher Sprachneuerungen* (ibid., p. 217—219); B. Delbrück, *Vergleichende Syntax der indogermanischen Sprachen. Einleitung* (ibid., XIV, 1893, p. 417—421); O. Jespersen, *Sprogets Logik*, în *Anthropos*, IX, p. 340—343 etc.

De încheiere observ că la sfârșitul activității sale Schuchardt constată că în vremea din urmă, în studiile de limbă, prevalează factorul psihologic față de cel fiziologic, iar caracterul social al limbii a fost pus în locul organismului natural (*Sprachliche Beziehung*, p. 207) [1].

Schuchardt se ocupă incidental și de raportul dintre limbă și gândire, dintre limbă și logică. Limba însăși nu este logică : uneori ne dă prea mult (cf. *gestern begegnete ich einem Freunde, begleitete ihn, speiste mit ihm* etc., unde formele *-te*, ca și *gestern*, exprimă timpul),

[1] Asupra lui H. Schuchardt, cf. I. Iordan, *Der heutige Stand der romanischen Sprachwissenschaft*, în *Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft. Festschrift für Wilhelm Streitberg*, Heidelberg, 1924, p. 587—589; Fr. Schür, *Sprachwissenschaftund Zeitgeist. Eine Sprachphilosophische Studie*, Marburg a. L., p. 35; E. Herzog, *Revista filologică*, I, 1928 (Cernăuți), Nr. 3, p. 339—351; E. Richter, *Hugo Schuchardts Wissenschaftliche Persönlichkeit*, în *Die Neueren Sprachen*, XXXVI, 1928, fasc. 1; etc.

altă dată atât cât trebue, iar câteodată prea puțin. Rezultatul este bogăția de sinonime sintactice (cf. *gestern begegnete ich ihm* și *gestern begegne ich ihm*) (*Brevier*, p. 257).

Totuși nu este pentru expulsarea cercetărilor logice din lingvistică, cum cer psihologii. Împreună cu Jespersen, crede că gramatica și logica se pot lumina reciproc (ib. p. 258). Cele dintâi exteriorizări lingvistice, provocate de nevoile vieții, au putut fi numai afective, comunicări de voințe și sensații : îndemnuri (invitații) : *geh ! komm !* și propoziții exclamative : *Blitz ! Regen !*, rămase până astăzi în formă de imperative și impersonale. La monoremele din categoria din urmă s'au adăugat propozițiunile expozitive direme; acestea sunt judecățile primitive, cele dintâiu expuneri l o g i c e. Afectivul și logicul străbat mai departe întreagă vieața limbii; acela multiplică, acesta simplifică. Când un copil, în loc de *bog*, *lag*, zice : *biegte*, *liegte*, deoarece este obișnuit cu *kriegte*, el procedează logic, fără să-și dea seama; inconștient logică este creațiunea gramaticală primitivă, mulțumită căreia s'au format limbile creolice în timpul mai nou; pe o temelie conștient logică sunt clădite limbile auxiliare internaționale (*Brevier*, p. 260).

R. Meringer. Ca și pe teren etimologic, și în sintaxă cercetările lui Schuchardt au deschis căi nouă. Și este interesant că, precum în cele dintâi, în care a accentuat necesitatea cunoașterii lucrului înainte de a explica cuvântul, și în cele din urmă are oarecari înrudiri cu R. Meringer, cunoscutul șef al direcției « Wörter und Sachen », pe care se întâmplă să-l combată (cf. *Gegen R. Meringer*, *Graz*, 1911). E vorba de originea individuală a schimbărilor în limbă, care se găsește la temelia lucrării *Versprechen und Verlesen*, pe care acesta a scris-o împreună cu K. Meyer în 1895 și a reeditat-o prelucrând-o singur, împreună cu alte două lucrări sub titlul *Aus dem Leben der Sprache. Versprechen. Kindersprache. Nachamungstrieb*, Berlin, 1908 (asupra acesteia cf. A. Meillet, *Bulletin de la Société de linguistique de Paris*, XVI (1908—1910), p. lxvij și u. care contestă că greșelile lingvistice relevate de M. ar avea importanță în evoluția unei limbi date) iar mai târziu scriind *Die täglichen Fehler in Sprachen, Lesen und Handeln*, în *Wörter und Sachen*, VIII, 1923, p. 122—141. Numeroase « greșeli sintactice » sunt înșirate și explicate în deosebitele capitole ale lucrării *Versprechen*, ca fiind la origine individuale și putând ajunge uzuale, deci având deosebit interes pentru sintaxa iregulară sau afectivă. Asupra acestor lucrări ale lui Meringer vezi și I. Iordan, *Introducere în studiul limbilor romanice*, Iași, 1932, p. 88—89, 91, care trimite și la lucrarea lui S. Freud, *Zur Psychopathologie des Alltaglebens* (*Vergessen, Versprechen, Vergreifen*) *nebst Bemerkungen über eine Wurzel des Aberglaubens*, în *Monatsschrift für Psychiatrie und Neurologie* X, 1901, p. 1 ș. u.).

Astfel de « greșeli » sau « deformațiuni » uzuale a relevat pentru limba germană Gustav Wustman, *Allerhandsprachdummheiten. Kleine deutsche Grammatik des Zweifelhaften, des Falschen und des Hässlichen*, ed. IX, Berlin u. Leipzig, 1923; K. Vossler, *Über gramatische und psychologische Sprachformen* (în *Gesammelte Aufsätze zur Sprachphilosophie*, München, 1923, p. 105—151; H. Weimer, *Psychologie der Fehler*, ed. II, Leipzig, 1929 și *Fehlerbehandlung und Fehlerbewartung*, ed. II, Leipzig, 1931; A. Kiessling, *Die Bedingungen der Fehlsamkeit*, Leipzig, 1925; W. Havers, *Sprachwissenschaft und Fehlerforschung*, în *Donum natalicium Schrijnen*, p. 27—33 (cf. și *Handbuch der erklärenden Syntax*, p. 54—66, unde ni se dă același lucru, cu oarecari întregiri, și apoi se înșiră pe p. 66—98 deosebitele feluri de greșeli) ; pentru limba franceză Emile Deschanel, *Les deformations de la langue française*, ed. II, Paris, 1898; Th. Jordan, *Le péril de la syntaxe et la crise de l'ortographe. Recueil de locutions vicieuses, dressé par ordre alphabétique*, Paris, ed. II (ed. I, 1915), care mai trimite la P. Stapfer, *Les récréations grammaticales et littéraires* și Cl. Vincent, *Le péril de la langue française*, « publicațiuni similare » rămase mie inaccesibile; pentru limba română: A. Philippide, *Istoria limbii române*, I, *Principii de istoria limbii*, Iași, 1894; N. Drăganu, *Asperități sintactice*, în *Transilvania*, XLI, 1910; I. Urban-Jarnik, *Spicuiri aromânești*, în *Conv. lit.*, XLIV, 1910; I. Gorun, *Știi românește?*, București, 1911; A. Banciu, *Pentru limbă*, Brașov, 1910; *Cum vorbim și cum ar trebui să vorbim românește?* (*Ardelenisme și alte -isme*), Brașov, 1913; apoi în deosebite reviste și ziare, în special *Societatea de mâine*, I și II (Din dicționarul greșelilor noastre de limbă); Leca Morariu, *Făt-Frumos*, Suceava, I și II; etc.

[1] Cf. și H. Schuchardt, *Sprachtherapie* (« *Sprechdummheiten* »; *Purismus usw.*), în *Breviar*, p. 322—337.

PERIODUL V. DELA K. VOSSLER PÂNĂ AZI

Școala germană : Karl Vossler. Glottosoful Karl Vossler a purtat cu îndârjire lupta împotriva neogramaticilor deschisă de H. Schuchardt. Ideile în materie de limbă ale lui Vossler nu sunt nouă. El se adapă mai ales din două mari izvoare : Wilhelm v. Humboldt și Benedetto Croce, fără a fi însă atât de adânc ca aceștia, dar având un deosebit de fin simț pentru valoarea artistică. Dela cel dintâi a luat ideea de a considera limba ca expresia caracterului național (*Sprache als Kulturgeschichte*), dela cel din urmă identificarea fenomenului lingvistic cu cel artistic (*Sprache als Kunstgeschichte*) [1]. Mai puțin are în vedere merituoasa lucrare a lui Gustav Gerber, *Sprache als Kunst*, ed. I, Bromberg, 1871; ed. II Berlin, 1885 (pentru sintaxă importantă partea I, cap. V, p. 214—235 și VI, p. 235—291). Metodica sintactică a lui Vossler o regăsim în parte la Gröber, iar în privința vederilor asupra stilului afectiv putem constata numeroase afinități între Vossler și Bally, despre care va fi vorba mai încolo.

O listă completă a lucrărilor lui Vossler ni se dă în *Idealistische Neuphilologie, Festschrift für Karl Vossler zum 6. September* 1922, Heidelberg, 1922, p. XI—XII.

Cele mai importante sunt : *Positivismus und Idealismus in der Sprache*, Heidelberg, 1904; *Sprache als Schöpfung und Entwicklung*, Heidelberg, 1905; *Frankreichs Kultur im Spiegel seiner Sprachentwicklung*, Heidelberg, 1913; *Neue Denkformen im Vulgärlatein, Hauptfragen der Romanistik, Festschr. f. Ph. Aug. Becker*, Heidelberg, 1922, p. 170—191; *Gesammelte Aufsätze zur Sprachphilosophie*, München, 1923; *Geist und Kultur in der Sprache*, Heidelberg, 1925. Din punctul nostru de vedere interesează mai ales cea dintâi și cele două din urmă.

Cea dintâi este schițarea unui întreg program; în cea din urmă avem o serie de aplicări ale acestui program la studiul limbii. Pozitivismul în studiul limbii este cercetarea fenomenelor de limbă

---

[1] Cf. K. Jaberg, *Idealistische Neuphilologie* (*Sprachwissenschaftliche Betrachtungen*), în *Germ.-rom.-Monatsschrift*, XVI, 1926, p. 5 și 11 și I. Iordan, *Der heutige Stand der romanischen Sprachwissenschaft*, în *Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft. Festschrift für Wilhelm Streitberg*, p. 589.

Astfel în *Gramatik und Sprachgeschichte, oder das Verhältnis von «richtig» und «wahr» in der Sprachwissenschaft* (p. 1—19) considerate ca scop în sine; idealismul este urmărirea acestora în vederea legăturilor de cauzalitate dintre ele.

Pozitivismul este sistematic și metodologic, idealismul este istoric.

Pentru Vossler lingvistica este o disciplină istorică; lingvistul nu poate proceda în chipul cerut de pozitiviști numai adunând materialul, ci cercetând și explicarea cauzală a fenomenelor de limbă. Totuși Vossler este numai împotriva pozitivismului «metafizic», nu și a celui «metodologic», care ne poate fi de folos și în cercetarea istorică.

Problema lingvisticei este să arate spiritul ca singura cauză efectivă a tuturor formelor limbii (p. 10), limba fiind un fel de exprimare a spiritului cu scop comunicativ.

Dar, fiindcă limba fără conținut spiritual ar fi numai o serie de sgomote fără desvoltare, fără momentul fizic ar fi numai gândire, iar fără scopul practic al comunicării ar fi... artă, lingvistica are a face și cu laturea acustică a limbii, firește întru cât aceasta este formă de exprimare, și astfel ea trebue să se ocupe cu condițiile de vieață interne (sufletești) ale ei [1]. Astfel limba trebue privită nu numai ca «desvoltare», ci și ca «creație». Prin acest nou idealism studiul istoric al limbii nu este înlăturat, ci întregit și adâncit [2].

Pentru Vossler: «Istoricul cel bun se va osteni să satisfacă în același chip cerințele positivistului și pe cele ale idealistului. El îi va da materialului de fapte cel mai mare respect și conștiinciozitate, dar nu se va opri numai la descriere și cunoaștere, ci va voi să treacă la explicarea cauzală și la înțelegere. Cunoașterea este numai mijloc și drum spre înțelegere» (p. 2).

Dacă reușește să arate ca stil personal un fenomen lingvistic care a ajuns convențional, lingvistul, istoricul limbii și-a terminat problema. Astfel la Vossler categoriile gramaticale se angrenează cu cele stilistice ca scop final al cercetării lingvistice [3].

Sistemul de limbă la care țin pozitiviștii se numește gramatică. În privința acesteia Vossler observă (*Gesammelte Aufsätze zur Sprachphilosophie*, p. 62—63): «O știință, care se ocupă de cuvinte în sine, face abstracție de raporturile lor față de alte produse culturale și are în vedere numai raporturile dintre deosebitele feluri și combinațiuni de cuvinte, ar putea să apară așa dar ca cea mai nefolositoare, indiferentă și nebunească întreprindere din lume. Totuși se pare că există o astfel de știință, și cercetători cu totul serioși stau în serviciul ei. Aceștia sunt gramaticii». Din acest pasaj este clară atitudinea

[1] Cf. Fr. Schür, *Sprachwissenschaft und Zeitgeist*, p. 34.
[2] Id., *ibid.*, p. 30.
[3] Id., *ibid.*, p. 39.

idealistului Vossler față de gramatică așa cum o înțeleg pozitiviștii, care uită că cuvintele și frazele sunt articulațiuni ale vorbirii omenești pe care le mișcă, le întregește și variază spiritul limbii. Pentru idealist limba este adică expresiunea spiritului omenesc. Gramatica este i s t o r i e, o istorie a formelor de exprimare, o istorie artistică în înțelesul cel mai larg al cuvântului, deci face parte din istoria stilului și a literaturii, iar aceasta este o ramură a istoriei culturale (cf. *Pos. u. Ideal.*, p. 10).

Aceste vederi teoretice și le susține Vossler în lucrările citate cu exemple scoase din toate domeniile limbii.

Asupra felului cum înțelege Vossler să se facă studiul sintaxei, ne lămurește pe p. 33—43 ale celei dintâiu dintre lucrările sale.

« Cu cât un șir de idei stârnește mai viu interesul personal al vorbitorului, cu cât este ea [sintaxa] mai colorată din punctul de vedere al afectului, cu atât va fi mai mult diferențiată și din punct de vedere sintactic. Astfel ajungem să avem două grupe tipice de mijloace de exprimare sintactice : sintaxa regulară (*syntaxis regularis*) obiectivă și sintaxa iregulară (*syntaxis irregularis*) subiectivă, care se amestecă în continuu în vorbire, în gramatică însă se pot despărți aproape precis » (p. 33).

Toate mijloacele de exprimare afectivă ale sintaxei se deosebesc în patru direcții principale de sintaxa obiectivă. Este vorba de deosebiri cantitative (elipsă și pleonasm) și calitative (inversiunea și permutația).

Ceea ce astăzi trebue considerat ca sintaxă obiectivă, a putut să fie mai înainte o permutație afectivă.

Sintaxa se deosebește de stilistică prin faptul că aceasta din urmă este « creație curat individuală » (p. 36).

« Vorbirea este totdeauna reprezentare și intuiție, niciodată abstracție. Chiar și când vorbim despre idei și lucruri abstracte, în limbă rămânem totuși în domeniul intuiției mai mult ori mai puțin materiale. În idei putem numai gândi, nu vorbi. Unde începe logica, se desparte limba și gândirea și începe războiul filosofiei împotriva limbii — firește un război care nu poate fi purtat cu altă armă decât iarăși cu limba » (p. 42) [1].

În legătură cu numeroasele chestiuni principale discutate în *Gesammelte Aufsätze zur Sprachphilosophie*, Vossler se ocupă adeseori și de sintaxă.

---

[1] În legătură cu cele desvoltate de Vossler în acest capitol cf. B. Croce, *Di alcuni principi di sintassi e stilistica psichologiche del Gröber*, în *Atti dell' Accad. Pontaniana*, vol. XXIX. La aceasta observațiile lui Vossler, *Literaturbl. f. germ. u. rom. Philol.*, 1900, c. 25 sq. Replica lui Croce în *Flegrea*, Neapol, v. II, 1 Aprilie ; observările lui Vossler, *ZRPh.*, 1903, p. 352—364 și în sfârșit Croce, *Critica*, vol. II, p. 252—258, Neapol, 1904.

Astfel în *Grammatik und Sprachgeschichte, oder das Verhältnis von « richtig » und « wahr » in der Sprachwissenschaft* (p. 1—19), mai întâi categorisește gramaticile (școlară, academică, logică, psihologică, istorică), apoi se ocupă de nepotrivirile dintre funcțiunile gramaticale și categoriile logice.

Corectitatea nu este identică cu adevărul. În gramatică domnește corectitatea de limbă, în logică adevărul. Limba este adevărată întru cât are înțeles, neadevărată întru cât este fără de înțeles. « Cea mai adevărată și mai de valoare lucrare de limbă ar fi deci aceea care s'ar prezenta din punct de vedere formal ca cea mai particulară, exclusivă și individuală, din punct de vedere al conținutului ca cea mai multilaterală, cuprinzătoare și universală. Cea mai exclusivă individualitate unită cu cea mai cuprinzătoare universalitate, este idealul gândirii lingvistice » (p. 14). « Gândirea lingvistică este propriu gândire poetică, adevărul lingvistic este adevăr artistic, este frumos cu înțeles » (p. 14). Gramatica practică « lucrează în folosul limbii ca artă, ea ne învață tehnica frumuseții lingvistice » (p. 15). În această privință gustul are un rol important. El este un factor efectiv al istoriei limbii.

Fără anumită simpatie estetică, — un fapt care privește gustul sau simțul de limbă, — nu se întâmplă nici cea mai mică schimbare în limbă. Istoria științifică a limbii va urmări deci limba ca gândire lingvistică, ca adevăr lingvistic, ca gust și simț de limbă, deci în toate schimbările ei condiționate de factori fizici, psihici, politici și în general culturali.

În *Das Verhältnis von Sprachgeschichte und Literaturgeschichte* (p. 20—39) susține că istoria limbii este istorie culturală și de artă. Și anume « fiindcă vorbirea este în linia întâiu o plăsmuire artistică, deci un proces estetic, astfel și istoria vorbei sau a imitației receptive a formelor, adică istoria culturală a limbii este în rândul întâiu înclinată să se razime pe istoria artistică a limbii, pe istoria literaturii » (p. 35).

Din punct de vedere practic însă putem considera « istoria literaturii ca școală pregătitoare optică, în special sinoptică la istoria limbii și pe aceasta ca o îmbogățire de izvoare analitică și explicativă a istoriei literaturii » (p. 39). Între aceste două discipline deci, deși se angrenează, « nu se pot ivi concurență și discuții de competență » (p. 39).

Și Vossler încheie ironic :

«Ce e drept, se găsesc și astăzi iarăși filosofi ai limbii care cer o gramatică independentă, generală, pură, speculativă și universală, o gramatică a gramaticilor. Acești neoplatonici și neoscholastici se vor cumînți din considerațiile mele tot atât de mult ca și eu dintr'ale lor ». (p. 96) [1].

[1] La o « gramatică pură » (*reine Grammatik*) se gândește și Husserl, *Logische Untersuchungen*, vol. II, 1, Halle, 1913, p. 319 ș. u., cum vom arăta mai încolo.

În *Das System der Grammatik* (p. 63—96) arată că fenomenele de cercetat se reduc la lămurirea câtorva echivocuri: schimbare fonetică ori analogie, schimbare de înțeles ori gramaticalizare și diferențiere ori contaminare. Acestea se produc numai când spiritul este neatent. În fiecare caz sistemul cuprinde două momente: al uniformizării și al diferențierii. Dacă este vorba de o excepție la o lege fonetică, aceasta apare ca o confirmare a legii analogiei sau a contaminării; dacă nu putem vorbi de schimbare de înțeles, trebue să fie vorba de o gramaticalizare sau o diferențiere ș. a. m. d.». Ca întreg, ca sistem, se întinde explicarea gramaticală asupra tuturor comunităților de limbă istorice fără excepție, întocmai cum moartea stăpânește peste tot ce e viu. Moartea este granița vieții, înaintașul și urmașul ei» (p. 89). Fiecare formă de limbă sau înțeles, care se gramaticalizează, contaminează, diferențiază își are soarta, istoria sa. Gramaticul ne lămurește asupra acesteia. Totuși metoda acestuia este mai mult naturalistă decât istorică. Și gramatica comparată trebue să fie istorică. «O gramatică, care ar fi independentă de idei istorice, ca comunitate de limbă, desvoltare a limbii, amestec de limbă etc., în fond nu ne putem închipui și într'adevăr nu se poate găsi».

În *Über grammatische und psychologische Sprachformen* (p. 105—151), discută, completând și rectificând pe Paul, Gabelentz și Marty (v. acolo și bibliografia mai nouă), raportul dintre categoriile gramaticale și cele psihologice (subiect gramatical și subiect psihologic, deosebite construcții sintactice) și mai ales discordanțele dintre ele, care se nasc:

1. Când vorbitorul se exprimă neglijent, neprecis, grăbit ori neîndemânatec, încât forma propoziținii este alta decât cea plănuită dela început.

3. Când însuși vorbitorul nu știe ce vrea, fiindcă este nehotărît și împărțit față de deosebitele păreri pe care le are în suflet, așa că nu se încurcă în gramatică, ci în el însuși.

3. Când scriitorul, intenționat, nu caută claritatea, inteligibilul, adresându-se maselor, ci sensibilul, adresându-se sufletului individului [1].

4. Când ordinea gramaticală, abstrăgând dela conflictele ei cu trebuințele sufletești ale singuraticilor, ajunge în contradicție și cu sine însăși.

Deoarece în artă stăpânește dreptul individului, iar în gramatică al comunității, în limbă, care este artă, se poate întâmpla ca o deraiere,

[1] Așa procedează poeții francezi conduși de Stéphane Mallarmé și futuriștii. Punctul 1 din *Manifeste technique de la littérature futuriste* de F. T. Marinetti (Milano, 12 mai 1912) este: «Il faut détruire la syntaxe en disposant les substantifs au hasard de leur naissance», etc.

dacă este originală, să ajungă la valoare artistică, dar ea ajunge gramaticală numai dacă este comună, uzuală. Vossler se mai ocupă în acest articol și de laturile formale și semantice ale ritmului și melodiei limbii, ale căror forme nu sunt totdeauna în concordanță cu categoriile psihice pe care ar trebui să le exprime.

În *Der Einzelne und die Sprache* (p. 152—209) Vossler arată că individul are o mai mare libertate în vorbire decât colectivitatea; în originalitatea individului își au izvorul așa numitele figuri stilistice care, născându-se totdeauna din cauze psihologice individuale, trebue să se explice psihologic individual, deci stilistic.

Anacolutul este o formă de exprimare obișnuită în uzul zilnic al indivizilor, fără ca să fie autorizată de colectivitatea acelora în care trăiește individul. Anacolutul sau anacolutia și orice fel de întrerupere a vorbirii poate fi explicată stilistic, psihologic, sociologic, etico-istoric, dar niciodată gramatical.

După Karl v. Ettmayer trebue să facem deosebire între e l i p s e și propozițiunile scurtate: elipse trebue să vedem numai acolo unde putem stabili cu siguranță cuvintele suprimate în mod eliptic, dar nu acolo unde numai se pare că lipsește ceva fără a putea stabili în sunete ce lipsește. În cazul din urmă avem a face cu propoziționi scurtate. Pe acelea le putem considera ca expresia completă a unei gândiri rudimentare, pe acestea, elipsele, ca expresia rudimentară a unei gândiri complete [1]. Ele nu pot alcătui o problemă sintactică, întru cât în sintaxă poate fi vorba numai de cercetarea unei gândiri psihologico-lingvistice, nu logice (p. 164—165).

Și pleonasmul este o himeră gramaticală. Pleonasmi se găsesc numai în vorbirea indivizilor care odată exprimă mai mult, altădată mai puțin decât gândesc.

«Permutația» în sintaxă este întrebuințarea unor părți de propoziționi în altă funcție decât cea normală sau originală a lor (prezent în loc de viitor sau perfect istoric, viitor în loc de imperativ, întrebuințarea formei de acusativ în locul celei de nominativ, a genitivului în locul superlativului absolut, etc.). Prin permutație se creează nouă forme de exprimare care, părând mai expresive decât cele obișnuite, ajung uzuale, înlăturându-le pe cele dintâi.

Arhaismul este întrebuințarea unor forme de exprimare (cuvinte, forme, prepoziții, conjuncții, etc.), învechite, ieșite din circulație. Ele pot fi reînviate, fiind întrebuințate cu sensul lor vechiu în nouă legături sintactice, mai expresive decât cele în care se întrebuințau înainte de a dispare.

---

[1] Ettmayer, *Satzobjekte und Objektoide, Zeitschrift für franz. Sprache und Literatur*, XLV, 1919, p. 337 ș. u.

Prin fiecare permutație se proiectează și inaugurează o nouă categorie psihologică, prin fiecare arhaism o nouă categorie gramaticală. Cât de repede se afirmă ele, cât de adâncă intră în uzul zilnic, cât de curând dispar iarăși, e greu de spus. Ele sunt produsele individuale ale momentului și intră în gramatică numai dacă au ajuns bun comun.

În *Die Grenzen der Sprachsoziologie* (p. 210—260) Vossler discută limba din punct de vedere sociologic, adică întru cât este socotită ca mijloc de comunicare a sentimentelor și gândirilor oamenilor și arată că hotarul acestei concepții trebue stabilit acolo unde limba încetează de a fi comunicare și începe a fi numai expresie.

Din acest punct de vedere urmărește limba mai întâiu în poezie și proză, apoi în oratorie și în limba comună [1].

În cursul acestei cercetări Vossler găsește prilejul să stabilească raportul dintre sintaxă, logică și psihologie. În special relevă importanța-așa numitei limbi interne, a λόγος-ului din acest punct de vedere. Aceasta «nu este partea externă, sunetul și alte lucruri secundare, nu este ceea ce se exprimă în limbă, ci despre ce este vorba de fiecare dată, sâmburele activ, expresiunea *in fieri*, nu *de facto*» (p. 222) [2].

Forma internă a limbii este punctul de vedere condiționat istoricește și individual de care nu poate scăpa nicio știință, nici chiar abstracta matematică. Și aici se găsește ceva asemănător cu forma internă a limbii, un fel de sintaxă matematică, adică o posibilitate și o necesitate de a înfățișa una și aceeași valoare în chip deosebit. De. ex.:

$$3a - 7b + 4b,$$
$$3a - (7b - 4b),$$
$$3a - 3b$$
$$3(a - b).$$

---

[1] Relativ la aceasta dă terminologia după Raoul de la Grasserie, *Études de psychologie et de sociologie linguistiques. Des parlers des différentes classes sociales*, Paris, 1909, firește făcându-i critica necesară. Ea însăși e numită *cataglosă*. Are subspeciile: *oecoglosă* «stilul familiar», *demoglosă* «graiul popular», *cleptoglosă* «limba hoților» și *criptoglosă* «limba secretă». Stilul înalt este numit *anaglosă*; cel mijlociu, elegic și amestecat al burghezilor, *masoglosă*, vorbirea aristocraților, a cetățenilor, a proletarilor, crede el, se deosebește după cum se referă la lucruri generale și normale ori la lucruri speciale. Prin aceasta se naște în interiorul fiecărei din cele trei clase sau glose o *orthoglosă* și o *paraglosă*. Când vorbește unul cu cataglosă, altul cu anaglosă, se naște așa numita *seboglosă*.

Din amestecul tuturor acestor glose se naște *metaglosa* obișnuită în presă (p. 241—243).

[2] Ex. *pupila* (Pupille) este numită sp. *niña del ojo* (cf. rom. *lumina ochiului*), gr. κόρη, lat. *pupila*, fr. *prunelle*, germ. *Augenstern*, fiindcă fiecare popor o vede altfel, are altă formă internă de limbă.

« Dacă scoborîm dela sistemele uriașe ale științei la mititelele forme interne ale limbilor omenești date, putem face o mică descoperire că propoziținea în înțelesul gramatical-sintactic al cuvântului nu este altceva decât cea din urmă și cea mai simplă unitate în care putem vârî o gândire logică. Lingviștii și psihologii care se ocupă de limbă au încercat tot felul de definițiuni ale propoziținii, și niciuna nu ne satisface cu totul [1]. Niciodată nu vom putea defini propoziținea, cât timp nu ne vom lămuri că ea nu este nici plăsmuire logică, nici psihologică, nici practică, ci de limbă, numai de limbă și în acest chip de artă, poetic-prozaică. Această destinație practică și întrebuințarea unei forme în fond artistice pentru un scop logic este, cum mi se pare, punctum saliens în ființa propoziținii » (p.223—224). Propoziținea poate fi întrebuințată pentru a exprima orice fel de gândiri, nu numai gândiri logice : porunci, dorințe, visuri și orice fel de nebunii. « Esențial la propoziție, afară de natura ei lingvistică, este destinația ei, năzuința ei după un înțeles, nu, cum se admite de obiceiu, ființa ei compusă din atât de multe ori atât de puține cuvinte, ori dintr'un subiect și un predicat, ori cum vrea Schuchardt, numai dintr'un predicat, și fără subiect [2]. Se găsesc forme de propoziții în care predicatul de-a-dreptul nu se mai poate deosebi de subiect [3] și care sunt alcătuite dintr'un singur sunet : « *ah !* » ori « *oh !* ». La întrebarea, dacă aceste exteriorizări sunt chiar propoziții, răspunde Bühler cu contraîntrebarea dacă embrionii ar fi chiar oameni, prin ce problemă e mascată și trecută în domeniul naturalistic. Răspunsul simplu însă este : sunt propoziții când, în contextul în care se ivesc, au înțeles clar și hotărît, și nu sunt, când n'au. Un astfel de « ah ! », pentru ca să fie propoziție, trebue să se raporteze la o durere, care să nu fie numai simțită și resimțită, ci și reprezentată, adică gândită ca a mea, a ta ori a noastră, ori ca durerea lumii, ca actuală, trecută ori viitoare, în sfârșit o durere oarecum hotărîtă. Împlinind această condiție însă el este o propoziție cu totul terminată, chiar așa de completă ca și cea mai complicată construcție periodică : căci el leagă, și despre aceasta e vorba, un element formal cu un element de gândire real și comprehensibil. Un astfel de *ah !* în context poate să aibă chiar mare valoare artistică ».

---

[1] Vezi Karl Bühler, *Kritische Musterung der neueren Theorien des Satzes*, în *Indogerm. Jahrbuch*, VII, Berlin 1919. Bühler vede caracterul final al propoziției, dar rămâne prins în psihologism. Cf. acum pătrunzătoarea cercetare, *Vom Wesen der Syntax*, în volumul omagial *Idealistische Neuphilologie*, Heidelberg, 1922, p. 54 sqq.

[2] Hugo Schuchardt, *Sprachursprung*, III, *Sitzungsber. d. preuss. Akad. d. Wiss.*, 1920, p. 44 ș. u.

[3] Cf. studiul *Über grammatische und psychologische Sprachformen.*

« Înțelesul lingvistic al unei propoziții atât de simple firește nu este numaidecât și logic, precum în general nu este în firea limbii să-i ia parte logicei. Totuși această părtinire se întâmplă în construcția unei propoziții prin activitatea specială a principiului sintactic. Aici este punctul în care se desparte drumul formei interne al prozei de cel al poeziei. În poezie structura sintactică rămâne lucru secundar, latent, imanent și se subordonează grupării ritmice, metrice, prozaice, până când în proză ea iese cu atât mai mult în relief, devine cu atât mai importantă și mai activă, cu cât prozaicul (prozatorul) se depărtează de stilul poetic și de dispoziția sufletească lirică. Fără îndoială și proza își are ritmul său, melodia sa, etc., precum, la rândul său, poezia își are construcția sa sintactică. E vorba de ceva mai mult ori mai puțin, dar nu în sens cantitativ și extern, ci calitativ al preponderanței. Indată ce forma internă, gândirea și inspirația unui autor se îndreaptă spre logic, expresiunea sa lingvistică se va rezema *eo ipso* pe latura sintactică; dimpotrivă, cu cât va ajunge mai mult în liric, cu atât mai puțin importantă va fi construcția sa sintactică, oricât de artistică și de socotită ar fi ea în sine : ea se aseamănă atunci unui stâlp decorativ, nu unuia de sprijin.

Să luăm un mic cântec popular toscan :

L'è rinvenuto il fior di primavera
L'è ritornatu la verdura al prato;
L'è ritornato chi prima non c'era,
È ritornato lo mio 'nnamorato

Sunt patru versuri, și la aparență și patru propoziții, din punct de vedere sintactic însă numai una singură : È ritornato chi prima non c'era : il fiore, la verdura e il mio innamorato. Dar în această structură extrasă nu mai este poezie, căci farmecul deosebit al cântecelului este întrețesut în ritmuri, rime, cadențe, repetiții și în felul cum pulsează sentimentele. Dacă păstrez a c e s t e elemente, pot să schimb în orice chip structura sintactică, fără a primejdui viața lirică a cântecului.

Pot să transform toate nominativele în vocative, toate persoanele 1 în 2 și afirmațiunile în alocuții :

Sei ritornato, il fior di primavera,
Sei ritornata, la verdura al prato,
Sei ritornato, che prima non c'era,
Sei ritornato, lo mio 'nnamorato

Să se observe cum am schimbat în versul al treilea subiectul *chi* în conjuncția *che*, ceea ce din punct de vedere sintactic este o schimbare radicală, dar din punct de vedere poetic este o variație neînsem-

nată. Propoziția afirmativă din versul din urmă aș fi putut să o schimb chiar într'o propoziţiune optativă, fără vreo pagubă lirică specială:

E ben tornato, lo mio 'nnamorato!

Dimpotrivă, să examinăm acum o propoziţiune cu logică strânsă: *cogito, ergo sum.* Cel ce se atinge cât de puțin de construcția propoziției, răstoarnă tot sistemul lui Descartes. *Sum quia cogito* ar fi în sine același lucru, dar n'ar mai fi gândirea carteziană care, în contrast cu filosofia mai veche, pornește tocmai n u dela ideea ființii, ci dela cea a conștiinței.

Tot așa de puțin potrivită ar fi și transpunerea în plural ori în persoana a doua și a treia: *cogitamus, ergo sumus, cogitatis,* etc. Pentrucă sistemul se întemeiază pe gândirea m e a, nu pe a n o a s t r ă, a v o a s t r ă, etc., pe e u și pe gândirea acestuia. S'a încercat și îndreptarea propoziției lui Descartes în sens psihologic, anume așa că gândirea să apară fenomen natural, nu ca acțiune, deci omul gândește, gândești, gândim, se gândește: *cogitat, ergo sum*; dar prin aceasta gândirea lui Descartes și sensul istoric al filosofiei lui sunt și mai fundamental falsificate. Scurt, structura sintactică a acestei propoziții stă și cade cu conținutul ei de adevăr logic. Cel mult din punct de vedere ritmic, melodic, fonetic am putea-o doctori în glumă și nu prea mult: *cogito, ergo etiam sum*; *cogito, et ideo sum,* și în alte variante de acestea, ceea ce ar fi tot atât de nevinovat pe cât de nefolositor.

Când vrem să examinăm precizia și soliditatea construcției sintactice și a temeiului intern al acesteia, fie într'o l i m b ă, fie în mai multe, trebue să avem în vedere scopul logic în serviciul căruia s'a fixat. Un maestru al cercetărilor de acest fel a fost Adolf Tobler, căruia prea pe nedreptul i se impută logicismul [1] » (p. 224—228).

În ce privește lucrarea *Geist und Kultur in der Sprache,* ea este, ca și cea de mai înainte, o colecție de lucrări publicate în deosebite reviste și rotunjite apoi într'un întreg, dar mai puțin reușită, cu tot stilul strălucitor al lui Vossler. Aici Vossler se mișcă mai mult pe teren metafizic, menținându-și teoriile anterioare, anume că limba este semn și mijloc de comunicare; că ea se deosebește de vorbire, fiind uz de vorbă, nu î n t r e i n d i v i z i, ci între p e r s o a n e, fapt care-i caracterizează noțiunea; că are valoare ca educatoare a gândirii și tăinuitoare a adevărului; că este expresie poetică, iar categoriile gramaticale, deși rămân neschimbate ca noțiune, se schimbă mereu ca expresii de limbă concretă, nu numai în fiecare limbă națională, ci și în fiecare stil individual, în fiecare moment în altă

[1] L. Spitzer, *Über syntaktische Methoden auf romanischen Gebiet,* în revista *Die Neueren Sprachen,* vol. XXVI, p. 326 ș. u.

direcție, în alt ritm, în alt înțeles; că aceste schimbări sunt de origine simbolică, mitică, poetică: «fiecare formă gramaticală prin poezie ajunge formă a vorbirii trăite». Toate categoriile gramaticale sunt poetice, după valoarea lor spirituală și originea lor sufletească: «Dacă d. ex. viitorul romanic, ca și perfectul ori prezentul, n'ar fi exprimat o conștiință de timp trăită, bănuită, dorită, cum ar fi putut ajunge să exprime posibilitatea, necesitatea, nesiguranța, siguranța, intențiunea, voința și hazardul unei întâmplări și să pună sub aceeași pălărie puncte de vedere care se exclud din punct de vedere logic? Ori cum ar putea prepozițiile, ca mijloc de orientare în spațiu, să ajungă să însemne tot felul de relațiuni și dependențe sufletești și interne, dacă funcțiunile lor topo- și etimologice n'ar fi de specia visului, fantastică și poetică, dacă ele ar fi numai socotite logic și nu trăite sufletește (v. p. 249, în special nota 1). Regulile gramaticii nu sunt nici religioase, nici logice, nici naționale, nici arbitrare, ci de limbă.

Cartea cuprinde următoarele capitole:

I. Voraussetzungen und Erfahrungen.
II. Sprechen, Gesprach und Sprache.
III. Sprache und Religion.
IV. Ein Beispiel. Neue Denkformen im Vulgärlatein.
V. Sprache und Natur.
VI. Sprache und Leben.
VII. Die sprachlichen Gemeinschaften:
a) Metaphysische und empirische Sprachgemeinschaft;
b) Die Nationalsprache als erlebte Sprache;
c) Sprache und Nationalgefühl;
d) Die Nationalsprachen als Stile;
e) Sprachgemeinschaft als Interessengemeinschaft;
f) Sprachgemeinschaft als Gesinnungsgemeinschaft.
VIII. Sprache und Wissenschaft.
IX. Sprache und Dichtung.

Din punct de vedere sintactic, mai important este articolul *Neue Denkformen im Vulgärlatein* (p. 56—83), apărut mai întâi în *Hauptfragen der Romanistik, Festschrift für Ph. Aug. Becker*, Heidelberg, 1922, p. 170—191, în care se ocupă de topica gramaticală și stilistică (afectivă) a latinei vulgare (nouă este construcția *a* + inf.), de pasiv, dispariția și înlocuirea lui (cf. și articolul citat al lui Meyer-Lübke, care este de altă părere), de imperfectul indicativ, de verbele invocative, de dispariția și înlocuirea viitorului, de gerundiv, de pierderea neutrului, de înlocuirea acuzativului cu infinitiv în latina vulgară, etc.

În *Die Nationalsprache als erlebte Sprache* dovedește că ceea ce este important la o limbă este «instrumentarea ei», căci «nu există decât o l i m b ă, l i m b a, iar deosebitele limbi naționale nu sunt decât variante, instrumentări ale acestei unități».

În *Die Nationalsprachen als Stile* (cf. și *Jahrbuch für Philologie* al lui v. Klemperer și E. Lerch, I. Band, München, 1925, p. 1—23) arată că o limbă străină de obiceiu ne surprinde și ni se pare « comică ». Aceasta o pricinuește « ornamentul » ei, ceea ce este « particular, caracteristic, individual, național, dialectal, idiomatic, etc., în deosebire de general și personal », nu numai coloritul vocii, intonația, melodia, ritmul, etc. Partea aceasta « ornamentală » alcătuește « naționalul » în limbă. Vossler încearcă să ne lămurească cum trebue concepute limbile naționale, pentru ca să fie înțelese ca « limbi trăite, ca stil, ca poezie și ca realizări schimbătoare, condiționate din punct de vedere istoric, ale marei și unicei comunități de limbă a omului cu universul ».

Despre ceeace cuprinde capitolul « Sprache und Dichtung » am pomenit mai sus [1].

Mai amintesc articolul *Sprache als Ausdruck der Volkspsyche*, publicat în *Faust*, 1925—26, fasc. 6, p. 13—21. Aici Vossler nu admite existența așa numitului « Volksseele » în știință (cf. Wundt), în care se poate vorbi de « Volkspsyche », înțelegând « dispoziții sufletești, situații, obișnuințe, concepții, inclinații, condițiuni, etc. ». Această psyche poate să ajungă la cea mai înaltă și perfectă expresie în limba națională în operele scriitorilor din anumită epocă. Ea apare ca stilul vieții naționale (« nationaler Lebenstil »). Urmărirea și înțelegerea ei este lucru anevoios. Ea se va face la cei mai buni și mai curați scriitori ai unui popor.

Aceste idei se aseamănă cu cele din « Die Nationalsprachen als Stile », unde arată că o poezie populară e mai apropiată de limba unui popor decât cea artistică. Scrisoarea este un mijloc de nobilitare artistică a limbii, dar și de înstrăinare și de depărtare de limba populară, ale cărei produse se nasc și se păstrează oral, deci au caracterul limbii vorbite. Meritul național al poetului popular stă în faptul că el face înțeleasă și auzibilă ornamentica limbii sale materne și-i evidențiază frumusețea, în vreme ce în proza vulgară aceasta se găsește numai sporadic și ascunsă adânc. Cine vrea să spună ceva folositor și convingător despre frumusețea unei limbi, va face bine să studieze în rândul întâiu poezia populară (p. 165—166).

În acest loc ne interesează mai puțin articolul *Der Kampf gegen den Abstraktismus in der heutigen Sprachwissenschaft*, publicat în *Die neueren Sprachen*, XXXVI, 1928, p. 322—33.

Vossler ține să fie original: « obișnuește să semene unde încă nu s'a cules și adeseori simte un dispreț ivit involuntar pentru munca

[1] Cf. și recensiunea lui L. Spitzer în *Literaturblatt für germ. u. rom. Phil.*, XLVIII, 1926, col. 81—89 și a lui Arno Bussenius, în *Neuphil. Mitteilungen*, XXVIII, 1927, p. 40—43.

răbdurie și îngrijită a vechilor metode »[1]. Altfel ideile și lucrările sale și ale elevilor săi, cu toate scăderile lor, evidente mai ales la aceștia din urmă, sunt bogate în îndemnuri la cercetări nouă[2]. Au fost și vor fi folositoare mai ales pentru lămurirea unor chestiuni din domeniul stilisticei și al sintaxei, în care se exprimă mai clar caracterul estetic al limbii, deși sintaxa pornise pe acest drum și înaintea școlii lui Vossler prin cercetările lui A. Tobler și W. Meyer-Lübke[3].

Dintre obiecțiile ridicate împotriva lucrărilor de limbă ale lui Vossler relev următoarele.

Vossler nu definește precis și clar noțiunile pentru care adeseori acceptă o terminologie neobișnuită ori improprie; se întâmplă că uneori numai le circumscrie în mod impresionist[4].

Atitudinea lui Vossler este șovăitoare nu numai în privința stabilirii noțiunilor, ci și în fața problemelor fundamentale ale limbii: ne scoate în relief când un aspect, când altul, după impresia pe care i-o lasă lectura întâmplătoare ori după interesul momentului[5].

Vossler se oprește de obiceiu la generalități. Dar acestea pot fi greșite când nu țin socoteală de amănuntele pe care ar trebui să se întemeieze.

De pildă, «se poate afirma în general cu ușurință că spiritul omenesc este pricina tuturor schimbărilor, dar este mult mai greu de spus, în multe cazuri direct imposibil, care însușire a spiritului omenesc este legată de anumită însușire de limbă, pentrucă între cauza capitală și între efectul lingvistic se găsește o serie de condiții care nu se pot stabili. Principala obiecție care i se poate face lui Vossler și elevilor lui este că nu țin socoteală de ajuns de acest fapt. Ei trec cu vederea, în optimismul lor prea larg, nu numai mulțimea condițiilor, ci prea adeseori neglijează aproape în chip primejdios domeniul faptelor, cu toate că teoretic[6] admit necesitatea pozitivismului metodologic. Astfel, în aplicarea principiilor teoretice, lucrările lingvistice ale lui Vossler și ale lui Lerch, cu toate calitățile lor, lasă impresia de diletantism»[7].

Lui Vossler îi lipsește contactul intim cu faptele și experiența care se poate câștiga numai prin ocupațiunea plină de iubire față de problemele lingvistice concrete[8].

---

[1] K. Jaberg, *o. c.*, p. 2.
[2] Id., *ibid.*, p. 4.
[3] Id., *ibid.*, p. 10.
[4] Id., *ibid.*, p. 2.
[5] Id., *ibid.*, p. 3.
[6] Aici se trimite la o afirmație a lui Lerch, *Fr. Synt.*, xij sq. de care ne vom ocupa mai târziu.
[7] K. Jaberg, *o. c.*, p. 12—13.
[8] Id., *ibid.*, p. 18.

Informația lui Vossler, în chestiuni de limbă, este scoasă din a doua și a treia mână [1] și fără îndoială slăbiciunea lui Vossler pe terenul lingvistic stă în faptul că nu se informează din izvorul întâi și că niciodată n'a încercat deslegarea unor probleme lingvistice speciale [2].

Fără îndoială direcția inaugurată de Vossler a fost rodnică și a dat îndemnuri la numeroși elevi (Lerch, Hatzefeld, Klemperer, etc.). Dar aceștia, fiind lipsiți de cumpătul și intuiția adâncă a maestrului, s'au rătăcit în labirintul de viziuni istorico-culturale și au făcut lumea să nu mai creadă în ele. Gerhard Rohlfs este nevoit să constate : « Lucrării de limbă a lui Vossler, cu toate rătăcirile sale metodice, în înlănțuirea sa plină de spirit dintre spiritul limbii și caracterul timpului nu-i lipsesc idei strălucitoare și valoroase [3], dar vin apoi elevi slabi și se joacă de-a mingea cu ideile maestrului, le strâng servil și mecanic în toate raporturile posibile și le chinuesc de moarte în sensul adevărat al cuvântului [4]. Gândiri care pe aripile spiritului lui Vossler izvoresc dintr'o intuiție fină, se schimbă în mâinile sălbatice și neputincioase ale elevilor săi în crasă caricatură [5].

« Noua filologie idealistă », pe care ne-o predică elevii lui Vossler, s'a arătat de mult ca o plăzmuire goală, umflată. Cine va vrea să ia în serios în viitor o direcție de cercetare care s'a compromis prin produse pe cât de lipsite de spirit pe atât de superficial ? Totuși cu nimic mai puțin vor continua reprezentanții ei să prindă pe proști cu rețete cunoscute de șarlatani de bâlci ? Vor mai avea noroc cu aceasta ? » [6].

---

[1] Id., *ibid.*, p. 18.

[2] Id., *ibid.*, p. 24.

[3] Cf. recensiunea mea din *Die Neueren Sprachen*, XXXI, p. 65—71.

[4] Cf. și cuvintele vrednice de ținut minte ale E. Richter (în legătură cu *Typen der Wortstellung* de Lerch) în *ZRPh.*, XLII, 1922, p. 716, și Leo Jordan, *ibid.*, XLIV, 1924, p. 331.

[5] S'a împlinit deci ceea ce a prezis Leo Spitzer încă din anul 1919 : « Cine este convins ca mine că idei științifice nu se pot transmite, ci trebue să răsară din personalitatea cercetătorului, nu va crede că o idee vossleriană poate fi tratată în amănunte de altul decât de Vossler... » (*Literaturblatt für germ. u. rom. Phil.*, XL, 34 sq.).

[6] « *Idealistische* » *Neuphilologie* (extras din *Ztschr. f. frz. Spr. u. Litt.*, XLVIII 1/2, p. 136); cf. și cele ce le spun asupra școlii lui Vossler : H. Schuchardt în *Individualismus*, extras din *Euphorion*, 1913, p. 3—5; A. Meillet, *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris*, XXVI, p. 26 sq.; W. Meyer-Lübke, *Revue de linquistique romane*, I, 16; L. Spitzer, *Ztschr. f. frz. Spr. u. Litt.*, XLII, p. 139 sq.; Terracini, *Arch. gl. ital.*, XIX, p. 156; I. Iordan, *o. c.*, p. 589—596 și românește *Teoriile lingvistice ale lui Karl Vossler*, în *Arhiva*, Iași, XXXI, 1924, p. 27—35, 101—109; W. Söderhjelm într'o dare de seamă despre *Jahrbuch der Philologie* ed. V. Klemperer și E. Lerch, I, München, 1925, în *Neuphilologische Mitteilungen*, XXVII, 1926, p. 14—27; S. Pușcariu, *Dacoromania*, IV, p. 1313—1315.

La fel judecă şcoala lui Vossler şi M. Bartoli, *Introduzione alla neolinguistica* (*Principi — scopi — metodi*), Genève, 1925, care găseşte că filosofia crociană şi gentiliană, alături de avantajul de a fi ajutat combaterea greşelilor neogramaticilor din partea neolingviştilor, a produs şi un neajuns : « ha partorito i g l o t t o s o f i vossleriani, dei quali la maggior parte, compresso il lor caposcuola, dimostrano di non aver alcun sentore di linguistica, di nessuna scuola. E per compeso dicono e ridicono : « noi linguisti », « la Scuola dello Gilliéron e la nostra », a parità di merito ! *Ne sutores* ! Essi sono bensi alleati della Scuola dello Gilliéron, cioè dei neolinguisti, ma sono alleati che Dio ci liberi e scampi » (p. 65, cf. şi notele de pe p. 102).

Într'adevăr, multe lucruri trâmbiţate ca nouă de către elevii lui Vossler, care revendică îndreptăţire exclusivă pentru direcţia lor, au fost descoperite de mult şi spuse la fel de alte şcoli.

Cu drept cuvânt constată Spitzer :

« Nu văd nici trebuinţa unei lingvistice « nouă », nici singura îndreptăţire a lingvisticei lui Lerch : eu văd, alături de fără îndoială vrednica cercetare directivată cultural a lui Vossler, în total chiar cinci direcţii vechi-nouă, care pot fi desvoltate mai departe în cadrele filologiei romanice :

direcţia istorică a lingvisticei comparate, cum este reprezentată între romanişti de Schuchardt şi Meyer-Lübke, care de mult (dela 1898, data apariţiei « etimologiilor romanice » ale lui Schuchardt) se simte ca slujitoare a ştiinţei culturii şi care se dispozitivează şi se spiritualizează tot mai mult (este adevărat că a început cu « lucruri » (Sachen), astfel a rămas « obiectivă » sachlich) ;

direcţia biologică a dialectologiei, reprezentată de Gilliéron, care este chemată să revoluţioneze întreg felul de cercetare a evoluţiei limbii şi are de lucrat la Atlasul francez zeci de ani ;

direcţia static-descriptivă, văzută de Saussure, care prin observarea valorilor stilistice, cum face Bally, ne ajută să cunoaştem schimbările latente ale limbii şi realizarea sistemului limbii — o direcţie, care încă n'a ajuns dincolo de o seamă de presimţiri geniale ale numiţilor învăţaţi ;

cercetarea sociologică întemeiată de Meillet, Sainéan şi Dauzat, care priveşte limba după straturile sociale ale vorbitorilor şi a produs chiar lucruri de valoare în studiarea argoturilor [1] ;

direcţia filologică, care, chiar dacă nu râvneşte la îndreptăţire exclusivă, astăzi este reprezentată prin oameni cu cunoştinţe bogate

---

[1] În *Frankf. Ztg.* din 23/VIII 1919 Lerch reclamă pentru « noua » sa « lingvistică » cercetarea limbii « în funcţiunea sa socială ». Dar tocmai Lerch nu se ocupă cu cercetarea argoturilor care au format obiectul de studiu serios al « acelor Francezi ».

ca Appel și Schultz-Gora, și pe care vrem să o «afumăm» (ausräuschern) tot atât de puțin ca pe o ramură a științei.

Și cine știe dacă nu se vor mai descoperi nouă direcții? Dar nu este un fel de dictatură, să răstorni toate amvoanele și să predici de pe unul singur: Haec est veritas. Aceasta este noua lingvistică! Să ne bucurăm că mai sunt și alte amvoane și alți oratori, cari spun mai cuminte: Q u i d est veritas?»[1].

E. Lerch. Dintre elevii lui Vossler s'a specializat în chestiuni de sintaxă tocmai E. Lerch, care a fost acuzat de exagerările amintite. În *Der Aufbau der Syntax* (*Germ.-Rom. Monatsschrift*, VII, 1915, Heft 3, p. 97—109)[2] Lerch combate sistemul sintactic al lui Ries și R. M. Meyer, care, alături de fonologie, morfologie și de sintaxă, pune semantica ca a patra parte a gramaticii. Sintaxa este semantică, căci nu se poate scrie sintaxă fără a se studia înțelesul propozițiunilor și al părților acestora, în vreme ce în fonologie se pot studia sunetele și schimbările acestora și fără a lua în socoteală înțelesul lor, — chiar și în morfologie se pot grupa deosebitele clase de flexiune fără a avea în vedere numaidecât înțelesul respectivelor verbe și nume (p. 99). Gramatica propriu zisă începe cu sintaxa; fonologia și morfologia sunt numai preliminarii. Fonetistul și morfologistul sunt specialiști, sintacticianul nu, pentrucă trebue să cunoască și celelalte părți ale gramaticii (p. 100).

Cu toate că s'ar putea crede posibilă o împărțire a gramaticii în: I. Teoria sunetelor, a înțelesului lor și a schimbării amândurora. II. Teoria cuvintelor, a înțelesului lor și a schimbării amândurora. III. Teoria propozițiilor, a înțelesului lor și a schimbării amândurora, la care presupunem totdeauna că unei schimbări de formă îi corespunde o schimbare de înțeles, nu este recomandabilă: o astfel de împărțire ar însemna fărâmițarea unui corp viu, considerarea limbii din afară, nu din lăuntru, căci sunetul, cuvântul și flexiunea lui se schimbă numai în cursul vorbirii, deci, tratând fonologia și morfologia am fi nevoiți să ne vârîm mereu în domeniul sintaxei. Singura formă de expunere științifică a gramaticii este cea strict istorică, strict cronologică, pe care a întrebuințat-o și Brunot în a sa *Histoire de la langue française* (Paris, 1905 ș. u.) și Vossler în *Frankreichs Kultur im Spiegel seiner Sprachentwicklung*, unde fenomenele fonetice, de flexiune și sintactice nu sunt tratate deosebit. Dar, în vreme ce fonologia și morfologia, nu se pot trata fără a se atinge domeniul

[1] *Eine Strömung innerhalb der romanischen Sprachwissenschaft*, extras din *Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen*, 1921, p. 130—131.

[2] Vederile din această lucrare a lui Lerch sunt aprobate, cu câteva mici rezerve, și de W. Meyer-Lübke în *Die romanische Sprachwissenschaft der letzten zwölf Jahre* (extras din *Revue de lingustique romane*, t. I), p. 19—20.

sintaxei, sintaxa are avantajul de a putea fi tratată singură în sine și pentru sine : propoziția are înțeles independent, încheiat, în vreme ce sunetul și cuvântul nu au un astfel de înțeles decât dacă au caracter de propoziție (d. e. *O! Un cal, un regat pentru un cal — O! Ein Pferd, ein Königreich für ein Pferd*), și atunci aparțin sintaxei (p. 102).

Sintaxa nu se va trata după categorii logice, ci avându-se în vedere evoluția istorică, înaintând dela simplu și popular spre complicat și artistic, deci având alături stilistica. Ea nu va da mai întâi teoria claselor de cuvinte, ci va începe de-a-dreptul cu propoziționea. Propozițiunile se împart în imperative, optative, interogative, exclamative și expozitive (seria probabilă în care s'au născut). Mai putem deosebi propoziționi care arată « întâmplarea » și altele care arată « existența ». Imperativele, din punct de vedere logic, pot cuprinde numai o « întâmplare », niciodată o « existență », și nu este tocmai corect din punct de vedere logic când zicem : *Fii cuminte! Să nu ai frică!* (*Sei vernünftig! Hab' keine Furcht! Ne sois pas malade!*). Pentru celelalte feluri de propoziții are mare importanță deosebirea dintre « întâmplare » și « existență », căci pe ea se întemeiază deosebirea dintre predicat verbal și adjectival [(el) îl b a t e — (el) este r ă u ; er *schlägt* ihn — er ist *böse*] (p. 103).

Firește aici trebue să remarcăm că această deosebire nu este observată strict de limbă, căci adiectivul nu însemnează numai ceva ce durează absolut (d. e. Arborele este *înalt*; der Baum ist *hoch*), ci și relativ (Arborele este *verde*, der Baum ist *grün*, adică acum, primăvara și vara; dar toamna și iarna nu), de altă parte verbul nu arată numai o întâmplare momentană, ci și una care durează un anumit timp (Funcționarul *doarme*, Pomul *înflorește*; der Beamte *schläft*, der Baum *blüht*), deci verbul și adjectivul se ating, se angrenează, cum se vede din faptul că între *der Baum blüht, der Baum ist blüend* și der *Baum ist grün* nu sunt decât nuanțe de înțeles, dar nu deosebiri esențiale. Având în vedere acest fapt, va trebui să se facă aici un tablou al vorbelor momentane și cu durată relativă (p. 104).

Verbul și adjectivul alcătuesc predicatul propoziției. După R. M. Meyer predicatul este « exprimarea a ceea pentru ce în general se vorbește » (« die Aussage, um derentwillen überhaupt gesprochen wird », p. 104). Deci « el este singura parte de propozițione necesară, propoziționea constă propriu zis din predicat, iar subiectul nu este decât o anexă târzie ». Dovada o avem în faptul că propozițiile cele mai simple constau numai din predicat, iar subiectul vorbirii a fost dat la origine în situație, în intuiție ori a fost indicat printr'un gest. Necesitatea de a se exprima subiectul s'a ivit numai când limba vorbită a fost înlocuită prin comunicarea scrisă, în care putința intuiției încetează. Astfel sau se exprimă subiectul în propozițiile imperative, care

aparțin limbii vorbite (*Vino', Veniți', — Komm', Kommt', — viens!, venez!*), dar față de limbile clasice (gr. ἔρχομαι, lat. *venio*) se exprimă în limbile moderne (fr. *je* viens; germ. *ich* komme; eng. *I* come etc.) în celelalte forme de propoziție mai abstracte. Chiar și acolo unde nu avem un agent al enunciației, ci numai procesul, se întrebuințează cel puțin un surogat de subiect: lat. *pluit*, fr. *il pleut*, germ. *es* regnet [teoria propozițiunilor fără subiectiv]. Deoarece acum se pune un subiect deosebit, el poate fi așezat înaintea predicatului ori după el: afectiv trebue să spunem ce avem de spus, deci predicatul, cât mai repede, iar subiectul ia locul al doilea (*Prost* e', *Mare măgar* e'; *dumm* ist er, ein *Dummkopf* ist er, *schlafen* tut er); aceeași este situația și în întrebări (*Vine* el?, *Kommt* er?). În expunerea liniștită, dimpotrivă, politețea cere să pornim dela lucrurile care le sunt cunoscute ascultătorilor, deci dela subiect, pe care trebue să-l așezăm înainte; este totuși mai politicos spus: *D-ta ești sucit — Sie sind verdreht'*, decât exclamarea: *Sucit ești D-ta! — Verdreht sind Sie* — (p. 104—105).

Predicatul gramatical nu este totdeauna identic cu cel psihologic, iar subiectul gramatical iarăși nu este totdeauna identic cu subiectul psihologic. În întrebarea: *Vine el? — Kommt er?* ele coincid, căci nou, până acum necunoscut este *venirea,kommen*, cunoscut, dat, este *el*. Dacă însă întreb: *Cine vine? — Wer kommt?*, este cunoscut, dat, că vine cineva, deci *venirea* — das *Kommen* și necunoscut este *cine* vine, *wer* kommt — așa dar *vine — kommt* este subiect psihologic și *cine, wer* predicat psihologic. Tot așa este și în răspuns: în *El* vine—*Er* kommt, *a veni — kommen* este iarăși ceea ce e cunoscut, subiectul psihologic, iar *er* ceea ce este nou, conținutul propriu al enunciației, predicatul psihologic, de aceea la întrebarea *Cine vine?—Wer kommt?* este de ajuns ca răspuns numai predicatul psihologic: *El — Er*. Astfel enunciația *Carol pleacă mâne — Karl reist morgen ab* poate să aibă înțelesurile cele mai deosebite, după intonație: *Carol* pleacă mâne — *Karl* reist morgen ab (adică este cunoscut că cineva pleacă mâne, dar încă nu se știe *cine*, d. p. dintre membrii unei familii). Ori: Carol *pleacă* mâine — Karl *reist* morgen *ab* (adică Carol ne-a fost până acum oaspe, dar acum este hotărît să ne părăsească: subiectul și predicatul gramatical și cel psihologic coincid). Ori: Carol pleacă *mâine* — Karl reist *morgen* ab (deci vă este cunoscut că Carol vrea să plece; acum a hotărît ca plecarea să se întâmple *mâine*). Ceea ce de fiecare dată se intonează este predicat psihologic, ceea ce rămâne neintonat (fiindcă este cunoscut) este subiect psihologic.

Deosebitele conținuturi ale acestor propoziții constătătoare din aceleași elemente se pot alcătui în forme în care subiectul și predicatul gramatical să se potrivească cu cel psihologic (*Cel ce pleacă mâine este Carol— Der morgen Abreisende ist Karl. — Carol pleacă mâine — Karl*

reist morgen ab. — *Plecarea lui Carol va fi mâine* — *Karls Abreise ist morgen* (Ori cu topică afectivă — prepusă: *Carol e cel ce pleacă mâine* — *Karl ist der morgen Abreisende.* — *Pleacă mâne Carol* — *Abreisen tut Karl morgen.* — *Mâne este plecarea lui Carol* — *Morgen ist Karls Abreise*).

De aici urmează că în legătură cu predicatul, propriul conținut al propoziției, trebue tratate toate clasele de cuvinte care pot fi predicat, deci pot exprima un înțeles încheiat. Așa sunt: 1. Verbul (d. e. [el] *doarme* — [er] *schläft*); 2. adjectivul (d. e. [el] este *ostenit* — [er] ist *müde*); 3. substantivul (d. e. [el] este un *măgar* — [er] ist ein *Esel*); rar un pronume (*eu sunt tu* — *ich bin du*). În legătură cu verbul se vor trata modurile, care dau enunciației valoarea și în general se potrivesc cu împărțirea principală a propozițiilor (imperative, optative, interogative, exclamative și afirmative), înțelegând între ele și condiționalul, anumite adverbe (*poate, probabil, chiar* — *vielleicht, vermutlich, hoffentlich, wahrscheinlich*), verbele modale și auxiliare, iar deodată cu acestea din urmă, infinitivul (substantivul verbal) (p. 105).

Vor urma apoi genurile verbului și timpurile, pe care R. M. Meyer le așează la început, deși ele, evident, s'au născut mai târziu. După acestea se vor trata complementele verbului, și anume: 1. cele necesare (obiecte), și 2. cele facultative (determinări adverbiale).

Obiectul este determinarea verbului, ca și articolul [1] a substantivului; determinarea sau complementul adverbial se poate compara cu atributul facultativ (epitheton ornans). Obiectul s p e c i a l i z e a z ă noțiunea verbală generală (*a vâna* — *a vâna iepuri, jagen* — *Hasen jagen*). Cel mai necesar este obiectul în acuzativ; dativul se ivește de obiceiu numai când avem obiectul în acuzativ și este mai puțin necesar; tot așa și obiectul în genitiv presupune prezența unui obiect în acuzativ. Amândouă se apropie de complementul facultativ, adverbial, de aceea ele pot fi înlocuite cu complemente adverbiale (cf. în fr. și engl.; în lat. ablativul este un caz a d v e r b i a l). Deosebirea dintre obiect și adverbial este disparentă. La obiect și la adverbial trebue să se vorbească despre nume; se pune adică chestiunea: ce poate fi obiect? — Deosebirea dintre obiect mort și viu; obiecte primare, care pot fi schimbate prin acțiunea verbului (*stric casa* — *ich zerstöre das Haus*) și secundare, care nu sunt schimbate de acțiunea verbului (*te iubesc* — *ich liebe dich*); ch. fr. «la maison est détruite *par* moi», față de: «elle est aimée *de* moi»; și în germ. se poate spune: «das Haus wird *durch* mich zerstört», dar numai: «sie wird *von* mir geliebt». Obiectele vii sunt introduse în spaniolă de prepoziția *à* (același lucru îl afirmă Lerch și despre rom. *pre*,

[1] Mai bine atributul, ceea ce este la origine și articolul. N. D.

ceea ce nu este adevărat decât în parte). Deosebirea între obiectul pronominal și substantival. Cum ajunge substantivul, dela noțiunea generală a substanței, lucru individual, concret, determinat? — În grecește, în germană, engleză și în franceză prin determinare, prin articol (tot așa și în românește). Sintagme de verb și obiect f ă r ă articol (d. e. *a lua loc — Platz nehmen — prendre place*). Determinări substantivale necesare și facultative (articol și adjectiv determinativ — adjectiv atributiv, epitheton ornans) (p. 106). Alte determinațiuni: prin genetiv posesiv și pronume posesiv (*pălăria tatălui, pălăria sa*); prin determinări adverbiale (*pălăria de colo din colț — der Hut dort in der Ecke*), etc. Același lucru are valoare și pentru substantivul din adverbial. Acesta trebue tratat totdeauna, de o parte împreună cu adverbul, de altă parte împreună cu propoziținea secundară adverbială, căci este clar că *l-am găsit acolo, l-am găsit la cascadă, l-am găsit unde apa cade pe stânci* (*ich traf ihn dort, ich traf ihn am Wasserfall, ich traf ihn, wo der Fluss die Felsen hinunterstürzt*), ori: *l-am găsit dimineața* (*curând*), *l-am găsit în zorii zilei, l-am găsit când răsărea soarele* (*ich traf ihn früh, ich traf ihn am Morgen, ich traf ihn als die Sonne aufging*), ori: *s'a sinucis pentru aceea, s'a sinucis din pricina unor supărări din dragoste, s'a sinucis pentrucă l-a părăsit iubita* (*er hat sich deshalb getötet, er hat sich aus Liebesgram getötet, er hat sich getötet, weil seine Liebste ihn verlassen hat*) sunt în legătură organică și în gramatici nu pot fi despărțite una de alta. Dar nu este o greșală că se despart propozițiunile adverbiale de celelalte propoziținni secundare care circumscriu subiectul, obiectul și predicatul, căci n'au nimic comun; numai nefericitul termen gramatical îi face pe gramatici să le trateze împreună. *Nu știu ce va să zică* (*Ich weiss nicht, was soll es bedeuten*) ori *am întrebat-o dacă mă iubește* (ich fragte sie, ob sie mich liebe) sunt « forme speciale ale *obiectului* » (și anume la enunciații și întrebări); *s'a făcut ce era tatăl său* (*er wurde, was sein Vater war*) se va trata la predicatul nominal; *cine poate oase roade* (*was ein Käkchen werden will, krümmt sich beizeiten* la « formele speciale ale subiectului ». Dimpotrivă adverbele, prepozițiile și conjuncțiile trebue tratate aici împreună, din pricina că se angrenează (prepozițiile s'au născut în cea mai mare parte din adverbe; ele nu aparțin în niciun caz, cum vrea R. M. Meyer, « caracteristicelor substantivului »). Aranjarea deosebitelor determinări adverbiale ale verbului se va face pornindu-se dela concret la abstract: locale, temporale, modale, cauzale, finale, real-concesive, etc. (condiționalele și condițional-concesivele au fost puse între « moduri »; această despărțire a concesivelor în două nu este așa de rea cum se pare: într'adevăr este mare deosebire între: *cu toate că era bolnav, a venit — obgleich er krank war, ist er gekommen*, și *chiar și dacă ar fi fost bolnav, ar fi venit — auch wenn er krank gewesen wäre, wäre er gekommen* — în

cazul întâi enunciația este reală, într'al doilea ireală). Să se observe cât de precis își corespund deosebitele feluri de adverbe (loc, timp, etc.: *acolo, atunci, de aceea, totuși — dort, damals, deshalb, trotzdem*), fiind, ca să zicem așa, adverbe demonstrative. Dacă suntem nevoiți să spunem « *în Neapole* » (*in Neapel*), « *înainte cu 20 ani* » (*vor 20 Jahren*), « *din gelozie* » (*aus Eifersucht*) și *cu toată boala mea* (*trotz meiner Krankheit*), situația nu mai este prezentă pentru ascultători: avem a face mai curând cu propoziții scrise (p. 107). — Urmează predicatul nominal, mai întâiu fără subiect: *Minunat!, Frumoasă istorie!, Așa un stricat!* (*Prächtig!, Eine schöne Geschichte! Solch ein Lump!*), deci *a*) adjectivul, *b*) substantivul. Trecerea o formează formele verbale adjectivale, participiile. Aici putem insista din nou asupra degradării adiectivului din întrebuințare predicativă în cea atributivă. — Urmează întrebuințarea tuturor celorlalte clase de cuvinte cu valoare de predicat, d. e. propoziții imperative cu substantivul în acuzativ: *Un cal!, Un pumnal!* (*Ein Pferd!, Einen Dolch!*), în dativ: *Regelui!* (*Dem König!*), adverbul: *Sus!, Afară!* (*Hinauf!, Hinaus!*), etc. Lângă adverb putem avea și un acuzativ, iar acesta este în acest caz subiect psihologic: *Sus inimile!* (*Die Herzen auf!*), *Azi un ou, mâne un bou* (*Jedem ein Ei, dem braven Schweppermann aber zwei!*), etc. Aici trebue să vorbim despre termenul « elipsă », acum abandonat de toată lumea și cu drept cuvânt. Prin scurtime, brahilogic, importantul este relevat mai bine (comandă).

Acum apare subiectul: vorbirea primitivă n'are nevoie să exprime deosebit agentul enunciației dat în situație sau intuiție. Deosebite forme de subiect, în seria dată de R. M. Meyer: pronume (« ca înlocuitor nemijlocit al gestului explicativ, demonstrativ »), nume propriu și nume comun. Nume proprii ca nume comune. Pentru subiect au valoare aceleași lucruri care s'au spus mai înainte despre obiect: determinație și atribuție. Deosebirea între subiect viu și mort (cf. *Bucătăreasa încălzește* [*bucatele*] — *die Köchin heizt* alături de *Cuptorul încălzește — der Ofen heizt*, acest din urmă numai figurat). Subiecte care nu sunt autorii sau urzitorii acțiunii verbale, ci servesc pentru o legătură sintactică mai comodă (*Apa fierbe — das Wasser kocht*, etc. Feluri speciale de subiect: *Hannibal receptus Prusiam suspectum faciebat* « primirea lui Hannibal »; *aceste 6 puncte primite, a fost* (!) *nimic mai puțin decât învingerea constituționalismului — diese 6 Punkte erfüllt war* (!) *nichts geringeres als der Sieg des Konstitutionalismus* « primirea celor 6 puncte »; *multe bucătărese strică mâncarea — viele Köche verderben den Brei* « mulțimea bucătăreselor ». Subiecte abstracte: *Foamea este cel mai bun bucătar — Hunger ist der beste Koch*; *Tout comprendre c'est tout pardonner*. Aici vom vorbi despre copulă (care lipsește în unele

limbi), căci ea devine necesară numai când punem un subiect special (cf. *Minunat! — Prächtig!* cu *Asta* sau *asta-i minunat! — Das ist prächtig!*). În acest loc e bine să tratăm și despre acord și desacord, construcția după înțeles.

În acest chip am termina cu propoziția simplă. Ar urma compunerea propozițiilor: parataxă, inserțiune (Einschachtelung), construcția periodului (p. 108).

De încheiere s'ar recapitula fenomenele istorice (« influența limbilor străine », « constrângerea școalei », « influența înaintașilor cu autoritate »), care vor fi fost tratate fiecare în parte la locul său. De dorit ar fi și o scurtă istorie a respectivei limbi, ca introducere sau încheiere.

Acest sistem desparte multe lucruri care până acum erau tratate împreună (d. e. subiectul și obiectul la R. M. Meyer) și împreună pe altele care erau despărțite. El mai are nevoie de unele îmbunătățiri, ca să poată fi firesc, organic. Gramatica nu mai poate despărți sintaxa de semantică, iar sintaxa nu poate continua să mai fie « teoria vorbirii în general, a predicatului, subiectului și propoziției », căci propoziția a existat înaintea predicatului și a subiectului; ea se desface din vorbire și constă înainte de toate din predicat, iar subiectul s'a desvoltat probabil pe urmă din predicat (« *Cine a făcut acest lucru?* » — « *Wer hat es getan?* » — « *Eu* » — « *Ich* »; *eu — ich* este predicat psihologic, tot așa în : « *eu* l-am făcut » — « *ich* hab es getan ». Dar în : [*eu*] *vin* !— *ich komme* ! [*eu*] — *ich* este subiect psihologic). Și topica nu este de tratat la sfârșit, ci la început: acolo unde se face deosebirea între propoziția imperativă, optativă, exclamativă și afirmativă, unde se vorbește despre vorbirea afectivă și logică, despre subiect și predicat gramatical și psihologic. După acest sistem intenționează Lerch să scrie sintaxa limbii franceze (p. 109).

În lucrarea *Die Aufgaben der romanischen Syntax*, publicată în *Hauptfragen der Romanistik. Festschrift für Ph. A. Becker*, Heidelberg, 1922, p. 81—100, Lerch crede că problema cea dintâi, care se pune pe terenul sintaxei romanice, este felul cum să se explice fenomenele sintactice (ori cum am defini sintaxa). Examinează deci metodele întrebuințate pentru aceasta. Mai întâiu se ocupă de metoda i s t o r i c ă și de rezultatele la care s'a ajuns, așa cum a fost înțeleasă până acum. Se poate porni dela latina vulgară (Diez, Meyer-Lübke), înaintând spre prezent, ori dela limba actuală, întorcându-ne spre trecut. Calea a doua este mai potrivită pentru punerea de probleme nouă și variate, pe când cea dintâiu are inconvenientul că fenomenele sintactice, neavându-și toate începutul în latina vulgară, s'ar putea întâmpla ca unele din ele, deși importante, să ne scape din vedere. Metoda istorică s'a întrebuințat și c o m p a r a t i v, făcându-se progrese destul de mari în consta-

tarea asemănărilor (învățații amintiți și școala lor), în vreme ce deosebirile abia au fost puse în discuție (Vossler). S'a încercat și întrebuințarea metodei psihologice și logice (Haas, Deutschbein) alături de sau împreună cu cea istorică, fără însă a se ajunge la rezultate mulțumitoare în toate direcțiile. Fenomenelor sintactice li se mai poate da și o explicare e s t e t i c ă ori s o c i a l ă. Totuși în limbă, deci și în sintaxă, nu prinde totdeauna ceea ce este frumos; adeseori ajung uzuale greșelile. Prinde ceea ce place mediului într'anumit timp. Pentru aceea trebue să studiem păturile sociale, mediul din timpul respectiv și « valorile evocative », limba fiind fapt social (Meillet, Bally). Se poate constata în general că înnoirile de limbă se fac mai des în limba comună, mai rar în cea vulgară și cultă.

In încheiere Lerch rezumă astfel problema :

« Cercetarea sintactică are de urmărit pentru fiecare sintagmă :

1. Ivirea ei cea dintâi (ori cel puțin apariția ei cea dintâi în tradiția scrisă).

2. Pricina nașterii ei.

3. Pricina păstrării și întinderii ei :

a) prin răspunderea la întrebarea întru cât a corespuns înnoirea unei trebuințe spirituale a timpului;

b) prin răspunderea la întrebarea în ce strat social s'a născut și prin ce straturi sociale a trecut până ce a ajuns « regulă ».

Numai după ce s'a făcut această cercetare pentru singuraticele sintagme, se va putea reconstrui « sistemul » sintactic dintr'un anumit timp (fiind deosebit pentru fiecare timp) al unei limbi » (p. 99).

Alte lucrări de principii ale lui Lerch sunt : *Satzglieder ohne den Ausdruck einer logischen Beziehung*, *Germ.-Rom. Monatsschrift*, V, 1913, p. 353—367; *Die Verwendung des romanischen Futurums als Ausdruck eines sittlichen Sollens*, Leipzig, 1919, în care constatând că în limbile romanice viitorul se întrebuințează adesea în locul imperativului, fiind mai expresiv decât acesta, și explicând acest fenomen din punct de vedere psihologic și istoric, ajunge la concluzia că Francezii întrebuințează mai des această formă sintactică decât celelalte popoare romanice pentrucă au o fire mai despotică și mai disprețuitoare, lucrare pe care critica a găsit-o unilaterală (particularitatea se găsește și la alte popoare [1]) și n'a aprobat-o (cf. L. Spitzer, *Eine Strömung innerhalb der romanischen Sprachwissenschaft*, *Archiv f. d. Studium der n. Spr. u. Lit.*, a. 75, 1921, vol. 141, p. 111—131, și I. Iordan, o. c., p. 594; însuși Vossler este nevoit să constate : « Zweifellos ist Lerch in der moralpsychologischen Ausdeutung des franzozischen Gebrauch des historischefuturums zu weit gegangen », *Frankreichs Kultur* [2], p. 384); *Die halbe Negation*,

[1] Cf. G. Rohlfs, *Zur « halben » Negation*, *ZRPh.*, XLII, 1922, p. 80.

Die neueren Sprachen, XXIX, 1921, p. 6—45 [1], cea mai bună lucrare a lui Lerch, potrivită să arate la ce rezultate frumoase se poate ajunge prin cercetarea idealistă, dacă cercetarea este lipsită de subiectivism și rămâne pe terenul solid al faptelor; *Die stilistische Bedeutung des Imperfektums der Rede* ('*style indirect libre*') (*Germ. Rom. Monatschrift*, VI, 1914, p. 470—498) și *Das Imperfektum als Ausdruck der lebhaften Vorstellung*, în *ZRPh.*, XLII, 1922, p. 311—331, 385—425; *Die zwei Arten des französischen Konjunktivs*, *Die Neueren Sprachen*, XXVII, 1919, p. 147—154; *Der Konjunktiv des psychologischen Subjekts*, *Die Neueren Sprachen*, XXVII, 1919, p. 338—344; *Zum Konjunktiv des psychologischen Subjekts*, *Die Neueren Sprachen*, XXXVI, 1928, p. 81—104; *Nochmals der Konjunktiv des psychologischen Subjekts*, ibid., p. 605—612; *Die zwei Arten des französischen Konjunktivs*, *Die Neueren Sprachen*, XXVII, 1919, p. 147—154; *Typen der Wortsellung*, în *Idealistische Neuphilologie*, *Festschrift für Karl Vossler*, Heidelberg, 1922, p. 85—106 [1]; *Über das sprachliche Verhältnis von Ober- zu Unterschicht*, *Jahrb. f. Philologie*, 1925, fasc. 1, p. 92 ș. u.; speciale: *Die Bedeutung der Modi im Französischen*, Leipzig, 1919, etc.

Principii desvoltă Lerch și în prefața și introducerea gramaticii istorice a limbii franceze: *Historische französische Syntax*, I. Band, Leipzig, 1925. Aici își revizuește părerile anterioare și apoi încearcă să-și fixeze un sistem de cercetare. Cu toate că Lerch și în această prefață și în definițiile umflate pe care le dă, continuă a fi condus de pretenții vane în privința direcției pe care o urmează, însăși lucrarea sa în tratare este substanțială, nuanțată, plină de cunoștințe precise și de fapte bine observate și, prin urmare, a fost mai bine primită decât cele anterioare [2]. Însuși Spitzer salută apariția

[1] Asupra acestei chestiuni cf. lucrările E. Richter: *Die Entwicklung der romanischen Wortstellung aus der lateinischen*, Halle, 1903; *Der innere Zusammenhang in der Entwicklung der romanischen Sprachen* (Beiheft 26 la *ZRPh.*, *Prinzipien der rom. Sprachwissenschaft*, 2), Halle, 1911; *Wie wir sprechen*, Leipzig u. Berlin, 1912, ed. II, 1925 (« Aus Natur und Geisteswelt »); *Grundlinien der Wortstellungslehre*, *ZRPh.*, XL, 1920, Halle, 1921, p. 9—61; *Zur Klärung der Wortstellungen*, în *ZRPh.*, XLII, 1922, p. 704—721, în legătură cu lucrarea despre care vorbim a lui Lerch, căreia-i impută că nu stabilește « tipuri topice », ci « puncte de vedere », și acestea fără să fie deosebite precis (tipul I este o subgrupă a tipului VI; tipul II este o urmare a tuturor celorlalte; tipul IV când la V, când la VI; tipul VII când la IV, când la V și VI); apoi E. Berneker, *Die Wortfolge in den slavischen Sprachen*, Berlin, 1900, etc.

[2] Cf. Jaberg, *o. c.*, p. 12—13; G. Rohlfs, « *Idealistische* » *Neuphilologie*, *l. c.*; L. Spitzer, *Eine Strömung innerhalb der romanischen Sprachwissenschaft*, *l. c.*; I. Iordan, *o. c.*, p. 597; A. Wallensköld, *Neuphilologische Mitteilungen*, XXVII, 1926, p. 220—223; E. Gamillscheg, *Göttingschengelehrten Anzeigen unter Aufsicht der Gesellschaft der Wissenschaften*, 1927, Nr, 1—2, p. 25—34.

celui dintâi volum cu cuvintele: « *Habemus papam!* »[1]. Lerch nu este teoretician, nu este spirit sintetic, ci excelent observator[2].

Deşi i-ar fi mai uşor să trateze probleme care atrag şi încătuşează, ne spune el, totuşi se resemnează să scrie o lucrare de ansamblu, care adeseori se mărgineşte să reproducă rezultatele cercetărilor altora. Vederile i s'au schimbat mult pe urma cercetărilor făcute în cursul celor 15 ani din urmă. Totuşi nu şi-a trădat maestrul în cercetările sintactice, pe Adolf Tobler, ale cărui *Vermischte Beiträge zur französischen Grammatik*, 5 Hefte, Leipzig, 1886—1902, sunt considerate, după Lerch, cu drept cuvânt, ca o lucrare sintactică fundamentală pentru orice romanist.

Până la Adolf Tobler s'a dat mare atenţie fonologiei şi legilor acesteia, iar sintaxa şi stilistica au interesat mai puţin. Adolf Tobler a fost unul dintre puţinii care a dat atenţia cuvenită acestei fiice vitrege a lingvisticei, înainte ca Vossler să fi pus sfârşit « harababurei », filosofice prin recunoaşterea faptului că « drumul nu duce dela fonologie la sintaxă şi stilistică, ci invers, dela stilistică şi sintaxă la fonologie: dacă stilistica şi sintaxa ne învaţă că vorbirea decurge conştient, aceeaşi trebue să fie şi situaţia f o n o l o g i e i, deci şi schimbările care se petrec în aceasta trebue să le recunoaştem ca făcute în mod conştient din partea omului » (p. XI)[3]. Vossler a cerut încă în cea dintâiu lucrare de polemică a sa (« *Pozitivismus und Idealismus in der Sprache* »), ca acelaşi punct de vedere idealist, pe care l-a întrebuinţat cu atâta pătrundere Tobler în studiile sale de s i n t a x ă franceză, să se aplice şi în cercetările de morfologie şi de fonologie.

Aceasta nu înseamnă să disprețuim « pozitivismul », deci cercetarea temeinică a amănuntelor, căci « pozitivismul » nu este numai adunarea de material ca atare, ci şi tragerea de concluzii, găsirea de « idei » pe baza materialului strâns metodic. El este direcţia de cercetare, care, ce e drept, dă cauzele fenomenelor de limbă şi ale schimbărilor, dar pe acestea nu le caută în om (în cugetarea, sim-

[1] *Literaturblatt für germ. u. rom. Philologie*, XLVII, 1926, col. 19—28.

[2] A. Meillet, *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris*, XXVII, 1927, p. 100—102.

[3] « Concluzia este tot atât de falsă ca şi când cineva ar vrea să zică: « Fiindcă arhitectul îşi alcătueşte singur clădirea, trebue să-şi fi alcătuit singur şi pietrile de clădit ». Fiindcă unele schimbări fonologice se petrec la început conştient — acest lucru este recunoscut astăzi în general şi a fost expus de alţii mai bine decât de Lerch, cf. d. Puşcariu, *Dacoromania*, II, 19 ş. u. —, nu urmează că orice schimbare fonologică este rezultatul unei interveniri conştiente a vorbitorului. Dar cine vrea să cerceteze fiinţa fiecărei schimbări fonologice aşa, ca să poată zice: Această schimbare fonologică s'a săvârşit astfel fiindcă a corespuns curentelor culturale ale timpului, mai vechiu şi numai întâmplător a ajuns la exprimare evidentă într'o anumită epocă? Acelaşi lucru are valoare şi pentru compoziţie şi sintaxă » (Gamillscheg, *l. c.*, p. 27).

ţirea şi voinţa lui, în însuşirile lui creatoare şi transformătoare), cum le caută «idealismul», ci în lucruri, în însăşi fenomenele (p. XVI).

Fenomenele de limbă nu se ivesc cu totul «inconştient», cum se crede. Înnoirile în limbă pornesc dela un mic centru (uneori mai multe centre), poate chiar dela un individ cu mare influenţă. Un individ, un oraş cu superioritate culturală influenţează întreaga provincie învecinată, inferioară în cultură [1]. Deci nu putem spune că înnoirile de limbă se răspândesc, ci mai curând că sunt răspândite; oamenii le răspândesc primindu-le, fiindcă le plac.

Această afirmaţie are valoare şi pentru schimbările analogice: ivite izolat, unele sunt primite şi răspândite fiindcă plac, fiindcă cel ce le aude reacţionează faţă de ele pozitiv, nu negativ; altele sunt respinse. Pozitivistul, care caută explicarea în lucruri, când vede că două expresii existente se prezintă în mod automat, fără colaborarea vorbitorului, deodată şi deci fragmentar în mintea şi vorba acestuia, amestecându-se şi făcând una nouă, zice că ele se contaminează, dar nu cercetează mai departe pentru ce unele contaminări sunt primite şi răspândite, chiar cu pierderea expresiei corecte, iar altele sunt respinse. Idealistul, dimpotrivă, constată că, într'adevăr, poate să se fi născut contaminarea în chipul arătat de pozitivist; dar ea este o greşeală de limbă, de care el, ca istoric al limbii, nu se poate ocupa decât atunci când n'a fost simţită numai ca greşeală, ci a fost imitată, deci a intrat în limbă. El va cerceta nu atât cauzele naşterii contaminării, cât mai mult pe cele ale întinderii ei. Aceste cauze nu sunt cele două expresii corecte care s'au contaminat, ci oamenii vorbitori care au acceptat contaminarea pentrucă le-a plăcut mai mult, li s'a părut mai expresivă decât expresile corecte, din punct de vedere logic, mai puţin intuitive (p. XVIII-XIX).

Pozitivistul urmăreşte felul cum se întâmplă ivirea sau naşterea înnoirilor în limbă, le constată şi aranjează sau etichetează în sertarele «analogie», «contaminare», etc. Idealistul le înţelege în particularitatea, singularitatea şi singurătatea lor ca creaţii ale unei anumite epoci. Pentru idealist inovaţiile nu sunt produse ale neatenţiei sau nebăgării de seamă, care se pot naşte şi răspândi în orice timp, ci produsele epocei istorice care le-a primit în tezaurul ei de limbă, pentrucă i-au plăcut (p. XX).

Idealistul are în vedere întotdeauna subiectul vorbitor, singurul agent al schimbărilor de limbă, care n'are nevoie numaidecât să

[1] Această afirmaţie este fără îndoială adevărată întru cât priveşte construcţia mai îngrijită a propoziţiilor, dar nu este adevărată în toate privinţele. Gilliéron a arătat că în chestiuni fonologice lucrul stă tocmai dimpotrivă: aici limba literară nu este decât o contra-greutate împotriva desvoltării fonologice prea puternice a dialectelor (cf. Gamillscheg, *l. c.*, p. 33).

creeze forme nouă de limbă, totuși schimbă limba prin faptul că a l e g e liber dintre două expresii posibile pe aceea care i se pare mai expresivă, deci mai corespunzătoare necesităților sale sufletești, și prinde numaidecât inovațiile ivite din oarecare pricini, dacă i se par proprii pentru a-i exprima starea sufletească (p. xx).

Idealistul studiază limba în continuă mișcare, privind-o din punct de vedere i s t o r i c. Pozitivistul, dimpotrivă, are în vedere fenomenele în sine; face abstracție de subiectul vorbitor și încearcă să înțeleagă limba și schimbările ei din ea însăși (p. xx).

Acest fel de a vedea este neistoric, pentrucă deosebitele fenomene (dispariția consoanelor, ivirea unor sunete intermediare, influențarea analogică a formelor, contaminarea construcțiilor sintactice, etc.) se pot ivi în orice timp (și într'adevăr se și ivesc). Pentru ca să fie istoric, el ar trebui să arate dacă fenomenul respectiv a fost primit într'o anumită epocă, ori nu, pe urma faptului că a plăcut ori a displăcut subiectelor vorbitoare (p. xxi).

Idealistul gândește istoric, pozitivistul sistematic. Cel dintâi încearcă să privească schimbările din deosebite domenii (sunete, forme, construcție sintactică, tezaur lexical, etc.) ca o unitate și să le explice din cauze comune, anume din schimbările în gândire și simțire ale subiectului vorbitor. Cel din urmă, sistematizând, fărămițează viața limbii în deosebite rubrici: fonologie, morfologie și sintaxă. Sistemul de limbă, la care ține pozitivistul, se numește gramatică (p. xxi).

Având în vedere cele spuse mai înainte, tratarea izolată a sintaxei, care este numai o parte a gramaticii, nu este îndreptățită din punct de vedere istoric. Totuși Lerch crede posibilă și folositoare o istorie a sintaxei sau o « sintaxă istorică ». Numai că în tratarea ei nu se vor trage pereți despărțitori între deosebitele rubrici, ci se va purcede dintr'un punct de vedere general, care va îmbrățișa întreagă desvoltarea respectivei limbi.

În « Introducere » Lerch dă mai întâi definiția sintaxei. Respingând definiția obișnuită (« sintaxă » = « teoria propoziției »), înțelege subt sintaxă disciplina lingvistică care cercetează: 1. cum se exprimă în limbă sau într'o limbă oarecare categoriile psihice (*Bezeichnungslehre*, « teoria « denominațiunii », a « însemnării », d. p. dorință, poruncă; prezent, trecut, viitor; raport de posesiune, etc.; și 2. care este sensul mijlocului de exprimare care s'a desvoltat pentru a numi sau însemna aceste categorii (*Bedeutungslehre*, « teoria sensului » sau « înțelesului » sau *Funktionslehre* « teoria funcțiunilor ») (p. 1).

Având în vedere această definiție, care însă este prea largă, prea lipsită de precizie, așa încât sistemul lui Lerch însemnează negarea oricărui sistem, el cercetează raportul dintre sintaxă și lexico-

logie, sintaxă și morfologie, pe care o crede o parte a sintaxei, tratată din motive practice, de obiceiu deosebit de aceasta. Sintaxa cuprinde mai mult decât « teoria propoziţiunii »[1], care nu este decât o parte a ei. Precizează, în sfârșit, raportul dintre sintaxă și stilistică, definind stilul și stilistica în sensul vederilor lui Vossler.

Lerch urmărește critic deosebitele metode sintactice (descriptivă, logică, comparativă, genetică, psihologică, estetică și istorică,) relevând avantajele și scăderile fiecăreia din ele.

Cea mai riguroasă i se pare metoda istorică, care, după el, n'are să se mulțumească să arate numai că expresiile obișnuite astăzi se întâlnesc și în vremuri mai vechi, ori că alte expresii se întrebuinţau odinioară în locul lor, ci va explica pentru ce au fost preferate cele dintâi acestora din urmă, care au fost părăsite, din legătura singuraticelor expresii cu curentele spirituale și culturale ale deosebitelor epoce[2].

Având în vedere aceste principii, Lerch, în volumul întâi al lucrării sale, tratează « generalităţi privitoare la mijloacele de legare ale propoziţiilor și conjuncţiilor », parte pentru care materialul se poate strânge mai ușor, rămânând să se ocupe în volumul II de « deosebitele feluri ale propoziţiilor secundare și conjucţiile subordonătoare », în volumul III de « întrebare și răspuns, negaţie, torpică, moduri și timpuri », și în volumul IV de analiza propoziţiei : « părţi de propoziţie, congruenţă, verb și nume, articol, pronume, numeral, adverbii, prepoziţii, interjecţii ». Împărţirea și succesiunea în tratare, cum vedem chiar și din această înșirare, nu este fără cusur. Lipsa de sistem nu se manifestă însă numai în această privinţă, ci și în punctul de plecare, în explicarea fenomenelor : uneori pleacă dela formă, altădată dela înţeles. Totuși lucrarea lui Lerch este valoroasă prin faptul că nu este o compilaţie, ci este străbătută dela început până la sfârșit de o concepţie originală.

E. Lorck. În legătură cu lucrările lui Lerch trebue să pomenim serioasele cercetări speciale ale lui E. Lorck, *Passé défini, Imparfait, Passé indéfini. Eine grammatisch-psychologisch Studie*, Heidelberg, 1914 (extr. din *Germanisch.-Rom. Monatsschrift*, VI, 43 sq.) și *Erlebte*

---

[1] « Propoziţia este exprimarea în limbă a unui conţinut psihic relativ încheiat » (p. 7).

Deci pentru Lerch propoziţie este și expresia neanalizată : « Dacă propoziţia ar fi analiza unei idei complexe, n'ar exista propoziţii monoreme » (p. 7). Totuși, chiar și între monoreme sunt unele a căror caracteristică este analiza (cf. lat. *tonat*, unde terminaţia indică subiectul, germ. *es regnet*, etc.).

[2] P. 27—33 ; cf. și *Die Aufgaben der rom. Syntax*, în *Hauptfragen der Romanistik, Festschrift für Ph. A. Becker*, Heidelberg, 1922, p. 81 sq. ; împotriva acestei păreri este O. Funke, *Über Prinzipienfragen der Sprachwissenschaft, Engl. Stud.*, Band 57, p. 161 sq.

Rede. Eine sprachliche Untersuchung, Heidelberg, 1921 (lucrare dedicată lui Vossler).

În cea dintâi din aceste două lucrări Lorck, dând bibliografia critică privitoare la cele trei timpuri pe care le discută, arată că în franceza modernă Passé indéfini (*j'ai donné*) servește pentru a exprima gândirea subiectivă, Imparfait (*je donnais*) pentru exprimarea gândirii obiective, iar Passé défini (*je donnai*) a celei neutrale.

A doua se leagă de lucrările *Die stilistische Bedeutung des Imperfektums der Rede. Das Imperfektum als Ausdruck der lehbaften Vorstellung ZRPh.*, XLII, 1922) ale lui E. Lerch (1914) și de *Le style indirect libre en français moderne* a lui Ch. Bally (1912). În ea se arată mai întâiu ce este « vorbirea trăită » sau « auzită », « dramatică » și deosebirea dintre aceasta și « vorbirea spusă » sau « vorbită » și « vorbirea comunicată ». Un scriitor poate să-și lase persoanele să vorbească ori poate să le audă vorbind. În cazul întâi după un verb dicendi, cogitandi (*zise, strigă, cugetă*) se citează vorbirea. E vorba de vorbirea directă. În acest caz, din punctul de vedere al povestitorului numai verbul prin care se anunță vorbirea aparține trecutului, restul rămâne în prezent. Când scriitorul își aude persoanele vorbind, e vorba de o « trăire » din partea acestuia, de care el își aduce aminte și care pentru el este trecută, deci formelor de prezent (prez., prez. perf., viitor) din cea dintâiu le corespund în aceasta forme de trecut (imperf., plusqu.-perf., viitor trecut s. exact). Forma a treia este redarea conținutului unei vorbiri, ceea ce numim greșit vorbire indirectă (cu mai mult drept s'ar putea numi așa a doua). După aceea insistă în mod critic asupra explicărilor anterioare date vorbirii trăite (A. Tobler : « Mischung direkter und indirekter Rede »[1]; Th. Kalepky : « Verschleierte Rede »[2]; Ch. Bally : « Style indirecte libre »[3], E. Lerch : « Rede als Tatsache »[4] și Gertrud Lerch : « Uneigentliche direkte Rede »[5] și încheie cu o scrisoare către Lerch în legătură cu lucrarea acestuia « Die halbe Negation im Französischen », apărută în *Die Neueren Sprachen*, XXIX, p. 6—45.

E. Lorck a mai început un studiu mai mare din care a publicat partea I subt titlul *Die Sprachseelenforschung und die französischen Modi, Jahrbuch für Philologie* al lui V. Klemperer și E. Lerch, I, 1925, p. 24—54. În acesta limba este considerată ca fenomen viu, însuflețit, la a cărui formare au contribuit toate facultățile psihice și

---

[1] *Vermischte Beiträge zur französischen Grammatik*, II, p. 7 sq.
[2] *ZRPh.*, XXIII, 1899, p. 491 sq.; *Germ.-Rom. Monatsschrift*, V, 1913, p. 608 sq.
[3] *Germ.-Rom. Monatsschrift*, IV, 1912, p. 549 sq.; 597 sq., VI, 1914, p. 405 sq., 456 sq.
[4] *Germ.-Rom. Monatsschrift*, VI, 1914 p. 470 sq.
[5] Disert. doct., München, 1919, ms.

din această pricină este prevăzută cu puteri și organe de natură diferită. Cercetarea limbii este așadar cercetarea psihicului limbii. Gramatica nu poate cuprinde limba în totalitatea ei, pentrucă îi rămân neînțelese felurile de exteriorizare ale fantaziei, voinței și simțului, și ceea ce este viu și însuflețit nu poate rămânea nicidecum într'o încăpere abstractă.

Limba trebue lămurită ca personalitate, ca ființă vie, iar în această privință « intelectul înregistrator ne refuză serviciul, sufletul se deschide numai sufletului ». Această idee este aplicată parte asupra « modalității în general », parte asupra modalității în limba franceză. Ca și Paul și Brunot, și Lorck arată că adeseori categoriile gramaticale nu acoper procesele sufletești, iar termenii gramaticali nu sunt potriviți.

G. Lerch. Același subiect ca și Lorck, în *Erlebte Rede*, dar nu critic, ci istoric l-a tratat Gertrud Lerch în disertația sa de doctorat, deosebind « vorbirea trăită » (« erlebte Rede ») în « impropriu indirectă » (« uneigentlich indirekt ») și « impropriu directă » (« uneigentlich direkt »).

O parte din această disertație, cu titlul *Die uneigentlich direkte Rede* s'a publicat în *Idealistische Neuphilologie*, p. 107—158.

O. Walzel. Dintre învățații germani s'a ocupat mai pe urmă de această chestiune, aducând numeroase exemple din literatura germană, Oskar Walzel, în *Das Wortkunstwerk, Mittel seiner Erforschung*, Leipzig, 1926, p. 207—230 (*Von erlebter Rede*, studiu publicat mai întâiu în *Zeitschrift für Bücherfreunde*, Heft 1—2, 1924) [1].

Care este deosebirea între cele două noui feluri de « vorbire » relevate de G. Lerch și vorbirea directă și indirectă? La vorbirea directă și la cea indirectă autorul pune înainte un verbum dicendi, cogitandi, etc. (*Il dit* : « *Mon père te hait* ! » — directă, ori : *Il dit que son père la haïssait* — indirectă) și prin aceasta aruncă răspunderea celor spuse în sarcina persoanelor sale, prin chiar acest verbum dicendi, cogitandi, etc., care vine dela ele. La vorbirea impropriu directă, dimpotrivă, suprimă acest verbum dicendi, cogitandi, etc., și ne prezintă cele spuse de persoanele sale ca și când le-ar lua în serios, ca și când ar fi vorba de fapte. și nu numai de vorbe și gândiri (*Il pro-*

---

[1] În nota de pe p. 208 Walzel nu găsește tocmai potrivit termenul « erlebte Rede » introdus de Lorck și amintește de încercarea lui Curt Blass (*Die Literatur*, 27, 572 sq.) de a-l înlocui cu « mittelbare Dacht ».

Dintre celelalte studii ale lui Walzel, cuprinse în acest volum, ne interesează din punct de vedere sintactic : *Schicksale des lyrischen Ichs*, p. 260—276 (publ. mai întâiu în 1921) și *Wege der Wortkunst*, din *Idealistische Neuphilologie, Festschrift für Karl Vossler zum 6 September 1922*, Heidelberg, 1922, p. 33—53.

testa : *son père la haïssait* — impropriu directă; *Il protesta* : *son père, s'écria-t-il, la haïssait* ! — impropriu indirectă). Acest lucru este posibil numai prin transpunerea poetului (autorului) în creațiunile fantaziei sale, printr'o identificare cu ele (p. 108) [1].

Leo Spitzer. Fără a fi propriu zis un elev al lui Vossler, chiar combătând, cum am văzut, exagerările elevilor acestuia, totuși Leo Spitzer are vederi asemănătoare cu ale școalei vossleriene. Încă din 1910 a publicat un studiu de stilistică (*Die Wortbildung als stilistisches Mittel*) pentru a se ocupa apoi în rândul întâi cu astfel de studii și cu chestiuni de sintaxă. Atât stilistica, cât și sintaxa au profitat mult pe urma studiilor lui Spitzer, precizându-li-se hotarele și felul cum trebue cercetate. Spitzer s'a ferit de exagerările școlii idealiste și cercetează limba mai mult din punct de vedere descriptiv, pornind din convingerea că ea ne lămurește mai curând asupra sufletului omenesc în general decât asupra celui al unui popor oarecare.

În 1914 (*Mitteilungen des Rumänischen Instituts an der Universität Wien*, I, p. 56—78 și 386—400) sub titlul 1. *Romanische Parallelen zum rumänischen « Prädikats-pleonasmus »* 2. *kaft-aụá, kaft-aklò* a relevat Spitzer câteva interesante particularități sintactice de origine stilistică [2].

Mult mai importantă, din acest punct de vedere, este lucrarea *Aufsätze zur romanischen Syntax und Stilistik*, Halle, 1918, în care tratează deosebite chestiuni de sintaxă romanică, încercând în același timp să fixeze și principii generale.

Dintre studiile din acest volum al lui Spitzer ne pot interesa aici, unde vorbim de principii, mai ales : Nr. 11 *Über syntaktische Einordnung des Individuellen unter die Allgemeinheit* (p. 145—172), în care se ocupă de așa numitul pluralis sociativus sau affectus și deosebitele echivalente ale acestuia; Nr. 13 *Über den Imperativ im Romanischen* : I. *Der gerundiale Imperativ* (p. 181—216), II. *Der historische Imperativ* (p. 116—229), III. *Zusammenfassung* (p. 229—231) revine amănunțit asupra chestiunilor discutate în *Mitteilungen des Instituts an der Universität Wien* (I, p. 57—78 și 386—400), completând și exemplele românești. Nr. 17. *Romanisch* noctem *et* diem (p. 274—280). Nr. 18. *Die syntaktischen* (ar fi mai bine *stilistischen* !) *Errungenschaften der französischen Symbolisten* (p. 281—339), întru cât simboliștii noștri au urmat în multe privințe felul de a scrie al simboliștilor francezi.

El constată că această școală tinde :

---

[1] Despre școala franceză, în această privință, cf. Ch. Bally și M. Lips.

[2] În *Dacoromania*, V, p. 498—502, a explicat printr'o origine sintactică-stilistică, dintr'un « pluralis sociativus » sau « affectus » (cf. *cântam* pers. I sg. și plur. imperf.), nu din alb. *kam* (care e neprobabil fiind, deoarece face parte dintr'un sistem de limbă cu totul străin) pe *am* « habeo ».

1. Să aibă o expresiune mai puțin clară, nehotărîtă, ștearsă.
2. Să fie interiorizată.
3. Să fie eufonică.
4. Să aibă efect surprinzător.
5. Să scurteze și să dea astfel limbii posibilități nouă.

Dintre capitolele tratate I. « Die Belebung der Präpositionen » (regenerarea prepozițiilor) aparține la 1; II « Die Vergeistigung der Konjunktionen » (spiritualizarea conjuncțiilor) tot acolo; III. « Die Adverbien als Ausdruck einer sich vordrängenden Begleitempfindung » (adverbele ca expresiune a unui sentiment secundar care se pune în evidență) și IV. « Die Gefühlsumprägung der Adverbien » (sentimentalizarea adverbelor) au de a face cu 3; totuși se datoresc unor tendințe eufonice. V. « Die Poetisierung der Normal- und Verbalformen » (poetizarea formelor normale și verbale) la 1, 2, 3, 4, 5, anume: *a*) « der Vokativ als Neuerwerbung » (vocativul ca nouă achiziție) la 5,; *b*) « der Plural » (pluralul) la 1; *c*) « die Partitivierung » (partitivarea) la 1, 4; *d*) « der Komparativ als Ausdruck der Veränderung » (comparativul ca semn al schimbării) la 5; *e*) « die Verwendung des Adverbs » (întrebuințarea adverbului) la 2 și 3; *f*) « die Indefinitän (indefinitele) la 1; *g*) « Proleptische Prädikate » (predicatele proleptice) la 4 și 5; *h*) « Infinitive statt Sätzen oder Partizipien » (Infinitive în loc de propoziții și participii) la 2, 4, 5; *i*) « Transitivierung der Verbs » (transitivarea verbelor) la 1, 4, 5; *k*) « Vernachlässigung des passiven Infinitivs » (neglijarea infinitivului pasiv) la 1; *l*) « Die Belebung des Existenzialverbs » (regenerarea verbului existențial) la 2. Nr. 19. « *Ein Ersatzwort für « Syntax »* (un cuvânt pentru înlocuirea « sintaxei ») (p. 341—345).

Pornește din definiția sintaxei dată de Ries (ed. 1894, p. 142): « Sintaxa este un cuvânt bun și clar, care corespunde desăvârșit lucrului pe care are să-l numească... Sintaxa științifică nu ne învață cum trebue construite cuvintele, ci cum sunt construite. Sintaxa nu este teoria înțelesului felurilor și formelor cuvintelor; căci opusul sintaxei nu este morfologia, ci etimologia. Morfologiei nu-i stă alături sintaxa, ci semantica; atât etimologia, cât și sintaxa se împarte în morfologie și în semantică. Sintaxa este partea a treia a gramaticii, împărțită după obiectele tratate. Ea tratează împreunarea cuvintelor în nouă unități sau construcții. Obiectul său sunt construcțiile cuvintelor; toate construcțiile și nu numai propozițiile; n i m i c decât construcțiile cuvintelor și nu și felurile și formele cuvintelor...

Sintaxa are în vedere felurile și formele cuvintelor numai întru cât este atinsă de ele natura produsului sintactic ca atare ».

După Blümel, *Einführung in die Syntax*, Heidelberg, 1914, I. « Was ist Syntax? », § 3: « Sintaxa are de a face nemijlocit ori mijlocit cu propoziția ».

§ 139. Nu aparține sintaxei tot ce este teoria propoziției... Nu este sintactic raportul înțelesului cuvintelor.

§ 140. De aceea termenul teoria propoziției nu este tocmai potrivit, dar nici sintaxă nu se potrivește totdeauna, chiar când la origine înseamnă « împreunare, construcție ». *Petre!* trebue tratat în sintaxă, cu toate că n'avem nicio împreunare sau construcție.

§ 142. Despre sintaxă = împreunare, construcție nu mai poate fi vorba de loc dacă asociindu-ne lui Wundt admitem că produsul sintactic se naște nu prin împreunare sau construcție, ci prin analiza unei « idei complexe » la origine unitare.

§ 143. Sintaxa nu cuprinde numai teoria raporturilor dintre subiect și predicat, deosebirea între propoziție afirmativă și interogativă etc., unități mai mari ca propoziții, grupe și serii în propoziție; să examinăm d. p. propoziția *Nu v'am văzut*; avem aici o analiză sau grupare în care *nu* este pus în fața întregului conținut al propoziții.

De aceea este foarte greu să aflăm o noțiune pentru toate plăzmuirile sintactice și să hotărîm precis cu ajutorul acesteia noțiunea « sintaxei ».

Cele ce spune Blümel pot convinge pe toată lumea că lauda adusă « sintaxei » de Ries nu era îndreptățită (cf. și E. Lerch, *Germ.-Rom. Monatsschrift*, VII, 99), deci trebue să căutăm un cuvânt cu care să o înlocuim.

Și E. P. Morris, *On principles and methods in Latin Syntax* (New-York, 1901) are un capitol, « The means of expressing relations », fără însă să se hotărască pentru înlocuirea sintaxei cu o expresiune cam de felul « science of relation ». Tot așa găsește la L. Bloomfield, *An Introduction to the Study of Language* (New-York, 1914) în cea dintâi propoziție privitoare la sintaxă (p. 167): « Syntax studies the interrelations of words in the sentence »[1].

Spitzer crede că aceste propoziții pot da indicații ca să găsim termenul cel mai nemerit pentru înlocuirea sintaxei.

« Sintaxa » fiind încă după o veche definiție « teoria raporturilor dintre idei », trebue numită « știința relațiilor » « Beziehungslehre »[2].

« Relație » (« Beziehung ») se găsește nu numai între cuvânt și cuvânt, ci și între cuvânt și propoziție, și astfel « teoria relațiilor »

---

[1] Sintaxa studiază interrelațiunile cuvintelor în propoziție.

[2] Spitzer nu admite nici definiția « Gruppenlehre » (Meyer-Lübke), nici « Konstruktionslehre » « teoria construcției » (Marty), nici aforismul lui R. M. Meyer (*Germ.-Rom. Monatsschrift*, 1910, p. 642): « sintaxa este între disciplinele gramaticii ceea ce este cristalografia între științele naturale: teoria fermelor artistice naturale », nici termenul « sintetică » (cf. la noi Cipariu, etc.).

(« Beziehungslehre ») va cuprinde și acele elemente synsemantice pe care Marty în ale sale « Untersuchungen zur Grundlegung der allgemeinen Grammatik und Sprachphilosophie » le-a opus « numelor » autosemantice. Marty (p. 533) numește sintaxă nu teoria propoziției, ci « cu totul în general împrejurarea că în limbă se formează și s'au format combinații de semne, care ca întreg au un înțeles (Bedeutung) sau un coînțeles (Mitbedeutung), scurt o funcție care nu le revine singuraticelor elemente » — ceea ce într'adevăr este teoria relațiilor care se nasc numai în complexul propoziției : când ceva « înseamnă împreună cu altceva », înseamnă evident numai având în vedere ceva, în relație cu ceva !

Seria unităților stabilită de Ries : sunet — cuvânt — propoziție (ca obiecte ale foneticei, morfologiei și sintaxei) este înlocuită de Spitzer prin : sunet — cuvânt — relație, unde cuvântul reprezintă în anumită măsură punctul de atingere dintre idee și sunet :

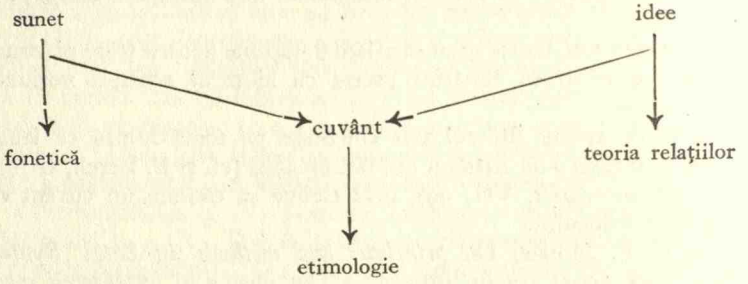

Sintaxa, înțeleasă ca teoria propoziției, nu cuprinde ceea ce Blümel numește « serii » (*Petru și Ioan*) și « grupe » (*mânia tatălui*), dar teoria relațiilor are loc pentru aceste părți de propoziție.

De asemenea se poate rezolva și chestiunea propozițiilor cu un termen (*Ioane!*), care după Blümel (§ 78 ș. u.) sunt numai « așa numite propoziții cu un termen », într'adevăr însă au d o u ă conținuturi, care sunt în relație sintactică (*Ioane!* = « *Ioane* » « *vino încoace!* »), ori, pentru a vorbi ca Walter Hoch (*Zwei Beiträge zur Lehre vom Satze*, Karlsruhe-Leipzig, 1914), « un cuvânt transformat prin întonare în propoziție ».

Prin primirea termenului « teoria relațiilor » nu mai trebue să admitem « o schimbare de înțeles tacită » a cuvintelor « sintaxă » și « teoria propoziției », cu care se declară mulțumit Blümel : mai bine un termen nou clar decât un vechiu sens fals !

S'ar putea ridica obiecția că anumite părți ale formării cuvintelor, astfel teoria compoziției, ar putea fi numită și « teoria relațiilor » : un *papă-lapte*, *supat*, *untdelemn* arată și « sintaxă » (au fost numite doar de Meyer-Lübke « Zusammenrückung » sau « Zu-

sammenfügung », cea dintâi fără îndoială reprezentând numai un caz special al celei din urmă) : în amândouă cazurile se stabilește o « relație » între cele două elemente, după el, « compuse ». Deoarece cazurile de acest fel au fost discutate și în sintaxele de stil vechiu, Spitzer crede că ele au loc și în a sa teorie a relațiilor. « Syntax cannot be sharply separated from morphology » (Bloomfield)[1]. O obiecție totuși se poate ridica împotriva noului termen, obiecția lui Schuchardt : « teoria relațiilor » este prea general spus ; în sfârșit se poate înțelege sub aceasta orice știință : trebue să se accentueze relația specială, simbolică. Ar fi de ales deci « teoria relațiilor dintre idei », deși astfel termenul ar fi greoiu și logistic.

Cuvântul « Beziehungslehre », « teoria relațiilor » de altfel nu este cu totul nou ; el se găsește, cum spune însuși Spitzer, în § 2 din *System der neuenglischen Syntax* de Deutschbein : « Syntax ist die Lehre von B e z i e h u n g e n der sprachlichen Elemente, soweit diesen ein Sinn zukommt (Wort, Satz, usw.).

Als B e z i e h u n g s l e h r e ist die Syntax streng von der Wortbedeutungs- und Formenlehre zu trennen » (« Sintaxa este teoria relațiilor dintre elementele vorbirii, întru cât acestora le revine un înțeles (cuvânt, propoziție, etc.). Ca t e o r i e a r e l a ț i i l o r sintaxa trebue despărțită strict de semasiologie și morfologie »).

Chestiuni principiale discută Spitzer și în lucrarea *Über syntaktische Methoden auf romanischem Gebiet*, publicată în revista *Die Neueren Sprachen*, XXVI, 1918, p. 323—338, care a fost supusă la o aspră critică din partea lui Lerch (*Literaturblatt für germ. u. rom. Phil.*, 1919, col. 322 ș. u.), cu toate că programul positiv al lui Lerch, trasat în *Die Aufgaben der Syntax* (l. c.) se unește în trăsăturile sale generale cu cel al lui Spitzer. După ce critică mai întâi sistemul sintactic al lui Tobler, apoi pe cel al lui Haas și Deutschbein, Spitzer, trage următoarele concluzii, care sunt în același timp și mărturisiri de credință :

« Vedem așa dar că hybris-ul (dacă pot zice așa) la cercetarea Tobler-iană sta în plecarea dela o normă logică și numai în procedarea istorică. Hybris-ul școalei lui Haas stă în ignorarea istoricului și în accentuarea exclusivă a așa numitului psihologic. De altfel amândoi înțeleg psihologia unilateral : amândoi concep psihologia ca o știință cu o valoare generală, ca logică, amândoi consideră psihologia numai ca teorie a apercepțiilor, tratează numai influența ideilor asupra formei sintactice, amândoi cad din nou în șablonul gramaticilor și încearcă să păstreze terminologia acestora, amândoi alunecă în mitologie, în vreme ce acela adoptă o logică utopistică, acesta un

[1] « Sintaxa nu poate fi despărțită în mod hotărît de morfologie ».

spirit de limbă creator fără tradiție. Dar psihologia n'are de a face numai cu idei, ci și cu afecte, voințe, năzuințe. Lucrările lui Bally și Sperber ne-au învățat, ceea ce de altfel a accentuat încă Meyer-Lübke, că există o limbă «emotivă» alături de cea intelectuală. Omul nu gândește numai logic, ci și simte — și nu este o întâmplare că Bally a scris o lucrare *Le langage et la vie*: căci vieții îi aparțin toate funcțiile psihologice ale vieții. Bally, Meillet, Vossler au arătat că există un fel de «gramaticalizare», adică, că formele la origine afective se desbracă de valoarea lor afectivă, se uzează întocmai ca și monedele mărunte, ajung fără gust și fără afect (întocmai cum metaforele se schimbă în cuvinte obișnuite), scurt *că ceeace este la origine stilistic devine sintactic*. Putem spune cu variația unei vestite propoziții: Nihil est in grammatica quod non fuerit in affecta și să concludem din aceasta: Multa sunt in grammatica quae fuerunt in stilo. Ni se va obiecta că stilistica și teoria exteriorizării afectelor în limbă nu sunt identice, căci afectele lucrează inconștient, fără intenția pe care o legăm totdeauna de cuvântul stilistică. Adevărat! Sunt înnoiri analogice care își au rădăcina în inconștient. De ele s'a ocupat mai cu seamă școala Paul-Ziemer-Tobler. Dar vorbitorul afectiv urmărește, și mai mult decât s'a recunoscut până acum, și intenții stilistice cu o înnoire sintactică. Deoarece am făcut însumi evoluția din istoric numai de felul lui Tobler, în, să-i zicem așa, *sintactician stilistic*, o desvoltare care se poate recunoaște în titlul și felul cum se urmează articolele din lucrarea mea *Aufsätze zur romanischen Syntax und Stilistik*, explic în scurt ce-mi închipui eu sub sintaxă stilistică (un gen tot așa de la întâmplare, pe care-l pun alături de sintaxa logică a lui Tobler, de cea psihologică a lui Haas): și sintaxa stilistică este *istorică*: ea cercetează pricinile stilistice ale unei expresii și caută să descopere motivele afective și emotive din care derivă înnoirea sintetică. Aceste motive emotive le consider ca normale în desvoltarea limbii, căci fiecare înnoire îi pricinuește vorbitorului incomoditate într'atâta că este justificată numai prin afect — nu ca excepții ale unei inexcepționalități logice, care nu există în limbă: orice regularizare este secundară, însăși cea în aparență logică este născută afectiv. Punctul meu de vedere stilistic-sintactic este însă și *psihologic*, întru cât se întreabă ce afecte îndeamnă sufletul vorbitorului spre înnoire sintactică. Stilistica lui Bally vorbește mai departe de «effets évocatifs» și prin aceasta vrea să zică că fiecare întorsătură de limbă ne aduce aminte de mediul («milieu») în care s'a format mai întâi — deci la o înnoire sintactică, mai ales la cele din limbile mai noui, unde documentele sunt mai dese, trebue stabilite *milieu*-urile din care derivă ea — ceea ce s'a practicat de mult la istoria cuvintelor, mai ales în domeniul lexicologiei germane. În acest chip se descopere tonul la origine stilistic al unei înnoiri

sintactice și limba nu este măsurată cu măsuri străine, nu este judecată cu simț de limbă străin, ci explicată din sine însăși, din păturile ei sociologice » (p. 333—335).

« Pentru mine raportul dintre sintaxă și stilistică este acela dintre uz ocazional și uz obișnuit, nu este deosebire esențială între ele : cel mult că în sintaxă se accentuează mai mult limba ca mijloc de *comunicare*, în stilistică mai mult ca *expresie* : ar trebui să vorbim deci mai curând de *sintaxa unei limbi* și de *stilul unui scriitor*. Denominatio fit a potiori. Dar că nu este o deosebire strictă între aceste două, ne arată faptul că avem numeroase lucrări despre sintaxa unui scriitor, precum și o carte de Strohmeyer « Der Stil der französischen Sprache ».

« Îmi pot închipui ca inversare a sintaxei stilistice, care descopere motivele stilistice ale unei înnoiri gramaticale, o stilistică sintactică, în care se examinează și se arată cuceririle sintactice ale fiecărui scriitor, cum anumite procese psihice condiționează anumit stil și prin aceasta o sintaxă proprie : această încercare am cutezat să o fac pentru simboliștii francezi și am găsit, de pildă, că felul constant și consecvent în care ei întrebuințează propozițiile tinteşte la o volatilizare a înțelesului acestora, anumită nesiguranță flotantă în raporturile de spațiu, timp și cauză, întocmai cum creația poetică a simbolismului iubește conturele vagi. Cu aceasta am ieșit din sintaxă și am făcut stilistică — ceea ce nu mai aparține problemei pe care mi-am propus-o : de a discuta metodele de cercetare *sintactică* în domeniul romanic » (p. 338).

Multe observații interesante din punct de vedere sintactic și stilistic ne dă în *Italienische Umgangssprache*, Bonn und Leipzig, 1922, în care, ca și Wunderlich în *Unsere Umgangssprache*, încearcă « să explice cea mai mare parte a fenomenelor limbii italiene comune din elementele constitutive ale dialogului între două ori mai multe partide » în patru capitole : I. « Die Eröffnungsformen des Gesprächs ». II « Sprecher und Hörer ». A. « Höflichkeit (Rücksicht auf den Partner) ». B. « Sparsamkeit und Verschwendung im Ausdruck ». C. « Ineinandergreifen von Rede und Gegenrede ». III. « Sprecher und Situation ». IV. « Die Abschlussformen des Gesprächs »[1].

Studiile sale « stilistice », înțelese în felul arătat mai sus și scrise între 1918—1928, și le-a strâns Spitzer în două volume cu titlul *Stilstudien* : I. *Sprachstile*; II. *Stilsprachen*, München, 1928. Volumele acestea cuprind, după mărturisirea autorului, spre deosebire de *Aufsätze*, aceste « etape și faze ale fixării progresive ale unui

[1] Un studiu asemănător a scris pentru limba latină, utilizând și cercetările lui Bally, J.-B. Hofmann, cu titlul *Lateinische Umgangssprache*, Heidelberg, 1926 (v. mai amănunțit în *Bibliografie*).

tip sintactic » care « din domeniul stilului individual » trece « în cel al sintaxei », cum le caracterizează Vossler (*Ltbl. f. germ. u. rom. Phil.*, 1919, col. 244), mai mult « studii de stil », deosebind « stiluri lingvistice » (v. I), deci « întipăriri stilistice ale anumitor stări sufletești în amănuntele limbii familiare » (p. IX), și « limbi stilistice », deci « sisteme de exprimare pe care și le-au format unele spirite alese în limba lor individuală » (ibid.). Cuvântul « stil » are sensul general de « întrebuințare conștientă a unui mijloc de exprimare pentru un anumit scop » (p. X). În lupta dintre idealiști și pozitiviști alege calea mijlocie a « idealismului pozitiv » sau a « pozitivismului idealist » (p. X), documentându-se cu citatele de care are nevoie pentru a convinge.

Dintre studiile din volumul I ne interesează, din punct de vedere românesc, Nr. 2. *Asyndetische Vergleiche im Italienischen und Rumänischen* » (p. 12—18), în care se insistă asupra comparațiilor de felul lui *singur cuc*, *șade pup*, care nu înseamnă însă « wie ein Wiederhopf » (cf. *pup*, *pop*), *doarme tun*, cf. și *mi-s cince de sătul*, *a sta furcă*, *înghețat bocna*, *înghețat ciont*, *plin ochiu*, *negru corb*; Nr. 4. *Über Personenvertauschung in der Ammensprache* » (p. 26—38), în care se explică exemple de felul lui *Vino încoace*, *mă* și *mă-sa e vinovată pentru greșala copilului* (p. 33—34). Fără a da și exemple românești, sunt utilizabile și pentru sintaxa românească studiile Nr. 1. *Attributive Areihung von Substantiven im Französischen* (p. 1—11); Nr. 14. *Das synthetische und das symbolische Neutralpronomen im Französischen* (p. 160—222); Nr. 15. « *Romanisch facit er 'sagt' — Zur Bewertung des Schöpferischen in der Sprache* » (p. 223—257) [1], etc.

Dintre studiile din volumul II relev în rândul întâi pe cele două principale: Nr. 1. *Sprachwissenschaft und Wortkunst* (p. 1—17, apărut mai întâi în *Faust*, 1925—26, fasc. 6, pp. 22—33) [2] și Nr. 12.

---

[1] Citez din *Dicț. Acad.* II, 18: « Nu te chiamă Andronic? » El feace: « Așea mă chiamă » (Dosofteiu, *Viețile Sf.*, 56, 2, unde se găsește foarte des). *Apoi ușa dela tindă se deschide și Stoica intră înnăuntru.* « *A!... Văru' Culai!* » *făcu el, dând cu ochii de Pleșea* (C. Sandu, *Săm.* V, 91). « *Doc!* » *făcu țiganul* (Contemporanul, II, 782). *Vine nunul cel mare... Din pistoale dând, Și din puști tunând, Pe dumneavoastră lăudând, Și făcând oamenii*: « *Amin* » (Sevastos, *Nunta la Rom.*, 114/28). « *Bre!* » *făcu împăratul*, « *zi, aicea zac(e) oșcioarele bietului fecior!* » (Stăncescu, *Basme*, 112/12), unde se adauge: « Se pare că la început întrebuințarea aceasta a verbului *face* era posibilă numai când urma după o exclamație: *făcu ah! bre!* s. *dec!* etc. este deci a se compara cu *făcu scârț! hop!*, etc. cf. A, II, 50. Mai târziu pare a se fi generalizat, ajungând la aceeași funcțiune ca și franc. « faire » = « dire, répondre ».

[2] Cf. ceea ce scrie Winkler în *Die Neueren Sprachen*, XXXIII, 407 sq. (*Die neuen Wege und Aufgaben der Stilistik*), răspunsul lui Spitzer în *Ltbl. f. germ. rom. Phil.*, 1926, col. 89 sq., și replica lui Winkler, *ibid.*, col. 267 sq.; de asemenea darea de seamă a lui S. Pușcariu, *Dacoromania*, IV, p. 1324.

Wortkunst und Sprachwissenschaft (p. 498 — 535; publicat mai întâi în *Germ.-Rom. Monatschrift*, XIII 1925, pp. 169—186) [1].

Spitzer arată că lingvistica s'a interesat puțin de arta cuvântului, pe care a lăsat-o mai mult în sarcina literaturii și a esteticei. Acest punct de vedere însă este greșit, căci « jucându-ne » cu limba (întrebuințând cuvintele în înțeles impropriu, etc.) putem ținti efecte artistice. Dar cercetătorii literari n'au pregătire lingvistică, iar lingviștii sunt prea puțin pregătiți din punct de vedere estetic ca să se poată dedica stilisticei, care stă la granița istoriei literare și a lingvisticei. Împotriva separatismului celor două soiuri de învățați, unii naturaliști, ceilalți spiritualiști, au luptat mai ales Vossler și Croce, care privesc limba mai mult ca expresiune decât ca mijloc de comunicare, și astfel o apropie de estetică. Într'adevăr limba este înainte de toate comunicare, arta înainte de toate expresie, limba înainte de toate socială, arta individuală. Deci numai după o mare desăvârșire a respectivelor discipline poate fi tratată limba și ca expresie, arta și ca mijloc de comunicare, căci într'adevăr « poporul face poezia și poetul vorbește ».

Individul, de care se ferește Wölflin, este ținta lui Vossler. Spitzer își consideră încercările sale ca realizări ale teoriilor lui Vossler. Latura artistică a limbii a trebuit să fie privită de lingvistică mai întâi teoretic, pentru a o putea trata apoi științific artiștii cuvântului. Vossler are în vedere mai mult « vorba » decât « limba », mai mult ἐνέργεια decât ἔργον — lui Spitzer îi trebue numai să se transpună în sufletul marelui vorbitor, al poetului, pentru a asista la actul de creație lingvistică. Cercetările dela acest fel sunt dela sine înțeles istorice, istorice sufletești, deci stilistice. Dar înnoiri stilistice individuale se moștenesc întocmai ca însăși limba (« limba trăită », « erlebte Rede »). Nu putem înțelege stilul de odinioară decât alcătuind o icoană t o t a l ă a unui stil (d. p. al unui scriitor), unind tot ce este remarcabil din punct de vedere stilistic la un autor și aducându-l în legătură cu personalitatea sa. Tot așa se definesc și dialectele ori se descriu fețele : nas ascuțit, o gură largă nu-i dă posesorului niciun drept la originalitate, numai unirea multor trăsuri caracteristice alcătuește înfățișarea specială a unei fețe, a fizionomiei, în vreme ce deducții ca « nas ascuțit » = « voință energică », etc., ne pot duce în rătăcire. De aceea Spitzer are oarecare neîncredere în explicarea stilistică, formulată definitiv, a unor fenomene gramaticale izolate, deoarece acestea, în ansamblul lor, pot să aibă cu totul altă înfățișare, o formă gramaticală poate să ascundă cele mai variate îmbolduri sufletești :

[1] Cf. criticile : A. Meillet, *Bull. de la Soc. linguistique de Paris*, XXVII, 1927, p. 17 ; Weisberger, *Indog. Forsch.*, XLIV, p. 310; I. Iordan, *Revista revistelor*, 1927, p. 161 ; v. și observațiile lui S. Pușcariu, *Dacoromania*, IV, p. 1324—1325.

d. p. fragmentele de propoziții plac atât impresionismului, cât și expresionismului. Acolo a adus mlădiere în impresie, aici strigăt strident. E vorba deci de noi timpuri cu nou spirit stilistic.

Acest fel de cercetare este important nu numai din punct de vedere stilistic, ci și lingvistic, căci limba comună, cum se știe, nu este decât o încrucișere de limbi individuale, gramaticalizarea deosebitor acte de limbă — și actul poetic nu este decât un act de vorbire —, orice înnoire pleacă dela indivizi creatori: nihil est in syntaxi quod non fuerit in stylo; sintaxă, gramatică nu sunt decât stilistică fixată.

Pentru a arăta reoglindirea sufletului în individualitatea stilistică, a stilului personal în stilul unei limbi, putem proceda practic în două chipuri. Ori pornim dela cuvânt și tragem concluzii în privința personalității care stă îndărătul lui, ori invers, dela aceasta la cuvânt. Amândouă căile își au primejdiile lor. Dacă explicăm psihic o particularitate lingvistică, putem să-i atribuim ceva ce nu este în ea, întru cât orice particularitate lingvistică poate fi explicată în mai multe chipuri.

În cazul al doilea, socotind caracterizarea literară ca dată și căutând reoglindirea acesteia în limbă, putem să ajungem la exagerarea de a vedea în orice fenomen lingvistic confirmarea caracteristicei stabilite apriori. Pentru a corecta aceste exagerări, e bine ca 1. după ce am întregit constatarea lingvistică cu cea literară, să încercăm și calea inversă; 2. particularitatea observată într'un stil individual să o comparăm cu alta a aceluiași stil.

Studiile 6. *Sprachmengung als Stilmittel und als Ausdruck der Klangphantasie* (p. 84—124) și 7. *Pseudoobjektive Motivierung bei Charles-Louis Philippe* (p. 166—207) sunt interesante aplicări ale vederilor lui Spitzer asupra stilului indirect liber pe care-l consideră ca tip intermediar între cel direct și indirect și caracterizând o atitudine când subiectivă, când obiectivă a scriitorului. De acest fel de stil s'a mai ocupat Spitzer și în studiul *Zur stilistischen Bedeutung des Imperfekts der Rede* (*Germ.-Rom. Monatsschrift*, IX, 1921, p. 58—60), unde remarcă cu drept cuvânt că stilul indirect liber este un procedeu literar prețios: de o parte atenuează subiectivitatea autorului, transformând-o în povestire narativă, de altă parte dă vorbirii mai multă realitate.

Mai amintesc articolele: *Bestimmter Artikel im Anruf und Ausruf und Verwandtes*, publicat în *Revista filologică*, I, Cernăuți, 1927, p. 41—50, care poate fi utilizat ca îndemn pentru cercetare de fenomene similare și în limba românească; *Rum. câte 'je'* (*distributiv*) din *Revista filologică*, II, 1928, p. 99—101, asupra căruia vezi cele ce am scris tot acolo, p. 315—317; *Rum.* p(r)e, *span.* á *vor persönlichen Akkusativ-objekt*, în *ZRPh.*, XLVIII, 1928, p. 423—432; *Die 1. Pers. Imperfecti und am 'habeo'* », în *Dacoromania*,

V, pp. 498—502, unde vede în *am* « habeo » mai curând un « pluralis sociativus » sau « affectus » gramaticalizat (cf. *cântam* pers. 1 sg. și 1 plur. imperf.) decât imitația albanezului *kam*, care ar fi trebuit să fie împrumutat dintr'un sistem de limbă străin.

H. Sperber. Un bun cercetător al stilului individual, tovarăș de muncă al lui Spitzer (cf. lucrarea *Motiv und Wort*, Leipzig, 1918) este Hans Sperber, care totuși consideră limba în primul rând ca mijloc de comunicare. Lucrările sale mai cunoscute sunt : *Über den Einfluss sexueller Momente auf Entstehung und Entwicklung der Sprache*, în *Imago*, I, 405 sq. (cf. L. Spitzer în *Wörter und Sachen* V, 1923, p. 206 și u.); *Über den Affekt als Ursache der Sprachveränderung. Versuch einer dynamologischen Betrachtung des Sprachlebens*, Halle a. S., 1914, și, în 1923, *Einführung in die Bedeutungslehre*, Bonn und Leipzig, 1923. După Spitzer limba și-a pierdut tot mai mult intonația afectivă originală, transformându-se cu timpul numai în mijloc de comunicare. Totuși afectele și-au rezervat un rol destul de important în viața limbii : numeroase schimbări ale acesteia, evoluția ei în mare parte este pricinuită de afecte, fie prin intervenția activă ori prin cea negativă a acestora (cf. eufemismele, etc.) [2].

Ca și pe terenul religiei, artei, modei, jocului, psihologia înnoirii este aceeași și în limbă : se ivește un nucleu la un individ sub influența afectelor care tind spre expresivitate, acesta se întinde apoi într'un cerc mai mare, fiindu-i favorizată întinderea tot prin afecte, și în sfârșit se uzează și este înlocuit cu altul nou tot prin afecte. Nu numai cuvintele, ci și formele flexionare și construcțiile sintactice pot fi purtătoare de afect și să arate în acest caz tendința de a-și întinde terenul pe socoteala altor forme flexionare sau construcții sintactice lipsite de afect. În toate cazurile schimbările se întâmplă la fel. În sintaxă deci : construcțiile cu afect puternic, care la început pot fi rare, își extind terenul, slăbindu-le în același timp afectul pentru a ajunge pur comunicative și prin urmare înlocuibile cu altele purtătoare de afect (cf. la noi formele de acuzativ : simplu, cu *pe* și *la*, etc.).

Pentru Sperber « soarta unui cuvânt atârnă cel puțin tot atâta de accesoriu (Nebensinn) și de timbru afectiv (Gefühlston), cât de însemnarea-i fundamentală (Grundbedeutung) » (*Einführung in die Bedeutungslehre*, p. 3).

De asemenea consociațiile, legăturile asociative ale cuvintelor între ele hotărăsc dacă un cuvânt poate fi întrebuințat în anumite

[1] Cf. Fr. Slotty, *Der sogen. Pluralis modestiae*, *Indog. Forsch.*, XLIV, 1927, p. 185 ș. u. și Spitzer, *Aufsätze*, p. 144 ș. u.

[2] Influența « afectului însoțitor » (Begleitgefühl) asupra schimbării înțelesului cuvintelor o relevă și Iul. Keller, *Grundlinien zu einer Psychologie des Wortes und Satzes*, *Progr. Mannheim*, 1907.

împrejurări ori nu [1]. De timbrul afectiv, fiindcă felul și tăria acestuia are mare influență asupra faptului că o expresie se întrebuințează des ori rar, ori relevat sau accentuat (ibid., p. 3). Sperber i se asociază lui J. Stöcklein, care în studiul său *Bedeutungswandel der Wörter*, München, 1898, a arătat că schimbările de înțeles nu se pot face în cuvânt ca element de limbă izolat, ci în cuvânt ca parte a unei propoziții (p. 22), deosebind trei stadii : 1. stadiul întrebuințării dese a unui cuvânt într'o anumită legătură, prin ceeace i se asociază o anumită idee (nouă) (p. 23), și într'adevăr, dacă băgăm de seamă, prilejul pentru nașterea de sensuri noui îl dau desele întrebuințări ale unui cuvânt în aceeași frază sau în grupe de fraze înrudite de aproape; 2. stadiul consociațiilor stabile sau fixe; 3. stadiul noului înțeles luat prin întunecarea consociațiunilor (p. 24). La teoria lui Stöcklein trebue numai să se adauge că, afară de consociațiile din propoziție, este hotărîtoare și aceea a situației (p. 25).

P. Kretschmer. O bună orientare asupra problemelor fundamentale ale studiului limbii ne dă P. Kretschmer, *Die Sprache* (în *Einleitung in die Altertumswissenschaft*, ed. Alfred Gercke și Eduard Norden, I. Band, 6. Heft), Leipzig u. Berlin, 1923. Afară de partea « generală » (« I. Allgemeines », p. 6, 1—12), care cuprinde capitolele : 1. « Philologie und Sprachwissenschaft », 2. « Methoden und Quellen der Sprachwissenschaft », « Chronologie der sprachlichen Vorgänge », « Sprachgeschichte », « Die Grammatik », « Quellen der griechischen und lateinischen Sprachgeschichte », în care discută chestiuni interesante și pentru sintaxă (influența logicei și punctul de vedere psihologic în tratarea sintaxei, importanța afectului în sintaxă, etc.), din partea II (« Die Hauptkapitel der Grammatik ») ne interesează capitolul « Syntax » (p. 6, 55—64). Kretschmer ne arată aici pricinile pentru care sintaxa a fost mai puțin studiată decât alte părți ale gramaticei, ne dă prețioase indicații în privința metodei sintactice (trebue să pornim dela limba vorbită, să întrebuințăm alături de metoda comparativă și logică pe cea psihologică, care alcătuește cea mai importantă reformă în studiul sintaxei), se ocupă de problema definiției propoziției și de istoria ei, încercând să dea o definiție nouă : « der Satz ist eine sprachliche Äusserung, durch die ein Affekt oder Willensvorgang ausgelöst wird » (p. 6, 60), de deosebitele tipuri de propoziții, insistând în special asupra propozițiilor interogative și a modului cum s'a format modulația tonului în ele (p. 6, 60—62), asupra frazei și a nașterii hypotaxei (p. 6, 62—64).

Th. Kalepky. Th. Kalepky, un distins elev al lui A. Tobler, care, afară de numeroase studii de amănunt asupra sintaxei franceze,

[1] Asupra importanței accesorului, a consociațiilor în desvoltarea limbajului pe urma funcțiunii sugestive a acestuia, cf. acum merituoasa lucrare a lui Fr. Paulhane, *La double fonction du langage*, Paris, 1929.

a publicat și o seamă de studii sintactice și stilistice de interes mai general (de ex. *Mischung indirekter und direkter Rede*, *ZRPh.*, XXIII, 1899, p. 491 ș. u.; *Zum « style indirect libre »* (*« verschleierte Rede »*, *Germ.-Rom. Monatschrift*, V, 1913, p. 608—619, despre care a fost vorba mai înainte, în legătură cu Lerch, Lorck, Bally, Lips, etc.), *Sind die « Verba impersonalia » ein grammatisches Problem?*, *Die Neueren Sprachen*, XXXV, 1927, p. 161—175), în vremea din urmă a încercat să construiască un nou sistem gramatical în lucrarea *Neuaufbau der Grammatik als Grundlegung zu einem wissenschaftlichen System der Sprachbeschreibung*, Leipzig u. Berlin, 1928. Lucrarea este împlinirea unei făgăduieli făcute cu 30 de ani în urmă. Combătând pe H. Paul, dar fără a se abate prea mult dela el, și adoptând punctul de vedere al lui Wundt, dar fără a-l urma în toate privințele, lucrarea lui Kalepky ne reamintește adeseori cunoscutele *Beiträge zu einer Kritik der Sprache* și *Die Sprache* ale lui Fr. Mauthner, *Algebra der Grammatik* a lui A. Stöhr, dincolo de care nu prea trece decât foarte rar (dintre cei mai noi amintește doar pe K. Bühler), greșeală pe care i-o impută cu drept cuvânt Ernst Otto în articolul *Der Neuaufbau der Grammatik*, publicat în *Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen*, 84. Jahrgang, 155. Band, 1929, pp. 22—26.

Gramatica lui Kalepky tinde să fie o gramatică « descriptivă », cum cere școala Saussure-iană, deosebindu-se de punctul de vedere istoric și psihologic-genetic. Pentru noul său punct de vedere are nevoie de o nouă terminologie, pe care încearcă s'o creeze, cu toate că-și dă seama că este mai bine să păstreze terminologia veche și greșită, dacă recunoști numaidecât ce intenționează să numească ea.

Pentru Kalepky limba, în sens larg, este « un mijloc de înțelegere între ființele vii », nu este alcătuită numai din « cuvinte », ci din « tot ce poate servi pentru înțelegerea reciprocă », deci și din sunetele naturale (« interjecții »), modulația tonului, gesturi, mimică, etc. Alături de limba vorbită, care se adresează auzului, există și o limbă a ochiului, gustului, mirosului, pipăitului. Limba vorbită n'a renunțat niciodată la elementele ei primitive : sunete naturale (« interjecții »), modulația tonului, gesturi, mimică, etc., ci acestea alcătuesc o parte integrantă și nelipsită din ea. Orice gramatică care nu ține socoteală de acest fapt este sortită să nu poată fi întrebuințată cu folos.

Nu « forma externă », ci « înțelesul » hotărește ce este o propoziție : « cea mai mică parte de comunicare prezentată ca întreg.» (« das kleinste vom Sprechenden als in sich abgeschlossen dargebotene Mitteilungsstück »), sau, mai scurt, « cel mai mic întreg de comunicare cu înțeles » (« Satz ist das kleinste Mitteilungsganze ») (E. Otto crede că ar fi mai bine « Satz ist das kleinste Sinnganze », deci « cel mai mic întreg de înțeles »; să se compare însă și definiția lui

Vossler : « cea din urmă şi cea mai simplă unitate în care putem vârî o gândire logică »). De aceea « echivalentele de propoziţie » propuse de Wundt nu se pot admite.

« Subiect » pentru Kalepky este « procesul » (Vorgang), iar predicat « comunicarea » despre acesta (Mitteilung); cf. de ex. *Minunat* ! spus în legătură cu o întâmplare oarecare.

Putem spune că o expresie nu este nici când eliptică dacă ea, într'o situaţie dată — eventual sub influenţa modulaţiei tonului, mimicei şi gesturilor —, este înţeleasă deplin de ascultător. Nu există propoziţii e l i p t i c e, ci numai propoziţii r e d u s e sau s c u r t e (« Knappsätze » sau « Kurzsätze »). Aşa sunt invitaţiile în formele în care se prezintă ele de obiceiu; cf. « *Dă-mi* ! », *Nu-mi dai*?, *Vreai să-mi dai*?, *Mi-ai putea da* ! sau *Mi-ai putea da*?, germ. *Singen* ! ung. *hallgatni* !, rom. *Tăcere* !, chiar greşitul *nu se râde* !, Alături de *Te invit* (*rog*, *îţi poruncesc*, etc.) *să-mi dai*, etc., care sunt propoziţii abundente (« Reichsätze), dar nu cele mai obişnuite.

Deosebirea obişnuită a propoziţiilor în afirmaţii, întrebări şi invitaţii, nu este făcută avându-se în vedere fiinţa, ci numai forma lor, deci m i j l o c u l de exprimare al comunicării intenţionate.

Nici deosebirea în propoziţie principală şi secundară nu este bună, pentrucă nu trebue să avem în vedere cum s'a născut aceasta din urmă (să se compare de ex. propoziţia parantetică, care, din punctul de vedere al înţelesului, are întocmai rolul propoziţiei secundare), ci cum se prezintă într'o anumită epocă în limbă : trebue avut în vedere punctul de vedere d e s c r i p t i v, nu cel i s t o r i c. Ceeace se consideră ca propoziţie secundară nu este decât o propoziţie aparentă (« Scheinsatz ») sau pseudopropoziţie (« Pseudosatz »). Propoziţiile secundare nu sunt decât părţi de propoziţie analizate în formă de propoziţie (« aufgelöster Satzteil als Knappsatz », « Satzteilauflösung », « aufgelöster Satzteil », « satzförmiger Satzteil »); cf. *aştept sosirea lui* şi *aştept să sosească* alături de *aştept*, *să sosească* !; *aştept* şi *sosească* alături de *aştept*, *aşadar sosească*, germ. *Ich erwarte seine Ankunft* şi *Ich erwarte dass er ankommt* (la origine *Ich erwarte das 'er ankommt'*), etc., fără a prejudicia prin aceasta chestiunea genetică, anume ce a fost original : substantivul verbal ori forma analitică).

Termenii subiect şi predicat sunt întrebuinţaţi în gramatică de obiceiu cu înţeles greşit, transpunându-se întrebuinţarea lor dela propoziţiile primare la cele secundare, iar problema e complicată prin deosebirea între subiect gramatical, logic şi psihologic.

Orice propoziţie este « predicatul » fonetico-fiziologic (numit de unii « corelat ») al ideii complexe (conţinutului conştiinţei) care formează subiectul (cf. *Minunat!*, faţă de ceea ce se întâmplă). Ra-

portul dintre *Ion udă* (*florile*), *doarme*, *cade* nu este de limbă, « elocutiv », ci metafizic-pragmatic, este raportul « agentului » (Täter, Vollführer, Träger) unui « proces » (Vorgang), față de acest proces găsit prin analiză și comparație.

Afară de acești termeni putem vorbi doar de « atribut » — « adverbul » trebue să dispară din terminologia gramaticală —, de « atribuția » și « subsumpțiunea » unor însușiri stabilite în legătură cu o ființă sau un proces.

Atribuțiunea sau subsumpțiunea este condiționată de felul membrilor în care poate fi analizat conținutul conștiinței :

1. Existențe reale și închipuite sau nume de acțiune (*nomina actionis*, substantive verbale);

2. Procese (întâmplări, acțiuni, etc.);

3. Relații sau raporturi exprimate prin flexiune (caz, etc.) și prin cuvinte de relație (« prepoziția » este un termen greșit, căci există și prepoziții postpuse, ca și « conjuncția »).

4. Fapte, stări sau situații parțiale considerate ca părți ale conținutului de conștiință analizat.

Cuvintele sunt numai unul din numeroasele mijloace de exprimare întrebuințate de limbă, dar ele nu exprimă totul. Pentru a se ajuta în legarea ideilor parțiale, limba își creează legături permanente, aglutinând elementele apropiate și slăbite din punctul de vedere al înțelesului și întrebuințând analogia și contaminarea.

Așa s'a născut și « articolul definit », care, prin slăbirea înțelesului și a formei sale, a ajuns să fie un simplu « afix » (de obiceiu « prefix », în română, albaneză, bulgară, avară, suedeză și unele dialecte rusești, « prefix ») și nu are altă funcție decât de a-i aduce aminte ascultătorului că ființa sau lucrul, despre care este vorba, nu-i este necunoscută, ci, mai mult ori mai puțin, îi este prezentă în minte sau spirit.

Combinația nu se restrânge la ideile parțiale, ci cuprinde și propoziții mai scurte, lipindu-le prin geminație, trigeminație, etc. (*Au plecat, cred, la plimbare*; *m'am întâlnit cu el, sunt acum trei săptămâni*; *mi-a prezentat nu știu pe cine*, etc.).

Substantivul sau adjectivul predicativ prezintă ideea parțială ca fiind caracteristică pentru agent în cursul procesului (subsumpțiune relativă), nu pentru proces (subsumpțiune absolută; cf. *copiii dorm liniștiți în paturile lor* și *copiii dorm liniștit în paturile lor*).

În « impersonale » trebue să vedem « forme verbale obișnuite » cu agentul (subiectul) slăbit ca formă și înțeles (cf. germ. *es*, fr. *il*, engl. *it*). Ele nu pot fi numite « fără subiect », ci mai curând « pseudo- », « fictiv- » sau « suggestiv-subiective ». De altfel avem și « obiecte » de același fel (germ. *es*, fr. *en*, *y*, etc.); cf. și rom. *A șters-o*; exemplul dat de Kalepky, *El le simte și le face toate pe tăcute* = « Er macht's alles bei sich selber ab », este mai puțin potrivit.

Nu există « conjuncții » în sensul « cuvinte de legătură » între cuvinte și propoziții exprimând idei parțiale și complexe. Ele nu sunt decât cuvinte cu înțelesul slăbit (cf. lat. *sic* > rom. *și*: *A plecat și va sosi*; *i-am poruncit și nu vrea să facă*, chiar dial. *trabă și margă* = « trebue să meargă » (în Bihor), menite să « marcheze » că cuvântul sau grupa de cuvinte, înaintea cărora stau, formează o unitate cu cele precedente. Ca și așa numitele « prepoziții » ele sunt « cuvinte de relație », un fel de « prepoziții retrospective », exprimând nu raportul celor spuse mai înainte față de cele ce urmează, ci pe al celor ce vor urma față de cele spuse mai înainte, și putând fi : *a*) aditive, *b*) cauzale, *c*) adversative, *d*) disjunctive. La origine pot fi prepoziții sau grupe prepoziționale (*de* > *de cum*, *de când*, *dacă*, *deci*, etc.), relative sau interogative (*că*, *ci*), pronumele identității (*însă*), « prepoziții improprii » (*fără*).

În general cuvintele sunt de trei feluri : nume de existențe : ființe sau lucruri (Gegenstandsangaben), de procese (Verlaufsangaben) și de relație (Verhältnisangaben), sau în termenii gramaticali obișnuiți : substantive, verbe și cuvinte de relație. Ele pot fi cu înțeles deplin (Vollwörter), ori cu înțeles redus (Knappwörter). Cuvinte cu înțeles deplin sunt substantivele, verbele, cu înțeles redus adjectivele, adverbele.

Formele de caz ale substantivelor nu sunt numai numiri ale ființelor sau lucrurilor (existențelor) în raportul lor față de proces, ci în același timp și indicații ale procesului însuși, cum se manifestă el adică în deosebite chipuri față de acelea. Propoziția *Pater filio librum fratris dat* nu înseamnă un tată « agent », un fiu « scop », carte « obiect pasiv », etc., ci o « dare » care se manifestă la tată, fiu, carte, etc.

Grün din germ. *der Baum ist grün* nu este adjectiv, ci nume de existență, substantiv (Vollwort), egal cu *Grüne* « coloarea verde ». Și mai departe a mers în această privință limba engleză, care în general nu mai cunoaște azi cuvinte cu sens redus de felul vechilor « adjective »; când este vorba de nume de stofă, regiuni cerești, etc., chiar și cuvintele indicate prin terminațiile lor ca fiind mai înainte cuvinte cu sens redus (d. p. *golden*, *northern*, etc.) au fost înlocuite în limba de toate zilele, prozaică, cu adevărate cuvinte cu sens deplin (*a g o l d watch*, *the north coast*, fără trăsură de unire !).

Substantive proprii variabile sunt și pronumele personale ; posesivele și demonstrativele nu sunt « pronume », ci « cuvinte cu sens redus », determinative care marchează cuvintele cu sens complet la care ne gândim, când vorbim, și pot avea și formă așa numită adverbială ; « relativele » nu alcătuesc o specie deosebită de cuvinte (1. uneori lipsesc cu totul ; 2. pot fi înlocuite cu pronume personale ; 3. cu conjuncții, cf. rom. *de*, *că* ; 4. cu pronume demonstrative, și 5. cu inde-

finite); « interogativele » și « indefinitele » nu sunt pronume, ci nume de existențe (Gegenstandswörter).

Formele finite și infinite ale verbelor, ca nume ale proceselor, au rol dominant în propoziție. În verbul *scripsi*, de ex., se deosebește : 1. a g e n t u l, ca unul singur care vorbește (prin term. *-i*, care este element determinant local-numeral); 2. timpul în curs, în formă cinematografică (= aorist, perfect istoric), în vreme ce imperfectul arată o imagine momentană, în formă fotografică (niciodată imperfectul nu exprimă d u r a t a, o durată anumită; cf. fr. *le chien aboyait*; când durata este indicată prin numere, trebue să procedăm « cinematografic », punând perfectul istoric sau aoristul : *le chien aboya deux heures* sau *quatre fois ce jour-là*); 3. procesul în privința realității : modul indicativ = real; conjunctivul « ignorează » realitatea, optativul = potențial-optativ, etc.; 4. se arată dacă procesul este săvârșit de agentul însuși ori de alții asupra lui (gen verbal, formă verbală, voce, direcție activă, pasivă).

Pentru procese avem cuvinte cu sens deplin (Verlaufsvollwörter), adverbele. În vreme ce între numele de existențe cu sens redus și cele cu sens deplin trebue să existe totdeauna o a r m o n i e exterioară (acord), între cele cu sens redus și deplin ale proceselor aceasta nu există, subsumpțiunea fiind deplină. Uneori cuvintele cu sens redus nu sunt decât cazuri de nume cu sens deplin (cf. locativele, temporalele, cauzalele, lat. *Romae*, *hieme*, *metu*; rom. *față*, *noaptea*, etc.).

Cuvintele de relație pot avea razim dublu, simplu, ori să fie lipsite de razim (suspendate). Situația în care se vorbește este hotărîtoare în această privință. Cazul întâiu (*a* — *r* — *b*) [1] îl avem în *Alergați prin apă!*, *Votați pentru cutare!* (este tipul « normal » sau « școlar » și-l întrebuințăm când nu suntem chiar lângă apă ori la urnă); cazul al doilea (*a* — *r*), cu razimul înainte îl avem, în *Votați pentru!*, când suntem în fața votării pentru anumită persoană sau chestiune pe care o cunoaștem, cu razimul după cuvântul de relație, în *Prin apă!*, *Pentru cutare!*, *În sănătatea lui!* (când procesul — trecerea, votarea, închinarea — este tocmai în curs); cazul al treilea (— *r* —) îl avem în *Pentru!*, când procesul este în curs, iar persoana sau chestiunea pentru care votăm se știe.

Relația se poate combina cu locul; în acest chip ajungem să avem locative de relațiune, de ex. lat. *inde*, *ibi*, *eo* = *illo loco*, fr. *en*, *y*; rom. *față*, *față cu*, etc.

Karl Bühler. Ocupându-se de desvoltarea spirituală a copilului (*Die geistige Entwicklung des Kindes*. Ed. I, Jena, 1918; II, 1921; III, 1922; IV, 1924 [2]; *Abriss der geistigen Entwicklung des Kindes*.

[1] A = membrul întâi, *b* = membrul al doilea, *r* = cuvânt de relație.

[2] § 18. « Die Entwicklungen der Wortbedeutungen »; § 20. « Die Entwicklung des Satzes und der Satzgefüge ».

Ed. II, Leipzig, 1925) [1], Karl Bühler a ajuns să cerceteze felul cum a trebuit să se formeze dela început propoziția [2], cum vorbim, să critice teoriile propoziții date până la el (*Kritische Musterung der neueren Theorien des Satzes, Indogerm. Jahrbuch*, VI, 1919, p. 1—20) [3]. Deoarece propoziția se poate naște în deosebite chipuri (analiză, sinteză), Bühler conclude că nu este cu putință o definiție genetică a ei, ci trebue să pornim dela prestația (*Leistung*) ei deosebită. Deci, după el: «propoziții sunt unitățile de prestație sau, scurt, unitățile de înțeles simple independente, în sine încheiate, ale vorbirii» («Sätze sind die einfachen sebbständingen, in sich abgeschlossenen Leistungseinheiten oder kurz Sinneinheiten der Rede»). Definiția aceasta nu pare mulțumitoare din pricină că nu ne lămurește ce ne dă propriu zis propoziția, ce o face să fie unitate de înțeles. Într'adevăr forma propoziției este indiferentă: orice formă a vorbirii poate avea valoare de propoziție, dacă are caracterul de expresie a unui conținut propozițional.

K. Bühler stabilește și ce este sintaxa, judecând în rândul întâi din punct de vedere psihologic (*Vom Wesen der Syntax*, în *Idealistische Neuphilologie. Festschrift für Karl Vossler*, Heidelberg, 1922, p. 54—84). În psihologie el deosebește trei aspecte, socotind ca punct de plecare întâmplările, conduita spirituală a ființei și corelațiile cu plăzmuirile spiritului obiectiv (la început se avea în vedere un aspect, dela Frege două, iar Bühler e cel dintâi care stabilește trei) [4]. Constatând apoi trei direcții în care semnul lingvistic poate să aibă înțeles: vorbitor (*Kundgabe*, manifestație), ascultător (*Auslösung* reacțiune sau deșteptarea ideii sau sentimentului prin impresie, evocație), și obiect, conținut (*Darstellung*, reprezentație), deosebește în fiecare construcție de limbă cu înțeles o lege a lucrurilor și o lege a formelor [5].

Trebue să facem deosebire între relație și formă, care din punct de vedere filosofic are cel puțin trei accepții, cum se vede din corelatele ei: formă și materie, formă și conținut, formă ca aranjare, înșiruire, lege. Sintaxa, care i se pare un termen potrivit, se raportă atât la formă, cât și la înțeles, dar trebue să aibă în vedere

---

[1] § 16—§ 18.

[2] Cf. și Charlotte Bühler, *Über die Prozesse der Satzbildung, Zeitschrift f. Psychol.*, LXXXI, 1919.

[3] O lucrare de altă natură, dar cu titlu similar, este a lui W. Brandenstein, *Kritische Musterung der neueren Theorien des Nebensatzes, Indogerm. Forsch.*, XLIV, 1927, p. 117—136.

[4] Vezi lucrarea *Die Krise der Psychologie*, Jena, 1927, p. 29—62, cap. II: «Die drei psychologischen Aspekte». La p. 29 anunță o nouă lucrare, «Theorie der Sprache», «nahe zu vollendetes Buchs».

[5] Cf. și lucrarea, *Über den Begriff der sprachlichen Darstellung*, în *Psychol. Forsch.*, 3, 1923, p. 282 ș. u.

nu atât procedura de analiză a ideii complexe în idei parțiale, cât mai mult pe cea sintetică de reconstruire și combinare a imaginii verbale din părțile constitutive recunoscute ale ideii complexe în vederea înțelegerii din partea ascultătorului. Sunt două grupe de relații: asociative (Gleichungs-relationen). Cele dintâi nu sunt sintactice, acestea din urmă privesc sintagmele. Din punctul de vedere al evoluției formei propoziției, Bühler deosebește o fază de sintaxă cu propoziții de un singur cuvânt (Einwortsatz), o fază de sintaxă neflexională cu propoziții de două și mai multe cuvinte (Zwei- und Mehrwortsatz) și o fază de sintaxă flexională (flexionale Syntax). Trecerea dela faza I la faza II o formează propozițiile născute din cuvinte-propoziții geminate (*mama papa!*, *au weh!*). La trecerea dela faza II la faza III cuvintele sunt flexionate la început agramatical (*agrammatismus infantilis*) [1] și analogia are un rol covârșitor atât în flexiunea, cât și în topica cuvintelor.

« În ce privește formarea propoziției și desvoltarea sintagmelor, din punct de vedere științific nu se știe nimic mai mult decât ceea ce ne bate la ochi dela început. Se așează propoziție lângă propoziție și, deoarece conjuncțiile aproape lipsesc cu totul, avem impresia coordonării. Că ceeace urmează este o desvoltare (explicare) ori o determinare mai de aproape, restrângere, condiție, motivare ori altceva, trebue să o ghicim din conținut, situație și ton. Apariția subordonării propozițiilor însemnează un mare pas înainte, nu numai în vorbire, ci și în gândire. El a fost făcut de către copiii cu bună pregătire lingvistică, observați până acum înainte de împlinirea anului al treilea... În general au premers propozițiile temporale și relative, care exprimă relații mai mult externe, și întrebările indirecte, foarte importante pentru copii, au urmat apoi propozițiile cauzale, condiționale și finale. Cele mai multe greutăți le pricinuesc, după observațiile lui Stern, propozițiile condiționale ireale » [2].

---

[1] Cf. asupra acestei chestiuni lucrarea lui A. Liebmann, *Agrammatismus infantilis*, în *Arch. für Psychiatrie*, 34, 1901, p. 240—252.

[2] *Abriss*, p. 132; cf. și *Les lois générales d'évolution dans le langage de l'enfant*, *Journal de psychologie norm. et pathol.*, XXIII, 1926, p. 597—607, autoreferatul unei conferințe în care se desvoltă aceleași idei, dându-se o privire generală asupra desvoltării limbii copilului din punctul de vedere al frazei. Relativ la cartea soților Stern (*Monographien über die seelischen Entwicklung des Kindes*: I. *Die Kindersprache*. Eine psychologische und sprachtheoretische Untersuchung. Ed. III. Leipzig, 1922, c. XII. « Sprachanfänge » și XIII. « Die Entwicklung des Satzes », p. 157—207; II. *Erinnerung, Aussage und Lüge in der ersten Kindheit*. Ed. III. Leipzig, 1922), Bühler face următoarele observații interesante din punct de vedere sintactic: « Cl. și W. Stern, în merituoasa lor carte privitoare la limba copiilor, au adunat și cercetat cu grijă toate propozițiile de două și mai multe cuvinte, cunoscute atunci dela copii observați în mod vrednic de încredere, pentru a afla legile structurii lor.

E. Husserl. Înțelesul care alcătuește partea internă a limbii nu este numai o particularitate a acesteia, ci și a logicei. Deși înțelesul gramatical nu este identic cu cel logic, totuși nu se poate tăgădui importanța cercetării înțelesului logic pentru cel al limbii. După cercetările elevilor lui Brentano, mai ales ale lui Marty, mai importante în această direcție sunt rezultatele la care a ajuns Edmund Husserl în ale sale *Logische Untersuchungen*, I și II, 1, Halle, 1913; II, 2, 1921, și *Philosophie als strenge Wissenschaft* (*Logos*, I). Husserl se ridică împotriva psihologiei naturaliste, împotriva năzuințelor de a întemeia concepția despre lume în rândul întâi pe cunoștințele științelor naturale și afirmă independența domeniului semantic de orice psihic (punctul de vedere psihologic a fost susținut începând dela Steinthal de Paul, Wundt, Dittrich, Noreen, Stahl în *Syntax des griechischen Verbums*, Deutschbein în *Sprachpsychologische Studien*, De Saussure în *Cours de linguistique générale*, etc.). Limba trebue cercetată deci nu numai din punct de vedere psihogenetic (istoric), ci și fenomenologic (semantic), pentrucă ea are nu numai cauze fiziologice, psihologice și istorice culturale, ci totodată și aprioristice logice; așa dar, va cerceta nu numai legătura cauzală (psihogenetică) a conținuturilor conștiinței, ci și pe cea logică. Husserl dedică un capitol deosebit « gramaticii pure » (« Der Unterschied der selbständigen und unselbstständigen Bedeutungen und die Idee der reinen Grammatik », I, 1, p. 294—342), o gramatică « aprioristică », « pur-logică » (*aprioristische, rein-logische Grammatik*), care « așează numai schela pe care fiecare limbă faptică, urmând parte motive general omenești, parte empirice, care întâmplător se schimbă, o umple și o îmbracă în deosebite chipuri cu material empiric. Oricât ar fi de hotărîtă în acest chip din punct de vedere empiric prin conținutul real al limbilor istorice, ca și prin formele lor gramaticale, fiecare este legată de această schelă; și astfel

---

Lucrurile nu s'au clarificat cu totul; cred că pentru un lingvist pregătit, din punct de vedere psihologic, ar fi o întreprindere cu folos să atace din nou chesiunea mai întins și cu mijloace auxiliare mai nouă. Înainte de toate ar trebui cercetate mai cu grijă și ritmul, tempo și melodia limbii, căci astăzi încă nu știm nimic cum își achiziționează copilul aceste mijloace de exprimare deosebit de importante, cum le stăpânește și cum le valorifică din punct de vedere sintactic la formarea de propoziții. Aceste mijloace auxiliare trebue să apară clare și pline de înțeles înainte de declinare, conjugare și de celelalte feluri de flexionare sintactică a cuvintelor. Unele lucruri privitoare la structura propozițiilor primitive sunt acum cunoscute și înțelese, d. p. foarte mult favorita coordonare antitetică, adică propoziții în care se afirmă ceva și apoi, dimpotrivă, se neagă înadins, invers: *stul nei nei — schossel* = « ich will nicht auf den Stuhl, sondern auf den Schoss; *gosse nicht puppe hohn kleine ja* = « ich will nicht die grosse, sondern die kleine Puppe hollen »; *olol pa nä, ich pa ja* = « Rudolf nicht, sondern ich selbst soll ein paar (Süssigkeiten) bekommen » (p. 127).

cercetarea teoretică a acesteia trebue să formeze una din temeliile pentru cea din urmă clarificare a fiecărei limbi în general »[1].

Walter Porzig. Walter Porzig încearcă să aplice la sintaxă îndemnurile teoretice ale lui Husserl în lucrarea *Aufgaben der indogermanischen Syntax* (*Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft. Festschrift für Wilhelm Streitberg*, Heidelberg, 1924, p. 126—151), după ce cu un an mai înainte s'a ocupat în amănunt de așa numita « *Innere Sprachform* » (*Der Begriff der inneren Sprachform, Indogerm. Forsch.*, XLI, 1923, p. 150—169).

Scopul principal al lui Porzig este să arate independența legilor fenomenelor sintactice de fenomenele psihice care le însoțesc totdeauna (p. 129; cf. și *Indogerm. Forsch.*, XLI, 1923, p. 154).

După părerea lui Porzig, ceea ce ne interesează în rândul întâi în limbă nu este expresia externă ori manifestarea fenomenului psihic, ci raportul acesteia față de realitate, ceea ce înseamnă sau înfățișează (meint) expresia. Această facultate a unei expresii de a n u m i sau înfățișa o bucată de realitate se numește înțeles. Vom deosebi deci la o expresie :

1. Exprimarea ei externă prin sunete.
2. Fenomenele psihice pe care le manifestă.
3. Înțelesul ei.

Cu cea dintâi se ocupă gramatica, cu a doua psihologia limbii și cu a treia semasiologia. Ca și semasiologia, și logica se ocupă de înțeles, dar ea judecă dacă este « corect » ori « fals » în raport cu starea de fapt, în vreme ce semasiologia înfățișează numai ființa și structura acesteia, fără considerare la ce și întru cât îi corespunde ca conținut (p. 131—132).

Când vorbim de înțeles, ne obișnuim să avem în vedere de cele mai multe ori numai conținutul. Totuși, pentru lingvistică, este cel puțin tot atât de importantă forma înțelesurilor, felul cum înfățișează o expresie starea lucrurilor. Același conținut, d. p. *Cesar*, poate fi dat în deosebite forme. În propozițiile *Brutus a ucis pe Cesar* și *Cesar a fost ucis de Brutus*, *Cesar* înfățișează de fiecare dată o stare de fapt identică, în cel mai strict înțeles al cuvântului (p. 132).

Totuși din punct de vedere lingvistic există o deosebire, și anume o deosebire care ține în mod foarte esențial de sfera înțelesului : conținutul *Cesar* este socotit sau înfățișat de fiecare dată în chip foarte deosebit, anume odată ca obiect, altădată ca subiect. Aceste deosebite feluri în care o expresie poate înfățișa o bucată de realitate le numește Porzig forme semantice. Forme semantice sunt d. p. subiectul și predicatul, obiectul și atributul, dar și substantivul și

[1] Asupra filosofiei lui E. Husserl, vezi: N. Bagdasar, *Edmund Husserl*, *Revista de filosofie*, București, vol. XIII (seria nouă), Nr. 1, Ianuarie-Martie 1928, p. 7—36, în special p. 27 ș. u.

adjectivul, concret și abstract, perfectiv și imperfectiv, etc. Din acest punct de vedere se poate răspunde ușor și întrebării dacă noțiuni ca subiect și predicat aparțin psihologiei, lingvisticei ori logicei. Deoarece acești termeni înseamnă forme semantice, n'au ce căuta în psihologie, în loc de «subiect psihologic» spunem deci mai bine cu Wundt «idee dominantă». De logică se țin acele noțiuni numai întru atâta, întru cât toate conținuturile și formele semantice pot fi supuse unei judecăți logice. Patria lor proprie și terenul principal al întrebuințării lor este dimpotrivă în lingvistică, cu deosebire în semasiologie.

Deosebirii în conținut semantic și formă semantică îi corespunde în mod firesc și o împărțire a teoriei înțelesurilor în două discipline: mai întâi o teorie a conținuturilor semantice, deci semasiologia sau semantica, și apoi o teorie a formelor semantice, adică a subiectului și a predicatului, acuzativului și dativului, activului și pasivului. Această teorie se chiamă din timpurile cele mai vechi, sintaxă (p. 133).

Pentru a stabili granițele sintaxei, Porzig examinează pe scurt felurile formelor semantice.

Ele se pot prezenta ca înțelesuri singuratice ori ca sintagme sau forme compuse, ale căror părți singuratice sunt și ele înțelesuri (cf. *regele a murit*, *barba împăratului*, etc.). De felul celor dintâi sunt interjecțiile, care nu sunt numai «comunicare», apoi vocativele. În timpuri preistorice au fost și imperativele, care în timpul istoric au ajuns sintagmă semantică, întru cât numesc atât o acțiune, cât și o anumită persoană ca subiect al acesteia. Înțelesuri simple sunt și propozițiile de felul lui *Foc!* Ele înseamnă o stare de fapt complicată, dar o înfățișează ca simplă; deci înseamnă situația complexă ca atare, fără ca înțelesul în sine să mai fie analizat. Așa se prezintă limba copilului în cele dintâi trei sferturi din anul al doilea. Cele vreo 40 de cuvinte, de care dispune copilul, au înțelesuri simple și înseamnă simplu s i t u a ț i i, nu stări de fapt analizate (p. 133—134). Despre aceste cuvinte nu putem spune dacă trebue considerate substantive ori verbe, subiecte, predicate ori obiecte. Nici nu ne putem gândi la forme semantice, deoarece acestea se pot ivi numai în sintagme, și aici mai întâi fără formă. Formele construcției ca și ale singuraticelor sensuri în care se analizează sensul complex se pot recunoaște numai în sintagmă (cf. *omnia praeclara rara* = subiect, atribut, predicat). Ele (subiect, predicat, obiect, atribut, determinații adverbiale, etc.) se numesc funcțiuni semantice (p. 135).

Afară de acestea avem categorii semantice (substantiv, adjectiv, verb, gen, concret, abstract, perfectiv și imperfectiv, etc.), care sunt cu totul deosebite de cele dintâi (substantivul numește un lucru

fără a fi totdeauna subiect, adjectivul numește o însușire fără a fi totdeauna atribut, poate fi și predicat etc.) (p. 135).

Înțelesul nu este decât însușirea semnului de a denumi realitatea și semnul, întru cât este chiar semn și nu o simplă manifestare, este totdeauna semn pentru un înțeles. Aceasta se raportă atât la conținutul semantic, cât și la forme. Nu pot fi forme gramaticale sinonime ori cu două înțelesuri. Formele semantice rezultă numai din analiza cât se poate de precisă și din interpretarea formelor gramaticale (timp, gen, etc.).

Sintaxa (descriptivă) ar trebui să înceapă cu analiza propoziției simple, deci a unei sintagme încheiate. Va trata mai întâi despre structura propoziției, despre propozițiile nominale și verbale, construcția activă și pasivă, felul complementelor propoziției, impersonale, etc. Din acestea ar rezulta dela sine funcțiile semantice, despre care s'ar tratat amănunțit în capitolul al doilea, deci despre felurile relațiilor obiectului, atributului, despre relațiile adverbiale, etc. În acest capitol ar intra deci ceeace se numește teoria cazurilor. În locul al treilea ar trebui să se trateze categoriile semantice, deci substantiv, adjectiv, pronume, timpuri, moduri, statul acțiunii (aspect), etc. În sfârșit, în capitolul din urmă ar trebui să se trateze s i n t a g m e l e, ca sintagme sau grupe semantice de ordin mai înalt. În acest chip s'ar înfățișa într'o metodă unitară întregul sistem al formelor semantice. Nu trebue să ne temem de imputarea de « Mischsyntax » și putem îmbrățișa tot ce în conformitate cu simțul corect ar trebui considerat ca chestiune sintactică (p. 139—140).

« Propoziția este o sintagmă semantică a cărei formă ne înfățișează starea de lucruri ca încheiată » (p. 142). « Propozițiile cu structură simplă », ca interjecțiile, vocativele, forma primitivă a imperativului, nu pot fi considerate ca propoziții, căci în realitate și în sensul cel mai strict nu au decât un înțeles simplu (p. 140). Despre un cuvânt ca *au* !, care nu numai manifestă durerea ci înseamnă și situația de a avea sau simți durere, e greu de spus dacă este substantiv ori verb, subiect ori obiect. Are un înțeles, dar nu unul format. Dar oare este altfel când cineva, căzând în apă, strigă : *ajutor!?*

Putem spune că vorba noastră, în acest caz, este, după forma sa gramaticală, substantiv, putem construi chiar o propoziție în care ea formează obiectul — dar toate acestea nu schimbă faptul că ea nu însemnează decât situația strigării după ajutor. Ascultătorul care o interpretează după înțeles, nu poate să înțeleagă din ea decât această situație ca simplă; orice altă analiză specială, că primejdia vine dela apă, foc, șarpe ori hoți, nu este cuprinsă în ea. Este de recomandat deci ca astfel de expresii cu înțeles notoric simplu să nu fie considerate ca « propoziții » (p. 140—141).

Sintagmele semantice formează în propoziție deosebite grupe, construcții atributive, prepoziționale, chiar compuse, etc. Care este forma anumită a unei sintagme sintactice pentru ca ea să poată fi considerată propoziție? De obiceiu se consideră ca atare numai forma semantică predicativă; celelalte forme, care apar independent, sunt, la o analiză mai amănunțită, numai propoziții necomplete, adică au o formă care presupune o anumită sintagmă semantică, dar nu este exprimată întreagă sintagma (cf. *Bună dimineața!* sc. *Bună dimineața poftesc* sau *doresc!*). Uneori aceste propoziții necomplete nu sunt analizate predicativ, ci atributiv (*Nori negri! Blăstămată ființă!* nu înseamnă «sunt, se văd nori negri!, «ci «norii sunt negri», «ființa este blăstămată») [1]. Condiția ca să putem considera o anumită sintagmă ca propoziție este ca forma ei semantică să fie încheiată (p. 141—142).

Impersonalele, privite din punct de vedere semantic, nu sunt fără formă, ci sunt fără îndoială verbe. Afară de aceea ele prezintă totdeauna un subiect în forma sintetică în însăși forma verbală, în forma analitică un pronume anaforic (prepus). Ele sunt deci sintagme semantice cu formă predicativă: ὕει (*pluit, plouă*) este tot așa de bine propoziție ca și φεύγει (*fugit, fuge*) și *es regnet* ca și *es kommt*. Deosebirea nu este în forma semantică, ci în conținutul semantic al lui *er* și *es*. *Er* înseamnă un subiect hotărît, *es* unul nehotărît, subiecte sunt amândouă și forma sintagmei semantice este predicativă. Ceea ce-i corespunde din punct de vedere psihologic lui *es*, deci ceeace manifestă el, va stabili psihologia. Interpretările sunt deosebite: în gr. ὕει μὲν ὁ Ζεύς; v.-i. *varsanti meghāh*; germ. mod. *das dumme Wetter will schon wieder regnen*; rom. *plouă o ploaie strașnică*. Dar deși, în caz concret, din punct de vedere psihic n'avem decât ideea simplă «ploaie», aceasta nu schimbă faptul că înțelesul expresiei nu este simplu, ci avem a face cu o sintagmă semantică analizată predicativ (p. 142—143).

Dintre problemele de cercetat în sintaxa indo-europeană, Porzig relevă necesitatea stabilirii sistemului cazurilor, în special al prepoziționalelor; studiul precis al modurilor, statului acțiunii, timpurilor etc.; chestiunea legăturii abstractelor verbale cu derivația, recomandând în loc de termenii «concret» și «abstract» pe acei de «nomina agentis» și «nomina actionis»; pentru sintaxa istorică: ființa și rolul articolului (acel de a substantiva: substantivele fără articol aproape nu mai sunt simțite ca substantive (p. 148), cf. *Ferdinand a fost rege* și *Ferdinand a fost regele*), nașterea categoriilor

[1] În cazul întâi întregirea se face cu predicat verbal, în al doilea cu predicat nominal.

noui, naşterea verbului, etc.; pentru sintaxa comparată: comparaţia sistemelor înrudite, etc.

Înainte de a termina cu şcoala germană, trebue să mai pomenesc două lucrări: una cu caracter ştiinţific care, deodată cu o seamă de păreri originale ale autorului, caută să dea o privire generală asupra situaţiei actuale a lingvisticii şi a filosofiei limbii în Germania, cealaltă de popularizare.

H. F. J. Junker. Cea dintâi este lucrarea lui Heinrich F. J. Junker, *Die indogermanische und die allgemeine Sprachwissenschaft*, publicată în *Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft. Festschrift für Wilhelm Streitberg*, Heidelberg, 1924, p. 1—64. Pentru Junker limba nu este decât un mijloc de exprimare şi comunicare a spiritului, căci «se înţelege că într'un timp în care filosofia se consideră după fiinţa sa tocmai «cercetare a formelor»[1] şi limba este tratată ca cea dintâi şi cea mai importantă dintre «formele simbolice»[2]; într'un timp când psihologia gândirii părăseşte căile unei înfăţişări naturale atomistice şi nu mai consideră formele sufleteşti ca exemple de adiţiune, ci ca totalităţi de natură compusă, complexe în sine, care se determină şi condiţionează reciproc[3] — se înţelege că tocmai într'un astfel de timp şi lingvistica îşi îndreaptă privirea asupra problemei formei şi a raportului dintre formă şi conţinut». «Corpului limbii» îi opune «funcţiunea limbii»[4] şi încearcă să facă folositoare vederile scoase din raportul acestora pentru explicarea anumitor fenomene ale desvoltării limbii. Urmând trăsăturii principiale idealiste a timpului nostru, ne întoarcem şi în lingvistică dela pozitivismul[5] care cercetează numai apropiatul şi căutăm şi găsim asociere la acea concepţie mai spiritualistă a limbii cum o reprezintă Wilhelm von Humboldt sub influenţa lui Kant» (p. 4—5). Din acest punct de vedere cercetează Junker: fiinţa formei limbii, (p.5—6); fiinţa limbii, insistând asupra deosebirii dintre vorbire sau vorbă (Sprechen, parole), limbă (Sprache, Gesamt-

---

[1] J. Geyser, *Eidologie oder Philosophie als Formenkenntnis*, Freiburg, 1921, Einleitung.

[2] E. Cassirer, *Philosophie der symbolischen Formen*. I. Teil: *Die Sprache*. Berlin, 1923.

[3] R. Hönigswald, *Die Grundlagen der Denkpsychologie*, München, 1921; O. Selz, *Zur Psychologie des produktiven Denkens und des Irrtums*, 1922, Teil I: *Über die Gesetze des geordneten Denkverlaufs*, 1913; K. Bühler, *Krit. Musterung der neueren Theorien des Satzes*, *Idg. Jahrb.*, VI, 1919.

[4] W. Horn, *Sprachkörper und Sprachfunktion*, *Palaestra*, 135, Berlin, 1921.

[5] K. Vossler, *Positivismus und Idealismus in der Sprache.*, Heidelberg, 1904; acelaşi, *Sprache als Schöpfung und Entwicklung*, Heidelberg, 1905; acelaşi, *Grenzen der Sprachsoziologie. Erinnerungsgabe für Max Weber*, I, 1923, p. 361 ş. u.

sprache, langue) și limbaj (Individualsprache, langage) și primind sistemul lui Bühler în privința actului vorbirii [1]; felurile limbii; vorbirea (vorba) ca întreg; părțile și întregul; propoziția ca întreg; schema propoziției; structura propoziției; tipicul structurii propozițiilor; propoziție și cuvânt; cuvânt și sunet.

În privința felului cum se naște propoziția și care ne poate conduce la o definiție genetică a propoziției, admite rezultatele cercetărilor lui Otto Selz, după care forma lingvistică se ivește pe rând și « de fiecare dată în legătură de timp cu fiecare fază de determinare a ideii gândirii ». Selz numește acest proces « formularea în formă de faze » (phasenweise Formulierung) și observă : « În general se poate spune că raporturile dintre vorbire și gândire se arată aici ca reciproce. Părțile f i x a t e ale formulării lingvistice determină tot atât direcția înaintării gândirii, cât și invers, faza de fiecare dată a determinării ideii gândirii atrage după sine procesele de formulare lingvistică corespunzătoare » [2]. Ca rezultat al cercetărilor sale asupra formulării lingvistice, însuși Selz stabilește următoarele (spre deosebire de Wundt) :

« I. Reproducerea propoziției, care se întâmplă dacă conținutul lingvistic este stabilit deja înainte de începerea formulării și trebuia numai să fie reprodus.

II. Formarea propoziției la care conținutul lingvistic trebue găsit din nou. După cum conținutul de gândire trebue găsit din nou ori este stabilit de mai înainte, avem aici două cazuri :

A) Conținutul de gândire este dat și nu trebue decât să fie analizat în scopul formulării. Acesta este cazul formulării analitice (ulterioare).

B) Conținutul de gândire trebue găsit din nou ca și cel de limbă. În opoziție cu cele două probleme amintite până aici, a reproducerii propoziției și a formării propoziției, la conținutul de gândire stabilit, pentru problema a treia, a formării propoziției, când conținutul de gândire trebue găsit, am găsit două deosebite forme de soluție :

a) formularea în faze, la care nașterea gândirii și formularea lingvistică înaintează deodată, paralel ;

---

[1] Junker alcătuește următorul tablou, pentru caracterizarea acestei concepții:

Activitate :	Direcție :	Persoană :	Sferă :	Grupe :
1. comunicare	expresivă	eu	emoțională (estetică)	dispoziție : sentiment
2. reacțiune	impresivă (reactivă)	tu	intențională (utilitară)	dorință, poruncă, întrebare, îndoială : năzuință
3. prezentare	factivă (demonstrativă)	el, ea	rațională (teoretică)	reprezentare : gândire

[2] Otto Selz, *Zur Psychologie des produktiven Denkens und des Irrtums*, Bonn, 1922, p. 307.

b) formularea sintetică (ulterioară), la care formularea sintetică intervine numai după naşterea gândirii încheiate la sintetizarea conţinutului de gândire găsit succesiv »[1]. Schemele limbii desvoltă o influenţă directivă, deşi latentă, asupra desvoltării gândirii. Ele, ca influenţă analogică, hotărăsc procesul construcţiei cuvintelor şi a propoziţiilor. Învăţarea limbii stă în faptul că se găsesc relaţii între o anumită structură a conţinutului gândirii (= înţeles) şi între o anumită structură gramaticală (= formă lingvistică) şi sunt transformate în uz. Prin aceasta este posibilă abstracţia regulilor unei limbi.

În privinţa structurii propoziţiei, porneşte dela definiţia dată de Stöhr[2], după care propoziţia este «o minune multiplă a unui singur fenomen oricât de bogat ca conţinut» («eine mehrfache Benennung eines einzigen wenn auch sehr inhaltsreichen Phänomenes»), înţelegând sub acesta din urmă atât «starea», cât şi «procesul» sau «schimbarea». Numele fenomenului, care acţionează împreună, sunt părţile logice ale propoziţiei, care nu se acoper de loc ori nu se acoper de tot cu cele gramaticale corespunzătoare. Deci fiecare propoziţie gramaticală dată poate fi redusă la forma sa logic-psihologică pe care Stöhr o numeşte «structura cea mai simplă»[3]. În aceasta toate valorile logice sunt egal de importante. Nu există opoziţia dintre subiect şi predicat. Construcţia sintactică deci nu este, după Stöhr, o.c., p. 64, «nici exprimarea unei subiecţiuni, nici a unei predicaţiuni[4], nici a unei subsumpţiuni, nici a unei afirmaţiuni, nici a unei negaţiuni nici a unei analize[5], nici a unei sinteze»[6]. «Ea nu este decât numirea multiplă a unui fenomen, oricât de plin de conţinut ar fi acesta. Părţile logice ale propoziţiei sunt ca şi axele unui sistem de coordonate. Pentru vorbitor punctul de plecare este un fapt trăit, determinat într'anumit înţeles. Acest fapt este numit şi intenţionat prin fiecare cuvânt singuratic al propoziţiei (deci de mai multe ori, multiplu). Numai prin aceea că pot fi «înţelese» şi explicate în deosebite chipuri faptele trăite pot să ajungă a se exprima în limbă ceea ce înseamnă pentru «eu». Ascultătorul poate înţelege pe vorbitor, pentrucă săvârşeşte aceeaşi coordonare de cuvinte şi astfel înţelege ca înţeles intenţionat punctul de încrucişare al raporturilor date prin conţinutul cuvântului» (p. 45—46).

---

[1] *O. c.*, p. 361.

[2] Dr. Adolf Stöhr, *Algebra der Grammatik*, Leipzig u. Wien, 1898, p. 64; *Lehrbuch der Logik*, 1910, p. 116; *Psychologie*, 1922, p. 442.

[3] Stöhr, *Logik*, p. 108: «Es handelt sich hier nicht um die historisch älteste, sondern um die logisch klarste, also technisch primitivste Stufe des Satzbaues. Es ist gar nicht notwendig, dass diese einfachste Form jemals historisch gewesen ist».

[4] Ca în propoziţiile complete ale limbilor indo-europene.

[5] Wundt.

[6] Paul.

Propoziția fiind o unitate și o totalitate în același timp, trebue să apară ca o formă (Gestalt). Întru cât are părți relevate și nerelevate, care sunt supuse efectului legilor ritmice, e vorba de o formă analizată și, deoarece părțile ei sunt subordonate numai uneia, e vorba de o formă centralizată (zentrierte Gestalt) [1] (p. 48).

În privința tipicului structurii propoziției, după ce face o critică cărții lui Z. Wyplel, *Wirklichkeit und Sprache.* Eine neue Art der Sprachbetrachtung, Wien u. Leipzig, 1914, care, utilizând numai materialul oferit de limbile învățate în școală, stabilește tipuri de propoziție potrivite cel mult pentru limbile indo-europene, căutând greșit în limbă realitatea empirică în locul celei a înțelesului, Junker încearcă să fixeze el tipurile principale ale propozițiilor, având în vedere raportul dintre formă și realitatea înțelesului.

Deosebește două tipuri principale :

a) tipul de mutație (genetic, dinamic);

b) tipul de relație (de coordonație s. coordonare ori static).

Conținutul semantic al propoziției se poate raporta la :

a) Mutație (proces, s c h i m b a r e) :

α) aspect;

β) timp.

Categoria verbelor.

b) Raport (relație, o r d i n e) :

α) partea față de întreg (raport sau relație parțială);

β) posesia față de posesor (raport sau relație posesivă);

γ) lucrul față de loc (raport sau relațiune locală).

Categoriile conjuncțiilor și prepozițiilor.

c) Situație (stare, condiție) :

α) obiecte (lucruri, persoane). Categoria numelor;

β) însușiri.

Categoria adjectivelor.

d) Circumstanțe sau împrejurări (grad, mod). Categoria adverbelor.

În ce privește p r o c e s u l schimbării și a situației, se poate deosebi următoarea serie : 1. proces stabilizat sau zero (lucru, persoană); 2. proces labilizat, deci situație, condiție; 3. proces mobil, deci schimbare. În gramatică le corespund acestora : 1 numele; 2 a adjectivele, 2 b prepozițiile, conjuncțiile, 2 c adverbele, 3. verbele. Expresia sintactică privește, din punctul de vedere al

[1] Grafic, d. p. : (*der Mann*) [*hat* (*seine F r a u*) *geschlagen*] = (x^1 .x^2). [x^3.(x^4.A).x^5]. Atenția este îndreptată spre *Frau*, care este centrul propoziției. — J. B. Hoffmann, în introducerea la Stolz-Schmalz, *Lat. Gramm.* [5], München, 1926, p. 31, § 30, rezumă astfel definiția lui Junker : « Der Satz ist eine zentrierte, gegliederte Gestalt, entstanden aus der Eigenart der erlebten Wirklichkeit des Sinnes».

conținutului (procesului), ori m u t a ț i a (schimbarea), ori situația, ori, în sfârșit, relația (ordinea). Cele dintâi două sunt condiționate « obiectiv », cea din urmă « subiectiv ». Dar amândouă punctele de vedere se angrenează.

Propoziția primitivă (adică relativ neanalizată) se prezintă ca o formă lingvistică (propoziție de un cuvânt). Unitatea ei este numai formală; de altfel ea este de mai multe feluri: 1. expresia unei schimbări: *Komm! Schau!*; 2. Expresia unei situațiuni: *Feuer!* (lucru), *Freunde!* (persoană), *Scheusslich!* (calitate); 3. expresia unei relațiuni: *Fort!*, *durch!*, *los!*; ori 4. expresia unei circumstanțe: *Wahrhaftig!*, *vraiment!*

Diferențierea formală a expresiilor de mutație rezultă din: *a*) relevarea și numirea punctului de plecare sau începutului unui proces (« subiect »); *b*) din relevarea și numirea scopului unui proces (« obiect »), unde, după împrejurări, putem deosebi un scop imediat (« obiect în acuzativ ») și unul mai îndepărtat; *c*) din relevarea și numirea determinațiunilor mai apropiate și mai depărtate.

Propozițiile din timpul mutațiunii trebuesc înțelese și interpretate pornind dela verb. Primitive sunt imperativele (*hilf!*), impersonalele (*pluit!*), participiile preteritale (*stillgestanden!*).

Deosebim verbe active, care se leagă cu un nume ori cu un adverb, și pasive. Activele au totdeauna agens, actio și actus sau effectus. Ideea exprimată prin ele poate fi însă exprimată și nominal (cf. *der Schmied schmiedet die Sense* și *des Schmiedes Anfertigung der Sense*). Activ este *der Soldat* (auctor, effector) *zerbricht das Schwert* (actus, effectus); pasiv: *das Schwert* (effectus, factum) *zerbricht*. Pasivul nu trebue să aibă numaidecât o formă proprie (cf. germ. *er leidet*, lat. *patior*; germ. *er scheint böse sein*, — lat. *videtur*); el poate fi înlocuit prin: *a*) intransitiv, *b*) reflexiv (*il se fait*) ori *c*) prin *man* și echivalentele lui.

Tipul de mutație Î (S) — P — S (O) *der Soldat ergreift das Schwert* poate fi exprimat în timpul de relație astfel: *der Soldat legt die Hand aus Schwert*, deci Î (S) — P — 1 S (O) — 2 S (O)[1].

Tipul pentru relația dependenței:

agent ceva — Î (S) { unire / separație } P { — parte ceva 1 S (O) / — întreg ceva 2 S (O) }.

Pentru relația locală:

agent ceva — Î (S) { unire / separație } P { — lucru ceva 1 S (O) / — loc ceva 2 S (O) }.

---

[1] *Î* = început, *P* = proces, *S* = scop; în paranteze: *S* = subiect, *P* = predicat, *O* = obiect.

Pentru relația posesivă :

agent	unire	— posesor	— posesie
ceva —	separație	ceva	ceva
Î (S)	P	1 S (O) .	2 S (O)

Tipul normal are deci patru membre. Dar pot fi și forme : 1) brahilogice; 2) abundente, ca și la cele de mutație (p. 45—58).

Deosebirea dintre propoziție și cuvânt stă în felul formei pe care i-o putem acorda unui înțeles, nu în însuși înțelesul. Un cuvânt are existență independentă, plină de înțeles numai întru cât cuprinde în sine intenție de propoziție. Dar deoarece principial poate fi întrebuințat și ca propoziție monoremă, se relevă pentru conștiință ca o mărime relativ stabilă, i se opune propoziției, astfel că ne rămâne impresia că cuvântul s'ar fi ivit înaintea propoziției, iar aceasta ar fi « compusă » din cuvinte. Cuvântul însă formează un întreg independent numai în vederea anumitor principii metodice și numai ca atare poate fi desprins din propoziție și vorbire. Vocativele, imperativele, unele participii preterite și impersonalele sunt propoziții afective devenite uzuale, fixate, a căror diremitate intensivă s'a condensat în monoremitate formală extensivă. Din propoziții se pot naște iarăși cuvinte. Esențialul cuvântului deci nu este faptul că el este « simplu », iar propoziția « compusă », ci că are un înțeles mai vag, în vreme ce propoziția are un înțeles mai precis (p. 58—60).

Din punct de vedere lingvistic sunetele, care fac parte din « melodia » limbii, trebue cercetate numai întru cât sunt purtătoarele unui înțeles. Ele se comportă față de cuvânt și de propoziție întocmai ca și tonurile față de melodie. Schimbările nu ating toate sunetele în aceeași măsură. Nu se schimbă singur sunetele, ci numai sunetele ca părți ale vorbirii cu înțeles, după regulile cunoscute. Așa se explică pentru ce « legile sunetelor » nu pot învinge « analogia » (p. 60—64).

Elise Richter. A doua carte pe care trebue s'o pomenesc este *Wie wir Sprechen* de Elise Richter (ed. I, Leipzig u. Berlin, 1912; ed. II prelucrată, 1925). Această carte este o expunere instructivă populară a cunoștințelor principale privitoare la limba omenească, nașterea și desvoltarea ei, ținând seamă mai ales de teoriile lui Wundt. Din punct de vedere sintactic sunt importante mai ales capitolele privitoare la raportul dintre limbă și gândire, ideea principală, asociația, părțile principale ale ideii complexe, raportul categoriilor de cuvinte față de părțile ideii complexe, vorbitor și ascultător, topică, tradiție și creație, și alegerea mijloacelor de expresie.

Autoarea a scris și alte articole importante privitoare la sintaxa romanică, astfel : *Zur Entwickelung der romanischen Wortstellung aus der lateinischen*, Halle, 1903; *Grundlinien der Wortstellungslehre*, *ZRPh.*, Halle, XL, 1920, p. 9—61 (și în extras); *Zur Klärung der*

Wortstellungen, *ZRPh.*, XLII, 1922, p. 704—721; *Zur Syntax des rumänischen Possesiv-Pronomens III. Person*, *ZRPh.*, XXVI, 1902, p. 424—448; *Der innere Zusammenhang in der Entwicklung der romanischen Sprachen* (Beihefte der *ZRPh.*, XXVI, *Prinzipienfragen der rom. Sprachwissenschaft*, II), Halle, 1911; *Zur Entwicklung des reflexiven Ausdrucks im Romanischen*, *ZRPh.*, XXXIII, 1909, p. 135—142; *Zur Geschichte der Indeklinabilien*: 1. *Die Geschichte von* magis *im Französischen*; 2. *Indeklinabilien mit* ipse, *ZRPh.*, XXXII, 1908, p. 656—677; *Die Rolle der Semantik in der historischen Grammatik*, *Germ.-Rom. Monatsschrift*, II, 1910, p. 231 ș. u., în care propune o împărțire a gramaticei cu totul deosebită de cele obișnuite, etc.

Școala geneveză. Dintre lucrările de sintaxă generală scrise în limba franceză vom cerceta mai întâi pe cele aparținătoare școlii geneveze, atât pentru originalitatea ideilor, cât și pentru terminologie.

Ferdinand de Saussure. Întemeietorul școlii este Ferdinand de Saussure, ale cărui vederi principiale, originale și profunde, sunt cuprinse în *Cours de linguistique générale* publié par Charles Bally et Albert Sechehaye, avec la collaboration de Albert Riedlinger, ed. I, Lausanne-Paris, 1916; ed. II, Paris, 1922 [1]. De Saussure deosebește în lucrarea sa două puncte de vedere în cercetarea lingvistică. Unul privește limba ca sistem de semne (ca și d. p. alfabetul Morse, semnalele militare, formele de reverență etc.) pus la îndemâna omului pentru scopul comunicării cu semenii săi, celălalt are în vedere limba individuală pe care ne-o alcătuim fiecare din noi, ori de câte ori vorbim, din sistemul de limbă pe care l-am învățat. Face deci deosebire între langue (limbă, germ. *Sprache*, ung. *nyelv*) și *parole* (vorbă, germ. *Sprechen*, ung. *beszéd*). Limba este partea socială și intelectuală a limbajului; *vorba* este partea individuală și afectivă.

Considerată ca sistem de semne, studiat de lingvistică ca parte a semiologiei, limba ar trebui să fie după putință constantă. Dacă ea totuși se schimbă, aceasta se întâmplă pentrucă, fiind element social, se schimbă deodată cu celelalte instituții sociale. De Saussure nu se oprește decât prea puțin la pricinile sociale ale schimbărilor din limbă, cum nu insistă prea mult nici asupra geografiei lingvistice. Pe el îl interesează în rândul întâi ceeace este specific gramatical.

Având în vedere schimbările din limbă, cele două puncte de vedere arătate mai sus se încrucișează cu alte două, după care limbajul poate fi cercetat în întrebuințarea lui actuală ori în desvoltarea lui istorică, sincronic (static, descriptiv) și diacronic (istoric, evolutiv).

---

[1] Culegerea operelor lui a început să se publice în 1922: F. de Saussure, *Recueil des publications scientifiques*, Heidelberg, 1922 (*Indogermanische Bibliotek*, III, 2).

« Lingvistica statică sau descrierea unei stări oarecare a limbii se poate numi gramatică . . . ».

« Gramatica studiază limba ca sistem de moduri de exprimare; cine spune gramatical, spune sincronic și semnificativ » și, « cum niciun sistem nu stăpânește în mai multe epoce deodată », pentru Saussure nu există « gramatică istorică »; « ceea ce se numește așa, nu este în realitate decât lingvistică diacronică ».

Această definiție este mai largă decât cea obișnuită, care cuprindea numai morfologia și sintaxa, în vreme ce lexicologia era exclusă.

Oricare stare a unei limbi se întemeiază pe raporturi și diferențe între termenii lingvistici care « se desfășoară în două sfere deosebite, dintre care fiecare este generatoarea unui anumit ordin de valoare; opoziția între aceste două ordine ne face să înțelegem mai bine natura fiecăruia din ele. Ele corespund la două forme ale activității noastre mentale, amândouă indispensabile pentru viața limbii ».

« De o parte în vorbire cuvintele contractează între ele, în virtutea înlănțuirii lor, raporturi întemeiate pe caracterul linear al limbii, care exclude posibilitatea de a rosti două elemente deodată » (vezi p. 103). « Acestea se aranjează unul după altul în lanțul vorbirii. Aceste combinații, care au de suport întinderea, pot fi numite sintagme. Sintagmele se compun deci totdeauna din două sau mai multe unități consecutive (d. ex. *re-lire*; *contre-tous*; *la vie humaine*; *Dieu est bon*; *s'il fait beau temps, nous sortiron*, etc.). Așezat într'o sintagmă, un termen nu-și câștigă valoarea sa decât pentrucă este opus celui ce precedă ori celui ce urmează, ori amândurora (p. 170).

De altă parte, în afară de vorbire, cuvintele oferind ceva comun, se asociază în memorie și se formează astfel grupe, în sânul cărora stăpânesc raporturi foarte deosebite. Astfel cuvântul *enseignement* face să mi se ivească în mod inconștient în minte o mulțime de alte cuvinte (*enseigner*, *renseigner*, etc., ori *armement*, *changement*, etc., ori *éducation*, *apprentissage*, etc.); de o parte ori de alta, toate au ceva comun între ele. Vedem că aceste coordonări sunt de o specie cu totul deosebită de cele dintâi. Ele n'au de suport întinderea; sediul lor este în creier; ele fac parte din acest tezaur interior care constitue limba la fiecare individ. Noi le vom numi raporturi *asociative*.

Raportul sintagmatic este in praesentia : el se bazează pe doi ori mai mulți termeni prezenți în mod egal într'o serie afectivă. Dimpotrivă, raportul asociativ unește termenii in abstractia într'o serie mnemonică virtuală.

Din acest dublu punct de vedere, o unitate lingvistică se poate compara cu o parte determinată a unei clădiri, d. ex., o coloană; aceasta se află, de o parte, într'un anumit raport cu arbitrarul pe care-l susține; această orânduire a două unități prezente în mod egal în spațiu ne face să ne gândim la raportul sintagmatic, ea evocă compa-

rația mentală cu alte ordine (ionic, corintian, etc.), care sunt elemente neprezente în spațiu : raportul este asociativ. Fiecare din aceste două ordine de coordonare ne reamintește unele note particulare » (p. 171).

Cât privește raportul dintre sintaxă și celelalte părți ale gramaticii, Saussure observă următoarele.

« Morfologia tratează deosebite categorii de cuvinte (verbe, nume, adjective, pronume, etc.) și diferite forme de flexiune (conjugare, declinare) » (p. 185).

« Pentru a despărți acest studiu de sintaxă, se pretextează că aceasta din urmă are ca obiect funcțiile atașate la unitățile lingvistice, pe când morfologia n'are în vedere decât forma lor; ea se mulțumește d. p. să zică că genitivul grecului *phylax* « gardien » « păzitor » este *phylakos*, și sintaxa ne deslușește asupra întrebuințării acestor două forme.

Dar această deosebire este iluzorie : seria formelor substantivului *phylax* nu devine paradigmă de flexiune decât prin comparația funcțiilor atașate la diferite forme; și iarăși, aceste funcții nu pot fi socotite de morfologie decât dacă fiecăreia din ele îi corespunde un semn fonic determinat. O declinare nu este o listă de forme, nici o serie de abstracții logice, ci o combinație a acestor două lucruri (vezi p. 148) : forme și funcții sunt solidare, și este greu să nu spunem că este imposibil să le separăm. Din punct de vedere lingvistic, morfologia n'are obiect real și autonom; ea nu poate constitui o disciplină deosebită de sintaxă » (p. 186).

« Nu este logic să se excludă lexicologia din gramatică. Raporturi exprimate în unele limbi prin cazuri și prepoziții sunt redate în altele prin compuse, mult mai apropiate de cuvintele propriu zise (fr. *royaume de cieux* și germ. *Himmelreich*) ori prin derivate (fr. *moulin à vent* și pol. *viatr-ak*) ori, în fine, prin cuvinte simple (fr. *bois de chauf-fage* și rus *drovà*, fr. *bois de construction* și rus *lês*). Schimbul de cuvinte simple și locuții compuse în sânul aceleiași limbi (cf. *considérer* și *prendre en considération*, *se venger de* și *tirer vengeance de*) este de asemenea foarte frecvent (p. 186—187).

« Se poate vedea deci că, din punctul de vedere al funcțiunii, faptul lexicologic poate să se confunde cu faptul sintactic. De altă parte, orice cuvânt care nu este o unitate simplă și ireductibilă nu se deosebește esențial de un membru al frazei, de un fapt de sintaxă; orânduirea subunităților care-l compun urmează principiile fundamentale ale formării grupelor de cuvinte » (p. 187).

« În rezumat, diviziunile tradiționale ale gramaticii pot să-și aibă utilitatea practică, dar nu corespund deosebirilor naturale și nu sunt unite prin nicio legătură logică. Gramatica nu se poate clădi decât pe un principiu deosebit și superior » (p. 187).

« Interpenetrația morfologiei, sintaxei și lexicologiei se explică prin natura în fond identică a tuturor faptelor de sincronie. Nu poate să fie între ele nici o limită trasă dinainte. Numai distincția stabilită mai sus între raporturile sintagmatice și raporturile asociative sugerează un mod de clasare care se impune dela sine, singurul pe care-l putem pune la temelia sistemului gramatical » (p. 193—194).

« Tot ce alcătuește o stare de limbă trebue să poată fi redus la o teorie de sintagme și la o teorie de asociații. De aici rezultă că anumite părți ale gramaticii tradiționale par a se grupa fără efort în una ori cealaltă din aceste serii : flexiunea este evident o formă tipică a asociației de forme în spiritul subiectelor vorbitoare; de altă parte sintaxa, adică, după definiția cea mai curentă, teoria grupării cuvintelor, intră în sintagmatică, pentrucă aceste grupări presupun totdeauna două unități distribuite în spațiu. Nu toate faptele sintagmaticei fac parte din sintaxă, ci toate faptele de sintaxă aparțin sintagmaticei » (p. 188).

« Nu importă care punct al gramaticei va arăta importanța pe care o are studierea fiecărei chestiuni din acest dublu punct de vedere. Astfel noțiunea cuvântului pune două probleme deosebite, după cum o considerăm asociativ ori sintagmatic; adjectivul *grand* oferă în sintagmă o dualitate de forme (*grã garsõ* « grand garçon » *grãt ãfã* « grand enfant »), și asociativ o altă dualitate (masc. *grã* « grand », fem. *grãd* « grande »).

Ar trebui să putem readuce astfel fiecare fapt în ordinea sa sintagmatică ori asociativă, și să coordonăm întreagă materia gramaticii pe aceste două axe naturale; numai această repartiție ar arăta ce trebue să schimbăm în cadrele uzuale ale lingvisticii sincronice. Acest lucru, firește, nu poate fi întreprins aici unde ne mărginim să stabilim principiile cele mai generale » (p. 188).

Schimbările ivite în limbă în cursul timpului le cercetează lingvistica diacronică. Ele pot fi provocate de diferite pricini : rasă, influența mediului fizic, comoditate, educație, raporturi sociale și politice, influență autohtonă, modă etc. De Saussure privește sceptic aproape toate aceste pricini, deoarece, deși le putem admite influența în mod teoretic, nu putem stabili măsura în care ele produc schimbările. Accentuează în special rolul comodității și al analogiei.

Schimbările analogice sunt de natură individuală, dar procesul sufletesc care duce la ele este un element al limbii : subiectul vorbitor analizează cuvintele sau sintagmele în părțile lor reale și constante și în cele ocazionale și variabile, pe care le întrebuințează pentru creațiuni noui. Această analiză o numește Saussure subiectivă, spre deosebire de cea obiectivă a lingvistului.

În capitolele privitoare la geografia limbii, care aparține lingvisticei externe, se ocupă între altele și de diferențierea limbilor. Ivirea de

noui limbi şi dialecte este rezultatul timpului; spaţiul ne explică numai ceea ce este comun: el împiedecă mersul prea departe al deosebirilor pricinuite de timp. Undele de înnoire (în această privinţă ia ca punct de plecare teoria undelor a lui J. Schmidt) se întind ca orice înnoire pe urma faptului că se luptă între sine două puteri, una centripetală (« la force d'intercouse ») şi alta centrifugală (« l'esprit de clocher »). N'avem graniţe firești pentru dialecte: avem atâtea dialecte câte localităţi, chiar câţi indivizi sunt. Nu există graniţe de limbă firești. Cele pe care le găsim în realitate au pricini externe.

Dacă comparăm teoriile lui de Saussure cu cele ale lui Vossler şi Gilliéron « vedem numaidecât că Saussure ocupă într'o anumită măsură un loc mijlociu între acești doi din urmă. El nu este nici raţionalist ca Gilliéron, care atribue conştiinţei un rol prea mare în desvoltarea limbii, nici nu este ca Vossler, care exagerează şi mai mult creaţia artistică. Principial şi adeseori şi în amănunte el stă evident mai aproape de Gilliéron. De altă parte este interesant de stabilit că elevii lui Saussure cercetează în general aceleaşi domenii ale gramaticii ca şi ai lui Vossler, anume sintaxa în înţelesul mai larg al cuvântului. Punctul de plecare este firește deosebit: unii cred că pot găsi în acest domeniu al activităţii lingvistice numeroase dovezi pentru spiritul limbii, ceilalţi se ocupă mai ales de sintaxă şi stilistică, pentrucă aceste ramuri formează obiectul lingvisticei sincronice preferate de maestrul lor » [1].

A. C. Juret. După principiile lui de Saussure a scris A. C. Juret *Système de la syntaxe latine*, Paris, 1926 [2], lucrare socotită slabă de specialişti (Hofmann, Löfstedt ş. a.). În introducere (p. 1—12) Juret îşi defineşte sistemul, în II. arată împărţirea pe care şi-a ales-o, în III. metodele urmate şi în IV. natura caracterului obligator al tipurilor sintactice.

Lucrarea este o sintaxă descriptivă a unei epoci determinate din istoria limbii latine (dela Plaut până la Tacit), care nu ţine seamă de punctul de vedere istoric decât în măsura în care este nevoie de a se explica elementele care nu se pot înţelege cu mijloacele sintactice ale sistemului obişnuit.

Charles Bally. Dintre elevii lui de Saussure care i-au desvoltat principiile mai departe, dându-ne importante lucrări în această direcţie, cel mai credincios ideilor maestrului pare a fi Charles Bally.

---

[1] I. Iordan, *Der heutige Stand der romanischen Sprachwissenschaft*, în *Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft. Festschrift für Wilhelm Streitberg*, p. 612—613. Asupra lucrării lui Saussure, cf. Charles Bally, *Ferdinand de Saussure et l'état actuel des études linguistiques*, Genève, 1913 şi V. Bogrea, *Dacoromania*, II, p. 777—778.

[2] Lucrarea a apărut în acelaşi timp cu *Essai sur la structure logique de la phrase* a lui Ch. A. Séchehaye, şi astfel n'a putut s'o aibă în vedere.

Influența lui de Saussure asupra lui Bally se manifestă mai ales în aversiunea față de istorism, pe care îl crede o piedecă în înțelegerea limbii, și în tendința de a cerceta limba sincronic. Bally a primit dela maestrul său și alte principii, pe care de cele mai multe ori le-a modificat și desăvârșit în mod independent. Influența maestrului este mai puternică în cele dintâi lucrări ale elevului (*Précis de stylistique*, Genève, 1905 și *Traité de stylistique française*, Heidelberg, 1919; ed. II, vol. I, 1921; vol. II, 1919), se simte mai puțin în cele din urmă (studii publicate în deosebite reviste și reunite subt titlul *Le langage et la vie*, Heidelberg, 1913; ed. II, 1926) [1]; *Impressionnisme et grammaire*, *Mélanges d'histoire littéraire et de philologie offerts à M. Bernard Bouvier*, Genève, 1920, p. 261—279; *Langage naturel et langage artificiel*, *Journ. de psychol.*, XVIII, 1921, p. 625—643; *La pensée et la langue*, *Bull. de la Soc. de Lingu. de Paris*, XXIII, 1922, p. 117—137; *Langue et parole*, *Journ. de psychol*, XXIII, 1926, p. 693—701; *Note sur la langue parlée*, *Die Neueren Sprachen*, XXXV, 1927, p. 122—126, etc.

Pe Bally îl interesează mai mult vorbirea decât limba (el nici nu desparte așa de precis aceste două forme ale limbajului, ca maestrul său), mai mult limbajul comun decât cel literar, fiindcă numai acestea, adică vorbirea și limbajul comun sunt inconștiente și colective, ca și spiritul care le creează, numai acestea ne arată adevăratul raport dintre «gândire» și «limbă», căci cu cât vorbim mai inconștient, cu atât ne gândim mai puțin la felul cum spunem ceva și cu atât vom fi înțeleși mai ușor; se preocupă în rândul întâi de părțile afective ale vorbirii, deci de « studiul limbii oricui întrucât ea reflectă nu ideile pure, ci emoțiile, sentimentele, voințele, impulsiile, scurt: limba *oricui* ca mijloc de expresie și acțiune» (*Le langage et la vie*, p. 215).

Scopul pe care-l urmărește Bally este «să arate că limbajul natural își ia caracterele fundamentale ale funcționării și evoluției sale dela viața individuală și socială, a cărei expresie este. Toate fenomenele vieții fiind caracterizate prin prezența constantă, adeseori prin predominarea elementelor afective și voluntare ale naturii noastre, inteligența nu joacă în ele decât rolul, de altfel foarte important, de mijloc; urmează că aceste caractere, reflectându-se în limbajul natural, îl împiedică și-l vor împiedica mereu de a fi: o construcție pur intelectuală» (*Le langage et la vie*, p. 12). Bally

[1] Cf., d. p., *Stylistique et linguistique générale*, *Arch. f. Stud. d. neueren Sprachen*, CXXVIII. 1912, p. 87—126; *Stylistique générale et stylistique française*, *Kritischer Jahresbericht über die Fortschr. d. rom. Philologie*, XIII, 1, 1915, p. 190—210; *L'étude syst. de moyens d'expression*, *Die Neueren Sprachen*, 19, p. 1 ș. u., etc.

desparte deci clar expresiile afective de cele intelectuale. Celor dintâi le dă o importanță tot atât de mare ca și Meringer și Sperber. Ele sunt puse la temelia cercetărilor sale lingvistice, cărora le dă numele de stilistică, sub care înțelege « studiul faptelor de expresie ale limbajului organizat din punctul de vedere al conținutului lor afectiv, adică expresia faptelor de sensibilitate prin limbă și acțiunea faptelor de limbaj asupra sensibilității » (*Traité*, I, § 19). Pe această temelie face el încadrarea psihologică a cercetărilor sale și încearcă să scoată la iveală însemnătatea pentru lingvistică a studiului limbajului ca expresiune a sentimentelor și ca instrument de acțiune.

Această lucrare, scrisă într'o formă lipsită de pretenții, este una dintre lucrările lingvistice cele mai cuprinzătoare apărute în vremea din urmă.

Bally studiază *A*) « Limbajul și viața » : 1) « Funcționarea limbajului și viața », 2) « Evoluția limbajului și viața »; *B*) « Stilistică și lingvistică generală » : *a*) « Două concepții stilistice »; *b*) « Câmpul stilisticei (fonetică, vocabular, sintaxă) »; *c*) « Limbă scrisă și limbă vorbită »; *d*) « Stilistică și metodă istorică »; *C*) « Mecanismul expresivității lingvistice »; *D*) « Limbaj transmis și limbaj învățat (dobândit) »; *E*) « Limba maternă și formarea spiritului ».

De limbă, ca element social, se ocupă în articolele : « Limbajul și societatea » (*A*, 1) și « Evoluția socială și limbajul » (2).

În cel dintâi arată că « contactul cu alte subiecte are un caracter dublu : când cel ce vorbește își concentrează efortul asupra acțiunii pe care vrea să o producă și spiritul interlocutorului este ca un loc întărit pe care vrea să-l ia cu asalt; când reprezentația unui alt subiect determină natura expresiei . . . » (p. 33). Vom întrebuința una din invitațiile : *Vino!*, *Vino odată!*, *Te rog, vino! Nu vii?*, *Nu mai vii?*, *Nu vii odată? Ai putea veni!*, *Vei veni, nu-i așa? Ai să vii!*, *Ai să vii, nu-i așa?* etc. după raporturile existente între noi și persoana căreia ne adresăm, și mai ales după gradul de rezistență ori după consimțământul la care ne așteptăm.

În articolul al doilea, Bally se ocupă de unificarea limbii în raport cu desvoltarea socială. Funcțiunea limbajului este fără îndoială de a face cu putință tuturor membrilor unei comunități să se înțeleagă. Pentru aceasta este nevoie, de o parte, de un înalt grad de unificare, și într'adevăr toate limbile civilizate tind spre această țintă (p. 81); de altă parte, progresul civilizației fiind caracterizat printr'o specializare exagerată în toate domeniile de activitate, evoluția duce la diferențiere după grupele sociale, diferențiere mărită în epoca noastră și prin creșterea libertății individuale, astfel încât fiecare mediu își creiază limba sa proprie, consistând într'o terminologie și într'o frazeologie convențională, adeseori chiar în forme gramaticale deosebite (p. 83—85). Limbile speciale, nefiind despărțite geograficește, se

interpenetrează și prin urmare răspândesc în limba comună o mulțime de expresii nouă, mai izbitoare, mai afective decât cele vechi, slăbite pe urma întrebuințării, care joacă un rol aproape asemănător cu al cuvintelor dialectale și pot, ca și acestea, să împiedece unificarea idiomului.

Sistemul lingvistic este așa dar un lucru foarte complex : înaintare în unele puncte, retragere în altele, și este foarte greu de socotit, într'un moment dat, activul și pasivul unei limbi (p. 86—88).

Operațiile limbajului, transformările sociale și politice ca și desvoltarea noastră fizică și morală, scapă în mare parte observației noastre directe, cum scapă în același timp și controlului nostru. Ele sunt din domeniul inconștientului și al intuiției. Limbajul ar putea fi analizat numai dacă ar fi o operație cu totul conștientă, ceeace nu va fi niciodată.

Mecanismul vorbirii și raportul acesteia față de viața socială sunt cercetate în articolul «Limbajul transmis și limbajul învățat (dobândit)». Studiul funcționării acestui mecanism, în limbile moderne, va duce la rezultate cu totul deosebite de cele la care a ajuns metoda istorică : limbile nu vor apărea ca organisme cu totul naturale, cu funcționare automată, cu evoluție lentă și regulată, fără intervenția reflexiei și a voinței; vom vedea dimpotrivă că elementul « artificial », adică conștiința, are un rol real, deși variabil după starea socială (p. 187).

În vorbire trebue să facem deosebire între subiectul vorbitor și cel ascultător : cel dintâi este în rândul întâi activ, al doilea este mai mult receptiv; unul vrea să-și exprime gândirea și să și-o impună, al doilea încearcă să înțeleagă. Atitudinea lor față de înnoiri nu este aceeași. În general acestea par a fi mai inconștiente la vorbitor decât la ascultător. Acesta pleacă dela punctul de vedere al limbii, cu ajutorul căreia interpretează vorbirea : el observă înnoirile vorbitorului și le primește ori le respinge. În cazul întâi avem de a face cu împrumuturi sau înnoiri, pe care le introduc în limbă adulții. Ele au un rol important în desvoltarea limbii și trebue privite cu totul altfel decât cum le privesc neogramaticii, căci « teoria inconștienței absolute a inovațiilor lingvistice și-a trăit timpul . . . » (p. 188).

Din punct de vedere sintactic, Bally crede că este greu să admitem fără rezerve principiul după care, într'o stare de limbă, fiecare cuvânt, fiecare procedură de sintaxă ar avea o semnificație fundamentală pe care am întâlni-o în toate întrebuințările ei. Relevă ideea originală și nouă a lui Strohmeyer [1] de a explica un mare număr de fapte sintactice prin acțiunea sentimentului. « Sintaxa afectivă abia

---

[1] Este vorba de Fritz Strohmeyer, care în 1910 a publicat *Der Stil der französischen Sprache*, iar în 1913 *Französische Stilistik*. — N. D.

este schițată, dar se înțelege tot mai mult că logica nu ajunge pentru a explica totul ». Strohmeyer, zice Bally, « caracterizează foarte bine rolul emoției în structura frazei : elementele emotive ale gândirii tind să imobilizeze articulațiile frazei logice, adică analitice; emoția face să se uite condiția primordială a comunicării prin limbaj, anume : comprehensiunea, și orice comprehensiune se întemeiază pe procedări analitice. Urmează că, cu cât expresia este mai afectivă, cu atât mai mult tinde spre o formă ori sintactică ori dislocată. Dar uitarea raporturilor sintactice nu este datorită numai acțiunii sentimentului : într'o mulțime de cazuri este produsă prin tendința spre abstracție, și această tendință, de natură intelectuală, rezultă dintr'un schimb de funcție : asociația, cu o formă având același sens ca grupa întreagă, sfârșește prin a ne face să uităm analiza părților grupei » (cf. *Tr. st. fr.*, § 262). Expresia complexă, repetată adeseori, sfârșește prin a se bloca, dar pentru a deveni o locuțiune care designează o idee simplă. Astfel emoția a făcut din fraza *Sauve qui peut !* [1] un întreg care nu se poate descompune, o frază cu un element; dar tendința spre abstracție a redus grupele *à peu près*, *tout de suite* la adevărate locuțiuni (*à peu près* = « environ », *tout de suite* = « immédiatement ») [2]. Între cele două fenomene este o deosebire capitală : sentimentul exercită acțiunea sa sintetică asupra gândirilor; tendința spre abstracție operează asupra ideilor, fie că le simplifică și face, pe cele ce există deja, mai ușor de mânuit, fie că creiază concepte noui prin condensarea gândirilor complexe. Din punct de vedere gramatical, am putea zice : sentimentul blochează frazele, căci fraza este expresia gândirii; tendința spre abstracție blochează membrele frazei care corespund ideilor simple, căci ideile sunt unitățile din care se compune gândirea, precum membrele frazei sunt părțile din care se compune fraza. Se poate ajunge ca cele două tendințe să-și deie sprijin reciproc. Astfel în *Sauve qui peut !* emoția a amalgamat elementele, lăsând să subsiste fraza; dar în *Ce fut un sauve-qui-peut général*, această condensație a servit mai târziu pentru a forma o locuțiune echivalentă cu un substantiv sinonim cu *panique*, *fuite*, etc. (p. 123—126).

Lucrarea *Traité de stylistique française* este tratarea sistematică și în amănunte a principiilor schițate mai sus.

După mărturisirea autorului însuși, cercetarea se bazează pe două principii :

« *A*) Cel dintâiu negativ : a lupta, cât este cu putință, împotriva metodelor tradiționale pretutindeni unde acestea reduc studiul limbii

[1] Cf. rom. *fugi-încolo, vino 'ncoace, lasă-mă să te las*, etc. N. D.
[2] Cf. rom. *numai de cât, cu toate că, deși*, etc. N. D.

la o lucrare în același timp automatică, analitică și istorică : automatică prin tendința spre minim de efort, analitică prin procedarea inversă, istorică prin rutină și, ca să zicem așa, inconștient.

B) Al doilea principiu este pozitiv : tinde să arate că studiul unei limbi nu este numai observație de raporturi existente între simboluri lingvistice, ci și de relații care unesc cuvântul cu gândirea, că este un studiu în parte psihologic, întru cât se bazează pe observația a ceeace se petrece în spiritul unui subiect vorbitor în momentul în care exprimă ce gândește; un studiu însă mai mult lingvistic decât psihologic, întru cât se îndreaptă spre fața expresivă a gândirii și nu spre fața gândirii faptelor exprimate » (p. 2, § 1).

Cum se poate vedea și din definiția dată « stilisticei », pe care am reprodus-o mai sus acest termen este întrebuințat într'un sens mai larg și deosebit de cel obișnuit. Limbajul este înțeles ca expresie rezultată din combinarea constantă, și în propozițiuni diferite, a trei factori : factorul intelectual, ideile pure, factorul afectiv, emoțiile, dispozițiile subiective ale sensibilității, și în fine factorul social, care modifică expresia ideilor și sentimentelor după împrejurări, ținând socoteală de prezența reală ori de reprezentarea unuia ori a mai multor alte subiecte (respectul, rușinea, sfiala, disprețul etc. modifică într'adevăr felul nostru de a vorbi). Stilistica, ca și gramatica, are în vedere factorul afectiv, care dă expresivitate limbajului, acționând asupra sensibilității, pe care îl studiază în două chipuri : de o parte delimitând și identificând faptele de expresie, de altă parte cercetând caracterul propriu și studiind în general sistemul și funcționarea procedeelor de expresie întemeiate pe ele; în vreme ce gramatica are în vedere latura intelectuală, regulile și procedeele logice ale limbajului. Firește, sintaxa afectivă, cum este mai ales sintaxa limbii vorbite, trebue încadrată în stilistică, pe când cea intelectuală în gramatică. Dar este greu de tras un hotar între ele, din pricină că se angrenează mereu.

Asupra legăturii dintre stilistică, așa cum o înțelege Bally, și sintaxă, precum și a metodelor de urmat în cercetare, ne lămurește el la p. 256—259, § 251, din *Traité*.

« Sintaxa este înțeleasă în general ca studiul procedeelor prin care se exprimă aspectele logice ale gândirii în limbaj. Dar procedeele sintactice, ca toate procedeele formale, au și ele caracter negativ. Nu se vor găsi, într'o epocă determinată, forme sintactice (timp, mod, caz, relație prin prepoziții și conjuncții, etc.) care să nu servească decât pentru o funcție determinată; și, invers, nu se va găsi formă de gândire care să nu se reflecteze decât într'un singur chip » (cf. *Nu mă deranja, căci lucrez* — prezent; *Hanibal trece Alpii, ajunge înaintea porților Romei* — prez. istoric, perfect; *mâine sosesc în București* — viitor, etc.).

« Acum, dacă sintaxa este studiul procedeelor formale indirecte ale aspectului logic, nu este cu putință o comparație între ea și stilistică; nu pentrucă gramatica se atașează la aspectele logice și stilistica la aspectele afective ale gândirii, ci numai pentrucă nu putem compara un sistem de mijloace de expresie cu un sistem de valori expresive ».

« În schimb sintaxa poate fi altceva, dacă pleacă din punctul unde ea ajunge de obicei, dacă procedează dela gândire pentru a studia realizațiile lingvistice. În loc de a colecționa și de a clasa procedeele formale de expresie, ea poate să plece dela aspectele formale ale gândirii, sau altfel, dela ideile-forme, și să caute tipurile gramaticale pe care le îmbracă aceste idei-forme într'o limbă dată, într'o epocă anumită... Procedează deci dela sintaxă la morfologie, și dela morfologie la fonetică.

Dar această sintaxă presupune, afară de aceasta, o metodă cu totul descriptivă, care refuză deocamdată orice apropiere de metoda istorică. Nimic nu este mai funest, în materie de sintaxă, decât o confuzie de acest fel. Putem trata subjonctivul pentru sine, când facem istorie; dar într'o gramatică descriptivă, este absurd să consacrăm un capitol special subjonctivului... Singura metodă rațională consistă deci în plecarea dela modalități și dela raporturile logice presupuse la toate subiectele vorbitoare ale unui grup lingvistic și în cercetarea mijloacelor, ori care ar fi ele, pe care le pune limba la dispoziția subiectelor pentru a exprima fiecare din aceste noțiuni, fiecare din aceste modalități, fiecare din aceste raporturi.

Când sintaxa descriptivă va adopta acest mod de cercetare, ea va fi un sistem de valori și nu un sistem de procedee; atunci o comparație între ea și între stilistică va deveni posibilă; atunci de asemenea ele se vor recunoaște ca surori și vor merge mână în mână. În realitate, și toți o simțim instinctiv, în limbaj, unde totul se confundă într'o imensă sinteză, nu sunt două sisteme deosebite, unul al valorilor logice, celălalt al valorilor afective. Numai o abstracție necesară a spiritului poate să țină separate aceste două ordine de valori; această abstracție este analogă celei ce ne face să stabilim, d. p., un mod de exprimare cu totul intelectual (care, între paranteze, este însăși materia acestei gramatici ideale). Această lucrare de abstracție se justifică în întregime; ea este la baza oricărei cercetări științifice, ea nu este nici mai mult, nici mai puțin artificială decât deosebirea făcută în psihologie între aspectele intelectuale și aspectele afective ale gândirii, care în realitate, nu există deosebit; avem dreptul să scriem un tratat de stilistică, ca și cum avem dreptul de a scrie o psihologie a sentimentelor. În definitiv, unde vom ajunge dacă n'am trata prin abstracție fenomenele pe care realitatea cea mai simplă ni le prezintă totdeauna în mănunchiuri? ».

După Bally, deci « nu există deosebire de principiu între sintaxă și stilistică, ori mai exact, limita care le separă nu este trasată riguros. Aceasta nu implică nicio contradicție și se deduce a priori din aceea că un fapt de sintaxă fiind un procedeu pur formal, nu are pentru ce să nu poată exprima o formă de sentiment tot așa de bine ca și o formă de idee » (p. 251, § 253).

Astfel nu trebue să ne mirăm dacă în mai multe capitole din lucrarea sa Bally se ocupă și de chestiuni de sintaxă. Mai ales partea VI (*Le moyens indirects d'expression* = « Modurile indirecte de expresie ») și VII (*La langue parlée et l'expression familière* = « Limba vorbită și expresia familiară ») sunt aproape numai sintaxă.

Afară de capitolul privitor la legătura dintre stilistică și sintaxă, reprodus aproape în întregime mai sus, mai amintesc :

§ 253. *La syntaxe « affective »* (p. 261).;

§ 254. *Exemples de faits syntactiques à valeur affective* (p. 261—263);

§ 255. *Exemples tirés de textes suivis* (p. 263—265);

Paragrafele privitoare la « i n t o n a ț i e » :

§ 257. *Caractère symbolique et expressif de l'intonation* (p. 267—268);

§ 258. *Facteurs phoniques qui constituent l'intonation* (p.268—269);

§ 259. *L'exclamation et l'interrogation* (p. 269—270);

§ 260. *Deux termes extrêmes de l'évolution sémantique* (p.270—271);

§ 261. *Les « mots » exclamatifs* (p. 272—273);

§ 262. *La phraséologie exclamative* (p. 273—275);

§ 263. *Généralités sur l'étude des faits d'intonation* (p. 275—276);

§ 264. *Etude spéciale des faits d'exclamation* (p. 276—277);

Paragrafele privitoare la « e l i p s ă » :

§ 265. *Définition* (p. 278);

§ 266. *Origine psychologique de l'ellipse* (p. 278—279);

§ 267. *Expression incomplète de la pensée* (p. 279—280);

§ 268. *Ellipses par tendance au moindre effort* (p. 280—283).

§ 269. *Ellipses résultant d'un mouvement affectif* (p. 283).

Mai vechi este faimosul studiu *Le style indirect libre en français moderne* (*Germ.-Rom. Monatsschrift*, IV, 1912, p. 549—556, 579—606), cu care este în legătură și *Figures de pensée et formes linguistiques*, din *Germ.-Rom. Monatsschrift*, VI, 1914, p. 405—422; răspunsul dat lui Kalepky. În aceste studii Bally se ocupă de modul de exprimare « interlingvistic » care, pentru a reproduce vorbirea sau stări sufletești, presupune o procedură subînțeleasă numită transpunere sau schimb de atitudine. Acest stil este uneori caracterizat prin semne expresive, cum sunt transpunerea timpurilor verbale și a pronumelor personale, cuvintele exclamative, interjecția intero-

gativă și exclamativă, etc., altădată, în absența oricărui semn lingvistic, numai starea sufletească a subiectului vorbitor sau a subiectului ascultător exprimă reproducerea discursului. De acest stil atât de deosebit de stilul indirect obișnuit și atât de apropiat de cel direct, observat și înainte de Bally, care mai întâi i-a scos în relief importanța, s'au ocupat în vremea din urmă foarte mulți lingviști, care s'au grupat în două școli : cea geneveză, care a urmărit chestiunea numai din punct de vedere s t a t i c, și cea germană, din München, care a urmărit-o și e v o l u t i v. Între aceste două școli mai sunt și unele deosebiri de amănunt.

M. Lips. Ideile școlii geneveze au fost sistematizate mai pe urmă de d-șoara Marguerite Lips în lucrarea *Le style indirect libre*, Paris, 1926 (cuprinde următoarele capitole : I. Generalități, II. Stilul direct, III. Stilul indirect, IV. Stilul indirect liber, partea descriptivă, V. Stilul indirect liber în raporturile sale cu cel indirect subordonat și cu cel direct, VI. Originea stilului indirect liber, VII. Evoluția stilului indirect liber în literatura franceză, VIII. Stilul indirect liber în germană și engleză, concluzie, istoricul cercetărilor asupra stilului indirect liber și bibliografie). Ideile școlii germane din München, care pentru această formă de exprimare întrebuințează termenii « verschleierte Rede » (vorbire voalată), « Imperfekt der Rede », « uneigentlich direkte Rede », « erlebte Rede », « mittelbare Dacht », sunt cuprinse, după cum am arătat, în lucrările citate ale lui Th. Kalepky, E. Lerch, G. Lerch, E. Lorck și O. Walzel. Afară de aceștia și de A. Tobler, după d-șoara Lips au mai luat parte la discuție fie înainte, fie după Bally, următorii : E. Herdin, *Studien über Bericht und indirekte Rede im modernen Deutsch*, Upsala, 1905 (teză pregătită prin două articole : *würde + Infinitiv als Indikativ futuri praeteriti*, Leipzig, 1903 și *Über würde mit dem Infinitiv*, ibid., 1905, lucrări care i-au scăpat lui Bally și în care se citează ca izvoare mai vechi O. Behaghel, *Über die Entstehung der abhängigen Rede und die Ausbildung der Zeitfolge in Althochdeutsch*, Paderborn, 1877 și *Der Gebrauch der Zeitformen im Konjunktivischen Nebensatz des Deutschen*, ibid., 1899); tot Herdin, *Le style indirect libre (imperfectsanförung)*, Lund, 1919, și « *Le style indirect libre* » *ännu en gång*, ibid., 1919; L. Spitzer, *Zur stilistischen Bedeutung des Imperfekts der Rede*, *Germ.-Rom. Monatsschrift*, IX, 1921, p. 58—60; *Sprachmischung als Stilmittel und als Ausdruck der Klangphantasie*, ibid., XI, 1923, p. 193—216; F. Menniken, *Eine eigentümliche Gestaltung des abhängigen Fragesatzes im Englischen*, în *Die Neueren Sprachen*, XXVII, 1919, p. 263 sq., și *Jüngere Verwendungen von würde + Nennform im Schriftdeutsch*, *Zeitschrift für allg. dtsch. Sprachvereins*, 1919, col. 197 sq.; O. Jespersen, *The Philosophy of Grammar*, New York, 1924, p. 290 sq., care numește construcția « *represented speech* »,

gramaticii francezi L. Clédat, E. Legrand, care o numește «style semi-direct», F. Brunot, Lanuss și Yvon, etc.

Pornind dela lucrarea lui Bally și-a scris A. Juret lucrarea *Sur le style indirect libre en latin*, în *Mélanges . . . J. Vendryes*, Paris, 1925, dar pare a nu fi înțeles chestiunea destul de bine.

În *Langage naturel et langage artificiel* (*Journal de psychologie*, XVIII, 1921, p. 625—643) Bally, studiind marea parte de artificiu și de formație reflectată conștient a limbajului modern, pune problema artificialității și a conștiinței pentru întreaga evoluție a limbajului. În *Langue et parole* (*Journal de psychologie*, XXIII, 1926, p. 693—701) face o comparație între teoriile lui Jespersen (*Mankind*, etc.) și ale lui Saussure (*Cours de l. gén.*) asupra raportului dintre individ și limbaj. Concluzia este că deosebirea dintre acești doi autori este mult mai mică decât reiese din critica pe care o face Jespersen lui Saussure, care deosebește limba de vorbă, instituția lingvistică de funcționarea ei la indivizi. În *Impressionisme et grammaire* din *Mélanges . . . Bouvier*, Genève, 1920, care ne reamintește ca titlu *Die syntaktischen Errungenschaften der Symbolisten* al lui Spitzer (Nr. 18 din *Aufsätze*, etc.), tratează chestiunea impresionismului în raport cu gramatica.

Charles Albert Séchehaye. Charles Albert Séchehaye are comun cu maestrul său gustul abstracțiilor, al sistematizării și organizării. Astfel *Programme et méthodes de la linguistique théorique — Psychologie du langage*, Paris—Leipzig—Genève, 1908, este o încercare, fără îndoială întreprinsă prematur, de a sistematiza ansamblul lingvisticei teoretice sau a psihologiei limbajului, «de a relua opera lui Wundt», care nu-l mulțumește, pentru «a face mai bine decât el» (p. 45).

Lucrarea fiind de proporții mai întinse, vom reține din ea numai ceea ce interesează principiile sintactice.

Pentru Séchehaye limbajul cuprinde fapte, lingvistica este o știință de fapte și legi (p. 3—4). «Adevărata metodă pentru a studia și expune evoluțiile sintactice ale unei limbi trebue să se deducă din vederile generale asupra naturii a ceea ce evoluează, și asupra cauzelor și procedeurilor acestor evoluții» (p. 22).

Fraza este simbol, deci intră în semantică. «Simbolul-frază este un singur simbol sau cuvânt întrebuințat pentru a exprima o gândire din care el reprezintă elementul principal» (p. 138).

Acest simbol este o celulă primitivă, un organism rudimentar de sine stătător și care poartă în virtualitate toate caracterele esențiale ale vieții (p. 219). Observarea graiului copiilor ne arată că acest simbol primitiv evoluează deodată cu experiența și desvoltarea intelectuală. Copilul este sub influența continuă a persoanelor care-l înconjoară. Nu poate fi vorba deci de creații gramaticale într'adevăr

autonome în gura lui. Dată fiind această evoluție a frazei-simbol, trebue să vorbim de o simbolică evolutivă, care se aplică asupra sensului total al frazelor despre care este vorba (p. 219—220). Semanticei i se atribue un rol prea restrâns când studiul ei se mărginește numai la cercetarea transformării sensului cuvintelor. Cuvântul este o entitate complexă și rău definită, și fraza nu se descompune în ultima analiză în cuvinte, ci în simboluri. Obiectul real al semanticei trebue să fie transformările valorii simbolurilor. În acest chip se rezolvă și problema *morfologiei evolutive*, pentrucă, dacă frazele noastre nu sunt expresive decât întrucât sunt orânduiri de simboluri, este evident că toată evoluția morfologică se poate reduce la un număr mai mult ori mai puțin mare de evoluții semantice care se rapoartă la diferitele simboluri din ele (p. 223).

Dar semantica nu epuizează cu totul problema morfologiei evolutive. În frază nu se schimbă numai valoarea simbolurilor, ci și relațiile dintre ele. « Semantica are trebuință de a fi completată prin sintaxa evolutivă. În ansamblul lor aceste două discipline constitue morfologia evolutivă generală. Este evident că problema era simplă când era vorba de simbol-frază. În simbolica evolutivă, simbolul și fraza nu făceau decât un singur lucru și evoluau deodată. Nimic n'a venit încă să disocieze unitatea lor primitivă. Când această disociație se va fi produs, problema va avea de aci înainte două fețe, după cum vom pune-o din punct de vedere al simbolului ori al frazei Simbolul schimbă valoarea; fraza, în principiu, își păstrează valoarea, dar își schimbă structura. Când dimpotrivă fraza își schimbă valoarea fără a-și schimba structura, vom regăsi o problemă asemănătoare celor din simbolica evolutivă. Este ceeace am spus mai sus. Dacă se întâmplă câteodată că cele două fenomene se găsesc combinate, că o frază își schimbă deodată valoarea totală și structura, aceasta este un fapt complex care trebue separat în două fapte deosebite, dintre care cel dintâi — schimbul valorii — privește simbolica evolutivă și al doilea, care este împreunat cu acesta, — schimbul de structură — morfologia evolutivă generală.

Dacă acum considerăm această morfologie evolutivă și cele două părți ale sale : semantica și sintaxa, chestiunea importantă, care se pune, este de a ști ce relație există între problema semantică și problema sintactică.

Cei ce s'au ocupat de semantică nu par a se fi gândit de loc la această chestiune, și aceasta pe nedrept. Pricina este fără îndoială că ei n'au înțeles solidaritatea intimă dintre aceste două probleme, și aceasta este în relație cu faptul că ei s'au apucat să trateze semantica sub un unghiu foarte strâmt, studiind soarta cuvintelor și nu pe cea a simbolurilor.

. . . . . .

Odată admis acest lucru — și nu vedem cum n'ar putea fi admis —, vedem că regulile sintaxei și cele ale semanticei sunt solidare; descoperim această relație strânsă și constantă care există atât din punct de vedere evolutiv între valoarea expresivă a elementelor frazei și structura ei, și ne găsim în fața chestiunii pe care tocmai am pus-o » (p. 224).

Séchehaye și-a dovedit gustul de sistematizare aplicându-l și la chestiuni de metodă. Astfel, în lucrarea sa de doctorat asupra « imperfectului subjonctivului ipotetic » [1] a aplicat o metodă foarte precisă în cercetarea unui punct din sintaxa istorică. E vorba de a lua un termen prevăzut cu o valoare dată și de a-i povesti istoria într'un idiom, opunându-i succesiv toți concurenții cu care s'a găsit în luptă. E o metodă asemănătoare cu aceea urmată de Gilliéron în studiile sale lexicologice.

Un studiu asupra lucrărilor lui Bally, *Précis de stylistique* și *Traité de st. fr.*, făcut în strânsă legătură cu lucrarea despre care am vorbit până acum și cuprinzând, afară de observațiile de principiu, discuția mai multor chestiuni de sintaxă (propoziția, structura ei, sintagmă, sintagmă și cuvântul compus, deosebirea între gramatică, deci și sintaxă, și stilistică etc.), este *La stilystique et la linguistique théorique* (*Mélanges de linguistique offerts a M. Ferdinand de Saussure*, Paris, 1908, p. 153—187). Pentru cercetările de urmat în stilistică, lingvistica teoretică a lui Séchehaye fixează patru principii fundamentale :

1. « Limba convențională și discursivă se manifestă în sânul unui limbaj natural, care este potrivit cu mediul său » (p. 172).

2. « Simbolul nu este un semn ales arbitrar pentru a corespunde unei idei preexistente, ci condiția lingvistică necesară unei operații psihologice, anume formarea unei idei verbale » (p. 175).

3. « Simbolurile, ca elemente ale frazei, nu trebue considerate în stare izolată, ci în grupe sintetice compuse » (p. 178).

4. « Nu trebue să confundăm limba, ansamblu de dispoziții dobândite de un individ, cu limbajul, care este limba pusă în lucrare, în vorbire prin cel ce posedă aceste dispoziții » (p. 183).

În articolul întitulat *Les règles de la grammaire et la vie du langage* (*Germ.-Rom. Monatsschrift*, VI, 1914, p. 288—303, 341—351), tratând articolul definit în franceză, a încercat să dea o schiță a metodei de urmat în expunerea statică a unui punct al gramaticei particulare.

Reținem următoarele pasaje importante din punct de vedere sintactic.

---

[1] Göttingen, 1902; publ. in extenso în *Rom. Forsch.*, XIX, p. 321—406

Sintaxa este « totalitatea faptelor care privesc exprimarea gândirii prin combinații convenționale de semne arbitrare sau simboluri » (p. 289).

« Expresia convențională a apărut în mod necesar din capul locului sub forma simplă a unui semn izolat. Istoriceşte, fraza-simbol precedă fraza [1] şi, logic, o combinație de elemente cu înțeles presupune cel puțin existența acestor elemente. Fără simboluri nu este sintaxă; astfel această disciplină a lingvisticei se angrenează în mod firesc cu altă disciplină care o precedă şi pe care o numim simbolică » (p. 289). « Simbolica nu trebue confundată cu lexicologia. Aceasta tratează despre cuvânt, noțiune fragilă şi inconsistentă dacă o examinăm mai de aproape [2]. Cealaltă nu consideră decât simbolul de semnificare în unitatea sa, fără a întreba dacă el corespunde la ceea ce ne-am obişnuit să numim în limbă cuvânt (*eau* « apă » de pildă), dacă este mai puțin decât un cuvânt (ca un sufix: *ven-ez* « veni-ți ») ori mai mult (locuțiunea *s'il vous plait*, cf. rom. « de-oare-ce », « cică »).

Din moment ce avem de a face cu o construcție, ori mai mult, din momentul în care socotim constructiv un element dintr'un fragment de limbaj analizabil (*juge-ment*, *re-ven-ez*, *bon Dieu*, etc.; *isteț-ime*, *rentoarce-ți-vă*, *unt-de-lemn*, etc.) e vorba de sintaxă. Sintaxa definită astfel îmbrățişează derivația, compoziția şi flexiunea [3].

Simbolica şi sintaxa, în totalitatea lor, cea dintâi cuprinzând pe a doua, reprezintă gramatica, care se ocupă de toate faptele expresiei convenționale.

---

[1] Cf. *Linguistique théorique*, p. 138.

[2] Împărțirea frazei în cuvinte, mai curând decât în simboluri, atât de numeroase, pe cât este posibil, răspunde unei necesități practice şi se face în fiecare limbă după principii destul de naturale, deşi variabile. În franțuzeşte, de exemplu, nu este nici unitatea, nici independența sensului sau accentului, nici libertatea de a ordona, nici capacitatea de a se flexiona, ceeace determină totdeauna diviziunile între cuvinte. Când este una, când este alta, după împrejurări. Noțiunea cuvântului variază astfel în mod simțitor dela limbă la limbă, după tipul ei gramatical. Acest fenomen, departe de a fi primordial, totuşi nu este decât un rezultat complex, nesigur şi secundar al sistemului sintactic în totalitatea sa. Aceasta este pricina pentru care nu vom putea admite nicidecum faimoasa definiție a lui Ries (*Was ist Syntax?*), care opune sintaxa, ca « Lehre von Wortgefügen », lexicologiei « Wortlehre ». Această concepție este lipsită de bază. Aceasta nu înseamnă că noi condamnăm orice fel de lexicologie: e just, pentrucă diviziunea frazei în cuvinte răspunde unei necesități practice, astfel încât nu se va trece niciodată peste lucrări ca *Dictionnaire Général* de Hatzfeld şi Darmesteter ori volumul III din *Grammaire* a lui Nyrop. Dar trebue să recunoaştem că aceste lucrări sunt împlântate prin mii de rădăcini în sintaxă.

[3] Firește numai în anumită măsură. Vom vedea în care.

Gramatica la rândul său este cuprinsă în psihologie » (p. 289—290).

Grafic, aceste angrenări « (emboîtements ») se pot exprima astfel :

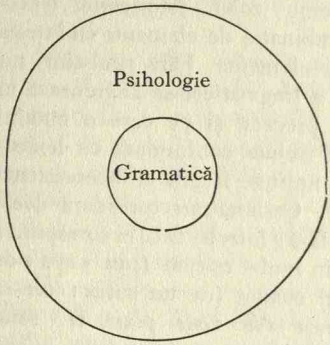

1. Limbaj organizat.

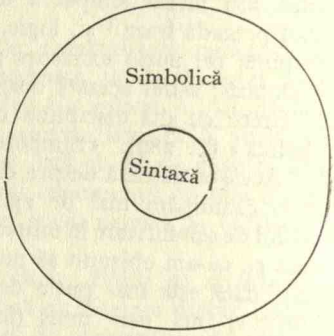

2. Gramatică.

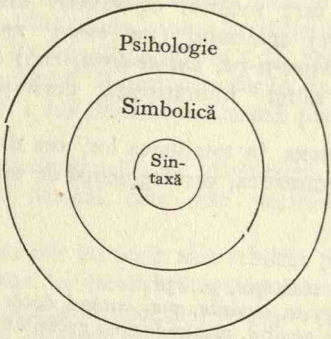

3. Limbaj organizat.

În articolul *Les problèmes de la langue à la lumière d'une théorie nouvelle*, *Revue philosophique*, LXXXIV, 1917, p. 1—30, după ce aruncă o scurtă privire asupra ideilor lingvistice (neolingviștii, Paul, Bréal, Wundt, Croce, Vossler, Ginneken, Durkheim, Waxweiler, Meillet, Whitney), se oprește în special asupra teoriilor lui Saussure, care consideră limba ca instituție umană, socială și semiologică și face deosebirea între *langue* și *parole*. Ca instituție semiologică, limba este în mod esențial o « știință de valori ». O valoare nu există niciodată singură. Ea presupune schimb și sistem de comparație. Nici semnele fonice ale limbii, nici ideile pe care le reprezintă ele nu există altfel decât prin diferențele pe care le constatăm între toate aceste semne fonice, de o parte, și toate aceste idei, de altă parte.

Teoria limbii ca sistem de valori semiologice interesează nu numai ştiinţa stărilor limbii, deci lexicologia şi sintaxa, ci şi teoria cuvântului şi cea a evoluţiunilor lingvistice. Limba conţine arbitrar, dar elementele ei sunt susceptibile de a fi afectate de oarecari agenţi, străini mecanismului limbii.

Deosebim fapte de limbă sincronice şi diacronice. Sunt două probleme lingvistice : problema sincronică, care priveşte stările limbii, sistemele organizate, şi problema diacronică, care priveşte transformările prin care trece limba în cursul timpului. Savantul nu va confunda niciodată aceste două ordine de chestiuni, care sunt prin natura lor străine şi ireductibile unele faţă de altele.

Limba este în fiecare moment o stare întâmplătoare a acestei combinaţii arbitrare de sunete şi idei care o constitue.

Séchehaye a încercat o metodă pentru expunerea gramaticii întregului ansamblu de limbă în lucrarea *La méthode constructive en syntaxe* (*Revue des langues romanes*, LIX, 1919, p. 44—76). Tradiţia este să se ieie formele una după alta — d. p. clasele de cuvinte — pentru a se trata întrebuinţarea lor. S'a preconizat şi sistemul de a clasa faptele gramaticale după ideile pe care le exprimă. Aşa este sistemul urmat de Brunot în lucrarea sa ultimă *La pensée et la langue*, despre care va fi vorba mai încolo. Jespersen, în lucrarea *The Philosophy of Grammar* a propus să se asocieze cele două metode pentru a face în acelaşi timp două gramatici pentru fiecare limbă. Aceasta dovedeşte că niciuna din cele două metode nu este satisfăcătoare. Séchehaye crede că trebue să urmăm un sistem care graduează dificultăţile. Trebue să plecăm dela tipul de frază cel mai simplu, pentru a ajunge succesiv la deosebite complicaţiuni posibile, şi astfel la etapele tipului frazei celei mai complexe. Unitatea limbii este un lucru cu două feţe; de o parte este valoarea de semnificaţie, de altă parte semnul material. Nimic nu există în realitate în afară de această unire.

Ideea singură nu interesează decât psihologia, sunetul singur nu este decât un strigăt. Cel ce crede că poate izola una din aceste două feţe ale faptului de limbă, pentru a-l considera aparte, distruge însuşi faptul de limbă.

Pentru acest motiv cele două metode de gramatică menţionate mai sus, cea care pleacă dela forme şi cea care se întemeiază pe înşirarea ideilor, nu sunt în armonie cu obiectul lor.

Metoda constructivă, dimpotrivă, menţine totdeauna integritatea semnului lingvistic, introducând cu fiecare nouă complicaţie sintactică totodată şi semnul material care-i corespunde.

Sistemul gramatical este tratat ca un mecanism ale cărui singuratice părţi sunt trecute în revistă începând cu organul cel mai esenţial (în cazul acesta particular : raportul dintre subiect şi predicat,

care este sufletul frazei). O astfel de parte este în același timp formă materială și funcțiune, și rațiunea de a fi a acestei forme și a acestei funcțiuni nu se înțelege decât dacă partea respectivă este văzută exact în locul pe care-l ocupă în întocmirea generală.

După acest plan și-a redactat Séchehaye al său *Abrégé de grammaire française*, Zürich, 1926.

Cea din urmă lucrare a lui Séchehaye, *Essai sur la structure logique de la phrase*, Paris, 1925, este și ea un studiu care are în vedere principiile de organizare cercetate în lucrările anterioare, un studiu de analiză logică și gramaticală de astădată complet.

Noțiunile de care ne servim în analiza frazelor noastre se reduc la un număr foarte mic de fapte logice și psihologice combinate și dozate în chip diferit, dar totdeauna aceleași. Aceste fapte trebue urmărite până la izvorul lor psihologic, arătând din ce mișcări ale gândirii și imaginațiunii s'au născut entitățile gramaticale numite subiect, predicat, complement, substantiv, verb, etc. Intr'adevăr « chestiunile privitoare la structura frazei sunt de mare importanță teoretică și practică : teoretică, pentru că este vorba de o parte integrală a întregei științe lingvistice ; practică pentrucă nu este reflexiune, nu este regulă, nu este învățământ privitor la întrebuințarea limbii în serviciul gândirii care să nu facă apel la noțiuni generale de acest ordin » (p. 1).

În această privință pleacă de obiceiu dela vederile lui H. Schuchardt, exprimate în *Sprachursprung*, I, II, III, *Exkurs zu Sprachursprung ; Possessivisch und passivisch* (cf. în parte și H. Schuchardt-*Brevier*), pe care în general le admite, uneori le combate și le aduce în concordanță cu principiile lingvistice ale lui de Saussure și ale școlii acestuia, dar ține socoteală și de alte cercetări mai noui (cf. și A. Meillet, *Remarques sur la théorie de la phrase*, în *Journal de psychologie*, XVIII, 1921, p. 609—616, A. Trombetti, *Elementi di glottologia*, Bologna, 1923, p. 216—222, § 257—263; etc.).

Séchehaye reamintește « distincția făcută de F. de Saussure între *limbă* (*langue*), instituție socială, ansamblu de reguli arbitrare admise într'o comunitate, și *vorbă* (*parole*), care este pusă în acțiune de subiectele vorbitoare (ori scriitorii) pentru a-și comunica gândirea în oarecare împrejurare particulară. Vorba, act personal, se organizează după regulile limbii, dar în ansamblul său rezultă din psihologia individuală a celui ce vorbește. Limba este un produs al societății și organizația sa privește psihologia colectivă (p. 3—4).

Studiul lui Séchehaye privește starea limbii; « este un studiu static, care n'are de a face direct nici cu accidentele vorbirii, nici cu fenomenele de evoluție gramaticală care pot rezulta din ele » (p. 4).

Împreună cu F. de Saussure întrebuințează termenul gramatică

în sensul cel mai general. Gramatica este pentru el « tot ce privește organizația limbii, sunete, lexic, sintaxă » (p. 4).

În gramatică se ataşează la cei ce văd în aceasta « combinație de semne ». Această gramatică o numește « gramatică sintagmatică, în opoziție cu gramatică asociativă, care tratează semnul ideii izolat. Se poate vorbi și de o gramatică fonologică » (p. 4).

Fiind vorba de gramatică sintagmatică, ca orice studiu privitor la lingvistica statică, studiul său este descriptiv : analizează organizația limbii în elementele sale pentru a le înșira și defini. În principiu n'ar trebui să intervină în studiul său nici psihologia vorbirii, nici fapte privitoare la evoluțiile lingvistice, căci ceea ce interesează nu este originea sau desvoltarea gramaticii ori funcționarea practică, ci gramatica însăși.

Totuși face numeroase incursii și în aceste domenii învecinate. Examinarea limbajului copiilor, de pildă, îi ajută să aducă oarecare lumină asupra principiilor esențiale ale instituțiunilor limbii și să ajungă la o seamă de rezultate deosebite de cele ce s'au admis în general în această privință. Astfel Séchehaye nu crede, ca Noreen, Schuchardt și mulți alții, că grupa care implică un complement, cum este *casa albă*, s'a născut din condensarea unirii unui subiect și a unui predicat : *casa este albă*; ci presupune că aceste două grupe derivă amândouă și pe căi diferite din coordonarea primitivă, care este la originea oricărei operațiuni intelectuale.

O schiță a acestui punct de vedere a dat Séchehaye mai întâiu în articolul *Les deux types de la phrase* din *Mélanges... Bernard Bouvier*, Genève, 1920, p. 215—232. E greu de rezumat ceea ce este esențial și nou într'o lucrare atât de cuprinzătoare, cum e cea de care mă ocup aici. Nu este pagină în care să nu găsim lucruri interesante. De aceea mă mărginesc să înșir numai titlurile deosebitelor capitole ale ei.

În general Séchehaye examinează, numai din punct de vedere static : fraza cu un singur termen (monomembră); fraza cu doi termeni (diremă) și cele trei raporturi principale (coordonare și subordonare logică, principal și complement, subiect și predicat); raporturile fundamentale în fraza cu mai mulți termeni; formele gramaticale ale celor trei raporturi fundamentale; întrebuințarea claselor de cuvinte în limbă și în vorbire; raporturile fundamentale ale gramaticii în limbă și în vorbire; propozițiile simple cu logică implicită (subiectul verbului impersonal [1], complement predicativ,

[1] Asupra acestei chestiuni cf. Ernst H. F. Beck, *Die Impersonalien in sprachpsychologischer, logischer und linguistischer Hinsicht*, Leipzig, 1922 și W. Brandenstein, *Das Problem der Impersonalien*, în *Indogerm. Forsch.*, XLVI, 1928, p. 1—26.

predicat indirect și copulă verbală, termenul complex de predicat implicit, etc.); formele substantivale și adjectivale ale verbului; propoziții coordonate propriu zise și predicative; propoziții subordonate; subordonatele predicative; observări generale asupra conjuncțiilor (asemănarea lor cu prepozițiile de care și de regimul cărora se ocupă amănunțit și în capitolul privitor la cele trei raporturi fundamentale; deosebirea dintre aceste două categorii gramaticale, clasificarea și întrebuințarea lor); note asupra clasificării disciplinelor lingvistice.

Cum vedem și din această expunere sumară a conținutului lucrării, Séchehaye, după definiția psihologică și logică a elementelor gramaticii, urmărește pe rând raporturile gramaticii mai întâi în limbă, apoi în vorbire, considerându-le pe acestea ca două instrumente deosebite puse la îndemâna vorbitorului care se servește de ele în același timp : instrumentul conștient și convențional al gramaticii îl întrebuințează mai ales pentru a comunica idei, iar pe cel subconștient și viu al vorbirii spontane, care are ca mijloace de exprimare intonația și topica elementelor pe care i le pune la dispoziție limba, mai ales pentru a înfățișa înaintea ascultătorului viața afectivă. Dacă n'am avea în vedere amândouă aceste instrumente, n'am înțelege anumite discordanțe în armonia care ar trebui să existe între forma gramaticală și mișcarea conștientă a gândirii. N'am înțelege, de pildă, pentru ce două fraze identice, compuse din aceleași cuvinte și grupate în același chip, pot exprima lucruri cu totul deosebite; nici de ce pentru a exprima aceeași idee, în împrejurări deosebite, întrebuințăm alte cuvinte și alte întorsături sintactice; nici discordanța dintre subiectul gramatical și cel psihologic, etc.

În privința punctului de plecare în cercetarea lingvisticii, Séchehaye se deosebește cu totul de Vossler și Spitzer. În vreme ce aceștia cred că trebue să începem cu stilistica, deci cu partea individuală din limbă, pentru ca să trecem la sintaxă, Séchehaye, ca reprezentant al gramaticii descriptive, dimpotrivă, ne îndeamnă să începem cu partea obiectivă, care nu trebue exagerată, cum s'a făcut din partea cercetătorilor anteriori, dar nici neglijată, pentru ca pe urmă, în legătură cu aceasta, să observăm pe cea individuală.

Mai amintesc, ca interesant din punct de vedere sintactic, și studiul *Locutions et composés*, din *Journal de psychologie*, XXIII, 1921, p. 654—675, în care Séchehaye studiază locuțiunile și cuvintele compuse, sinteza lexicologică. I. Locuțiunile și compusele în opoziție în teorie; II. Locuțiunile și compusele în contact în realitate, deosebind deci *sinteza pură*, în opoziție cu sinteza constructivă.

Asupra școalei geneveze cf. Albert Séchehaye, *L'école genevoise de linguistique générale*, *Indogerm. Forsch.*, XLIV, 1927, p. 219 — 241; I. Iordan, *Der heutige Stand der romanischen Sprachwissenschaft*,

în *Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft. Festschrift für Wilhelm Streitberg*, p. 608 — 615; K. Jaberg, *Idealistische Neuphilologie*, extr. din *Germ.-Rom. Monatsschrift*, XIV, 1926, p. 8 și 20 — 25 și *Sprache und Leben*, extr. din *Revue de linguistique romane*, t. II, 1926, p. 1 — 15, etc. Asupra stilisticii lui Bally, afară de studiul citat al lui Séchehaye, *La stylistique et la linguistique théorique* (*Mélanges de linguistique offerts à M. Ferdinand de Saussure*, Paris, 1908, p. 153 — 187), cf. M. Lips, *Le langage et la vie*, *Journal de psychologie*, XXIV, 1927, p. 752 — 758 și *Charles Ballys « Stylistique »* de Heinrich Wengler, în *Die Neueren Sprachen*, XXXVI, 1928, p. 161—175.

Școala franceză. A. Meillet. Tot un elev al lui de Saussure este și A. Meillet[1], unul dintre reprezentanții cei mai de frunte ai concepției sociologice a limbii. Așa se explică și preferința acestuia pentru chestiunile principiale și pentru sinteză. Pentru Meillet metoda istorică în lingvistică nu este satisfăcătoare. Ea poate să explice multe lucruri, dar nu totul; poate servi ca mijloc, dar nu ca scop. Trebue să pornim dela starea actuală a limbii : observând-o pe aceasta cu atenție, vom înțelege ușor fenomenele din trecut, în vreme ce studiul trecutului nu explică totdeauna prezentul. Limba este : 1. un sistem de mijloace de exprimare; 2. un fapt social. Schimbările din limbă atârnă deci de cele sociale.

Dintre lucrările lui A. Meillet ne interesează aici în rândul întâi următoarele : *La phrase nominale en indo-européen*, *Mémoires de la Société de Linguistique de Paris*, XIV, 1906, p. 1—26; *Introduction à l'étude comparative des langues indo-européennes*, ed. 2, Paris, 1908 (în trad. germ. de W. Printz : *Einführung in die vergleichende Gramatik der indogermanischen Sprachen*, Leipzig u. Berlin, 1909), ed. 4, Paris, 1915; *Linguistique*, în *De la méthode dans les sciences* 2e série, ed. 3, Paris, 1911, p. 265—314; *Remarques sur la théorie de la phrase*, *Journal de psychologie*, XVIII, 1921, p. 609—616; *Linguistique historique et linguistique générale*, Paris 1921, ed. 2 (completată cu două articole puse la sfârșit), Paris, 1926; *La méthode comparative en linguistique historique*, Oslo—Leipzig—Paris—London—Cambridge, 1925; *Sur la terminologie de la morphologie générale*, *Revue des études hongroises et finno-ougriennes*, VI, 1928, p. 9—15 și unele din numeroasele sale dări de seamă despre lucrări sintactice; mai puțin : *Grammaire du vieux perse*, Paris, 1915; *Aperçu d'une histoire de la langue grecque*, ed. 2, Paris, 1920; *Le slave commun*, Paris, 1924; *Caractères généraux des langues germaniques*, Paris, 1918; *Les dialectes indo-européens*, Paris, 1922; *Les langues dans l'Europe nouvelle*, Paris, 1928; *Esquisse d'une histoire de la langue latine*, Paris, 1928; A. Meillet și J. Vendryes, *Traité de grammaire*

[1] Cf. A. Séchehaye, *L'école genevoise de linguistique générale*, p. 217.

comparée des langues classiques, Paris, 1924, tiraj nou, 1927; A. Meillet și A. Vaillant, *Grammaire de la langue serbo-croate*, Paris, 1924; A. Meillet și M-me de Willman-Grabowska, *Grammaire de la langue polonaise*, Paris, 1921, etc.

La phrase nominale en indo-européen tratează o chestiune de amănunt la care nu este nevoie să ne oprim.

Din *Introduction* etc. (p. 320; ed. germ., 217) reținem următoarea definiție a propoziție :

« Din punct de vedere pur lingvistic, și făcând abstracție de orice considerație de logică ori de psihologie, fraza poate să fie definită : un ansamblu de articulații legate între ele prin raporturi gramaticale și care, neatârnând gramatical de vreun alt ansamblu, pot exista prin ele însile ».

În *Remarques sur la théorie de la phrase*, Meillet se ocupă amănunțit de teoria frazei. Nu se poate spune că fraza comportă în mod necesar doi termeni. Pentru ca să avem o frază este de ajuns să enunțăm un lucru oarecare : un fapt particular ori un adevăr general pe care-l indicăm, un sentiment pe care-l exprimăm, o poruncă pe care o formulăm. Putem conveni să numim « predicat » ceea ce este enunțat astfel. Dar trebue să reținem că fraza definită astfel diferă de « propoziția » logicei formale și, prin urmare, termenul « predicat » nu este ambiguu.

Condițiunile în care se găsește interlocutorul adeseori sunt de ajuns pentru a indica la ce se aplică « predicat »-ul. Fraza cu un termen unic este lucru normal și, fără îndoială, dela ea a pornit limbajul (p. 610). Se ocupă de teoriile lui Schuchardt în privința originii propoziției și a limbii expuse în *Sprachursprung* și articolul privitor la fraza-cuvânt al lui Wegener, *Indogerm. Forsch.*, XXXIX, 1920 (v. mai sus). Cuvinte-frază sunt propozițiile cu un termen. Ele pot exprima poruncă, întrebare, apreciere, etc. Intonația are mare rol în această exprimare.

Insistă asupra deosebirii între verb și nume, între fraza nominală, care enunță o noțiune, și cea verbală, care enunță un proces; asupra subiectelor neautonome (d. p. *je*) ori neexprimate. Subiectul nu este element constant, dar este element frecvent. El este necesar la nume, prin natura sa. Așa se nasc frazele cu doi termeni. Fraza nominală în multe limbi nu cuprinde niciun element verbal. În altele se găsește copula, care în sine n'are sens și servește pentru întregirea frazei. Pentru determinare servește complementul : substantiv, adjectiv, adverb.

Fraza a evoluat în privința exprimării raportului dintre părțile ei, în privința structurii. Ceeace susține Meillet în privința aceasta se aseamănă cu ce susține Jespersen. Istoria limbilor indo-europene ne arată o trecere progresivă dela tipul vechiu, prevăzut cu o flexiune

complicată (sanscrita vedică), la un tip modern, lipsit aproape de orice flexiune (franceză, engleză).

Lucrarea lui Meillet cu titlul *Linguistique historique et linguistique générale* este colecția unei serii de studii publicate în diferite reviste, unele adresate publicului mare, altele specialiștilor. Aceste studii sunt bine întemeiate, pline de idei noui și rodnice, expuse clar și elegant, ca toate scrierile distinsului lingvist francez, constituind « un corp de doctrină amplă și armonioasă » (J. Vendryes, *Le Langage*, Paris, 1921, retip. 1924, p. 437, cf. și H. Delacroix, în *Journal de psychologie*, XVIII, 1921, p. 765 — 771). Discutând chestiuni de principii, ele ne interesează și din punct de vedere sintactic : adeseori se dau exemple din acest domeniu ori se ocupă direct de chestiuni sintactice (cf. articolul despre « Reînnoirea conjuncțiilor »).

Ocupându-se de *Starea actuală a studiilor de lingvistică generală* (p. 1—18), constată că « Gramatica are o reputație rea la mulți pedagogi. Cum gramatica clasică n'a urmat progresul lingvisticei, ea se găsește într'adevăr în neputință de a corespunde stării actuale de idei . . . ».

« Fiecare secol își are gramatica filosofiei sale. Evul Mediu a încercat să întemeieze gramatica pe logică, și, până în secolul XVIII, gramatica generală n'a fost decât o prelungire a logicei. Secolul XIX, întinzând asupra faptelor psihice și sociale metoda de observație a faptelor care se întrebuințează în științele fizice și naturale dela Renaștere încoace, a dus la prezentarea gramaticii fiecărei limbi ca un ansamblu de fapte. Dar până acum aceste fapte nu sunt deloc coordonate. Notele de curs ale lui F. de Saussure, editate subt titlul *Cours de linguistique générale*, au indicat cum s'ar putea face un început de ordine. Dar rămâne de făcut o mare muncă pentru a ordona faptele lingvistice din punctul de vedere al limbii însăși ».

Colecția de studii a lui Meillet are menirea de « a arăta cum, urmând anumite reguli generale, pe care le determină condițiunile universale ale oricărei limbi, schimbarea lingvistică este legată de fapte de civilizație și de starea societăților care întrebuințează limbile respective » (Prefața ediției I).

« Legile fonetice », analogia, împrumutul, acestea sunt cele trei principii pe care le-a recunoscut lingvistica în cursul secolului XIX; aplicate la limbi foarte diferite, din toate timpurile și din toate țările, ele s'au găsit verificate prin experiență pretutindeni și totdeauna ; și lumea și-a dat mai bine seama de istoria limbilor pe măsură ce le-a întrebuințat cu mai multă rigoare și preciziune, și a urmărit mai de aproape, a analizat cu mai multă exactitate schimbările de pronunțare, novațiile analogice și împrumuturile de toate felurile. Lingvistica ai fost reînnoită pe de-a'ntregul » (p. 4).

Cercetând desvoltarea lingvistică, ne convingem că ea urmează legi generale, atât în privința modului de rostire, a formelor gramaticale, cât și a întorsăturilor sintactice și a cuvintelor.

În flexiune, de pildă, limbile indo-europene tind să-și reducă formele vechi prea complicate și variate și să-și restrângă elementele frazei (p. 8—9). Pentru a reda relațiunile cuvintelor între ele și nuanțele de sens exprimate prin caz au recurs la proceduri nou : ordinea cuvintelor care, din liberă cum era, tinde să devină fixă, și cuvinte speciale, anume prepoziții, conjuncții, articol (p. 9).

Continuitatea în desvoltarea lingvistică ne revelează constanța cauzelor care determină modalitățile schimbării. Urmează că pentru schimbările lingvistice se pot formula « legi ». Aceste legi nu vor mai fi « legi istorice, cum sunt « legile fonetice » ori formulele analogice, care umplu manualele actuale de lingvistică, ci legi generale care nu valorează numai pentru un moment al desvoltării unei limbi, ci, dimpotrivă, sunt pentru toate timpurile ; care nu sunt limitate la o anumită limbă, ci, dimpotrivă, se întind egal asupra tuturor limbilor. Și ceea ce este de remarcat, nu vor fi nici legi fiziologice, nici legi psihice, ci legi lingvistice » (p. 11).

« Gramatica generală veche și-a pierdut pe drept din reputație pentrucă ea nu era decât o aplicație stângace a logicei formale la lingvistică, unde categoriile logice n'au ce căuta. Noua lingvistică generală, întemeiată pe studiul precis și detailat al tuturor limbilor în toate perioadele desvoltării lor, îmbogățită prin observațiile delicate și prin măsurările precise ale anatomiei și ale fiziologiei, luminată prin teoriile obiective ale psihologiei moderne, aduce o reînnoire desăvârșită a metodelor și a ideilor : faptelor istorice particulare le suprapune o doctrină de ansamblu, un sistem » (p. 15).

Elementul variabil, care trebue determinat înainte de toate în noul sistem, nu se găsește nici în structura anatomică a organelor și în funcționarea acestora, nici în funcționarea psihică, care sunt condițiuni date și constante, ci în « structura societății ». Limbajul este un fapt cu totul social. Realitatea limbajului este în același timp lingvistică și socială ». Ea este lingvistică, căci o limbă constitue un sistem complex de mijloace de expresiune, sistem în care totul se păstrează și în care o inovațiune individuală nu poate găsi loc decât cu greu dacă, venind dintr'un curat capriciu, ea nu este adaptată exact la acest sistem, adică dacă nu este în armonie cu regulile generale ale limbii. Din alt punct de vedere, realitatea limbii este socială : ea rezultă din faptul că o limbă aparține la un ansamblu hotărît de subiecte vorbitoare, din faptul că ea este mijlocul de comunicare între membrii aceleiași grupe și din faptul că modificarea ei nu atârnă de vreun membru al grupei ; însăși necesitatea de a fi înțelese impune tuturor subiectelor menținerea celei mai mari iden-

tități posibile în uzul lingvistic; ridicolul este sancțiunea imediată a tuturor deviațiunilor individuale, și, în societățile civilizate moderne, se exclud din toate funcțiunile principale prin examene acei cetățeni care nu știu să se supună regulilor limbajului, uneori destul de arbitrare, pe care le-a adoptat comunitatea. Cum a spus foarte bine Bréal în al său *Essai de sémantique*, limitarea libertății pe care o are fiecare subiect de a-și modifica limbajul « se ține de trebuința de a fi înțeles, adică ea este de același fel cu celelalte legi care conduc viața noastră socială » (p. 16—17).

« De aici este probabil a priori că orice modificare a structurii sociale se va înfățișa printr'o schimbare a condițiunilor în care se desvoltă limbajul. Limbajul este o instituție care își are autonomia sa; trebue deci să-i determinăm condițiile generale de desvoltare dintr'un punct de vedere pur lingvistic, și acesta este obiectul lingvisticei generale; el are condițiile sale anatomice, fiziologice și psihice . . .; dar din faptul că limbajul este o instituție socială, rezultă că lingvistica este o știință socială, și singurul element variabil la care putem recurge pentru a da socoteală de schimbarea lingvistică este schimbarea socială, ale cărei urmări uneori nemijlocite și directe, de cele mai de multe ori mijlocite și indirecte, sunt variațiunile limbajului . . .

Va trebui să determinăm la ce structură socială răspunde o structură lingvistică dată și cum se înfățișează, în mod general, schimbările structurii sociale prin schimbările structurii lingvistice » (p. 17—18).

În studiul « *Despre metoda gramaticii comparate* » (p. 19—35) constată că : « O concordanță generală de desvoltare nu poate servi pentru a demonstra o comunitate de origine istorică. Istoricul comparatist înainte de toate trebue să nu se încreadă în ceeace biologiștii numesc fenomene de convergență.

Ceeace se spune despre lingvistică se aplică în fond la orice metodă comparativă. Sunt două moduri de a întrebuința comparația : ori constatăm concordanțe particulare, care nu pot fi întâmplătoare, și concludem la o origine istorică comună; ori constatăm concordanțe între toate faptele examinate și ajungem să stabilim legi generale » (p. 34).

În « *Lingvistică istorică și lingvistică generală* » (p. 44—60) pune din nou chestiunea lingvisticei generale. Arată mai întâiu că gramatica poate fi descriptivă ori istorică. Gramatica descriptivă se mărginește să expună uzajul lingvistic al unui grup dat de oameni într'un moment dat, într'un loc dat. Cea istorică expune schimbările acestui uzaj între două epoci mai mult ori mai puțin depărtate una de alta. « Pentru a proceda cu rigoare în gramatica istorică ar trebui să facem comparația exact în același loc și numai la urmașii direcți ai oamenilor care au constituit grupa care a vorbit limba în cea dintâi epocă

considerată. Dar schimbările istorice și sociale sunt prea repezi și prea dese pentru ca această rigoare să fie realizabilă; într'adevăr, suntem nevoiți să comparăm stări de limbă din diferite timpuri, din domenii simțitor deosebite, subiectele vorbitoare fiind de origini foarte diferite, de cele mai multe ori rău cunoscute ori necunoscute » (p. 44). Gramatica descriptivă și cea istorică nu se deosebesc esențial una de cealaltă. În realitate, orice descriere este în oarecare măsură istorică, căci oricare ar fi grupa socială, a cărei limbă o descriem, indivizii care o alcătuesc sunt din punctul de vedere al limbii de deosebite grade de desvoltare: bătrânii sunt mai conservatori, păstrează formele vechi (arhaismele), în vreme ce generația nouă alcătuește elementele inovatoare, care introduc înnoiri mai mici ori mai mari.

Orice descriere precisă și completă a unei situații lingvistice într'un moment dat comportă deci luarea în considerare a unei anumite părți de evoluție. Acest lucru este inevitabil, căci o limbă care se vorbește nu se mai găsește în stare de stabilitate completă (p. 44—45).

De altă parte, mijloacele de care dispune gramatica istorică nu ne permit niciodată să descriem într'un chip într'adevăr continuu curba urmată de evoluție. În realitate și în practică gramatica zisă istorică consistă în juxtapunerea de gramatici descriptive din deosebite epoci succesive și în constatarea că un fapt *a* din epoca întâi corespunde unui fapt *b* din a doua, unui fapt *c* din a treia ș. a. m. d (p. 45) ».

Dar fără a ieși din gramatica propriu zisă, se pare că este cu putință să se scoată o seamă de principii de lingvistică generală. « Fără îndoială aceste principii vor trebui explicate în ultima analiză prin condițiile fizice, anatomice, fiziologice, psihice, sociale, în care se găsesc subiectele vorbitoare. Însă ele au un caracter pur gramatical și tocmai pentru aceasta sunt de natură de a dirija cercetările gramaticale » (p. 48—49). Ele nu vor avea un caracter de necesitate. Singura necesitate care se întâlnește în lingvistică este ca subiectele vorbitoare să-și păstreze sistemul lingvistic, pentru ca să se înțeleagă între ele. Aceste principii vor exprima deci numai posibilitățile pe care le pot utiliza singuraticele limbi; anumite posibilități sunt realizate într'un mod necesar în fiecare limbă, dar fără a putea prevedea vreodată a priori care (p. 49)» .

Totuși lingvistica generală este în largă măsură o știință a priori, cum a văzut bine d. p. Séchehaye. Oricare ar fi greutățile stabilirii legilor lingvisticei generale, ea trebue făcută. « Ea nu există numai prin ea însăși. Ea se întemeiază pe gramatica descriptivă și istorică, cărora le datorește faptele utilizate. Anatomia, fiziologia și psihologia singure pot explica legile lingvisticii . . . și considerațiile trase din

aceste științe sunt adeseori utile ori necesare pentru a da o valoare probantă la un bun număr din legile ei. În sfârșit, numai în condiții speciale pentru o stare socială determinată și în virtutea acestor condiții se realizează cutare ori cutare posibilitate determinată de lingvistica generală » (p. 59 — 60).

Locul lingvisticei generale este « de o parte între gramatica descriptivă și istorică, care sunt științe de fapte singuratice, și între anatomie, fiziologie, psihologie și sociologie, care sunt științe mult mai vaste, dominând și explicând, între alte lucruri, fenomenele limbajului articulat » (p. 60).

Important din punct de vedere principial este și articolul *Convergența desvoltărilor lingvistice* (p. 60—75).

Dacă cercetăm felul cum se desvoltă limbile, vom găsi totdeauna același tip de fapte : « paralelismul schimbărilor de structură generală, divergența inovațiilor în mijloacele materiale de expresie ». Principiul poate fi ilustrat cu numeroase fapte deosebite.

Toate acestea se reduc la o singură formulă : « Când o limbă se diferențiază în graiuri distincte, acele dintre inovațiile realizate în fiecare graiu, care nu sunt urmarea condițiilor proprii acestui graiu, sunt ori identice ori cel puțin orientate într'o singură direcție » (p. 65).

Limbajul este supus la condiții de existență care-i determină desvoltarea. El operează cu cuvinte. Acestea sunt foarte variate, ca și ideile parțiale pe care le numesc. Ca și literele de tipar, ele pot fi combinate unele cu altele în nenumărate feluri. Combinațiile sunt supuse la regulile gramaticii, dar aceste reguli nu împiedică combinațiile posibile de a fi nenumărate.

« De altă parte, nu vorbim decât pentru a stabili o legătură între două noțiuni, pentru a zice de pildă că *Petru este bun* ori că *Petru vine*. Dacă subiectul căruia-i atribuim oarecare calitate ori acțiune este cunoscut, putem să nu-l indicăm în mod expres ; dacă știe despre cine este vorba, latinul poate zice : *bonus est* ori *venit*. Dar, de cele mai multe ori, suntem nevoiți să exprimăm în frază în același timp « subiectul » și « predicatul ».

Gramatica unei limbi este ansamblul de procedeuri prin care se grupează cuvintele în această limbă.

Sunt limbi în care forma cuvintelor este invariabilă ; comparația cu caracterele mobile ale tipografului este în acest caz destul de satisfăcătoare. Sunt alte limbi — și limbile indo-europene sunt tipul cel mai extrem — în care cuvintele afectează forme diferite după rolul pe care-l joacă în frază : putem compara limbile de acest fel cu un manuscris în care fiecare literă poate să ia diferite forme, după literele cu care se leagă ea în scris.

Experiența ne arată că numărul de procedeuri posibile este mic; de aceea, categoriile gramaticale sunt, cel puțin în trăsăturile lor generale, puțin numeroase » (p. 65—66).

Meillet examinează din acest punct de vedere verbul, și anume felul cum se exprimă deosebirea dintre persoana care vorbește, aceea către care vorbește și aceea despre care vorbește aceasta.

Nu sunt decât două procedeuri : unul variază verbul și-i dă atâtea forme câte categorii are de exprimat (sanscr., gr. v., lat., rom.) : *dico, dicis, dicit, dicimus, dicitis, dicunt*; celălalt întrebuințează cuvinte accesorii care indică fiecare categorie, d. p. în l. engleză : *I say, we say, you say, they say*. Se pot întrebuința și amândouă procedeurile în același timp; așa se întâmplă în limba franceză (dacă nu luăm în seamă ortografia), unde cele trei persoane dela singularul verbului nu se deosebesc decât prin cuvântul accesoriu care precedă : *je dis, tu dis, il dit* (și așa se întâmplă la toate verbele franceze afară de *j'ai* și *je suis*, la care *ai* și *suis* se deosebesc de *a* și *tu as, il a* și de *e* din *tu es, il est*), dar cele trei persoane ale pluralului își au fiecare forma proprie : *nous disons, vous dites, ils disent* (și așa se întâmplă la toate verbele, dar uneori persoana a treia din singular nu se deosebește de cea din plural decât prin ortografie : *il aimait* și *ils aimaient, il aime* și *ils aiment*).

Amândouă aceste procedeuri tind să fie suprimate prin întrebuințare (p. 67). Limbile indo-europene, în care desinența a slăbit și și-a pierdut expresivitatea, se îndreaptă spre procedeul indicării persoanei prin cuvinte autonome (*ego* din *ego dico* se pune pentru a insista asupra persoanei întâi, pentru a o releva). În același timp se întâmplă și desvoltarea inversă : cuvintele accesorii își pierd pe încet sensul propriu și autonomia și tind să facă parte integrantă din cuvântul pe care-l determină. De pildă, în franceză, *je, tu, il* din *je dis, tu dis il dit* nu mai au caracter de cuvinte; aceste așa zise pronume nu există decât în legătură cu verbul și, izolate, n'au niciun înțeles (dacă vrea să exprime persoana în chip special, Francezul întrebuințează pe *moi, toi, lui*). Pe măsură ce se distruge cuvântul accesoriu, reînvie flexiunea. Un exemplu bun ne oferă istoria viitorului francez : limbile romanice au pierdut viitorul vechiu *dicam, dices*, etc.; în franceză a fost înlocuit prin grupa *dicere habeo* « j'ai à dire » (cf. rom. *am să spun*), care cuprinde două cuvinte; reprezentantul cuvântului accesoriu *habeo*, redus la *ai*, s'a contopit cu verbul în așa fel, încât franceza are acum pentru viitor din nou o formă flexionară (*je dirai, tu diras*) în care nimeni nu recunoaște verbul *avoir* [1].

În ce privește faptul că graiuri separate pot să ajungă în desvoltarea lor la rezultate identice, se mărginește să constate că aceste

[1] Cf. articolul enclitic în limba română. N. D.

rezultate provin din identitatea condițiilor particulare în care se face desvoltarea (pp. 67—71).

Nu se poate tăgădui originea individuală și propagarea prin imitație a inovațiilor lingvistice, mai ales în privința vocabularului și a întorsăturilor sintactice, în care însă nu se produc fapte de convergență. Dar aceasta nu este un lucru esențial.

Ceeace este esențial, sunt forțele care determină aceste schimbări. Subiectele vorbitoare admit aceleași inovații pentrucă se află în aceleași condițiuni și întreprind aceleași acțiuni. « Aceste acțiuni sunt în parte universale, în parte speciale pentru anumite limbi. Acțiunile universale produc convergențele : ele sunt numeroase și puternice. Sunt și acțiuni particulare pentru cutare ori cutare limbă, și aceste acțiuni determină divergențele din limbile care în vechime formau una singură. Generale ori speciale, aceste acțiuni nu ajung la un rezultat decât dacă se exercită asupra întregii colectivități, ori, cel puțin, asupra unei părți foarte mari a colectivității.

Chestiunea de a ști în ce măsură se manifestă acțiunile colective spontan la diferiți indivizi care vorbesc o anumită limbă nu este rezolvată . . .

Aceleași inovații se produc totuși independent la indivizi diferiți, numai să fie plasați în condiții identice.

Aceasta, firește, nu probează că schimbările se nasc spontan în fiecare subiect și că nu există, într'o măsură mai mare ori mai mică, imitație dela un subiect la altul; dar rezultă cel puțin că ele se pot naște independent la mai multe subiecte, și adeseori la o mulțime de subiecte. Și în ce privește subiectele la care inovațiile nu se nasc spontan, ele sunt gata să le accepte, pentrucă corespund unei trebuințe simțite de ele. Existența unei tendințe colective stăpânește totul; puțin importă rolul pe care-l joacă imitația în realizarea schimbărilor. Mare ori mic, acest rol nu este în orice caz decât un element accesoriu, cât timp tendința generală este principiul de care atârnă totul. Istoricul căruia-i place să urmărească fapte particulare, poate dori să cunoască procesele de detaliu prin care se produc inovațiile gramaticale, dar lingvistul care are de a face cu faptul colectiv de limbaj, se resemnează cu ușurință să le ignoreze » (p. 74).

« Moduri de a vorbi pot să se generalizeze : graiul centrelor principale de civilizație tinde să înlocuiască, în lumea modernă, graiurile locale care au mai puțin prestigiu. Sunt acolo fapte care sunt de mare importanță pentru desvoltarea lingvistică și care purced numai dela imitație . . .

Trebue să deosebim două feluri de schimbări. De o parte sunt schimbările de limbă și de graiu care consistă în adoptarea unei limbi ori a unui fel de vorbit care are prestigiu. Și este, de altă parte,

schimbarea lingvistică în interiorul unei limbi, schimbare care vine dela acțiunea tendințelor, unele universale, celelalte speciale la cutare ori cutare grupă de limbi, la cutare ori cutare limbă. În cazul al doilea, al celui de schimbare lingvistică, au loc faptele de convergență studiate aici.

Convergențele observate permit să stabilim că în materie de schimbare lingvistică, inovațiile sunt mai curând generale decât generalizate și că identitatea ori paritatea condițiilor în care se găsesc subiectele vorbitoare este faptul esențial, imitația un lucru secundar » (p. 74—75).

Din punct de vedere sintactic este deosebit de important studiul *Reînnoirea conjuncțiilor* (p. 159—174).

Deși conjuncțiile sunt întrebuințate constant și ar trebui să fie păstrate, ele totuși sunt înlocuite mai rar prin împrumuturi străine, mai des prin creațiuni nouă. Dela o vreme adică nu sunt simțite destul de expresive și sunt înlocuite cu altele mai expresive, în cazul că nu se întrebuințează parataxa. Altădată pricina dispariției conjuncțiilor este debilitatea lor fonetică, prin faptul că sunt atone în frază. Se urmăresc deosebitele procedeuri de reînnoire (transformarea pronumelui interogativ în conjuncție, a verbelor, a numelor, a adverbelor, etc.). Se relevă întrebuințarea mai frecventă a conjuncțiilor în limba literară și scrisă, din nevoia de a fi mai expliciți. În limba vorbită le putem suplini cu alte mijloace.

În articolele *Le genre grammatical et l'élimination de la flexion* (p. 199—210) și *La catégorie du genre et les conceptions indo-européennes* (p. 211—229) se ocupă de categoria genului, interesante și din punct de vedere sintactic [1].

În *La méthode comparative en linguistique historique* relevă importanța metodei comparative în studiul limbii, arătând cum se desvoltă dialectele din limba comună, deosebind epoca de comunitate de cea istorică, insistând asupra geografiei lingvistice, a noțiunii de limbă mixtă, a formulelor generale de schimbare și asupra inovațiilor specifice, fără a se ocupa mai amănunțit de nicio chestiune de sintaxă :

«. . . Filologia, ea singură n'aduce un început de istorie lingvistică. Comparația este singurul instrument eficace de care dispune lingvistul pentru a face istoria limbilor. Observă rezultatele schimbărilor, nu schimbările însăși. Desvoltarea limbilor se face doar numai cu ajutorul combinațiilor pe care le urmează — și pe care le pot urma.

Dar aceste combinații sunt, se va vedea, riguroase și precise. Toate se întemeiază pe afirmația că anumite concordanțe date

[1] O rezumare și apreciere, din alte puncte de vedere, a acestei lucrări a lui Meillet, de S. Puşcariu, în *Dacoromania*, II, p. 686—693.

între deosebite limbi nu se explică prin trăsăturile comune tuturor oamenilor și impun ipoteza unei tradiții particulare » (p. 11).

Principii de avut în vedere și la sintaxa istorică.

Aplicarea din punct de vedere practic a principiilor schițate mai sus o face Meillet în gramaticile diverselor limbi pe care le-a scris, cum am arătat, fie singur, fie în colaborare cu alții.

F. Brunot. Ferdinand Brunot nu este numai un istoric al limbii franceze [1], ci și un om de acțiune care a jucat un rol important în viața publică a țării sale: nu este numai un gramatic, ci și un pedagog. Lucrarea sa cea mai importantă este fără îndoială *La pensée et la langue. Méthode, principes et plan d'une théorie nouvelle du langage appliquée au français*, Paris, 1922 [2]. Cum se vede chiar din acest titlu, ea nu este numai o lucrare de principii generale, rezultat al unor cercetări îndelungate pe teren teoretic și practic, ci și de aplicare practică. Astfel importanța lucrării rezultă nu numai din noutatea ideilor pe care le pune în circulație atât cu privire la modul cum trebue cercetat sistemul unei limbi, fără idei preconcepute și fără a fi influențați de cele învățate în școală la studiul limbilor clasice, în special la limba latină despre construcția acesteia, cât și la felul cum se poate învăța limba respectivă, ci în măsură tot atât de mare din vastul și deosebit de bine alesul material privitor la firea și sistemul limbii franceze. Având în vedere aceste fapte, latura pedagogică a cărții este mai importantă chiar decât cea lingvistică [3]. Totuși și latura lingvistică este de un deosebit interes, întru cât duce mai departe, într'un chip cu totul original, cercetările începute în această direcție de Saussure și Bally, precum și de unii filologi germani (Meringer, Sperber).

Ideea conducătoare este că, pentru a descrie o limbă, trebue să pornim dela ideile de exprimat, nu dela formele care servesc pentru a le exprima. « Între formele cele mai diferite de expresiune, între semnele cele mai disparate, este o legătură, ideea comună la exprimarea căreia contribue aceste semne » (p. XVIII). Astfel lucrarea lui Brunot, care este o expunere metodică a faptelor de gândire, considerate și clasate în raportul lor față de limbaj, și a modurilor de expresiune care le corespund, se apropie oarecum de *Grammaire raisonnée*, cu deosebirea că este prelucrată științific.

Punctul de plecare al lui Brunot este deci pur logic și nu este de loc lingvistic. Dar « faptul logic este o abstracție concepută în afară de limbaj. Faptul lingvistic se găsește la intersecția dintre logică

[1] Cf. *Grammaire historique de la langue française* și *Histoire de la langue française des origines à 1900*, apărută până în 1926 în 7 tomuri.

[2] Ed. a 2-a, 1927.

[3] Cf. și articolul *Le renouvellement nécessaire des méthodes grammaticales*, *Revue universitaire*, XXIX, 2, 1920, p. 161—178; XXX, 1, 1921, p. 21—39.

și psihologie, în sensul că nu există decât prin împreunarea unui concept cu o formă materială ori cu ideea acestei forme. În alți termeni, faptul lingvistic apare ori de câte ori o idee se fixează într'un sunet (sau în reprezentația unui sunet), ori când un sunet (sau reprezentația unui sunet) devine semnul unei idei.

A vrea să cunoști și să clasezi raporturile sau modalitățile, pornind *a priori* din ideea pe care ți-o faci, chiar dacă tinzi în cele din urmă să introduci aceste raporturi sau aceste modalități într'o formă materială, este a face ca romancierul care ar fi pretins că a descris cu exactitate « istoria naturală » a unei căsnicii, și s'ar fi ținut numai de datele relative la viața unuia dintre soți, atunci când el era celibatar.

A aplica o astfel de metodă în studiul unor fapte oarecare de ordin lingvistic, înseamnă a risca să formulezi noțiuni și să ajungi la clasificări vagi, fără ordine, necomplete »[1].

Nu trebue să ne scape din vedere apoi că formele unei limbi alcătuesc un sistem, un ansamblu, de care nu ne putem face o idee desăvârșită cercetând numai detaliile și fiecare idee în parte.

Privind lucrurile numai la suprafață, cum este cazul când pornim dela idei, nu ne putem dumiri decât asupra detaliilor, ansamblul ne rămâne neînțeles. Iar esențialul, cum a arătat Séchehaye, este tocmai ansamblul pe care se întemeiază și individualul și particularul.

Însăși înșirarea capitolelor cărții ne indică până la un punct problemele pe care încearcă Brunot să le rezolve pentru limba franceză: I. Les êtres. Les choses. Les idées et leurs noms. Les sexes et les genres. Les nombres. Indétermination et détermination. La représentation: II. Les faits. Le sujet. La personne. Portée de l'action. L'objet secondaire. Les autres compléments. III. Circonstances, modalités: les faits par rapport à nos jugements, à nos sentiments, à nos volontés. IV. La caractérisation des êtres et des choses. Les éléments de langage qui servent de caractéristiques. Syntaxe des caractéristiques. Les principales caractéristiques. Leur usage. Modifications aux caractérisations. V. Les relations: les relations et les moyens de les exprimer. Relations non logiques. Relations logiques. Les causes. Les conséquences. Les fins. Les oppositions. Les hypothèses.

Aceste probleme sunt cele mai multe din domeniul sintaxei, deci deosebit de importante din punctul nostru de vedere. Ele nu sunt numai foarte variate, ci și foarte complicate și vor mai da mult de lucru nu numai lingviștilor, ci și pedagogilor. Tocmai pentru aceasta Brunot a făcut un mare serviciu științei prezentând lucrurile din

[1] G. Millardet, *Linguistique et dialectologie romanes*, Montpellier—Paris, 1923, p. 431.

punctul de vedere arătat mai sus și dând un plan, elaborat cu îngrijire, care este făcut pentru limba franceză, dar poate servi la tot felul de limbi, deci are valoare pentru lingvistica generală.

Metoda lui Brunot, cum am arătat, însă nu este fără cusur. Mai întâi nu suntem lămuriți totdeauna în privința punctului de plecare care ar trebui să fie ideile : nu putem porni totdeauna dela logica pură, care este prea simbolică și prea abstractă, nici dela realitate, care este prea complexă ; în acest chip suntem nevoiți să ne lăsăm conduși de însăși limba [1]. Apoi, cum am amintit, din pricina detaliilor ne scapă ansamblul. În sfârșit nu putem face — și Brunot nici nu face — deosebire între limba deosebitelor pături sociale, între limba veche (arhaică) și cea nouă, între limba literară și cea populară sau vulgară, etc., ci ne pune să le avem în vedere deavalma.

Din pricina aceasta opera lui Brunot a fost criticată atât ca concepție, cât și în amănunte.

În privința sintactică se va vedea critica lui G. Millardet, *Linguistique et dialectologie romanes*, Montpellier — Paris, 1923, c. XIV, p. 430 sq. Observații generale v. la I. Iordan, *Der heutige Stand der romanischen Sprachwissenschaft*, în *Festschrift für Wilhelm Strütberg* p. 615 ; apoi Bally în *Bulletin de la Société de linguistique de Paris*, și L. Spitzer în *Litteratur blatt f. germ. u. rom. Phil.* pe 1923, etc.

G. Millardet. O lucrare importantă din punct de vedere metodic, scrisă cu sinceritate și căldură, ne-a dat Georges Millardet, *Linguistique et dialectologie romanes. Problèmes et méthodes*, apărută mai întâi în t. LXI și LXII (s. VII) din *Revue des langues romanes*, Montpellier, 1922, 1923, apoi în volum, Montpellier—Paris, 1923. « Cartea lui Millardet aduce răspunsuri bine meditate celor care privesc sceptic orientările și rezultatele de până acum ale romanisticei și, în același timp, ea arată cum trebue considerate unele inovațiuni de metodă, până la ce punct le putem acorda încredere, pentru a nu cădea în exagerări și în exclusivism, cum se întâmplă acelora care proclamă aceste metode ca singurele în stare să înlăture rătăciri de cercetare și concluzii eronate » (O. Densusianu, *Grai și suflet*, I, p. 151). Este « o polemică scrisă cu mult talent contra importanței exagerate ce se dă « geografiei lingvistice » și o strălucită pledoarie pentru metodele vechi ale școalei istorice și comparative, revizuite însă prin noile achiziții ale lingvisticei » (*Dacoromania*, III, p. 827). « Este un mare abuz a crede că geografia lingvistică, lăsată la propriile

[1] Însuși Brunot este nevoit să constate că există « discordanțe fundamentale între semne și lucrurile date pentru funcțiunea semnificării ». Acest lucru i se pare « natural ». « Formele de limbaj, oricât de numeroase ar fi, sunt totdeauna în cantitate mai mică decât formele gândirii. Fiecare din cele dintâi va avea deci diferite întrebuințări » (p. 16).

sale mijloace, este totdeauna capabilă a da unui fapt determinat o explicare veritabilă . . . Metoda geografică *explică* de obiceiu fapte ori prezente, ori trecute. Ea nu explică decât în mod excepțional faptele de alt ordin. Ceeace poate face ea . . . este să servească proba explicațiilor date de metoda comparativă . . . metoda geografică nu este în stare să înlocuiască vechea metodă. Ea nu este decât auxiliarul ei » (p. 64—89).

De « metoda în sintaxă » se ocupă în cap. XIV (în *Revue des langues romanes*, 1923, p. 91—121 ; în volum, p. 427—457).

După Millardet sintaxa, în definiția curentă, este știința grupării cuvintelor în frază. Această grupare, fiind o entitate abstractă, cere un studiu special. Ea va avea metodele științelor abstracte, mai ales ale logicei. Totuși trebue avută în vedere legătura care există între sintaxă, fonologie, morfologie și lexicologie sau etimologie. Millardet critică lucrarea lui Brunot (v. la acesta) și accentuează necesitatea geografiei lingvistice și în domeniul sintaxei.

Lucrarea lui Millardet vom mai pomeni-o când vom vorbi despre metoda sintaxei și despre sintaxă și geografie lingvistică [1].

În vremea din urmă i se dă tot mai mare importanță în știința limbii g e o g r a f i e i l i n g v i s t i c e, făcându-se aproape în toate țările studii dialectale și alcătuindu-se atlase lingvistice pe urma cercetărilor prin chestionare și a ieșirii pe teren (în Franța : J. Gilliéron și colaboratorii săi, G. Millardet, Ch. Bruneau, O. Bloch, A. L. Terracher, J. M. Hubschmied, A. Dauzat, J. Ronjat, Pierre le Roux, etc. ; în Elveția : H. Morf, care s'a ocupat și de dialectele Franței, F. Staub, L. Gauchat, Jeanjaquet, Tappolet, K. Jaberg, J. Jud, P. Scheuermeier, etc. ; în Germania : H. Fischer, G. Weber, P. Kretschmer, J. Kauffmann, F. Wrede, E. Hoffmann, etc. ; în Spania și Portugalia : A. Griera, P. Barnils ; în Italia : M. Bartoli, G. Bertoni, Ugo Pellis, V. Bertoldi, B. A. Terracini, Nunzio Maccarrone, etc. ; în Danemarca : V. Bennike și M. Kristensen ; în Olanda : I. T. Winkel ; în România : B. P. Hasdeu, G. Weigand, I.-A. Candrea, S. Pușcariu, D. Caracostea, E. Petrovici, S. Pop ș. a. m. d.

J. Gilliéron. Pentru fixarea directivelor acestei discipline sunt fundamentale lucrările lui J. Gilliéron [2]. Cum se vede din înșirarea

---

[1] Asupra lucrării lui Millardet v. mai amănunțit, din alte puncte de vedere, S. Pușcariu, *Dacoromania*, III, p. 827—828, și O. Densusianu, *Grai și suflet*, I, p. 150—153.

[2] J. Gilliéron et J. Mongin, *Étude de géographie linguistique* : « *Scier* » *dans la Gaule Romane du sud et de l'est*. Paris, 1905 ; J. Gilliéron et Edmont, *Atlas linguistique de la France*, Paris, 1900—1912 ; J. Gilliéron, *L'aire clavellus d'après l'Atlas linguistique de la France*, Neuveville, 1912 ; J. Gilliéron et M. Roques, *Études de géographie linguistique d'après l'Atlas linguistique de la France*, Paris, 1913 ; J. Gilliéron, *Généalogie des mots qui désignent l'abeille*,

de nume făcută mai sus, unele mai vechi decât începutul activității lui Gilliéron, « nu se poate spune că din studiile lui Gilliéron și ale școlii sale a izvorît vreun principiu într'adevăr nou, dar principii vechi au ajuns la cel mai înalt punct al sensului lor și al importanței lor» .

Gilliéron a arătat numeroase scăderi în metodele de cercetare istorică și comparativă și a căutat să le înlocuiască cu metoda geografică. « Până azi, gramatica comparată a limbilor romanice a fost făcută cu metoda pe care o impun condițiile de fapt, destul de supărătoare, în care se găsește gramatica comparată a limbilor indo-europene: nici o dată privitoare la limba inițială; un mic număr de grupuri de limbi foarte diferite între ele; aceste câteva date îngădue mai ales de a vedea anumite linii mari, amănuntul nefiind perceptibil decât în unele cazuri rare, deosebit de favorabile. Această situație a avut, este adevărat, unele avantaje; ea a obligat să se practice metoda comparativă în puritatea ei și să se îmbrățișeze dintr'odată mari desvoltări, urmărite în timpul unor lungi secole. Dar ea a avut inconvenientele ei. Au fost observate potriviri mai mult sau mai puțin regulate între limbi; dar aceste potriviri rezultă din succesiuni complexe de schimbări; al căror amănunt rămâne necunoscut; numai observând cazuri, în care marele număr al desvoltărilor distincte permite de a se restabili amănuntul acestor succesiuni, se poate ajunge să se înțeleagă cum s'au înfăptuit potrivirile observate.

Dacă s'ar fi înregistrat acum o sută de ani graiurile locale, așa cum se face astăzi, s'ar fi găsit numeroase fapte curioase, pe care întinderea francezei comune le-a șters. Trebue să ne grăbim să însemnăm tot ceeace subsistă încă: dispariția e din an în an tot mai rapidă [1].

Intrebuințând metoda geografică Gilliéron « a dat, în amănunt, foarte multe explicații frumoase; el a ascuțit privirea noastră, a îngrădit o latură a vieții limbii, cum nimeni altul n'a putut-o face până astăzi și cum nimeni nu-l va putea imita așa de curând, dar el a făcut greșala că a exclus toate celelalte puncte de vedere, că a avut numai ironie și batjocură pentru cercetările fonetice, în loc de a recunoaște că numai o luare în considerație a tuturor forțelor duce la scop » [2].

Paris, 1918; *Pathologie et thérapeutique verbales*, I—IV, Neuveville—Paris' 1915—1921; *La Faillite de l'étymologie phonétique* Neuveville—Paris 1919; etc. Cf. Mario Roques, *Jules Gilliéron 1854—1926*. Notes biographiques et bibliographie, Paris, 1926.

[1] Parodi, *Nuovi studi medievali*, II, ap. W. Meyer-Lübke, *Die romanische Sprachwissenschaft der letzten zwölf Jahre*, în *Revue de linguistique romane*, I, 1925, p. 23.

[2] W. Meyer-Lübke, *ibid.*, p. 26.

De părerea lui Meyer-Lübke sunt și G. Millardet [1] și I. Iordan. « Fără îndoială că Gilliéron a deschis drumuri noi lingvisticii și a creiat în geografia lingvistică o doctrină, care lămurește multe chestiuni considerate de nedeslegat. Negreșit că exagerează puțin meritele geografiei lingvistice, în bucuria lui paternă, prin faptul că o pune pe aceeași treaptă cu matematica : această părere se întemeiază între altele pe sentimentul puternic raționalist al lui Gilliéron, care este exprimat atât în concepția sa despre limbă, cât și în discuțiile sale, de cele mai multe ori de necombătut din punct de vedere logic. Cu toate acestea i se poate da dreptate, când spune *(Path. et thér.*, II.10)» : «Voind a sustrage lingvistica examenului geografiei, o lipsim de un factor puternic — cel mai puternic poate, care ar putea să-i dea dreptul de a fi considerată ca o veritabilă știință. Metoda geografiei lingvistice are, printre altele, asupra celei istorice această mare superioritate, că ne pune în fața ochilor o imagine completă a biologiei unei limbi, prin faptul că cercetează, pe lângă cuvintele vii și pe cele moarte sau pe cale de a muri ; în acest mod noi învățăm să cunoaștem cauzele care-i pot aduce moartea ». Aceasta este concepția lui Gilliéron, apropiată de a unui medicinist, lucru care i s'a reproșat și de care se apără cu mult spirit: « Mi s'a reproșat (în legătură cu broșura mea *Pathologie et thérapeutique verbales*) de a conduce pe tinerii lingviști într'o sală de spital. Cine zice moarte, zice boală; cine zice transformare, zice vindecare, cine zice viață, zice necesitate de a trăi ! Dar unde ar trebui să-i conduc ? La bal mascat, unde se învolburează cuvintele și unde maeștri de dans, la fiecare intrare și la fiecare plecare, înregistrează nume, fără altă formalitate de anchetă cu privire la cauzele plecării și a sosirii precum nici cu privire la cauzele care fac pe primii participanți să-și schimbe masca ? » (*Path. et thér.*, III, 34) [2].

Cercetările făcute după această metodă s'au mărginit până acum mai mult la chestiuni lexicale : stabilirea ariei cuvintelor, îmbolnăvirea și dispariția lor pe urma slăbirii fonetice și a omonimiei, contaminarea și înlocuirea lor cu alte cuvinte mai expresive. Dar, cum a atras atenția însuși Gilliéron în *La Faillite de l'étymologie phonétique* și *Pathologie et thérapeutique verbales*, I—IV, mai ales I, p. 17—44, apoi G. Millardet, *Linguistique et dialectologie romanes*, p. 453—457 și Albert Dauzat, *La géographie linguistique*, p. 111—113, studiile de

[1] *Linguistique et dialectologie romanes*, p. 29 sq.

[2] A. Meillet, *Linguistique historique et linguistique générale*, p. 308—309.

geografie lingvistică sunt importante și din punct de vedere sintactic : prin analiză sintactică greșită, unele sintagme ajung să numească categorii gramaticale pentru exprimarea cărora se întrebuințau mai înainte alte mijloace [1], ele înlocuesc mijloacele vechi, gramaticalizându-se într'o regiune oarecare și apoi întinzându-se și generalizându-se asupra întregii limbi ; la hotarele unde se întâlnesc cele două forme în luptă se nasc contaminații sintactice, etc. Totuși, nu putem înregistra până acum decât o singură încercare în această direcție : J. Ronjat, *Essai de syntaxe des parlers provençaux modernes*, Paris, 1915 [2]. Pentru acest motiv nu mă opresc mai mult în acest loc asupra reprezentanților acestei metode, ci mă mărginesc să mai trimit la următoarele lucrări, unde se pot găsi toate indicațiile necesare : A. Dauzat, *La géographie linguistiqué*, Paris, 1922 ; Tappolet, *Über die Bedeutung der Sprachgeographie. Festschrift Morf*, p. 385 sq. ; G. Millardet, *Linguistique et dialectologie romanes*, p. 29 sq., mai ales 453—457 ; W. Meyer-Lübke, *Die romanische Sprachwissenschaft der letzten zwölf Jahre*, în *Revue de linguistique romane*, I, 1925, p. 21—27 ; A. Meillet, *Linguistique historique et linguistique générale*, p. 305—309 și *La méthode comparative en linguistique historique*, VI. *La géographie linguistique*, p. 60—71 ; I. Iordan, o. c., p. 596—608 ; Fr. Schürr, *Sprachwissenschaft und Zeitgeist*, Marburg a L., 1922, p. 72—77 ; Sever Pop, *Buts et méthodes des enquêtes dialectales*. Extrait des *Mélanges de l'Ecole Roumaine en France* II-ème partie, 1926, Paris, 1927 ; O. Densusianu, *Orientări nouă în cercetările filologice*, în *Grai și suflet*, I, 1923, p. 1—22, în special p. 11—13 ; S. Pușcariu, *Dacoromania*, IV, p. 1325—1332 ; I. A. Candrea, *Constatări în domeniul dialectologiei*, în *Grai și suflet*, I, p. 169—200 ; E. Gamillscheg, *Die Sprachgeographie und ihre Ergebnisse für die allgemeine Sprachwissenschaft, Neuphil. Handbibliothek*, 1928. Dintre filologii italieni se pot aminti (cf. M. Bartoli, *Introduzione alla neolinguistica (principi-scopi-metodi)*, Geneva, 1925, p. 91—92) : Giulio Bertoni, *La geografia linguistica*, în *Revista della Società filologica friulana G. I. Ascoli*, V, 1924 ; cf. și *Archivum Romanicum*, I, p. 258—265 ; *Nuovi orientamenti linguistici*, în rev. *Leonardo*, II, Firenze-Roma, 1926 ; Francesco Ribezzo, *Metodo storico i metodo geografico alla stato prezente della scienza del linguaggio*, în *Revista indo-greco-italica di filologia, lingua, antichità*, Napoli, IX, 1925.

---

[1] Vezi și *Revue des langues romanes*, 1912, p. 418—422 ; 1916, p. 138—142 ; 1918, p. 189—197. Se poate semnala și lucrarea lui M. Franz, vezi *Zeitschrift für französische Sprache und Literatur*, Supplementshefte, X, 1920.

[2] Din acest punct de vedere este deosebit de instructivă lucrarea lui E. Gamillscheg, *Studien zur Vorgeschichte einer romanischen Tempuslehre*, Wien, 1913.

Albert Dauzat. Afară de o seamă de lucrări speciale privitoare la limba franceză veche, dialecte (*argot*) [1] și toponimie, A. Dauzat are și trei lucrări de popularizare asupra vieții, filosofiei limbajului și a geografiei lingvistice : *La vie du langage*, Paris, 1910 (ed. III, 1922); *La philosophie du langage*, Paris, 1912 (ed. II, 1927); *La géographie linguistique*, Paris, 1922; *Histoire de la langue française*, Paris, 1930.

Fără a cuprinde idei originale, ele caută să pună pe cititor la curent cu evoluția studiilor lingvistice. Ceeace ne dau din punct de vedere sintactic este relativ foarte puțin, mult mai puțin decât lucrările similare ale lui Vendryes, Delacroix și Jespersen.

Dauzat studiază limbajul ca ansamblu de sunete articulate, ca instrument al gândirii, ca fapt social și în raporturile sale cu scrierea. Ca instrument al gândirii, el are de scop să exprime ideile în fraze, fără a fi o expresiune adecvată și logică.

Ca fapt social, limbajul este un mijloc de comunicare al oamenilor între ei, un sistem de semne alcătuit dintr'un ansamblu de sunete articulate.

Sintaxa face parte din semantică, care cuprinde analiza raporturilor gramaticale (morfologie și sintaxă), înțelesul și viața cuvintelor (lexicologie). (*La phil. du lang.*, [2] p. 36).

Dauzat este adeptul gramaticii istorice, nu al celei logice. « Deoarece judecățile și raționamentele se exprimă cu ajutorul frazelor, s'a crezut mult timp că « gramatica generală » ar fi logica limbajului, și că limbajul s'ar supune și ar trebui să se supună legilor rațiunii. Nimic nu este mai puțin exact. Formele și sintaxa se explică, din punct de vedere istoric, prin evoluțiile în care numai psihologia își joacă rolul său — pe calea analogiei; și, dimpotrivă, gândirea trebue să se scurgă în tiparul frazei și să se plece ordinei cuvintelor. Chiar și spiritele cele mai viguroase, dacă ajung să-și imprime în stil pecetea gândirii lor, nu pot să transforme sintaxa unei limbi. Nu este mai multă logică în construcția franceză curentă care așează verbul între subiect și complement, decât în construcțiile germane care aruncă verbul la sfârșitul frazei, ori în întorsăturile interogative care pun subiectul după verb, ori în fraza turcească care pune complementul înaintea verbului. Totul nu este decât o chestiune de uz, — de asociație de idei » (*La phil. du lang.*, [2] p. 13—14).

Din punct de vedere metodic sintaxa poate fi descriptivă și istorică.

« Sintaxa descriptivă clasează raporturile cuvintelor și tipurile de fraze ». Deși vechi, acest studiu încă nu a ajuns la perfecțiune din pricina influenței nefaste a sistemelor ortografice și a procedeelor

---

[1] Pentru principiile de cercetare în această direcție cf. *Essai de méthodologie linguistique dans le domaine des langues et des patois romans*, Paris, 1906.

greșite care s'au întrebuințat în cercetare. Totuși progresele sunt sensibile, deși în domeniul romanic nu s'a întrebuințat de ajuns metoda statistică, care a renovat sintaxa descriptivă a limbii latine. « In orice caz trebue să ne ferim încă de a da prea mare importanță sintaxei adeseori artificiale a scriitorilor, în paguba celei a limbii vorbite, care trebue să aibă totdeauna întâietatea în ochii lingvistului. Orice s'a putut gândi odinioară, influența scriitorilor asupra sintaxei vii a unei limbi este aproape zero » (*La phil. du lang.*,[2] p. 215—216).

« Sintaxa istorică, de câțiva ani, a progresat repede. Evoluțiunile pe care le studiază sunt călăuzite de un fel de analogie, contaminația sintactică, una din cele patru categorii stabilite de Victor Henry și care le poate sintetiza pe toate patru. Astfel expresiunea « il est plus grand que je *ne* croyais » își datorește pe *ne* al său, numit odinioară « expletiv », influenței locuțiunii înrudite : « je *ne* le croyais pas aussi grand qu'il est ». Extensiunea analogică ajunge pentru a ne da socoteală de evoluțiile sintaxei. Dacă, în latina vulgară, *liber de Petro* a înlocuit pe *liber Petri*, fenomenul este pricinuit prin extensiunea construcției cu *de*, care exprima la început extracția, apoi, printr'o serie de contaminații succesive, originea, atribuțiunea și posesia.

Este de remarcat în mod deosebit că în limbile actuale cele mai evoluate, ca engleza și franceza, combinațiile sintactice încep să suplinească slăbirea flexiunilor. Franceza și-a pierdut cele din urmă cazuri în secolul al XIV-lea, engleza și mai curând ; drept urmare acolo au dispărut pluralele, aici femininele, în vreme ce desinențele personale se uzează cu începetul: engleza, în general, n'are decât o flexiune : *s* dela pers. 3 sg. (pers. 2 a dispărut din uz) ; franceza a păstrat două, *-ons* și *-ez* în conjugarea vie în *-er* (pronunțându-se *j'èm, tu èm, il èm, ilz èm*). Față cu o astfel de desorganizare sintaxa împrumută mână de ajutor : pronumele personal tinde să exprime de aci înainte flexiunea, în vreme ce ideea pluralului este trecută în franceză asupra articolului. După ce cunoaștem pluralul lui *homme*? Nu după *-s* final, care nu se mai rostește, ci după articol, *les hommes, des hommes* (*léz om, déz om*). Tot așa la verbe.

Și acest fenomen pe care l-am putea crede propriu epocei noastre, s'a produs în periodul preistoric al limbilor antice : englezeștile *i-giv'*, *we-giv'*, *you-giv'*, *they-giv'*, ca și francezele *j-don'*, *tu-don' il don'*, corespund exact greceștilor primitive *dido-mi, dido-si, dido-ti*. Singura diferență este locul pronumelui : limbile noastre vor cunoaște fără îndoială mai târziu flexiunea inițială. — Nouă probă a

---

[1] E vorba de lucrările *Essai sur l'analogie*, Paris, 1883, și mai ales *Antinomies linguistiques*, Paris, 1896. — N. D.

evoluției cicloide a limbilor. Limbajul, ca și viața, este o reîncepere veșnică » (*La phil., du lang.*,[2] p. 223—225).

S'ar părea că influențele sociale n'ar putea să se exercite în domeniul flexiunii și al sintaxei. Totuși, deși rare, astfel de acțiuni nu sunt excepționale. Un exemplu frapant de acest fel este istoria pronumelor de politeță (înlocuirea *tutuirii* cu deosebite alte forme) în principalele limbi indo-europene, pe care o schițează Dauzat în *La vie du langage*, p. 244—247).

Am amintit că, după părerea lui Dauzat, influența scriitorilor asupra sintaxei unei limbi este foarte mică. Totuși el nu poate tăgădui că « literatura dă limbii — mai ales sintaxei — o mare elasticitate » (*La vie du langage*, p. 256). Multe din construcțiile sintactice ale limbilor culte de astăzi sunt împrumutate pe cale literară din grecește și latinește, iar la noi și din limba veche bulgară. « Asimilația odată făcută, trebue să recunoaștem că aceste împrumuturi necesare au mărit bogăția limbii și au perfecționat un instrument de gândire la început necioplit și rudimentar, și care este potrivit de acum să traducă și să nuanțeze manifestațiile cele mai diferite ale sufletului omenesc » (*ibid.*). La p. 111—113 din lucrarea sa *La géographie linguistique* Dauzat ne lămurește asupra raporturilor geografiei lingvistice cu sintaxa și cu privire la lucrările de geografie sintactică.

Ancheta dialectologică este necesară. « În prezent limbile literare, vechi ori moderne, nu mai au de oferit secrete științei, în vreme ce nenumăratele materiale îngrămădite în graiurile dialectale, pe cale de repede dispariție, cer să fie puse în valoare » (*Phil.*, p. 247). Această anchetă trebue făcută cu cea mai mare rigoare și de preferință de lingviști pregătiți anume (cf. ib., p. 232—247).

Pentru sintaxă, metoda cea mai bună este culegerea de texte la fața locului, cu indicarea tuturor nuanțelor, căci sintaxa « este absolut cu neputință de studiat cu un chestionar : mecanismul frazei este un lucru atât de delicat încât vorbitorul îl sfarmă din momentul în care încearcă să-l mânuiască cu reflexiune » (ib., p. 246).

J. Vendryes. J. Vendryes este în rândul întâi lingvist, și anume comparatist, și numai în al doilea filosof. În lucrarea sa *Le langage, introduction linguistique a l'histoire*, Paris, 1921 [1], încearcă să cuprindă într'un sistem — deși modul de tratare este episodic — rezultatele

---

[1] În 1924 lucrarea s'a retipărit, adăugându-i-se un « Appendice » (p. 437—444), pentru a fi pusă la curent. Aici se vorbește mai întâi de lucrările similare ale lui Saussure, Meillet, Marouzeau, Sapir, Jespersen, Trombetti, Schuchardt, Brunot, Millardet, Junker, Delacroix, Cassirer, etc. care au apărut între timp și n'au putut fi utilizate ori au fost utilizate numai în parte. Se fac și alte întregiri bibliografice.

școlii sociologice în lingvistică, fără a rămânea însă exclusiv la punctul acesta de vedere.

Pleacă deci dela faptul lingvistic, așa cum ni-l dă experiența și-și alcătuește cartea din analiza acestuia. În acest chip nu vrea să dea cititorului o carte de lingvistică generală, ci numai o idee de ceeace este lingvistica, de chestiunile pe care le tratează ea, de rezultatele generale pe care le-a obținut.

În cele următoare voi urmări din lucrarea lui Vendryes numai ceea ce poate să ne intereseze pentru sintaxă.

Definiția cea mai generală ce se poate da limbajului este : un sistem de semne (p. 9).

Ca atare, limbajul este un fenomen complex, atinge discipline variate și interesează deosebite categorii de savanți. Este un act fiziologic întru cât pune în lucrare mai multe organe ale corpului omenesc. Este un act psihologic întru cât presupune activitatea voluntară a spiritului. Este un act social întru cât răspunde nevoii de comunicare între oameni [1]. În sfârșit, este un fapt istoric, atestat sub forme foarte variate, la date foarte diferite, pe toată întinderea globului nostru (p. 1—2).

Problema originii limbii rămâne în afară de competența lingvistului. Ea se confundă cu aceea privitoare la originea omului și a societăților omenești, deci este de resortul istoriei primitive a umanității.

Când vorbim despre limbă ca sistem de semne, sub semn trebue să înțelegem ori ce simbol capabil de a servi pentru comunicarea între oameni. Semnele putând fi de natură variată, sunt mai multe specii de limbaj. Fiecare organ al simțurilor poate servi pentru a crea un limbaj. Există limbaj olfactiv și tactil, limbaj vizual și limbaj auditiv. Avem limbaj ori de câte ori doi indivizi, atribuind prin convențiune un anumit sens unui act dat, împlinesc acest act în vederea de a comunica între ei.

Limbajul care ne interesează în rândul întâi prin varietatea mijloacelor de expresiune este limbajul auditiv, numit și limbaj vorbit sau limbaj articulat (p. 9). « El este însoțit uneori, și mai adeseori suplinit prin limbajul vizual. La toate popoarele, gestul desparte graiul, atitudinile feței trădează deodată cu vocea emoțiile și gândirile.

Mimica este un limbaj vizual ; dar scrisoarea de asemenea este unul, ca în general orice sistem de semne » (p. 9). Limbajul vizual probabil este tot așa de vechiu ca și cel auditiv. Limbajul vizual prin gesturi se întrebuințează la unele popoare sălbatice, alături

[1] Asupra acestei chestiuni cf. mai amănunțit lucrarea lui Vendryes, *Le caractère social du langage et la doctrine de F. de Saussure*, *Journal de psychologie*, XVIII, 1921, p. 617—624.

de cel auditiv. El are anumite avantaje : poate fi întrebuințat din depărtare, între două puncte unde sunetul nu parvine dar unde ochiul percepe mișcările și poate atrage atenția personalor prezente. Limbajul prin gesturi al surdo-muților este calchiat după limbajul auditiv.

Limbajul este un fapt social prin excelență și a rezultat din contactele sociale. A existat un limbaj din ziua în care oamenii au simțit trebuința de a comunica între ei (cf. Lucrețiu : *utilitas expressit nomina rerum*). Datorindu-și existența unei grupări sociale, limbajul este una din legăturile cele mai tari care leagă societățile. Dar de născut s'a putut naște numai când creierul omenesc a fost destul de desvoltat pentru a-i înțelege rolul de semn și a-l întrebuința cu acest rol (p. 13).

Într'adevăr, din punct de vedere psihologic, actul lingvistic primordial consistă în a da semnului o valoare simbolică. Și tocmai acest proces psihologic deosebește limbajul omului de acel al animalelor (p. 15).

Limbajul a putut începe prin a fi pur emotiv (p. 16). Înainte de a fi un mijloc de reflexiune, limbajul a trebuit să fie într'adevăr un mijloc de acțiune, și unul dintre cele mai eficace de care a putut dispune omul. Odată trezită în spirit conștiința unui semn, n'a mai trebuit omului decât să desvolte această invențiune miraculoasă ; perfecționarea aparatului vocal a mers paralel cu perfecționarea creierului (p. 17).

Aceste fapte ne orientează spre un nou fel de cercetare lingvistică. Nu putem proceda ca lingviștii și mitologii vechi, care se mulțumeau cu o concepție simplistă a lucrurilor și discutau dacă limbajul a început cu numele ori cu verbul care exprimă acțiunea, numele indicând noțiunile și calitățile obiectelor. Căci, oricât de diferențiate pot să ni se pară numele și verbul, între acești doi « poli » ai gramaticii nu este o opoziție necesară.

« Înseamnă lătratul cânelui : « mi-e foame » ori « dă-mi să mănânc », « e bun » ori « am terminat de mâncat » ? Nici una, nici alta, ori amândouă deodată ; noi îl putem interpreta indiferent printr'un verb ori printr'un nume ; printr'un imperativ ori printr'un timp trecut. Cu toate sforțările, subsistă între « lătratul » primitiv și limbile noastre un hiatus imposibil de umplut » (p. 19).

Nu putem proceda în lingvistică ca în științele naturale, geologie, botanică și zoologie, științe cu care lingvistica ar avea oarecari analogii. Comparația lingvisticii cu aceste științe a contribuit, ce e drept, la ascuțirea spiritelor pentru cercetarea formelor primitive ale limbajului, dar ea nu este fundată și a adus rele servicii. « Dacă am vrea să găsim ceva analog limbajului, putem să căutăm mai curând în istoria socială » (p. 20).

« Ceeace este esențial în limbaj, nu este de a fi botezat obiectele în cutare ori cutare fel, ci de a fi dat cuvintelor, printr'un fel de acord tacit între subiectele vorbitoare, o valoare fiduciară, de a le fi considerat ca obiecte de schimb, întocmai cum substituim plata în natură cu aceea în numerar sau monedă-hârtie » (p. 19).

Limbajul este o instituție. « Sunt în limbaj elemente mult mai fixe, mai puțin supuse arbitrarului omenesc decât în instituțiile politice » (p. 20). Fiecare limbă constitue un sistem, iar elementele acestuia n'au o existență independentă, izolată. Nu se poate vorbi decât prin combinații de sunete. Cea mai mică frază, cel mai mic cuvânt presupune o succesiune de mișcări articulatorii complexe, combinate între ele. Din aceste combinații rezultă acțiuni reciproce care atrag după sine diferite feluri de schimbări (p. 62).

Înainte de a ajunge să fie rostită forma lingvistică, se petrec în sufletul vorbitorului diferite procese psihologice.

Putem da numele de *imagine verbală* unității psihice anterioare graiului. Aceasta este în același timp o reprezentare elaborată prin gândire în vederea expresiunii în limbă și un întreg de posibilități fonetice gata să se realizeze. Imaginea verbală este o imagine cu față dublă, care de o parte privește în profunzimile gândirii și de alta se reflectează în mecanismul producător de sunete. Considerată în realizarea sa materială, ea este exprimată prin sunete; dar prin originea sa psihică, ea este un produs al activității spiritului . . . În ea se îmbină domeniul lingvistului cu al psihologului (p. 78—79).

Psihologii consideră imaginea verbală ca un produs complex, rezultat din suprapunerea ori din asociația a patru imagini: una orală, una auditivă, una vizuală și una manuală . . . Analiza imaginii verbale n'are pentru lingvist decât un interes foarte mic. Condițiile activității cerebrale, care constitue marea problemă a psihologului, rămân în afară de competența lingvistului.

Imaginea verbală este un întreg a cărei formație ne scapă (p. 79). Imaginea vizuală și manuală privește limbajul scris (ibid.).

Fraza se poate defini ca forma sub care imaginea verbală se exprimă și se percepe cu ajutorul sunetelor. Ca imagine verbală, fraza este elementul principal al limbajului. Ceeace schimbă între ei doi interlocutori, sunt fraze. Prin fraze ne-am câștigat limbajul; prin fraze vorbim, prin fraze gândim. Imaginea verbală poate fi extrem de complexă; fraza poate să exprime lucrurile cele mai variate. Unele fraze sunt alcătuite dintr'un singur cuvânt: « Viens ! », « Non ! », « Hélas ! », « Chut » (« Vino ! », « Ei ! », « Ah ! », « Foc ! »); fiecare dintre aceste cuvinte are un sens complet, care este de ajuns în sine. Dar fraza are exact dimensiunea imaginii verbale; ea nu este limitată

prin capacitățile fonetice, fiindcă numai o respirație adeseori nu este de ajuns pentru exprimarea unei fraze întregi și aceeași frază ajunge să cuprindă două ori mai multe grupe de respirație. Activitatea spiritului domină jocul organelor și nu se lasă oprit de insuficiența acestora (p. 82).

Fraza acopere imaginea verbală; amândouă n'au ca limită decât facultatea de combinație a spiritului (p. 83).

Fraza se compune din aceleași elemente ca și imaginea verbală. Aceste elemente sunt ceeace gramatica curentă numește cuvinte (p. 84).

« Orice frază cuprinde două feluri de elemente distincte: de o parte expresia unui număr oarecare de noțiuni reprezentând idei, și de altă parte indicația anumitor raporturi între idei. Dacă zic: *le cheval court* (« calul fuge »), am în spirit ideea calului și pe cea a fugii, și le-am unit pe acestea două în afirmația « calul fuge ». Dacă zic: *la maison de Pierre est grande*, ideile de casă, Petru și mărime, pe care le am în spirit, se combină în același fel în afirmația care constitue fraza mea.

E bine să ne amintim că noi luăm faptele așa cum ni le dă limbajul, că noi considerăm imaginile verbale sub forma pe care o îmbracă ele în limbaj. Acesta este sensul care trebue atribuit ideii exprimate mai înainte că « noi gândim prin fraze ». Noi presupunem că s'a săvârșit în creier, în virtutea obișnuințelor de care subiectul n'are conștiință, actul mental care unește un nume de un obiect (aici calul), care pune acest obiect în raport cu o acțiune și care închide această acțiune în anumite margini de timp, pentru a zice: *le cheval court* (« calul fuge »).

Acest act mental, pe care-l presupune limbajul, cuprinde două operații succesive: o operație de analiză când, reprezentația fiind dată, spiritul distinge în ea un anumit număr de elemente între care el stabilește un raport (aici *calul* și *fuga*), și apoi o operație de sinteză când aceste deosebite elemente, recunoscute și analizate de spirit, sunt din nou combinate de el pentru a constitui imaginea verbală. Numai sinteza interesează pe lingvist, dar ea-l interesează în mare măsură, căci din diversele operații ale sintezei rezultă diferența de structură între limbi » (p. 85—86) [1].

În orice frază deosebim morfeme și semanteme.

Sub semanteme trebue să înțelegem elementele lingvistice care exprimă ideile reprezentațiilor: aici ideea calului ori ideea fugii; și sub numele de morfeme pe acelea care exprimă raporturile dintre idei sau între semanteme, ca reprezentantele acestora: aici, faptul că fuga, asociată la cal în genere, este raportată la persoana a treia

[1] Cf. însă acum cele susținute de Selz.

din singularul indicativ. Morfemele exprimă prin urmare relațiile pe care le stabilește spiritul între semanteme. Acelea nu sunt decât elementele obiective ale reprezentației; ele vor fi studiate în partea consacrată vocabularului» (p. 86). Morfemele sunt de obiceiu elementele fonetice (sunete, silabe ori cuvinte care alcătuesc: afixe, prefixe, prepoziții, conjuncții) care servesc pentru a indica deosebirile dintre verb și nume, categoriile gramaticale (gen, număr,persoană, caz, timp, mod, voce sau direcțiune, aspect, etc.) ori alte relații care unesc semantemele sau cuvintele în frază (negație, interogație, coordonare, subordonare, etc.). Morfem se mai poate exprima și prin timbrul vocalei, prin «flexiunea internă» sau alternanța vocalică. Accentul este de asemenea un morfem foarte important. Și gradul zero al tonalității, absența acesteia (pauza) are mare rol în materie morfologică: valoarea tonalității este de opoziție. Morfem este și ordinea cuvintelor, ca și repetarea lor. Vendryes cercetează aceste trei categorii de morfeme pe rând, împreună cu felul cum se comportă morfemele față de semanteme sau cuvinte, a căror noțiune variază dela limbă la limbă (p. 85—105).

Vendryes consacră apoi un întreg capitol categoriilor gramaticale (p. 106—135), sub care înțelege noțiunile care se exprimă cu ajutorul morfemelor (gen, număr, persoană, timp, mod, interogație, negație, dependență, scop, instrument, etc.). Ele sunt totdeauna relative într'o limbă dată și într'o anumită epocă a istoriei acesteia. Clasificarea categoriilor gramaticale este o lucrare care privește morfologia generală și rămâne încă de făcut. Vendryes se mărginește să examineze sumar câteva categorii dintre cele mai generale (gen, număr, timp, aspect, voce sau direcție), urmând o metodă empirică: cercetând sensul și formele în care se prezintă, acordul dintre ele, etc. Astfel expunerea lui ne interesează și din punct de vedere sintactic.

După analiza făcută constată că nu este cu putință să reducem categoriile gramaticale la un sistem logic, din pricină că ele sunt rezultatele unor activități multiple, în special ale analogiei, care amestecă sistemele din deosebite timpuri și locuri și, astfel, dacă este logică într'un fel, este nelogică într'altul, iar noul sistem clădit pe ea rămâne de obiceiu în parte nelogic. Așa trebue să ne explicăm pentru ce, alături de categorii gramaticale deplin desvoltate, găsim altele pe cale de dispariție ori de formație. Unele nu sunt decât aspecte particulare ale categoriilor generale.

Categoriile gramaticale nu s'au adaptat niciodată logicei; ele nu se acoper decât arareori cu cele logice. Firește și nomenclatura gramaticală este adeseori arbitrară și nelogică. In aceasta consistă dezacordul dintre gramatică și logică. Totuși nu se poate tăgădui că, oricât de deosebite ar fi obișnuințele mentale la diferite popoare,

există anumite trăsături fundamentale ale gândirii; există o logică umană și mari categorii se găsesc la toți oamenii care gândesc. Aceste categorii se găsesc la temelia categoriilor gramaticale. Școala sociologică (E. Durkheim) le atribue pe acestea unui fel de necesitate a vieții intelectuale, cum este obligația morală pentru voință: ele ar fi deci de origine socială, ar atârna de societate.

Și în capitolul III (« diferite specii de cuvinte », p. 136—161), găsim întreţesute numeroase chestiuni de sintaxă. Așa este rolul interjecției, care face parte din limbajul afectiv (p. 136), al prepozițiilor și conjuncțiilor (p. 137), al articolului, despre care ni se spune că joacă rolul de clasificator și determinator (p. 137—138 și 155—156), deosebirea dintre verb și nume, care se face în frază, fraza fiind verbală și nominală (p. 143 sq.); imperativul, care nu aparține limbajului logic, ci celui activ (p. 143), construcția frazei nominale fără copulă și cu copulă (p. 144 sq.), infinitivul, care se deosebește de numele verbale prin faptul că uneori cere obiect în acuzativ, altă dată atribut în genitiv (p. 150), participiul prezent care se deosebește și el de adjective prin faptul că-și păstrează uneori regimul verbal, cerând obiect în acuzativ (p. 150—151), etc.

Numele și verbele reprezintă elementele vii ale limbajului, spre deosebire de instrumentele gramaticale (« outils gramaticaux »: prepoziții, conjuncții, articol sau pronume). O clasificare generală a cuvintelor unei limbi după un plan pe care logica îl justifică și gramatica limbilor principale nu-l contrazice nu este deci imposibilă. Dar ea nu este singura care se poate face. Se poate face și o împărțire psihologică, bazată nu numai pe natura reprezentațiilor cuprinse în cuvinte, ci și pe importanța pe care spiritul o atribue reprezentațiilor. Aspectul psihologic acopere adeseori pe cel logic, și amândouă se precizează atunci când se suprapun.

Capitolul IV, « Limbajul afectiv » (p. 162—183) este prin excelență stilistic și sintactic.

Noi nu vorbim numai pentru a formula idei, deci nu întrebuințăm numai limbajul intelectual sau logic. Vorbim și pentru a acționa asupra semenilor noștri și pentru a ne exprima propria sensibilitate. Alături de limbajul logic trebue să deosebim, așa dar, și pe cel activ și pe cel afectiv.

Limbajului activ, care se alimentează adeseori din cel logic, îi aparține imperativul și vocativul. El n'a fost studiat până acum [1].

[1] Cf., dela apariția lucrării lui Vendryes, tratatul lui Brugmann despre sintaxa propoziţiunii simple și pe cel al lui Séchehaye despre structura logică a frazei, etc.

In fiecare limbă putem să deosebim două elemente : elementul logic, care ne dă analiza reprezentațiilor, și cel afectiv, pe care-l adaugă subiectul vorbitor din propriul său fond. Cele două elem nte se amestecă în continuu în limbaj.

Partea afectivă se exprimă în mod natural prin intonație, inflexiunea vocii, rapiditatea vorbei, intensitatea ei, relevarea anumitor cuvinte, prin gestul care însoțește vorbirea.

În aceste cazuri partea afectivă se suprapune structurii gramaticale, care rămâne nemodificată.

Dar sunt cazuri în care expresia afectivă, în loc să se suprapună expresiei gramaticale, se amestecă cu ea, modificând-o.

Pentru acest scop ne servesc în limbaj două mijloace : 1. alegerea cuvintelor (derivația) și 2. așezarea lor. Cel dintâiu este mijloc stilistic, al doilea sintactic. Vendryes insistă amănunțit asupra rolului ordinei cuvintelor din acest punct de vedere, deosebind ordine fixă și liberă și arătând raportul dintre acestea (p. 167—191). Ce privește analiza sintactică, el constată că nu trebue niciodată să luăm fraza în bloc, pentru ca să vedem în ce ordine sunt aranjate cuvintele. Trebue să deosebim la început diferitele tipuri de fraze, apoi să fixăm în fiecare dintre aceste tipuri anumite grupe, a căror ordine este esențială. Cercetează apoi din acest punct de vedere fraza nominală și pe cea verbală. Deosebirea principală între limbajul afectiv și cel logic este în constituția frazei. Această deosebire se vede bine când comparăm limbajul scris cu cel vorbit. Deosebirea se rapoartă atât la vocabular cât și la așezarea cuvintelor. În limbajul afectiv nu avem ordinea logică a gramaticii curente ; este o ordine care își are logica sa afectivă, în care ideile nu sunt aranjate după regulile obiective ale raționării, ci după importanța subiectivă pe care le-o dă subiectul vorbitor ori vrea să i-o sugereze acesta interlocutorului său. Imaginea verbală are o desvoltare așa zicând cinematică, despărțirea dintre propoziții se pierde, etc. În vreme ce în limbajul scris se întrebuințează subordonarea, în cel afectiv este obișnuită parataxa sau îngrămădirea conjuncțiilor copulative, dovadă de improvizare.

« Ceeace caracterizează limbajul vorbit, este că el se mărginește să pună în valoare culmile gândirii ; singure acestea se ridică și domnează fraza, în vreme ce raporturile logice ale cuvintelor și ale membrelor frazei între ele, ori nu sunt marcate decât necomplet, dacă se întâmplă, cu ajutorul intonației și al gestului, ori nu sunt marcate de loc și trebue suplinite de spirit. Acest limbaj vorbit se apropie de limbajul spontan : se numește astfel cel ce țâșnește spontan din spirit, sub impulsiunea unei emoții vii. Atunci se pun în gardă cuvintele frapante, neavând nici răgazul, nici timpul de a-și readuce gândirea la regulile stricte ale limbajului meditat și organizat. Limbajul spontan se opune astfel limbajului gramatical » (p. 174—175).

Rămâne de cercetat dacă unul dintre ele este în mod necesar mai vechi decât celălalt, și dacă limbajul spontan se confundă cu cel afectiv [1].

Anumiți lingviști, care sunt în același timp și psihologi, sunt înclinați a crede că limbajul afectiv la copii precedă totdeauna limbajul intelectual. Într'adevăr, limbajul gramatical organizat logic nu este niciodată independent de limbajul afectiv. Neîncetat acționează unul asupra celuilalt. Deși toate limbile încearcă să-și fixeze o oarecare ordine a cuvintelor, totuși afectivitatea găsește putința de a se manifesta în structura frazei. « Uneori svârlim un cuvânt, un membru al frazei în fruntea acesteia, pentru a-l relua apoi cu ajutorul unui element morfologic, particulă ori pronume; alteori îl aruncăm la sfârșit, izolat de context, pentru a-l anunța de mai nainte prin anticipație în corpul frazei; alteori, în sfârșit, rupem brusc legătura frazei, din care jumătatea a doua o îndrumăm după un nou plan, fără niciun raport cu cea dintâi. Aceste procedeuri deosebite, curente în limbajul vorbit, au fost adeseori împrumutate de limbajul scris, când a fost vorba de a crea într'adevăr » (p. 177).

Chiar și categoriile gramaticale se exprimă uneori prin procedeuri de ale limbajului afectiv. Timp cu totul subiectiv este viitorul, care se raportă la împlinirea gândului nostru; timp obiectiv este trecutul, care nu mai atârnă de noi și de voința noastră. Pentru aceasta viitorul se exprimă adeseori prin voință ori dorință (cf. gr. θέλα ἵνα, bulg. cu verb. *xotěti* « vouloir », rom. *voiu* + inf., etc.; fr. *aimerai* < *amare* + *habeo* etc.; cf. și rom. *am să fac*, *trebue să fac*, ș. a.).

Și dublarea este un procedeu gramatical împrumutat din limbajul afectiv, d. p. repetarea adjectivului pentru exprimarea superlativului (*il est gros gros* = il est *très gros*; rom. *tare tare* = *foarte tare*, etc.).

Dar este cunoscută și procedarea inversă: trecerea dela logic la afectiv pe urma uzării celui dintâi și a prefacerii lui în automatism. Aceeași este pricina și a trecerii afectivului, care se uzează mult mai repede, în logic.

Astfel limbajul gramatical este în continuă schimbare. « Idealul logic al unei gramatici ar fi să aibă o expresie pentru fiecare funcție, și o singură funcție pentru fiecare expresie. Acest ideal, pentru a fi realizat, presupune un limbaj fixat ca o algebră, în care formula odată stabilită rămâne neschimbată în toate operațiile în care

[1] La fel se exprimă Brod și Weltsch, *Anschaung und Begriff*, 1913, p. 146 (cit. ap. Junker, *o. c.*, p. 39) cu privire la gândire: « Wir denken eben nicht in einzelnen Begriffen, sondern in Sätzen, ja in ganz grossen Gedankengängen, über welche sich die Aufmersamkeit nicht gleichmässig, sondern in weit auseinanderliegenden Kulminationspunkten ergiesst. Wir denken in Aufmerksamkeitskulminationspunkten. Die einzelnen Begriffe stehen innerhalb dieser grösseren Zusammenhänge in geringerer Aufmerksamkeit ».

se întrebuinţează. Afectivitatea înveleşte şi colorează expresiunea logică a gândirii. Nu repetăm niciodată de două ori aceeaşi frază; nu întrebuinţăm niciodată de două ori acelaşi cuvânt cu aceeaşi valoare; nu sunt niciodată două fapte lingvistice absolut identice. Motivul vine dela circumstanţele care modifică neîncetat condiţiile afectivităţii noastre » (p. 182—183).

Formele, care exprimă funcţiile sintactice se modifică de pe urma celor două tendinţe generale care stăpânesc transformările morfologice : trebuinţa de uniformitate, care tinde la crearea de morfeme nouă (p. 185).

Trebuinţa de uniformitate este satisfăcută de *analogie*, care într'adevăr stă la baza întregii morfologii (p. 186). Formele care rezistă analogiei sunt socotite neregulate şi numite rezistente, spre deosebire de cele slabe, care se lasă stăpânite de analogie (p. 188—189). Formele dominante constitue într'un anumit fel centre de iradiaţie analogică. Astfel sunt planuri analogice care se încrucişează şi pe care raţiunea lineară nu ajunge să le concilieze. Limba este deci nelogică. « Limba logică ideală nu este decât un vis » (p. 193).

Nevoia de expresivitate se iveşte din cauza uzării formelor şi este satisfăcută prin înnoirea lor (p. 194). Un procedeu cunoscut al înnoirii categoriilor gramaticale consistă în utilizarea prepoziţiilor, a pronumelor, desvoltarea articolului, într'un cuvânt în crearea unui sistem de cuvinte accesorii pentru a servi de morfeme (p. 195). Aceste cuvinte ajunse fără înţeles, *goale* [1], *deşarte* (*mots vides*) înainte de a fi întrebuinţate ca instrumente gramaticale au avut un înţeles, au fost *pline* (*mots pleins*) (p. 196). În privinţa raportului dintre vocabular şi sintaxă, Vendryes observă în mai multe rânduri că ceea ce determină valoarea cuvântului, înţelesul lui, este contextul (p. 207, 211, 220). Şi schimbarea înţelesului cuvântului se întâmplă în context, dacă cuvântul a fost interpretat greşit, iar întrebuinţarea lui numai în anumită legătură de cuvinte nu ne dă posibilitatea de a controla greşala (p. 231—232). În acest chip se naşte polisemia unui cuvânt, care, prin dispariţia înţelesului vechi, poate duce la schimbarea desăvârşită a lui prin restricţie, extensiune şi deplasare (p. 235) ori prin eufemism (p. 236).

Vendryes, pornind dintr'una din antinomiile lingvistice studiate de Victor Henry, după care limbajul este în acelaşi timp unul şi multiplu, admite posibilitatea unei lingvistice generale, adică a formulării unor principii care să se aplice la orice fel de limbaj (p. 273—274). « Diferenţa între limbaj şi limbi este că limbajul este totalitatea procedeurilor fiziologice şi psihologice de care dispune

[1] Cf. rom. *vorbă goală*.

ființa umană pentru a vorbi, pe când limbile reprezintă întrebuințarea practică a acestor procedeuri » (p. 275).

Diferența dintre două popoare nu este atât o diferență de mentalitate reflectată în limbă, ci de fapt, diferențele pe care le constatăm într'un moment dat al istoriei dintre limbile a două popoare, chiar popoare cu limbi înrudite, se explică prin acțiuni curat lingvistice în desvoltarea fiecărei limbi și prin urmare nu permit nicio concluzie asupra mentalității popoarelor (p. 278). Și structura frazei rezultă din transformările morfologice speciale ale deosebitelor limbi în trecutul lor, transformări rezultate din acțiunea unor legi interne (p. 278—279). Mentalitatea rămâne aceeași, deși o limbă zice *liber Petri*, alta *le livre de Pierre* ori *cartea lui Petru*. Aceasta, firește, nu înseamnă că nu există niciun raport între mentalitate și limbă. Limba însăși poate modifica și regula uneori mentalitatea.

Obișnuința de a pune întotdeauna verbul într'un anumit loc determină un fel special de a gândi și poate avea anumită influență asupra mersului gândirii (p. 280).

Limbile dela țară, graiurile, cum li se zice, au adeseori reguli mult mai stricte decât limbile învățate din gramatici. Țăranul recunoaște ușor și cele mai mici infracțiuni dela regulă, în vreme ce *grammatici certant*. De aceea, în cazuri de îndoială, trebue să ne adresăm poporului (p. 284).

Limba ar trebui să fie « forma lingvistică ideală care se impune tuturor indivizilor din același grup social ». Dar unitatea acesteia este o ficțiune, o « idee ». Două tendințe contrare lucrează asupra ei în sensuri opuse : tendința de diferențiere, care se manifestă în fiecare grup social și chiar în fiecare individ, și tendința de unificare, care încearcă să restabilească echilibrul (p. 286—287).

Observații interesante găsim pentru sintaxă și în capitolul « Dialecte și limbi speciale » (p. 288—305), ca și în « Limbile comune » (p. 306—329).

În ce privește « Contactul și amestecul limbilor » (p. 332—348) Vendryes amintește că sunt savanți după care limbile sunt mai mult ori mai puțin limbi mixte, dar altă teorie (v. Meillet, *Scientia*, Bologna, t. XV, p. 403) susține dimpotrivă că nu vorbim niciodată decât o singură limbă (p. 340). Împrumuturile dela o limbă la alta se raportă la toate elementele constitutive ale ei, deci și la construcții și tipuri de fraze (p. 341—342). Calcurile rezultă totdeauna din confuzia a două imagini verbale, corespunzând fiecare unei limbi deosebite, pe care le amestecăm în cursul vorbirii (p. 341).

Nu ne vom opri mai amănunțit la capitolele « Înrudirea lingvistică și metoda comparativă » (p. 349—366), care cuprinde interesante observații metodice, nici la « Originea și desvoltarea scrisului » (p. 367—386) și « Limba scrisă și ortografia » (p. 387—401), în care,

între altele, se relevă caracterul conservator al limbii scrise, față de cea vorbită care este în continuă schimbare (p. 392), nici chiar la «Progresul limbajului» (p. 402—420), deși acesta ne poate interesa mai mult din punctul de vedere pe care-l urmărim.

Vendryes socotește opoziția unei stări flexionale uneia izolante sau aglutinante drept iluzorie, întru cât schimbările din limbă se raportă la imaginea verbală, în care aceste stări se amestecă într'o sinteză care le conciliază. Vorbim în fraze, și nu în cuvinte izolate (p. 410). Limbile sunt în continuă schimbare. Schimbarea se raportă la toate elementele lor, din care unele se pierd și sunt înlocuite cu altele. Nu se poate vorbi de progres absolut, ci numai relativ, iar acesta stă în faptul că limba se acomodează mai bine la trebuințele celor ce o vorbesc. Limba nu există în afară de cei ce gândesc și vorbesc. Evoluția ei este un aspect al evoluției societății (p. 420).

J. Marouzeau. În același timp cu lucrarea lui Vendryes a apărut și lucrarea de popularizare a lui J. Marouzeau, *La linguistique ou science du langage*, Paris, 1921, care, prin scopul urmărit, ne reamintește pe cea discutată mai sus a Elizei Richter. Într'o formă foarte scurtă, simplă și clară Marouzeau caută să informeze și pe cetitorul cel mai puțin inițiat în lingvistică despre marile probleme ale acesteia (sunete : fonetică ; cuvinte : vocabular ; forma cuvintelor : morfologie ; sensul cuvintelor : semantică ; construcțiunea frazei : sintaxă ; expresiunea gândirii : stilistică ; constituțiunea limbajului : gramatică descriptivă; evoluțiunea limbajului : gramatică istorică ; înrudirea limbilor : gramatică comparată ; marile legi ale limbajului : gramatică generală ; auxiliarele lingvisticei : științe istorice, filologie ; istoria lingvisticei).

De sintaxă se ocupă la p. 45—51, 63—65, 94—95 : grupe de cuvinte (determinat-determinant) ; frază (subiect-predicat), sintaxă ; procedeul construcției : termeni de raport ; ordinea cuvintelor ; acord ; termenii frazei (subiect, predicat, obiect : complement direct și indirect) ; verb (persoană, timp : nedeterminat ; determinat la un moment precis, la momente diferite, trecut în raport cu alt moment trecut, deci relativ), mod, aspect (nedeterminat sau imperfectiv, determinat sau perfectiv), voce (activă și pasivă ; reflexivă ; diferență de construcție : tranzitivă, intranzitivă) ; frază fără verb ; frază pozitivă, exclamativă, interogativă ; frază subordonată (principală sau independentă, subordonată sau dependentă ; mijloacele de exprimare ale subordonării sau subordonantele = conjuncțiile ; coordonare sau parataxă ; subordonare sau ipotaxă ; temporală, condițională, consecutivă, finală etc.) ; regulile sintaxei (pp. 45—51) ; valoarea construcțiilor (parataxă, ipotaxă ; stil direct și indirect) ; rolul ordinei cuvintelor (p. 63—65) ; evoluția sintaxei (p. 94—95).

Dar, afară de această lucrare de interes general, Marouzeau are o serie întreagă de lucrări speciale, unele tocmai din domeniul sintaxei. Mă mărginesc să le înșir aici, trimițând la observațiile pe care le face asupra unora din ele: *La phrase à verbe être en latin*, Paris, 1910; *Synonimes latins*, *Bibliothèque de l'École des Hautes Études*, vol. CCXXX, 1921; *L'ordre des mots dans la phrase latine*. I: *Les groupes nominaux*, Paris, 1922; *Le latin*, Paris, 1923; *Le latin, langue de paysans*, în *Mélanges linguistiques offerts à M. J. Vendryes par ses amis et ses élèves*, Paris, 1925, p. 251 ș. u.; *Un trait du parler rustique: l'atténuation* (*Bulletin de la Société de Linguistique de Paris*, a. 1922, p. 28 ș. u.): *Langage affectif et langage intellectuel*, în *Journal de psychologie*, XX, 1923, p. 560—578; *Un trait du langage paysan, la tendance à exprimer la pensée par approximation*, etc. (*ibid.*, a. 1924, p. VII ș. u.); *Accent affectif et accent intellectuel*, în *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris*, a. 1925, p. 80 ș. u.; *Deux aspects de la langue vulgaire: langue expressive et langue banale* (*ibid.*, a. 1928, p. 63—67); *Les tâches de la stylistique*, în *Symbolae Grammaticae in honorem Ioannis Rozwadowski*, Cracovia, 1927, vol. I, p. 47—52; etc.

Un articol deosebit de interesant și foarte important al lui Marouzeau, privitor la metoda de urmat în tratarea sintaxei latine, este: *Logique, psychologie et mécanisme dans la syntaxe latine*, *Revue des études latines*, VII, 1, p. 75—85, ian.—martie 1929. Marouzeau arată că numeroase incoherențe sintactice latine nu pot fi explicate prin *logică*, cu toate că «limba latină trece drept cea mai codificată». Se pare că cel mai cuminte lucru ce-l putem face, în aceste cazuri, «este să recurgem la explicații particulare, fără a pretinde să legăm riguros, cu orice preț, o categorie gramaticală de o categorie a gândirii».

Renunțându-se la explicarea strict logică a faptelor lingvistice, în privința sintactică logica a fost înlocuită cu psihologia și explicația genetică (cf. W. Aly, *Probleme der lateinischen Syntax*, în *N. Jahrb.*, 34, 1914, p. 80 ș. u., care este pentru o sintaxă a formei pure și explicarea sintactică, nu stilistică, a anacoluturilor, parantezelor, etc.).

Mulțumită interpretării psihologice, studiul sintaxei și-a schimbat fața și a progresat în mod evident. Marouzeau ne atrage atenția însă să ne păzim de exagerările acestei metode, căutând să avem în vedere și elementul «mecanic»: «Il faut, pour interpréter la syntaxe, faire largement la part du mécanique. Plus d'une règle ne comporte aucune explication rationnelle, ne s'explique que par des déviations fortuites (ou, si l'on veut, accidentellemen déterminées) auxquelles l'usage finit par donner une autorité» (p. 80). Așa sunt o seamă de contaminări de expresii sintactice. Deci nici logica, nici «concepția psihologică nu ajung pentru a explica toate fenomenele sintactice,

și ar fi o greșeală să neglijăm elementul formal » (van der Molen, *Le subjonctif, sa valeur psychologique et son emploi dans la langue parlée*, teză, Paris, 1923, p. 33), pe care Marouzeau îl numește mecanica vorbirii (determinată de obiceiu de contaminare, analogie, etc.). Numai logica, psihologia și mecanica vorbirii împreună pot să dea faptele sintactice [1].

A. Grégoire. O bună lucrare de popularizare, este cartea lui Ant. Grégoire, *Petit traité de linguistique*, Paris, 1915, ed. 2 (revăzută și îndreptată), Paris-Liège, 1923, dar nu se ocupă aproape de loc de chestiuni sintactice.

H. Delacroix. O lucrare de sinteză importantă este a lui Henri Delacroix, *Le langage et la pensée*, Paris, 1924.

Delacroix, spre deosebire de Saussure, Meillet, Vendryes și Jespersen, de la ale căror lucrări pornește, este în rândul întâi psiholog și numai în al doilea lingvist. Aceasta ne explică și felul cu totul deosebit de a privi chestiunile al lui Delacroix, care se oprește mai mult la partea psihologică a limbajului, punându-se de acord cu rezultatele la care au ajuns lingviștii.

La început, în cartea I, cap. I « Lingvistică și psihologie » (p. 7—45) dă o scurtă, privire asupra evoluției psihologiei limbajului, dând aprecieri succincte și juste.

În partea întâi din cap. II, « Limbaj și societate » (p. 63—82) privește limbajul ca fapt social, ansamblu de convenții, instituție care preexistă individului, i se impune și-i supraviețuește, face deosebirea între vorbire și limbă, arată că desvoltarea limbilor își are explicarea în societate, căci modificările din ele sunt legate de istoria colectivităților care le vorbesc, insistă asupra legilor principale ale acestei desvoltări (imitație, analogie, sancțiunea socială împotriva abaterilor dela uzul colectiv, etc.), utilizând cercetările cele mai nouă făcute în această direcție (Tarde, Durkheim, Wundt, de Saussure, Meillet, Vendryes, etc.). În partea a doua face unele rezerve asupra exagerărilor sociologiei în materie de limbaj, precum și asupra unor confuzii și obscurități în întrebuințarea de noțiuni sociologice, dând psihologiei ceeace i se cuvine. Limbajul nu se datorește numai sociabilității, ci tot atât de mult intelectualității, spiritului omenesc. E greu de înțeles cum ar putea produce o colectivitate de oameni ceva ce nu se găsește în germen în individ. Omul are limbajul fiindcă este mai intelectual decât animalele, care sunt și ele sociabile (cf. albinele, etc.).

« Limbajul decurge din condițiunile vieții comune, din legile de expresiune ale emoțiilor, din structura inteligenței » (p. 47;

[1] Vezi recenzia lui N. I. Herescu în *Revista clasică*, a. V (t. I), Nr. 2, Craiova, aprilie—iunie 1929, p. 163—166.

cf. și p. 63). Fără a abandona nimic din cuceririle și sugestiunile sociologiei, Delacroix încearcă deci să repună psihologia în drepturile sale. « Vieața socială este marea realizare a naturii umane. Mediul cosmic, constituțiunea biologică și mentală a individului îi preexistă. Prin ea, natura umană se actualizează. Aceasta nu se poate întrevedea așa dar decât prin ea. Formele cele mai complexe ale civilizației nu sunt decât vieață psihică desvoltată. Vieața psihică nu se desvoltă și prin urmare nu există decât prin formele complexe și variate ale civilizațiilor » (p. 61). În cap. III se ocupă de « Condițiile psihologice ale limbajului » și constată că acesta își datorește o mare parte din materia sa originală emoției : sunetele din care s'au format cuvintele, gesturile care suplinesc vorbirea. Această materie reapare în toate limbile, fiindcă elementul afectiv se amestecă în mod inevitabil cu cel rațional sau intelectual, deci cu semnele, simbolurile, constituite ca limbă din sunetele la origine emotive.

Deosebirea între limbajul animal și cel uman este că cel dintâi rămâne semn afectiv, instinctiv, aderent la ceva concret ; cel uman este inteligent și mobil. Inteligența însemnează abstracțiune de la reacțiunile afective, tratarea propriilor stări ca lucruri, stabilirea de relațiuni constante între ele, deci gândire. Inteligența este discernământ și alegere, nu adaptare în virtutea unui automatism prestabilit și fără gândire.

Studiul originelor permanente văzute astfel (cf. limbajul copiilor) și a desvoltării istorice a limbajului este de altfel tot ce putem ști despre originea lui în general.

În cap. I din cartea IV « Ce este o limbă » ne arată că în studiul unei limbi putem porni dela formă sau dela idei. Împreună cu Brugmann (*Verschiedenheit der Satzgestaltung nach Massgabe der seelischen Grundfunktionen in den indogermanischen Sprachen*), Brunot (*La pensée et la langue*), Bally (*Traité de styl. fr.*, I, p. 258), Jespersen, etc., Delacroix crede că de cele mai multe ori, mai ales în sintaxă, este mai bine să pornim dela idei decât dela formă. Sub formele limbajului se degajează intențiile subiectului vorbitor, atitudinele sale subiective și mentale, funcțiunile limbajului. « Unitatea funcțiuni sub diversitatea formelor, diversitatea funcțiunilor sub unitatea formelor, discordanța funcțiunii și a formei, este într'adevăr una din marile caracteristice ale limbajului uman, în contra căreia logica protestează... Ea marchează precis independența gândirii psihologice față de logică și de limbă, ca și independența logicei și a limbii față de gândirea psihologică, cu un cuvânt deosebirea psihologică-lingvistică. Ea dă pe față una din condițiunile fundamentale ale existenței limbajului, posibilitatea de a exprima, fără ca putința de exprimare să fie legată de natura semnului. Observarea limbajului vorbit, viu, chiamă pe lingvist în mod fericit la sentimentul lingvistic. Nu se mai vorbește

de vieața limbii și cu drept cuvânt. Dar a început să se vorbească de limbajul viu și cu și mai multă dreptate » (p. 123—124).

Totuși calea inductivă ne este deschisă până la un anumit punct. Calea deductivă s'a dovedit foarte primejdioasă (p. 125). Aceasta din pricina categoriilor logice care sunt deosebite de cele gramaticale, nu numai în diferitele limbi, ci chiar și în același grup lingvistic. Până la un anumit punct este discordanță între gândire și expresie. Alegerea unei categorii gramaticale pentru una logică, care trebue exprimată și se poate exprima în deosebite chipuri, depinde în parte de condițiile sociale.

Pentru limbaj, limbă și vorbire Delacroix primește definițiile date de Saussure, deci *limbaj*: construcția și mânuirea unui sistem de semne, un proces care pune în joc întreagă vieața psihică; limbă: sistem care există virtual în spiritul unei colectivități de indivizi, sistem în care toate părțile se interpenetrează și se susțin prin solidaritatea lor; vorbire: actualizarea limbajului, ansamblu de combinații prin care subiectul vorbitor utilizează codul limbajului pentru a-și exprima gândirea personală.

O limbă se compune în mod necesar din trei sisteme deosebite și strâns asociate, dintre care fiecare comportă în practică un număr nelimitat de combinații posibile: sistemul fonetic, sistemul de cuvinte sau vocabularul și sistemul morfologic sau gramatical.

Delacroix le trece în revistă pe toate trei din punctul de vedere stabilit dela început: al psihologului și filosofului, nu al lingvistului.

Din punct de vedere sintactic ne interesează cap. IV (p. 199—259), în care este vorba de « Sistemul formal al limbajului » (p. 199—214), « Formele frazei » (p. 214—219), « Categoriile gramaticale » (p. 220—247), « Creațiunea formelor » (p. 247—254), « Clasificarea limbilor » (p. 254—259).

Cuvântul, prin prezența sa, care impune înțeles, introduce ordinea mentală în succesiunea fonetică; și mai mult face acest lucru gramatica. Cuvintele se leagă între ele, sunt solidare din punct de vedere asociativ. Semnele se deosebesc și se opun, dar se și leagă și combină. La baza limbajului este deci principiul irațional al arbitrarului semnului și raționalizarea acestui irațional (Saussure).

În sistemul formal al limbii se prezintă două mari unități pentru a fi analizate: cuvântul și fraza. Cuvântul, cum a arătat Meillet, este un semn sonor, purtător al unui înțeles și susceptibil de o întrebuințare gramaticală. El are o valoare semantică și un rol morfologic: este semantem și morfem. El este un întreg autonom și complet, dar niciunul din elementele lui n'are existență independentă. Rolul morfologic, relațiile stabilite de spirit între semanteme, le exprimă morfemele: afixe, deci elemente fonetice, alternanțe vocalice (flexiune internă), deci modificări ale sunetelor cuvântului sau ale accen-

tului, cuvinte anume (d. p. articolul, pronumele, etc.), accentul, intonația și topica (p. 200; cf. și p. 217—219).

Funcțiunile atașate unităților lingvistice, întrebuințarea formelor, sunt însăși legea limbajului. Forma este solidară cu funcțiunea (p. 200). Un cuvânt care se declină sau conjugă un exprimă nimic. Expresiunea relațiunilor stăpânește limbajul. Deci «nu trebue să facem deosebire între morfologie și sintaxă» (p. 201).

Cuvintele n'au autonomia fonetică care li se atribue de obiceiu. Ele nu sunt decât elemente de combinație mai mult ori mai puțin constante (dovadă felul neobișnuit cum le despart în propoziție oamenii mai puțin cărturari). Cuvântul nu există decât angajat în formele care exprimă rolul său în frază. El se pierde ușor în frază pentrucă numai în frază trăiește cu adevărat și fără frază nu există limbaj (p. 202). Cuvântul poartă înțelesul concret și momentan, intențiunea actuală; el își ia valoarea în context, în situație; sau, mai bine, el începe să existe prin context, prin situație. Spiritul momentului se concentrează în alegerea cuvântului. Formula verbală este dela început expresiunea unei atitudini mentale (p. 203).

«Sunt în frază cuvinte dominante, care ajută în mod puternic înțelegerea. Înțelegerea unei fraze se face nu numai prin mișcarea generală a frazei, ci și prin înțelesul cuvintelor ei principale, care, pe rând și la timpul lor, vin să înscrie în spirit nota pe care o aduc vorbirii; așa se face percepția melodiei. Detaliile sunt apercepute în ansambluri, dar ansamblurile se construesc pe detalii» (p. 203).

Sunt cuvinte cu înțeles autonom (cuvinte *pline*), și altele fără înțeles propriu (cuvinte *vide*). Limba își făurește instrumentele gramaticale prin trecerea cuvintelor pline în vide (cf. lat. *homo* > fr. *on*; lat. *ille* > art. rom. *-le* etc.).

«Fraza este expresia lingvistică a unei idei sau judecăți complexe (reprezentanții de ansamblu), ale cărei elemente sunt deosebite și expuse după raportul lor logic» (p. 210; cf. și p. 398). Ea este deci în aceleași timp rezultatul analizei și al sintezei (Wundt).

Deoarece exprimă noțiuni și raportul dintre acestea, ea cuprinde o atitudine mentală. Semantemele exprimă noțiunile, morfemele raporturile (p. 207). Din punct de vedere fonetic propoziția se prezintă ca o unitate diferențiată și organizată prin ritm, prin intonație, prin accent. Intocmai cum există fraze muzicale, există și o muzică a frazei (p. 208).

Nu este nevoie totdeauna ca elementele constitutive ale ideii complexe sau judecății să fie analizate și deosebite. Judecata n'are trebuință ca fraza să fie explicată sau completă.

În acest caz ea poate fi reprezentată într'adevăr de un singur cuvânt.

Pentru ca să avem o frază, trebue ca spiritul să adere la ea, să fie « intenția de a spune ceva » (James) (p. 212; cf. și p. 399).

Fraza poate să enunțe un lucru, deci să cuprindă un predicat. Subiectul poate fi exprimat ori nu (el poate fi subînțeles dacă persoana căreia ne adresăm știe despre ce este vorba). Ceeace se anunță poate fi nu numai un lucru, ci și un eveniment, un proces. Astfel fraza poate fi nominală ori verbală.

Deosebirea dintre nume și verb există în toate limbile. Verbul *este* (*a fi*), departe de a fi copula tuturor propozițiilor, este cel din urmă venit dintre verbe, un verb autonom, despuiat de sensul propriu. A fost creat pentru a asimila fraza nominală la cea verbală. S'a introdus pentru a exprima timpul pe care nu-l putea exprima simpla apropiere a predicatului de subiect. Dar ar fi absurd să reducem toate verbele la verbul *a fi*, toate judecățile la judecăți atributive. Sunt judecăți atributive, de inerență, de relațiune (p. 213—214).

Delacroix admite reducerea părților de vorbire, făcută de Vendryes, la nume și verb, în opoziție cu instrumentele gramaticale (propoziții, conjuncții, articol sau pronume) și cu excluderea interjecției, care nu este decât un element afectiv al limbajului (p. 214). Și această împărțire confirmă împărțirea frazei în verbală și nominală. Fraza verbală exprimă o acțiune definită în timp, atribuită la un subiect, îndreptată spre un obiect. Ea comandă, constată, imaginează o acțiune. Fraza nominală atribue unui obiect o calitate (p. 215).

Acțiunea și starea însă poate fi exprimată nu numai prin verb, ci și prin nume (Brunot) (p. 216).

« Sub mijloacele gramaticale se găsesc intențiunile și gândirea. Limba încearcă să stabilească o corespondență între categoriile logice și categoriile gramaticale. Înainte de a se stabili această corespondență, intențiunea poate conferi înțeles deosebit la forme asemănătoare. După ce această corespondență s'a stabilit, ea conferă adeseori același înțeles unor forme neasemenătoare. Formele gramaticale se stabilesc pornind dela deosebirea și ireductibilitatea funcțiunilor. Logica limbajului cere o deosebire de forme corespunzând deosebirii de funcțiuni. Dar principiul « unitate de formă pentru unitate de funcțiune » este în continuu contrazis de limbaj » (p. 216).

« Sunt două tipuri de frază, după modul de grupare a elementelor disociate ale ideii de exprimat: parataxa, simplă juxtapunere de fraze simple, coordonate simplu între ele (*și, și apoi, și atunci* etc.), ori opuse (*dar, ci, însă*, etc.), și ipotaxa, subordonare de fraze dela început independente, grupare în aceeași unitate de elemente dela început deosebite, cu propoziții principale și accesorii și cu particule de subordonare » (p. 217).

Orice procedeu morfologic izolabil și care corespunde unei noțiuni constitue o categorie gramaticală. Sunt tot atâtea categorii gramaticale câte morfeme. Ele nu există și nu se definesc decât prin forma pe care o au și se deosebesc de cele logice. Clasificarea lor privește morfologia generală, care rămâne de făcut constituit (p. 220—221).

Aceeași categorie gramaticală se poate exprima în deosebite chipuri (cf. lat. *dico, dicis*, fr. *je dis, tu dis*). Procedeurile se schimbă cu timpul (p. 221).

Dar cu toate că forma dă existență și definiție categoriei gramaticale, de cele mai multe ori există discordanță între funcțiune și formă. Funcțiunea poate să preexiste formei, iar forma să supraviețuiască funcțiunii. Există deci categorii virtuale sau în curs de dispariție, precum și funcțiuni fără formă (pentru copil de pildă, ca și pentru omul mare, de altfel, numele poate numi și acțiunea) (p. 222).

Nu există categorie gramaticală care să exprime și să poată exprima o singură categorie logică, și sunt mai multe expresiuni posibile pentru aceeași categorie logică (p. 223).

Delacroix cercetează apoi cum s'a ivit categoria genului (p. 223—229) și a numărului (p. 229).

Definește gramatica generală, care ar avea să se ocupe de categoriile comune tuturor limbilor. Dar fiecare limbă își are trebuințele sale, condiționate de timp și de societate. O limbă este tot atât de mult, ba chiar mai mult tradiție și memorie, cât și logică. Ea își are gramatica sa implicită, ca și pe cea explicită. Forma concretă a categoriilor gramaticale variază dela limbă la limbă și în nicio limbă nu pot fi reduse la un sistem logic. Din pricina aceasta este cu neputință să se ajungă la o gramatică generală fără violentarea celei istorice, iar cei ce au încercat codificarea gramaticii generale n'au făcut decât să dea generalități asupra gramaticii (p. 229—231 ; cf. și p. 585).

În afară de discordanța dintre logic și gramatical, trebue să mai avem în vedere faptul că exprimarea categoriei gramaticale nu este totdeauna necesară din punct de vedere formal. Ea se poate subînțelege ori poate fi înlocuită prin procedeuri variate de intonație și gest (p. 232). De altă parte toate limbile tind să evolueze spre simplificarea, spre reducerea formelor gramaticale la categoriile cele mai generale și esențiale (Jespersen) (p. 233—234).

Logica limbajului, desvoltarea logică a limbajului este condiționată de fapte extra-logice (p. 236). Limbajul, nivelul acestuia adică, atârnă mult de starea trebuințelor societății și de structura acesteia. Limba reflectă până la un anumit punct progresul intelectual. Apoi tendința logică nu se aplică niciodată la întreagă limba : analogia nu lucrează decât asupra unei părți a sistemului lingvistic. Tendința

de expresivitate se opune mereu trebuinței de uniformitate (p. 235—239).

Totuși unii lingviști (Meillet) presupun o serie de tendințe generale care regulează istoria limbilor. Așa este tendința spre simplificare, spre unitatea formei pentru unitatea funcțiunii; tendința spre diferențiere pentru expresivitate; convergența schimbărilor lingvistice ; un paralelism de schimbări de structură generală în evoluția limbilor, schimbări uniforme rezultate independent din stări sociale uniforme ; anumite mijloace uniforme pentru crearea instrumentelor gramaticale : inovația analogică, care nu creează decât după un model preexistent și se întemeiază pe obișnuință și asimilare, și trecerea unui cuvânt autonom în rolul de element gramatical, unde intervine în același timp factorul logic și cel afectiv,etc. (p. 239—247).

« Evoluția morfologică este stăpânită de analogie, de trebuința de uniformitate, care atrage după sine eliminarea unui anumit număr de forme, restabilind de regulă morfemele anormale, curățind iregularitatea, disimetria ; și de un principiu creator, trebuința de expresivitate, unde putem deosebi două lucruri : nevoia de a întări, prin mijloacele termenilor existenți, expresiunile slăbite ; trebuința de a crea formele necesare expresiei. Gramaticalizarea, care urmează, transformă în instrumente gramaticale cuvintele semnificative a căror putere de expresie a slăbit » (p. 247—248).

Din cartea III, cap. I (« *Achiziția limbajului. Limbajul copilului* ») ne interesează, din punct de vedere sintactic, partea privitoare la limbajul copilului. Împreună cu Jespersen, Delacroix deosebește în acesta trei mari perioade : strigătul, gângăvitul și limbajul propriu zis, « petit langage »-ul (p. 269) ; arată marele rol al imitației și analogiei în evoluția lui ; explică procedeurile fiziologice și psihologice întrebuințate de copil la învățarea lui, etc., utilizând cele mai bune izvoare și dându-ne astfel unul din cele mai frumoase capitole ale cărții.

În general constată că diferitele faze ale evoluției limbajului corespund desvoltării interesului și inteligenții copilului.

« Fraza » (p. 295—298) copilului are la început formă monoremă, caracter « olofrastic ». Cuvintele izolate ale copilului au « intenția » frazei, fără a avea « structura » acesteia. Fraza implică structură, ea este un mecanism complicat pe care copilul nu ajunge să-l stăpânească decât după multă muncă și exercițiu. Dar copilul înțelege fraza înainte de a o putea întrebuința.

La început fraza diremă a copilului nu constă decât din două cuvinte. Dar acestea se înmulțesc repede. Raportul dintre sememe este exprimat prin valoarea afectivă, ordinea fiind la început liberă. Numai pe încetul se stabilesc convențiunile. Și atunci lipsesc deocamdată mijloacele gramaticale, fraza reducându-se la forma cea mai

simplă. Numai puțin câte puțin cedează juxtapunerea inițială construcțiunii de fraze mai complexe. Relațiunile sunt la început subînțelese, apoi exprimate cu stângăcie. Înainte de a utiliza prepozițiile și adverbele potrivite, locul, timpul, dependența, motivul, modul sunt exprimate prin simplă juxtapunere. Elementele de legătură dintre grupele verbale, conjuncțiile rămân mult timp neexprimate.

În general numai pe la începutul anului al treilea începe copilul a înțelege relațiunile cuvântului în frază și simte nevoia de a le exprima. Dar abilitatea gramaticală a copiilor este foarte inegală. Sunt copii aproape normali care la vârsta de cinci ani încă nu sunt în stare să alcătuiască fraze corecte.

Venind dela un psiholog, este deosebit de interesant capitolul II: « *Funcționarea psihologică a limbajului* »: « *automatism* » *și gândire* » (p. 361—373), « *Sentiment și limbaj* » (p. 373—384), « *Gândire fără vorbe* » (p. 384—398), « *Dela gândire la frază* » (p. 398—411), « *Alegerea formulelor* » (p. 411—418), « *Limbaj interior* » (p. 418—432), « *Stil oral* » (p. 432—435), « *Ce este înțelegerea?* » (p. 436—440), « *Înțelegerea limbajului* » (p. 441—451), dar greu de rezumat atât din pricina stilului particular, cam dogmatic, al lui Delacroix, cât și pentru unele repetiri.

Nu este destul să vorbim, ci trebue să fim și înțeleși, pentru ca vorbirea să-și ajungă scopul. A vorbi și a înțelege vorbirea înseamnă a desfășura procesele cele mai profunde ale gândirii și un joc foarte familiar de obișnuințe intelectuale și sensori-motrice.

Gândirea depășește mecanismul limbajului, dar îl presupune (p. 361).

Cel dintâi stadiu al formării automatismului limbajului este formarea de obișnuințe articulatorii și auditive, construcția de figuri motrice și sonore care își corespund (p. 362).

Aderența semnificării (înțelesului) la semn este aspectul al doilea (p. 364).

Stadiul al treilea este automatismul care intervine pentru exprimarea relațiunilor (p. 367).

Stadiul cel din urmă îl formează obișnuințele intelectuale, efectele judecăților anterioare, care adună noțiunile și reduc experiența la scheme care se pot mânui: metoda (p. 368).

« Când automatismele intelectuale lipsesc, limbajul este fără înțeles. Dacă automatismele verbale perzistă, avem exces de limbaj asupra gândirii. Este cazul celor ce vorbesc pentru a nu spune nimic și al căror vocabular și sintaxă depășesc mult putința mentală » (p. 368; cf. și p. 372).

Limbajul implică un joc delicat de analiză și sinteză, în care sunt angajate cele mai importante procese sufletești: intenția,

îndreptată înainte [1]; atenția, când înainte, când îndărăt [2]; memoria imediată care adună și ține în câmpul conștiinței, pentru elaborarea înțelesului, elementele care se succed [3]. Este vorba deci de întreagă vieața mentală, de întrebuințarea unui mecanism întemeiat pe inteligență (p. 370) [4].

Limbajul nu numai comunică idei și sentimente, ci și exprimă, deci are valoare afectivă. Dar numai o parte din vieața afectivă se scurge în limbaj. Sunt sentimente vagi pe care nu le înțelegem și nu le putem exprima. Sunt sentimente pe care le înnăbușim și nu vrem să le exprimăm. Sunt în sfârșit sentimente fascinante și absorbante lipsite de marca personală, dar comune masselor.

Cu un cuvânt nu este potrivire desăvârșită între sentiment și limbaj: uneori avem exces de sentiment în limbaj, altădată limbajul nu este în stare să exprime sentimentul, toate nuanțele lui (p. 373—78).

În orice conversație este o parte care se spune cu vorba; alta pe care o exprimă mimica și variațiile limbajului afectiv; în sfârșit părți subînțelese neexprimate de vorbirea intelectuală și afectivă.

În fiecare limbaj sunt elemente afective, care precedă pe cele intelectuale, d. p., interjecția și valoarea expresivă a sunetelor, jocul expresiv al vocii, tonul, gesturile, mimica, în sfârșit întreaga atitudine care, așa zicând, subliniază vorbirea sau fraza intelectuală.

Afectivitatea intervine în alegerea cuvintelor și a structurii frazei. Construcția expresivă constitue un ansamblu de infracțiuni la ordinea regulată, menită să pună în valoare precis nuanța afectivă. În privința aceasta Delacroix este de acord cu Vendryes, ale cărui cuvinte le reproduce.

Limba scrisă, care este lipsită de afect, se prezintă într'o formă mult mai regulată și corectă decât cea vorbită, care este plină de afect. Aici limbajul, cum a arătat Vendryes, se mărginește la punerea în valoare numai a culmilor gândirii, iar raporturile logice nu sunt marcate decât necomplet cu ajutorul intonației și a gesturilor, ori trebue să fie suplinite de spiritul ascultătorului (p. 373—384).

Vorbind despre «gândirea fără vorbe», Delacroix caută până la ce punct intervin imaginile, în special imaginile verbale [5], în procesele repezi ale gândirii.

Imaginile însăși n'au sens. Ele sunt un instrument spiritual care se ivește după trebuințele gândirii. Vorbirea în imagini e te vorbirea

---

[1] Cf. și p. 407.
[2] Cf. amănunțit p. 408—409.
[3] Cf. și p. 411.
[4] Cf. mai amănunțit p. 410—411.
[5] Delacroix se ocupă amănunțit de acest fenomen deosebind tipuri sensoriale și verbale, auditivo-motore și verbo-auditive, pe p. 418—432.

fără cuvinte, limbajul interior [1]. Gândirea nu este niciodată pură. Când lipseşte semnul, totul se turbură. O gândire simplă rămâne posibilă; dar comparaţia gândirilor complexe şi reflexiunea care li se aplică fără semn se schimbă în confuzie (p. 384—398).

Cercetând raportul dintre «gândire şi frază» (p. 398—411), Delacroix nu admite pentru toate cazurile diviziunile riguroase ale etapelor urmate în elaborarea unei idei şi a formei sale verbale, pe care le-au stabilit Pick şi Woerkom: 1. concepţia ideii globale; 2. un proces psihic de analiză şi de sinteză în timp şi spaţiu; 3. concepţia schemei frazei fără simboluri verbale (*die schematische Formulierung*); 4. alegerea cuvintelor.

Schema gramaticală este imanentă gândirii diferenţiate: alegerea cuvintelor este contemporană cu schema gramaticală; şi gândirea se diferenţiază din momentul în care se orientează spre vorbire prin trebuinţa de comunicare sau expresiune.

Două cazuri sunt posibile. Ori se prezintă formula verbală de-a gata, în virtutea obişnuinţii, a alegerii afective şi într'o construcţie extrem de repede, iar în acest caz trecem dela gândire de-a-dreptul la vorbă; ori trecerea dela gândire la expresie este mai puţin directă şi atunci încercăm, schiţăm în minte, ne preparăm formula care nu se prezintă numaidecât de-a gata şi care poate să nu corespundă la ce voim. În cazul din urmă vorbitorul se comportă ca scriitorul care lucrează.

Memoria înmagazinează un mare număr de formule (elemente şi forme linguistice) şi mijloace de făcut formule. Unele dintre acestea sunt indisolubil legate de situaţie, automate în anumite împrejurări; altele nu ne obligă, ci ne lasă posibilitatea alegerii. Pe măsură ce atitudinea vorbitorului se precizează, posibilitatea de alegere se reduce, formula ajunge mai definitivă. În privinţa aceasta vorbirea, cum zice Saussure, este constrânsă de limbă şi de spontaneitatea spiritului şi a inimii subiectului vorbitor (p. 411—413). Ea ţine socoteală şi de ascultător, se adaptează societăţii, mediului (p. 413).

Cuvântul are totdeauna un sens precis în momentul când îl întrebuinţăm, dar n'are existenţă independentă: el nu există decât în frază, fără de care nu este limbaj, el nu trăieşte în spirit decât cu contextul în care a fost introdus (p. 414—418).

«Stilul nu este decât un fel de a gândi... Stilul este atât sub cuvinte cât şi în cuvinte» (Flaubert, *Correspondence*, III, p. 269).

---

[1] «Imaginile verbale sunt treapta intermediară între gândirea propriu zisă şi formula sa explicită»; «o unitate psihică anterioară vorbei, schiţa internă a frazei, combinaţia mentală a elementelor vorbirii, o sinteză de virtualităţi aproape instantanee pe care limbajul le desfăşură în serii succesive»; «ea are faţa dublă: de o parte priveşte în profunzimile gândirii, de altă parte se reflectează în mecanismul producător de sunete» (p. 403).

« Valoarea de evocație a limbii literare se găsește în relație cu limba vorbită » (Bally, *Traité de stylistique*, I, p. 244). Artistul caută să ne sugereze starea sa afectivă cu ajutorul sunetelor, cuvintelor și frazelor. Fiecare individ își creează obișnuințe. Din întrebuințarea acestora rezultă individualitatea limbajului. Totul ne este dat, afară de alegerea cuvintelor și a momentelor. Libertatea limbajului este deasupra tuturor mecanismelor. Cu cât un limbaj este mai personal, cu atât mai mult îi repugnă frazeologia uzuală. Nimic nu lasă însă mai mult impresia excentricității și divagației decât efortul spre un limbaj prea personal. Nimic nu este mai ridicol decât tendințele de a înlătura orice mecanism (p. 432—435).

« A înțelege limbajul înseamnă a înțelege cuvintele și formele gramaticale ; a se plasa, grație acestor forme, într'un sistem de relațiuni privitoare la lucrurile ori evenimentele pe care le înseamnă cuvintele ». « Înseamnă a realiza, cu ajutorul semnelor, adaptarea intelectuală la realitate prin semne . . . » (p. 441). « A înțelege o frază înseamnă a da cuvintelor din ea valoarea de semnificație directă și valoarea funcțională, sintactică, realizând construcția, adică restabilind jocul de raport pe care ea-l figurează ; înseamnă deci a înțelege atât sensul cuvintelor, cât și construcția frazei » (p. 442). Fraza este necesară pentru a înțelege cuvântul, dar și cuvântul este necesar pentru a înțelege fraza (p. 443—444).

Cartea IV o dedică Delacroix cercetării unor stări anormale : cap. I. « *Iperendofazie* (vorbirea interioară prea vie) *și halucinațiuni verbale* » (p. 453—476), cap. II. « *Observații asupra istoriei afaziei* » (p. 477—514), cap. III. « *Observații asupra turburărilor afazice* » (p. 515—573) și încheie cu « *Nota finală* » (p. 575—587), în care rezumă rezultatele la care a ajuns.

Școala italiană. Benedetto Croce. Fără a fi specialist în materie, Benedetto Croce s'a ocupat de chestiuni principiale privitoare la filosofia limbii, punând în circulație o seamă de păreri cu totul deosebite de ale cercetătorilor anteriori. Vederile lui Croce sunt cuprinse în capitolul XVIII din lucrarea *Estetica come scienza dell'espressione e linguistica generale*, ed. V, Bari, 1922 [1] : *Conclusione. Identità di linguistica ed estetica* (p. 153—166), în « *Breviario di estetica* » [2] și în *Filosofia del linguaggio* [3].

Pentru Croce « știința artei și cea a limbajului, estetica și lingvistica, concepute ca științe adevărate, nu sunt două lucruri deosebite,

---

[1] Ed. I, 1901.

[2] Scris în 1912, retipărit în *Nuovi saggi di estetica*, Bari, 1920.

[3] Adunare de diferite recensii asupra unor lucrări de filosofia limbii, în special asupra celor dintâi lucrări ale lui Vossler, în *Conversazioni critiche*, Seire prima, ed. II, Bari, 1924, p. 87—113.

ci unul singur ». Amândouă au ca obiect expresiunea. « Expresiunea este un tot indivizibil; numele și verbul nu există în sine, ci sunt abstracțiuni plăsmuite de noi prin distrugerea singurei realități lingvistice, care este p r o p o z i ț i a. Aceasta din urmă trebue înțeleasă, nu în modul obișnuit al gramaticilor, ci ca organism expresiv cu sens desăvârșit, care cuprinde tot atât de bine o exclamație cât se poate de simplă și un vast poem ».

« Limbile n'au realitate în afară de propoziții și de împreunările de propoziții, pronunțate real ori scrise, la anumite popoare, în perioade de timp determinate; adică afară de operele de artă (mici ori mari, orale ori scrise, repede uitate ori îndelung păstrate în amintire, nu importă), în care există în mod concret ».

« Gramatica (normativă) trebue să fie o tehnică a expresiei lingvistice ». Limbajul poate fi studiat de : estetică, care ne dă cunoștințe despre natura limbajului, gramatica empirică, care este un expedient pedagogic, istoria limbilor în realitatea lor vie, deci istoria produselor literare concrete, substanțial identică cu istoria literaturii. În ce privește raportul dintre gramatică și logică, « forma logică este indisolubilă de cea gramaticală (estetică), aceasta din urmă este disolubilă de cea logică ».

Asupra acestor vederi Croce n'a mai revenit decât în micile scrieri pomenite mai sus. Totuși aceste concepții au răzbit parte sub influența lui directă, parte prin necesitate logică, în mod spontan, la diverși cercetători (cf. *Estetica*, pref., p. xv).

Teoriile lui Croce s'au ivit în cadrul unor cercetări de estetică și poartă coloritul acestora.

Această constatare apare clar când expresia lingvistică este identificată cu produsele literare; istoria limbii este astfel identică cu istoria produselor literare.

Vederile lui Croce nu sunt tocmai așa de paradoxale cum i se pare la început lingvistului neinițiat în sistemul lui filosofic.

La prima vedere ni se pare că domeniul lingvisticei se restrânge prin identificarea ei cu estetica. Astfel știința limbii îmbrățișează numai manifestarea lingvistică concretă (la parole), nu sistemul de limbă (la langue). Pe aceasta Croce o consideră ca o construcție empirică, fără existență reală [1]. Dar și studiul cuvântului sufere la rândul său o restrângere, deoarece Croce tăgăduește caracterul intelectual al limbii. Ce e drept, el admite existența reprezentației sau imaginei [2], dar, îndată ce aceasta ajunge să fie exprimată, se schimbă în intuiție și prin aceasta în fapt estetic; căci însușirea fundamentală a faptului estetic este tocmai intuiția.

---

[1] *Conversazioni critiche*. Prima serie, p. 88.
[2] *Estetica*, p. 10 ș. u.

În acest chip lingvistica generală, considerată ca studiul cuvântului: «prin elementele ei care se integrează filosofiei, nu e decât estetică». (p. 155—156). Limba, ca sistem de semne întrebuințat ca mijloc de comunicare este trecută la «istoria faptelor practice», fiind expresia însușirii naționale, «ca document de viață»[1].

Din punctul de vedere al lui Croce rămân însă nelămurite o serie de probleme importante. Ca să amintesc, de pildă, una, așa este raportul dintre desvoltarea limbilor și a reprezentațiilor, care este pur linguistic. Apoi lingviștii nu vor putea admite identificarea istoriei limbii cu istoria produselor literare.

Cu toate acestea nu se poate tăgădui influența binefăcătoare a studiilor lui Croce asupra desvoltării lingvisticei, mai ales a stilisticei și a sintaxei, cum se poate constata din scrierile lui Vossler și ale elevilor acestuia[2].

Neolingviștii. Școala neolingviștilor italieni, constituită în vremea din urmă, își reclamă de maestru pe Ascoli (mai ales în materie dialectală), se alimentează din filosofia lui Croce și Gentile, ca și din geografia lingvistică a lui Gilliéron, dogmatizează și sintetizează o seamă de idei admise de câțiva lingviști de mare valoare ca H. Schuchardt și W. Meyer-Lübke, și luptă împotriva neogramaticilor, de care se deosebesc prin aceea «că neogramaticii sunt foarte hotărîți și avântați, când este vorba de a formula concluzii, dimpotrivă, în cercetarea ariilor și a documentelor ei sunt mult mai puțin conștiincioși, mai puțin perseverenți și muncitori, mult mai puțin îndărătnici decât neolinguiștii»[3].

Procedeele neolingviștilor, pornind dela filologia romanică, mai accesibilă pentru observație și studiu, sunt superioare celor ale «indogermaniștilor»; «linguistica indo-europeană a rămas mult în urmă — ca metodă — față de linguistica neolatină»; în special, ea abuzează de asterisc. Neolingviștii încearcă să răspundă la trei întrebări.

1. Care este raportul cronologic între deosebitele faze ale unui fenomen lingvistic.

2. Care este patria (centrul de iradiație) inovației sau fazei, mai târzii;

3. Care este cauza inovației (*o. c.*, p. 1—2.)

Ei procedează deci istoric. «Pentru mine linguistica este, mai presus de toate, istorie...», zice Bartoli (*o. c.*, p. 66); geografic, sociologic, psihologic și estetic ei cred că «în ultima analiză,

---

[1] *Conversazioni critiche*, p. 93 și 94.

[2] Asupra părerilor lingvistice ale lui B. Croce, cf. K. Jaberg, *Idealistische Neuphilologie* (*Sprachwissenschaftliche Betrachtungen*), p. 4—10.

[3] M. Bartoli, *Introduzione alla neolinguistica* (*Principi-scopi-metodi*), Genève, 1925, p. 61.

cauzele inovațiilor în limbaj se reduc la imitarea altor limbi, care au un prestigiu mai mare» (*o. c.*, p. 38; cf. și p. 45). Ei au respectul substratului etnic (*o. c.*, p. 79) și, ca și Humboldt, Schuchardt, Ascoli și Leonardo, atribue mare rol amestecului popoarelor și limbilor în desvoltarea acestora din urmă: «limbile variază în continuu, dela un secol la altul, dela o țară la alta, prin amestecul popoarelor, care din cauza războaielor sau datorită altor întâmplări se amestecă necontenit, în timp ce aceleași limbi sunt supuse uitării și sunt muritoare, întocmai ca celelalte lucruri create» (*o. c.*, p. 38—39; cf. și p. 78).

M. Bartoli ne lămurește astfel asupra genezei și principiilor școalei neolingviste:

«Metoda neolinguiștilor a izvorît din sursa vie și bogată în fapte și idei a Atlasului linguistic din Franța; dimpotrivă, metoda neogramaticilor a fost distilată în seminariile de indo-germanistică din universitățile saxone, care au fost și sunt îndeosebi laboratoare de fizieă și metafizică.

«Menționăm aceasta mai ales pentrucă neolinguiștii, îndeosebi cei din Italia, datorează deasemenea foarte mult și linguisticei ascoliene și filosofiei idealiste.

«Toți linguiștii menționează Scrisorile glotologice ale lui Ascoli, în care el tuna și fulgera cu strășnicie împotriva școlii neogramaticilor. Adevărul e că unii dintre ei și dintre apărătorii lor au încercat în urmă să demonstreze că Ascoli, deși combătându-i, era la rândul său un neogramatic. Astăzi toți vor trebui să recunoască, din ce în ce mai mult, că în disensiunea dintre neogramatici și neolinguiști, aceștia se apropie de gândirea ascoliană mai mult decât neogramaticii.

. . . . . .

«De aceea nu e nevoie să căutăm cauza și nici să facem alte cercetări asupra istoricului lor! Ascoli însă era un istoric el limbajului în totalitatea lui, nu numai al «reflexelor anormale». Iar din acest punct de vedere, foarte esențial, neolinguiștii sunt mult mai ascolieni decât neogramaticii.

«Filosofia lui Croce și a lui Gentile l-a făcut să pătrundă oarecare lumină în templul linguisticii, care, din epoca lui Wilhelm Humboldt, cu excepția... ilustrului maestru Hugo Schuchardt, rămăsese în întunerec, lipsit fiind de lumina filosofiei. Efectul a fost dublu: avantajos și desavantajos.

«Pe de o parte această filosofie italiană l-a ajutat să combată în mod eficace teoria celor trei ergo, precum și alte erori ale neogramaticilor, care în fond sunt materialiștii linguisticii.

«Pe de altă parte însă, filosofia crociană a dat naștere glotosofilor vosslerieni, dintre care cei mai mulți, inclusiv șeful școlii lor, dovedesc că nu au niciun simț pentru linguistică sau pentru

vreo altă școală. In schimb, ei repetă mereu: «Noi linguiștii», «școala lui Gilliéron și a noastră», avem aceleași merite. Intr'adevăr ei sunt aliați ai școlii lui Gilliéron, prin urmare ai neolinguiștilor, dar de astfel de aliați să ne ferească Dumnezeu»[1].

În cercetările lor, însă, neolingviștii nu se opresc decât la prea puține fenomene sintactice, deoarece acestea sunt mai puțin potrivite pentru a fi urmărite în mod statistic.

Pentru înțelegerea principiilor și metodelor acestei școale, afară de lucrarea citată, se mai poate ceti cu folos *Breviario di neolinguistica*; *Parte I*: *Principi generali, di* G. Bertoni; *Parte II*: *Criteri tecnici di* M. Bartoli, Modena, 1925[2].

Asupra lui Ernesto Giac. Parodi, cf. G. Giuglea în *Dacoromania*, III, p. 1080—83 și mai pe urmă B. A. Terraciuc, în *Archivio glottologico italiano*, 1927 (Sezione neolatina, Torino), p. 58—67, unde se dă și bibliografia.

A. Trombetti. Un loc aparte între reprezentanții școalei italiene i se cuvine lui Alfredo Trombetti. Vederile generale ale acestui savant sunt cuprinse în *Elementi di glottologia*,[3] Bologna, 1923, cel dintâi adevărat tratat științific de glottologie generală, cel al lui Fr. Müller, *Grundriss der Sprachwissenschaft*, Wienn, 1877 ș. u., fiind învechit și procedând în rândul întâi descriptiv, în vreme ce al lui Trombetti procedează mai ales comparativ.

Trombetti crede «posibilă și demonstrabilă unitatea limbajului» (*Prefazione*, p. II) și are o «dottrina cosi decisamente monogenistica» (*ibid.*)[4]. El crede că nu se poate ajunge la scopul fixat pentru glottologie de Finck: descoperirea motivelor psihologice ale diferențelor lingvistice și explicarea caracteristicelor particulare ale deosebitelor limbi prin conformațiunea psihică specială și temperamentul diferit al popoarelor (p. 4—5). Nu poate admite, cu H. Schuchardt (*Sprach-*

[1] M. Bartoli, *o. c.*, p. 62—64.

[2] O recenzie amănunțită asupra acestei lucrări a făcut C. Tagliavini în *Dacoromania*, IV, p. 992—1000.

[3] După Trombetti limba se poate studia în trei moduri și pentru trei scopuri diferite:

1. Ca mijloc pentru a comunica cu străinii, deci pentru un scop practic, nu științific.

2. Ca mijloc pentru înțelegerea lucrărilor literare ale unui popor, deci pentru ajungerea unui scop filologic.

3. În sfârșit, pentru a înțelege originea și desvoltarea limbajului și pentru a determina relațiunile reciproce de înrudire ale limbilor, deci pentru un scop științific. Cine se dedică unui astfel de studiu se numește glottolog (*Elementi di glottologia*, p. 1).

[4] Cf. în special lucrarea, *L'unità d'origine del linguaggio*, Bologna, 1905. Cum a arătat însă A. Meillet, *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris*, Nr. LXXI, p. 20, probele aduse de Trombetti sunt nesatisfăcătoare; cf. și Delacroix, *o. c.*, p. 119. Cf. și A. Trombetti. *Come si fa la critica di un libro*, Bologna, 1907.

verwandschaft; *Brevier*, *l.c.*), că cel mai înalt scop al glottologiei consistă numai în a ne forma o idee clară despre originea limbajului, care ar fi identică cu originea propoziție, ci crede că « glottologia este istoria limbajului uman în totalitatea sa, dela origini până la timpurile actuale, de-a-lungul minunatei sale evoluții în timp și în spațiu» (p. 5).

De propoziție și inclusiv de sintaxă se ocupă la p. 216—222 (§ 257—263) ale lucrării sale. În privința acesteia pleacă dela Schuchardt, cu care se unește în foarte multe puncte, în unele însă se deosebește de el.

Consideră limbajul ca un fapt social, deci ca un mijloc de comunicație nu numai a gândirii, ci și a sentimentului și a voinței. « Cel dintâi impuls pentru manifestație a fost dat de nevoile vieții și este comun cu al altor animale, dar numai limbajul omenesc, născut din nevoie, s'a desvoltat în mod așa de minunat, culminând în artă (Schuchardt) » (p. 216, § 257).

Limbajul fiind comunicație, propoziția este « unitatea fundamentală » a lui. Prin urmare « problema originii limbajului se rezolvă în ultima analiză prin problema originii propoziției » (p. 216, § 258).

Omul vorbește și a vorbit totdeauna în propoziții. Între propozițiile și cuvintele primitive nu există deosebire : « Cuvintele primitive erau prin natura lor olofrastice, ca și interjecțiile, și puteau constitui totdeauna o propoziție cu un singur termen. Propoziții monome se întâlnesc și în stadiile actuale ale limbajului ». Așa sunt cele ce exprimă o comandă, afirmațiile predicative fără subiect, vocativul. Unele dintre ele se pot asemăna cu strigătele de amenințare, ajutor, etc., ale animalelor, cuprinzând implicit comunicarea unui fapt ori a unei schimbări interne ori externe (stimulul foamei, vederea dușmanului, etc.). « Cele dintâi expresii omenești au fost cu caracter a f e c t i v, interjecții propriu zise, interjecții imperative (*st* !) și forme de imperativ ca lat. *ī* !, exclamațiuni ca reflex al impresiunilor făcute asupra simțurilor, cum e *tuona* !

Unicul termen din care constau aceste propozițiuni nu este subiectul, ci predicatul. Subiectul nu numai că nu este exprimat, ci în unele cazuri nici măcar nu se poate închipui ». Este destul să ne gândim, de pildă, la felul cum se prezintă și sunt interpretate impersonalele în deosebite limbi. În unele sunt simple imitații, ferestre false corespunzând unor ferestre vii, cum zice Schuchardt : lat. *plui-t*, *tona-t* după *legi-t*, *ama-t* ; tot așa franc. *il pleut*, engl. *it rains*, germ. *es regnet*, etc. ; în altele pot avea un subiect determinat : lat. *Jove tonante*, gr. ὔεδ'ἄρα Ζεύς (Od., ξ 457), etc., deci sunt expresii mitice și antropomorfe cu subiect animat.

Nimeni nu presupune însă că într'adevăr s'au născut din fraze cu subiect intern : [*il tuono*] *tuona* ([*tunetul*] *tună*) = *il tuono s. tuono* ! (*Tunetul* !, *Tunet* !) (p. 216, § 258).

« Dar tipul cel mai obișnuit de propoziție este cea binomă (bimembră), cu subiect și predicat.

Din această pricină unii neagă că propoziția monomă (monomembră) ar fi cea primitivă. În aceasta se manifestă influența logicei asupra gramaticei: propoziția este asemănată cu judecata și, ca și aceasta, trebue să aibă doi termeni.

Schuchardt, dimpotrivă, consideră ca primitive numai propozițiile monome. Din două propoziții monome împreunate s'a desvoltat propoziția obișnuită binomă cu subiect și predicat. Unirea cea mai simplă poate să se fi făcut din tipul *ecco* ! (= *guarda* !) *brucia* ! ori *là* ! *brucia* !, de unde *là brucia*, ori *quello* ! *brucia* !, de unde *quelo brucia*. În alți termeni : germenul subiectului stă în indicația locului în care se întâmplă un fapt, ori în indicația mai concretă a unui lucru cu ajutorul unui cuvânt demonstrativ însoțit de gest. După cum observă într'un loc Fick, pronumele sunt adevărate nume primitive, așa că, în timp ce în mod natural fac parte din interjecții și au prin urmare valoare olofrastică, sunt pe deplin potrivite să exprime subiectul propoziției ».

Lui Trombetti i se pare întru câtva artificială această explicație a lui Schuchardt și crede că nu este necesar să se admită forme de trecere ca *là brucia* ! Distincția din *là brucia* este subtilă și întemeiată poate pe o mică pauză. Preferă deci să admită că propozițiile binome cu subiect pronominal sunt contemporane cu propozițiile monome.

« O dificultate pentru a admite același lucru pentru propozițiile binome cu subiect nominal stă în faptul că substantivul este posterior verbului (Schuchardt zice că subiectul este posterior predicatului). Totuși o astfel de posterioritate este mai curând logică decât cronologică, în sensul că cuvintele care exprimă o acțiune indică în același timp pe cel ce face acțiunea. Astfel, d. p., *mau* (rom. *miau*) exprimă direct mieunarea, dar înseamnă și « pisică ».

S'ar putea și ca propoziția bimembră să-și aibă originea în tipul în care subiectul este intern, fiind dedus din verbul predicat care nu reprezenta încă o formă (cf. ung. *esö* ; rom. *a plouat o ploaie strașnică*). Gabelentz, *Sprachwissenschaft*, p. 311, zice că în astfel de cazuri un ton mai înalt și un ritm mai viu servește pentru a deosebi verbul-predicat de numele subiect ; d. ex. *cânele latră* :

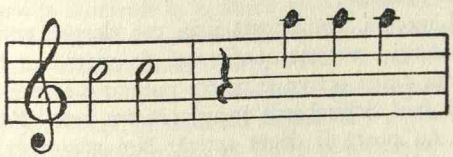

hau hau hau hau hau

Evoluția ulterioară s'a făcut prin legarea de un subiect a oricărui fel de predicat, ca, d. p., *pisica (ră)suflă* (p. 217—218, § 259).

Precum s'a desvoltat subiectul nominal din predicat, așa a derivat din acesta și predicatul nominal, de unde își au originea propozițiile de tipul *questo (è) un cane*. Aici se ivește adesea nevoia de a indica într'un fel oarecare c o p u l a, deci legătura dintre subiect și predicat.

În privința copulei, se deosebesc trei forme, reprezentând trei stadii deosebite :

1. Nici un semn extern nu indică unirea subiectului și a predicatului, ba încă sunt despărțite printr'o mică pauză : *vorbă multă — sărăcie.*

2. Subiectul rămâne izolat, ca într'o poziție absolută, și este reluat printr'un pronume (cf. exemplele : « *Un fecior a împăratului, anume Constantin, el muri, Cuv. d. bătr.*, I, 390 sau chiar *El venise vreamea Troianilor de perit, ibid.*, 353).

3. Pronumele substantive tind să ia caracterul de verbe substantive. Radicalul *es-* « a fi » se pare că trebue adus în legătură cu radicalul pronominal, cf. *pater est bonus* și *pater iste — bonus.*

Într'adevăr copula derivă mult mai rar decât se crede din verbe concrete cu sens material (p. 218—219, § 260).

« Determinațiunile substantivului subiect se chiamă a t r i b u t e și derivă din predicate : *l'uomo è ammalato, egli morrà* = l'uomo, egli è ammalato, morrà = l'uomo, che è ammalato, morrà = *l'uomo ammalato morrà* ».

« Determinațiunile verbului-predicat se numesc a d v e r b e și derivă și ele din predicate : *l'uomo corre, è veloce* = l'uomo corre veloce = *l'uomo corre velocemente* ».

« Și obiectul, care este o determinațiune a predicatului verbal (d. p. *io bevo acqua, tu bevi vino*), a fost considerat ca o specie de adverb. Schuchardt și-a abandonat acum această părere și consideră propoziția trinomă sau trimembră (subiect, predicat, obiect) ca derivată în dialog din unirea a două propoziții binome (bimembre) cu un termen ἀπὸ κοινοῦ :

Pietro batte . . . (chi è batutto ?) . . . *battuto è Paolo.*

Paolo è battuto . . . (chi batte ?) . . . *batte Pietro* ».

Trombetti observă :

« Această ipoteză, complicată prin cea despre concepția pasivă a verbului tranzitiv, nu este confirmată de examenul faptelor. Dacă în loc de forme finite active și pasive punem o formă radicală, cum obișnuește să facă Schuchardt însuși (*Pietro batt- Paolo*), se vede că concepția nu poate fi decât activă. Noi găsim prin urmare că obiectul direct destul de adesea nu se deosebește de cel indirect și,

ca și acesta, exprimă termenul *ad quem* al unei mișcări reale ori ideale » (p. 220, § 262).

Raporturile logice care unesc cuvintele dintr'un grup de cel puțin două membre, precum și acelea care unesc propozițiile între ele pot fi de coordonare ori de subordonare, și se exprimă cu ajutorul cuvintelor formale, prepoziții ori conjuncții, ori cu al elementelor formative, care nu derivă și pe care se întemeiază în general flexiunea.

În faza cea mai veche a limbajului nu exista decât procesul de coordonare. Ipotaxa s'a desvoltat din parataxă sau apoziție.

Subiectul ca determinant ocupa locul întâi, predicatul urma. Schuchardt afirmă că acest fapt rămâne neschimbat și în cazul că se inversează termenii, termenul care precedă este totdeauna subiect, cel ce urmează totdeauna predicat; d. p. *là ! fuoco ! =* là (quello) brucia, fuoco ! là ! = il fuoco (è) là ! (p. 221, § 263).

« Legea generală care determină așezarea cuvintelor este că mai întâi se enunță cuvântul care corespunde ideii care ni se prezintă mai întâi în minte (ideea dominantă). Aceasta nu împiedecă ca subiectul în foarte multe cazuri să poată fi subînțeles, poate tocmai pentrucă e bine imprimat în mintea celor ce ascultă și vorbesc ». Numai în acest sens poate admite Trombetti cu Meillet că « Il n'y a d'essentiel à la phrase que le prédicat ». « Fără predicat, evident, nu poate fi propoziție, dar de bună seamă exagerează Mauthner când afirmă că subiectul trebue să fie « eine jüngere Erfindung », că el este « ein Parvenu » și când îl numește « der überflüssigste Satzteil ». Nu va fi rău să se amintească, în legătură cu aceasta, că, invers, în multe cazuri poate ajunge simpla indicație a subiectului, de ex. : *il lupo !* » (p. 222, § 263).

După aceasta Trombetti se ocupă de nașterea și înțelesul părților de vorbire (*Le parti del discorso*), de formațiunea internă și externă a cuvintelor (p. 222—234, § 264—280 : *Le voci interiezionali*, p. 227—231, § 270—274 ; *Le voci dimostrative*, p. 231—232, § 275—277 ; *Le voci verbali*, p. 233—234, § 278—280 ; *Formazione interna delle parole. Il fenomeno della polarità*, p. 235—245, § 281—298 ; *Formazione esterna delle parole. Gli elementi formativi*, p. 245—253, § 299—307) și trece apoi la morfeme în legătură cu care tratează și funcțiunile sintactice ale categoriilor gramaticale (*Formazioni nominali* : *Le classi del nome e la concordanza*, p. 253—256, § 308—315 ; *La categoria del genere*, p. 256—258, § 316—320 ; *La categoria del numero*, p. 259—263, § 321—326 ; *Le relazioni sintactiche* : *i casi*, p. 264—268, § 327—333 ; *Formazioni verbali*, p. 268—289, § 334—360 : *Il cosi detto « verbo possessivo »*, p. 271—279, § 339—349 ; *La pretesa con-*

cezione passiva del verbo, p. 279—289, § 350—360; *Caracteristiche generali*, p. 289—292, § 361—364) [1].

Din punct de vedere sintactic, la nume ne interesează concordanța, care se poate face în gen, număr și caz, și relațiunile, care se exprimă prin cazuri.

Concordanța indică aparținerea unui atribut la substantiv și poate fi evidentă în înfățișarea exterioară:

questo mio caro figlio questa mia cara figlia:
questi miei cari figli queste mie care figlie;

tot așa:

valle verde, valli verdi;

ori nu:

valle oscura.

« Faptul concordanței, care la cea dintâi vedere pare așa de natural, merită oarecare considerațiune. Adjectivele, în ele însăși, nu trebue să aibă nici gen, nici număr și în multe limbi, într'adevăr, sunt invariabile. Concordanța este un reziduu al celor mai vechi perioade lingvistice, asemenea genului » (p. 255, § 313).

În limbile indoeuropene sunt trei genuri și derivă din amestecarea clasificării vitaliste (animat: neanimat) cu clasificațiunea sexuală (masculin: feminin) (p. 256, § 317).

Genul natural sau sexul (masculin: feminin) s'a născut din genul gramatical (superior: inferior), un caz particular al căruia îl reprezintă; și era în eroare Grimm când, invers, deriva genul gramatical din sex (p. 257, § 318). Genul masculin a fost considerat superior, dar sunt și cazuri când s'a procedat invers (p. 258, § 320).

Categoria numărului s'a ivit deodată cu începutul limbajului, căci oamenii primitivi simt în mare măsură trebuință de a deosebi pluralitatea de unitate; ea este de o vârstă cu formarea celor dintâi două numerale.

Trebue să distingem de o parte singularul și individualul, de altă parte dualul și pluralul. De regulă pluralul derivă din singular, care reprezintă forma cea mai simplă a numelui, dar se întâmplă și invers, d. p. la colective (*foi, lacrimi, lapte*, etc.). Aceste lucruri sunt numite

---

[1] Ca fiind în legătură cu sintaxa relev următorul pasaj privitor la compunere: « Orice compoziție provine dintr'un grup sintactic preexistent, în care așezarea termenilor poate să varieze după cum voim să-l relevăm mai mult pe unul ori pe altul. Fiindcă unirea nu a devenit fixă, posibilitatea așezării variate nu încetează.

În latină se putea zice atât *ille homo* cât și *homo ille*: din grupul cel dintâi derivă italianul *l'uomo*, din cel din urmă românescul *omul*. De asemenea articolul este prepus numelui în germană și engleză, postpus în suedeză, prepus în ebraică și arabă, postpus în arameică, etc. » (p. 247—248, § 303).

în mod firesc cu forma cea mai simplă a numelui, având valoare colectivă, din care s'a desvoltat apoi individualul, care servește să exprime un singur individ dintr'o specie dată. Specificarea dualului, în opoziție cu pluralul, derivă dela numele de lucruri împerechiate, mai ales dela numele părților cu pereche ale trupului (p. 259, § 321).

Dualul-plural a fost exprimat la origine în forma cea mai simplă și naturală : repetiția sau dublarea numelui. Din repetiția necompletă s'au născut prin analogie dezinențele sau afixele care servesc pentru exprimarea acestei categorii (p. 259—260, § 322, 323).

La nume, indicarea pluralului nu este necesară în toate limbile. Unele limbi o exprimă cu ajutorul cuvintelor care înseamnă « mulțime, totalitate, masă » ori alte idei similare. La pronume, în schimb însă, indicarea numărului este așa zicând totdeauna necesară.

În cea mai mare parte a limbilor subiectul, pus la începutul propoziției, nu este deosebit prin vreun semn special. La început el a fost reluat deci printr'un pronume pus înaintea predicatului, în conformitate cu legea concordanței. Pronumele așezat în acest chip între numele-subiect și verbul predicat s'a unit apoi cu unul ori cu altul, născându-se în cazul întâi afixul nominativului. Lat. *equo-s curri-t* înseamnă la origine « cavallo-esso corre-esso » (cf. acum postpunerea articolului la noi, prepunerea în celelalte limbi romanice ; conjugarea franceză, în care pronumele personal nu mai are decât rolul de desinență, etc.) (p. 264, § 327).

« Obiectul exprimă termenul asupra căruia trece (*transit*) acțiunea verbelor tranzitive, termenul *ad quem* al unei mișcări reale ori ideale, deci trecerea acțiunii dela subiect la însuși obiectul. Mișcarea de acest fel în expresiunea pasivă este concepută în sens invers :

$$\underset{A \text{ bate } B}{\rightarrow} \qquad \underset{A \text{ e bătut de } B}{\leftarrow}$$

Între obiectul direct sau acuzativ și cel indirect sau dativ nu este deosebire substanțială în această privință. Obiectul indirect se indică în italienește prin prepoziția *a*, care propriu zis exprimă mișcarea spre un loc (lat. *ad*). Cât privește obiectul, să se confrunte *Romam videre* cu *Romam ire*, și să se noteze că în multe dialecte din Italia centrală și meridională, când se raportă la o ființă animată, obiectul direct este precedat tocmai de prepoziția *a*, d. p. romanescul *sentiteme amme*. Tot așa în spaniolă : *yo amo a Dios*. Cf. *amore verso Dio*. În românește se întrebuințează prepoziția *pe* (= lat. *per*) înainte de numele de ființe animate și de pronume : *cheamă pe Petru* » (p. 266, § 330).

Dar acuzativul poate avea și altă origine. Se întâmplă adesea că obiectul, când corespunde ideii dominante, să fie enunțat repede și să ocupe în frază locul întâi, care aparține de regulă subiectului. În acest caz avem un anacolut: obiectul rămâne independent în formă absolută, dar este reluat printr'un pronume; d. p. *tuo patre lo vedo spesso*. Dacă pronumele urmează imediat după nume, se poate uni cu acesta, devenind în acest chip un semn al acuzativului (**padre-lo*)». Așa se explică nașterea afixelor sau desinențelor de acuzativ în limbile indoeuropene, d. p. lat. *equo-m vide-t* a trebuit să însemneze 'il cavallo lo vede egli' (p. 267, § 331). (Cf. declinația articulată în limba română).

«Și genitivul este un caz «gramatical» și în sine însuși inexprimabil. În realitate raportul de aparținere sau de posesiune inalienabilă a fost substituit de regulă în fazele primitive al limbajului cu forme de apoziție denotând în anumit chip identitatea posesorului și a lucrului posedat. Totuși raportul amintit a fost reprezentat nu arareori ca o simplă relațiune de vecinătate, deci prin forme de locativ.....

Toate celelalte cazuri exprimă ori exprimau la origine raporturi de loc și se formau prin unirea de adverbe cu numele și pronumele» (p. 267—268, § 333).

«Verbul (verbum) este cuvântul prin excelență, cuvântul olofrastic, deci echivalent cu o propoziție. În realitate formele verbului finit, cu subiect pronominal încorporat, și-au avut originea din propoziții binome, cu subiect și predicat» (cf. indo-europ. *éi-mi* «andare io = io vado»). «Formele fără afixe personale nu sunt altceva decât propoziții monome: latinul *ī* «andare!» = «va!», gr. φέρε «portare!» = «porta»!».

«Caracterul primitiv al numelor agentis sau acti se manifestă clar în variarea genului și a numărului. În vechea slavă avem *dalŭ* «egli (ha) dato», *dala* «ella (ha) dato», *dalo* «esso (ha) dato»...». (p. 268, § 334).

Verbul nu exprimă numai acțiuni, ci și sensații și sentimente, deși în mod indirect (§ 268). Acțiunile pleacă dela noi, de regulă din voința noastră, sensațiile și sentimentele se simt, adică vin dela un stimul intern sau extern. Această diferență — care corespunde celei fiziologice dintre nervii motori sau centrifugi și nervii sensoriali sau centripeți — se reoglindește nu arareori în forme gramaticale care se deosebesc.

Noi zicem *Pietro vede il cane* (*Petru vede câinele*), cum zicem *Pietro batte il cane* (*Petru bate câinele*), deși în cazul dintâi subiectul nu săvârșește o acțiune, ci primește o impresie. În conformitate cu realitatea obiectivă, ar trebui să se zică *a Pietro appare un cane* (*lui Petru i se arată un câine*), unde subiectul

este *cane* (*câine*). În anumite cazuri putem face uz de două expresii deosebite :

io vedo una casa	mi appare una casa
io odo un rumoro	mi risuona un rumore
io amo i bambini	mi son cari (mi piacciono) i bambini.

Noi zicem 'io mi vergogno, *io* mi pento, *io* mi annoio, *io* ho (sento) pietà o compassione', pe când Latinii întrebuințau o construcție impersonală mai logică (*me* pudet, etc.). Şi noi putem zice 'questo *mi* annoia' în loc de 'io mi annoio di questo'. Zicem apoi totdeauna 'questo *mi* rincresce' şi în acelaşi chip '*mi* duole'. Cf. în germană '*ich* durste' şi '*mich* dürstet'.

Expresiuni perfect logice sunt 'mi piace il vino, mi piacciono le mele'. Francezii şi Englezii întrebuințează verbul 'amare' şi în acest caz. Vulgarul *io mi piace* rezultă din fuziunea a două construcții, sau din contrastul a două feluri de concepții » (p. 269—270, § 336).

« Esența adevărată a verbului finit, ca şi a propoziției, stă în raportul dintre subiect şi predicat. Unii glottologi au voit să deosebească de verbul adevărat aşa zisul nume-verb, care ar fi întemeiat pe raportul de posesiune ; d. p. 'il mio andare' în loc de 'io andare, io andante' = 'io vado'. Această părere este întemeiată exclusiv numai pe forma externă, pentrucă stă în faptul că adeseori elementele subiective ale verbului coincid cu cele posesive ale numelui : egipt. *sdm-k* 'odi tu' ca şi *pr-k* 'casa tua' ».

Rădicalele verbale exprimă la origine totdeauna o acțiune. « Dar unii glottologi cred că radicalele sunt chiar neutrale şi se pot întrebuința fără îndoială atât în sens activ cât şi în sens pasiv. Ba încă cineva a ajuns să considere ca fundamental înțelesul pasiv, făcând să derive activul din pasiv mai de grabă decât acesta din primul. După această concepție multe limbi n'ar putea să exprime în forma activă verbul tranzitiv şi, d. p., în loc de 'io batto il cane' trebue neapărat să zică 'da me é battuto il cane'.

În sfârşit amândouă concepțiile au fost împreunate în verbul posesiv-pasiv ».

Trombetti combate aceste păreri greşite, pentrucă ele împiedecă cunoaşterea adevăratei naturi a verbului, cuvânt « viu », sufletul limbajului (p. 270—271, § 338).

Concepția posesivă a verbului se găseşte în germene încă în operele lui W. de Humboldt şi a fost aplicată apoi de Fr. Müller. Se găseşte şi în operele lui Finck şi îşi ajunge culmea în cele ale lui H. Winkler (p. 271—272, § 339).

În contra acestei concepții sunt H. Schuchardt, W. Schmidt şi alții.

Trombetti aduce împotriva acestei concepții următoarele argumente de interes general :

1. Nu este sigur că în limbajul primitiv ar fi existat ideea genitivo-posesivului, fiindcă formele primitive sunt simple apoziții declarative sau corective. Neexistând ideea posesivului, nu putea exista nici verbul posesiv.

2. Identitatea formei nu înseamnă identitatea funcțiunii.

3. Când subiectul este un pronume independent ori un nume, nu are forma genitivo-posesivului.

4. Formele nominale ca 'il mio scrivere, il tuo scrivere' sunt relativ moderne și cu greu se pot schimba în adevărate forme verbale ca 'io scrivo, tu scrivi'.

5. Absurditatea concepției posesive apare, între altele, din imperativ. Nu se poate admite că în loc de 'mangia tu' s'ar fi zis 'il tuo mangiare'.

Se pot adăoga următoarele : dacă afixul subiectiv are aceeași formă posesivul și obiectivul, mai adeseori acesta din urmă a luat funcțiunea de a indica subiectul (p. 272, § 340).

O mulțime de amănunte întăresc aceste argumente de natură principială.

Concepția pasivă a verbului tranzitiv a fost în general afirmată pentru limbile care deosebesc nominativul activ de cel inactiv: bască și caucazică, tibetană, etc. La discuție au luat parte Uhlenbeck, care a susținut că nu este niciun motiv pentru a considera construcția activă ca primară și mai naturală și pe cea pasivă ca secundară și proprie stadiilor culturale avansate ; Schuchardt în lucrarea *Über den aktivischen und passivischen Charakter des Transitivs* (*Indog. Forsch.*, XVIII), care a provocat critica lui N. Finck : « *Der angeblich passivische Charakter des transitiven Verbs* (*Zeitschr. für vergl. Sprachf.*, XLI) ; caracterul pasiv al verbului tranzitiv caucazic a fost obiectul importantului studiu al lui H. Schuchardt, *Über den passiven Charakter des Transitivs in den kaukasischen Sprachen*, Wien, 1895 ; același caracter a fost afirmat în mare parte în lucrările lui Uslar Schiefner, Fr. Müller și Erckert, combătut de Vinson și H. Winkler [1].

Într'adevăr multe limbi n'au nicio formă pasivă a verbului, ori au forme pasive derivate în mod evident din cea activă. Insuși Schuchardt, care afirmă că motivul vorbirii este « procesul » (« Vorgang »), admite că pasivului nu-i corespunde în realitate niciunul.

Caracterele distinctive ale expresiunii active și pasive, după Schuchardt, sunt următoarele :

expresiunea activă:	expresiunea pasivă:
subiect — verb	verb — subiect
subiect real = nume simplu	subiect real = ergativ
obiect real = acuzativ.	obiect real = nume simplu.

[1] Cf. mai pe urmă și Vossler, Meyer-Lübke, Levy, etc.

La origine, așa dar, latinul *voca-t* ar fi constituit o formă pasivă, georgianul *w-ašeneb* 'io fabbrico' o formă activă, ca și acum, pe când *ašeneb-s* 'egli fabrica' ar fi constituit o formă pasivă.

S'ar putea admite că o expresie ca *dich ruft der Vater*, dintr'un punct de vedere psihologic stă între cea activă și pasivă.

Subiectul real în expresiunea activă poate foarte bine să fie reprezentat mai curând de un « caz » decât de o temă pură, și de altă parte obiectul real este de cele mai multe ori exprimat mai curând printr'o temă pură decât printr'un acuzativ.

O expresie ca 'da te sia mangiato' în loc de 'mangia (tu)', pentru fazele primitive ale limbajului, nu este mai puțin neverosimilă decât o expresiune ca 'il tuo mangiare' (v. § 340) (p. 280—281, § 351).

Pentru ca să aibă o adevărată expresiune pasivă e necesar ca verbul să aibă o formă deosebită de cea activă.

Derivarea pasivului din activ este cunoscută tuturor. Trecerea contrară a fost susținută, cât știe Trombetti, numai de Schuchardt, pentru cazuri ca georg. *m-i-qwar-s* 'mi è caro' ('da me è amato'): *w-i-qwar-eb* 'io amo'. Formele active fără sufix, ca *w-hs-çer* 'io scrivo', ar fi analogice (p. 281, § 352).

Rezultă că în limbajul primitiv cuvintele demonstrative aveau mare importanță (p. 289—290, § 361); la marea desvoltare a demonstrativelor se asociază tendința spre expresiune concretă care caracterizează fazele arhaice ale limbajului (p. 290, § 362); patrimoniul primitiv de cuvinte era cu siguranță mai bogat în cuvinte verbale decât în substantive, acestea fiind toate de origine secundară (p. 291, § 363); limbajul primitiv a fost i z o l a n t; din această fază s'a desvoltat, prin simpla alipire de sufixe și afixe, născute din slăbirea altui element, aglutinarea, iar dacă sufixul sau afixul și cuvântul sunt într'o compenetrațiune intimă, flexiunea.

Această evoluție, cea dintâi, a limbajului, a fost ascendentă. Prin ea limbile au ajuns « sintetice ». Evoluția urmează apoi invers, în ordine descendentă, limbile schimbându-se din sintetice (prin dispariția declinării, uzul prepozițiilor în locul cazurilor, etc.), în « analitice ». Prin această evoluție trece astăzi limba engleză, care se apropie de cea chineză (p. 291—292, § 364).

Alte școli: Ad. Noreen. Importantă din punct de vedere semiologic și sintactic este și lucrarea *Vårt Språk* a lui Ad. Noreen, apărută la Lund, în 1903 ș. u., din care există o traducere germană de Hans W. Pollak, *Einführung in die wissenschaftliche Betrachtung der Sprache.* Beiträge zur Methode und Terminologie der Grammatik, Halle (Saale), 1923 [1].

[1] Nu insist mai amănunțit asupra studiului *Über Sprachrichtigkeit*, *Indogerm. Forsch.*, I, 1891, p. 95—157, fiindcă vederile cuprinse în el se

Lucrarea, așa cum se prezintă în traducerea germană, prelucrată cu exemple germane, nu este destul de clară.

Noreen nu se ține strict de un sistem filosofic, ci se lasă condus când de unul, când de altul, prevalând însă cel Herbart-ian al lui Paul.

Totuși găsim numeroase amănunte prețioase, fin și corect înțelese, pe care le putem utiliza cu mult folos. Așa sunt mai ales părțile privitoare la terminologie, teoria propoziției, brahilogie, analogie, felurile propozițiilor, raportul dintre sememe, aspect, caz și felurile acestora, gen, glose, timp.

Deși polemizează cu Ries, admite împărțirea gramaticii dată de acesta: I. Fonologie, II. Semiologie, III. Morfologie. Partea a III-a este împărțită în: teoria cuvintelor și a sintagmelor («die selbständigen Morpheme lassen sich ... in 2 Hauptgruppen einteilen: in Wörter und in Wortgefüge», p. 447; aici face greșeala de a confunda sintagmele cu grupele de cuvinte). Deci, după Noreen sintaxa ori ar trebui să se despartă în două (semologia sintagmelor în II, morfologia lor în III), ori ar trebui să se mărginească într'un mod inadmisibil la morfologia ori la semologia sintagmelor.

Semiologia este pentru Noreen partea gramaticii care «are de obiect conținutul psihic al limbii: ideile care se comunică prin sunete». Cuvântul «semem» este analog lui «morfem» și «fonem», formează unitatea semiologică, întocmai cum acestea formează pe cea morfologică și fonologică, și înseamnă «un anumit conținut de idei cu totul precis exprimat într'o formă lingvistică». Semenele pot fi independente și dependente. De felul celei dintâi este exteriorizarea (Äusserung), despărțită în «enunțări», și urmarea acesteia (Ausspruch și Äusspruchfolge); de felul celei din urmă este glosa (Glosse; din punct de vedere morfologic, un cuvânt). Enunțării îi corespunde, din punct de vedere morfologic, propoziția, care, firește, poate consta și numai dintr'un cuvânt (*komm* !). Sememele sunt expresive și pronominale; la cele dintâi înțelesul este fix, la cele din urmă el atârnă de situație. Enunțările sau propozițiile sunt interjecționale (impulsive, repulsive și compulsive) și comunicative (exclamative, narative, voluntative, alocutive și interogative), cu deosebite subspecii. Dintre acestea unele pot fi prezentate în deosebite moduri (indicativ, conjunctiv, imperativ), modul fiind categoria gramaticală

---

găsesc și în lucrarea *Vårt Språk* (cf. *Einführung*), p. 27—28, unde se arată că un punct de vedere pentru clasificarea limbii este și gradul în care limba corespunde scopului de a servi ca mijloc de înțelegere între indivizi, în general ori în special, pentru anumit public. «Această particularitate a limbii este ceeace numim corectitudine de limbă. Din acest punct de vedere putem deosebi vorbire (relativ) bună sau «corectă și rea sau necorectă». De fixarea celei bune se îngrijește gramatica normativă (p. 39).

care exprimă ce rol joacă conținutul enunțării în viața sufletească a vorbitorului.

Cercetând raportul sememelor între sine, nexul, stabilește: nex educativ sau adnexiune, nex conectiv sau conexiune, evitând întrebuințarea termenilor coordonare și subordonare, pentru a nu face să se creadă că este vorba de notiuni logice. Conexiunea poate fi predicativă ori adjunctivă. Particulele pot fi adnective (*tatăl și copilul*) și conective (*tatăl cu copilul*).

Glosa principală este un determinandum, care prin alăturarea glosei accesorii devine determinatum. Glosa principală ne-am obișnuit să o numim subiect, pe cea accesorie predicat. Subiectul și predicatul nu sunt categorii gramaticale, ci psihologice. Copulă nu este numai verbul auxiliar, ci și dezinențele verbului (*das Pferd ist lahm, das Pferd lahmt, lahmte*).

Noreen stabilește apoi noțiunea aspectului și a cazului, deosebind aspectul: essiv, lativ, spatii, coexistentiae, partitionis, classificationis, dependentiae, concordiae și discordiae. În sfârșit se ocupă de felurile gloselor. Sunt două feluri principale, concrete și abstracte, iar acestea din urmă iarăși pot fi substanțiale și accidentale. Cele dintâi există ori sunt închipuite ca existente, sunt lucrul în sine, un substrat pentru determinarea însușirilor, activităților, împrejurărilor, relațiunilor. Cele din urmă determină ceva din cele dintâi. Sunt atributele «substanțelor». Glosele concrete au iarăși deosebite subspecii: individua și dividua; având în vedere categoria numărului: I. impartitiva; II. partitiva; A. materialia; B. collectiva; având în vedere categoria genului, căruia-i corespunde în natură sexul, superior (masculin), inferior (feminin) și neutru, ori animat și inanimat. Glosele asumptive privesc categoria gradului, care este de mai multe feluri, categoria felului (calitatea, plăcerea); cele finite absolutul și relativitatea, aspectul verbal, timpul.

Jac. van Ginneken. Dintre lingviștii danezi, cercetări interesante și reflexii profunde cu privire la anumite chestiuni din psihologia limbii ne-a dat Jac. van Ginneken, în *Grondbeginselen der psychologische taalwetenschap*, 1904—1906; în traducere franceză: *Principes de linguistique psychologique*. Essai de synthèse, Paris, 1907.

Un fenomen lingvistic n'are existență concretă decât în momentul când cineva vorbește sau scrie și interlocutorul sau cititorul îl înțelege. Astfel e o concepție falsă considerarea expresiilor, construcțiilor și regulilor gramaticale ca o entitate stabilă. Oricât de invariabilă s'ar părea limba ca sistem de semne, ea este susceptibilă de schimbări accidentale din moment în moment, dela individ la individ, după dispozițiile personale și momentane ale acestuia.

Obiectul cercetării lui Ginneken este geneza intimă a vorbirii în persoana care vorbește și evoluția cuvintelor percepute de cel ce

ascultă, până la o înțelegere perfectă a gândirilor și sentimentelor comunicate.

Admite că lingvistica generală este o știință socială; de asemenea că ea este de domeniul esteticei. Dar cei ce susțin aceste teorii, nefiind psihologi, «n'au înțeles că această știință socială, ca și această estetică concretă, nu sunt decât două mici terene delimitate arbitrar în câmpul psihologic» (p. III). Lingvistica generală este deci pentru el lingvistică «psihologică». Ea este față de lingvistica specială ceeace este psihologia generală față de cea specială (p. IV).

Ginneken vrea să facă o lucrare de sinteză, împrumutând tot ce i s'a părut bun la înaintașii săi; dela pozitiviști metoda sigură; dela idealiști vederea lor de ansamblu; dela «istorici»: cum se naște și schimbă limba; dela dialectologi: cum este făcută limba în cele mai mici detalii adăugându-și observațiile personale, studiul experimental asupra oamenilor și animalelor și cunoașterea psihologiei în toate formele ei (p. 532).

De acord cu Ph. Wegener și cu O. Dittrich și în conformitate cu cele spuse dela început, Ginneken deosebește «o sintaxă psihologică a celui ce vorbește și de asemenea alta a celui ce ascultă, desvoltate strict separat până în cele din urmă amănunte» (p. 39, § 45).

În cartea a doua și a treia a lucrării sale Ginneken arată că adeziunea simplă și sentimentul simplu au fost cauza a ceeace noi numim fenomene din epoca linguistică primară, în care fiecare cuvânt exprimă o adeziune sau un sentiment, luat în sine, voit și înțeles ca atare.

A adera înseamnă a fi de partea, de sentimentul cuiva, a te atașa cu totul la o părere. În cazul limbii ne atașăm la un singur semn, la o imagine necompletă, fragmentară, pentru a înțelege ceeace ar putea să ne spună complet o frază. Ginneken urmărește cum s'au născut prin adeziune sau asentiment diferitele categorii gramaticale: verbul prin adeziune absolută, numele prin adeziune relativă; substantivul prin adeziunea realității; adjectivul prin adeziunea potențialității; indicativul, prezentul, durativul prin asentiment real, subjonctivul și optativul, preteritul și viitorul, perfectivul și aoristul prin asentiment potențial; subiectul și predicatul sunt rezultatul judecății analitice, subiectul având ca și substantivul o adeziune relativă, predicatul, ca și verbul, una absolută; copula nu este verb adevărat, ea de obiceiu nu exprimă timpul, și într'adevăr copula primitivă a fost pronume; prin adeziunea indicativă s'a născut pronumele personal, demonstrativ, al identității, posesiv și indefinit: *ea, ăsta, altul, oarecine, al mieu, al său, astfel, însuși, așa, cum*, etc.; prin adeziunea significativă o seamă de «excrescențe», de părți de propoziție întrebuințate dela un timp foarte semnificativ: «subiecte

provizorii », « obiecte şi circumstanţiale *vide* » (goale de înţeles): *je, il, en, y, se*, etc.

Un element al cuvântului compus exprimă adeziunea indicativă, celălalt significativă. Auxiliarele suplinitoare (*ajunge, face* sau *se face, devine*, etc.) exprimă numai adeziuni relative. Subiectul exprimă o adeziune relativă şi în acelaşi timp indicativă, predicatul una absolută şi în acelaşi timp significativă.

Cuvintele îşi schimbă înţelesul din pricina sentimentelor Sentimentele ca factori semantici ai limbajului se reduc la trei grupe: 1. sentimentul de conexiune sau de asociaţie (conjuncţii, pronume relativ, cauză, mod, scop, prefixe şi prepoziţii, adeziuni dominante şi subordonate); 2. sentimente calitative (adverbe de timp, loc, fel şi mod), care se deosebesc în: sentiment de certitudine, identitate, diversitate, tendinţă, rezistenţă (negaţiunea), de orientare a gândirii şi de sensaţii specifice; 3. sentimentul intensităţii.

În general se poate constata că cuvintele indeclinabile exprimă toate un sentiment; cuvintele declinabile dimpotrivă sunt toate cuvinte de adeziune.

În cartea a patra a lucrării sale Ginneken se ocupă de voinţă, de automatismul lingvistic şi de cooperaţia practică dintre ele, stabilind patru legi fundamentale ale automatismului psihologic: legea ideodinamică (« orice reprezentaţie motrică tinde să-şi realizeze mişcarea p. 246, § 275), a inerţiei (« o dispoziţie cerebrală nu poate să-şi schimbe singură poziţia: dacă este în repaos trebue să rămână în repaos până ce o intervenţie străină o pune în mişcare; dacă este în mişcare, trebue să rămână în mişcare până ce îşi cedează energia altor dispoziţii care o înconjoară », p. 250, § 284), a ritmului (« când un anumit număr de acte psihice, mai mult ori mai puţin egale, se combină într'o unitate superioară, se remarcă în aceste acte multiple o tendinţă de a se diferenţia, grupându-se în jurul unui termen ca centru de gravitate », p. 252—253, § 291) şi a asociaţiei (« când două dispoziţii psihice au funcţionat odată ori de mai multe ori simultan, ele tind să se trezească una pe cealaltă », p. 262, § 308). Aplicând aceste legi la analiza limbajului se pot explica şi fenomenele lingvistice cele mai grele (contaminaţii, lapsus linguae et calami, anticipaţii, metateză, contracţii, distincţii, repetiţii, analogii, schimbarea înţelesului frazei prin modificarea ritmului a şirului cuvintelor, etc). Dar lucrul cel mai de căpetenie pentru toate limbile şi pentru fiecare period de timp al acestora este să ştim care sunt adeziunile şi care sunt sentimentele care, la origini separate, au format o unitate, adică un întreg foarte bine legat, în conştiinţa individului normal. Unităţile secundare se nasc pe baza legii asociaţiei prin adeziuni şi sentimente primitiv separate şi devin, alături de unităţile primare, care persistă

mai mult ori mai puțin, cauzele psihologice principale ale periodului lingvisticei secundare. În acest moment toate cuvintele nu mai prezintă fiecare un înțeles particular; nu mai sunt ivite, nici înțelese în funcțiunea lor individuală; ne exprimăm și ne înțelegem mai adeseori prin catene de cuvinte (p. 273, § 316).

Unitatea secundară a catenei de cuvinte nu este fraza, nici cuvântul compus, ci construcția, numită de unii grupă fonică, « groupe de souffle, Stress-grup» sau « Sprechtakt» . Este vorba de ceeace de Saussure a numit mai târziu sintagmă.

Fraza, nici în definiția lui Wundt (« Gesammtvorstellung » analizat în idei parțiale sintetizate prin legături logice, definiție pe care o regăsește la W. James, *The Principles of Psychology*, New York, 1890, I, p. 253 sq., în « intention of saying a thing », la E. P. Morris, *On Principles and Methodes in Latin Syntax*, New York, 1901, p. 39, în « germ-concept » și la G. v. der Gabelentz, *Die Sprachwissenschaft*, ed. I, 1891, p. 431, care vorbește de « Gesammtvorstellung », « ein einheitliches Bild, das dem Geiste vorschwebt, das er zergliedern muss, ehe er es in sprachlicher Synthese nachbilden kann» ; cf. p. 281—282, § 324), nu este decât o « unire terțiară compusă din unități secundare ». Construcția (sintagma), ca și cuvântul compus, prin adeziune și sentiment, poate avea înțelesul nedeterminat al cuvântului-propoziție sau al frazei-simbol (p. 280, § 322; 284, § 328). În privința raportului dintre cuvânt și construcție (sintagmă) el aprobă pe Ries : « dans la conception parallèle de *Wort* et *Wortgefüge*, tous deux comme des unités grammaticales et psychologique, Ries a raison, tout à fait raison, malgré tous les idolâtres de la phrase que personne, linguistes et psychologues ensemble, ne peut définir » (p. 120, § 149).

Ginneken tratează apoi succesiv, cu mult aparat și numeroase trimiteri bibliografice : I. schimbările formei părților constructive (sintagmelor) sau fonetica istorică generală (p. 286—494, § 330—660); II. Schimbările înțelesului și a funcțiunii părților constructive (sintagmelor) și funcțiunea lor sau semantica dinamică (p. 495—514, § 661—718); III. Schimbările ivite în gruparea părților constructive (sintagmelor) sau teoria generală a ordinei cuvintelor (topicei) (p. 514—531, § 719—768).

Cum se vede chiar și numai din înșirarea titlurilor, aceste părți sunt deosebit de interesante și importante din punct de vedere sintactic. În special este prelucrat amănunțit accentul și ritmul sintactic (în toate felurile lui : dinamic, muzical, temporal, etc.), în partea întâi, și topica, în partea din urmă.

De chestiuni care nu intră în sintaxă se ocupă J. van Ginneken în lucrarea *De erfeilijkheid der klankwetten*, Amsterdam, 1926. Este vorba de inovațiuni fonetice atribuite unor fapte de ereditate, de

caracter biologic. Studiul este sugestiv și însoțit de un rezumat în limba franceză.

Otto Jespersen. Afară de Ginneken, trebue să menționăm deosebit pe Otto Jespersen, comparatist în domeniul indo-european. Nu ne vom opri la toate lucrările lui, unele foarte importante în alte domenii decât cel al sintaxei (cf. *Phonetische Grundfragen*, Leipzig u. Berlin, 1904 și *Lehrbuch der Phonetik*, ed. I, Leipzig u. Berlin, 1907; ed. II, 1913; ed. III, 1920, în care se ocupă însă și de chestiuni care intră în domeniul sintaxei, astfel de propoziție în § 13, 8; de accentul sintactic în § 14 ș. u.; de tonul sintactic, intonație sau melodie sintactică, în cap. XV, dându-ne o serie de observații, foarte interesante), ci numai la cele care cuprind principii ori studii de sintaxă: *Progress in Language*, ed. I, London, 1894; ed. II, ibid., 1909; *Negation in English and other Languages*, Köbenhavn, 1917; *Growth and Struktur of the English Language*, ed. V, Leipzig, 1926 (ed. I, 1905); *Sprogets logik*, Köbenhavn, 1913; *Language, its Nature, Development and Origin*, London, 1922 (în trad. germ. de R. Hittmar și K. Waibel, *Die Sprache, ihre Natur, Entwicklung und Entstehung*, Heidelberg, 1925); *Manneskehed, nasjon og individ i sproget*, în trad. engl. *Mankind, Nation and Individual from a linguistic point of view*, Oslo, 1925; *The Philosophy of Grammar*, London, 1924 și 1925; *A Modern English Grammar. On historical Principles, I. Souds and Spelings*, Heidelberg, 1922; II. *Syntax*, vol. I[3] și II, ibid., 1927; etc. În cartea I din *Language, its Nature, Development and Origin*, care cuprinde în mare parte și ideile desvoltate de Jespersen în lucrările sale anterioare, ne dă o istorie a lingvisticei, atrăgând atenția asupra câtorva lingviști pe nedrept dați uitării.

Pentru Jespersen limba este o acțiune cu scop hotărît: comunicarea. Un cuvânt nu «trăiește» în sine: el există numai întru cât este rostit, auzit și păstrat în memorie. Acțiunea lingvistică este un act individual, dar individul care o săvârșește face parte dintr'o comunitate cu obiceiuri asemănătoare. Limba are deci un caracter social. De aceea Jespersen urmărește o lingvistică biologică sau biografică: să cerceteze biologia sau biografia omului vorbitor. Se ocupă așa dar mai întâi (în cartea a II-a) de «copil», cum își învață acesta limba maternă, întemeindu-se pe un bogat material de date, culese în mare parte personal. Deosebește trei periode în limba copilului: strigăt, gângăvit sau bâlbăit (cu sunete mai dulci, mai potrivite pentru limbă decât în perioada dintâi) și limba propriu zisă, distingând în aceasta «limba de copil mic» (perioda individualistă a limbii copiilor) și limba comună (perioda socială).

La început copilul nu știe ce este gramatica: nu leagă cuvintele între ele, și mai puțin formează propoziții, fiecare cuvânt este întrebuințat singur. Aceste cuvinte nu sunt propoziții, întru cât

le lipsește construcția de « propoziții » (subiect-predicat) [1], totuși sunt mijloace de a exprima dorințe, voințe, etc. Echolalia are mare rol în limba copilului și de multe ori, ceeace credem noi că spune acesta ca dela sine, nu este decât o repetare a celor auzite dela alții. Cei mai mulți copii învață negația înaintea afirmației. Propozițiile se ivesc în limba copiilor relativ târziu. Copilul învață mai bine limba maternă decât alte limbi, pentrucă are prilej să o audă, să o deprindă și să o corecteze mai mult. În special are putința de a-și însuși rostirea și înțelesul corect al cuvintelor, accentul și sintaxa. Mai statornic își însușește rostirea și construcția sintactică.

În cartea III Jespersen cercetează « Omul și lumea » : influențele străine. Fără îndoială limbile se influențează prin împrumut și în sintaxă, iar cei ce vorbesc slab o limbă străină sunt înclinați să o vorbească pe aceasta, întrebuințând construcțiile sintactice ale limbii materne. Dar este îndoios dacă aceste influențe sintactice sunt durabile și influențează definitiv evoluția unei limbi. Mai des vin influențele sintactice pe cale literară, prin traduceri. În limbile balcanice găsim o seamă de potriviri sintactice care nu pot veni decât din graiul viu, ceeace ne arată că vorbitorii acestora au ajuns să fie nevoiți să treacă în continuu dela o limbă la alta.

Limba femeilor este mai conservativă și rostită mai delicat, mai urban decât a bărbaților. Ele vorbesc mai mult și au construcții speciale. Astfel ele întrebuințează mai des adverbele decât bărbații. Propozițiile exclamative le lasă adeseori neterminate. Firește, nu se poate vorbi de deosebiri fundamentale în construcția propozițiilor celor două sexe, ci numai de preferințe caracteristice. Bărbații preferă ipotaxa cu construcții mai complicate, femeile parataxa mai simplă. Femeile nu numai că sunt mai guralive, ci au un vocabular mai redus care le stă mai bine la îndemână. În general ele prezintă calități mediocre : nu ating extremele nici în sus, nici în jos. Genii sau inteligență sub normală în privința limbii nu se găsesc decât rare ori printre femei. Cei mai distinși oratori și artiști, ca și cei care vorbesc mai rău, sunt bărbații. Pricina este mai ales felul de traiu, ocupațiunile femeilor le dau mai adeseori prilej de vorbă.

Jespersen cercetează apoi pricinile schimbărilor din limbă (anatomice, geografice, psihologice, tempo în rostire, comoditate, principiul valorii). Accentul sintactic este pricinuit de motive psihologice. Comoditatea își are efectele sale asupra tuturor elementelor limbii. Nu se poate trage un hotar precis între fenomenele fonologice, morfologice, lexicale și sintactice din acest punct de vedere : sunetele nu

[1] Cf. și *Philosophy of Grammar*, p. 305 ș. u.; asupra raportului logic dintre subiect și predicat, pe care Jespersen îl consideră de subordonare, cf. studiul *Sprogets Logik*, precum și *Philosophy of Grammar*, p. 150 ș. u.

pot fi despărțite de cuvintele în care se găsesc, iar cuvintele și formele nu trăiesc cu adevărat, cu un sens anumit, decât în propoziție. « Prosiopează » putem numi fenomenul care se naște când vorbitorul își începe sau crede că-și începe vorbirea, dar nu poate scoate niciun sunet inteligibil ori se oprește după una ori două silabe. Vorbind fonetic, fenomenul acesta se numește « afează ». Altă dată comoditatea duce la scurtări gramaticalizate, uzuale (cf. *blem* < ambulemus, ori *mneața* ! = « bună dimineața »; *seara* ! = « bună seara », ș. a.).

Invers este cazul « aposiopezei », când vorbitorul nu-și sfârșește propoziția, ori fiindcă nu se poate hotărî ce cuvânt să aleagă, ori fiindcă observă că ascultătorul i-a înțeles intenția (cf. *merg la ai noștri* sc. *oamenii*, etc.). Scurtările pot să ajungă să nu mai fie considerate ca atare (cf. *fă* ! < *fată* !, *kilo* = *kilogram*, ș. a.).

În orice limbă ni se pare că sună, că este frumos cu ceeace suntem obișnuiți. Schimbările în această privință sunt pricinuite de comoditate, năzuința spre claritate, greutatea în articulație, posibilitatea de a fi ușor înțeleși. Unele popoare au în această privință mai mult simț artistic decât altele. Sunt schimbări fonetice care se nasc din pricina că organele de vorbit se întrebuințează și în alte scopuri, nu numai pentru vorbit (cf. felul cum vorbim cu gura plină, cu țigara sau pipa între dinți, când plângem sau râdem, când am băut alcool și nu mai suntem stăpâni pe noi și pe organele noastre, etc.).

De mare importanță în limbă sunt greșelile inconștiente rezultate prin abaterea dela vorbirea obișnuită, abatere pricinuită de motive care se găsesc în însăși limba ori sunt de natură psihologică (Versprechen, Vermengen ; cf. Meringer). De această natură sunt în fonologie metateza, haplologia și contaminarea, care privește și morfologia, lexicologia și sintaxa. Spiritul nostru se ocupă, adică, nu numai de cuvintele pe care tocmai vrea să le exprime, ci și de gândirile pe care trebue să le exprime și pentru care încă n'a ales forma. Adeseori se întâmplă că ni se prezintă în conștiință în același timp două forme de exprimare sinonime, și nehotărîrea în privința alegerii uneia ori alteia dintre ele se sfârșește printr'o contaminare, prin amestecarea începutului uneia cu sfârșitul celeilalte. Contaminările sintactice sunt foarte dese nu numai între sintagme sinonime, ci și în întrebuințarea construcțiilor după unele conjuncții.

Un rol important are în desvoltarea limbii și jocul (cf. limba copiilor). El duce la crearea și răspândirea de cuvinte și forme de exprimare nouă aproape în toate clasele sociale.

Pentru Jespersen acea limbă este mai desăvârșită care poate exprima mai mult cu mijloace puține sau, cu alte cuvinte, cât de multe înțelesuri cu forme cât mai simple. El cere deci două condiții : un maximum de prestație și un minimum de

efort [1]. În comparație cu limbile vechi, care au numeroase timpuri, moduri și persoane, limbile moderne sunt mult mai expeditive. Cele vechi sunt sintetice, cele nouă analitice. Analiza înseamnă mlădioșie, sinteza rigiditate (cf. *am fost cântat, jucat, glumit și râs — cântasem, jucasem, glumisem și râsesem — ich hatte gesungen, getanzt, gespielt und gelacht — cantaveram et saltaveram et luseram et riseram*). În limbile vechi se găseau și numeroase neregularități în întrebuințarea cazurilor (d. p. unele verbe cer genitivul, altele dativul, etc.). Chiar și când unele dintre aceste neregularități pot fi explicate din punct de vedere istoric, totuși pentru cel ce studiază limba ele par niște capricii ale acesteia care trebuesc învățate deosebit pentru fiecare verb. Simplificarea acestora în limbile mai nouă înseamnă un însemnat progres.

Jespersen relevă marea importanță sintactică a topicei. Din punctul de vedere al vorbitorului, libertatea de așezare a cuvintelor pare a fi un mare avantaj, căci supunerea la reguli stricte o consideră drept încătușare; dar pentru ascultător, o topică regulată înseamnă claritate și ușurință în înțelegere, deci o adevărată binefacere. Indirect acesta este și interesul vorbitorului, care vrea să fie înțeles.

Înțelesul gramatical a fost exprimat mai întâi prin mijloace materiale (sufixe, desinențe, acordul acestora, etc.); apoi prin aceleași mijloace, însă cu vorbele așezate într'o ordine fixă; în sfârșit numai prin ordinea cuvintelor, independent de aceste mijloace primitive.

Limbile tind în general din ce în ce mai mult să întrebuințeze poziția cuvintelor pentru scopuri gramaticale. Aceasta este în realitate o tendință direct progresivă, pentrucă este expedientul cel mai potrivit și mai ușor, făcând expresiunea mai ușoară și cerând mai puțin efort din partea celui ce ascultă și, indirect, prin faptul că ușurează simplificarea limbii, făcând ca formele greoaie să devină de prisos.

Acest lucru n'a fost înțeles de cei vechi, care vedeau și în limbă un κόσμος, un sistem orânduit bine și frumos. Într'adevăr însă acest sistem nu este în toate privințele bun și frumos. În orice caz în limbă punctul de vedere estetic nu este cel hotărîtor. Decât acesta este mult mai important cel practic. Limba trebue judecată deci mai întâi din acest punct de vedere.

Lucrarea *Menneskehed, nasjon og individ i sproget* sau *Mankind, nation and individual from a linguistic point of view* se împarte în 11 capitole, ale căror titluri, după ediția engleză, sunt următoarele: I. Speech and Language. — II. Influence on the individual. —

---

[1] Cf. și W. Ostwald, *Energie*, § 102, 106, ap. E. Sperantia, *Acțiunea limbii vorbite asupra vieții psihice*, în *Revista de filosofie*, București, vol. XIII (serie nouă), Nr. 2 Aprilie—Iunie 1928, p. 130, unde se dă toată literatura filosofică a acestui chestiuni.

III—IV. Dialect and common Language. — V. Standards of correctness. — VI. Correct and good Language. — VII. The stratification of Language. — VIII. Slang. — IX. Mysticism of Language. — X. Other eccentricities of Language. — XI. Conclusion. Universal human elements [1].

Această lucrare a lui Jespersen cuprinde o parte critică şi alta pozitivă. Uneori cea dintâi pare a fi în paguba celei de a doua. De altfel Jespersen consideră limba sub toate aspectele ei; cel mult părţii sociologice trebuia să-i dea mai mare atenţiune. Vrând însă să acumuleze prea mult, uneori riscă să nu fie destul de clar.

Vederile generale ale lui Jespersen nu se deosebesc în fond de cele ale lucrării anterioare. În ce priveşte deosebirea dintre Speech (vorbire, parole) şi Language (limbă, langue), Jespersen (cap. I), după ce critică teoriile lui F. de Saussure, Ch. Bally şi Harold Palmer, afirmă că, în vreme ce vorbirea este felul de a vorbi individual ca atare, limba este complexul tuturor vorbirilor individuale ale unei comunităţi, ale naţiunii. El se opune deci, cu drept cuvânt, ideii unei mentalităţi colective independente de mentalităţile individuale. În capitolul II Jespersen combate teoria după care, în urma unui fel de evoluţie colectivă neexplicată, schimbările fonetice s'ar ivi simultan şi independent la deosebiţi indivizi ai unei comunităţi lingvistice. El este de părerea că orice schimbare lingvistică îşi are originea în vorbirea individuală şi se răspândeşte prin imitaţia mai mult ori mai puţin inconştientă. În capitolul III—IV Jespersen se ocupă de deosebitele pricini care pregătesc naşterea unei limbi comune (κοινή) în mijlocul mai multor dialecte. În capitolul V—VI Jespersen, trecând în revistă deosebitele puncte de vedere, ajunge la concluzia că limbă « corectă » este aceea pe care o cere comunitatea lingvistică (p. 123), iar limba cea mai bună este aceea care exprimă gândul celui ce vorbeşte (scrie) cu mijloacele cele mai simple în forma cea mai desăvârşită şi este înţeleasă de ascultător (cititor) cu cea mai mare uşurinţă. În capitolul VII ne arată cum variază limba unei comunităţi lingvistice în deosebitele sale straturi sociale. « Slang »-ul (cap. VIII) este considerat de Jespersen ca rezultatul dorinţii omului de a da curs liber simţului său umoristic, înlocuind în mod arbitrar un cuvânt ori o locuţiune uzată prin termeni mai expresivi. În legătură strânsă cu « slang »-ul sunt eufemismele, de care se ocupă în capitolul IX. Deosebirea între ele este că, în vreme ce « slang »-ul evită cuvintele uzate în glumă, eufemismul face acest lucru din

[1] I. Vorbă şi limbă. II. Influenţa asupra individualului. III—IV. Dialect şi limbă comună. V. Măsura corectitudinii. VI. Limbă corectă şi bună. VII. Stratificarea limbii. VIII. « Slang ». IX. Misticismul limbii. X. Alte excentricităţi ale limbii. XI. Concluzie. Elemente universal-umane.

scrupul religios ori pentru a nu atinge decența sau simțul rușinii. Între «excentricități» (cap. X) Jespersen înșiră și *argot*-ul făcătorilor de rele, etc., al cărui scop este să facă limba neînțeleasă pentru cei neinițiați. În capitolul din urmă (XI) Jespersen arată că o seamă de trăsături comune ale evoluției limbilor pot rezulta din constituția fiziologică și psihologică a omului ca atare [1].

Din punct de vedere sintactic cele mai importante lucrări ale lui Jespersen sunt *Sprogets logik* și *The Philosophy of Grammar*.

În introducerea celei dintâi Jespersen ne arată părerile deosebiților învățați în privința raportului dintre logică, limbă și gramatică. Unii au afirmat că limba este alogică și că prin urmare, psihologia nu are ce căuta în gramatică; alții au afirmat că gramatica nu este decât logică aplicată. Jespersen este împotriva «expulsării cercetărilor logice din gramatică» și de părerea că gramatica și logica se luminează reciproc. Urmărind din acest punct de vedere substantivul și adjectivul, numele proprii, coordonarea și subordonarea, subiectul (gramatical, psihologic, logic) și predicatul, articolul, obiectul, etc., poate constata că numeroase forme flexionare analogice, acordurile în gen, caz, număr, persoană, construcții după înțeles, coordonare și subordonare, etc., sunt datorite logicei, de cele mai multe ori inconștiente, uneori conștiente. Unele fenomene cari ni se par nelogice nu sunt decât fapte logice păstrate din deosebite epoci de desvoltare a limbilor [2]. Asupra acestor chestiuni Jespersen revine și în lucrarea sa mai nouă *The philosophy of Grammar*.

În această lucrare Jespersen nu numai că examinează limbajul din punct de vedere filosofic, ci și încearcă să stabilească un nou sistem de tratare a gramaticii. Păcat că se mărginește, de cele mai multe ori, aproape numai la exemple englezești, ceea ce îngreuiază foarte mult utilizarea cărții pentru limbi mai puțin apropiate de limba engleză.

În capitolul I (*Living Grammar*: Speaker and Hearer. Formulas and Free Expressions. Grammatical Types. Building up of Sentences) [3] arată că, pentru a înțelege ființa limbajului și a gramaticii, este necesar să avem în vedere vorbitorul și ascultătorul și relațiunile dintre ei,

---

[1] Pentru această lucrare cf. recensia lui A. Wallensköld în *Neuphilologische Mitteilungen*, XXVIII 1927, p. 45—47.

[2] Aceeași chestiune o tratează L. Couturat, *Sur la structure logique du langage*, *Revue de métaphysique et de morale*, 1912 și mai pe urmă H. J. Poos, *Zur Logik der Sprachwissenschaft*, Heidelberg, 1922 și Séchehaye, *La structure logique de la phrase*. Mai putem cita și pe V. Henry, *Antinomies linguistiques*, Paris, 1896, etc.

[3] *Gramatică vie*: Vorbitor și ascultător. Formule și expresiuni libere. Tipuri gramaticale. Formarea de propoziții.

altfel ideea ce ne-am forma-o despre ele numai din limba scrisă (tipărită) ar fi falsă. Cuvântul scris este mumificat cât timp cineva nu-i dă viață, rostindu-l. Cantitatea, accentul, întonarea, care nu sunt destul de bine indicate în scris, joacă un rol important în limba vorbită. Gramatica trebue să lucreze în rândul întâi cu sunete și numai apoi cu litere (p. 17—18).

Privind din punctul de vedere psihologic activitatea lingvistică, Jespersen face deosebire între formule și expresiuni libere. Cele dintâi nu pot fi schimbate (*How do yo do?*) și se întemeiază pe memorie; cele din urmă trebue create din nou de vorbitor, în fiecare caz, prin introducerea cuvântului și a formei potrivite, dar conformându-se unui model oarecare, deci cer altă activitate mentală. Pentru ascultător, amândouă stau pe aceeași treaptă și formulele joacă și ele un rol important în formarea tipurilor pe care le are vorbitorul în minte.

Formula poate fi o propoziție întreagă ori o grupă de cuvinte ori un singur cuvânt, însă pentru instinctul vorbitorului trebue să fie o unitate care nu poate fi analizată sau descompusă în felul cum se poate analiza sau descompune o combinație liberă. Tipul după care s'a format formula poate să fie mort sau poate să fie viu, tipul sau modelul după care se formează o expresie liberă trebue însă să fie viu, de aceea formulele pot fi regulate ori neregulate, expresiile libere totdeauna prezintă o formație (p. 18—24).

Deosebit de interesant este felul cum se creează în mintea copilului vorbitor tipurile gramaticale; acesta produce efecte curioase în istoria limbilor. În limba germană prefixul *ge-*, care putea fi adăugat la orice formă a verbului, pentru a exprima o acțiune perfectivă, a fost asociat cu participiul trecut. La verbul *essen* s'a întâmplat o fuziune naturală între vocala prefixului și vocala inițială a verbului, dând *gessen*. Această formă a fost transmisă ca o unitate formulară și nu s'a mai simțit că are același prefix ca *getrunken, gegangen*. Într'o combinație ca *ich habe getrunken und gessen*, forma din urmă s'a simțit necompletă și i s'a adăugat *ge-*, alcătuindu-se o formă paralelă cu celelalte: *ich habe getrunken und gegessen*.

Ceva asemănător se vede în întrebuințarea lui *it* în multe cazuri. A ajuns obiceiu așezarea subiectului înaintea predicatului și de aceea propoziția fără subiect s'a simțit necompletă. La început nu s'a simțit nevoia întrebuințării unui pronume lângă verbe ca lat. *pluit, ningit*; dar după analogia nenumăratelor expresiuni ca *I come, he comes*, etc., pronumele *it* a fost adăugat în limba engleză: *it rains, it snows*; în limba germană: *es regnet*; în limba franceză: *il pleut*, etc.

Nevoia acestui pronume s'a simțit mai ales când s'a obișnuit a se exprima diferența dintre negație și afirmație prin ordinea

cuvintelor (*er kommt, kommt er?*, și după analogia acestora : *es regnet, regnet es?*).

Verbe ca *rain, snow* (*a ploua, a ninge*) nu au avut niciun subiect și, fiindcă, nici acum nu se poate preciza în mod logic ce reprezintă *it* și ce însemnează, mulți savanți îl privesc ca un mijloc gramatical pentru a face propoziția asemenea tipului general.

Altă dată există subiectul, totuși, dintr'o pricină ori alta, se introduce pronumele *it*,

Cele mai multe reguli cu privire la întrebuințarea lui *it* se datoresc pe de o parte dorinței vorbitorului de a se conforma unor modele de propoziții pe care le cunoaște de mai înainte, pe de altă parte de a evita combinații urîte ori care ar putea produce confuzie.

Regulile de întrebuințare a auxiliarului *do* în propoziții interogative se explică tot așa. Tendința universală este să se pună predicatul după subiect, iar în propoziția interogativă invers (cf. *writes he?*, germ. *schreibt er?*, fr. *écrit-il?*). Multe interogative au avut ordinea : auxiliar, subiect, predicat (*Can he write? Poate el scrie* sau *să scrie*), în care verbul important venea după subiect.

Prin compromisul *Does he write?* cele două tendințe au fost împăcate. Din punct de vedere formal verbul, deși fără înțeles, preceda subiectul, pentru a indica întrebarea, din alt punct de vedere subiectul preceda predicatul real (p. 24—26).

Afară de formulele fixe, o propoziție nu-i vine în minte vorbitorului dintr'odată, ci se formează în cursul vorbirii. Vreau să povestesc cuiva pe cine am văzut undeva, spun : « *Am văzut pe Tom Brown și pe Mrs. Hart și pe Miss Johnstone și pe colonelul Dutton . . .* ». Când am început înșirarea, încă nu m'am gândit în ce ordine îi voiu aminti pe cei văzuți și astfel am întrebuințat pe *și* în fiecare caz. Dacă însă știu pe cine am să amintesc, nu pun pe *și* decât înaintea celui din urmă nume.

Este și altă diferență caracteristică între cele două feluri de expresii :

1. *Am văzut acolo pe Tom Brown, și pe Mrs. Hart, și pe Miss Johnstone și pe colonelul Dutton.*

2. *Am văzut acolo pe Tom Brown, pe Mrs. Hart, pe Miss Johnstone și pe colonelul Dutton.*

În cea dintâi expresie fiecare nume este rostit cu un ton descendent, ca și cum aș vrea să termin propoziția, într'a doua, toate numele au ton ascendent, afară de cel din urmă. Construcția din urmă, care cere ca propoziția să fie înțeleasă ca un întreg, este mai potrivită pentru limbajul scris, cealaltă pentru limba de toate zilele.

De multe ori se poate observa cum propozițiile sunt construite treptat de către vorbitor, care în cursul rostirii propoziției adeseori își schimbă planul original de prezentare a ideilor, ezită, se întrerupe,

schimbă direcția, etc. Multe neregularități sintactice, construcții greșite, anacoluturi se explică în acest chip.

Limba este un mecanism, o serie de obișnuințe sau de acțiuni obișnuite (habituale), și fiecare cuvânt sau propoziție rostită este pentru vorbitor o acțiune complexă. Cea mai mare parte a acestor acțiuni este determinată de ceeace a făcut el în situații asemănătoare și acestea iarăși mai ales de ceeace a auzit dela alții. Dar în fiecare împrejurare deosebită vorbitorul trebue să-și schimbe obișnuințele. El nu poate fi sclavul lor, ci trebue să le varieze după trebuință, iar acest fapt poate să ducă cu timpul la obișnuințe nouă, la forme și uzuri gramaticale nouă. Astfel gramatica ajunge să fie o parte a psihologiei lingvistice sau a lingvisticei psihologice (p. 26—29).

Din capitolul II (*Sistematic Grammar*: Descriptive and historical Linguistics. Grammar and Dictionary. Sounds. Usual division of Grammar. New System Morphology)[1] ne interesează aici partea privitoare la deosebirea dintre lingvistica descriptivă și istorică, care trebue avută în vedere și pentru sintaxă, și mai ales împărțirea gramaticii și noul sistem propus de Jespersen.

Gramatica este împărțită de obiceiu în trei părți:

1. Accidențe sau morfologie.
2. Formarea cuvintelor.
3. Sintaxă.

În schema tradițională morfologia este împărțită în capitole, fiecare tratând câte o parte de vorbire. La substantive se vorbește de flexiunea lor, dar nu se spune nimic despre înțelesul schimbărilor flexionale sau despre funcțiunile formelor, cu excepția genitivului. În capitolul numeralelor se dă în întregime flexiunea neregulată a acestora, precum și o înșirare completă a tuturor cuvintelor care fac parte din această clasă. La pronume, afară de înșirare, se face o clasificare, nu după radical, ci după înțeles: personale, posesive, demonstrative, etc. La formarea cuvintelor, înțelesul fiecărui element derivativ este dat în general cu forma lui. Unele sisteme aranjează cuvintele după formă, altele după înțeles (cuvinte abstracte, etc.). Sintaxa tratează înțelesul, funcțiunea formelor flexionale tratate în capitolul I, dar din alt punct de vedere (cazurile substantivelor, timpurile și modurile verbelor). Cele tratate la derivație nu sunt tratate aici. În unele capitole ale sintaxei partea formală și funcțională a fenomenului este tratată în același loc (construcția propoziției, ordinea cuvintelor).

Este foarte greu de cuprins într'un tablou sinoptic toate sistemele gramaticale cunoscute. Jespersen trimite pentru critica

[1] *Gramatică sistematică*: Lingvistică descriptivă și istorică. Gramatică și Dicționar. Sunete. Împărțirea uzuală a gramaticii. Sistem nou. Morfologie.

acestora la lucrările lui J. Ries și A. Noreen și trece la noul său sistem (p. 37—39).

Se poate ajunge la un sistem consistent dacă se ia ca împărțire principală ceeace constitue cele două părți ale lexicologiei unei limbi. Un fenomen lingvistic se poate privi din partea lui externă ori internă, se poate avea în vedere forma externă ori înțelesul lui intern. Putem pleca dela sunet la înțeles ori dela înțeles la expresiunea formală (cf. cap. *Grammar and Dictionary*, p. 33), dela formă pentru a-i cerceta înțelesul sau funcțiunea ($E \rightarrow I$)[1], ori dela înțeles sau funcțiune pentru a cerceta forma în care este exprimat acesta ($I \rightarrow E$). Fenomenele gramaticale sunt aceleași în amândouă părțile, dar punctul de vedere fiind diferit, felul de tratare diferă și el, iar cele două părți se completează și împreună dau o privire clară asupra fenomenelor unei limbi (p. 39—40).

În partea I, morfologia, va proceda dela formă la înțeles. Va trata la un loc faptele care sunt exprimate în același fel în ce privește forma externă. Va avea în vedere însă și înțelesul, va cerceta și funcția unei terminațiuni, etc. De ex. va arăta că *-s* este terminația pluralului, *-ed* a participiului perfect (definiții sintactice). Dar va trebui să aibă în vedere că aceeași formă poate avea mai multe înțelesuri, ori niciun înțeles, și că același înțeles poate fi exprimat prin cutare mijloc formal, ori nu poate fi exprimat deloc. De aceea trebue să grupeze la un loc lucruri care sunt deosebite și să despartă altele care fac parte din aceeași clasă.

Jespersen deosebește : elemente de cuvinte, cuvinte și combinații de cuvinte, și spune că hotarul între aceste diviziuni nu este totdeauna clar. D. ex. *not* este un cuvânt deosebit, deși în *cannot* se scrie împreună cu *can*, dar în fuziunea fonetică *can't*, *don't*, *won't* nu mai este un cuvânt separat, ci un element de cuvânt.

În diviziunea « Elemente de cuvinte » va vorbi despre *afixe*, va stabili formele și va preciza funcțiunile lor. El nu va despărți părțile de vorbire, ci, vorbind, de ex., despre terminația *-s*, va arăta funcția lui *s* ca plural al substantivelor, semn al genitivului, terminație a persoanei III sg. la prezent și forma pronumelui posesiv. Terminația *-n* (*-en*) servește la formarea pluralului în *oxen*, a unui posesiv « non-adjunct » în *mine*, a unui participiu în *beaten*, a unui adjectiv derivat în *silken*. S'ar putea face obiecțiunea că prin acest aranjament se amestecă lucruri din flexiune și derivație ; însă în realitate este foarte greu de tras o limită între aceste două. Aranjamentul acesta are avantajul că adună laolaltă lucruri care pentru instinctul naiv al vorbirii sunt identice sau similare și care altfel scapă atenției.

---

[1] Întrebuințez pe E = extern, I = intern. Jespersen întrebuințează pentru cel dintâiu pe O = « Outward ».

Partea care urmează tratează despre cuvinte, mai ales despre așa numitele cuvinte gramaticale, fie pronume, verbe auxiliare, prepoziții sau conjuncții, dar numai întru cât sunt în mod real părți ale gramaticii, adică « expresiuni generale ». La *will* (și forma scurtată *-ll* în *he'll*, etc.) va face mențiune despre uzul în exprimarea : 1. voliționii, 2. futurității, 3. obișnuinței. Dar nici între gramatică și între dicționar nu se poate trage un hotar precis. În sfârșit, în partea privitoare la « combinația cuvintelor » va descrie fiecare tip de ordine a cuvintelor și-i va arăta rolul în vorbire (p. 40—44).

Capitolul III continuă pe cel precedent (*Sistematic Grammar*) și cuprinde : Syntax. Universal Grammar ? Differences of Languages. What Categories to Recognize. Syntactic Categories. Syntax and Logic. Notional Category [1].

Partea II a gramaticii, sintaxa, se va ocupa de aceleași fenomene ca și partea I, dar din alt punct de vedere : plecând dela înțeles ($I \rightarrow E$).

Subdiviziunile sintaxei se vor face după categoriile gramaticale al căror rol și întrebuințare în vorbire le precizează.

Un capitol al sintaxei se va ocupa de ex. de *număr*. Va înșira mai întâi diferitele metode de formare a pluralului (*dogs*, *oxen*, *feet*, *we*, *those*, etc.). Apoi va lua în considerare tot ce este comun pentru toate singularele și pentru toate pluralele, fără a avea în vedere cum s'a întâmplat formarea acestora din urmă ; astfel pluralul în *a thousand and one nights* « o mie și una de nopți », unde Germanii au un singular, din cauza lui *una* ; singularul în *more than one man* « mai mult de un om », cazuri de atracție, întrebuințarea « generică » a singularului și a pluralului pentru a indica o clasă întreagă, ș. a.

În capitolul cazurilor se va trata, între altele, genitivul și sinonimul său « *of*-phrase » (care de multe ori este numit greșit genitiv) : *Queen Victoria's death* = *the death of Queen Victoria*. Trebue specificate cazurile când este imposibil să se substitue o formă alteia.

În capitolul comparației se vor pune la un loc forme ca *sweetest*, *best* și *most evident*, care în morfologie sunt tratate în deosebite capitole și se va examina întrebuințarea comparativului și a superlativului, vorbind despre două persoane sau lucruri. Un alt capitol va trata despre diferitele feluri de exprimare a viitorului. Aceste indicații sunt de ajuns pentru a arăta cum înțelege Jespersen felul de tratare sintactică a formelor gramaticale. Aceleași lucruri, care au fost descrise în partea consacrată morfologiei, sunt considerate aici din alt punct de vedere.

---

[1] Sintaxă. Gramatică universală ? Diferențele limbajului. Ce categorii sunt pentru recunoaștere ? Categorii sintactice. Sintaxă și logică. Categorii noționale.

Grafic aceste feluri de tratare sunt înfățișate după cum urmează:

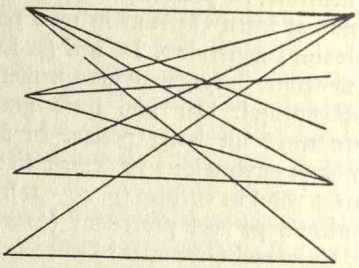

Exemple: 1 a *sheep*. — 1 c *can*. — 1 d *put*. — 1 e *hand*. — 2 a *cats*. — 2 b *John's*. — 2 c *eats*. — 3 a *oxen*. — 3 d *eaten*. — 3 e *frighten*. — 4 a *feet*. — 4 e *feed*.

Dacă se compară cele două părți ale gramaticii, se vede că cele două puncte de vedere sunt cel al ascultătorului și al vorbitorului. Ascultătorul înregistrează sunete și forme și trebue să le găsească înțelesul, — pleacă din afară înlăuntru ($E \rightarrow I$). Vorbitorul pleacă dela idei, pe care încearcă să le comunice.

Pentru el înțelesul este un lucru dat și trebue să găsească modul cum să-l exprime: el pleacă dinlăuntru în afară ($I \rightarrow E$, p. 45—46).

În orice limbă se găsesc forme identice (înțelegându-se cuvântul formă în sens larg, deci și cuvintele-formă și topica cuvintelor) cu înțelesuri deosebite, deci greu de recunoscut. Așa despre engl. *one sheep* și *many sheep* s'ar putea spune că *sheep* nu este singular în expresia întâi și nu este plural în a doua, fiindcă are aceeași formă, care s'ar putea numi mai bine «numeral comun» ori «nenumeral» ori ceva echivalent; despre *cut* din *I cut my finger every day* («îmi tai degetul în fiecare zi») se poate spune că nu este timpul prezent, din *I cut my finger yesterday* («îmi tai degetul ieri») că este perfect sau preterit, fiindcă în amândouă propozițiile forma este identică (cf. rom. *am noroc, am să fac, eu și noi am făcut mult bine*; *astăzi merg la plimbare, mâine merg în excursie*, etc.). Pentru astfel de forme identice, care din punct de vedere formal nu se pot deosebi, dar în graiu nu se confundă niciodată, ar trebui să se creeze o categorie nouă. Dar acest lucru este greu de făcut. Mai bine este să avem în vedere limbajul ca întreg și să nu tratăm deosebit fiecare fenomen lingvistic, ci să grupăm la un loc pe cele asemănătoare (p. 50—52).

Nu se poate închipui o morfologie universală, fiindcă toate formele, ca și funcțiunile și importanța lor, variază dela o limbă la alta, încât totul trebue rezervat pentru gramaticile speciale, cu excepția unor generalități asupra rolului accentului și a intonației în propoziție.

Numai despre sintaxă s'a crezut că ea trebue să fie ceva bazat pe natura gândirii umane, deci pe logică, şi de aceea ea a fost înălţată deasupra formelor accidentale ale expresiilor găsite în cutare ori cutare limbă. Această bază logică nu este coextensivă cu întinderea gramaticii, fiindcă unele limbi nu au, de ex., modul subjonctiv, ori cazul dativ, unele nici numărul plural la substantivele lor. Cât se întinde baza logică şi ce însemnează ea propriu zis? Pentru fiecare formă s'a găsit o indicaţie a valorii sau a funcţiunii sintactice.

Astfel pentru terminaţia engleză *-s*: pe de o parte pluralul substantivelor, pe de alta persoana 3 sg. prez. a verbelor, etc. Fiecare din aceste indicaţii conţinea două sau mai multe elemente: unul care privea părţile vorbirii sau clasa cuvintelor; unul indica numărul singular ori plural; unul persoana 3, unul timpul prezent. În limba latină lucrul este cu mult mai complicat: terminaţia lui *bonarum* arată pluralul, genul feminin şi cazul genitiv; cea a lui *tegerentur* pluralul, persoana a treia, timpul imperfect, modul subjunctiv, pasivul, etc. Este clar că, deşi este imposibil sau nu totdeauna posibil de a izola aceste elemente dintr'un punct de vedere formal (în *animalium*, unde este semnul pluralului şi unde al genitivului?, în *feci* unde se indică persoana, perfectul, modul indicativ, vocea direcţiunea, activă, etc?), pe de altă parte din punct de vedere sintactic nu este numai posibil, ci este şi natural să le izolăm şi să adunăm la un loc toate substantivele, toate verbele, toate singularele, genitivele, etc. Astfel căpătăm o serie de idei sintactice izolate şi trebue să mergem mai departe, fiindcă multe din aceste idei izolate merg împreună în mod natural, formând grupuri mai înalte sau clase sintactice mai deslușite. Astfel, substantivele, adjectivele, verbele, pronumele, împreună, constituie diviziunea cuvintelor în părţile vorbirii sau în clasele de cuvinte.

Singularul şi pluralul (dualul) formează categoria numărului.

Nominativul, acuzativul, dativul, genitivul, etc., formează categoria cazurilor.

Prezentul, preteritul (imperfect, perfect), viitorul, etc., formează categoria timpurilor.

Indicativul, subjonctivul, optativul, imperativul, etc., formează categoria modurilor.

Activul, pasivul şi mediul formează categoria vocilor (direcţiunilor).

Persoana I, II şi III, ca şi numele indicate, formează categoria persoanelor. Masculinul, femininul şi neutrul formează categoria genurilor (p. 52—53).

Asupra raportului dintre sintaxă şi logică Jespersen observă următoarele.

Toate ideile și categoriile sintactice amintite se pot stabili fără a ieși din sfera gramaticii, dar îndată ce întrebăm ce însemnează, ce reprezintă ele, trecem din sfera gramaticii în lumea externă ori în sfera gândirii. Unele din categoriile înșirate au relațiuni evidente cu ceva ce se găsește în sfera lucrurilor. Astfel categoria gramaticală a numerelor corespunde distincției găsite în lumea externă între « unu » și « mai mult decât unu ». Pentru diferitele timpuri gramaticale trebue să ne referim la noțiunea externă de timp; diferența între cele trei persoane gramaticale corespunde deosebirii naturale dintre vorbitor, persoana căreia i se spune ceva și ceva în afară de amândouă.

În alte categorii, corespondența cu ceva în afară de sfera vorbirii nu este așa de clară și se poate că scriitorii care vreau să stabilească o astfel de corespondență, care cred că deosebirea gramaticală între substantiv și adjectiv corespunde unei distincții externe între substanță și calitate, ori care încearcă să stabilească un sistem logic de cazuri și moduri, se înșeală. Lumea externă, reflectată în mintea omului, este extrem de complicată și nu ne putem aștepta ca omul să găsească totdeauna drumul cel mai simplu sau cel mai precis pentru indicarea miriadelor de fenomene și a variatelor relații dintre ele.

Corespondența între categoriile externe și gramaticale nu este niciodată completă și se găsesc cele mai curioase intersecțiuni peste tot. Jespersen dă o ilustrare concretă, dintr'o sferă simplă, care arată cum poate greși uneori limba din punct de vedere logic și totuși să fie înțeleasă. E vorba de adevărul general: 1. *Man ist mortal* (*Omul este muritor*) și 2. cugetarea lui Shakespeare: *Man vere deceivers ever* (*Oamenii*[1] = *Bărbații totdeauna au fost înșelători*). Dacă analizăm aceste propoziții, observăm că una este în singular, ceealaltă în plural; una în prezent, alta în perfect. Amândouă propozițiile spun ceva despre o clasă întreagă, numai clasa este deosebită. În propoziția 1 este vorba despre omenire, fără nicio considerare la sex; în 2 este vorba numai de partea masculină, deosebirea sexului fiind implicată în deosebirea gramaticală a numărului. Timpul, deși este diferit, nu exprimă o deosebire reală de timp, este ceva adevărat pentru toate timpurile. Un logician ar fi preferat o construcție în care amândouă propozițiile ar fi în același număr universal și în același timp, dar subiectul propoziției 1 fiind de genul comun, iar în 2 de genul masculin, ar trebui să spună: *all human beings have been, and always will be mortal* (= « toate făpturile umane au fost, sunt și vor fi muritoare ») și *alle male human beings have been, are, and always will be deceitfull* (= « toate făpturile umane de gen masculin au fost, sunt și vor fi înșelătoare ») (p. 53—55).

[1] Cf. rom. *Omul și femeia, omul* (= « bărbatul ») *mieu*, în gura unei femei.

Jespersen se ocupă apoi de *noțiune*, categoriile *noționale* și raportul dintre acestea și cele *gramaticale*. De ex. *genului* gramatical îi corespunde în natură *sexul*.

Gramatică		Natură	
	Gen (sintactic)		Sex (noțional)
cuvânt	1) masculin	ființă	1) bărbătuș
	2) femenin		2) femeiușcă
	3) neutru		3) lucruri fără sex, ființe cu sex nepronunțat (hermafrodite).

Tot așa sunt corespondente și pentru forme :

A. Formă:	B. Funcțiune	C. Noțiune:
-ed (*handed*)	preterit	timp trecut; etc.

În vorbitor și ascultător se întâmplă următoarea mișcare :

	C	B	A	B	C
Vorbitor :	Noțiune →	Funcțiune →	Formă		
Ascultător :			Formă →	Funcțiune →	Noțiune.

Am insistat mai amănunțit asupra celor dintâi capitole ale lucrării lui Jespersen, pentrucă în acestea își desvoltă și motivează el noul său sistem, înrudit, în privința morfologiei, cu sistemul lingvisticei statice Saussure-iene, iar în privința sintaxei, cu cel logic al lui Brunot, precum și cu al lui Husserl și Porzig, uneori cu al lui Noreen, dar nu așa de clar și ușor cum îl crede autorul.

Capitolele următoare nu sunt decât desvoltarea în amănunte a sistemului schițat mai sus. Și deoarece, după părerea lui Jespersen, cum am arătat, o morfologie filosofică nu este cu putință, fiind rezervată gramaticilor speciale, filosofia gramaticii sale sau, ceeace este tot una, gramatica sa filosofică din aceste capitole cuprinde aproape numai chestiuni de sintaxă.

O rezumare a lor este cu neputință în acest loc. Mă mărginesc deci să dau acum o înșirare a fiecărui capitol și definiția propoziției, rămânând ca discuția amănuntelor să o fac incidental când mă voiu ocupa de chestiunile respective.

Cap. IV : *Parts of Speech* : Old Systems. Definitions. The Basis of Classification. Language and Real Life. Proper Names. Actual Meaning of Proper Names = « *Părțile vorbirii* : Sisteme învechite. Definiții. Baza clasificării. Limbaj și viață reală. Nume proprii. Înțelesul actual al numelor proprii » (p. 58—71).

Cap. V : *Substantives and adjectives* : Survey of Forms. Substance and Quality. Specialization. Interchange of the Two Classes. Other Combinations = « *Substantive și adjective* : Privire asupra formelor. Substanță și calitate. Specializare. Schimb între cele două clase. Alte combinații » (p. 72—81).

Cap. VI. (Continuarea celui precedent) : Pronouns. Verbs. Particles. Summary. Word = « Pronume. Verbe. Particule. Sumar. Cuvânt » (p. 82—95).

Cap. VII : *The three Ranks.* Substantives. Adjectives. Pronouns. Verbs. Adverbs. Word Groups. Clauses. Final Remarks = « *Cele trei ordine* (*rânguri*)[1]: Subordonare. Substantive. Adjective. Pronoume. Verbe. Adverbe. Grupuri de cuvinte. Clauze. Observații finale » (p. 96—107).

Cap. VIII : *Junction and Nexus* : Adjuncts. Nexus = « *Funcțiune și nex.* Adjuncte. Nex » (p. 108—116).

Cap. IX : *Various Kinds of Nexus* : Finite verb. Infinitival Nexus. Nexus without a Verb. Nexus-Objekt, etc. Nexus Subjunct. Nexus of Deprecation. Summary. Copula. Predicative = « *Diferite feluri de nex* : Verb finit. Nex infinitival. Nex fără verb. Obiect de nex (nexal), etc. Nex subjunct. Nexul deprecației. Sumar. Copulă. Predicativ » (p. 117—132).

Cap. X : *Nexus-Substantives. Final Words on Nexus* : « Abstracts ». Infinitives and Gerunds. Final Words on Nexus = « *Substantive de nex* (nexale). *Cuvinte finale la nex* : « Abstracte ». Infinitive și Gerundii. Cuvinte finale la nex » (pp. 133—144).

Cap. XI : *Subject and Predicate* : Various Definitions. Psychological and Logical Subject. Grammatical Subject. There is = « *Subiect și predicat* : Diferite definiții. Subiect psihologic și logic. Subiect gramatical. Este » (p. 145—156).

Cap. XII. *Object. Active and Passive* : What is an Object ? Object of Result. Subject and Object. Reciprocity. Two Objects. Adjectivs and Adverbs with Objects. Passive. Use of the Passive. Middle Voice. Active and Passive Adjectives. Active and Passive Substantives. Nexus-Substantives. Infinitives = «*Obiect. Activ și pasiv* : Ce este obiectul ? Obiectul rezultatului. Subiect și obiect. Reciprocitate. Două obiecte. Adjective și adverbe cu obiecte. Pasiv. Uzul pasivului. Voce (direcțiune)[2] medie. Adjective active și pasive. Substantive active și pasive. Substantive de nex (nexale). Infinitive » (p. 157—172).

Cap. XIII : *Case* : Number of English Cases. Genitive. Nominative and Oblique. Vocative. Final Words about Cases. Prepositional Groups = *Caz* : « Numărul cazurilor engleze. Genitiv. Nominativ și oblic. Vocativ. Cuvinte finale despre cazuri. Grupuri prepoziționale » (p. 173—187).

---

[1] *Primar* (supraordonat, superjunct, supernex, principal); 2) *secundar* (în nex = *adnex*; în juncțiune = *adjunct*); 3) *terțiar* (= *subjunct*) și chiar *cvaternar* (= *sub subjunct*).

[2] Jespersen întrebuințează în locul latinescului *genus* (*verbi*), care poate fi confundat cu *genus substantivi*, alături de termenul tradițional *voice* (lat. *vox*, frc. *voix*) și pe *turn*, despre care afirmă că este mai recomandabil.

Cap. XIV: *Number*: Couting. The Normal Plural. Plural of Approximation. Higher Units. Common Number. Mass-Words = « *Număr*: Plural normal. Plural de aproximație. Unități mai mari. Număr comun. Cuvinte de masă (colective)» (p. 188—201).

Cap. XV (continuarea celui precedent): Various Anomalies. The Generic Singular and Plural. Dual. Number in Secondary Words. Plural of the Verbal Idea = « Diferite anomalii. Singular și plural generic. Dual. Număr în cuvinte secundare. Pluralul ideii verbale » (p. 202—211).

Cap. XVI: *Person*: Definitions. Common and Generic Person. Notional and Gramatical Person. Indirect Speech. Fourth Person. Reflexive and Reciprocal Pronouns = « *Persoană*: Definițiuni. Persoană comună și generică. Persoană noțională și gramaticală. Vorbire indirectă. A patra persoană. Pronume reflexive și reciproce » (p. 212—225).

Cap. XVII: *Sex and Gender*: Various Languages. Aryan Gender. Sex. Common Sex. Animate and Inanimate. Conceptional Neuter = « *Sex și gen*: Diferite limbi. Gen arian. Sex. Sex comun. Animate și neanimate. Neutru conceptional » (p. 226—243).

Cap. XVIII: *Comparison*: Comparative and Superlative. Equality and Inequality. Weakened Superlatives and Compratatives. Latent Comparisons. Formal Comparatives. Indication of Distance. Secondaries and Tertiaries = « *Comparație*: Comparativ și superlativ. Egalitate și inegalitate. Superlative și comparative slăbite (degenerate). Comparațiune latentă. Comparative formale. Indicația distanței. Secundare și terțiare » (pp. 243—253).

Cap. XIX: *Time and Tense*: The Nine-Tense System. Seven Tenses. Main Divisions of Time. Subordinate Divisions of Time. Economic of Speech. Non-temporal Use of Tenses = «*Timp natural sau noțional și timp gramatical*: Sistemul de nouă timpuri. Șapte timpuri. Diviziunile principale ale timpului. Diviziunile subordonate ale timpului. Economia vorbirii. Uzul netemporal al timpurilor » (p. 254—268).

Cap. XX (continuarea celui precedent): *The Perfect*. Inclusive Time. Passive Tenses. Aorist and Imperfect. The English Expanded Tenses. Terms for the Tenses. Time-Relations in Nouns (including Infinitives). Aspect = «*Perfectul*. Timp (natural sau noțional) inclusiv. Timpuri pasive. Aorist și imperfect. Timpuri desvoltate englezești. Termeni pentru timpuri. Relațiuni de timp în nume (inclusiv infinitivele). Aspect » (pp. 269—289).

Cap. XXI: *Direct and indirect Speech*: Two Kinds. Shifting of Tenses. Shifting of Mood. Questions in Indirect Speech. Indirect Requests. Final Remarks = «*Vorbire directă și indirectă*: Două

specii [1]. Schimbarea timpurilor. Schimbarea modurilor. Întrebări în vorbire indirectă. Cereri indirecte. Observații finale » (p. 290—300).

Cap. XXII : *Classification of Utterances* : How many Classes? Questions. Sentence = *Clasificația exteriorizărilor* : Cât de multe clase ? Întrebări. Propoziție (p. 301—312).

Propoziția este o exteriorizare umană (relativ) completă și independentă, putând să stea singură, adică să fie pronunțată de sine (p. 307).

În definiția dată propoziției de Jespersen, cuvântul « exteriorizare » a fost ales anume ca fiind cel mai comprehensiv termen care s'a putut găsi.

În ea intră și răspunsul, care se întregește cu întrebarea și astfel, având înțeles, în vorbire poate fi considerat ca complet (cf. nota).

Jespersen deosebește următoarele clase de propoziții :

1. Propoziții nearticulate : « Thanks ! » | « what ? » | « Off ! » ;

2. Propoziții semi-articulate : « Thank you ! » | « What to do ? » | « Off with his head ! » ;

3. Propoziții articulate : « I thank you » | « what am I to do ? » | « You must strike off his head ! » (p. 308).

In unele propoziții pot fi omise întregi părți ale ei, deoarece ascultătorul înțelege din contact despre ce este vorba. Sunt cazuri când omisiunile de acest fel se întâlnesc așa de des, încât dau naștere la expresii idiomatice, formând propoziții complete, înțelese de toată lumea. Omisiunile acestea sunt de două tipuri: 1) prosopeza (*prosiopesis*) și 2) aposiopeza (*aposiopesis*) (p. 310).

Cap. XXIII : *Moads* : Classification. Imperative. Indicative and Subjunctive. Notional Moods = « *Moduri* : Clasificație. Imperativ. Indicativ și subjunctiv. Moduri naționale » (p. 313—321).

Cap. XXIV : *Negation* : Contradictory and Contrary. Some Tripartitions. The Meaning of Negation. Special and Nexal negation. Double or Cumulative Negation. History of Negatives. Implied Negation = *Negație* : Contradictor și contrar. Câteva tripartiții. Înțelesul negației. Negație specială și nexală. Negație dublă sau cumulativă. Istoria negativelor. Negație implicată » (p. 322—337).

Cap. XXV : *Conclusion* : Conflicts. Terminology. The Soul of Grammar = « *Concluzie* : Conflicte. Terminologie. Ființa gramaticii » (p. 338—347).

Drept încheiere Jespersen constată că scopul său a fost ca, fără să neglijeze cercetările de detaliu în limbile cunoscute de el, să dea

[1] În legătură cu aceasta, p. 290 sq., vorbește și de stilul indirect liber pe care-l numește *represented Speech* și-l consideră ca o subspecie a vorbirii indirecte alături, de *dependent Speech*.

importanța cuvenită marilor principii care stau la temelia gramaticii tuturor limbilor și astfel să contribue la știința gramaticii bazată pe psihologie sănătoasă, pe logică sănătoasă și pe faptele solide ale lingvisticei istorice.

Psihologia ne va ajuta să înțelegem ce se petrece în mintea vorbitorilor și cum ei deviază dela regulile existente din cauza tendințelor contrarii, fiecare din ele atârnând de unele fapte din structura limbii.

Logica aplicată până acum în gramatică a fost strâmtă și formală și în general condamna unele desvoltări din graiul viu. În locul acesteia va trebui să cultivăm o logică cu vederi mai largi, care va recunoaște, de pildă, că din punct de vedere logic obiectul indirect poate să devie subiectul unei propoziții pasive, ca și obiectul direct, chestiunea admiterii unei propoziții ca *he was offered a crown* (= «i s'a oferit o coroană») fiind trecută de subt jurisdicția logicei sub cea a obiceiului actual. Fr. *je m'en souviens* a fost nelogic numai cât timp s'a simțit înțelesul originar al lui *souvenir*, dar în acel timp poporul zicea încă *il m'en souvient* și noua construcție este simptomul extern a faptului că înțelesul verbului s'a schimbat: când *souvenir* a ajuns să însemneze «a avea în minte», construcția nouă a fost singura posibilă în mod logic. Cap. XXIV, relativ la negațiile duble, ne arată aplicarea noțiunii logice greșite la gramatică, și concluzia nu este că logica nu poate fi aplicată la gramatică, ci că trebue să ne ferim de a condamna, urmând o logică superficială, ceeace după o judecată mai pătrunzătoare poate să apară justificabil. Pe de altă parte logica este de mare valoare pentru construirea sistemului gramatical și pentru formularea legilor sau regulilor gramaticale.

Studiul lingvisticei istorice este de cea mai mare importanță pentru gramatic: el îi lărgește vederile și tinde să-i elimine pornirea spre desaprobare (care este păcatul obișnuit al gramaticilor neistorici), fiindcă istoria limbilor ne arată că în trecut s'au întâmplat mereu schimbări și că ceeace a fost gramatică rea într'un timp, în altul a putut să ajungă gramatică bună. Lingvistica istorică însă a neglijat cercetarea unor lucruri mai aproape de zilele noastre.

Fenomenele gramaticale pot fi și trebue considerate din mai multe puncte de vedere. Dacă am lua ca exemplu acordul dintre substantiv (în gen, număr și caz) și între subiect și predicat (în număr și persoană), gramaticul tradiționalist va stabili regulile, iar devierile le va privi ca greșeli, socotindu-le nelogice. Psihologul lingvist va căuta motivele pentru care nu este urmată regula: poate că predicatul este cu mult în urma subiectului și astfel n'a mai rămas destulă energie mentală pentru a-și reaminti numărul subiectului, sau, dacă predicatul precedă subiectului, se poate ca vorbitorul să nu fi gândit încă la subiect, etc. Istoricul examinează textele în diferite secole și găsește o tendință din ce în ce mai accentuată de a neglija deosebitele

forme de număr, etc. Filosoful lingvist va spune că trebuința acordului gramatical, în aceste cazuri, este o simplă urmare a imperfecțiunii limbii, fiindcă ideile de număr, caz, gen și persoană aparțin, în mod logic, numai cuvintelor primare și nu celor secundare ca adjectivul și verbul. Tendința unei limbi de a se descătușa de aceste terminații, la adjective și verbe, care indică acordul cu cuvântul primar, trebue socotită progresivă și o stabilitate completă se poate găsi numai la limba care a părăsit aceste rămășițe ale trecutului (cf. *Language*, cartea IV).

În acest volum al său Jespersen a dat importanță teoriei înalte a gramaticii. Dacă vederile lui vor fi primite, chiar și numai în parte, ele trebue să aibă urmare practică. Trebue să influențeze gramaticile scrise pentru studenții mai avansați și astfel, prin acestea, nouăle vederi pot să pătrundă în gramaticile elementare și să influențeze întreagă gramatica. În orice caz gramatica viitorului trebue să fie un lucru mai plin de vieață, cu mai puține precepte neînțelese și cu mai multă observație a faptelor actuale. Numai în acest fel gramatica poate să devină interesantă și folositoare.

În școlile primare se poate învăța numai gramatica limbii materne, dar în școli mai înalte și la universități încât vor avea în vedere și limbi străine, putând fi studiate în așa fel, ca să se clarifice unele pe altele și să clarifice și limba maternă. Acest studiu îl face gramatica comparativă, din care face parte gramatica istorică a fiecărei limbi. Marea influență înviorătoare a gramaticii comparative și istorice este în general recunoscută, însă felul cum sunt privite fenomenele gramaticale în acest volum poate să ducă la o nouă metodă în gramatica comparativă sau la un nou fel de gramatică comparativă. Ea va pleca dela sunete și forme, comparându-le pe acestea în diferite limbi ori în diferite epoci ale aceleiași limbi pentru a stabili potrivirile care sunt numite legi fonetice și a le întregi prin desvoltări analogice, etc. În schema din cap. III aceasta însemnează : a pleca dela A (formă), a continua cu B (funcțiune) și C (noțiune sau înțeles intern). Chiar și sintaxa comparativă merge în aceeași direcție și este legată de forme, fiindcă este ocupată cu examinarea întrebuințării formelor sau categoriilor de forme pe care le-a constatat morfologia comparativă. Urmând metoda acestei cărți se poate ajunge la un nou fel de sintaxă comparativă : plecând dela C (noțiune, înțeles intern) și examinând cum este exprimată în diferitele limbi fiecare din ideile fundamentale comune umanității, continuând cu B (funcțiune) la A (formă). Această comparație nu trebue restrânsă numai la limbi care aparțin unei familii și reprezintă diferitele evoluții ale unei limbi comune la origine, ci se pot lua în considerare limbi de diferite tipuri și origini (p. 344—347).

În volumul II din *Modern English Grammar*, scris înainte de a-și forma teoriile arătate mai sus Jespersen încearcă să lămurească

fenomenele sintactice oarecum independent de constatările psihologiei (deci cam în felul cerut de Husserl, Porzig și Brunot) dar fără să poată da soluții satisfăcătoare tuturor întorsăturilor celor mai fine ale sememelor. Cercetarea sa este în fond istorică, dar din desvoltarea istorică are în vedere numai ceeace este necesar pentru înțelegerea fenomenelor actuale.

Kr. Sandfeld-Jensen. Dintre filologii danezi mai noi s'a ocupat Kr. Sandfeld-Jensen de chestiuni principiale și în același timp de numeroase chestiuni românești.

Din prima categorie face parte lucrarea *Sprog Videnskaben*, Köbenhavn. 1913, apărută într'o redacție scurtată și în limba germană sub titlul *Die Sprachwissenschaft*, Leipzig u. Berlin, 1915. Din punct de vedere sintactic este interesant capitolul C: *Veränderungen im Wortgefüge* (§ 88—103, p. 55—64), unde ni se dau câteva principii de desvoltare a formei propozițiilor pe bază de analogie, contaminare, atracție, schimbare de înțeles, brahilogie.

Tot de natură generală este și *Balkanfilologien*. En oversigt over dens resultater og problemer, Köbenhavn 1926 (cf. darea de seamă a lui Șt. Bezdechi în *Dacoromania*, IV, p. 1278—1302, a lui A. Wallensköld, în *Neuphilologische Mitteilungen*, XXIX, 1928, p. 190—191 și a lui A. M[eillet] în *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris*, XXVIII 1928, p. 65—66), în care, între altele, se înșiră numeroase coincidențe sintactice între limbile balcanice (greacă și aromână, albaneză și aromână, albaneză și bulgară, albaneză și română, română, slavă și turcă și celelalte limbi). Dintre concordanțele cu caracter mai cuprinzător insistă în special asupra postpunerii articolului hotărît în albaneză, română și bulgară, dispariției infinitivului și înlocuirii lui prin propoziții completive, formării viitorului cu ajutorul verbului *a voi*, particularitate comună celor cinci limbi balcanice, întrebuințării unor forme identice pentru genitiv și dativ, dativul conjunct al pronumelor personale întrebuințat ca posesiv, confuzia între «unde» și «încotro», întrebuințarea pleonastică a pronumelor personale, întrebuințarea construcției paratactice în anumite cazuri speciale (*și*, *de*), construcția unor verbe cu dublu complement direct, etc.

Până să ajungă să scrie această carte, menită să fie un fel de «Grundriss der Balkanphilologie», Sandfeld a scris o serie de lucrări de amănunt: *Rumoenske Studier*, I, *Infinitiv og udtrykkene derfor i rumoensk og balkansprogene*, Köbenhavn 1900, studiu prescurtat și publicat cu titlul *Der Schwund des Infinitivs im Rumänischen*, în *Jahresbericht*-ul lui G. Weigand, IX, 1902, p. 75—131 (cf. A. Philippide, *Viața românească*, V, 1910, vol. XVI, Nr. 1, p. 41—44). În vreme ce Sandfeld crede că infinitivul a dispărut în limba română bulgară și albaneză printr'un fel de imitație a celei

grecești, iar în aceasta în mod normal, cerut de firea limbii, Philippide crede că această dispariție ar fi autohtonă, tracă. Românii ar fi fost un timp bilingvi și prin această bilingvitate s'ar explica dispariția; *Die Konstruktion* de *im Rumänischen. Ein Kapitel aus der vergleichenden Syntax der Balkansprachen*, în *ZR Ph.*, XXVIII, 1904, p. 11—35; o dare de seamă foarte importantă despre Dr. Bernhard Dimand, *Zur rumänischen Moduslehre*, Wien, 1904—1905, în *ZRPh.*, XXIX, 1905, p. 732—744; *Die nichtlateinischen Bestandteile im rumänischen*, în *Grundriss*-ul lui Gröber, ed. II, vol. I, Strassburg, 1904—1906, p. 524—534; *Notes sur les calques linguistiques*, în *Festschrift Wilhelm Thomsen zur Vollendung des siebzigsten Lebensjahres am 25. Ianuar 1912*, Leipzig, 1912, p. 166—173.

E. Sapir. O bună introducere generală asupra limbajului este și aceea a americanului E. Sapir, *Language. An Introduction to the tudy of Speech*, New-York, 1921, care din punct de vedere sintactic însă este mai puțin importantă decât lucrările discutate mai sus ale lui Jespersen.

* * *

Această expunere a evoluției ideilor sintactice n'are pretenția de a fi completă. Ea s'a oprit numai la reprezentanții ideilor conducătoare, nu și la cercetătorii de amănunte conduși de acestea. Unele întregiri se vor face în bibliografia alfabetică care urmează.

BIBLIOGRAFIE

ABBOTT, F. F., *The accent in vulgar and formal Latin. Classical Philologie*, II.

ABEL, O., *Die Stellung der Menschen im Rahmen der Wirbeltiere.* Jena, 1931.

ACH, N., *Über die Begriffsbildung.* Bamberg, 1921.

Actes du deuxième congrès international de linguistes, 1931.

ADAM, L., *Le genre dans les diverses langues.* Paris, 1883.

AGRELL, S., *Zur Geschichte des indogermanischen Neutrums. Kungl. Humanistika Vetenskapssamfrendet I Lund. Arsberättelse* 1925—1926. *Bulletin de la Société Royale des Lettres de Lund*, 1925—1926, Lund 1926, p. 17—64.

AHLMANN, E., *Zur Definition des Satzes. Commentationes Philologicae in hon. J. A. Heikel.* Helsingfors, 1926.

ALBALAT, A., *L'art d'écrire.* Paris, 1929.

ALBALAT, A., *Comment il ne faut pas écrire. Les ravages du style contemporain.* Ed. 9. Paris, 1921.

ALEXANDRI (DE VILLA DEI), *Doctrinale totius grammaticae compendiose in unum digestum.* Basileae, 1519. Publicat de D. REICHLING în *Monumenta Germaniae paedagogica*, XII. Berlin, 1893.

ALFÖLDI, A., *Pannonia rómaiságának kialakulása. Századok*, LXX, 1936.

ALTENBURG, O., *De sermone pedestri Italorum vetustissimo.* Leipzig, 1898. *Jahrbücher für Philologie*, Suppl. - Band 24, p. 481 ş. u.

ALY, W., *Probleme der lateinischen Syntax. Neue Jahrb. für das klass. Altertum* 34, 1914, p. 80 ş. u.

AMENT, W., *Die Entwicklung vom Sprechen und Denken beim Kinde.* Leipzig, 1899 [şi 1907].

AMMANN, H., *Der Begriff des Gesetzes in der Sprachwissenschaft*, în *Neue Jahrbücher für das klassische Altertum, Geschichte und deutsche Literatur und für Pädagogik*, Jahrgang XXXII, 1920, XLV. und XLVI. Band, 5. Heft, p. 189—200. Leipzig u. Berlin, 1920.

AMMANN, H., *Die menschliche Rede.* Sprachphilosophische Untersuchungen. I. Teil: Die Idee der Sprache und das Wesen der Wortbedeutung. Lahr i. B., 1925, II. Teil: Der Satz. Lebensformen und Lebensfunktionen der Rede. Das Wesen der Satzform. Satz und Urteil. Lahr i. B., 1928.

AMMANN, H. şi STENZEL J., *J. Stenzels Satztheorie. Philosophischer Anzeiger, Zeitschrift für die Zusammenarbeit von Philosophie und Einzelwissenschaft.* 3 [Sonderheft 2. Sprache]. Bonn, 1929.

'Αντίδωρον. *Festschrift für J. Wackernagel.* Göttingen, 1923.

ANDRESEN, G., *Über deutsche Volksetymologie.* Ed. VI. Heilbronn, 1889.

Cf. bibliografia engleză şi daneză la H. Paul, *Prinzipien*, § 150, p. 218 ş. u.

ANGLADE, JOS., *Grammaire élémentaire de l'ancien français.* Deuxième édition revue. Paris, 1922.

ANGLADE, JOS., *Notes sur l'emploi de l'article en français.* Paris, 1930.

ANSCHÜTZ, K., *Die Phänomenologie. Archiv für die gesamte Psychologie*, ed. Meumann, Leipzig, XX, 1911.

APOLLONIUS DYSKOLUS, *Quae supersunt*, rec. R. SCHNEIDER et G. UHLIG, Leipzig, 1878.

Des APOLLONIOS DYSCOLOS *vier Bücher über Syntax*, übersetzt und erläutert von Alexander Buttmann. Berlin, 1877.

APPEL, E., *De genere neutro intereunte in lingua latina*. Erlangen, 1883.

ARBOIS DE JUBAINVILLE, H., *Eléments de la grammaire celtique, déclinaison, conjugaison*. Paris, 1903.

ARISTOTELIS *Opera omnia*. Ed. Fr. Ehrle, 4 vol. Paris, 1885—1886.

ARNAULD, ANTOINE et LANCELOT, CLAUD, *Grammaire générale et raisonnée*. Paris, 1664. Ed. nouă. Paris, 1709 şi 1754.

ARNHOLDT, K., *Die Stellung d. attributiven Adjektivs im Italienischen und Spanischen*. Greifswald, 1916.

ARONSTEIN, PH., *Methodik des neusprachlichen Unterrichts*. Band 1. Leipzig, 1921.

ASBECK, K. W., *Das unpersönliche Medium im Französischen*. Jena, 1935.

ASBOTH, O., *Kurze russische Grammatik*. Leipzig, 1904.

ASCOLI, G. I., *Lettere glottologiche*. Torino, 1886; în trad. germ.: *Sprachwissenschaftliche Briefe*. Autorisierte Übersetzung v. Br. Güterbock. Leipzig, 1887.

ASCOLI, G. I., *Studi critici*. Firenze, 1861—1877; trad. germ.: *Kritische Studien zur Sprachwissenschaft*. Autorisierte Übersetzung v. Reinhold Merzdorf. Weimar, 1878.

AST, FR., *Grundlinien der Grammatik, Hermeneutik und Kritik*. Landshut, 1808.

ASTER, E., *Realismus und Positivismus. Kant Studien, Philosophische Zeitschrift*. Berlin, XXVII, 1922.

AUDOUIN, E., *De la déclinaison dans les langues indo-européennes*. Paris, 1898.

Aufsätze zur Kultur- und Sprachgeschichte... Ernst Kuhn... gewidmet. Breslau, 1916.

BACHMANN, A., *Zur psychologischen Theorie des sprachlichen Bedeutungswandels*. München, 1935. Teză Leipzig; face parte din *Arbeiten zur Entwicklungspsychologie*.

BACHMANN, K. F., *System der Logik*. Leipzig, 1928.

BACHRENS, W. A., *Beiträge zur lateinischen Syntax*, in *Philologus*, Suppl.-Band XII, 1912.

BACON, F., *De dignitate et augmentis scientiarum*. Ed. II. Strassburg, 1635 (ed. I, 1623).

BACON, F., *Opera Omnia*. P. Transl. S. J. Arnoldi Lipsiae, 1694.

BACON, F., *Neues Organon*. Übers. v. J. H. KIRCHMANN. Berlin, 1870.

BAEBLER, J. J., *Beiträge zu einer Geschichte der lat. Grammatik im Mittelalter*. Halle, 1885.

BALLET, G., *Le language intérieur et les diverses formes de l'Aphasie*. Paris, 1886.

BALLY, CH., *L'étude systématique des moyens d'expression. Die Neueren Sprachen*, XIX, p. 1 şi u. Genève, 1910.

BALLY, CH., *Ferdinand de Saussure et l'état actuel des études linguistiques*. Genève, 1913.

BALLY, CH., *Figures de pensée et formes linguistiques. Germ. Rom. Monatsschrift*, VI, 1914, p. 405—422; 456—470.

BALLY, CH., *Impressionisme et grammaire*, în *Mélanges d'histoire littéraire et de philologie offerts à M. Bernard Bouvier*. Genève, 1920, p. 261—279.

BALLY, CH., *Langue et parole. Journal de psychologie*, XXIII, 1926, p. 693—701.

BALLY, CH., *Le langage et la vie*. Genève-Heidelberg, 1913; ed. II, Paris, 1926; ed. III, revăzută şi augmentată. Paris, 1935.

BALLY, CH., *Linguistique générale et linguistique française*. Paris, 1932.

BALLY, CH., *Note sur la langue parlée. Die Neueren Sprachen*, XXXV, 1927, p. 122—126.

BALLY, CH., *Les notions grammaticales d'absolu et de relatif*, în *Psychologie du langage* (Bibliothèque de philosophie contemporaine, numerele 1—4, 1933, din *Journal de Psychologie*), p. 341—354.

BALLY, CH., *La pensée et la langue. Bull. de la Soc. Ling. de Paris*, XXIII, 1922, p. 117—137.

BALLY, CH., *Précis de Stylistique, esquisse d'une méthode fondée sur l'étude du français moderne*. Genève, 1905.

BALLY, CH., *Le rythme linguistique et sa signification sociale*. Compte rendu du I-er congrès du rythme tenu à Genève, 1926, p. 253—269.

BALLY, CH., *Le style indirect libre en français moderne. Germ. Rom.-Monatsschrift*, IV, 1912, p. 549—556, 597—606.

BALLY, CH., *Stylistique et linguistique générale. Archiv f. d. Stud. der neueren Sprachen*, XXVIII, 1912, p. 87—126.

BALLY CH., *Stylistique générale et stylistique française. Kritischer Jahresbericht über die Fortschr. d. roman. Philologie*, XIII, 1, 1915, p. 190—210.

BALLY, CH., *Traité de stylistique française*. Heidelberg, 1909; ed. II, vol. 1, 1921; vol. II, 1919.

BALLY, CH., *Valeur aspective de* **en** *en français moderne*, în *Mélanges linguistiques offerts a M. J. Vendryes par ses amis et ses élèves*. Paris 1925, p. 1—8.

BALOGH, A., *Pannonia öskereszténysége*. Budapest, 1932.

BĂNESCU, N., *Die Entwicklung des griechischen Futurums von der frühbyzantinischen Zeit bis zur Gegenwart*. Bukarest, 1915.

BATAR, DR., *Le langage*: I. Le langage spontané. II. L'utilisation volontaire du langage spontané. III. Le langage articulé. IV. La compréhension des signes. *Le langage intérieur*: I. Son existence. II. Nature de la parole intérieure. III. Constance de la parole intérieure. *Revue philosophique*, LXXXII, 1917, p. 105—131.

BARBELENET, D., *De l'aspect verbal en latin ancien et particulièrement dans Térence*. Paris, 1913 (teză).

BARBELENET, D., *Sur le sens moyen des composés formés avec* **ad** *en latin*, în *Mélanges linguistiques offerts à M. J. Vendryes par ses amis et ses élèves*. Paris, 1925, p. 9—40.

BARIĆ, H., *Albanorumänische Studien*. I. Theil, Sarajevo, 1919.

BARONE, M., *Sull'origine del genere grammaticale nell'indoeuropeo*, Roma, 1909.

BARTH, E., *Einführung in die Physiologie, Pathologie und Hygiene der menschlichen Stimme*. Leipzig, 1911.

BARTH, P., *Zur Psychologie der gebundenen und der freien Wortstellung. Philos. Studien*, XIX, 1902, p. 22 şi u.

BARTLETT, I., *Psychology and primitive culture*. Cambridge, 1923.

BARTOLI, M. G., *Alle fonti del neolatino*. (Estratto dalla *Miscellanea di studi in onore di Attilio Hortis* Trieste, 1910.

BARTOLI, M., *Criteri tecnici*, în *Breviario di neolinguistica*, II. Modena, 1925.

BARTOLI, M. G., *Das Dalmatische*. Wien, 1906. *Schriften der Balkankommission*, linguistische Abteilung, IV, V.

BARTOLI, M. G., *Dalmazia e Albania*, relazione sul quinquenio 1905—1910, în *Revue de dialectologie romane*, tome II, p. 456 şi urm.

BARTOLI, M., *Introduzione alla neolinguistica (Principi, scopi, metodi)*. Genève, 1925.

BARTOLI, M., *Italia linguistica*. Abbozzo dell'Italia dialettale e alloglottica, estratto dalla *Grammatica storica della lingua italiana del Meyer-Lübke*, nuova edizione curata da M. Bartoli. Torino, 1927.

BARTOLI, M. G., *Note dalmatiche*, în *Zeitschrift für rom. Phil.*, XXXII, 1908.

BARTOLI, M., *Per la storia del latino vulgare, Arhivio glottologico italiano,* 1927 (Torino; Sezione neolatina).

BARTOLI, M., *Über eine Studienreise zur Erforschung des Altromanischen Dalmatiens,* extras din *Anzeiger der phil.-hist. Classe der Akad. der Wissenschaften,* 1899, Nr. XXV.

BASCH, V., *Des Origines et des fondements de l'esthétique de Hegel.* Études sur Hegel, 1931, p. 65—90.

BATTEUX, L'ABBÉ, *Principes de la littérature.* Nouvelle édition. Paris, 1764, 5 vol. Cf. O. WALZEL, *Gehalt und Gestalt,* p. 208—211.

BAUCH, BR., *Wahrheit, Wert und Wirklichkeit.* Leipzig, 1923.

BAUCHE, H., *Le langage populaire.* Grammaire, syntaxe et dictionnaire du français tel qu'on le parle dans le peuple de Paris, avec tous les termes d'argot usuel. Paris, 1928; 2-e éd. 1929.

BAUDAT, E., *Étude sur Denys d'Halicarnasse et le Traité de la disposition des mots.* Paris.

BAUER, W., *Einführung in das Studium der Geschichte.* Tübingen, 1921; ed. II, 1928.

BAWDEN, H., HEATH, *A study of lapses.* New-York, 1900.

BAYET, J., *Le style indirect libre en latin,* în *Revue de philologie,* t. V (57 din colecţie), Paris, 1931, p. 327—342, şi t. VI (58 din colecţie). Paris, 1932, p. 5—23.

BEARDSLEY, W. A., *Infinitive constructions in old Spanish.* New-York, 1921 (teză).

BEAULIEUX, L., *Grammaire de la langue bulgare.* Avec le concours de Stefan Mladenov. Paris, 1933.

BECK, ERNST H. F., *Die Impersonalien in sprachpsychologischer, logischer und linguistischer Hinsicht.* Leipzig, 1922.

BECK, P., *Die Nachahmung und ihre Bedeutung für Psychologie und Völkerkunde.* Leipzig, 1904.

BECKER, K., F., *Organism der Sprache.* (1827). Ed. II. Frankfurt, 1841.

BECKER, O., *Die Phänomenologie Edmund Husserls. Kantstudien, Philosophische Zeitschrift,* Berlin, XXXV, 1930.

BECKLY, H., *Entwicklung der lateinischen Sprache.* I: Text, II: Kommentar. Bielefeld u. Leipzig, 1931.

BEETZ, K. O., *Einführung in die moderne Psychologie.* Band 1. *Geschichte der Psychologie im Abriss, Osterwick,* 1921 (*Der Bücherschatz des Lehrers.* Band 2).

BEHAGHEL, O., Dare de seamă despre O. Erdmann, *Grundzüge der deutschen Syntax, Literaturblatt f. germ. u. rom. Phil.,* VIII, 1887, col. 201—205.

BEHAGHEL, O., *Die Entstehung der abhängigen Rede.* Paderborn, 1877.

BEHAGHEL, O., *Die Syntax des Heliand.* Wien, 1897.

BEHAGHEL, O., *Der Gebrauch der Zeitformen im konjunktivischen Nebensatz des Deutschen.* Paderborn, 1899.

BEHAGHEL, O., *Deutsche Syntax.* Eine geschichtliche Darstellung. I. Heidelberg, 1923; II, 1924; III, 1928.

BEHAGHEL, O., *Geschichte der deutschen Sprache.* Ed. V. Berlin u. Leipzig, 1928.

BEHAGHEL, O., *Von deutscher Sprache, Aufsätze, Vorträge und Plaudereien.* Lahr i. B., 1927.

BEHAGHEL, O., *Zur Stellung des adnominalen Genitivs im Germ. u. Deutschen,* în *Z. f. vergl. Sprachforschung,* 57, 1929, p. 43—63.

BEHN, S., *Rhythmus und Ausdruck in der deutschen Kunstsprache.* Bonn, 1921.

BEINHAUER, W., *Spanische Umgangssprache.* Berlin-Bonn, 1930.

Beiträge zur germanischen Sprachwissenschaft. Festschrift für Otto Behaghel. Heidelberg, 1924.

Beiträge zur griech. und lat. Sprachforschung. Festschrift für P. Kretschmer. Wien, 1926.

BELFRAGE, S., *Interjektionerna.* En språpsykologisk studie în *Språkoch Stil,* 1909.

BELLO, A., *Gramática de la lengua castellana*. Paris, 1898.

BENEDIX, R., *Der mündliche Vortrag*. Leipzig, 1871.

BENGTSSON, EL., *Studies on passive nouns with a concrete sense*. Lund, 1927.

BENIGNY, I., *Zur einleitenden Konjunktion von der direkten Rede. Indog. Forsch.*, XLVII, 1929, p. 105—133.

BENIGNY I., *Zum indogermanischen Nominalsatz. Indog. Forsch.*, XLVII, 1929, p. 124—144.

BENNETT, CHARLES E., *Syntax of Early Latin*, I, II. Boston, 1910.

BERGAIGNE, A., *Essai sur la construction grammaticale. Mém. Soc. Ling. de Paris*, III, 1879, p. 1—51, 124—154, 169—186; index, p. 422.

BERGER, E., *Stylistique latine*. Traduite de l'allemand et remaniée par Max Bornet et Ferdinand Gache. Ed. IV. Paris, 1928.

BERGER, P., *Satzbautafeln als Hilfsmittel für den fremdsprachlichen Unterricht*. Vezi *Die Neueren Sprachen*, 45, 1937, p. 241.

BERGMANN, H., *Das philosophische Werk Bernhard Bolzanos*. Halle, 1909.

BERGSON, H., *Energie spirituelle*. Paris, 1919. 11-e éd.

BERGSON, H., *Evolution créatrice*. Paris, 1907. 34-e éd.

BERGSON, H., *Matière et mémoire*. Paris, 1896; 25-e éd. 1929.

BERNEKER, E., *Die Wortfolge in den slavischen Sprachen*. Berlin, 1900.

BERNEKER, E., *Über Ellipse des Verbums im Slavischen. Arch. f. slav. Philol.*, XXVI, 1904.

BERNHARD, E. A., *Philosophische und naturwissenschaftliche Grundlagen der Psychologie*. Berlin, 1930. Bibliothek für Philosophie, Band32.

BERNHARDI, A. F., *Anfangsgründe der Sprachwissenschaft*. Berlin, 1805.

BERNHARDT, J., *Zur Syntax der gesprochenen Sprache*, în *Jahrbuch des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung*. Band XXIX, 1903, p. 1 §. u.

BERNHEIM, E., *Einleitung in die Geschichtswissenschaft*. Ed. II. Berlin u. Leipzig, 1920 (Sammlung Göschen, Nr. 270); ed. III şi IV, *ibid.*, 1926.

BERNHEIM, E., *Lehrbuch der historischen Methode und der Geschichtsphilosophie*. Mit Nachweis der wichtigsten Quellen und Hilfsmittel zum Studium der Geschichte. Leipzig, 1889; ed. II, Leipzig, 1894; ed. V şi VI, Leipzig, 1908.

BERTONI, G., *Che cosa sia l'etimologia idealistica*, în *Jahrbuch für Philologie*. Herausg. V. Klemperer şi E. Lerch, I. Band, München, 1925, p. 125—128.

BERTONI, G., *Il tipo « (nos) homo portat » = portamus*, în *Archivum Romanicum*, VIII, 1924, p. 140.

BERTONI, G., *Indizzi e orientamenti della filologia romanza*. (Prelezione tenuta nelle R. Universita di Roma il 10 Gennaio 1929). *Arch. Rom.*, vol. XIII, Nr. 2-3, Aprille—Settembre, 1929, p. 209 — 219.

BERTONI, G., *Italia dialettale*. Milano, 1916.

BERTONI, G., *Lingua e pensiero* Studi e saggi linguistici. Firenze, 1932.

BERTONI, G., *Principi generali*, în *Breviario di neolinguistica*, I, Modena, 1925.

BERTONI, G., *Profilo storico del dialetto di Modena*. Genève, 1925 Bibl. dell. *Arch. Rom.*, II, 12.

BERTONI, G., *Programma di filologia romanza come scienza idealistica*. Ginevra, 1923.

BERTONI, G., *« Suo » et « loro » en ancien italien*, în *ZRPh*, XXXI, 1907, p. 493—496.

BERTRAND-BARRAND, D., *Le langage et les articulations de la pensée*, în Henri Piéron, *L'Année psychologique*, 29, 1928.

BEYER, K., *Die Verba des « Essens », « Schickens », « Kaufens » und « Findens » in ihrer Geschichte vom Latein bis in die romanischen Sprachen*. Leipzig—Paris, 1934. Leipziger Romanistische Studien, I, 9.

BIARD, A., *L'article défini dans les principales langues européennes.* Bordeaux, 1908.

BIEDERMANN, G., *Philosophie des Geistes.* Prag, 1886.

BIEDERMANN, G., *Philosophie des menschlichen Lebens.* Prag, 1889.

BIESE, J. M., *Der spätlateinische Acc. absol. und Verwandtes.* Helsingfors, 1928.

BIESE, R., *Psychologische Satz- und Denklehre für die Oberstufe höherer Lehranstalten.* Barmen. 1884.

BILLER, G., *Remarques sur la construction active en français,* în *Mélanges de philol. off. à M. J. Vising.* Göteborg, 1925, p. 228—240.

BINET, A., *L'étude expérimentale de l'intelligence.* Paris, 1903.

BINZ, G., *Zur Syntax der Baselstädtischen Mundart.* Stuttgart,1888.

BLAGA, L., *Filosofia stilului.* Bucureşti, 1924.

BLAGA, L., *Geneza metaforei şi sensul culturii.* Bucureşti, 1937.

BLAGA, L., *Orizont şi stil.* Bucureşti, 1936.

BLAGA, L., *Spaţiul mioritic.* Ed. II. Bucureşti, 1937.

BLAGA, L., *Reflexii asupra stilului. Gândirea,* 1925, p. 245 ş. u.

BLAGA, L., *Stiluri fundamentale. Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială,* V, 1924, Nr. 1—2, p. 114 şi u.

BLATZ, F., *Neuhochdeutsche Grammatik.* 1—2. Ed. III, Karlsruhe, 1900.

BLERSCH, *Die stilistische Bedeutung des französischen Substantivs,* Progr. Rottweil, 1901.

BLINKENBERG, A., *L'ordre des mots en français moderne,* I. *Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab.* Historisk-filologiske Meddelelser. XVII, 1. Köbenhavn, 1928. II. Köbenhavn, 1933, XX, 1.

BLOCH, O., *Langage d'action dans les premiers stades du langage de l'enfant* (cu discuţiile lui J. Bloch, G. Belot, M. Cohen, H. Piéron, H. Wallon), *Journal de psychologie* XX, 15 juillet 1923.

BLOCH, O., *La phrase dans le langage de l'enfant, Journ. de Psychologie* XXI, (15 janvier — 15 mars 1924), p. 18—43.

BLOCH, O., *Les premiers stades du langage de l'enfant. Journ. de psychol.* XVIII, (15 oct.—15 nov. 1921), p. 693—712.

BLONDEL, CH., *La mentalité primitive.* Paris, 1926.

BLOOMFIELD, L., *An Introduction to the study of language.* New-York, 1914.

BLOOMFIELD, L., *A set of postulates for the science of language. Language,* Journal of the Linguistic Society of America, Baltimore, 2, 1926.

BLOOMFIELD, L., *Language.* New-York—London, 1933.

BLÜMEL, R., *Die gehörte und gesprochene, und die gelesene und geschriebene Sprache. Germ.-Rom. Monatsschrift,* VIII, 1920, p. 273—281.

BLÜMEL, R., *Einführung in die Syntax.* Heidelberg, 1914.

BLÜMEL, R., *Geschichtliche Betrachtung der Sprache. Germ.-Rom. Monatsschrift,* XI, 1923, p. 139—149.

BLÜMEL, R., *Gibt es Gebiete der Grammatik, die für die Schulgrammatik nicht in Betracht kommen?. Germ.-Rom. Monatsschrift,* VIII, 1920, p. 1—21.

BLÜMEL, R., *Grammatische Kunstausdrücke im Verhältnis zu Form und Bedeutung der sprachlichen Erscheinungen. Germ.-Rom. Monatsschrift,* VIII, 1920, p. 331—344.

BLÜMEL, R., *Ist Grammatik im Recht, oder die Sprache? Germ.-Rom. Monatsschrift,* IX,1921, p. 261—267.

BLÜMEL, R., *'Regel' und 'Ausnahme'. Germ.-Rom. Monatsschrift,* X, 1922, p. 273—279.

BLÜMEL, R., *Vom heutigen neuhochdeutschen Modus. Germ.-Rom. Monatsschrift,* VI, 1914, p. 379—389.

BOECKH, A., *Enzyklopädie und Methodologie der philologischen Wissenschaften.* Ed. 1 de E. Bratuschek,

Leipzig, 1877; ed. 2 de Klussmann, 1886.

BOER, C. DE, *Essais de Syntaxe française moderne*, I. Groningue-Paris, 1922.

BOER, C. DE, *Essai sur la syntaxe moderne de la préposition en français et en italien*. Paris, 1926.

BOER, C. DE, *Études de syntaxe française*, în *Revue de linguistique romane*, IV, p. 290—310.

BOER, C. DE, *Introduction á l'étude de la Syntaxe du français*. (Principes et applications). Groningue-Paris, 1933.

BOER, C. DE, *Remarques sur la fonction et l'histoire du gérondif français. Archivum Romanicum*, vol. XIII, 1929, p. 417—458.

BOILLOT, F., *Psychologie de la construction dans la phrase française*. Paris, 1930.

BOLZANO, B., *Wissenschaftslehre*. I. Sulzbach, 1837.

BONNIER, CH., *Lettres de Soldats*, în ZRPh, XV.

BONVICINI, *Die Störungen der Lautsprache*, 1929.

BOPP, F., *Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Zend, Griechischen, Lateinischen, Gothischen und Deutschen*. Berlin, 1833—1852.

BORZSÁK, S., *Die Kenntnisse des Altertums über das Karpathenbecken*. Diss. Pann. Ser. I, fasc. 6. Budapest, 1936.

BOURCIEZ, E., *Éléments de linguistique romane*. Ouvrage couronné par l'Institut (Prix Volney). Paris, 1910. Deuxième édition refondue et complétée. Paris, 1923. Troisième édition révisée. Paris, 1930.

BOURDON, B., *L'expression des émotions et des tendances dans le langage*. Paris, 1892.

BÖTTGER, O., *Der Satzbau der erzgebirgischen Mundart*. Leipzig, 1904.

BOYER, P. et SPERANSKI, N., *Manuel pour l'étude de la langue russe*. Paris, 1905.

BRANDENSTEIN, W., *Das Problem der Impersonalien. Indogerm. Forsch.* XLVI, 1928, p. 1—26.

BRANDENSTEIN, W., *Kritische Musterung der neueren Theorien des Nebensatzes. Indog. Forsch.* XLIV, 1927, p. 117—136.

BRANDENSTEIN, W., *Über die Annahme einer Parallelität zwischen Denken und Sprechen. Germanisch-Rom. Monatsschrift*, XII, 1924, p. 321 ş. u.

BRASSAI, S., *A magyar mondat Akad. Értesitö*, I şi III, 1860—63.

BRAUE, A., *Beiträge zur Satzgestaltung der spanischen Umgangssprache*. Hamburg, 1931 (= Hamburger Studien zu Volkstum und Kultur der Romanen, VII).

BRÄUNLICH, ALICE, *The indicative indirect question in Latin*. Chicago, 1920.

BRAUNS, DR. JULIUS, *Über den präpositionalen Accusativ im Spanischen mit gelegentlicher Berücksichtigung anderer Sprachen*. I şi II. Hälfte, Ostern şi Hamburg, 1908. Beilage zum *Jahresbericht der Oberrealschule in Einsbüttel*, 1908 Progr. Nr. 956.

BRÉAL, M., *Comment les langues réparent les points faibles de leur grammaire. Mélanges Renier*, 1887, p. 233—239.

BRÉAL, M., *Comment les mots sont classés dans notre esprit. Comptes rendus de la Séance annuelle de l'Institut de France*, 1884 (şedinţa din 25 Octomvrie).

BRÉAL, M., *De la méthode comparative appliquée à l'étude des langues*. Paris, 1864.

BRÉAL, M., *Essai de sémantique*. Ed. V, Paris, 1911 (ed. III, Paris, 1904).

BRÉAL, M., *Mélanges de mythologie et de linguistique*. Paris, 1882, (ed. I, 1877).

BRENOUS, J., *Étude sur les hellénismes dans la syntaxe latine*. Paris, 1895.

BRIOD, E., *L'étude et l'enseignement d'une langue vivante*. Essai de didactique spéciale. Lausanne 1923.

BROENS, O., *Darstellung und Würdigung des sprachphilosophischen Gegensatzes zwischen Paul, Wundt und Marty*. Bonn, 1913 teză.

BRÖNDAL, V., *Morfologi og Syntax*. Nye Bidrag Til Sprogets Theori. Kobenhavn, 1932.

BRÖNDAL, V., *L'autonomie de la syntaxe*, în *Psychologie du langage*. Bibliothèque de philosophie contemporaine, Nr. 1—4, 1933, din *Journal de psychologie*, p. 217—224.

BRÖNDAL, V., *Les parties du discours*. Partes orationis. Études sur les catégories du langage. Résumé d'un ouvrage danois intitulé Ordklasserne. Copenhague, 1928.

BRÖNDAL, V., *Le Système de la Grammaire*, în *A Grammatical Miscellany offered to Otto Jespersen on his seventieth birthday*. Copenhagen, 1930.

BRUGMANN, K., *Das Wesen der lautlichen Dissimilationen*, în *Abh. d. philol.-hist. Kl. d. königl. sächs. Ak. d. Wiss.*, XXVII, 5. Leipzig, 1909.

BRUGMANN, K., *Der Ursprung des Scheinsubjektes* es *in den germ. u. rom. Sprachen. Berichte üb. d. Verhdlg. d. k. sächs. Ges. d. Wissensch.*, LXIX, 5. Heft, 1917.

BRUGMANN, K., *Die Ausdrücke für den Begriff der Totalität in den indogermanischen Sprachen*. Leipzig, 1893—1894.

BRUGMANN, K., *Die Demonstrativpronomina der indogermanischen Sprachen*. Eine bedeutungsgeschichtliche Untersuchung, *Abh. d. Philol.-hist. Kl. d. königl. sächs. Ak. d. Wiss.*, XXII, 6. Leipzig, 1904.

BRUGMANN, K., *Die distributiven und kollektiven Numeralia der indogermanischen Sprachen*, 1907.

BRUGMANN, K., *Die Syntax des einfachen Satzes im Indogermanischen. Beiheft* zum XLIII. Band der *Indog. Forsch.* Berlin-Leipzig, 1925.

BRUGMANN, K., *Griechische Grammatik*. 4. Aufl. bearb. von ALBERT THUMB, în Iw. v. Müller, *Handbuch der klass. Altertumswissenschaft*, II, 1. München, 1913.

BRUGMANN, K., *Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen*. I—II. Ed. II. Strassburg, 1897—1916.

BRUGMANN, K., *Kurze vergleichende Grammatik der indogermanischen Sprachen*. I—III. Strassburg, 1902—1904.

BRUGMANN, K., *Über das Wesen der sogenannten Zusammensetzung*. Eine sprachpsychologische Studie. *Berichte über d. Verhandl. d. Sächs. Ges. der Wissenschaften*, Phil. Hist. Kl., Bd. 52, 1900, p. 359 ş. u.

BRUGMANN, K., *Verschiedenheiten der Satzgestaltung nach Massgabe der seelischen Grundfunktionen. Berichte über die Verhandlungen der königl. Sächs. Ges. d. Wiss.*, Phil. hist. Kl. Band 70, Heft, 6. Leipzig, 1918.

BRUGMANN, K., *Zum heutigen Stand der Sprachwissenschaft*. Strassburg, 1885.

BRUGMANN, K., *Zur Syntax der Pronomina in den indogermanischen Sprachen*. Leipzig, 1904.

BRUGMANN, K., *Zur Wortzusammensetzung in den indg. Sprachen, Indog. Forschungen*, XVIII, 1905/6, p. 59—76.

BRUNNER, E., *Die Mystik und das Wort*. Tübingen, 1928.

BRUNOT, F., *Histoire de la langue française des origines à 1900*. Vol. I—IV. Paris, 1905—1930.

BRUNOT, F., *La pensée et la langue*. Méthode, principes et plan d'une théorie nouvelle du langage appliquée au français. Ed. I, Paris, 1922; ed. II, 1927; ed. III, revăzută, 1936.

BRUNOT, F., *Le renouvellement nécessaire des méthodes grammaticales. Revue universitaire*, XXIX, 2, 1920, p. 161—178; XXX, 1, 1921, p. 21—39.

BRUNOT, F., *Observations sur la Grammaire de l'Académie Française*. 2-e éd. Paris, 1932.

BRUNOT, F. et BRUNEAU, CH., *Précis de grammaire historique de la langue française*. Ed. nouă. Paris, 1933.

BUCHEGGER, H., *Die Präfixe in den romanischen Sprachen*. Buhl, 1890.

BUCHWALD, G., *Der Logos-Begriff des Scotus Erigena.* Frankfurt a. M., 1884.

BUCK, C. D., *A grammar of Oskan and Umbrian.* Boston, 1904.

BUDINSKY, A., *Die Ausbreitung der lateinischen Sprache über Italien und die Provinzen des römischen Reiches.* Berlin, 1881.

BUFFIN, J. M., *Remarques sur les moyens d'expression de la durée et du temps en français.* Paris, 1925.

BULACHOVSKIJ, L., *Zum Begriff des Satzes* (ukrain). *Naukovyj Zbirnyk Charkivs'koji naukovo-doslidčoji katedry istoriji ukrcjins'koji kultury.* 2—3, 1926.

BULGAKOW, S., *Was ist das Wort? Festschrift Th. G. Masaryk*, Band 1. Bonn, 1930, p. 25 şi urm.

BURGHAUER, G., *Zur Lehre vom « zusammengezogenen » Satze, Zeitschrift für den deutschen Unterricht*, 5. Jahrgang. Leipzig, p. 189—349.

BÜCHER, C., *Arbeit und Rhythmus.* Ed. III. Leipzig, 1902, (ed. I, 1896 în *Abh. d. philol. hist. Kl. d. Königl. sächs. Ak. d. Wiss.*, XVII. 5; dela ed. IV în afară de colecţie).

BÜHLER, CHARLOTTE, *Das Seelenleben des Jugendlichen.* Versuch einer Analyse und Theorie der psychischen Pubertät. Jena, 1923.

BÜHLER, CHARLOTTE, *Kindheit und Jugend, Genese des Sprechens.* Ed. III. Leipzig, 1931.

BÜHLER, CHARLOTTE, *Über die Prozesse der Satzbildung. Zeitschrift für Psychologie*, 1919.

BÜHLER, CHARLOTTE, *Zur Psychologie des Kleinkindes.* Experimentalpsychologische Arbeiten. *Zeitschr. für Psychologie.* Bd. 107, 1928, p. 1—272. Cap. III: Ch. Bühler şi Hildegard Hetzer, *Das erste Verständnis für Ausdruck im ersten Lebensjahr*, p. 50—61.

BÜHLER, CHARLOTTE, *Zwei Knabentagebücher.* Mit einer Einleitung über die Bedeutung des Tagebuchs für die Jugendpsychologie. Jena, 1925

BÜHLER, K., *Abriss der geistigen Entwicklung des Kindes.* Ed. II. Leipzig, 1925.

BÜHLER, K., *Ausdruckstheorie.* Jena, 1933.

BÜHLER, K., *Das Strukturmodell der Sprache*, în *Travaux du Cercle Linguistique de Prague*, VI, 1936, p. 1 ş. u.

BÜHLER, K., *Die geistige Entwicklung des Kindes.* Ed. I. Jena, 1918; II, 1921; III, 1922; IV, 1924; et VI, revăzută, 1930.

BÜHLER, K., *Die Krise der Psychologie.* Jena, 1927. Ed. II neschimbată. Jena, 1929.

BÜHLER, K., *Kritische Musterung der neueren Theorien des Satzes, Indogerm. Jahrbuch*, III 1919, p. 1—20.

BÜHLER, K., *L'onomatopée et la fonction du langage*, în *Psychologie du langage.* Bibliothèque de philosophie contemporaine = Nr. 1—4, a. 1933, din *Journal de psychologie*, p. 101—119.

BÜHLER, K., *Les lois générales d'évolution dans le langage de l'enfant, Journal de psychologie norm. et pathol.*, XXIII, 1926, p. 597—607.

BÜHLER, K., *Phonetik und Phonologie, Travaux du Cercle Linguistique de Prague*, 4, 1931, p. 22 —53.

BÜHLER, K., *Sprachtheorie. Die Darstellungsfunktion der Sprache.* Jena, 1934.

BÜHLER, K., *Tatsachen und Probleme zu einer Psychologie der Denkvorgänge.* I. *Archiv für die gesamte Psychologie*, ed. Meumann, Leipzig, IX—1907, II şi III *ibid.*, XII, 1908.

BÜHLER, K., *Über den Begriff der sprachlichen Darstellung. Psychol. Forschung*, 3, 1923, p. 282 şi u.

BÜHLER, K., *Vom Wesen der Syntax*, în *Idealistische Neuphilologie, Festschrift für Karl Vossler.* Heidelberg, 1922, p. 54—84.

BÜHLER, K., *Zur Grundlegung der Sprachpsychologie*, în *VIII th International Congress of Psychology*, P. Noordhoff, 1927, Groningen, p. 243—245.

BYRNE, I., *General principles of the structure of language.* London, 1892.

CAMPANELLA, T., *Grammaticalium libri tres*. Paris, 1638 (ca *philosophiae rationalis pars prima*).

CANER, P., *Grammatica militans*. Ed. II. Berlin, 1903.

CAPIDAN, TH., *Din vechile raporturi linguistice slavo-române. Revista macedoromână* II, Nr. 1, p. 3—12.

CAPIDAN, TH., *Raporturile albano-române. Dacoromania*, II, 1921, 1922, p. 444—553.

CARNAP, R., *Abriss derLogistik*. Wien. Schriften zur wissenschaftlichen Weltauffassung. Band II.

CARNAP, R., *Logische Syntax der Sprache*. Wien, 1934. Schriften zur wissenschaftlichen Weltauffassung. Band VIII.

CARNOY, A., *La science du mot*, Traité de sémantique. Louvain. 1927.

CASSIRER, E., *Das Erkenntnisproblem in der Philosophie und Wissenschaft der neueren Zeit*. 3. Aufl. Bd. I—II. Berlin, 1922.

CASSIRER, E., *Die Begriffsform im mythischen Denken*. Leipzig, 1922.

CASSIRER, E., *Le langage et la construction du monde des objets*, în *Psychologie du langage*. Bibliothèque de philosophie contemporaine = Nr. 1—4, 1933, din *Journal de psychologie*, p. 17—44.

CASSIRER, E., *Le langage et le monde des objets*, în *Journal de psychologie*, a. 30, p. 18 ş. u.

CASSIRER, E., *Philosophie der symbolischen Formen*. I. Teil: *Die Sprache*. Berlin, 1923. II. *Das mythische Denken*. Berlin, 1925. III. *Phaenomenologie der Erkenntnis*. Berlin, 1929.

CASSIRER, E., *Sprache und Mythos*. Leipzig, 1925.

CASSIRER, E., *Zur Theorie des Begriffs, Kantstudien* Bd. 33, 1928, p. 129—136.

CHABANEAU, *Grammaire limousine*. Paris, 1876.

CHALANSKIJ, M. G., *O členě vъ ruskomъ jazykě*, în *Izv. otd. r. jaz.*, VI, 1901, fasc. 3, p. 127—169.

Charisteria Guilelmo Mathesio. Pragae, 1932.

CHSSÉ, CH., *Styles et physiologie*. Petite histoire naturelle des écrivains. Paris, 1928.

CHMELICEK, H., *Die Gerundialumschreibung im Altspanischen zum Ausdruck von Aktionsarten*. Hamburg, 1930.

CLAIRIN, P., *Du génitif latin et de la préposition « de »*. Étude de syntaxe historique sur la décomposition du latin et de la formation du français. Paris 1880.

CLAPARÈDE, ED., (trad. rom. de ION I. ONU), *Psihologia copilului şi pedagogia experimentală*. Bucureşti, 1921.

CLAPARÈDE, ED., (trad. rom. de VIRGIL N. DUICULESCU), *Psihologia copilului şi pedagogia experimentală*. Bucureşti, 1924.

CLAPARÈDE, ED., *Psychologie de l'enfant*. Ed. IX. Genève, 1922.

CLASSEN, JOH., *Beobachtungen über den homerischen Sprachgebrauch*. Frankfurt a. M., 1867.

CLÉDAT, L., *En marge des grammaires*. Paris, 1932.

CLÉDAT, L., *Grammaire élémentaire de la vieille langue française*. Paris, 1887.

CLÉDAT, L., *L'article défini devant les adjectifs numéraux*, în *Romania*, XLIX, Nr. 195.

CLÉDAT, L., *La préposition et l'article partitif*, în *Revue de philologie française*, XV, fasc. 2.

CLÉDAT, L., *Manuel de phonétique et de morphologie romanes*. Paris, 1926.

COCHIUS, *De linguarum indole non ad logices, sed ad psychologiae rationem revocanda*. Marburg, 1809.

COCULESCO, S., *Essai sur les rythmes toniques du français*. Paris, 1925 (= PIUS SERVIEN).

COESTER, A., *A Spanish grammar*. New-York, 1917.

COHEN H., *Logik der reinen Erkenntnis*. 3 Aufl. Berlin, 1922.

COHEN, M., *Aspect et temps dans le verb. Journal de psychologie* XXIV, 1927, p. 618—620.

COHEN, M., *Instructions d'enquête linguistique*. Paris, 1928.

COHEN, M., *Les langues du monde.* Vezi A. MEILLET.

COHEN, M., *Le système verbal sémitique et l'expression du temps.* Paris, 1924.

COHEN, M., *Observations sur les dernières persistances du langage enfantin*, în *Psychologie du langage.* Bibliothèque de philosophie contemporaine = Nr. 1—4, a. 1933, din *Journal de psychologie*, p. 390—399.

COHEN, M., *Questionnaire linguistique*, I, II. Paris, 1928.

COHEN, M., *Sur les langages successifs de l'enfant*, în *Mélanges linguistiques offerts a M. J. Vendryes*, Paris, 1925, p. 109—127.

COMBARIEN, J., *Essai sur les rapports de la musique et de la poésie.* Paris, 1893.

COMBARIEN, J., *Histoire de la musique.* 3-e éd. Paris, 1925.

CONEV, B., *Ezikovni vzaimnosti meždu Bălgari i Rumăni* (Raporturi de limbă reciproce între Bulgari şi Români), în *Godišnik na Sofijskaja Universitet*, vol. XV—XVI, p. 1—158, Sofia, 1921.

Conférences de l'Institut de Linguistique de l'Université de Paris. Paris, 1934.

CORDIGNANO, F., *Dizionario albanese-italiano e italiano-albanese.* Parte I: *Albanese-italiano.* Milano, 1934.

CORDIGNANO, F., *Lingua albaneze (dialetto ghego).* Grammatica. Saggi di letteratura. Fraseologia e proverbi. Milano, 1931.

Corpus Inscriptionum Latinarum.

CORRODI, H., *Das Subjekt der sog. unpersönlichen Verben. Zeitschrift für vergl. Sprachforschung*, LIII, 1925, p. 1—36.

COUTURAT, L., *D'une application de la logique au problème de la langue internationale. Revue de métaphysique et de morale*, 1908, p. 761—769.

COUTURAT, L., *Sur la structure logique du langage. Revue de métaphysique et de morale*, 1911, p. 509—516. Janv. 1912.

COUTURAT, L., [Discuţie], *Bulletin de la Soc. française de philosophie*, 1912, p. 47—84, Febr. 1912; Mai 1913.

COUTURAT, L., *Pour la logique du langage, ibid.*, 1913, p. 135—165.

CRAMAUSEL, EDM., *Le premier éveil de l'intellect de l'enfant.* Ed. I, Paris, 1909; ed. II, 1911. Cap. IV: Le langage.

CRESCINI, V., *Manualetto provenzale per uso degli alunni delle Facoltà di Lettere.* Verona, 1905.

CRESCINI, V., *Manuale per l'avviamento agli studi provenzali.* Milano, 1926.

CROCE, B., *Estetica come scienza dell'espressione e linguistica generale. Teoria e istoria.* Ed. V, Bari, 1922. Ed. VI, Bari, 1928.

CROCE, B., *Saggio sullo Hegel.* Bari, 1927. Capitolul *L'arte e il linguagio.*

CRUSIUS, CH., *Entwurf der notwendigen Vernunftwahrheiten.* Leipzig, 1753.

CSÜRY, V., *Die Satzmelodie im Ungarischen.* Sonderabdruck aus der *Leipziger Vierteljahrsschrift für Südosteuropa.* Jahrgang 1, Heft 3, Oktober 1937.

CUENDET, G., *L'ordre des mots dans le texte grec et dans les versions gotique, arménienne et vieux slave des évangiles.* Première partie. Les groupes nominaux. Paris, 1929.

CUENDET, G., *Remarques sur la syntaxe du prédicat*, în *Mélanges linguistiques offerts à M. J. Vendryes.* Paris, 1925, p. 129—134.

CUÉNOT, *L'adaptation.* Doin, 1927.

CUMONT, F., *Les religions orientales dans le paganisme romain.* Paris, 1929.

CURME, G. O., *A grammar of the English language*, 3. Boston, 1931.

DAMOURETTE, J. et PICHON, ED., *Des mots á la pensée.* Essai de grammaire de la langue française, 1911—1930. Tome premier. Paris, 1930.

DAMOURETTE, J. et PICHON, ED., idem, 1911—1932. Tome deuxième. Paris, 1932.

DAMOURETTE, J. et PICHON, ED., idem, 1911—1933. Tome troisième. Paris, 1933.

DAMOURETTE, J. et PICHON, ED., idem, 1911—1934. Tome quatrième. Paris, 1934.

DAMOURETTE, J. et PICHON, ED., idem, 1911—1936. Tome cinquième. Paris, 1936.

DARMESTETER, A., *Cours de grammaire historique de la langue française.* Vol. I—IV. Paris, 1894—1897 (vol. IV: Syntaxe). Publicată sub îngrijirea lui Léopold Sudre. Paris, 1925—27.

DARMESTETER, A., *De la création actuelle de mots nouveaux dans la langue française et des lois qui les régissent.* Paris, 1877.

DARMESTETER, A., *La vie des mots étudiée dans leur signification.* Paris, 1887. Ed. VI, Paris, 1927.

DARMESTETER, A., *Traité de la formation des mots composés dans la langue française comparée aux autres langues romanes et au latin.* Paris, 1894.

DARWIN, CH., *Der Ausdruck der Gemütsbewegungen bei den Menschen und den Thieren.* Übers. v. J. V. CARUS. 2. Aufl. Stuttgart, 1874.

DARWIN, CH. R., *The expression of the emotions in man and animals.* London, 1872.

DAUZAT, A., *Essais de géographie linguistique.* Deuxième série: Problèmes phonétiques. Paris, 1928.

DAUZAT, A., *Essai de méthodologie linguistique dans le domaine des langues et des patois romans.* Paris, 1906.

DAUZAT, A., *Histoire de la langue française.* Paris, 1930.

DAUZAT, A., *La philosophie du langage.* Paris, 1912. Ediție nouă, 1927.

DAUZAT, A., *La géographie linguistique.* Paris, 1922.

DAUZAT, A., *La langue française d'aujourd'hui.* Evolution. Problèmes actuels. Paris, 1908.

DAUZAT, A., *La langue française, sa vie, son évolution.* Paris, 1926.

DAUZAT, A., *La vie du langage.* Ed. II I. Paris, 1922 (ed. I, 1910).

DAUZAT, A., *Morphologie du patois de Vinzelles.* Paris, 1900.

DAVID, R., *Über die Syntax des Italienischen im Trecento* (teză din Strassburg). Genf, 1887.

DEBRUNNER, A., *Griechische Wortbildungslehre.* Heidelberg, 1917.

DEBRUNNER, A., *Sprachwissenschaft und Sprachrichtigkeit. Neue Jahrbücher für das klassische Altertum, Geschichte und deutsche Literatur und Pädagogik,* Leipzig, L, 1922, p. 201 ș. u.

DECROLY, OV., *Bulletin de la Société française de pédagogie,* 1926.

DECROLY, OV., *Comment l'enfant arrive à parler* (operă postumă), t. I și II, cu bibliografie în t. II, p. 293 ș. u.

DELACROIX, H., *Au seuil du langage,* în *Psychologie du langage.* Bibliothèque de philosophie contemporaine, Nr. 1—4, 1933, din *Journal de Psychologie* p. 9—17.

DELACROIX, H., *L'activité linguistique de l'enfant, Journal de Psychologie,* XXI, 1924, p. 4—17.

DELACROIX, H., *L'Enfant et le Langage.* Paris, 1934.

DELACROIX, H., *Le langage et la pensée.* Paris, 1924. Deuxième édition revue et complétée. Paris, 1930.

DELACROIX, H., *Linguistique et psychologie. Journal de psychologie normale et pathologique.* Paris, XX, 1924, fasc. 9.

DELBOS, V., *Husserl, sa critique du psychologisme et sa conception d'une logique pure. Revue de métaphysique et de morale.* Paris, 19, 1911.

DELBRÜCK. B., *Altindische Syntax.* Halle, 1888.

DELBRÜCK, B., *Die indogerm. Verwandtschaftsnamen,* în *Abh. d. philol.-hist. Kl. d. Königl. sächs. Ak. d. Wiss.,* XI, 5. Leipzig, 1889.

DELBRÜCK, B., *Einleitung in das Studium der indogermanischen Sprachen.* Ed. V. Leipzig, 1908. Ed. VI. Leipzig, 1919. *Indogerm. Grammatiken,* 4.

DELBRÜCK, B. *Germanische Syntax I. Zu den negativen Sätzen,* în *Abh. d. philol.-hist. Kl. d. Königl. sächs.*

Ak. d. Wiss., XXVII, 4, Leipzig, 1910.

DELBRÜCK B., *Germanische Syntax II. Zur Stellung des Verbums*, în *Abh. d. philol.-hist. Kl. d. Kgl. sächs. Ak. d. Wiss.*, XXVII, 7, Leipzig, 1911.

DELBRÜCK B., *Germanische Syntax III.* Der altisländische Artikel, în *Abh. d. phil.-hist. Kl. d. Kgl. sächs. Ak. d. Wiss.*, XXXIII, 1, Leipzig, 1916.

DELBRÜCK B., *Germanische Syntax V. Germanische Konjunktionssätze. Abh. d. philol.-hist., Kl. d. Kgl. sächs. Ak. d. Wiss.*, XXXVI, 4, Leipzig, 1919.

DELBRÜCK, B., *Grundfragen der Sprachforschung mit Rücksicht auf W. Wundt's Sprachpsychologie erörtert.* Strassburg, 1901.

DELBÜCK, B., *Grundlagen der neuhochdeutschen Satzlehre.* Ein Schulbuch für Lehrer. Berlin u. Leipzig, 1920.

DELBRÜCK, B., *Zu den germanischen Relativsätzen*, în *Abh. d. philol.-hist. K. d. Kgl. sächs. Ak. d. Wiss.*, XXVII, 19. Leipzig, 1909.

DELBRÜCK, B., *Satzfragen. Jenaische Zeitung für Naturwissenschaft*, Jena, 20, 1887.

DELBRÜCK B., WINDISCH, E., *Syntaktische Forschungen*, 1—5. Halle, 1871—1888.

DELBRÜCK B., *Vergleichende Syntax der indogermanischen Sprachen*, Strassburg, 1893—1900, = Band III—V a celei dintâiu ediţii din K. BRUGMANN şi B. DELBRÜCK *Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen.*

DELIBES, L., *Le subjonctif dans la phrase adjective, etc.*, în *Neophilologus*, V., 1920, p. 97—104.

DEMATTIO, F., *Sintassi della lingua italiana.* Innsbruck-Verona, 1872.

DEMPE, H., *Was ist Sprache?* Eine sprachphilosophische Untersuchung im Anschluss an die Sprachtheorie Karl Bühlers. Weimar, 1930.

DENSUSIANU, O., *Histoire de la langue roumaine.* Vol. I. Paris, 1902; vol. II, fasc. 1, Paris, 1914; fasc. II, 1932; fasc. III, 1938.

DENSUSIANU, O., *Obiectul şi metoda filologiei.* Bucureşti, 1897. (Lecţie inaugurală a cursului de istoria limbii române la Facultatea de filosofie şi litere din Bucureşti).

DENSUSIANU, O., *Orientări nouă în cercetările filologice, Grai şi suflet*, I, 1923, p 1—22 (şi în extras, 24 p).

DENSUSIANU, O., *Stilul nostru. Viaţa nouă*, 1905, p. 169—172.

DESCHANEL, É., *Les déformations de la langue française.* Paris, 1888 (ed. 4).

DESSOIR, M., *Abriss einer Geschichte der Psychologie.* Heidelberg, 1911.

DESSOIR, M., *Aesthetik und allgemeine Kunstwissenschaft.* Leipzig, 1906; ed. nouă. Stuttgart, 1923.

DESSOIR, M., *Lehrbuch der Philosophie.* Die Philosophie in ihren Einzelgebieten. Berlin, 1925.

DEUTSCHBEIN, M., *Infinitiv und Gerundium. Die Neueren Sprachen*, XXX, 1922, p. 12—17.

DEUTSCHBEIN, M., *Neuenglische Stilistik.* Leipzig, 1932.

DEUTSCHBEIN, M., *Prinzipien und Methode der syntaktischen Forschung. Die Neueren Sprachen*, XXXIII, 1925, p. 1—12.

DEUTSCHBEIN, M., *Satz und Urteil.* Eine sprachpsychologischlogische Untersuchung. Cöthen, 1919.

DEUTSCHBEIN, M., *Sprachpsychologische Studien.* I. Teil. Cöthen, 1918.

DEUTSCHBEIN, M., *System der neuenglischen Syntax*, Cöthen. 1917, ed. III. Leipzig, 1928.

DEVILLE, G., *Notes sur le développement du langage*, în *Revue de linguistique et de philologie comparée*, 23—24, 1890—1891.

DEVOTO, GIACOMO, *Sintassi*, în *Enciclopedia Italiana*, XXX, col. 859—862.

DIELS, P., *Altkirchenslavische Grammatik.* Heidelberg, 1932.

DIEMKE, W., *Die Enstehung hypotaktischer Sätze*. Dargestellt an der Entwicklung des Relativsatzes in der Sprache der alten Ägypter. Wien, 1934 (Teză).

DIEZ, F., *Grammaire des langues romanes*. Traduite par A. Brachet, A. Morel-Fatio et G. Paris. Vol. I—III. Paris, 1874—1879.

DIEZ, FR. CHR, *Grammatik der romanischen Sprachen*[5]. Bonn, 1882 (partea IV şi V).

DITTES, R., *Über den Gebrauch der Participien und des Gerundiums im Altprovenzalischen*, în *Programm der deutschen k. k. Staats-Realschule in Budweis*, 1902.

DITTMAR, A., *Studien zur lateinischen Moduslehre*. Leipzig, 1897.

DITTMAR, A., *Syntaktische Grundfragen*. Program Grimma. Grimma, 1911.

DITTRICH, O., dare de seamă despre H. Paul, *Prinzipien der Sprachgeschichte*. *ZRPh.*, XXIII, 1899, p. 538—553.

DITTRICH, O., *Die Grenzen der Sprachwissenschaft*. Leipzig u. Berlin, 1905. Extras din *Neue Jahrb. für das klass. Altertum, Geschichte und deutsche Literatur*, XV. Band.

DITTRICH, O., *Die Probleme der Sprachpsychologie*. Leipzig, 1913.

DITTRICH, O., *Die sprachwissenschaftliche Definition der Bergriffe « Satz » und « Syntax »*, în *Philos. Studien*, XIX, 1902. Cf. şi *Indog. Forschungen*, XXXV, 37.

DITTRICH, O., *Grundzüge der Sprachpsychologie*, I. Halle, 1904.

DITTRICH, O., *Sprachwissenschaft und Psychologie. Germanisch-romanische Monatsschrift*, Heidelberg, II, 1910.

DITTRICH, O., *Über Wortzusammensetzung auf Grund der neufranzösischen Schriftsprache*. *ZRPh.*, XXII, 1898, p. 305—330, 441—464; XXIII, 1899, p. 288—312; XXIV, 1900, p. 465—488.

DÖLEKE, W.-H., *Versuche philosophisch-grammatischer Bemerkungen*. II. Über die Casus, die Tempora, das Pronomen und das Verbum Substantivum. Halberstadt et Leipzig, 1814.

Donum Natalicium Schrijnen. Nijmegen-Utrecht, 1929.

DORNSEIFF, DR. FR., *Zwei Arten der Ausdrucksverstärkung* în 'ANTI-ΔΩΡΟΝ, *Festschrift Jakob Wakkernagel zur Vollendung des 70. Lebensjahres am 11. Dezember 1923 gewidmet von Schülern, Freunden und Kollegen*. Göttingen, 1924, p. 103—109.

DOROSZEWSKI W., *Quelques remarques sur les rapports de la sociologie et de la linguistique: Durkheim et F. de Saussure*, în *Psychologie du langage*, Bibliothèque de philosophie contemporaine, nr. 1—4, 1933, din *Journal de psychologie*, p. 82—91.

DOROSZEWSKI, W., *Remarques sur les effets stylistiques de la transposition de l'ordre des mots dans une phrase*, în *Donum natalicium Schrijnen*, 1929, p. 98—101.

DOUGALL, W. MC., *An introduction to social psychology*. Seventh edition. London, 1913.

DRACH, E., *Die redenden Künste*, Wissenschaft und Bildung, 221. Leipzig, 1926.

DRACH, E., *Sprecherziehung*. Ed. II. Frankfurt am Main, 1926.

DRACULEA, A. V., *Despre stil*, *Viaţa nouă*, 1920, p. 47—48.

DRĂGANU, N., *Românii din veacurile IX—XIV pe baza toponimiei şi a onomasticei*. Acad. Rom., *Studii şi cercetări*, XXI. Bucureşti, 1933.

DRÄGER, W., *Historische Syntax der lateinischen Sprache*. Ed. II. I. Leipzig, 1878; II, 1881.

DRIESCH, H., *Die Phänomenologie und ihre Vieldeutigkeit. Proceedings of the 7 th International Congress of Philos. at Oxford*. London 1931.

DUBOIS, L., *Grammaire espagnole*. Paris.

DUCANGE. *Glossarium mediae et infirmae latinitatis*. Niort, 1883—1887.

DUGAS, L., *Le psittacisme et la prensée symbolique*. Paris, 1896.

DUMAS, G., *Nouveau Traité de Psychologie*. Paris, 1933.

DUNCA, CONSTANȚA, *Despre stil, Amicul familiei*, 1863, p. 150—152.

DUNN, J., *A Grammar of the Portuguese language*, în *Hispanic notes and monographs*. Washington, 1928.

DUPRAT, G., *La négation, étude de psychologie pathologique. Revue philosophique*, 55, 1903.

DURKHEIM, E., *De la division du travail social*. Paris, 1893.

DURKHEIM, E., *Sociologie religieuse et la théorie de la connaissance. Revue de métaphysique et de morale*, XVII, 1909, p. 732—758.

DUYL, C. F. VAN, *Grammaire française*. Troisième édition par J. Bitter et M. Hovingh. Groningue et la Haye, 1924.

DWELSHAUWES, G., *Traité de psychologie*. Paris, 1928. Cap. IV. *Les structures verbales*, p. 523—567.

EBBINGHAUS, H., *Manual de psihologie*. Tradus după a cincea ediție germană revăzută de Prof. Dr. Ernst Dürr din Berna de Jean Aberman. București, 1920.

EBBINGHAUS, H., *Systematische Philosophie. Psychologie*, în *Die Kultur der Gegenwart*. Berlin u. Leipzig, 1908.

EBELING, G., *Probleme der romanischen Syntax*. I. Halle a. S. 1905.

EGGER, E., *Apollonius Dyscole*. Essai sur l'histoire des théories grammaticales de l'antiquité. Paris, 1854.

EGGER, V., *La parole intérieure*. Paris, 1881.

EGGERT, B., *Untersuchungen über Sprachmelodie. Zeitschr. f. Psych.*, 1908. Band 49, p. 218 ș. u.

EHRKE, K., *Muss der Sprachunterricht umkehren?. Die Neueren Sprachen*, 41, 1933.

EHRLICH, H., *Zur indogermanischen Sprachgeschichte*. Königsberg, 1910.

EHRLING, S., *Grammatik och logik, Språk och stil*. 1914, p. 168—217.

EISEN, W., *Fritz Mauthners Kritik der Sprache*. Wien, 1929.

EISLER, R., *Wörterbuch der philosophischen Begriffe*⁴. Berlin, 1927-30.

ELIADE, I. [H.], *Despre stil, Curierul românesc*, 1834, p. 290—295.

ELSENHAUS, TH., *Psychologie und Logik*. Leipzig, 1898; ed. IV, 1907 (*Samml. Göschen*, 14).

ENGWER, TH., *Vom Passiv und seinem Gebrauch im heutigen Französischen*. Leipzig, 1931. *Berliner Beiträge zur Romanischen Philologie*, 2, 1.

ENGWER, TH. și LERCH, E., *Französische Sprachlehre*. Halle, 1926.

ERDMANN, B., *Die psychologischen Grundlagen der Beziehungen zwischen Sprechen und Denken. Archiv für system. Philosophie*, II, 1896, p. 355—417; III, 1897, p. 31—48, 150—173.

ERDMANN, B., *Logische Elementarlehre*. Halle, 1892.

ERDMANN, B., *Logik*, Halle, 1892; Ed. II, Halle, 1907; ed. III, Halle, 1923.

ERDMANN, B., *Psychologische Grundbegriffe der Sprachphilosophie. Apophoreton. Festschrift zur 42. Versammlung der Philologen*, Berlin, 1903, p. 116 ș. u.

ERDMANN, B., *Umrisse zu einer Psychologie des Denkens*. Halle, 1910.

ERDMANN, K. O., *Die Bedeutung des Wortes*. Aufsätze aus dem Grenzgebiet der Sprachpsychologie und Logik. Ed. I. Leipzig, 1900; ed. II, 1910; ed. III, 1922.

ERDMANN, O., *Grundzüge der deutschen Syntax*. Erste Abteilung. Stuttgart, 1886. Zweite Abteilung, herausgegeben von OTTO MENSING. Stuttgart, 1898.

ERINGA, S., *La proposition infinitive simple en français moderne*, în *Neophilologus*, VII, 1922, p. 85—91.

Erinnerungsgabe für Max Weber, I. Bd., München—Leipzig, 1923.

ERLICHER, K., *Zur Syntax der Sonneberger Mundart*. Leipzig, 1906.

ERMECKE, G., *Das Wesen der sprachlichen Abstrakta und ihre Bil-*

dung durch Suffixe im Romanischen. Langendreer, 1929.

ERNOUT, A., *Historische Formenlehre des Lateinischen.* Deutsche Übersetzung von Dr. Hans Meltzer. Heidelberg, 1913.

ERNOUT, A., *Les éléments dialectaux du vocabulaire latin.* Paris, 1928.

ERNOUT, A., *Morphologie historique du latin.* Paris, 1914.

ERNOUT, A., *Recueil de textes latines archaïques*, par . . . Paris, 1916.

ESPE, H., *Die Interjektionen im Altfranzösischen.* Berlin, 1908.

ETTMAYER, K. v., *Analytische Syntax der französischen Sprache mit besonderer Berücksichtigung des Altfranzösischen*, I. Band, Halle (Saale), 1930; II. Band, 1931—1936.

ETTMAYER, K. v., *Geschichte der indogermanischen Sprachwissenschaft*, II II, *Vulgärlatein*, Strassburg, 1916.

ETTMAYER, K. v., *Satzobjekte und Objektoide. Zeitschrift für franz. Sprache und Literatur*, 45. Band, 1919.

ETTMAYER, K. v., *Über das Wesen der Dialektbildung, erläutert an den Dialekten Frankreichs.* Wien, 1924. *Denkschriften der Akad. d. Wiss.*, 66 Bd., 3. Abhandl.

ETTMAYER, K. v., *Vademecum für Studierende der romanischen Philologie.* Heidelberg, 1919 (mai ales p. 46—72).

ETTMAYER, K. v., *Vorträge zur Charakteristik des Altfranzösischen.* Freiburg, 1910.

ETTMAYER, K. v., *Zu den Grundlinien der Entwicklungsgeschichte der Syntax*, în *Germanisch-Romanische Monatsschrift*, XX, 1932, Heft 5-6, p. 208—217.

ETTMAYER, K. v., *Zur Intonation der Romanen*, Neusprachliche Studien, în *Festgabe Karl Luick zu seinem sechzigsten Geburtstage dargebracht von Freunden und Schülern* =fasc. 6 din *Die Neueren Sprachen*, Marburg, 1925, p. 7—22.

ETTMAYER, K., v., *Zur Lehre von den parataktischen Konjunktionen im Französischen. Sitzungsber. der Wiener Ak. der Wissenschaften.* 205. Band, 3. Abhandlung. Wien u. Leipzig, 1927.

ETTMAYER, K., v., *Zur Theorie der analytischen Syntax des Französischen.* Wien und Leipzig, 1929.

EVOLCEANU, D., *Declinarea latină.* Bucureşti, 1906.

EXNER, S., *Über den Klang einiger Sprachen. Sitzungsber. d. Wiener Ak. d. Wiss.*, Abt. III. vol. CXXVII-CXXVIII, 1918—1919.

FABIAN, E., *Das exozentrische Kompositum im Deutschen*, 1931.

FADDEGON, B., *The categories of tense or time, manner of action, and aspect, as expressed by the verb*, în *Donum natalicium Schrijnen*, Nijmegen-Utrecht, 1929, p. 116—129.

FALK, HJALMAR og TORP, ALF, *Dansk-norskens syntax.* Kristiania, 1900.

FALCKENBERG, R., *Geschichte der neueren Philosophie* [8]. Berlin, 1921.

FAYE, P. L., *L'équivalence passé défini-imparfait en ancien français.* Extras din *University of Colorado Studies*, vol. XX, 1933.

FEIST, S., *Kultur, Ausbreitung und Herkunft der Indogermanen.* Berlin, 1913.

FEIST, S., *Indogermanen und Germanen.* Halle, a. S., 1919.

FELBER, E., *Die indische Musik der vedischen und der klassischen Zeit.* No. XXIII din *Berichte d. Phonogr.-Arch.-Kom. d. Ak. d. Wiss.* Wien, 1912.

FELDKELLER, P., *Über Begriffsüberschiebungen*, în *Archiv f. d. gesamte Psychologie*, 36, 1917, p. 281 ş. u.

FELDPAUSCH, E., *Die Konkordanzgesetze der französischen Sprechsprache und ihre Entwicklung.* Marburg, 1901.

Festgabe, hrsg. von der Direktion der vereinigten sprachwiss. Institute an der Univers. Leipzig, 1924. = *Streitberg-Festgabe.*

Festschrift für Otto Behaghel (*Beiträge zur german. Sprachwissenschaft*). Heidelberg, 1924.

Festschrift zu K. Bühlers 50. Geburtstag. Jena, 1929. *Beiträge zur Problemgeschichte der Psychologie.*

Festschrift für Louis Gauchat. Aarau, 1926.

Festschrift Friedrich Kluge zum 70. Geburtstage am 21. Juni 1926 *dargebracht.* Tübingen, 1926.

Festschrift für Berthold Litzmann. Berlin, 1921.

Festschrift Th. G. Masaryk. Band 1, Bonn, 1930.

Festschrift Th. Siebs. Breslau, 1933.

Festschrift Adolf Tobler... dargebracht. Braunschweig, 1905.

Festschrift für K. Vossler. Heidelberg, 1922.

FEYEUX, A., *L'acquisition du langage et ses retards*, cf. *Psychologie du Langage*, 1933, p. 17.

FICK, A., *Vorgriechische Ortsnamen.* Göttingen, 1905.

FINCK, FR. N., *Der angeblich passivische Charakter des transiviven Verbs. Zeitschr. für vergl. Sprachforsch.*, XLI, p. 209—282.

FINCK, F. N., *Der deutsche Sprachbau als Ausdruck deutscher Weltanschauung.* Marburg, 1899.

FINCK, F. N., *Die Aufgabe und Gliederung der Sprachwissenschaft.* Halle, 1905.

FINCK, FR. N., *Die Haupttypen des Sprachbaues. Aus Natur-und Geisteswelt.* Leipzig, 1910.

FINCK, F. N., *Die Klassifikation der Sprachen.* Marburg, 1901.

FINCK, F. N., *Die Sprachstämme des Erdkreises.* Leipzig, 1909.

FISCHER, A., *Die indirekte Rede im Altfranzösischen.* Jena, 1899 (teză).

FISCHER, W., *Die deutsche Sprache von heute.* Leipzig, 1914.

FLAGSTAD, CH. B., *Psychologie der Sprachpädagogik.* Leipzig, 1913.

FLORESCU, B., *Ce este arta de a scri. Literatorul* I, 1880, p. 145—146.

FLORESCU, B., *Despre inversiune. Literatorul*, I, 1880, p. 116—119.

FLORESCU B,. *Despre formele frazei franceze. Literatorul*, I, 1880, p. 265—268.

FORCHHAMMER, J., *Die Grundlage der Phonetik.* Ein Versuch, die phonetische Wissenschaft auf fester sprachphysiologischer Grundlage aufzubauen. Heidelberg, 1924.

FORCHHAMMER, J., *Kurze Einführung in die deutsche und allgemeine Sprachlautlehre (Phonetik).* Heidelberg, 1928, Nr. 10 din *Indogermanische Bibliothek.*

FORNACIARI, R., *Sintassi italiana dell'uso moderno.* Firenze, 1897, ed. II, 1884.

FOTH, K., *Die Verschiebung lateinischer Tempora in den romanischen Sprachen.* Strassburg, 1876 în *Roman. Stud.*, II, 1875, 77, p. 243—336.

FOUCHÉ, P., *Études de phonétique générale.* Paris, 1927.

FOUCHÉ, P., *Le verbe français.* Étude morphologique Paris. 1931.

FOUCHÉ, P., *Phonétique historique du Roussillonais*, Toulouse, 1924.

FOULET, L., *Petite syntaxe de l'ancien français.* Paris, 1919. Troisième édition revue. Paris, 1930.

FOULET, L., *Etudes de syntaxe française*, în *Romania*, XLV.

FRAENKEL, E., *Zur Parataxe und Hypotaxe im Griechischen, Baltoslavischen und Albanischen. Indog. Forsch.*, XXXIV, 1926, p. 290—315.

FRANÇOIS, A., *Les origines lyriques de la phrase moderne.* Paris, 1929.

FRANK, E., *Plato und die sogenannten Pythagoräer.* Halle, 1923.

FRANKE, FR., *Herbart, Grundzüge seiner Lehre.* Leipzig, 1909.

FRANZ, A., *Zur galloromanischen Syntax* = Supplementheft X der *Zeitschrift für neufranzösische Sprache und Literatur.* Jena-Leipzig, 1920.

FRANZ, W., *Prosarhythmus, Wortform und Syntax*, în *Festschrift Wilhelm Vietor.* Marburg I. H., 1910, p. 157—165.

FREI, H., *La grammaire des fautes.* Introduction à la linguistique fonctionelle. Assimilation et différenciation. Brièveté et invariabilité. Expressivité. Paris-Genève-Leipzig, 1929.

FREUND, W., *Triennium philologicum oder Grundzüge der philologischen Wissenschaften für Studierende und Freunde der klassischen Philologie.* I. Abteilung [3]. Stuttgart, 1906.

FRITZSCH, R., *Die deutsche Satzlehre in Schule und Wissenschaft.* Eine kritische Studie. Leipzig u. Berlin, 1910.

FRÖSCHELS, E., *Kindersprache und Aphasie.* Berlin, 1918.

FRÖSCHELS E., *Psychologie der Sprache.* Leipzig u. Wien, 1925.

FRÖSCHELS, E., şi TROJAN, F., *Experimentalphonetische Studie zur Theorie des Satzes, Die Neueren Sprachen,* XXXIV, 1926, p. 29—32.

FROST, W., *Hegels Ästhetik, die bedeutendste Kunstphilosophie der neueren Zeit.* München, 1928.

FRYKLUND, D., *Les changements de signification des expressions de « droite » et de « gauche » dans les langues romanes et spécialement en français.* Uppsala, 1907.

FUCHS, A., *Die romanischen Sprachen in ihrem Verhältnisse zum Lateinischen.* Halle, 1849.

FUCHSSPERGER, *Leeskonst.* Cf. P. Hankamer, *Die Sprache, ihr Begriff und ihre Deutung im 16. und 17. Jahrhundert.* Bonn, 1927, p. 61.

FUNAIOLI, H., *Grammaticae Romanae fragmenta.* I. Leipzig, 1907.

FUNKE, O., *Innere Sprachform. Eine Einführung in A. Martys Sprachphilosophie.* Reichenberg i B. 1924. (*Prager Deutsche Studien,* Heft 32). Rec. K. Vossler în *Literaturbl. f. germ. u. rom. Phil.,* 46. col. 4 ş. u., A. Kastil în *Archiv f. das Studium d. neueren Sprachen,* vol. 151, p. 104—107.

FUNKE, O., *Jespersens Lehre von den 'three ranks'. Englische Studien,* LX, 1925, p. 140—157.

FUNKE, O., *Satz und Wort.* Eine kritische Auseinandersetzung mit der üblichen grammatischen Lehre und ihren Begriffsbestimmungen. Aus A. Martys Nachlass herausgegeben. Reichenberg i. B. 1925.

FUNKE, O., *Studien zur Geschichte der Sprachphilosophie.* Bern, 1928.

FUNKE, O., *Über Prinzipienfragen der Sprachwissenschaft. Engl. Studien* Bd. 57, 1923.

FUNKE, O., *Ueber Wert und Methode einer beschreibenden Bedeutungslehre, aus A. Martys Nachlass herausgegeben von —,* Reichenberg i. B., 1926.

GAAF, W. VAN DER, *The Transition from the impersonal to the personal construction.* Heidelberg, 1904.

GABELENTZ, G. V. D., *Die Sprachwissenschaft, ihre Aufgaben, Methoden und bisherigen Ergebnisse.* Ed. I, Leipzig, 1891; ed. II, 1901.

GABELENTZ, G. V. D., *Ideen zu einer vergleichenden Syntax, Zeitschr. f. Völkerpsychologie,* VI, 1869, p. 376—384; *Weiteres zur vergl. Syntax,* ibid., VIII, 1874—1875, p. 129—165; *Internat. Zeitschr. f. allgem. Sprachwissenschaft,* III, 1887.

GABELENTZ, G. V. D., *Typologie der Sprachen, eine neue Aufgabe der Linguistik, Indog. Forsch.,* IV, 1894, p. 1—7.

GABELENTZ, H. C. V. D., *Über das Passivum.* Leipzig, 1860.

GÁLDI, L., *Le romanisme transdanubien.* Roma, 1937. Biblioteca dell'Accademia d'Ungheria di Roma diretta da Eugenio Koltay-Kastner, 3.

GAMILLSCHEG, E., *Die Sprachgeographie und ihre Ergebnisse für die allgemeine Sprachwissenschaft.* Bielefeld und Leipzig, 1928. *Neuphilologische Handbibliothek für die westeuropäischen Kulturen und Sprachen.* Band 2.

GAMILLSCHEG, E., *Studien zur Vorgeschichte einer romanischen Tempuslehre,* Wien, 1913. *Sitzungsber. d. kais. Ak. d. Wissenschaften* in Wien. Phil.-Hist. Klasse, 172. Band, 6. Abhandlung.

GAMILLSCHEG, E., în *Zeitschrift für romanische Philologie.* Beiheft, 27.

GAMILLSCHEG, E. u. SPITZER, L., *Beiträge zur romanischen Wortbil-*

dungslehre. Genève, 1921. Bibliotheca dell' Archivum Romanicum, II, 2.

GANZMANN, O., *Über Sprach- und Sachvorstellungen.* Berlin, 1902.

GARDINER, A. H., *The definition of the word and the sentence. Brit. Journ. of. Psychology*, XII, 1922, p. 352 §. u.

GARDINER, A. H., *The theory of speech and language.* Oxford, 1932.

GARNER, S., *The gerundial construction in the Roman languages*, în *Modern Languages Notes*, II, p. 109—117, 271—281.

GARTNER, TH., *Die rätoromanischen Mundarten*, în Gröber, *Grundriss* ², I, p. 608—636.

GARTNER, TH., *Handbuch der rätoromanischen Sprache und Literatur.* Halle, 1911.

GÄRTNER, H., *O zadačích stylistyky* (Despre obiectul stilisticei): *Prace komisji jezyk.*, X [în cehă]. Cracovia, 1922.

GASSMANN, E., *Die Fehlerscheinungen beim Nachsprechen von Sätzen.* Leipzig, 1913.

GAUCHAT, L., *Régression linguistique*, în *Festschrift zum.* 14. *Neuphilologentage in Zürich* 1910, Zürich, 1910.

GEBHARDT, L., *Das unausgedrückte Subjekt im Mittelenglischen.* Giessen, *Engl. Sem. d. Univ.*, 1922.

GEIGER, L., *Der Ursprung der Sprache.* Stuttgart, 1869.

GEIGER, L., *Ursprung und Entwicklung der menschlichen Sprache und Vernunft.* 2 Bde. Stuttgart, 1868—72.

GELB, A., *Remarques générales sur l'utilisation des données pathologiques pour la psychologie et la philosophie du langage*, în *Psychologie du langage* Bibliothèque de philosophie contemporaine, nr. 1—4, 1933, din *Journal de Psychologie*, p. 403—429.

GELLICH, P., *Les remarques sur l'emploi de l'article en vieux français* citat la H. MATSUBARA, *Essai sur la syntaxe de l'article en français moderne.* Paris, 1932, p. 2.

GENILIE, I., *Ce este armonia limbii? Universul*, nr. 1, 1845, p. 8.

GENNRICH, F., *Musikwissenschaft und romanische Philologie.* Halle, 1918.

GENTILE, G., *La filosofia dell' arte.* Milano, 1931.

GENTILE, G., *La filosofia dell'arte in compendio ad uso delle scuole.* Firenze, 1934.

GERBER, G., *Die Sprache und das Erkennen.* Berlin, 1884.

GERBER, G., *Sprache als Kunst.* Ed. I, Bromberg, 1871; ed. II, vol. I şi II, Berlin, 1885.

GERBER, P. H., *Die menschliche Stimme und ihre Hygiene.* Ed. III. *Aus Natur und Geisteswelt*, 136.

GERCKE, A. u. NORDEN, ED., *Einleitung in die Altertumswissenschaft*, 3 volume. Leipzig u. Berlin, 1910.

GERLACH, C. W., *Grundriss der Logik.* Halle, 1817; ed. II, 1822.

GESELL, A., *Körperseelische Entwicklung in der frühen Kindheit.* Halle a. S., 1931.

GEYSER, J., *Eidologie oder Philosophie als Formerkenntnis.* Freiburg, 1921.

GEYSER, J., *Eine neue experimentelle Untersuchung der Vorstellungen und ihrer Beziehungen zum Denken. Philosophisches Jahrbuch der Görresgesellschaft.* Fulda, 27, 1914.

GEYSER, J., *Neue und alte Wege der Philolosophie.* Münster, 1916.

GILES, P., (trad. germ. J. HERTEL) *Vergleichende Grammatik der klassischen Sprachen.* Ein kurzes Handbuch für Studierende der klassischen Philologie. Leipzig, 1896.

GILLIÉRON, J., *La Faillite de l'étymologie phonétique.* Neuveville, 1919.

GILLIÉRON, J., *Pathologie et thérapeutique verbales.* I—IV, Neuveville-Paris, 1915—1921.

GILLIÉRON, J. et ROQUES, M., *Études de géographie linguistique.* Paris, 1912.

GINNEKEN, JAC. VAN, *De ontwikkelingsgeschiedenis van de systemen der menschelijke taalklanken.* Académie royale des Sciences d'Amsterdam, 1932.

GINNEKEN, JAC. VAN, *De nieuwe richting in de taalwetenschap.* Utrecht-Nijmegen, 1923.

GINNEKEN. J. VAN, *Die Erblichkeit der Lautgesetze. Indogermanische Forschungen*, XLV, 1927; rec. E. Hermann în *Göttingische Gelehrte Anzeigen*, 1927, p. 401—421.

GINNEKEN, J. VAN, *Grondbeginselen der psychologische taalwetenschap.* Lier, 1904—1905; ed. franceză: *Principes de linguistique psychologique. Essai de synthèse.* Paris, 1907.

GINNEKEN, J. VAN, *La biologie de la base d'articulation*, în *Psychologie du langage.* Bibliothèque de philosophie contemporaine Nr. 1—4, 1933, din *Journal de phychologie*, p. 266—320.

GINNEKEN, J. VAN, *Principes de linguistique psychologique.* Essai de synthèse. Paris-Amsterdam-Leipzig, 1907. Chapitre troisième. Principes généraux de phonétique historique, p. 286—461.

GIRARD, *Les vrais principes de la langue française*, 1747. Cf. M. H. JELLINEK, *Zur Geschichte einiger gramm. Theorien und Begriffe.* Heidelberg, 1913—1914.

GIRAULT-DUVIVIER, CH. P., *Grammaire des grammaires ou analyse raisonnée des meilleurs traités sur la langue française.* Ed. V revăzută, Paris, 1822, (2 vol.); altă ediţie Paris, 1844; ediţie nouă, Paris, 1927.

GLÄSER, E., *Grundlegendes zum Satzproblem. Zeitsch. f. rom. Philol.*, 51, 1931.

GLÄSER, E., *Über den Stilwert des Artikels im Romanischen. Z. f. franz. Spr. u. Lit.*, 57, p. 31 ş. u.

GLOGAN, G., *Abriss der philosophischen Grundwissenschaften.* I. Breslau, 1880.

GOBLOT, E., *Traité de logique.* Paris, 1918.

GOEBEL, K., *Die grammatischen Kategorien. Neue Jahrbücher für das klassische Altertum*, V, 1900, (a. III, p. 1), p. 187—205.

GOLDSTEIN, K., *L'analyse de l'aphasie et l'étude de l'essence du langage*, în *Psychologie du langage.* Bibliothèque de philosophie contemporaine Nr. 1—4, 1933, din *Journal de psychologie* p. 430—496.

GOLDSTEIN, K., *Ueber Aphasie.* Neurologische und psychiatrische Abhandlungen, ed. C. VON MONAKOW, fasc. 6, 1927.

GOLDSTEIN, K., *Ueber die Störungen der Grammatik*, etc., *Monatsschr. f. Psychiatr. u. Nervenkrankh.*, L, 1913.

GOLLING, J., LANDGRAF, G., BLASE, H., *Historische Grammatik der lateinischen Sprache.* III. Band. *Syntax des einfachen Satzes.* I. Heft: *Einleitung, Literatur, Tempora und Modi, Genera Verbi.* Berlin u. Leipzig, 1903.

GOMBOCZ, Z., *A jelenkori nyelvészet alapelvei. Magyar Nyelvör*, XXVII.

GOMBOCZ, Z., *A magyar nyelvtan vázlata.* IV. *Jelentéstan.* Pécs, 1926.

GOMBOCZ, Z., *A nyelvtudomány alapelvei, Magyar Nyelv*, XI, 1915, p. 100 ş. u.

GOMBOCZ, Z., *A világ nyelvei*, ibid., XXI, 1925, p. 133 ş. u.

GOMBOCZ, Z., *Az analytikus mondatmeghatátörténetéhez. Magyar Nyelv*, XVIII, 1922, p. 119 ş. u.

GOMBOCZ, Z., dări de seamă despre: H. PAUL, *Prinzipien der Sprachgeschichte. Magyar Nyelv*, V, p. 328 ş. u.; FERDINAND DE SAUSSURE, *Cours de linguistique générale*, ibid., XX, p. 173 ş. u.; DANTE ALIGHIERI, *Über das Dichten in der Muttersprache. De vulgari eloquentia*, ibid., XXII, p. 60 ş. u.

GOMBOCZ, Z., *Leiro nyelvtan, történeti nyelvtan*, ibid., XXIII, 1927, p. 1—6.

GOMBOCZ, Z., *Magyar történeti nyelvtan*, I—IV. Budapest, 1925—1926.

GOMBOCZ, Z., *Mi a mondattan?, Magyar Nyelv.*, XXV, 1929.

GOMBOCZ, Z., *Nyelvtörténet és lélektan.* Wundt néplélektanának ismertetése. Budapest, 1913.

GOMBOCZ, Z., *Nyelvtörténeti módszertan*. Budapest, 1922, *A Magyar Nyelvtudomány Kézikönyve*, 1.

GOMBOCZ, Z., *Ujabb nyelvlélektani dolgozatok*, *Magyar Nyelv*, XVIII, 1922, p. 202 ş. u.

GOMPERZ, TH., *Griechische Denker*. 3 vol. Leipzig, 1896—1909. 3. Aufl. 2 vol., Leipzig, 1911—1912.

GOMPERZ, TH., *Weltanschauungslehre*. II. *Noologie*. I. Teil: *Einleitung und Semasiologie*. Jena, 1908.

GORRA, E., *Lingue neolatine*. Milano, 1894.

GOTTHARD, G., *Bolzanos Lehre vom « Satz an sich »*. Berlin, 1909.

GOUGENHEIM, G., *Étude sur les périphrases verbales de la langue française*. Paris, 1929.

GOURMONT, REMY DE, *Le problème du style*. Paris, 1902.

GRABMANN, M., *Die Entwicklung der mittelalterlichen Sprachlogik. Philosophisches Jahrbuch der Görresgesellschaft*. Fulda, 35, 1922.

GRABMANN, M., *Mittelalterliches Geistesleben*. Abhandlungen zur Geschichte der Scholastik und Mystik. München, 1926.

Grammaire de l'Académie Française. Paris, 1932.

Grammaire Larousse du XX-e siècle. Paris, 1936.

Grammaticae Romanae Fragmenta, ed H. FUNAIOLI. Leipzig, 1907.

Grammatici Graeci recogniti et apparatu critico instructi. 7 vol. Leipzig, 1867—1910 (I 1; DIONYSSII THRACIS, *Ars grammatica*, ed. G. UHLIG, 1883. — II, 1—3: APOLLONII DYSCOLI, quae supersunt rec. R. Schneider et G. Uhlig. 1878—1910).

Grammatici Latini ex. rec. H. Keili. 7 vol. Leipzig, 1855—80 cu suplement ed. Hagen, 1870.

GRAMMONT, M., *L'assimilation. Notes de phonétique générale*. Paris, 1923 în *Bulletin de la Société de linguistique de Paris*, t. XXIV.

GRAMMONT, M., *La dissimilation consonantique dans les langues indo-européennes et dans les langues romanes*. Dijon, 1895.

GRAMMONT, M., *La prononciation française*. Traité pratique. Paris, 1914; ed. VII, 1930.

GRAMMONT, M., *Le vers français, ses moyens d'expression, son harmonie*. Paris, 1925.

GRAMMONT, M., *L'interversion*, în 'ΑΝΤΙΔΩΡΟΝ, *Festschrift Jakob Wackernagel zur Vollendung des 70. Lebensjahres am 11. Dezember 1923 gewidmet von Schülern, Freunden und Kollegen*. Göttingen, 1924, p. 72—77.

GRAMMONT, M., *Observations sur le langage des enfants*, în *Mélanges linguistiques offerts à M. Antoine Meillet*, Paris, 1902.

GRAMMONT, M., *Onomatopées et mots expressifs. Revue des langues romanes*, XLVI, 1901, p. 97—158.

GRAMMONT, M., *Sur la métathèse*, în *Miscelánea Filológica* dedicada a D. Antonio Ma. Alcover con motivo de la publicación del Diccionari català-valencià-balear. Palma de Mallorca, 1932.

GRAMMONT, M., *Traité de phonétique*. Paris, 1933.

GRAMMONT, M., *Vers français*. Ed. 1, 1904; ed. 2, 1914.

GRANDGENT, C. H., *An Introduction to Vulgar Latin*. Boston, 1907; trad. italiană de N. MACCARRONE cu prefață de G. PARODI, *Introduzione allo studio del latino volgare*, în colecția Manuali Hoepli, Milano, 1914, Nr. 39—40, serie scientifica; și în trad. spaniolă: *Introducción al latin vulgar*. Traducción del inglés... por Fr. B. Moll. Madrid, 1928.

GRANDGENT, C. H., *An outline of the phonology and morphology of old Provençal*. Boston, 1909.

GRAU, K. J., *Grundriss der Logik* [2]. Leipzig, 1921 *Aus Natur und Geisteswelt*, Band 637.

GRAUR, A., *Nom d'agent et adjectif en roumain*. Paris, 1929.

GRÉGOIRE, A., *L'apprentissage de la parole pendant les deux premières années de l'enfance*, în *Psychologie du langage*. Bibliothèque de philosophie contemporaine, nr. 1—4, 1933, din *Journal de Psychologie*, p. 375—389.

GRÉGOIRE, A., *L'apprentissage du langage*. Les deux premières années. Paris, 1937.

GRÉGOIRE, A., *Les vices de la parole*. Ed. III revăzută şi augmentată. Namur-Paris, 1923.

GRÉGOIRE, A., *Petit traité de linguistique*. Paris, 1915. 2-e édition revue et corrigée. Paris—Liège, 1923.

GRIERA, A., *Gramàtica historica del català antic*. Barcelona, 1931.

GRIMM, J., *Deutsche Grammatik*. Göttingen, 1819—1837.

GRIMME, H., *Neuhochdeutsche Sprachmelodik als Grundlage der Syntax. Germanisch-romanische Monatsschrift*. 1925; rec. Milcš Weingart în *Bratislava*, II, 1928, p. 481.

GRÖBER, G., *Grundriss der romanischen Philologie*, I. Band. I.—III. Teil. Zweite verbesserte und vermehrte Aufgabe. Strassburg, 1904—1906.

GRÖBER, G., *Methodik und Aufgaben der sprachwissenschaftlichen Forschung*, în *Grundriss der romanischen Philologie*, vol. I, ed. II. Strassburg, 1904—1906, p. 267—317 (ed. I, 1888).

GROOT, A. W. DE, *Der Rhythmus*, în *Neophilologus*, 1932.

GROOT, A. W. DE, *Le mètre et le rythme du vers*, în *Psychologie du Langage*. Paris, 1933, p. 326—333.

GROTEFEND, F. A., *Grundzüge einer neuen Satztheorie in Beziehung auf die Theorie des Professor Herling*. Hannover, 1827.

GRUBER, E., *Stil şi gândire*. Iaşi, 1888.

GUARNERIO, P. E., *Fonologia romanza*. Milano, 1918.

GUARNERIO, P. E., *L'antico campidanese dei secoli XI—XIII secondo « le antiche carte volgari dell'archivio arcivescovile di Cagliari »*, în *Studi romanzi*, IV.

GUDEMAN, A., *Grammatik*, în PAULY-WISSOVA, *Realenzycl.*, VII, col. 1780 ş. u.

GUILLAUME, G., *Immanence et transcendance dans la catégorie du verbe*. Esquisse d'une théorie psychologique de l'aspect, în *Psychologie du langage*. Bibliothèque de philosophie contemporaine = numerele 1—4, 1933, din *Journal de psychologie* p. 355—372.

GUILLAUME, G., *Le problème de l'article et sa solution dans la langue française*. Paris, 1919.

GUILLAUME, G., *Le développement des éléments formels dans le langage de l'enfant*, în *Journal de psychologie*, 1927.

GUILLAUME, G., *L'imitation chez l'enfant*. Paris, 1925.

GUILLAUME, G., *Temps et Verbe*. Théorie des aspects, des modes et des temps. Linguistique générale. Paris, 1929.

GUILLEMIN, A., *La préposition « de » dans la littérature latine et en particulier dans la poésie latine de Lucrèce à Ausone*. Paris (Champion), fără dată.

GUTBERLET, C., *Logik und Erkenntnistheorie*. Münster [2], 1898.

GUTZMANN, H., *Psychologie der Sprache*, în GUSTAV KAFKA, *Handbuch der vergleichenden Psychologie*, vol. II, München, 1922, p. 1—90.

GUTZMANN, H., *Physiologie der Stimme und der Sprache*. Braunschweig, 1909.

GUTZMANN, H., *Sprache und Sprachfehler*. Leipzig, 1894.

GUTZMANN, H., *Sprachstörungen und Sprachheilkunde*. Beiträge zur Kenntnis der Physiologie, Pathologie und Therapie der Sprache. Berlin, 1908.

GÜNTERT, H., *Grundfragen der Sprachwissenschaft*. Leipzig, 1925.

GÜNTERT, H., *Zum heutigen Stande der Sprachforschung. Wörter und Sachen*, Kulturhistorische Zeitschrift für Sprach- und Sachforschung. Heidelberg, 12, 1929.

GÜNTERT, H., *Zur o—Abtönung in den indogermanischen Sprachen. Indogermanische Forschungen*, XXXVII, 1917.

HAAS, I., *Abriss der französischen Syntax*. Halle, 1922.

HAAS, I., *Französische Syntax*. Halle, 1916.

HAAS, I., *Grundfragen der französischen Syntax*. Halle, 1912.

HAAS, I., *Kurzgefasste neufranzösische Syntax*. Verkürzte Bearbeitung der neufranzösischen Syntax. Halle a. S., 1924.

HAAS, I., *Neufranzösische Syntax*. Halle a. S., 1909.

HAASE, A., *Syntaxe française du XVII-e siècle*. Traduite et remaniée par M. Obert. Deuxième édition. Paris, 1925.

HABEL, E., GRÖBEL, F., *Mittellateinisches Glossar*. Paderborn, 1931.

HÄBERLIN, P., *Der Gegenstand der Psychologie*. Berlin, 1921.

HACHTMANN, O., *Die Vorherrschaft substantivischer Konstruktionen im modernen französischen Prosastil*. Eine stilistische Studie (= *Romanische Studien*, herausgeg. v. E. Ebeling, XII). Berlin, 1912.

HAHN, J. G., *Albanesische Studien*. Jena, 1854.

HAMBURGER, MARGARETE, *Vom Organismus der Sprache und von der Sprache des Dichters. Zur Systematik der Sprachprobleme*. Leipzig, 1920.

HANEŞ, P. V., *Desvoltarea limbii literare*. Bucureşti, 1904; ed. II, Bucureşti, 1927.

HANKAMER, P., *Die Sprache*. Ihr Begriff und ihre Deutung im 16. und 17. Jahrhundert. Ein Beitrag zur Frage der literarhistorischen Gliederung des Zeitraums. Bonn, 1927.

HANSSEN, F., *Gramática histórica de la lingua castellana*. Halle, 1913.

HANSSEN, F., *Spanische Grammatik*. Halle, 1910.

HARNOIS, G., *Les théories du langage en France de 1660 à 1821*. Paris [1929].

HARTMANN, N. K., *Grundzüge einer Metaphysik der Erkenntnis*. Berlin u. Leipzig, 1921.

HASDEU. B. P., *Istoria limbei române*. Partea I. *Principii de linguistică* (t. III din *Cuvente den bătrâni*). Bucureşti, 1881.

HASDEU, B. P., *Principii de filologie comparativă ario-europee*. T. I.: *Istoria filologiei comparative*. Lecţiunea 1—4. Bucureşti, 1875.

HATZFELD, H., *Leitfaden der vergleichenden Bedeutungslehre*. Eine Zusammenstellung charakteristischen semasiologischen Beispielmaterials aus den bekanntesten Sprachen. Zweite vollständig umgearbeitete und vermehrte Auflage. München, 1928.

HATZIDAKIS, G., *Einleitung in die neugriechische Grammatik*. Leipzig, 1892.

HATZIDAKIS, Ἀκαδημεϊκὰ ἀναγνώσματα εἰς τὴν Ἑλληνικήν, Λατινικὴν καὶ μικρὸν εἰς τὴν Ἰνδικὴν γραμματικήν. Atena, 1902—1904.

HAUMER, H., *Syntax und Flexion des Verbums in den aquilanischen Chroniken = Berliner Beiträge zur Romanischen Philologie*, herausg. v. E. Gamillscheg IV: IV. Jena-Leipzig, 1934.

Hauptfragen der Romanistik. Festschrift für Ph. Aug. Becker. Heidelberg, 1922.

HAVERS, W., *Der sog. 'Nominativus pendens'*, *Indog. Forsch.*, XXXIV, 1926, p. 207—257.

HAVERS, W., *Handbuch der erklärenden Syntax*. Ein Versuch zur Erforschung der Bedingungen und Triebkräfte in Syntax und Stilistik. Heidelberg, 1931 = Indogermanische Bibliothek, I: I: XX).

HAVERS, W., *Enumerative Redeweise. Indogerman. Forsch.*, XLV, 1927, p. 229—251 şi 410. Cf. Selz.

HAVERS, W., *Sprachwissenschaft und Fehlerforschung*, in *Donum natalicium Schrijnen*, Nijmegen-Utrecht, 1929, p. 27—33.

HAVERS, W., *Untersuchungen zur Kasussyntax der indg. Sprachen*. Strassburg, 1911.

HAVERS, W., *Zur Syntax des Nominativs*. *Glotta*, XVI, 1927, p. 97 ş. u.

HAVET, L., *Sujet et attribut*. *Mémoires de la Société de Linguistique de Paris*, VI, 1889, p. 245.

HAYM, R., *Die romantische Schule*. Berlin, 1910; ed. Walzel, 1914 [3].

HEAD, H., *Aphasie and kindred disorders of Speech*. Cambridge, 1926.

HEGEL, G. W. FR., *Die Wissenschaft der Logik*. Nürnberg, 1812.

HEIDEGGER, M., *Die Lehre vom Urteil im Psychologismus*. teză Freiburg i. B., 1915.

HEIDEGGER, M., *Die Kategorien- und Bedeutungslehre des Duns Skotus*. Tübingen, 1916.

HEINERMANN, TH., *Die Arten der reproduzierten Rede*, Münster i. W., 1931, *Forschungen zur Romanischen Philologie*, ed. Theodor Heinermann. H. 2.

HELLPACH, W., *Die Grenzwissenschaften der Psychologie*. Leipzig, 1902.

HENRY, V., *Antinomies linguistiques*. Paris, 1896. Bibliothèque de la Fac. des Lettres de Paris, II, 1896—1897.

HENRY, V., *Essai sur l'analogie*. Paris, 1883.

HENRY, V., *Grammaire comparée de l'anglais et de l'allemand*. Ed. II. Paris, 1906.

HENRY, V., *Précis de grammaire comparée du grec et du latin*. Ed. VI. Paris, 1908 (ed. V, 1894).

HENSING, J., *Versuch einer Einleitung zur philosophischen Sprachlehre. Logos*. Internationale Zeitschrift für Philosophie der Kultur, Tübingen, 9, 1921.

HERAEUS, W., *Silviae vel potius Aetheriae peregrinatio ad loca sancta*. Heidelberg, 1921.

HERBART, J. F., *Lehrbuch zur Einleitung in die Philosophie*. Leipzig, 1912.

HERBIG, G., *Aktionsart und Zeitstufe. Indogerm. Forsch.*, VI, 1896, p. 157—269.

HERDER, J. G. v., *Abhandlung über den Ursprung der Sprache*, 1772.

HERDER, J. G. v., *Verstand und Erfahrung, Vernunft und Sprache*. Metakritik zur Kritik der reinen Vernunft. 1. şi 2. Teil. Leipzig, 1799.

HERMANN, E., *Die litauische Gemeinsprache als Problem der allgemeinen Sprachwissenschaft*. Göttingen, 1929.

HERMANN, E., *Die Wortarten. Nachrichten* v. d. Ges. d. Wiss. Göttingen. Phil.-hist. Kl. 1928, p. 1—44.

HERMANN, E., *Gab es im Indogermanischen Nebensätze?* Ein Beitrag zur vergleichenden Syntax, Teză, (Jena), Gütersloh, 1894. *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen*, Götingen, 33, 1894.

HERMANN, E., *Lautgesetz und Analogie*. Berlin, 1931. Abh. d. Ges. d. Wiss. zu Göttingen, Phil.-hist. Kl. Neue Folge, Band 23, 3.

HERMANN, E., *Griechische Forschungen*, I. *Die Nebensätze in den griechischen Dialektinschriften*. Leipzig-Berlin, 1912.

HERMANN, E., *Objektive und subjektive Aktionsart. Indogerm. Forsch.*, XLV, 1927, p. 207—228.

HERMANN, E., *Über das Rekonstruieren. Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung*, 1907.

HERMANN, E., *Über die primären Interjektionen., Indogerm. Forsch.*, XXXI, p. 24—34.

HERZOG, E., *Das to- Partizip im Altromanischen*. Ein Beitrag zur Lehre vom syntaktischen Wandel, *Beihefte der ZRPh.*, XXVI. Halle a. S.

HERZOG, E., *Französische Phonogrammstudien*. No. XXV din *Berichte der Phonogramm-Archivs-Kommission der Kaiserl. Ak. d. Wiss.*, în *Sitzungsberichte der Wiener Ak. d. Wiss.*, Phil.-hist. Klasse, 169. Band, 6. Abh. Wien, 1912.

HERZOG, E., *Streitfragen der romanischen Philologie*, I. Halle, a. d. S., 1904.

HERZOG, H., *Stimme und Persönlichkeit*, în *Zeitschr. f. Psychol.*, 130, 1933.

HERZOG, P., *Die Bezeichnungen d. täglichen Mahlzeiten in d. romanischen Sprachen und Dialekten*. Zürich, 1916.

HEUSLER, A., *Altisländisches Elementarbuch*. Heidelberg, 1921.

HEUSLER, A., *Eduard Sievers und die Sprachmelodie. Deutsche Literaturzeitung*, 1912, p. 24 ş. u.

HEYDE, JOH. ERICH., *Zur Frage der Impersonalia. Zeitschrift für vergl. Sprachforschung*, LIV, 1926, p. 149—155.

HEYSE, J. C. A., *Deutsche Grammatik*. Ed. 27. Hannover, 1908.

HEYSE, K. W. L., *System der Sprachwissenschaft*, herausgegeben von H. Steinthal. Berlin, 1856.

HILMER, H., *Schallnachahmung, Wortschöpfung und Bedeutungswandel*. Halle, 1914.

HINNEBERG, *Die Kultur der Gegenwart*. Berlin u. Leipzig, 1906 şi urm.

HIRT, H., *Der indogermanische Akzent*. Strassburg, 1895.

HIRT, H., *Die Indogermanen, ihre Verbreitung, ihre Urheimat und ihre Kultur*. Strassburg, 1905—1907.

HIRT, H., *Handbuch der griechischen Laut- und Formenlehre*. Ed. II. Heidelberg, 1912.

HIRT, H., *Indogermanische Grammatik*. I. Teil: *Einleitung*. I. *Etymologie*. II. *Konsonantismus*. Heidelberg, 1927; II. Teil: *Der indogermanische Vokalismus*. Heidelberg, 1921. III. Teil: *Das Nomen*. Heidelberg, 1927. V. Teil. *Der Akzent*. Heidelberg, 1929.

HJELMSLEV, L., *La catégorie des cas. Étude de grammaire générale*. I-re partie. Copenhague, 1935.

HJELMSLEV, L., *Principes de grammaire générale*. Köbenhavn, 1928.

HOBBES, TH., *Opera philosophica omnia*. Amstelodami, 1668.

HOCART, A. M., *The psychological interpretation of language. British Journal of Psychology*, V, 1912, p. 267—279.

HOCHMEISTER, W., *Analyse eines Seelenblinden von der Sprache aus. Psychologische Forschung*, XVI, 1932, p. 1—69.

HOFFMANN, ERNST, *Die Sprache und die archaische Logik*. Tübingen, 1925. *Heidelberger Abh. zur Philosophie und ihrer Gesch.*, 3.

HOFFMANN, F., *Der lateinische Unterricht auf sprachwissenschaftlicher Grundlage*. Leipzig, 1914.

HOFFMANN şi KRAYER, *Grundsätzliches über Ursprung und Wirkungen der Akzentuation, Festschrift für Otto Behaghel. Beiträge zur german. Sprachwissenschaft*, Heidelberg, 1924, p. 35—57.

HOFFMANN, O., *Die Makedonen, ihre Sprache und ihr Volkstum*. Göttingen, 1906.

HOFFMANN, O., *Geschichte der griechischen Sprache*. I. Leipzig, 1911.

HOFMANN, E., *Stärke, Höhe, Länge*. Ein Beitrag zur Physiologie der Akzentuation. Strassburg, 1892.

HOFMANN, ERICH, *Ausdrucksverstärkung*. Untersuchungen zur etym. Verstärkung und zum Gebrauch der Steigerungsadverbia im Balto-Slavischen und in anderen indogermanischen Sprachen. Ergänzungshefte zur *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogerm. Sprachen*. Nr. 9. Göttingen, 1930.

HOFMANN, J. B., *Lateinische Grammatik*, vezi FR. STOLZ.

HOFMANN, J. B., *Lateinische Umgangssprache*. Heidelberg, 1926 (vezi rec. *Dacoromania*, V, p. 704—706).

HOFMANN, J. B., *Syntaktische Gliederungsverschiebungen im Lateinischen infolge Erstarrung ursprünglich appositioneller Verhältnisse. Indog. Forsch.*, XLII, 1924, p. 75—87.

HOFMANN, J. B., *Wege und Ziele der umgangssprachlichen Forschung*, în *Blätter f. d. Gymnasialschulwesen*. Band 62. München und Berlin, 1926, p. 317 ş. u.

HOLDER, A., *Altkeltischer Sprachschatz*. Leipzig, 1896 ş. u.

HOLZWEISSIG, FR., *Wahrheit und Irrthum der localistischen Casustheorie*. Leipzig, 1877.

HÖNIGSWALD, R., *Die Grundlagen der Denkpsychologie*. München, 1921; ed. II, Leipzig-Berlin, 1925.

HORGER, A., *A nyelotudomány alapelvei*. Budapest, 1914 cap. IV, 10: *A mondat*, p. 150—157. Ed. II, 1926.

HORLUC, P., et MARINET, G., *Bibliographie de la syntaxe fran-*

çaise (1840—1905). Lyon, 1908. *Annales de l'Université de* Lyon. Nouvelle série.

HORN, W., *Beobachtungen über Sprachkörper und Sprachfunktion, în Festschrift für Otto Behaghel. Beiträge zur german. Sprachwissenschaft*. Heidelberg, 1924, p. 58 şi u.

HORN, W., *Die Wort- und Konstruktionsmischung im Englischen, Germ. - Rom. Monatsschrift*, IX, 1921, p. 342—358.

HORN, W., *Sprachkörper und* Sprachfunkion. Palästra 135, Berlin, 1921; ed. II, Leipzig, 1923.

HOVELACQUE, ABEL, *La linguistique. Histoire naturelle du langage*. Paris, 1876. Ed. V. Paris, 1922.

HUBER, J., *Altportugiesisches Elementarbuch*. Heidelberg, 1933.

HUBER, J., *Katalanische Grammatik*. Heidelberg, 1929.

HÜBSCHMANN, H., *Zur Casuslehre*. München, 1875.

HUMBOLDT, W. v., *Die sprachphilosophischen Werke* WILHELMS VON HUMBOLDT, herausgegeben und erklärt von DR. H. STEINTHAL. Berlin, 1884.

HUMBOLDT, W. v., *Gesammelte Schriften*, herausg. v. d. Akademie der Wissenschaften, vol. VII: *Sprachwissenschaftliche Werke*, herausg. von A. Leitzmann. Berlin, 1903.

HUMBOLDT, W. v., *Gesammelte Schriften*, Band 1—7, ed. Gebhardt, Leitzmann. Berlin, 1903—1907.

HUMBOLDT, W. v., *Über die verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwickelung des Menschengeschlechtes* ca introducere la lucrarea *Über die Kawisprache auf der Insel Java*, Berlin, 1836. Ed. nouă de Pott ed. III, Berlin, 1884 şi de H. Steinthal. Berlin 1884.

HUSSERL, E., *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie*. Band I. (2. Abdruck). Halle, 1922.

HUSSERL, E., *Logische Untersuchungen*. Vol. I şi II. Halle, 1913—1921; ed. III, neschimbată, Halle, 1922.

HUSSERL, E., *Philosophie als reine Wissenschaft. Logos, Internationale Zeitschrift fur Philosophie der Kultur*. Tübingen, 1, 1910/11.

Husserlfestschrift. Ergänzungsband zum *Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung*. Halle, 1929.

IDEFORSS, HJALMAR, *De primära interjektionerna i nysvenskan. I. Primära impulsioner och imperationer*. Lund, 1928.

IDELBERGER, H. A., *Die Entwicklung der kindlichen Sprache*. Berlin, 1904.

IDELBERGER, H., *Hauptprobleme der kindlichen Sprachentwicklung*. Berlin, 1903.

IMME, O., *Die Fragesätze nach psychologischen Gesichtspunkten eingeteilt und erläutert*. Cleve, 1879—1881.

Inscriptiones latinae selectae, edidit H. DESSAU. Berolini, 1892—1916. 5 vol.

IORDAN, I., *Dialectele italiene de sud şi limba română*. V. *Sintactice. Arhiva, Iaşi*, XXXV, 1928, p. 181—204.

IORDAN, I., *Introducere în studiul limbilor romanice*. Evoluţia şi starea actuală a linguisticii romanice. Iaşi, 1932.

IORDAN, I., *Lingvistică, filologie, istorie literară*, în *Orpheus*, II, 1926, p. 193—212.

IORDAN, I., *Preocupări lingvistice în opera lui G. Ibrăileanu. Viaţa Românească*, XXXVIII, 1936, Nr. 4—5, p. 45—55.

IORDAN, I., *Teoriile lingvistice ale lui Karl Vossler. Arhiva, Iaşi*, XXXI, 1924, p. 27—35; 101—109.

IORDAN, I., *An introduction to Romance linguistics. Its schools and scholars* trad. engleză de John ORR, profesor la Universitatea din Edinburg, cu completări ale traducătorului, mai ales în cap. III şi IV.

IORDAN, I., *Der heutige Stand d. rom. Sprachwissenschaft*, în *Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft, Festschr. f. Wilhelm Streit-*

berg, Heidelberg, 1924, p. 585—621.

IPSEN, G., *Besinnung der Sprachwissenschaft, Indogermanisches Jahrbuch*, XI, 1926/27, p. 1 ş. u.

IPSEN, G., *Sprachphilosophie der Gegenwart*. Berlin, 1930. Philosoph. Forschungsberichte, 6.

IPSEN, G., *Zur Sprachphilosophie. Zeitschrift für Deutschkunde*, Leipzig, 12—1932, p. 1 ş. u. Continuarea lucrării: *Sprachphilosophie der Gegenwart*. Berlin, 1930 Philosoph. Forschungsberichte 6.

IPSEN, G. und KARG, F., *Schallanalytische Versuche*. Eine Einführung in die Schallanalyse. Heidelberg, 1928.

IROAIE. P., *Cântice populare istroromâne*. Extras din *Făt-Frumos*, Cernăuţi, 1936.

ISSERLIN, M., *Die pathologische Physiologie der Sprache* în *Ergebnisse der Physiologie*, de ASCHER şi SPIRO, t. XXIX, XXIII.

JABERG, K., *Aspects géographiques du langage*. Paris, 1936.

JABERG, K., *Idealistische Neuphilologie. Germanisch-romanische Monatsschrift*, XVI, 1926, p. 1—25; cf. *Dacoromania*, IV, p. 1315.

JABERG, K., *Sprachgeographie*. Beitrag zum Verständnis des Atlas linguistique de la France. Aarau, 1908.

JABERG, K., *Sprachtradition und Sprechwandel*. Rektoratsrede, gehalten am 21. November 1931. Bern, 1932.

JABERG, K., *Sprache und Leben, Revue de linguistique romane*, vol. 2, p. 1—15.

JABERG, K., JUD., J., *Der Sprachatlas als Forschungsinstrument*. Kritische Grundlegung und Einführung in den Sprach- und Sachatlas Italiens und der Südschweiz. Halle, 1928.

JABERG, K., JUD. J., *Ein neuer Sprachatlas. Indogermanisches Jahrbuch*, Strassburg, IX, p. 1 şi u. (cu exemple pentru lupta dintre κοινή romană şi particularităţile dialectale ale provinciilor).

JABERG, K., JUD, J., *Sprach- und Sachatlas Italiens und der Südschweitz*. Zofingen, 1928 ş. u.

JABERG, K., *Sprachwissenschaftliche Forschungen und Erlebnisse*, în *Romania Helvetica*, vol. VI, herausgegeben von seinen Schülern und Freunden. Paris - Zürich - Leipig, 1937.

JAGIĆ, V., *Archiv f. sl. Phil.* XVI, p. 283—284 şi XX, p. 604—605.

JAKOBI, HERM., *Compositum und Nebensatz. Studien über die indogermanische Sprachentwicklung*. Bonn, 1897.

JAKOBSON, R. J., *Sur la théorie des affinités des langues*, în Rezumatul comunicărilor Congresului IV al lingviştilor din Copenhaga.

JAMES, W., *The Principles of Psychology*, 1—2. New-York, 1890; ed. II, London, 1901.

JANET, P., *L'automatisme psychologique*. Essai de psychologie expérimentale sur les formes inférieures de l'activité humaine. Paris, 1889; 10-e éd., 1930.

JANSEN, ED., *Cours de psychologie*. Liège, 1921.

JEANJAQUET, J., *Recherches sur l'origine de la conjonction « que » et des formes romanes équivalentes*. Neuchâtel-Paris, 1894. Cf. O. DENSUSIANU, *Revista critică literară*, III, 1895, p. 280—281.

JEANNERET, M., *La langue des tablettes d'exécration latines*. Paris-Neuchâtel, 1918.

JEEP, L., *Zur Geschichte der Lehre von den Redeteilen bei den lateinischen Grammatikern*. Leipzig, 1893.

JELLINEK, M. H., *Geschichte der neuhochdeutschen Grammatik von den Anfängen bis auf Adelung*. 2 vol. Heidelberg, 1913—1914.

JELLINEK, M. H., *Zur Geschichte einiger gramm. Theorien und Begriffe. Indogermanische Forschungen*, XIX, 1906.

JENISCH, D., *Philosophisch-kritische Vergleichung und Würdigung*

von vierzchn ältern und neuern Sprachen Europens. Berlin, 1796.

JERUSALEM, W., *Die Psychologie im Dienste der Grammatik.* Wien, 1896.

JESPERSEN, O., *A modern English grammar, on historical principles.* I. *Sounds and spellings.* Heidelberg, 1922; II. *Syntax,* vol. I[3] şi II. Heidelberg, 1927.

JESPERSEN, O., *Cause psychologique de quelques phénomènes de méthrique germanique,* în *Psychologie du langage.* Bibliothèque de philosophie contemporaine = numerele 1—4, 1933, din *Journal de Psychologie,* p. 333—338.

JESPERSEN, O., *Die grammatischen Rangstufen. Englische Studien,* LX, 1925, p. 300—309.

JESPERSEN, O., *Die Sprache, ihre Natur, Entwicklung und Entstehung.* Vom Verfasser durchgesehene Übersetzung aus dem Englischen von Dr. RUDOLF HITTMAIR und Dr. KARL WAIBEL. Heidelberg, 1925.

JESPERSEN, O., *Growth and structure of the English language.* Awarted the Volney Prize of the Institut de France. Fifth edition revised. Leipzig. (B. G. Teubner), 1926. (ed. I, 1905).

JESPERSEN, O., *Language, its nature, development and origin.* London, 1922; în trad. germ. de R. HITTMAIR şi K. WAIBEL, *Die Sprache ihre Natur, Entwicklung und Entstehung.* Heidelberg, 1925. Rec. A. Wallensköld, *Neuphil. Mitteilungen,* 26, p. 240—243.

JESPERSEN, O., *Lehrbuch der Phonetik,* ed. I, Leipzig u. Berlin, 1904; ed. II, 1913; ed. III, 1920; ed. V, 1932.

JESPERSEN, O., *L'individu et la communauté linguistique. Journal de Psychologie,* XXIV, 1927, p. 573—590.

JESPERSEN, O., *Linguistica.* Selected papers in English, French and German. London, 1935.

JESPERSEN, O., *Menneskehed, nasjon og individ i sproget.* Oslo, 1925.

JESPERSEN, O., *Negation in English and other languages.* Kobenhavn, 1917. Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab, Historisk-filologiscke Meddelelser, I, 5.

JESPERSEN, O., *Phonetische Grundfragen.* Leipzig u. Berlin, 1904.

JESPERSEN, O., *Point of viev.* Oslo, 1925

JESPERSEN, O., *Progress in language.* London, 1894; ed. II, 1909.

JESPERSEN, O., *Sprogets logik.* Kobenhavn, 1913.

JESPERSEN, O., *Sprogloere. Danske Studier,* 1908, p. 208—218.

JESPERSEN, O., *Studier over engelske kasus.* Copenhagen, 1891.

JESPERSEN, O., *The philosophy of grammar.* London, 1924 şi 1925. Rec. H. J. Pos, în *Neophilologus,* a. 10, p. 310—312.

JESPERSEN, O., *The system of grammar.* London - Copenhagen, 1933.

JESPERSEN, O., and PEDERSEN, H., *Phonetic transcription and transliteration.* Proposals of the Copenhagen conference, April 1927.

JEVONS, W. ST., *Leitfaden der Logik*; übers. v. Kleinpeter. Leipzig, 1906.

JOB, L., *De grammaticis vocabulis apud Latinos.* Paris, 1893.

JOHANNSON, A., *Zu Noreens Abhandlung über Sprachrichtigkeit. Indogermanische Forschungen,* I, 1891, p. 232—255.

JOKL, N., *Linguistisch-kulturhistorische Untersuchungen.* Berlin, 1923.

JONES, D., *An outline of English phonetics.* Leipzig and Berlin, 1917; ed. II, 1922.

JONES, D., *Intonation curves.* A collection of phonetic texts, in which intonation is marked throughout by means of curved lines on musical stave. Leipzig and Berlin, 1909.

JORAN, TH., *Le péril de la syntaxe.* 6-e éd. Paris, Savaèt s. d. 5-e éd. 1915.

JORDAN, LEO, *Breviario di Neolinguistica,* în *ZRPh,* vol. XLVI, p. 706—713.

JORDAN, LEO, *Die heutige Synthese in der Sprachwissenschaft. Archivum Romanicum*, vol. 9, p. 77—104.

JORDAN, LEO, *Die verbale Negation bei Rabelais und die Methode psychologischer Einfühlung in der Sprachwissenschaft*, în *Hauptfragen der Romanistik. Festschrift für Philipp August Becker*, Heidelberg, 1922, p. 75—80.

JORDAN, LEO, *Les idées, leurs rapports et le jugement de l'homme*, Bibl. dell'*Archivum Romanicum*, diretta da Giulio Bertoni, serie I: Storia-Letteratura-Paleografia, vol. 6. Genève, 1926.

JORDAN, L., *Schule der Abstraktion und der Dialektik*. München, 1932.

JORDAN, L., *La logique et la linguistique*, în *Psychologie du langage*, Bibliothèque de philosophie contemporaine = numerele 1—4, 1933, din *Journal de psychologie*, p. 45—56.

JOUSSE, M., *Études de psychologie linguistique. Le style oral rythmique et mnémotechnique chez les verbomoteurs*. Paris, 1925.

JUD, J., *Die Zehnerzahlen in den romanischen Sprachen*. Halle, 1905.

JUD, J., *Problèmes de géographie linguistique romane, Revue de linguistique romane*, I, p. 181—236, cu 3 hărţi.

JUD, J. *Probleme der altromanischen Wortgeographie*. Halle 1919.

JUD, J., *Recherches sur la genèse et la diffusion des accusatifs en ain et en, on*. Halle a. d. S., 1907.

JUNKER, H., *Die indogermanische und die allgemeine Sprachwissenschaft*, în *Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft. Festschrift für Wilhelm Streitberg*. Heidelberg, 1924, p. 1—64.

JUNKER, H., *Sprachfragen*. Sonderabdruck aus der Leipziger Vierteljahrsschrift für Südosteuropa. Jahrgang 1, Heft 3, Oktober, 1937.

JURET, A. C., *Sur le style indirect libre en latin*, în *Mélanges linguistiques offerts à M. J. Vendryes*. Paris, 1925, p. 199—201.

JURET, A. C., *Système de la syntaxe latine*. Paris, 1926.

KALEPKY, TH., *Mischung indirekter und direkter Rede. ZRPh.*, XXIII, 1899, p. 491 ş. u.

KALEPKY, TH., *Neuaufbau der Grammatik als Grundlegung zu einem wissenschaftlichen System der Sprachbeschreibung*. Leipzig u. Berlin, 1928.

KALEPKY, TH., *Sind die « Verba impersonalia » ein grammatisches Problem?, Die Neueren Sprachen*, XXXV, 1927, p. 161—175.

KALEPKY, TH., *« Subjekt » und « Prädikat »*, Zeitschrift für französischen und englischen Unterricht. Berlin, 28—1929.

KALEPKY, TH., *Von den infiniten Verbformen im Neufranzösischen*, în *ZRPh.*, XX, p. 277 şi urm.

KALEPKY, TH., *Zur französischen Syntax*, în *ZRPh.*, XLVI, p. 618—644.

KALEPKY, TH., *Zum sog. historischen Infinitiv im Französischen*, în *ZRPh.*, XVII, 1893, p. 285—288.

KALEPKY, TH., *Zum « style indirect libre » (« Verschleierte Rede »). Germ.-rom. Monatsschrift*, V, 1913, p. 608—619.

KALLIN, H., *Étude sur l'expression syntactique du rapport d'agent dans les langues romanes*. Paris (Champion), fără dată [1923].

KANT, J., *Kleine Schriften*. III. Neuwied, 1793.

KARAGJULEV, K., *« Sbornik Miletić »*, p. 398 (cf. *Indogermanisches Jahrbuch*. I, Strassburg, 1914, Nr. 23, p. 38).

KARCEVSKIJ, S., *Du dualisme asymétrique du signe linguistique*, în *Travaux du cercle linguistique. Mélanges linguistiques*, 1, Prague, 1929, p. 88—93.

KARCEVSKIJ, S., *Sur la phonologie de la phrase*, în *Travaux du cercle linguistique de Prague*, IV, 1931, p. 188—222.

KARG, F., *Die Schallanalyse*. Eine historische Betrachtung. *Indog. Jahrb.*, Bd. 10, 1926, p. 1 ş. u.

KARG, F., *Sprachwissenschaft und Schallanalyse*, în *Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft. Festschrift für Wilhelm Streitberg*. Heidelberg, 1924, p. 112—113.

KEIL, H., *Grammatici latini*, I—VII. Leipzig, 1857—1880.

KELLER, JUL., *Grundlinien zu einer Psychologie des Wortes und Satzes*, în Progr. Mannheim, 1907.

KENYERES, E., *A gyermek elsö szavai és a szófajok föllépése*. Budapest, 1926. — *Les premiers mots de l'enfant et apparition des espèces des mots dans son langage. Archives de psychologie*. Genève, XX, 1927, p. 191—218.

KICSKA, E., *A subiectum és praedicatum a grammatikában*. Budapest, 1908.

KIECKERS, E., *Die direkte Rede als Objekt. Indog. Forschungen*, XL, 1922, p. 248—250.

KIECKERS, E., *Die Stellung des Verbs im Griechischen und in den verwandten Sprachen*, I. Strassburg, 1911. *Untersuchungen zur indogermanischen Sprach- und Kulturwissenschaft* II.

KIECKERS, E., *Historische griechische Grammatik*. IV Teile. Berlin u. Leipzig, 1925, 1926, Sammlung Göschen.

KIECKERS, E., *Historische lateinische Grammatik*; I. *Lautlehre*; II. *Formenlehre*. München, 1930—1931.

KIECKERS, E., *Zum passiven Imperativ im Lateinischen. Indog. Forschungen*, XL, 1922, p. 248—250.

KIESSLING, A., *Die Bedingungen der Fehlsamkeit*. Leipzig, 1925.

KISS-ERÖS, F., *A magyar nyelv rendszeresen vizsgálva*. Kalocsa, 1915. Sintaxa: p. 451 §. u.

KJELLMANN, H., *Étude sur les termes démonstratifs en provençal. Göteborgs Högskolas Ännskrift*, XXX IV, Göteborg, 1928.

KJELLMANN H., *La construction moderne de l'infinitif dit sujet logique en français*. Etude de syntaxe historique. Uppsala, 1919.

KJELLMANN H., *Mots abrégés et tendances d'abréviation en français*. Uppsala, 1920.

KLEINER, MATHILDE, *Zur Entwickelung der Futur-Umschreibung* werden *mit dem Infinitiv*. California, 1925. University of California Publications, vol. 12, No. 1.

KLEINPAUL, R., *Das Leben der Sprache und ihre Weltstellung*. I. Band. *Sprache ohne Worte*. Leipzig, 1893; II. Band. *Das Stromgebiet der Sprache. Ursprung, Entwickelung und Physiologie*. Leipzig, 1893; III. Band. *Die Rätsel der Sprache. Grundlinien der Wortbedeutung*. Leipzig, 1893.

KLEINPAUL, R., *Sprache ohne Worte*. Idee einer allgemeinen Wissenschaft der Sprache. Leipzig, 1888.

KLEIST, H. v., *Werke*, ed. Erich Schmidt. Leipzig. 1904 §. u.

KLEMENZ, P., *Der syntaktische Gebrauch des Participium praesentis und des Gerundiums im Altfranzösischen*. Teză. Breslau, 1884.

KLEMM, A., *Magyar történeti mondattan*. I. Budapest, 1928. *A magyar nyelvtudomány kézikönyve*, II, 6.

KLEMM, A., *A mondattan elmélete* (székfoglaló). Budapest, 1928.

KLEMM, A., *Pozitivismus és idealizmus a nyelvtudományban (A nyelvtudomány módszertanához)*, în *Maghar Nyelv*, XXIII, 1927, p. 10—24 (neterminat).

KLEMM, O., *Geschichte der Psychologie*. Leipzig und Berlin, 1911 Wissensch. und Hypoth. 8.

KLINGHARDT, H., *Amerikanische Aussprache und Intonation. Die Neueren Sprachen*, XXXI, 1923, p. 1—29.

KLINGHARDT, H., *Sprechmelodie und Sprechtakt*. Zweiter Abdruck. Mit einem Geleitwort von Max Walter. Marburg, 1925.

KLINGHARDT, H.u. FOURMESTRAUX M., DE, *Franz. Intonationsübungen*. Cöthen, 1911.

KLINGHARDT, H. u. KLEMM, G., *Übungen im englischen Tonfall*. Cöthen, 1920.

KLÖPPER, C. şi SCHMIDT, H., *Französische Stilistik für Deutsche.* Dresden u. Leipzig, 1905.

KLOUDA, A., *Aufschriften sind Sätze.* Časopis pro moderní filologii, Praga, XI, 1925.

KLUGE, F., *Urgermanisch.* Strassburg, 1913.

KNABENHAUS, A., *Zur Psychologie des primitiven Menschen,* în *Schweiz. Archiv f. Volksk.,* XXIII, 1921, p. 121 ş. u.

KNIEZSA, L., *Pseudorumänen in Pannonien und in den Nordkarpathen. Archivum Europae Centro-Orientalis,* I, 1935. Şi în extras. Budapest, 1935.

KOCH, W., *Die Stellung des Objekts im Französischen.* Münster—Paris, 1934.

KOLOVRAT, G., *L'inversion du complément direct et l'accent oratoire dans le Roman de Troie.* Teză Paris, 1923.

KOSCHMIEDER, E., *Studien zum slavischen Verbalaspekt, Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen,* 55. Band, Göttingen, 1927, p. 280—304.

KOZIOL, H., *Bemerkungen zu der experim. Studie von Fröschels u. Trojan, Die neueren Sprachen,* 34, 1936.

KÖHLER, L., *Die Melodie der Sprache.* Leipzig, 1853.

KÖRTING, G., *Bemerkungen über den Begriff und die Teile des grammatischen Satzes.* Kiel, 1905.

KÖRTING, G., *Der historische Infinitiv,* în *ZFSL,* XVIII, 1896, I, p. 258—263.

KÖRTING, G., *Enzyklopädie und Methodologie der romanischen Philologie.* Leipzig, 1884.

KÖRTING, G., *Handbuch der romanischen Philologie.* Leipzig, 1896.

KRAMP, L., *Das Verhältnis von Urteil und Satz.* Bonn, 1916 Teză.

KRANEFELDT, *Die Psychoanalyse,* în Sammlung Göschen, Nr. 1034.

KRAUS, O., *Wege und Abwege der Philosophie.* Prag, 1934.

KREIS, FR., *Phänomenologie und Kritizismus.* Tübingen, 1930.

KREIS, FR., *Zur Philosophie der Sprache, Kantstudien. Philosophische Zeitschrift.* Berlin, XXXII, 1927.

KŘEPINSKY, M., *Considérations sur la grammaire historique des langues romanes conçue au point de vue de la chronologie. Časopis pro mod. filol.* III, 1913.

KRETSCHMER, P., *Die indogermanische Sprachwissenschaft.* Eine Einführung für die Schule. Göttingen-Wien, 1925.

KRETSCHMER, P., *Die Sprache,* în *Einleitung in die Altertumswissenschaft,* ed. Alfred Gerke şi Eduard Norden, I. Band, 6 Heft. Leipzig u. Berlin, 1923.

KRETSCHMER, P., *Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache.* Göttingen, 1896.

KRETSCHMER, P., *Wortgeographie der hochdeutschen Umgangssprache.* Göttingen, 1916—18.

KRETSCHMER, P., *Zur Erklärung des sogenannten Infinitivus historicus,* în *Glotta,* II, 1910, p. 270—287.

KROKIEWICZ, *Des parties principales de la grammaire et de leurs rapports réciproques,* în *Symbolae grammaticae in honorem Ioannis Rozwadowski.* Vol. I. Cracoviae, 1927, p. 37—46.

KROLL, W., *Die wissenschaftliche Syntax im lateinischen Unterricht.* Ed. III (completată şi îndreptată). Berlin, 1925 (ed. II, 1920).

KROLL, W., *Geschichte der klassischen Philologie.* Sammlung Göschen Nr. 367. Berlin u. Leipzig.

KROLL, W., *La sintaxis científica en la enseñanca del latin.* Traducción dela tercera edición alemana, par A. Pariente. Madrid, 1935.

KROLL, W., *Studien zum Verständnis der röm. Literatur.* Stuttgart, 1924.

KRONER, R., *Henri Bergson. Logos.* Internationale Zeitschrift für Philosophie der Kultur. Tübingen 1—1910/11.

KRUG, W. T., *Handbuch der Philosophie* [3]. Leipzig, 1828.

KRUG, J., *Zur Sprachtheorie. Festschrift zu K. Bühlers 50. Geburtstag*. Jena, 1929.

KRUKENBERG, H., *Der Gesichtsausdruck des Menschen*. Ed. III şi IV. Stuttgart, 1923.

KRÜGER, F., *Die Messung der Sprechmelodie als Ausdrucksmethode*. Rom, 1906.

KRÜGER, F., *Einführung in das Neuspanische*. Leipzig, 1924.

KRÜGER, G., *Die Übertragung im sprachlichen Leben*. Dresden u. Leipzig, 1900.

KRÜGER, G., *Vermischte Beiträge zur Syntax*. Dresden u. Leipzig, 1919.

KUKENHEIM, L., *Contribution à l'histoire de la grammaire italienne, espagnole et française à l'époque de la Renaissance*. Amsterdam, 1932.

KUTTNER, MAX, *Prinzipien der Wortstellung im Französischen. Zur französischen Negation*. Leipzig, 1929. Neuphilologische Handbibliotek. 5.

KÜHNER R., GERTH, B., *Ausführliche Grammatik der griechischen Sprache*, zweiter Teil: *Satzlehre*. Ed. III; I. Teil, Hannover, 1898; II. Teil, 1904.

KÜHNER, R., STEGMANN, C., *Ausführliche Grammatik der lateinischen Sprache*. Zweiter Band: Satzlehre. I. Teil, ed. II, Hannover, 1912; II. Teil, Hannover, 1914.

KÜLPE, O., *Vorlesungen über Logik*. Leipzig, 1923.

KYNAST, R., *Das Problem der Phänomenologie*. Breslau, 1917.

KYNAST, R., *Logik und Erkenntnistheorie der Gegenwart*. Berlin, 1930.

LABROSSE, M. H., *Essai de classification logique des faits grammaticaux*. Rouen, 1922.

LA GRASSERIE, R. DE, *De la catégorie du nombre*. Paris, 1887.

LA GRASSERIE, R. DE, *Du verbe être et de ses diverses fonctions*. Paris, 1887.

LA GRASSERIE, R. DE, *De la catégorie du temps*. Paris, 1888.

LA GRASSERIE, R. DE, *De la véritable nature du pronom*. Louvain, 1888.

LA GRASSERIE, R. DE, *Des divisions de la linguistique*. Paris, 1888.

LA GRASSERIE, R. DE, *De la conjugaison objective. Mémoires de la Société de Linguistique de Paris*, VI, 1889, p. 268—300.

LA GRASSERIE, R. DE, *De la psychologie du langage*. Paris, 1889.

LA GRASSERIE, R. DE, *Des relations grammaticales ou de la catégorie de cas*. Paris, 1890.

LA GRASSERIE, R. DE, *De la catégorie des modes, Le Muséon*, 1889, 1891. Louvain, 1891.

LA GRASSERIE, R. DE, *Essai de phonetique dynamique ou historique comparée*. Paris, 1891.

LA GRASSERIE, R. DE, *De l'inclusif et de l'exclusif. Le Muséon*, 1893.

LA GRASSERIE, R. DE, *De l'origine et de l'évolution première des racines des langues*. Paris, 1895.

LA GRASSERIE, R. DE, *De l'article. Morphologie et syntaxe. Mémoires de la Société de Linguistique de Paris*, IX, 1895, p. 285—322 şi 381—394.

LA GRASSERIE, R. DE, *Du syncrétisme pronominal*. Paris, 1895.

LA GRASSERIE, R. DE, *Essai de syntaxe générale*. Louvain, 1896.

LA GRASSERIE, R. DE, *De la conjugaison négative. Le Muséon*, 1897—1899.

LA GRASSERIE, R. DE, *La catégorie psychologique de la classification, révélée par le langage*, în *Revue philos.*, XLV, 1898, p. 594—624.

LA GRASSERIE, R. DE, *De la catégorie des voix*. Paris, 1899.

LA GRASSERIE, R. DE, *Des diverses fonctions des verbes abstraits*. Paris, 1899.

LA GRASSERIE, R. DE, *Du verbe prépositionnel. Le Muséon*, 1900—1901.

LA GRASSERIE, R. DE, *Des mots auxiliaires, supplétifs et explétifs*. Paris, 1901.

LA GRASSERIE, R. DE, *De la fonction concrète du pronom personnel*. Paris, 1903.

LA GRASSERIE, R. DE, *De la catégorie du genre*. Paris, 1906.

LA GRASSERIE, R. DE, *De la catégorie grammaticale de la distance*. Paris, 1907.

La GRASSERIE, R. DE, *Du quantitatif dans les langages*. Paris, 1911.

LA GRASSERIE, R. DE, *Du verbe comme générateur des autres parties du discours*. Paris, 1914.

LALO, CH., *Introduction à l'Esthétique*. Les méthodes de l'Esthétique. Beauté naturelle et Beauté artistique. L'Impressionisme et le Dogmatisme. Nouvelle édition revue et augmentée. Paris, 1925.

LAMBERT, CH., *La grammaire latine selon les grammairiens latins du IV-e et du V-e siècle. Revue Bourguignonne publiée par l'Université*, t. XVIII, Nr. 1—2. Dijon-Paris, 1908.

[LANCELOT, CH. et ARNAULD, A.], *Grammaire générale et raisonnée*, (1664). Ed. nouă. Paris, 1709 şi 1754.

LANDGRAF, G., *Historische Grammatik der lateinischen Sprache*. Până acum a apărut III 1. Leipzig, 1903: J. Golling, *Einleitung in die Geschichte der lat. Syntax*; Golling-Landgraf, *Literatur zur hist. Syntax*; H. Blase, *Tempora, Modi und Genera verbi*; Supplem. Leipzig, 1908: C. T. W. Müller, *Syntax des Nominativs und Akkusativs im Lateinischen*.

LANDGREBE, L., *Nennfunktion und Wortbedeutung*. Eine Studie über Martys Sprachphilosophie. Halle, 1934.

LANDRY, *Théorie du rythme*, 1911.

LANGE, F., *Almindelig Grammatik*. Et videnskabeligt Omrids. 1. Hefte. Kobenhavn, 1840.

LANGE, F., *Andeutungen über Ziel und Methode der synt. Forschung* = Verhandl. der 13. Vers. der deutschen Philologen, Schulmänner und Orientalisten in Göttingen 1852 Göttingen, 1853, p. 96 ş. u.

LANGENHOVE, G. VAN, *Linguistische Studien*, I. *Publications de la Faculté des Lettres de Gand*, 77-e volume.

LANGLOIS, CH.V., SEIGNOBOS CH., *Introduction aux études historiques*. Ed. III. Paris, 1905, (ed. I, 1897).

LANGLOIS, E., *Präpositionale Passiv-Objekte im Spanischen, Portugiesischen und Rumänischen. ZRPh.*, XXVIII, 1913, p. 358—372.

LANSON, G., *Conseils sur l'art d'écrire*. Paris, 1903.

LANSON, G., *L'art de la prose*. Paris, 1908.

LANUSSE, M. et YVON, H., *Cours complet de grammaire française*. Grammaire complète [6]. Paris, 1926.

LA RAMÉE, P. DE, *Grammaire* (1562). Ed. II, 1572.

LARGUIER DES BANCELS, J., *Prélogique et civilisés. Arch. de Psychologie*, 1926, p. 1—12.

LASSERRE, E., *Est-ce à ou de?* Répertoire des adjectifs, des verbes et des locutions qui se construisent avec une préposition. Genève, 1928.

Lateinische altchristliche Inschriften, mit einem Anhang jüdischer Inschriften, ausgewählt u. erklärt von Dr. E. DIEHL. Ed. II. Bonn, 1913.

Lateinische Sacralinschriften, ausgewählt von FR. RICHTER. Bonn, 1911.

LAURAND, L., *Études sur le style des discours de Cicéron*. Ed. II. Paris, 1925—1927.

LAURAND, L., *Manuel des études grecques et latines*, fasc. 6, *Grammaire historique latine*. Paris, 1918, (p. 668—724 sintaxă, 725—736 stilistică).

LAURILA, K. S., *Sprache und Anschauung. Neuphilologische Mitteilungen*, XXIX, 1928, p.. 120—149.

LAZARUS, M., *Das Leben der Seele*. Ed. II, Bd. I, Berlin, 1876; Bd. II, Berlin, 1878.

LAZARUS, M., *Geist und Sprache (Das Leben der Seele)*. Eine psychologische Monographie. Ed. III. Berlin (fără an).

LE BIDOIS, G., LE BIDOIS, R., *Syntaxe du français moderne.* Ses fondements historiques et psychologiques. Tome I: Prolégomènes — Les articles — Les pronoms — Théorie générale du verbe. Les temps. Les modes. Paris, 1935.

LEEUW, G. VAN DER, *La structure de la mentalité primitive.* Paris, 1928.

LEFÈVRE, A., *Essais de critique générale.* II. *Études de linguistique et de philologie.* Paris, 1877.

LEFORT, J., *Grammaire de la parole.* Paris.

LEGRAND, E., *Stylistique française* [2]. Paris, 1924. [1923]

LEHMANN, A., *Die körperlichen Äusserungen psychischer Zustände.* 1—2. Leipzig, 1899—1901.

LEHMANN, P., *Aufgaben und Anregungen der lateinischen Philologie des Mittelalters.* München, 1918.

LEISEGANG, H., *Denkformen.* Berlin, 1928.

LEJAY, P., *Histoire de la littérature latine. Des origines à Plaute,* publ. par L. Pichard. Paris (fără dată).

LEJAY, P., *La durée et le moment exprimés par le verbe latin, Rev. de phil.,* v. 43.

LEJAY, P., *Le progrès de l'analyse dans la syntaxe latine, în Mélanges L. Havet.* Paris, 1908, p. 197 §. u.

LENZ, R., *La oración y sus partes.* Madrid, 1920; ed. II. Madrid, 1925.

LERCH, E., *Das Imperfektum als Ausdruck der lebhaften Vorstellung. ZRPh.,* XLII, 1922, p. 311—331, 385—425.

LERCH, E., *Das invariable Participium praesentis des Französischen (une femme aimant la vertu).* Ursprung und Konsequenz eines alten Irrtums, *în Romanische Forschungen,* XXXIII.

LERCH, E., *Der Aufbau der Syntax. Germ.-Rom. Monatsschrift,* VII, 1915, Heft 3, p. 17—109.

LERCH, E., *Der Konjunktiv des psychologischen Subjekts. Die Neueren Sprachen,* XXVII, 1919.

LERCH, E., *Zum Konjunktiv des psychologischen Subjekts. Die Neueren Sprachen,* XXXVI, 1928, p. 81—104.

LERCH, E., *Nochmals der Konjunktiv des psychologischen Subjekts,* ibid., p. 605—612.

LERCH, E., *Die Aufgaben der romanischen Syntax,* în *Hauptfragen der Romanistik. Festschrift für Ph. A. Becker.* Heidelberg, 1922, p. 81—100.

LERCH, E., *Die Bedeutung der Modi im Französischen.* Leipzig, 1919.

LERCH, E., *Die französische Sprache im 19. und 20. Jahrhundert,* în *Neuphilologische Monatsschrift,* I, 1930, p. 99—111, 145—158.

LERCH, E., *Die halbe Negation. Die Neueren Sprachen,* XXIX, 1921.

LERCH, E., *Die stilistische Bedeutung des Imperfektums der Rede (‚style indirect libre'). Germ.-rom. Monatsschrift,* VI, 1914, p. 470—498.

LERCH, E., *Die Verwendung des romanischen Futurums als Ausdruck eines sittlichen Sollens.* Leipzig, 1919.

LERCH, E., *Die zwei Arten des französischen Konjunktivs. Die Neueren Sprachen,* XXVII, 1919, p. 147—154.

LERCH, E., *Französische Sprache und französische Wesensart.* Handbuch der Frankreichkunde, I. Frankfurt, 1928, 1933.

LERCH, E., *Hauptprobleme der französischen Sprache,* I—II. Braunschweig-Berlin-Hamburg, 1930—1931.

LERCH, E., *Historische französische Syntax.* Erster Band. Leipzig, 1925. Zweiter Band. Leipzig, 1929; Dritter Band. Leipzig, 1934.

LERCH, E., *Prädikative Participia für Verbalsubstantiva im Französischen.* Halle a. S. 1912. Beihefte zur *ZRPh.,* 42. Teză.

LERCH, E., *Satzglieder ohne den Ausdruck einer logischen Beziehung. Germ.-Rom. Monatsschrift,* V, 1913, p. 353—367.

LERCH, E., *Typen der Wortstellung,* în *Idealistische Neuphilologie.*

Festschrift für Karl Vossler. Heidelberg, 1922.

LERCH, E., *Die uneigentlich direkte Rede*, în *Idealistische Neuphilologie. Festschrift für Karl Vossler*. Heidelberg, 1922, p. 107—119.

LEROY, E. B., *Le langage*. Essai sur la psychologie normale et pathologique de cette fonction. Paris, 1905.

LERSCH, L., *Die Sprachphilosophie der Alten, dargestellt an dem Streit über Analogie und Anomalie der Sprache*. 3 vol. Bonn, 1838—1841.

LESER, E., *Geschichte der grammatischen Terminologie im 17. Jahrhundert*. Lahr, 1912.

LESKIEN, A., *Grammatik der altbulgarischen Sprache*. Heidelberg, 1909.

LESKIEN, A., *Grammatik der serbo-kroatischen Sprache. 1. Teil: Lautlehre, Stammbildung, Formenlehre*. Heidelberg, 1914.

LESKIEN, A., *Handbuch der altbulgarischen Sprache*. Ed. V. Weimar, 1910.

LÉVY-BRUHL, L., *Les fonctions mentales dans les sociétés inférieures*. Paris, 1910; în germ. de W. IERUSALEM, *Das Denken der Naturvölker*. Wien u. Leipzig, 1921.

LÉVY-BRUHL, L., *L'âme primitive*, Paris, 1927.

LÉVY-BRUHL, L., *La mentalité primitive*. Paris, 1922.

LEWIS, M., *Infant speech, a study of the beginning of language*, 1937.

LEWY, E., *Possessivisch und passivisch*. Bemerkungen zum Verbalausdruck in der sprachlichen Typenlehre, în *Ung. Jahrbücher*, VIII, 1928, p. 274—289.

LEY, *Troubles de développement du langage. X-e Congrès belge de Neurologie et de Psychiatrie*, 1930. Liège.

LIEBICH, B., *Panini*. Ein Beitrag zur Kenntnis der indischen Literatur und Grammatik. Leipzig, 1891.

LIEBMANN, A., *Agrammatismus infantilis*, în *Arch. für Psychiatrie*, 34, 1901, p. 240—252.

LIETZMANN, H., *Schallanalyse und Textkritik*. Tübingen, 1922. Cf. şi E. SIEVERS, *H. Lietzmann und die Schallanalyse*. Eine Kritik und eine Selbstkritik. Leipzig, 1921.

LINDE, E., *Geistesbildung durch Sprachbildung*. Leipzig, 1925.

LINDSAY, W. M., *A short historical Latin grammar*. Ed. II. Oxford, 1915.

LINDSAY, W. M., *Die lateinische Sprache*. Übersetzung von Hans Nohl. Leipzig, 1897.

LINDSAY, W. M., *The Latin language. A historical account of Latin sounds, stems and flexions*. Oxford, 1894 (în trad. germ. de Hans Nohl, *Die lateinische Sprache. Ihre Laute, Stämme und Flexionen*. Leipzig, 1897).

LINDSKOG, C., *Beiträge zur Geschichte der Satzstellung im Latein*. Lund, 1896.

LINDWORSKY, J., *Die Primitiven und das kausale Denken*, în *Internationale Woche für Religionsethnologie*. Vierte Tagung. Paris, 1926, p. 60 ş. u.

LINKE, P. F., *Das Recht der Phänomenologie. Kantstudien*. Philosophische Zeitschrift. Berlin, XVII, 1912.

LIPPS, TH., *Untersuchungen zur Phänomenologie der Erkenntnis*. I, II. Bonn, 1927—1928.

LIPPS, TH., *Aesthetik*. Hamburg-Leipzig, 1903—1906.

LIPS, MARGUERITE, *Le style indirect libre*. Paris, 1926.

LLORENS, E. L., *La negación en espagñol antiguo*. Con referencias a otros idiomas. Madrid, 1929.

LOCKE, J., *An essay concerning human understanding with thoughts on the conduct of the understanding*. 3 vol. London, 1795.

LOCKE, J., Übers. und erl. von J. H. v. KIRCHMANN, 2 vol., Berlin, 1872—1873.

LOCKE, J., *Essai philosophique concernant l'entendement humain*. Trad. par P. COSTE, IV-e éd. Amsterdam, 1742.

LOESCH, G., *Die impressionistische Syntax der Goncourt*. (Eine syntak-

tisch - stilistische Untersuchung). Teză Erlangen. Nürnberg, 1919.

LOEWE, R., *Der Nominativ für den Vokativ im Indogermanischen, Zeitschrift f. vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogerm. Spr.*, 55. Band, Göttingen, 1927: I. Formelle Erscheinungen, p. 38—74; II. Syntaktische Erscheinungen, p. 199—237. Cf. W. Havers, E. Löfstedt, L. Spitzer; p. limba română S. Puşcariu, *Dacoromania*, V, p. 745—751.

LOEWE, R., *Die indogermanische Vokativbetonung. Zeitschrift für vergl. Sprachforschung*, LI, 1923, p. 67—108, 161—220.

LOEWE, R., *Die indogermanischen ē, ō, ā. Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung*, LIV, 1927, p. 103—148.

LOEWE, R., *Germanische Sprachwissenschaft*, 1. Ed. III. Berlin, 1922.

LÖFSTEDT, E., *Beiträge zur Kenntnis der späteren Latinität*. Stockholm, 1907.

LÖFSTEDT, E., *Peregrinatio Aetheriae*. Philologischer Kommentar zur Peregrinatio Aetheriae. Untersuchungen zur Geschichte der lateinischen Sprache. Neudruck. Uppsala, 1936.

LÖFSTEDT, E., *Philologischer Kommentar zur Peregrinatio Aetheriae*. Uppsala-Leipzig, 1911.

LÖFSTEDT, E., *Syntactica. Studien und Beiträge zur historischen Syntax des Lateins. Erster Teil. Über einige Grundfragen der lateinischen Nominalsyntax*. Skrifter Utgivna Av Kungl.. Humanistika Vetenskapssamfundet I. Lund. X: Acta Reg. Societatis Humaniorum Litterarum Lundensis X: 1. Lund-London - Oxford - Paris - Leipzig, 1928. Rec. în *Dacoromania*, VII, p. 279.

LOGEMANN, H., *Biologie und Philologie. Germanisch - romanische Monatsschrift*, Heidelberg, III, 1911.

LOHMANN, J., *Genus und Sexus*. Eine morphologische Studie zum Ursprung der indogermanischen nominalen Genus-Unterscheidung. Ergänzungshefte zur Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen, Nr. 10. Göttingen, 1932.

LOMBARD, ALF, *Le groupement des pronoms personnels régimes atons en italien*. Studien i modern språkvetanskap, XII, 1934, p. 21—76. Rec. J. MELANDER, în *ZRPh*, LVIII, 1938, Heft, 1, p. 376—378.

LOMBARD, ALF., *La prononciation du roumain*. Uppsala, 1935.

LOMBARD, ALF, *Les constructions nominales dans le français moderne*. Étude syntaxique et stylistique. Uppsala-Stockholm, 1930.

LOMBARD, ALF, *Les membres de la proposition française*. Essai d'un classement nouveau. Extrait de la revue *Moderna Språk*, publiée par H. Soderbergh et N. O. Heinertz, tome XXIII, année 1929. Malmö, 1929.

LOMBARD, ALF, *L'infinitiv de narration dans les langues romanes*. Étude de syntaxe historique. Uppsala, 1936. Skrifter utg. av K. Humanistika Vetenskaps-Samfundet i Uppsala, 30, 1.

LOMMATSCH, E., *Deiktische Elemente im Altfranzösischen*, în *Hauptfragen der Romanistik. Festschrift für Philipp August Becker*. Heidelberg, 1922, p. 75—80.

LOMMEL, H., *Neutrum und sächliches Geschlecht*, în Ἀντίδωρον, *Festschrift Iacob Wackernagel*, Göttigen, 1924, p. 168, cf. Meillet, *Bulletin de la Soc. de Linguist.*, 1925, p. 48 ş. u.

LONGOLIUS, J. D., *Einleitung zu gründlicher Erläutnis einer jeden Insonderheit der deutschen Sprache*. Bautzen, 1715.

LORCK, E., *Die Sprachseelenforschung und die französischen Modi. Jahrbuch für Philologie*, Herausg. V. Klemperer şi E. Lerch, I. Band, München, 1925, p. 24—54.

LORCK, E., *Erlebte Rede. Eine sprachliche Untersuchung*. Heidelberg, 1921.

LORCK, E., *Noch einiges zur Frage der erlebten Rede. Die Neueren*

Sprachen, XXXV, 1927, p. 456—464. Polemizează cu Marguerite Lips.

LORCK, E., *Passé défini, imparfait, passé indéfini. Germ.-Rom. Monatsschrift*, VI, 1914, şi în extras, Heidelberg, 1914.

LOREY, F., *Der eingliedrige Nominalsatz im Französischen.* Ein Beitrag zur franz. Syntax u. Stilistik. Marburg a. L., 1909. Teză.

LOS, J., *De la phrase et du mot. Bulletin de la société polonaise de linguistique.* Varsovie, 2, 1929/30.

LOT, F., *A quelle époque a-t-on cessé de parler latin?* Paris, 1931. Extras din *Bulletin Du Cange*, t. VI, 1931.

LUGEBIL, K., *Zur Frage über zweiteilige und einheitliche Sätze. Archiv für slavische Philologie*, ed. Jagić. Berlin, VIII, 1885.

LUICK, K., *Experimentalphonetik und Sprachwissenschaft. Germ.-Rom. Monatsschrift*, XI, 1923, p. 257—270.

LUICK, E., *Über Sprachmelodisches in deutscher und englischer Dichtung. Germ.-Rom. Monatsschrift*, II, 1910, p. 14—27.

LUZSÉNSZKY, V., *A pannoniai latin feliratok nyelvtana. Egyet. Phil. Közl.*, LVIII, 1933, p. 95—100, 228—231.

LYER, ST., *La syntaxe du gérondif dans le Poema del Cid*, în *Revista de filologia española*, XIX.

LYER, ST., *Le participe présent exprimant l'antériorité*, în *Revue des Etudes latines*, VII, p. 322—333.

LYER, ST., *Le participe présent à sens futur*, ibid., VIII, p. 122—127.

LYER, ST., *Le gérondif en -ndo et le participe présent latin*, ibid., X, p. 222—232.

LYER, ST., *Les constructions absolues romanes.* Genève, 1931. Extras din *Archivum Romanicum*, XV, Nr. 3.

LYER, ST., *Participe présent actif avec le sens passif*, în *Archivum Romanicum*, XVI, Nr. 2.

LYER, ST., *Syntaxe du gérondif et du participe présent dans les langues romanes.* Paris, 1934.

LYON, O., *Handbuch der deutschen Sprache für höhere Schulen* [12]. Berlin, 1914.

MACEDONSKI, A. A., *Despre stil. Literatorul*, 1884, Nr. 2, p. 76—77; Nr. 3, p. 131—133; Nr. 4, p. 198—199.

MACKENSEN, L., *Sprachmischung als Wortbildungsprinzip. Zeitschrift für deutsche Philologie*, Stuttgart, 1926, XV, Heft, 4, p. 406—412.

MADVIG, J. N., *Om Kjonnet i Sprogene, isoer i Sanskrit, Latin og Groesk*, în *Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab*, Historiskphilosophiske Afhandlinger, t. V, 1836, p. 101—148.

MADVIG, J. N., *ForsteStykke af en Afhandling om Sprogets Voesen, Udvikling og Liv.* Kobenhavn, 1842.

MADVIG, J. N., *Om de grammatikalske Betegnelsers Tilblivelse og Voesen.* 1—2, Kobenhavn, 1856—1857.

MADVIG, J. N., *Sprogvidenskabelige Strobemoerkninger.* Kobenhavn, 1871.

MADVIG, J. N., *Kleine philologische Schriften.* Leipzig, 1875.

MADVIG, J. N., *Latinsk Sprogloere.* Ed. 10. Kobengavn, 1907.

MAGER, *Die grammatischen Kategorien*, 1841.

MAGNIEN, V., *Le futur grec.* Paris, 1915.

MAIER, H., *Psychologie des emotionalen Denkens.* Tübingen, 1908.

MANITIUS, M., *Geschichte der lat. Literatur des Mittelalters*, I—III, Monaco, 1911—1931.

MARBE, K., *Die Bedeutung der Psychologie für die Sprachwissenschaft, Philologie, Literaturwissenschaft und Ästhetik.* Fortschritte der Psychol. u. ihrer Anwendungen. Bd. 1, 1913, p. 32 ş. u.

MARBE, K., *Über den Rhythmus der Prosa.* Giessen, 1904.

MARCOU, P. [B.], *Der historische Infinitiv im Französischen.* Berlin, 1888 (teză).

MARCOU, P. (B.), *The French historical infinitive*, în *Studies and Notes in Philology and Litterature*

V, 1896 (= Child memoriae volumen), p. 77—83.

MARETIČ, T., *Gramatika*. Agram, 1899 (pentru sârbo-croaţi).

MAROUZEAU, J., *Deux aspects de la langue vulgaire. Langue expressive et langue banale. Bulletin de la Société de Linguistique de Paris*, t. XXVIII, Paris, 1928, p. 63—67.

MAROUZEAU, J., *La linguistique ou science du langage*. Paris, 1921.

MAROUZEAU, J., *La phrase à verbe* être *en latin*. Paris, 1910.

MAROUZEAU, J., *La traduction du latin*. Paris, 1931.

MAROUZEAU, J., *Langage affectif et langage intellectuel. Journal de Psychologie*, XXII, 1925, p. 560—578.

MAROUZEAU, J., *L'emploi du participe présent à l'époque républicaine*. Teză. Paris, 1910.

MAROUZEAU, J., *Le latin*. Dix causeries. Toulouse—Paris, 1923; ed. II, 1927.

MAROUZEAU, J., *Le latin, langue de paysans*, în *Mélanges linguistiques offerts à M. J. Vendryes*. Paris, 1925, p. 251—264.

MAROUZEAU, J., *Les tâches de la stylistique. Symbolae Grammaticae in honorem Ioannis Rozwadowski*. Cracoviae, 1927, vol. I, p. 47—51.

MAROUZEAU, J., *Lexique de la terminologie linguistique*. Paris, 1933.

MAROUZEAU, J., *Logique, psychologie et mécanisme dans la syntaxe latine. Revue des Etudes latines*, VII, 1, p. 75—85, Ian.—Martie, 1929.

MAROUZEAU, J., *L'ordre des mots dans la phrase latine*. I: *Les groupes nominaux*. Paris, 1922.

MAROUZEAU, J., *Place du pronom personnel sujet en latin*. Paris, 1907.

MAROUZEAU, J., *Principes et méthodes de la syntaxe*, în *Donum natalicium Schrijnen*, Nijmegen—Utrecht, 1929, p. 112—115.

MAROUZEAU, J., *Une antinomie: archaique et vulgaire. Mém. de la Soc. de linguistique de Paris*, XXII, 1922.

MAROUZEAU, J., *Synonymes latins, Bibliothèque de l'Ecole des Hautes Etudes*, vol. CCXXX, 1921.

MAROUZEAU, J., *Traité de stylistique appliquée au latin*. Paris, 1935.

MARTINAK, E., *Die Psychologie des Sprachlebens*. Wien, 1898.

MARTINAK, E., *Psychologische Untersuchungen zur Bedeutungslehre*. Leipzig, 1901.

MARTINON, TH., *Comment on parle en français*. Paris, 1927.

MARTY, A., *Satz und Wort*. Eine kritische Auseinandersetzung mit der üblichen grammatischen Lehre und ihren Begriffsbestimmungen. Aus A. Martys Nachlass herausgegeben von O. Funke. Reichenberg, 1925.

MARTY, A., *Über subjektlose Sätze und das Verhältnis der Grammatik zu Logik und Psychologie. Vierteljahrsschrift f. wissensch. Philos.*, VIII, 1884, p. 56—94, 161—192, 292—340; XVIII, 1894, p. 320—356, 421—471; XIX, 1895, p. 19—87, 263—334.

MARTY, A., *Über das Verhältnis von Grammatik und Logik. Symbolae Pragenses*. Prag, 1893, p. 99—126.

MARTY, A., *Über die Scheidung von grammatischem, logischen und psychol. Subjekt. Archiv für system. Philos.*, III, p. 174—190, 294—333.

MARTY, A., *Über Wert und Methode einer beschreibenden Bedeutungslehre*, aus A. Martys Nachlass herausgegeben von O. Funke. Reichenberg, 1926.

MARTY, A., *Untersuchungen zur Grundlegung der allgemeinen Grammatik und Sprachphilosophie*. Halle, 1908.

MARTY, A., *Zur Sprachphilosophie: Die « logische », « lokalistische » und andere Kasustheorien*. Halle, 1910.

MASING, W., *Sprachliche Musik in Goethes Lyrik*. Strassburg, 1910.

MATHESIUS, V., *Ein paar Worte über das Wesen des Satzes*, Časopis pro moderní Filologii, Praga, X, 1923.

MATHESIUS, V., *Zur Satzperspektive im modernen Englisch. Archiv für das Studium der neueren Spra-*

chen und Literaturen, 84. Jahrg., 155. Band, Braunschweig, Berlin u. Hamburg, 1929, p. 202—210.

MATHIAS, TH., *Sprachleben und Sprachschäden*. Ed. III, Leipzig, 1906.

MATSUBARA, H., *Essai sur la syntaxe en français moderne*. Paris, 1932.

MATTHES, PAULA, *Sprachform, Wort- und Bedeutungskategorie und Begriff*. Philosophische Untersuchungen im Anschluss an das Kategorienproblem in der gegenwärtigen Sprachwissenschaft. Halle, 1926.

MATTHIES, W., *Die aus den intransitiven Verben der Bewegung und dem Partizip des Perfekts gebildeten Umschreibungen im Spanischen*. Leipzig, 1933.

MAURER, F., *Untersuchungen über die deutsche Verbstellung in ihrer geschichtlichen Entwicklung*. Heidelberg, 1926.

MAURER, F., *Volkssprache*, în *Hess. Bl. f. Volkskunde*, XXVI, 1927, p. 157 §. u.

MAUTHNER, F., *Beiträge zu einer Kritik der Sprache*. Band. I: Sprache und Psychologie; Band II: Zur Sprachwissenschaft; Band III: Zur Grammatik und Logik, ed. I, Stuttgart, 1901—1902; ed. II, ibid., vol. I, 1906; vol. II, 1912; vol. III, 1913; ed. III, 1923.

MAUTHNER, F., *Die Sprache*. Frankfurt a. Main, 1906.

MAUTHNER, F., *Wörterbuch der Philosophie*. Neue Beiträge zu einer Kritik der Sprache. München und Leipzig, 1910. Ed. II, 3 volume, 1923—24.

MAZON, A., *Emplois des aspects du verbe russe*. Paris, 1914.

MECKAUER, W., *Der Intuitionismus und seine Elemente bei Henri Bergson*. Leipzig, 1917.

MEILLET, A., *Aperçu d'une histoire de la langue grecque*. 3-e édition entièrement revue, corrigée et augmentée. Paris, 1930 (2-e éd., 1920).

MEILLET, A., *Caractères généraux des langues germaniques*. Paris, 1918.

MEILLET, A., dare de seamă despre Ch. Blondel, *La mentalité primitive*. *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris*, XXVII, 2, 1927, p. 18.

MEILLET, A., dare de seamă despre C. de Boer, *Essai sur la syntaxe moderne de la préposition*, *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris*, XXVII, 2, 1927, p. 103 §. u.

MEILLET, A., *Le pronom personnel et les démonstratifs*. *Mémoires de la Société de Linguistique de Paris*. XXIII, 2, 1927, p. 141—145.

MEILLET, A., dare de seamă despre Guillaume, *Le problème de l'article*, *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris*, XXI, 1919, p. 178—181.

MEILLET, A., dare de seamă despre *Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft, Festschrift für Wilhelm Streitberg*, Heidelberg, 1924, Litteris, I, 1, 1924, p. 38—44.

MEILLET, A., *De quelques innovations de la déclinaison latine*. Paris, 1906.

MEILLET, A., *Du genre animé en vieux slave et de ses origines indo-européennes*. Thèse présentée à la Faculté des Lettres de Paris. Paris, 1897.

MEILLET, A., *Esquisse d'une histoire de la langue latine*. Paris, 1928; ed. II, 1931.

MEILLET, A., *Grammaire du vieux perse*. Paris, 1915.

MEILLET, A., *Introduction à l'étude comparative des langues indo-européennes*, ed. 2, Paris, 1908 (în trad. germ. de W. PRINTZ, *Einführung in die vergleichende Grammatik der indogermanischen Sprachen*. Leipzig u. Berlin, 1909); ed. 4, Paris, 1915; ed. 5, Paris, 1922.

MEILLET, A., *La méthode comparative en linguistique historique*. Oslo - Leipzig - Paris - London - Cambridge, 1925.

MEILLET, A., *La phrase nominale en indo-européen*. *Mémoires de la Société de Linguistique de Paris*, XIV, 1906, p. 1—26.

MEILLET, A., *Le slave commun*, Paris, 1924. La phrase, p. 415—432.

MEILLET, A., *Les dialectes indo-européennes*. Paris, 1908 (ed. nouă 1922).

MEILLET, A., *Les langues dans l'Europe nouvelle* avec un appendice de L. TESNIÈRE, maître de conférences à l'université de Strasbourg sur la *Statistique des langues de l'Europe*. Paris, 1928.

MEILLET, A. *Linguistique, De la méthode dans les sciences*, 2-e série, Paris, 1911, p. 265—314; ed. 3, Paris, 1924, p. 265—314.

MEILLET, A., *Linguistique historique et linguistique générale*. Paris, 1921; ed. II (completată cu două articole puse la sfârşit). Paris, 1926.

MEILLET, A., *Quelques recherches de linguistique, L'Année psychologique*, 1905, p. 462 ş. u.

MEILLET, A., *Remarques sur la théorie de la phrase. Journal de Psychologie*, XVIII, 1921, p. 609—616, şi în *Linguistique historique et linguistique générale*, Tome II, Paris, 1936, p. 1—8.

MEILLET, A., *Sur la disparition des formes simples du prétérit. Germ.-Rom. Monatsschrift*, I, 1909, p. 521—526.

MEILLET, A., *Sur la terminologie de la morphologie générale. Revue des études hongroises et finno-ougriennes*, VI, 1928, p. 9—15.

MEILLET, A., *Sur le bilinguisme* în *Psychologie du langage*. Bibliothèque de philosophie contemporaine = numerele 1—4, 1933, din *Journal de Psychologie*, p. 167—171.

MEILLET, A., *Sur le degré de précision qu'admet la définition de la parenté linguistique. Festschrift Meinhof*, Hamburg, 1928, p. 444—448.

MEILLET, A., COHEN, M., *Les langues du monde*. Paris, 1924.

MEILLET, A., WILLMAN-GRABOWSKA, M-ME DE, *Grammaire de la langue polonaise*. Paris, 1921.

MEILLET, A., VAILLANT, A., *Grammaire de la langue serbo-croate*. Paris, 1924.

MEILLET, A., VENDRYES, J., *Traité de grammaire comparée des langues classiques*. Paris, 1924; Deuxième tirage revu. Paris, 1927.

MEINER, J. W., *Versuch einer an der menschlichen Sprache abgebildeten Vernunftlehre oder philosophische und allgemeine Sprachlehre*. Leipzig, 1781.

MEINHOF, C., *Sprachvergleichung und Sprachverwandtschaft*, în *Donum natalicium Schrijnen*. Nijmegen-Utrecht, 1929, p. 3—9.

MEINONG, A. v., *Über Annahmen*[2]. Leipzig, 1910.

MEINONG, A. v., *Über Möglichkeit und Wahrscheinlichkeit*. Leipzig, 1915.

MEISTER AL,, *Grundzüge der historischen Methode. Grundriss der Geschichtswissenschaft*, Bd. I, Abt. 6, ed. II, 1913.

MELANDER, J., *Étude sur « magis » et les expressions adversatives dans les langues romanes*. Uppsala, 1916. Teză.

MELANDER, J., *Étude sur l'ancienne abréviation des pronoms personnels régimes dans les langues romanes*. Uppsala, 1928.

Mélanges de linguistique offerts à M. F. de Saussure. Paris, 1908.

Mélanges linguistiques offerts à M. J. Vendryes par ses amis et ses élèves. Paris, 1925.

MERIGGI, P., *Sur la structure des langues « groupantes »*, în *Psychologie du langage*. Bibliothèque de philosophie contemporaine = numerele 1—4, 1933, din *Journal de Psychologie*, p. 185—216.

MERINGER, R., *Aus dem Leben der Sprache. Versprechen. Kindersprache. Nachahmungstrieb*. Berlin, 1908.

MERINGER, R., *Indogermanische Sprachwissenschaft*. Ed. III. Leipzig, 1903 (Sammlung Göschen).

MERINGER R., MEYER, K., *Versprechen und Verlesen*. Stuttgart, 1895.

MERKEL, C. A., *Physiologie der menschlichen Sprache* (physiologische Laletik). Leipzig, 1866.

MESSER, A., *Einführung in die neuere Psychologie des Denkens. Neue Jahrbücher für das klassische Altertum, Geschichte und*

deutsche Literatur und Pädagogik. Leipzig, XXXIV, 1914.

MESSER, A., *Experimentell-psychologische Untersuchungen über das Denken. Archiv für die gesamte Psychologie*, ed. Meumann, Leipzig, VIII, 1906, p. 1 ş. u.

MESSER, A., *Kritische Untersuchungen über Sprechen und Denken.* Berlin, 1900. *Samml. von Abhandl. aus dem Gebiete der pädagogischen Psychologie und Physiologie.* 3. Heft 6.

MESSING, E. E. J., *Methoden und Ergebnisse der wirtschaftssprachlichen Forschung.* Utrecht, 1928.

MESSING, E., *Zur Wirtschaftslinguistik.* Rotterdam, 1929.

METHNER, R., *Lateinische Syntax des Verbums.* Ein wissenschaftlicher didaktischer Versuch. Berlin, 1914.

METHNER, R., *Untersuchungen zur lateinischen Tempus- und Moduslehre.* Berlin, 1901.

METZ, A., *Handbuch der Logik*[2]. Bamberg, 1815.

MEUMANN, E., *Die Entstehung der ersten Wortbedeutungen beim Kinde.* Leipzig, 1902; ed. II. Leipzig, 1908.

MEUMANN, E., *Die Sprache des Kindes.* Zürich, 1903.

MEUMIER, L., *Les composés qui contiennent un verbe à un mode personnel en latin, en français, en italien, et en espagnol.* Paris, 1875.

MEYER, E. A., *Ein neues Verfahren zur graphischen Bestimmung des musikalischen Akzents. Med.-päd. Monatsschrift f. d. ges. Sprachheilkunde.*

MEYER, ED., *Zur Theorie und Methodik der Geschichte.* Halle, 1902; în *Kleine Schriften*, 1910.

MEYER, E. A., *Zur Tonbewegung des Vokals im gesungenen und gesprochenen Einzelwort. Die Neueren Sprachen*, XXIV, 1896, 4.

MEYER, G., *Albanesische Studien*, I—V. Wien, 1883—96. Sitzungsberichte der philosophisch historischen Klasse der Akademie der Wissenschaften in Wien, vol. 104, 107, 125, 132, 134.

MEYER, G., *Griechische Grammatik.* Ed. III. Leipzig, 1896.

MEYER, G., *Kurzgefasste albanesische Grammatik mit Lesestücken und Glossar.* Leipzig, 1888.

MEYER, R. M., *Bedeutungssysteme, Zeitschr. für vergl. Sprachforschung*, XLIII, Göttingen, 1910, p. 352 ş. u.

MEYER, R. M., *Der Aufbau der Syntax. Germ.-Rom. Monatsschrift*, V, 1913, p. 640—646.

MEYER, R. M., *Deutsche Stilistik.* München, 1906.

MEYER, R. M., *Philologische Aphorismen, Germanisch - Romanische Monatsschrift.* Heidelberg II, 1910.

MEYER, R. M., *Verba pluralia tantum, Indogermanische Forschungen*, XXIV, 1909.

MEYER, TH. A., *Das Stilgesetz der Poesie.* Leipzig, 1901.

MEYER-LÜBKE, W., *Beiträge zur romanischen Laut- und Formenlehre*, în *ZRPh*, XXXIX, p. 257 ş. u. (*-gr-*), XL, p. 62 ş. u. (*au* acc.) XLI, p. 555 ş. u. (*-n*), p. 641 ş. u. (*ct*) şi în broşură separată: *Die Schicksale des lateinischen l im Romanischen.* Leipzig, 1934.

MEYER-LÜBKE, W., *Das Katalanische.* Heidelberg, 1925.

MEYER-LÜBKE, W., *Die lateinische Sprache in den romanischen Ländern*, in GRÖBER, *Grundriss der romanischen Philologie*[2], I. Band, Strassburg, 1904—1906, p. 451—497.

MEYER-[LÜBKE] W., *Die Schicksale des lateinischen Neutrums.* Halle, 1883.

MEYER-LÜBKE, W., *Einführung in das Studium der romanischen Sprachwissenschaft.* Ed. III. Heidelberg, 1920 (ed. I, 1901; ed. II, 1909).

MEYER-LÜBKE, W., *Grammatik der romanischen Sprachen.* Band I. *Romanische Lautlehre.* Leipzig, 1890 Band II. *Romanische Formenlehre.* Leipzig, 1894. Band III. *Romanische Syntax.* Leipzig, 1899. Band IV. Register und Nachträge. Leip-

zig, 1901. Traducere franceză de E. Rabiet şi Dautrepont, în trei volume, Paris, 1890—1900, cu un al patrulea de indice, 1906.

MEYER-LÜBKE, W., *Gramatica storica della lingua italiana e dei dialetti toscani.* Riduzione di Matteo BARTOLI e Giacomo BRAUN con aggiunte dell'Autore e di E. G. PARODI. Nuova edizione curata da Matteo Bartoli. Torino, 1927.

MEYER-LÜBKE, W., *Introducción a la linguistica romanica.* Versión de la tercera edición alemana, con notas y adiciones por Americo Castro. Madrid, 1926.

MEYER-LÜBKE, W., *Italienische Grammatik.* Leipzig, 1890.

MEYER-LÜBKE, W., *Romanisches etymologisches Wörterbuch.* 3. vollständig neubearbeitete Auflage. Heidelberg, 1935.

MEYER-LÜBKE, W., *Rumänisch und Romanisch.* Bucureşti, 1930.

MEYER-LÜBKE, W., *Rumänisch, Romanisch, Albanesisch,* în « Mitteilungen des rumänischen Instituts an der Universität Wien, I. Band. Heidelberg, 1914, p. 1—42.

MEYER-LÜBKE, W., *Vom Passivum,* în *Festgabe Karl Luick, zu seinem sechzigsten Geburtstage dargebracht von Freunden und Schülern* (= fasc. 6 supl. din *Neusprachliche Studien*), Marburg a. d. Lahn, 1925, p. 158—171; *Vom Wesen des Passivums* în *Die Neueren Sprachen,* XXXIV, 1926, p. 161—184. Cf. S. Puşcariu, *Dacoromania,* IV, p. 1310—1313, unde se dau numeroase exemple românești.

MEYER-LÜBKE, W., *Zentripetale Kräfte im Sprachleben,* în *Hauptfragen der Romanistik. Festschrift für Philipp August Becker.* Heidelberg, 1922, pp. 126—154.

MEYER-LÜBKE, W., *Zur Geschichte des Infinitivs im Rumänischen. Abhandlungen Prof. Dr. Ad. Tobler.* Halle a. d. S., 1895.

MEYER-LÜBKE, W., *Zur Stellung der tonlosen Objektspronomina,* în *ZRPh,* XXI, p. 313—334.

MICHELSEN, C., *Philosophie der Grammatik*: I. Kasuslehre der lateinischen Sprache vom kausallokalen Standpunkte aus. Bonn, 1843.

MICHOV, D., *Die Anwendung des bestimmten Artikels im Rumänischen, verglichen mit der im Albanes. u. Bulgarischen.* Leipzig, 1908, în *Jahresbericht-ul* lui Weigand, XIV, p. 1—111, (VIII + 111 p.). A-supra acestuia cf. din limba bulgară: Mladenov, *Slavjanski glas,* 1909; Seliščev, *Očerki,* p .206—210; Conev, *Blg. Pregled* II, 11, 70—86.

MIKLOSICH, FR., *Beiträge zur Lautlehre der rumänischen Dialekte.* Wien, 1881.

MIKLOSICH, FR., *Rumunische Untersuchungen,* I. II. Wien, 1881—1882.

MIKLOSICH, FR., *Die Bildung der slavischen Personen-und Ortsnamen.* Heidelberg, 1927.

MIKLOSICH, FR., *Subjektlose Sätze.* Ed. II. Wien, 1883.

MIKLOSICH, FR., *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen.* I—IV. Ed. II. Wien, 1875—1883 (Ed. I, Wien, 1852—1874).

MILETIČ, LJ., *O členu u bulg. jez.* Zagreb-Agram, 1889 teză, mai înainte, 1887, în *Periodičesko spisanie na bălgarskogo knižovno družĕstvo,* XXI—XXII, p. 305—331.

MILETIČ, LJ., *Členăt v bălgarskija i v ruskija ezik,* în *Sbornik za narodni umotvorenija, nauka i knižina,* XVIII, p. 4—68.

MILETIČ, LJ., *Edinstvoto na bălgarskija ezik v negovite narečija* (Unitatea limbii bulgare în diferitele ei dialecte), în *Bălgarski Pregled,* 1929, kniga, 1, p. 3.

MILLARDET, G., *Linguistique et dialectologie romanes. Problèmes et méthodes.* Montpellier-Paris, 1923 (şi *Revue des langues romanes,* LXII, s. VII, t. II).

MILLARDET, G., *Linguistique, dialectologie romanes,* réponse à quelques critiques. Paris, 1924.

MISTELLI, F., *Charakteristik der hauptsächlichsten Typen des Sprachbaues,* Berlin, 1893 (ed. I, 1860) =

H. STEINTHAL, *Abriss der Sprachwissenschaft*, vol. II.

MISTELLI, F., *Herbarts Sprachauffassung im Zusammenhang seines Systems, Zeitschrift für Völkerpsychologie und Sprachwissenschaft*. Berlin, 12—1880.

MISTELLI, F., *Lautgesetz und Analogie. Zeitschrift für Völkerspsychologie und Sprachwissenschaft*, Berlin, 11, 1880.

MLADENOW, ST., *Geschichte der bulgarischen Sprache, Grundriss der slavischen Philologie und Kulturgeschichte*, Berlin, u. Leipzig, 1929.

MOHL, F. G., *Introduction à la chronologie du latin vulgaire*. Paris, 1899.

MOHL, F. G., *Románská dvojice lui — lei* (*Le couple roman lui — lei*). Praga, 1899 (cu un rezumat francez la sfârşitul lucrării).

MOHR, G., *De infinitivo historico*, Halis Saxonum, 1878 teză din Halle-Wittenberg.

MOLEN, W. VAN DER, *Le subjonctif*. Sa valeur psychologique et son emploi dans la langue parlée, 1923. Druk Van de N. V. Van De Garde et Co's Drukerij Zalt-Bommel. Teză din Amsterdam.

MÖNCH, E., *Die Verwendung des Gerundiums und des Participiums Praesentis im Französischen*. Teză. Göttingen, 1912.

MOOG, W., *Die deutsche Philosophie des 20. Jahrhunderts*. Stuttgart, 1922.

MOREUX, ABBÉ TH., *Science et style*. Paris.

MORF H., *Das Studium der romanischen Philologie*. Zürich, 1890.

MORGAN, C. L., *Instinkt und Gewohnheit*. Leipzig u. Berlin, 1909.

MORGENROTH, G., *Die vorläufigen Aufgaben der Sprachpsychologie im Überblick, Germanisch-Romanische Monatsschrift*, Heidelberg, IV, 1912,

MORGENROTH, G., *Sprachpsychologische Bemerkungen zur Wortbildung*, în *Germ.-Rom. Monatsschrift*. VI, 1914, p. 615—632.

MORRIS, E. P., *A science of style. Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, 1915, p. 103—118.

MORRIS, E. P., *On principles and methods in Latin syntax*. New-York, 1901.

MULLER, H., F., *A chronology of vulgar Latin*. Halle, 1929. Beihefte zur *Zeitschrift für romanische Philologie*, Heft, 78.

MULLER, H., F., *Origine et histoire de la préposition « à » dans les locutions du type de « faire quelque chose à quelqu'un »*. Poitiers, 1912.

MULLER, H. F., TAYLOR, P., *A chrestomathy of vulgar Latin*. New-York, 1932.

MÜLLER, C. F., *Syntax des Nominativs und Akkusativs im Lateinischen*. Leipzig-Berlin, 1908 (*Historische Grammatik der lateinischen Sprache*, Supplement).

MÜLLER, E. G. O., *Der Streit über das Wesen des Satzes*, în *Zeitschr. f. d. deutschen Unterricht*, 1895.

MÜLLER, FR., *Grundriss der Sprachwissenschaft*. I—IV. Wien, 1876—1888.

MÜLLER, F., *Zur Geschichte des Artikels und zur Wortfolge, besonders in den italischen Sprachen. Indog. Forsch.* XLII, 1924, p. 1—59.

MÜLLER, J., *Quellenschriften und Geschichte des deutschsprachlichen Unterrichts bis zur Mitte des 16. Jahrhunderts*. Gotha, 1882.

MÜLLER, M., *Das Denken im Lichte der Sprache*. Trad. din engl. de ENGELBERT SCHNEIDER. Leipzig, 1888.

MÜLLER, M., *Lectures on the science of language*. 4 vol. London, 1861—1864. Ed. X, 1880; în trad. germ. prelucrată din nou de Fick şi Wichmann. Leipzig, 1892—93.

MÜLLER, M., *Nouvelles leçons sur la science du langage*, trad. fr. de HARRIS şi PERROT. Paris, 1867—1868.

MÜLLER, M., *La stratification du langage. Bibl. de l'École des Hautes Études*, 1-er fasc. Paris, 1869.

MÜLLER-FREIENFELS, R., *Einige psychologische Grundfragen der Metrik. Germ.-Rom. Monatsschrift*, VI, 1914, p. 369—379.

MÜLLER-FREIENFELS, R., *Psychologie der Kunst*. 2 vol. Leipzig u. Berlin, 1912.

MÜLLER-GRAUPA, E., *Der Infinitivus « primitivus »*, în *Berl. Woch.*, XXXVIII, 1918, p. 1097—1104, 1122—1128, 1143—1152 şi XXXIX, 1919, p. 381—384.

MÜNSTERBERG, R., *Grundzüge der Psychologie*. Band 1. Leipzig, 1900; ed. II, 1918.

MÜRI, W., *Symbolon*. Wort- und sachgeschichtliche Studie. Beilage zum Jahresbericht über das Städtische Gymnasium in Bern, 1931.

MURRAY, J. M., *The problem of style*. Oxford, 1922.

NADLER, J., *Das Problem der Stilgeschichte*, în *Philosophie der Literaturwissenschaft*, hrsg. von EMIL ERMATINGER. Berlin, 1930, p. 376—397.

NAES, O., *Das grammatische Begriffssystem im Lichte der neuen Logik, Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap*, Oslo, 6, 1932.

NÄGELSBACH, K. F. v., *Lateinische Stilistik* 9. Nürnberg, 1905.

NATORP, P., *Allgemeine Psychologie*, I, 1913.

NAUMANN, H., *Kurze historische Syntax der deutschen Sprache*. Strassburg, 1915.

NAUMANN, H., *Über das sprachliche Verhältnis von Ober- zu Unterschicht. Jahrbuch fur Philologie*, Herausg. V. Klemperer şi E. Lerch, I. Band, München, 1925, p. 55—69.

NAUMANN, H., *Versuch einer Geschichte der deutschen Sprache als Geschichte des deutschen Geistes. Deutsche Vierteljahrsschr. f. Literaturw. u. Geistesgesch.*, 1923, I, 139—160.

NAVARRO TOMÁS, T., *Handbuch der spanischen Aussprache*. Einzig autorisierte deutsche Übersetzung und Bearbeitung von F. Krüger. Leipzig-Berlin, 1923.

NEGULESCU, P. P., *Psihologia stilului*, studiu de estetică. Bucureşti, 1896.

NEHRING, A., *Anruf, Ausruf und Anrede. Festschrift Th. Siebs*. Breslau, 1933, p. 75 şi u.

NEHRING, A., *Sprachgeist und Volksgeist, Die Neueren Sprachen*, XXVIII, 1920, p. 300—315.

NEHRING, A., *Studien zur Theorie des Nebensatzes*, I. *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen*, 57. Band, 1.—2. Heft Göttingen, 1929, p. 118—158. Cf. *Dacoromania*, V, p. 275—278.

NEHRING, A., *Wege und Ziele in der Sprachwissenschaft der Gegenwart. Neue Jahrbücher für das klassische Altertum, Geschichte und deutsche Literatur und Pädagogik*, Leipzig, LIII, 1924.

NEHRING, A., *Zur Begriffsbestimmung des Satzes. Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung*, 55. Band, Göttingen, 1927, p. 238—279.

NEUBERT, F., *Grundzüge einer Bibliographie für das Studium der französischen Philologie*. Bearbeitet von RUDOLF BRUMMER. Ed. II. Breslau, 1935.

NEUMANN, E., *Die Bildung der Personalpronomina im Rumänischen*, în G. WEIGAND, VII. *Jahresbericht des Inst. für rum. Spr.* Leipzig, 1900, p. 176, 250.

NEUMANN, F., *Die Sinneinheit des Satzes, Husserlfestschrift*. Ergänzungsband zum *Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung*. Halle, 1929.

NEUMANN, F., *Satz und Wort, Blätter für deutsche Philosophie*, Berlin, IV, 1930/31.

Neusprachliche Studien. Festgabe K. Luick zum 60. *Geburtstage dargebracht*. Marburg, 1925.

NICOLAU, M. G., *Les deux sources de la versification latine accentuelle*. Paris, 1934.

NICOLAU, M. G., *L'origine du « cursus » rythmique et les débuts*

de l'accent d'intensité en latin. Paris, 1930.

NICOLAU, M. G., *Originile propoziţiunii infinitive în limbile clasice.* Paris-Bucureşti, 1930.

NICOLI, F., *Psicologia e linguistica: La nuove vie de la linguistica romanza. Rivista Filosofica,* X. 1908, p. 247 ş. u.

NIEDERMANN, M., *Über einige Quellen unserer Kenntnis des späteren Vulgärlateinischen. Neue Jahrbücher für das klassische Altertum,* XXIX, 1912, p. 313 s. u.

NIEMEYER, O., *Über die Entstehung des Satzbewustseins und der grammatischen Kategorien.* Ein experimenteller Beitrag zur Sprachpsychologie. Göttingen, 1935.

NORDEN, E., *Die antike Kunstprosa vom VI. Jahrhundert v. Chr. bis in die Zeit der Renaissance,* I, II, Leipzig, 1898; ed. II, 1909 (*vierter Abdruck,* 1923).

NOREEN, A., *Altisländische Grammatik.* Ed. IV. Halle, 1923.

NOREEN, A., *Altschwedische Grammatik.* Halle, 1904.

NOREEN, A., *Über Sprachrichtigkeit. Indog. Forschungen,* I, 1891, pp. 95—157 (trad. lucrării On spiåkrichtigkeit, făcută de A. JOHANNSON).

NOREEN, A., *Vårt språk.* Nysvensk grammatik i utförtig framställning. Lund, 1903—24.

NOREEN, AD., POLLAK, H. W., *Einführung in die wissenschaftliche Betrachtung der Sprache. Beiträge zur Methode und Terminologie der Grammatik.* Halle (Saale), 1923.

NORLIND, T., *Studier i svensk folklore.* Lund, 1911.

NOWACK, W., *Die schallanalytische Methode von Eduard Sievers;* Darstellung und Kritik. Langensalza, 1924.

NUSSBAUMER, O., *Die Satzkopula im Indogermanischen.* Eine Untersuchung über ihren logischen Gehalt mit besonderer Rücksicht auf das Griechische und Lateinische. Extras din *Commers Jahrbuch für Philosophie,* etc. 24. Bd. Paderborn, 1909.

Nyāyakoṣa or Dictionary of Technical Terms of Philosophy by Jhalakīkar; re-edited by Māhāmahopādhyāja Vāsuden Shāstvi Abhyankar. Poona, 1928.

NYGAARD, M., *Norron syntax.* Kristiania, 1906.

NYROP, KR., *Grammaire historique de la langue française,* vol. I—VI. Copenhague, 1899—1930.

NYROP, KR., *Linguistique et histoire des moeurs.* Mélanges posthumes. Traducere de E. Philipot. Paris, 1934, p. 13—65.

NYROP, KR., *Ordenes Liv.* Andet Bind. Kobenhavn, 1924.

NYROP-VOGT, *Das Leben der Wörter.* Leipzig, 1903.

ODIER, H., *Essai d'analyse psychologique du mécanisme du langage dans la compréhension.* Berne, 1905.

OEHL, W., *Das Lallwort in der Sprachschöpfung,* 1933.

OERTEL, H., *Lectures on the study of Language.* New-York-London, 1902.

OERTEL, H., *Über grammatische Perseverationserscheinungen. Indogermanische Forschungen,* XXXI, 1912—13, p. 49 ş. u.

OLLION, H., *Philosophie de la grammaire, ou essai d'une détermination des catégories par l'analyse des procédés du langage.* Grenoble, 1900.

OLTUSZEWSKI, W., *Psychologie und Philosophie der Sprache.* Berlin, 1901.

ONIONS, C. T., *An advanced English syntax.* London, 1904.

OSSIP-LOURIÉ, *Le langage et la verbomanie.* Essai de psychologie morbide. Paris, 1912.

OSTHOFF, H., *Das physiologische und psychologische Moment.* Berlin, 1879.

OSTHOFF, H., *Das Verbum in der Nominalkomposition.* Jena, 1878.

OSTHOFF, H., *Vom Suppletivwesen der idg. Sprachen.* Heidelberg, 1900.

OSTHOFF, H., BRUGMANN, K., *Morphologische Untersuchungen auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen.* I—VI. Leipzig, 1878—1910.

OTTO, E., *Der Neuaufbau der Grammatik. Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literatur*, 84. Jahrgang, 155. Band, 1929, p. 22—26.

OTTO, E., *Die wissenschaftliche Forschung und die Ausgestaltung des gelehrten Unterrichts.* Bielefeld und Leipzig, 1918.

OTTO, E., *Grundfragen der Linguistik, Indogermanische Forschungen*, LII, 1934.

OTTO, E., *Methodik und Didaktik des neusprachlichen Unterrichts.* Bielefeld u. Leipzig, 1925.

OTTO, E., *Was versteht man unter Stil? Was ist Stilistik? Beilage z. Jahresber. d. Realgymnasiums Berlin-Reinickendorf*, 1914.

OTTO, E., *Zur Grundlegung der Sprachwissenschaft*, Bielefeld und Leipzig, 1919.

D'OVIDIO FD., ET MEYER-LÜBKE, W., *Grammatica storica della lingua e dei dialetti italiani.* Terza edizione italiana riveduta per cura del dott. EUGENIO POLCARI. Milano, 1932.

PAGET, R., *Human speech.* London, 1930.

PAGET, R. A. S., *L'évolution du langage*, în *Psychologie du langage.* Bibliothèque de philosophie contemporaine = numerele 1—4, 1933, din *Journal de Psychologie*, p. 92—100.

PAGLIARO, A., *Sommario di linguistica arioeuropaea.* I, Roma, 1930.

PAIVA BOLÉO, M. DE, *Tempos e modos em português.* Contribuição para o estudo da sintaxe e da estilistica do verbo, în *Boletin de Filologia, Junta de Educaçao Nacional, Centro de Estudos Filológicos*, 1934—1935, pp. 15—36, şi separata.

PALMER, H. E., *English intonation.* Cambridge, 1922.

PANCONCELLI-GALZIA, G., *Die experimentelle Phonetik in ihrer Anwendung auf die Sprachwissenschaft.* Ed. II. Berlin, 1924.

PANINI'S, *Grammatik*, herausg. von O. Böhtlingk. Leipzig, 1887.

PAR, A., *Sintaxi catalana segons los escrits en prosa de Bernat Metge* (1398) = Beihefte zur *ZRPH* LXVI. Halle (Saale), 1923.

PARIS, G., *Romani, Romania, lingua romana, romanicum.* Romania, I, 1872.

PASSY, P., *Petite phonétique comparée des principales langues européennes.* Leipzig u. Berlin, 1906.

PAUCKER, C. v., *Vorarbeiten zur lateinischen Sprachgeschichte*, herausgegeben von RÖNSCH, Berlin, 1884.

PAUL, H., *Das Wesen der Wortzusammensetzung. Indogerm. Forschung.* XIV, 1903, p. 251 ş. u.

PAUL, H., *Deutsche Grammatik*, I—V, Halle, 1916—1920.

PAUL, H., *Grundriss der germanischen Philologie.* Ed. 2, Strassburg, 1901.

PAUL, H., *Methodenlehre der germanischen Philologie.* Extr. din PAULS *Grundriss der germanischen Philologie*, ed. II. Strassburg, 1897.

PAUL, H., *Mittelhochdeutsche Grammatik.* Ed. IV, Halle, 1894; ed. 9, Halle, 1913; ed. 12 de E. Gierach, Halle, 1929.

PAUL, H., *Prinzipien der Sprachgeschichte.* Ed. V, 1920 (ed. I, 1880; ed. II, 1886; ed. III, 1898; ed. IV, 1909).

PAUL, H., *Über Kontamination auf syntakt. Gebiete. Sitzber. d. bayer. Ak. d. Wiss.*, München, 1919. 2. Abhandlung. Cf. şi Lutz Mackensen, *Sprachmischung als Wortbildungsprinzip*, apoi pentru limba latină J. H. Schmalz, *Glotta* 5, 209 ş. u.; pentru limbile romanice Meyer-Lübke, *Rom. Gramm.*, II, p. 340 ş. u. Suchier, în Gröber, *Grundriss*, I, p. 820—822; pentru limba engleză: Wilhelm Horn, *Die Wort- und Konstruktionsmischung im Englischen, Germ.-Rom. Monatsschrift*, p. 342—358 (partea II: Konstruktionsmischungen, p. 350—358), unde la p. 354 se dă literatura problemei. Asupra graniţei dintre contaminaţie şi formele analogice vezi E. Herzog, *Zeitschr. f. frz. Sprache*, 25, p. 124.

PAULHAN, FR., *La double fonction du langage*. Paris, 1929 (cf. rec. *Dacoromania* VII, pp. 272—275.).

PAULI, I., *« Enfant », « Garçon », « Fille » dans les langues romanes*. Lund, 1919.

PAULY-WISSOVA-KROLL, *Realencyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft*; ed. Kroll. Stuttgart, 1894, ff. (art.: *Logos* de Leisegang).

PAVEL, C., *Contribuţiuni la istoria linguisticei generale*, Antichitatea clasică. Beiuş, 1931.

PAVLOVITCH, M., *Le langage enfantin. Acquisition du serbe et du français par un enfant serbe*. Paris, 1920.

PEDERSEN, H., *Et blik på sprogvidenskabens historie med soerligt hensyn til det historiske studium av sprogets lyd*. Kobenhavn, 1916.

PEDERSEN, H., *Vergleichende Grammatik der keltischen Sprachen*. I—II. Göttingen, 1908—1913. Cf. T. IORDĂNESCU, *Convorbiri literare*. 42/2, 1908, p. 646—647.

PEKMEZI, DR., *Grammatik der albanesischen Sprache*. (Laut-und Formenlehre). Wien, 1908.

PERNOT, H., *Études de linguistique néohellénique*, I. Paris, 1907.

PERNOT, H., *L'intonation française*. Paris.

PEROTTI, N., *Rudimenta grammaticalia*. Roma, 1483.

PERRET, L., *Les inscriptions romaines. Bibliographie pratique*. Paris, 1924.

PERROCHAT, P., *L'utilisation artistique d'une forme d'expression esquissée—L'inf. de narration en latin*. Paris, 1932 (teză).

PERSSON, P., *Beiträge zur indogermanischen Sprachforschung*. 1—2. Uppsala, 1912.

PESTALLOZI, R., *Syntaktische Beiträge*: I. *Systematik der Syntax seit Ries*; II. *Die Casus in Johannes Keszlers Sabbata*. Leipzig, 1909.

Пешковский А. М., Русский синтаксис в научном освещении (1914). Ed. 3. Moscova-Leningrad, 1928.

PETERSEN, J., *Literaturgeschichte und Philologie. Germ.-Rom.Monatsschrift*, V, 1913, p. 625—640.

PETERSEN, P., *Wilhelm Wundt und seine Zeit*. Stuttgart, 1925.

PETRESCU, C., *Decadenţa stilului. Gândirea*, 1921, Nr. 2, p. 21—22.

PETROVICI, I., *Hipotezele şi limbagiul. Conv. Literare* XLV, 1911, p. 459—476.

PETROVICI, I., *Probleme de logică*. Bucureşti, 1923. Hipotezele şi limbajul (pp. 109—133).

PETSCH, R., *Volksdichtung und volkstümliches Denken*, în *Hess. Bl. für Volkskunde*, II (1903), p. 192 şi u.

PEZZUTO, O., *Del gerundio italiano. Origine ed evoluzione storica*. Lecce, 1921.

PFÄNDER, AL., *Logik, Jahrb. f. Phil. u. phän. Forschung*, IV. Halle, 1921.

PFEIFFER, FR., *Umschreibung des Verbums im Französischen durch aller, venir, + Gerundium, être + Participium Praesentis und die reflexive Konstruktion*. Göttingen, 1909.

PHILIPPIDE, AL., *Introducere în istoria limbii şi a literaturii române*. Iaşi, 1888.

PHILIPPIDE, AL., *Istoria limbii române*. I. *Principii de istoria limbii*. Iaşi, 1984.

PHILIPPIDE, A., *Über den lateinischen und rumänischen Wortaccent. Forsch. zur roman. Philol. Festausgabe für H. Suchier*. Halle, 1910.

Philologisch - philosophische Studien. Festschrift für E. Wechssler. Jena-Leipzig, 1926.

Les philosophes belges. Textes et études. Collection publiée par l'Institut supérieur de philosophie. Louvain, 1911—1913.

PIAGET, J., *Le langage et la pensée chez l'enfant*. Paris, 1923.

PIAGET, J., *Le jugement et le raisonnement chez l'enfant*. Neufchatel-Paris, 1924.

PIAT, [L.], *Grammaire générale populaire des dialectes occitaniens*. Essai de syntaxe, în *Rev. d. lang. rom.*, LIV, 1911, p. 230—314.

PICK, A., *Die agrammatischen Sprachstörungen*, 1. Teil *Monograph. aus dem Gesamtgebiet der Neurologie und Psychiatre*. 7. Heft. Berlin, 1913.

PICK, A., *Aphasie und Linguistik*, *Germ.-rom. Monatsschr.*, VIII, 1920, p. 65—72.

PICK, A., *Ueber Agrammatismus*. Berlin. 1913.

PIÉRON, H., *Le développement mental et l'intelligence*. Paris.

PIPPING, H., *Zur Theorie der Analogiebildung*, în *Mem. Soc. neofil.*, Helsingfors, IV, 1906, p. 235—318.

PISTOLESI, G., *L'imitazione, studi di psicologia* Torino, 1901.

PITTRES, *L'aphasie amnésique*, etc. Paris, 1898.

PLANERT, W., *Die grammatischen Kategorien in ihrem Verhältnis zur Kausalität. Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*, LX, 1906, p. 759—768.

PLANUDES, M., Περὶ γραμματικῆς διάλογος, τὸ αὐτοῦ περὶ συντάξεως. *Anecdota Graeca*, ed. L. BACHMANNUS, Lipsiae, 1828.

PLATE, R., *Zur historischen und psychologischen Vertiefung der französischen Schulsyntax*. Ein Hilfsbuch in Frage und Antwort. München, 1934.

PLATER, W. E. and WHITE, H. J., *A grammar of the Vulgate*. Oxford, 1926.

PLEIDELL, A., *A magyar várostörténet elsö fejezete. Századok*, LXVIII—1934.

POLLAK, H. W., *Zur Stellung des Attributes im Urgermanischen*. Ein Beitrag zur Geschichte des suffigierten Artikels im Altnordischen und der germanischen Kasuskomposita, în *Indogerm. Forsch.*, XXX, 1912, p. 283—302.

POLLACK, P., *Phonetische Untersuchungen*. I. *Zur Schlusskadenz im deutschen Aussagesatz*. No. XIV din *Berichte d. Phonogr. Arch.-Komm. d. Ak. d. Wiss. Wien*, 1911.

POLLE, FR., *Wie denkt das Volk über die Sprache?* Ed. II, Leipzig, 1898 (ed. III de O. Weise, Leipzig, 1904).

PONGS, H., *L'image poétique et l'inconscient*, în *Psychologie du langage*. Bibliothèque de philosophie contemporaine = numerele 1—4, 1933, din *Journal de Psychologie*, p. 120—163.

POP, S., *Buts et méthodes des enquêtes dialectales*. Extrait des *Mélanges de l'École Roumaine en France*, II-e partie, 1926, Paris, 1927.

PORTMANN, A., *Das System der theologischen Summe des heiligen Thomas von Aquino*, cu o anexă privitoare la *die Prinzipien der Thomistischen Philosophie* [2]. Luzern, 1903.

PORZEZINSKI, V., BOEHME, E., *Einleitung in die Sprachwissenschaft*. Leipzig u. Berlin, 1910.

PORZIG, W., *Aufgaben der indogermanischen Syntax*, în *Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft, Festschrift für Wilhelm Streitberg*, Heidelberg, 1924, p. 126—151.

PORZIG, W., *Der Begriff der inneren Sprachform. Indog. Forsch.* XLI, 1923, p. 150—169.

PORZIG, W., *Sprachform und Bedeutung*, în *Indogermanisches Jahrbuch*, XII, 1928, p. 1 ş. u.

PORZIG, W., *Zur Aktionsart indogermanischer Präsensbildungen. Indogerm. Forsch.*, LV, 1927, p. 152—167.

POS, H. J., *Zur Logik der Sprachwissenschaft*. Heidelberg, 1922. Beiträge zur Philosophie, 8.

POS, H. J., *Kritische Studien über philologische Methode*. Heidelberg, 1923.

POS, H. J. şi AMMANN, H., *Zur Problematik der Sprachphilosophie. Philosophischer Anzeiger*, Zeitschrift für die Zusammenarbeit von Philosophie und Einzelwissenschaft, 3 [Sonderheft 2: Sprache], Bonn, 1929.

POTT, A., FR., *Etymologische Forschungen auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen*. Lemgo, 1833—1836.

PRANTL, K. VON, *Geschichte der Logik*[2]. Leipzig, 1885.

PRANTL, K., *Reformgedanken zur Logik. Sitzungsberichte der kgl. bayerischen Ak. d. Wissensch. zu München, Philos.-philol.-hist. Kl.* Band 1, München 1875.

PREIN, A., *Syntaktisches aus französischen Soldatenbriefen.* Giessen, 1921.

PREISSIG, E., *Der Völkergedanke.* Wien, 1931.

PRÉVOST, J., *Essai sur l'introspection.* Paris, 1927.

PREYER, W., *Die Seele des Kindes.* Leipzig, 1884. Ed. VI, 1905.

PREYER, W., *L'âme de l'enfant*, trad. H. de Varigny, 1887.

PROCOPOVICI, AL., *Mic tratat de lingvistică generală.* Cernăuți, 1930. Cf. AL. ROSETTI, în *Grai și suflet*, V, 1931—1932, p. 381—387.

Psychologie du langage par H. Delacroix, E. Cassirer, L. Jordan, A. Sechelaye, W. Doroszewski, R. A. S. Paget, K. Bühler, H. Pongs, A. Meillet, J. Vendryes, P. Meriggi, V. Broendal, N. Trubetzkoy, E. Sapir, J. van Ginneken, A. Sommerfelt, A. W. De Groot, O. Jespersen, Ch. Bally, Gust. Guillaume, A. Grégoire, M. Cohen, A. Gelb, K. Goldstein. Paris, 1933, = numerele 1—4, 1933, din *Journal de Psychologie.*

Psychologische Studien, herausgegeben von Wilhelm WUNDT. VII. Band. Leipzig, 1912.

PUȘCARIU, S., *Din perspectiva Dicționarului* (I. Despre onomatopee în limba română), *Dacoromania* I, p. 73—108.

PUȘCARIU, S., *Études de linguistique roumaine.* Traduites du roumain à l'occasion du soixantième anniversaire de l'auteur. 4 janvier 1937. Cluj-București, 1937.

PUȘCARIU, S., *Probleme nouă în cercetările lingvistice. Convorbiri Literare*, XLIV, 1910, p. 452—471 și în extras (22 p.).

PUȘCARIU, S., *Probleme nouă în cercetările linguistice. Cugetul Românesc*, I, Nr. 1, p. 73—77.

PUȘCARIU, S., *Rumänisch und Romanisch, Archiv f. das Studium der neueren Sprachen und Lit.* CLXIV, 1933 (și în extras).

QUINTILIEN, *Institution oratoire.* Texte revu et traduit, avec introduction et notes, par H. BORNEQUE. Paris, 1933 ș. u.

RĂDULESCU-MOTRU, C., *Curs de psihologie.* București, 1923.

RĂDULESCU-MOTRU, C. *Puterea sufletească.* București, 1908.

RAMAIN, G., *Observations sur l'emploi de l'infinitif historique*, în *Revue de phil., de litt. et d'hist. anc.*, XXXVIII, 1914, p. 5—26.

RANDNITZKY, H., *Die Bell-Sweetsche Schule*, ein Beitrag zur Geschichte der engl. Phonetik. Marburg, 1911.

RANK și SACHS, *Bedeutung der Psychoanalyse für die Geisteswissenschaft*, 1913.

RASK, R., *Samlede Afhandlinger.* 2 vol. Kobenhavn, 1834—36.

RASK, R., *Ausgewählte Abhandlungen*, Herausg. L. HJELMSLEV. Kobenhavn, 1932—35.

RAUMER, R., *Geschichte der germanischen Philologie.* München, 1880.

Reallexikon der Vorgeschichte, ed. MAX EBERT. Berlin, 1924 și u.

REBLING, O., *Versuch einer Charakteristik der römischen Umgangssprache auf syntaktischem und lexikalischen Gebiete.* Progr. Kiel, 1873.

RECKENDORF, H., *Über syntaktische Forschung.* Antrittsrede, München, 1899 în suplementul *Münchner Allgemeine Zeitung*, Nr. 165—167, din 22, 24 și 25 Iulie, 1899.

RECKENDORF, H., *Zur allgemeinen Syntax. Indogermanische Forschungen*, X, 1899.

REGULA, M., *Beiträge zur französischen Syntax* în *Kritische Bemerkungen zu Ettmayers Werk.* Genève, 1931. Extras din *Archivum Romanicum* XV.

REGULA, M., *Die Modi des Französischen in erfassungstheoretischer Beleuchtung, Zeitschrift für romanische Philologie*, Halle, 49, 1929.

REGULA, M., *Syntax, Psychologie, Philosophie, Zeitschr. f. rom. Philol.* 57, 1933.

REGULA, M., *Über einige Probleme der französischen Syntax. Zeitschr. f. rom. Philol.*, 57, 1933.

REGULA, M., *Zu Winkler's «Grundlegung der Stilistik». Zeitschrift für französische Sprache und Literatur*, Jena und Leipzig, 53, 1929.

REICHENKRON, G., *Passivum, Medium und Reflexivum in den romanischen Sprachen.* Jena, 1933. *Berliner Beiträge zur Romanischen Philologie*, III, 1.

REIMARUS, H. J., *Vernunftlehre*⁴. Hamburg, 1790.

REINHARDTSTOETTNER, C. VON, *Grammatik der portugiesischen Sprache.* Strassburg-London, 1878.

REIS, H., *Der Untergang der einfachen Vergangenheitsform. Germ.-rom. Monatsschrift* II, 1910, p. 382—392.

REISIG, CH. K., *Vorlesungen über lateinische Sprachwissenschaft*, mit den Anmerkungen von F. HAASE, I, Berlin, 1881; II, 1890; III. *Lateinische Syntax*, nach den *Vorlesungen über lateinische Sprachwissenschaft* neubearbeitet von J. H. SCHMALZ und G. LANDGRAF. Berlin, 1888.

RIBOT, TH., *Essai sur l'imagination créatrice.* Ed. VI. Paris, 1921.

RIBOT, TH., *L'évolution des idées générales.* Paris, 1897.

RIBOT, TH., *La logique des sentiments.* Ed. V. Paris, 1920.

RIBOT, TH., *La psychologie des sentiments.* Ed. II. Paris, 1925.

RICHTER, ELISE, Ab *im Romanischen.* Halle, 1904.

RICHTER, ELISE, *Beiträge zur Geschichte der Romanismen.* I: Chronologische Phonetik des Französischen bis zum Ende des 8. Jahrhunderts. Halle, 1934. *Beihefte zur Zeitschrift für romanische Philologie*, Heft, 82.

RICHTER, ELISE, *Der innere Zusammenhang in der Entwicklung der romanischen Sprachen*, în *Prinzipienfragen der romanischen Sprachwissenschaft. Wilhelm Meyer-Lübke zur Feier der Vollendung seines* 50. *Lehrsemesters und seines* 50. *Lebensjahres gewidmet. II. Beihefte der ZRPh*, XXVI, Halle a. S., 1911.

RICHTER, ELISE, *Die Rolle der Semantik in der historischen Grammatik. Germ.-Rom. Monatsschrift* II, 1910, p. 231 ş. u.

RICHTER, ELISE, *Grundlinien der Wortstellungslehre*, în *ZRPh.*, Halle XL, 1918—1919, p. 9—61 (şi în extras, Halle, 1919);

RICHRER ELISE, *Zur Klärung der Wortstellungen, ZRPh*, XLII, 1922, p. 704—721.

RICHTER, ELISE, despre omonimie (Homonymie), în *Festschrift für Universitäts-Professor Hofrat Dr. Paul Kretschmer. Beiträge zur griechischen und lateinischen Sprachforschung.* Berlin - Wien - Leipzig-New-York, 1926.

RICHTER, ELISE, *Impressionismus, Expressionismus und Grammatik*, în ZRPh, XLVII, 1927, p. 349—371.

RICHTER, ELISE, *Studie über das neueste Französisch*, în *Archiv f. das Studium der neueren Sprachen und Lit.* CXXXV, 1916, p. 348—373 şi CXXXVI, 1917, p. 124—144, 269—280.

RICHTER, ELISE, *Wie wir sprechen.* Leipzig u. Berlin, 1912. Ed. II prelucrată. Leipzig u. Berlin, 1925.

RICHTER, ELISE, *Zur Entwicklung der romanischen Wortstellung aus der lateinischen.* Halle, 1903.

RICHTER, ELISE, *Zur Entwicklung des reflexiven Ausdrucks im Romanischen. ZRPh* XXXIII, 1909, p. 135—142.

RICHTER, ELISE, *Zur Geschichte der Indeklinabilien*: 1. *Die Geschichte von* magis *im Französischen, Indeklinabilien mit* -ipse, *ZRPh.* XXXII. 1908, p. 656—677.

RICHTER, ELISE, *Zur Syntax des rumänischen Possessivpronomens der III. Person, ZRPh*, XXV, 1901, p. 424—448.

RICKEN, W., *Der Subjunktiv (= mode subjonctiv) als einheitlicher « unterbindender » Modus. Die Neueren Sprachen*, XXVIII, 1920, p. 134—152.

RICKERT, H., *System der Philosophie*. Bd. I, 1921.

RIEMANN, H., *System der Musik, Rhythmik und Metrik*, 1910.

RIEMANN, O., *Syntaxe Latine d'après les principes de la grammaire historique*, sixième éd. revue par P. LEJAY, Paris, 1920. VII-e éd. ...par A. ERNOUT, Paris, 1927.

RIEMANN, O., GOELZER, H., *Grammaire comparée du grec et du latin*. Paris, 1897.

RIES, J., *Beiträge zur Grundlegung der Syntax*. Heft II: *Zur Wortgruppenlehre*. Mit Proben. Prag, 1928.

RIES, J., *Beiträge zur Grundlegung der Syntax*. Heft III: *Was ist ein Satz?* Prag, 1931.

RIES, J., *Was ist Syntax? Ein kritischer Versuch*. Zweite, um einen Anhang vermehrte Ausgabe. Prag, 1927 (Ed. I. Marburg, 1894).

RINGENSON, K., *Le rapport d'ordinaux et de cardinaux dans les expressions de la date dans les langues romanes*. Paris, 1935.

RINGENSON, K., *Étude sur la palatalisation de* k *devant une voyelle antérieure en français*. Paris, 1922.

RITCHIE, G., *Recherches sur la syntaxe de la conjonction « que » dans l'ancien français*. Paris *(Champion)*, 1907.

ROBBE, C., *Grammaire de la langue espagnole*. Paris, 1868.

ROBERT, C., M., *Études d'idiome et de syntaxe*. Groningue *Noordhoff*, 1917.

ROBERT, C., M., *Grammaire française*, Groningue, 1909.

ROCHER, K., *Die Sprachwissenschaft*, Časopis pro moderní Filologii. Praga, XVI, 1930.

RODHE, É., *Essais de philologie moderne*. Fasc. I—III. Lund et Gothembourg, 1901—1903.

ROGGE, CHR., *Der Notstand der heutigen Sprachwissenschaft*. München, 1929.

ROGGE, CHR., *Der psychologische Ablauf der Wortzusammensetzung, Archiv für die gesamte Psychologie*, 1925, p. 485—500.

ROGGE, CHR., *Der tote Punkt in der etymologischen Forschung von heute. Zeitschr. für deutsche Philol.* 1926, p. 1—12.

ROGGE, CHR., *Der Wandel der Wortbedeutung als Angleichung (Association), Zeitschrift für Deutschkunde*, 1924, p. 201—210.

ROGGE, CHR., *Die Analogie im Sprachleben, was sie ist, und wie sie wirkt. Das Grundkapitel in der Psychologie der Sprache, Archiv für die gesamte Psychologie*. 1925, p. 1.

ROGGE, CHR., *Die Krise in der Sprachwissenschaft von heute und die Psychologie des sprachschaffenden Menschen. Archiv f. d. ges. Psychologie*, 1926.

ROGGE, CHR., *Diewissenschaftliche Syntax im Lateinunterricht und ihre Methode. Monatsschr. f. höhere Schulen*, 1923, p. 274—283.

ROGGE, CHR., *Gedankenwandel—Sprachwandel, ein Blick in die Völkerpsychologie und das Werden des Deutschtums (Deutschnamens). Archiv für die gesamte Psychologie*, 1928, p. 347—367.

ROGGE, CHR., *Täuschung durch den Ohrenschein in der Sprachwerkstatt. Archiv für die gesamte Psychologie*. 1926.

ROHLFS, G., *Das romanische* habeo- *Futurum und Konditionalis. Archivum Romanicum*, VI, 1922, 1, p. 105—154. Cf. şi E. Richter, *Zu Gerhard Rohlfs' Das romanische habeo-Futurum*, extras din *ZRPh*,, p. 91—96.

ROHLFS, G., *Idealistische Neuphilologie. Zeitschrift f. franz. Sprache u. Lit.* XLVIII 1/2, p. 121—136. Cf. S. Puşcariu, *Dacoromania* IV, p. 1314.

ROHLFS, G., *Lockrufe und Wortschöpfung. Zeitschrift für französische Sprache und Literatur*, Band XLIX.

ROHLFS, G., *Sprache und Kultur*, Vortrag, gehalten anlässlich der 56.

Vollversammlung deutscher Philologen und Schulmänner zu Göttingen. Braunschweig, 1928.

ROHLFS, G., *Volkssprachliche Einflüsse im modernen Französisch.* Braunschweig - Berlin - Hamburg, 1928.

Romanistische Arbeiten, Hrsg. C. VORETZSCH, Bd. 1—27. Halle, 1913—36.

RONJAT, J., *Essai de syntaxe des parlers provençaux modernes.* Mâcon, 1913 (teză din Paris).

RONJAT, J., *Grammaire historique des parlers provençaux modernes.* Tome I: Phonétique. Montpellier, 1930.

RONJAT, J., *Le développement du langage, observé chez un enfant bilingue.* Paris, 1913.

RÖNSCH, H., *Itala und Vulgata. Das Sprachidiom der urchristlichen Itala und der katholischen Vulgata unter Berücksichtigung der römischen Volkssprache.* Marburg u. Leipzig 1869.

ROQUES, M., *Jules Gilliéron 1854-1926.* Notes biographiques et bibliographie. Extr. de l'*Annuaire de l'Éc. prat. des Hautes Études, Section des Sciences hist. et philol.* 1926—27. Paris, 1926.

ROTH, G. M., *Grundriss der reinen allgemeinen Sprachlehre.* Frankfurt, 1815.

ROTH G. M., *Systematische deutsche Sprachlehre.* Giessen, 1799.

ROTHACKER, E., *Das Verstehen in den Geisteswissenschaften. Mitt. des Verbandes der deutschen Hochschulen*, 1925, p. 22 ş. u.

ROTHACKER, E., *Einleitung in die Geisteswissenschaft.* Tübingen, 1920.

ROTHACKER, E., *Logik und Systematik der Geisteswissenschaften, Handbuch der Philosophie*, hersg. von A. BAEUMLER u. M. SCHRÖTER. München u. Berlin, 1926.

ROUDET, L., *Éléments de phonétique générale*, Paris 1910.

ROUDET, L., *Morphèmes et sémantèmes. Bulletin de la Société de Linguistique de Paris*, XXVIII, 2, 1928, p. 68—79.

ROUSSELOT, P. J., *Étude philologique sur l'origine du langage.* Paris, 1899.

ROUSSELOT, L'ABBÉ, *Principes de phonétique expérimentale.* Paris, 1897—1908.

ROZWADOWSKI, J. v., *Les tâches de la linguistique, Bulletin de la Soc. de Linguistique de Paris*, 1925, XXV.

ROZWADOWSKI, J. v., *Wortbildung und Wortbedeutung.* Heidelberg, 1904.

RÜBEL, R., *Über psychopathologische Sprachstörungen. Germ.-rom. Monatsschrift*, VI, 1914, p. 499-505.

RUBINYI, M. *Általános nyelvtudomány*, Budapest, 1907. *Tud. zsebkonyvtár.*

RUEDERER, H., *Die Wahrnehmung des gesprochenen Wortes.* München, 1916. (Teză).

RUSU, Ł., BOLOGA, L., MĂRGINEANU, N., ROŞCA, AL., TODORAN D., *Psihologia configuraţiei.* Cluj, 1929.

RUTZ, O., *Musik, Wort und Körper als Gemütsausdrücke.* Leipzig, 1911.

RUTZ, O., *Neue Entdeckungen von der menschlichen Stimme.* München, 1908.

RUTZ, O., *Sprache, Gesang und Körperhaltung.* Ed. 2. München, 1922.

RZESNITZEK, E., *Zur Frage der psychischen Entwicklung der Kindersprache.* Breslau, 1899.

RYDBERG, G., *Le développement de* facere *dans les langues romanes.* Paris, 1893. Teză din Uppsala dedicată lui Kr. Nyrop.

RYDBERG, G., *Über die Entwicklung von «illui, illei» auf französischem Boden und das Eindringen der Form «lui» als schwachtoniger Dativ.* Ein Beitrag zur Geschichte der Reichssprache, *Bausteine zur romanischen Philologie, Festgabe für Adolf Mussafia.* Halle, 1905, p. 369-385.

SAALBACH, JOH., *Studien zum Satzbau des Neufranzösischen.* Weida. 1913.

SABBADINI, R., *Il metodo degli Umanisti*. Firenze, 1922.

SACHS, E., *Die fünf platonischen Körper*. Phil. Untersuchungen; ed. Kiessling. Heft 24. Berlin, 1917.

ŞĂINEANU, L., *Graiul fără cuvinte*. Conferinţă ţinută la Ateneul din Bucureşti în 28 Februarie 1893, în *Revista nouă*, V, 1893, Nr. 11—12, p. 447—453.

SAINÉAN, L., *La création métaphorique. Le chat*. Beihefte zur *Zeitschrift für romanische Philologie*. I. Heft, 1905. *Le chien et le porc*, ibid., X, Heft, 1907.

SAINÉAN, L., *Le Langage parisien au XIX-e siècle*. Paris, 1920.

ŞĂINEANU, L., *Linguistica contemporană sau şcoala neogramaticală*. Bucureşti, 1890.

ŞĂINEANU, L., *Raporturile între gramatică c'o privire sintetică asupra părţilor cuvântului şi logică*. Bucureşti, 1891.

SAINT-PAUL, G., *Le langage intérieur et les paraphrases*. Paris, 1904.

SALONIUS, A. H., *Vitae Patrum*. Kritische Untersuchungen über Text, Syntax und Wortschatz der spätlatein. vitae Patrum. Lund, 1920.

SALVIONI, C., *Annotazioni sistematiche*, în Archivio glottologico italiano, XII, 1884; XIV, 1886.

SANCHEZ, FRANCESCO, (SANCTIUS, SANZIO), (PETRUS RAMUS), *Minerva* seu de causis linguae latinae commentarius. Salamanca, 1587.

SANDFELD, KR., *Balkanfilologien. En oversigt over dens resultater og problemer*. (Festskrift udgivet of Kobenbavns Universitet i anledning of Universitets Aarfest. November 1926). Kobenhavn, 1926. Cf. rec. lui Şt. Bezdechi, în *Dacoromania*, IV, p. 1278—1302, a lui A. Wallensköld în *Neuphilologische Mitteilungen*, XXIX, 1928, p. 190—191; a lui A. M [eillet] în *Bulletin de la Société Linguistique de Paris*, XXVIII, 1928, p. 65—66.

SANDFELD, KR., *Syntaxe du français contemporain*, I, *Les Pronoms*, Paris, 1928.

SANDFELD, KR., *Syntaxe du français contemporain*. II. *Les* propositions subordonnées., Paris, 1936.

SANDFELD, KR., *Linguistique balcanique, problèmes et résultats*. Paris, 1930.

SANDFELD, KR., *Sprogvidenskaben*. Anden Udgave. Kobenhavn, 1923.

SANDFELD-JENSEN, KR., *Bisaetningerne i moderne fransk*. Kobenhavn og Kristiania, 1909.

SANDFELD-JENSEN, KR., *Die Konstruktion* de *im Rumänischen*. Ein Kapitel aus der vergleichenden Syntax der Balkansprachen, *ZRPh*, XXVIII, 1904, p. 11 — 35.

SANDFELD-JENSEN, KR., *Die nichtlateinischen Bestandteile im Rumänischen*, în *Grundriss-ul* lui Gröber, ed. II, vol. I. Strassburg, 1904—1906, p. 524 — 534.

SANDFELD-JENSEN, KR., *Die Sprachwissenschaft*. Leipzig u. Berlin, 1915.

SANDFELD-JENSEN, KR., *Notes sur les calques linguistiques*, în *Festschrift Wilhelm Thomsen zur Vollendung des siebzigsten Lebensjahres am 25. Januar 1912*. Leipzig, 1912, p. 166—173.

SANDFELD-JENSEN, KR., rec. asupra lui Bernhard Dimand, *Zur rumänischen Moduslehre*. Wien, 1904—1905, *ZRPh*, XXIX, 1905, p. 732—744.

SANDFELD-JENSEN, KR., *Rumoenske Studier*. I. Infinitiv og udtrykkene derfor i rumoensk og balkansprogene, Kobenhavn, 1900 (extras cu titlul: *Der Schwund des Infinitivs im Rum. und den Balkansprachen* în *Jahresbericht-ul lui Weigand* IX, 1902, p. 75—137; cf. A. Philippide, *Viaţa romînească* V, 1910, vol. XVI, Nr. 1, p. 41—44.

SANDFELD-JENSEN, KR., *Sprogvidenskaben*. Kobenhavn, 1913.

SANTESSON, C. G., *La particule « cum » comme préposition dans les langues romanes*. Paris, 1921. Teză.

SAPIR, E., *Language. An introduction to the study of speech*. New-York, 1921.

SAPIR, E., *La réalité psychologique des phonèmes*, în *Psychologie du langage*. Bibliothèque de philosophie contemporaine = numerele 1—4, 1933, din *Journal de Psychologie*, p. 217—265.

SAPIR, E., *The funktion of an international auxiliary language*, în *Psyche* 44, Aprilie 1931, reimprimat în SHENTON, SAPIR and JESPERSEN, *International Communication*. London, 1931.

SARAN, FR., *Der Rhythmus des französischen Verses*. Halle, 1900.

SARAN, FR., *Deutsche Verslehre*. München 1907.

SAUSSURE, F. DE, *Cours de linguistique générale publié par Charles Bally et Albert Sechehaye avec la collaboration de Albert Riedlinger*. Ed. I, Lausanne-Paris, 1916; ed. II, Paris, 1922; ed. III, Paris, 1931.

SAUSSURE, F. DE, *Recueil des publications scientifiques*. Heidelberg, 1922. *Indogermanische Bibliothek* III, 2.

SAUVAGEOT, A., *L'emploi de l'article en gotique*. Paris, 1929.

SAVJ-LOPEZ, P., *Le origini neolatine*, a cura del Prof. P. E. Guarnerio. Milano, 1920.

SAYCE, A. H., *Introduction to the science of language*. Ed. I, London, 1880; ed II, London, 1883; ed. III, 1890.

SAYCE A. H., *La position de l'article défini. Mémoires de la Société de Linguistique de Paris*, IV, 1881, p. 1—7.

SCALIGERI, *Iulii Caesaris De causis linguae latinae libri tredecim*. Lyon, 1540.

ŠČERBA, *Notes sur la transcription phonétique à l'occasion des propositions de la conférence de Copenhague de 1925. Bull. de la Soc. Ling. de Paris*, t. XXIX, 1928, p. 1—23.

SCHÄCHTER, J., *Prolegomena zu einer kritischen Grammatik*. Wien, 1935. Schriften zur wissenschaftlichen Weltauffassung. Band, 10. Rec. K. ROGGER, în *ZRPh*, LVIII—1938, Heft 1, p. 112—117.

SCHAEZLER, K., *Die Schallanalyse*. Hochland. Bd. 23, p. 567—573.

SCHEINERT, M., *Wilhelm von Humboldts Sprachphilosophie*. Leipzig, 1908.

SCHERER, EDM., *Zur Geschichte der deutschen Sprache*. Berlin 1868; ed. II, 1878.

SCHIAFFNI, A., *Grammatica*, în *Enciclopedia Italiana*, XVII, col. 648—650.

SCHIEPEK, J., *Der Satzbau der Egerländer Mundart*. Band I şi II. Prag, 1899 şi 1908, *Beiträge zur Kenntnis deutsch-böhmischer Mundarten* I.

SCHINGNITZ, W., *Terminologie und Definition. Jahrbuch für Philologie*, München, II, 1927.

SCHIRMER, ALFRED, *Die deutsche Umgangssprache. Stand und Ziele ihrer Forschung. Germ.-Rom. Monatsschrift*, I IX, 1921, p. 42—53.

SCHLEICHER, A., *Kompendium der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen*. Ed. IV, 1876 (ed. II, cea mai importantă, 1866).

SCHLESINGER, M., *Zur Geschichte des Symbols*. Berlin, 1912.

SCHMIDT, H., *Philosophisches Wörterbuch* [3]. Leipzig, 1918.

SCHMIDT, I. E. A., *Beiträge zur Geschichte der Grammatik des Griechischen und des Lateinischen*. Halle, 1859.

SCHMIDT, J., *Geschichte des geistigen Lebens in Deutschland von Leibniz bis zu Lessings Tod*. Leipzig, 1862—1864.

SCHMIDT, P. W., *Die Sprachfamilien und Sprachenkreise der Erde*. Heidelberg, 1926.

SCHMIDT, P. W., KOPPERS, W., *Völker und Kulturen*. I. Teil: Gesellschaft und Wirtschaft der Völker. Regensburg, 1924.

SCHMITT, A., *Untersuchungen zur allgemeinen Akzentlehre*. Heidelberg, 1924.

SCHMITT, R., *De Stoicorum grammatica*. Halle, 1839.

SCHNEIDER, N., *De verbi in lingua Latina collocatione*. Münster, 1912.

SCHNEIDER, R., UHLIG, G., *Grammatici Graeci* recogniti et apparatu critico instructi. 7 vol. Leipzig, 1867—1910.

SCHOEMANN, G. F., *Die Lehre von den Redetheilen, nach den Alten dargestellt*. Berlin, 1862.

SCHOLZ, H., *Geschichte der Logik*. Berlin, 1931.

SCHÖNINGH, TH., *Die Stellung des attributiven Adjektivs im Französischen*. Paderborn, 1898.

SCHORN, M., *Das psychologische Experiment und die Wissenschaft. Neue Jahrbücher für Wissenschaft und Jugendbildung*, V, 1929.

SCHRADER, O., *Sprachvergleichung und Urgeschichte*. Ed. III, Jena, 1906—1907.

SCHRIJNEN, JOS., *Charakteristik des altchristlichen Latein*. Nijmegen, 1932.

SCHRIJNEN, JOS., *Essai de bibliographie de géographie linguistique générale*. Nimègue, 1933.

SCHRIJNEN, JOS., *Handlejding bij de Studie der verglijkende indogermaansche Taalwetenschap*, vooral met betrekking tot de klassieke en germaansche talen. Leiden, 1917. În trad. germ. de W. FISCHER, *Einführung in das Studium der indogermanischen Sprachwissenschaft* mit besonderer Berücksichtigung der klassischen und germanischen Sprachen. Heidelberg, 1921.

SCHRÖDER, H., *Streckformen*. Heidelberg, 1906.

SCHUCHARDT, H., *Das Baskische und die Sprachwissenschaft*, în *Sitzungsber. d. Wien. Ak.* 202/4, pp. 1—34.

SCHUCHARDT, H., Adaus la articolul precedent în *Anzeiger d. Wien. Ak.* Nr. XIII (10 Iunie), p. 1—9.

SCHUCHARDT, H., *Der Individualismus in der Sprachforschung*. Wien u. Leipzig, 1925. *Wiener Sitzungsberichte, phil.-hist. Klasse*. Bd. 204, 2. Abhandl., 1925. Cf. S. Puşcariu, *Dacoromania* IV, 1306—1307.

SCHUCHARDT, H., *Der Vokalismus des Vulgärlateins*, 3 vol. Leipzig, 1866—1868.

SCHUCHARDT, H., *Gegen R. Meringer*. Graz, 1911.

SCHUCHARDT, H., *Individualismus, Euphorion*, Zeitschrift für Literaturgeschichte, XVI. Ergänzungsheft: Festschrift für Bernhard Seuffert, Leipzig-Wien, 1923, p. 1—8. Cf. V. Bogrea, *Dacoromania*, III, p. 879—880.

SCHUCHARDT, H., *Possessivisch und Passivisch*. Extras din *Sitzungsberichte der Preuss. Akad. d. Wissenschaften*, XXXIX, 1921, p. 651—662. Cf. V. Bogrea, *Dacoromania* III, p. 796—798.

SCHUCHARDT, H., *Slawo-deutsches und Slawo-italienisches*. Graz, 1885.

SCHUCHARDT, H., *Sprachliche Beziehungen*, în *Abhandlungen der preussischen Akademie der Wissenschaften* 1922, XXIV. *Sitzungsber. d. Berl. Ak. d. Wiss.* p. 199—208.

SCHUCHARDT, H., *Sprachverwandtschaft. Sitzungsberichte der königlich preussischen Akademie der Wissenschaften*, 1917.

SCHUCHARDT, H., *Sprachursprung*, I, II. Ibid., 1919.

SCHUCHARDT, H., *Sprachursprung. III (Prädikat, Subjekt, Objekt)*. Ibid., 1920.

SCHUCHARDT, H., *Exkurs zu Sprachursprung, III*. Ibid., 1921.

SCHUCHARDT, H., *Über den aktivischen und passivischen Charakter des Transitivs. Indogerm. Forsch.* XVIII, 1905/6, p. 528—531.

SCHUCHARDT, H., *Über die Lautgesetze. Gegen die Junggrammatiker*. Berlin, 1885.

HUGO SCHUCHARDT-BREVIER. Ein Vademecum der allgemeinen Sprachwissenschaft. Zusammengestellt und eingeleitet von Leo Spitzer. Halle, 1922. Zweite erweiterte Auflage. Halle (Saale), 1928.

SCHULTE, K., *Das Verhältnis von Nothers Nuptiae Philologiae et Mercurii zum Kommentar des Remigius Antissidorensis*. Münster, 1911. Forschungen. Band 3, 2.

SCHULTZ-GORA, O., *Altprovenzalisches Elementarbuch*. Heidelberg, 1924.

SCHULZE, W., *Beiträge zur Wort- und Sittengeschichte* I—III, în *Sitz-Ber. d. kgl. Preuss. Akad. d. Wiss. ph.-hist. Kl.* 1918, p. 320 ș. u.

SCHULZE, W., *Indogermanische Interjectionen*. Aufsätze für Kultur- und Sprachgeschichte... Ernst Kuhn... gewidmet. Breslau, 1916.

SCHULZE, W., *Kleine Schriften*. Göttingen, 1933 (p. 1. *Vom Altertum zur Gegenwart: Sprachwissenschaft*).

SCHULZE, W., *Zur Geschichte der lateinischen Eigennamen. Abhandl. d. kön. Gesellsch. d. Wiss. zu Göttingen. Philol.-hist. Klasse*. Neue Folge, V, 2. Berlin, 1904.

SCHUM, W., *Die schriftlichen Quellen der romanischen Philologie*. Strassburg, 1904.

SCHUM, W., BRESSLAU, H., GRÖBER, G., TOBLER, A., *Quellen und Methodik der romanischen Philologie*. Strassburg, 1904.

SCHUSTER, M., *Zu den Theorien über die Entstehung und das Wesen des sogen. hist. Infinitivs*. Eine Nachlese, în *Festschrift... P. Kretschmer*, Wien-Leipzig-New-York, 1926, p. 224—243.

SCHÜRR, FR., *Das Wesen der Sprache und der Sinn der Sprachwissenschaft. Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte*, I, 1923, p. 469—490.

SCHÜRR, FR., *Sprachwissenschaft und Zeitgeist* (eine sprachphilosophische Studie). Marburg a. L., 1922; ed. II, 1925.

SCHÜTZ, L., *Thomas-Lexikon*. Paderborn, 1895.

SCHWARZ, H., *Die verschiedenen Funktionen des Wortes. Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik*, Leipzig, 132, 1908.

SCHWENTNER, E., *Die primären Interjektionen in den indogermanischen Sprachen*. Heidelberg, 1924.

SCIOPPO, G., *Grammatica philosophica*. Milano, 1628.

SCOTUS, DUNS, *Grammatica speculativa; opera omnia*, ed. nova. Paris, 1891.

SCRIBAN, A., *Gramatica limbii românești pentru folosința tuturor*. Iași, 1925.

SCRIPTURE, E. W., *Anwendung der graphischen Methode auf Sprache und Gesang*. Leipzig, 1927.

SCRIPTURE, E. W., *Elements of experimental Phonetics*. New-York și London, 1902.

SCRIPTURE, E. W., *Die Betonung im englischen Satz. Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen* a. 75, 1921, v. 142, p. 203—208.

SCRIPTURE, E. W., *Experimentelle Untersuchungen über die Betonung im deutschen Satz. Die Neueren Sprachen*, XXXII, 1925, p. 280—284.

SCRIPTURE, E. W., *Linguistik und Phonetik*, ibid., XXXIV, 1926, p. 422—424.

SCRIPTURE, E. W., *Researches in experimental phonetics. The study of speech curves*. Washington, 1906.

SCRIPTURE, E. W., *Studies of melody in English speech. Wundt's Philos. Stud.*, 1902. Band 19, p. 599 ș. u.

SCUPIN, E. și G., *Bubis erste Kindheit*, ed. II.

SÉCHEHAYE, CH. A., *Abrégé de grammaire française*. Zürich, 1926.

SÉCHEHAYE, CH. A., *Essai sur la structure logique de la phrase*. Paris, 1926. Collection ling. publ. par la Société de Ling. de Paris, 20.

SÉCHEHAYE, CH. A., *La méthode constructive en syntaxe. Revue des Langues romanes*, LIX, 1916, p. 44—76.

SÉCHEHAYE, CH. A., *La pensée et la langue ou comment concevoir le rapport organique de l'individuel et du social dans le langage ?*, în *Psychologie du langage*. Bibliothèque de philosophie contemporaine = numerele 1—4, 1933, din *Journal de Psychologie* p. 57—81.

SÉCHEHAYE, CH. A., *La stilystique et la linguistique théorique. Mélanges de linguistique offerts à*

M. Ferdinand de Saussure. Paris, 1908, p. 153 şi u.

SÉCHEHAYE, CH. A., *L'école genevoise de linguistique générale. Indog. Forsch,* XLIV, 1927, p. 217—241.

SÉCHEHAYE, CH. A., *Les deux types de la phrase,* în *Mélanges offerts à M. Bernard Bouvier,* Genève, 1920.

SÉCHEHAYE, CH. A., *Les mirages linguistiques,* în *Journal de psychologie normale et pathologique* XXVII, p. 337—366.

SÉCHEHAYE, CH. A., *Les problèmes de la langue à la lumière d'une théorie nouvelle. Revue philosophique,* LXXXIV, 1917, p. 1—30.

SÉCHEHAYE, CH. A., *Les règles de la grammaire et la vie du langage. Germ.-Rom. Monatsschrift,* VI, 1914, p. 288—303, 341—351.

SÉCHEHAYE, CH. A., *L'imparfait du subjonctif et ses concurrents dans les hypothétiques normales en français. Romanische Forschungen.* XIX, 1905, p. 321—406.

SÉCHEHAYE, CH. A., *Locutions et composés. Journal de Psychologie,* XVIII, 1921, p. 654—675.

SÉCHEHAYE, CH. A., *Programme et méthodes de la linguistique théorique ; Psychologie du langage.* Paris-Leipzig-Genève, 1908.

SEELMANN, E., *Die Aussprache des Latein nach physiologisch-historischen Grundsätzen.* Heilbronn, 1885.

SEIDEL, E., *Geschichte und Kritik der wichtigsten Satzdefinitionen.* Jenaer Germanistische Forschungen. Herausgegeben von A. Leitzmann. Jena, 1935.

SELZ, O., *Über die Gesetze des geordneten Denkverlaufes.* Bonn, 1922.

SELZ, O., *Zur Psychologie des produktiven Denkens und des Irrtums.* Bonn, 1922.

SENSINE, H., *La ponctuation en français.* Paris, 1930.

SENSINE, H., *L'emploi des temps en français.* Paris, 1930.

SERRUS, CH., *Le parallélisme logico-grammatical.* Paris, 1933.

SERVIEN, P., *Les rythmes comme introduction physique à l'esthétique.* Paris, 1930.

SERVIEN, P., *Lyrisme et structures sonores.* Paris, 1930.

SIEBECK, H., *Sprechmelodie und Tonmelodie in ihrem ästhetischen Verhältnis. Riemann-Festschrift.* Leipzig, 1909, p. 102 ş. u.

SIEBECK, H., *Zur Psychologie der Scholastik. Archiv für Philosophie,* Berlin, I. Abt. *Archiv für Gesch. d. Philos.* ed. Stein II, 1889, III. 1890.

SIEBS, TH., *Die sogenannten subjektlosen Sätze. Zeitschrift für vergl. Sprachforschung,* XLIII, 1915, p. 253 ş. u.

SIEDE, J., *Syntakt. Eigentümlichkeiten der Umgangssprache weniger gebildeter Pariser.* Teză Berlin, 1885.

SIEVERS, E., *Grundzüge der Phonetik.* Ed. 5, Leipzig, 1901.

SIEVERS, E., *Neue Beiträge zur Lehre von der Kasusintonation.* XL. Band der *Abhandlungen der Philologisch-Historischen Klasse der Sächsischen Akademie der Wissenschaften* Nr. III. Leipzig, 1929.

SIEVERS, E., *Rhythmisch-melodische Studien. Vorträge und Aufsätze.* Heidelberg, 1912.

SIEVERS, E., *Ziele und Wege der Schallanalyse,* în *Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft. Festschrift für Wilhelm Streitberg.* Heidelberg, 1924, p. 65—111.

SIEVERS, E., *Zur Kasusintonation. Indogerm. Forsch.,* XLV, 1927, p. 119—151.

SIEVERS, E., *Zur Rhythmik und Melodik des neuhochdeutschen Sprechverses.* Leipzig, 1912.

SIGWART, CHR., *Logik.* Bd. I, II. 4. Aufl. v. H. MAIER, Freiburg i. B. 1911.

SILVA DIAS, A. E. DA, *Sintaxe historica portuguesa.* Lisboa, 1918.

SIMONYI, ZS., *A magyar kötöszók, egyuttal az összetett mondat elmélete.* Budapest, 1881: I. *A mellérendelö kötöszók,* 1881; II. *Az alárendelö kötöszók,* 1882.

SIMONYI, ZS., *A magyar határozók,* I. köt., Budapest, 1889.

SIMONYI, ZS. *A jelzök mondattana.* Budapest, 1914.

SIMONYI, ZS., *Die ungarische Sprache*. Strassburg, 1907.

SITTIG, E., *Das Alter der Anordnung unserer Kasus und der Ursprung ihrer Bezeichnung* als *Fälle*, *Tübinger Beiträge zur Altertumswissenschaft*, XIII, Stuttgart, 1931.

SJÖGREN, H., *Zum Gebrauch des Futurs im Altlatein*. Uppsala, 1906.

ŠKERLJ, ST., *Syntaxe du participe présent et du gérondif en vieil italien*. Paris, 1926.

SKOK, P., *Du rôle de l'homonymie dans les changements phonétiques et morphologiques*. II. Extr. din *Časopis pro moderní filologii a literatury* XV, v. Praze, 1928, p. 39—50.

SKOK, P., *Zum Balkanlatein*. IV. *ZRPh.*, LIV, 1934.

SKÖLD, H., *Papers on Pānini and Indian grammar in general. Lunds universitets arskrift*, seria nouă, I, t. XXI, Nr. 8, 1926.

SKÖLD, H., *Ein keltisches Lehnwort im Rumänischen. Indog. Forschungen*, XLII, 1924, p. 188.

SKUTSCH, F., *Der lateinische Akzent. Glotta* 1912.

SKUTSCH, F., *Zur lat. Syntax. Arch f. lat. Lex.*, XV, 1902, p. 34 ş. u.

SLOTTY, FR., *Das Wesen der Wortart*, în *Donum Natalicium Schrijnen*, Nijmegen-Utrecht, 1929, p. 130—141.

SLOTTY, FR., *Der sogen. Pluralis modestiae, Indog. Forsch*, XLIV, 1927, p. 155—190; *Der soziative und der affektische Plural der ersten Person im Lateinischen*, ibid., p. 264—305. Cf. şi L. Spitzer, *Aufsätze*, etc., p. 144—172, asupra aceleiaşi chestiuni.

SLOTTY, F., *Die Stellung des Griechischen und anderer indogermanischer Sprachen zu dem soziativen und affectischen Gebrauch des Plurals der ersten Person. Indogerm. Forsch.*, XLV, 1927, p. 348—363.

SLOTTY, F., *Satz und Sinn*. Charisteria Guilelmo Mathesio. Pragae, 1932, p. 92 ş. u.

SLOTTY, F., *Vulgärlateinisches Übungsbuch*, Bonn, 1918.

SLOTTY, F., *Wortart und Wortsinn*, în *Travaux du cercle linguistique, Mélanges linguistiques*, 1, Prague, 1929, p. 93—106.

SNEYDERS DE VOGEL, K., *Syntaxe historique du français*. Groningue et la Haye, 1919. Deuxième édition revue et augmentée. Groningue et la Haye, 1927 (Neuphilologische Bibliothek).

SOAVE, F., *Grammatica regionata della lingua italiana*. Parma, 1770.

SOLTMANN, H., *Syntax der Modi im modernen Französisch*. Halle, 1914.

SOMMER, F., *Handbuch der lateinischen Laut- und Formenlehre*. Heidelberg[3], 1913; *Kritische Erläuterungen zur lateinischen Laut- und Formenlehre*. Heidelberg, 1914.

SOMMER, F., *Stimmung und Laut. Germ.-Rom. Monatsschrift*, VIII, 1920, p. 129—141, 193—204.

SOMMER, F., *Zum attributiven Adjectivum*, în *Sitz.-Ber. Bayer. Ak. d. Wiss. ph. hist. Kl.* 1928, 7. Abh. München, 1928.

SOMMER, F., *Vergleichende Syntax der Schulsprachen*. (Deutsch, Englisch, Französich, Griechisch, Lateinisch) mit besonderer Berücksichtigung des Deutschen. Leipzig u. Berlin, 1921; ed. II, 1925.

SOMMERFELT, ALF, *Quelques remarques sur le problème de la parenté des langues*, în *Donum natalicium Schrijnen*, Nijmegen-Utrecht, 1929, p. 23—26.

SOMMERFELT, ALF, *Sur le rôle des éléments moteurs dans les changements phonologiques*. Remarques sur la palatalisation des consonnes, în *Psychologie du langage*, Bibliothèque de philosophie contemporaine = numerele 1—4, 1933, din *Journal de Psychologie* p. 321—325.

SONNENSCHEIN, E. A., *A new English grammar*. Oxford, 1916.

SONNENSCHEIN, E. A., *The soul of grammar*. Cambridge, 1927. Cf. G. IPSEN, *Indogermanische Forschungen*. XLVI, 1928, p. 258.

SOUKUP, R., *Les causes et l'évolution de l'abréviation des pronoms*

personnels régimes en ancien français. Études basées sur les textes du XI-e et du XII-e siècle. Genève, 1932. Biblioteca dell' *Archivum Romanicum.* Seria II, vol. 17.

SOUZA DE, *Grammaire portugaise raisonnée et simplifiée.* Paris.

SPAULDING, R. K., *History and syntax of the progressive constructions in Spanish,* în *University of California Publications in Modern Philology* vol. 13, p. 229—284.

SPERANȚIA, E., *Acțiunea limbii vorbite asupra vieții psihice. Revista de filosofie,* București, vol. XIII (seria nouă), Nr. 2, Aprilie-Iunie, 1928, p. 119—134, Nr. 3, Iulie-Septemvrie 1928, p. 250—258.

SPERBER, H., *Einführung in die Bedeutungslehre.* Bonn und Leipzig, 1923.

SPERBER, H., *Über den Affekt als Ursache der Sprachveränderung.* Versuch einer dynamologischen Betrachtung des Sprachlebens. Halle a. S., 1914.

SPERBER, H., *Über den Einfluss sexueller Momente auf Entstehung und Entwicklung der Sprache,* în *Imago,* I, 405 s. u.

SPERBER, H., SPITZER, LEO, *Motiv und Wort.* Studien zur Literatur- und Sprachpsychologie. Leipzig, 1918.

SPEYER, J. S., *Vedische u. Sanskrit-Syntax.* Strassburg, 1896.

SPITZER, L., *Attributives Gerundium im Portugiesischen, Spanischen, Rumänischen und Französischen,* în *Z. für franz. Spr. u. Lit.* L., p. 464-469.

SPITZER, L., *Aufsätze zur romanischen Syntax und Stilistik.* Halle, 1918.

SPITZER, L., *Aus der Werkstatt des Etymologen,* în *Jahrbuch für Philologie,* herausg. V. Klemperer și E. Lerch, I. Band, München, 1925, p. 129—159.

SPITZER, L., *Bestimmter Artikel im Anruf und Ausruf und Verwandtes. Revista filologică.* Cernăuți, I, 1927, p. 41—50.

SPITZER, L., *Das synthetische und das symbolische Neutralpronomen im Französischen,* în *Idealistische Neuphilologie. Festschrift für Karl Vossler.* Heidelberg, 1922, p. 120—158.

SPITZER, L., *Die 1. Pers. Imperfekti und* am *'habeo' Dacoromania,* p. 498—502.

SPITZER, L., *Die Wortbildung als stilistisches Mittel, exemplifiziert an Rabelais.* Nebst einem Anhang über die Wortbildung bei Balzac in seinen *Contes drolatiques.* Halle, 1910. Beihefte zur *Zeitschrift für romanische Philologie* 29.

SPITZER, L., *Eine Strömung innerhalb der romanischen Sprachwissenschaft.* Extras din *Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen* a. 75, 1921, vol. 141, p. 111—131.

SPITZER, L., în *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris* t. 35, p. 82 ș. u.

SPITZER, L., « *Inszenierende* » *Adverbialbestimmungen im Französischen. Die Neueren Sprachen, XXIII, 1920,* p. 1—30.

SPITZER, L., *Italienische Umgangssprache.* Bonn u. Leipzig, 1922.

SPITZER, L., *Meisterwerke der romanischen Sprachwissenschaft.* Erster Band, München, 1929. Zweiter Band, München, 1930.

SPITZER, L., *Puxi.* Eine kleine Studie zur Sprache einer Mutter. München, Max Hueber Verlag, 1927.

SPITZER, L., *Romanische Stil- und Literaturstudien.* Marburg, 1931.

SPITZER, L., *Rum.* câte *'je' (distributiv). Revista filologică,* Cernăuți, II, 1928, p. 99—101. Cf. și N. Drăganu, *ibid.,* p. 315—317.

SPITZER, L., *Rum* p(r)e, *span.* a *vor persönlichem Akkusativobjekt, ZRPh,* XLVIII, 1928, p. 423—432.

SPITZER, L., *Schopenhauer und die Sprachwissenschaft. Germ.-Rom. Monatsschrift,* VIII, 1920, p. 258—272.

SPITZER, L., *Sprachmischung als Stilmittel und als Ausdruck der Klangphantasie. Germ.-Rom. Monatsschrift,* XI, 1923, p. 193—216.

SPITZER, L., *Sprachwissenschaft und Wortkunst. Faust*, 1925/26, fasc. 6, p. 22—33.

SPITZER, L., *Spreizstellung bei präpositionalen Ausdrückenim Französischen. Indogerm. Forsch.* XLV, 1927, p. 196—206.

SPITZER, L., *Stilstudien.* I. *Sprachstile.* II. *Stilsprachen.* München, 1928.

SPITZER, L., *Syntaktische Beiträge* 1. *Romanische Parallelen zum rumänischen « Prädikatspleonasmus ».* 2. *kaft-ață, kaft-akló,* în *Mitteilungen des Rumänischen Instituts an der Universität Wien*, I, p. 56—78 şi 386—400.

SPITZER, L., *Über syntaktische Methoden auf romanischem Gebiet. Die Neueren Sprachen*, XXVI, 1918, p. 323 ş. u.

SPITZER, L., *Über zeitliche Perspektive in der neueren französischen Lyrik. Die neueren Sprachen*, XXXI, 1923, p. 241—266.

SPITZER, L., *Wortkunst und Sprachwissenschaft. Germ.-Rom. Monatsschrift* XIII, 1925, p. 169—186.

SPITZER, L., *Zum französischen historischen Infinitiv*, în *ZRPh.*, L, 1930, p. 533—547.

SPITZER, L., *Zur stilistischen Bedeutung des Imperfekts der Rede. Germ.-Rom. Monatsschrift*, IX, 1921, p. 58—60.

SPRANGER, E., *Die Frage nach der Einheit der Psychologie. Sitzungsberichte der Preuss. Akad. d. Wissenschaften, Phil.-hist. Kl.*, Berlin, 1926.

STAHL, J. M., *Kritisch-historische Syntax des griechischen Verbums.* Heidelberg, 1907.

STÄHLIN, W., *Zur Psychologie und Statistik der Metaphern. Arch. Psychol.*, 31, 1914.

STAMM, F., *Die denominativen Verben primären Charakters in den indogermanischen Sprachen.* Münster, 1919.

Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft. Festschrift für W. Streitberg. Heidelberg, 1924.

STAPFER, P., *Récréations grammaticales et littéraires* [2]. Paris, 1910.

ŞTEFANOVICI-SVENSK, I. OL., *Ortografii istorice, pseudo- şi quasi-fonetice. Soc. de mâine*, Cluj, VI, 1929, p. 259—261.

STEIN, A., *Husserls Phänomenologie und die Philosophie des heiligen Thomas von Aquino, Husserlfestschrift.* Ergänzungsband zum *Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung.* Halle, 1929.

STEIN, J., *Handbuch der Geisteskrankheiten*, 1920.

STEINTHAL, H., *Abriss der Sprachwissenschaft*: Bd. I: *Einleitung in die Psychologie und Sprachwissenschaft*, Berlin, 1871, ed. II, 1881; Bd. II: Mistelli: *Charakteristik der hauptsächlichsten Typen des Sprachbaues.* Berlin, 1893.

STEINTHAL, H., *Charakteristik der hauptsächlichsten Typen des Sprachbaues*, von F. MISTELLI. Neubearbeitung des Werkes von H. STEINTHAL. Berlin, 1860.

STEINTHAL, H., *Einleitung in die Psychologie und Sprachwissenschaft.* Berlin, 1861.

STEINTHAL, H., *Geschichte der Sprachwissenschaft bei den Griechen und Römern.* Ed. I. Berlin, 1863; ed. II, 1890.

STEINTHAL, H., *Grammatik, Logik und Psychologie.* Berlin, 1855.

STEINTHAL, H., *Zur Sprachphilosophie, Zeitschrift für Philos.*, herausg. v. Fichte, XXXI, 1857, p. 64—95; XXXII, 1858; p. 194—224.

STEINTHAL, H., *Zur Stilistik*, în *Zeitschrift für Völkerpsychologie und Sprachwissenschaft*, IV, 1866, p. 474 ş. u.

STENZEL, J., *Philosophie der Sprache.* München und Berlin, 1934.

STENZEL, J., *Über den Einfluss der griechischen Sprache auf die philosophische Begriffsbildung. Neue Jahrbücher für das klass. Altertum*, 24, 1921, p. 152—164.

STENZEL, J., *Sinn, Bedeutung, Begriff, Definition.* Ein Beitrag zur Frage der Sprachmelodie. *Jahrb. für Philologie* I, 1925, p. 160—201.

STENZEL, J., *Zahl und Gestalt bei Plato und Aristoteles*. Leipzig, 1924.

STERN, CLARA u. W., *Monographien über die seelische Entwicklung des Kindes*: I. *Die Kindersprache*. Eine psychologische und sprachtheoretische Untersuchung. Ed. III. Leipzig, 1922 (cap. XII. Sprachanfänge şi XIII. Die Entwicklung des Satzes, p. 157—207) [1]; II. *Erinnerung, Aussage und Lüge in der ersten Kindheit*. Ed. III. Leipzig, 1922.

STERN, W., *Psychologie der frühen Kindheit bis zum sechsten Lebensjahre*. Ed. III, Leipzig, 1923, Ed. IV. Leipzig, 1927.

STERZINGER, O., *Die Gründe des Gefallens und Missfallens am poetischen Bilde*, *Arch. Psychol.*, 29, 1913.

STIMMING, A., *Verwendung des Gerundiums und des Partizipiums praesentis im Altfranzösischen*, în *ZRPh*, X.

STÖCKLEIN, J., *Bedeutungswandel der Wörter*. München, 1888.

STOELKE, H., *Die Inkongruenz zwischen Subjekt und Prädikat im Englischen und in den verwandten Sprachen*. Heidelberg, 1915.

STÖHR, A., *Algebra der Grammatik*. Ein Beitrag zur Philosophie der Formenlehre und Syntax. Leipzig u. Wien, 1898.

STÖHR, A., *Leitfaden der Logik in psychologischer Darstellung*. Leipzig, 1905; ed. II, 1910.

STÖRRING, G., *Psychologie des menschlichen Gefühlslebens*. Bonn, 1916.

STOLZ, FR., *Geschichte der lateinischen Sprache*. Neu bearbeitet von Prof. Dr. Alb. Debrunner, *Sammlung Göschen*, Nr. 492. Berlin u. Leipzig, 1922.

STOLZ, FR., SCHMALZ, I. H., MANU LEUMANN, HOFMANN J. B., *Lateinische Grammatik*. Ed. V, *völlig neu bearbeitet*. München, 1926—1928 (Iv. Müller, *Handbuch der Altertumswissenschaft*, II, 2).

[1] Ed. I, 1907; ed. II, 1920; ed. IV, 1928.

STOPA, K., *Die Schnalze*. Krakau, 1935.

STORM, J., *Englische Philologie*. I: Die lebende Sprache Abt.. 2: Rede und Schrift. Leipzig, 1896.

STORM, J., *Større fransk Syntax*. I, 1911; II, 1914; III, 1919. Kristiania og Kjobenhavn.

STOUT, G. F., *Thought and language*. *Mind*, XVI, 1891, p. 181—205.

STRAJAN, M., *Definiţiunea şi însuşirile stilului*. *Revista olteană*, 1892, Nr. 2, p. 1—2.

STRECKER, K., *Einführung in das Mittellatein*. 2-te erweiterte Auflage. Berlin, 1929.

STRECKER, K., *Introduction à l'étude du latin médiéval*, traduite de l'allemand par Paul Van de Woestijne, avec une préface de F. L. Ganshof. Gand, 1933.

STREITBERG, W., *Geschichte der indogermanischen Sprachwissenschaft seit ihrer Begründung durch Franz Bopp*. II. *Die Erforschung der indogermanischen Sprachen*. I. *Griechisch, Italisch, Vulgärlatein, Keltisch*. Strassburg, 1916. III. *Slavisch-Litauisch, Albanisch*. Ibid., 1917.

STREITBERG, W., *Gotisches Elementarbuch*. Heidelberg, 1906.

STREITBERG, W. *Urgermanische Grammatik*. Heidelberg, 1894.

STROHMEYER, F., *Der Stil der französischen Sprache*. Berlin, 1910, ed. II, Berlin, 1924. Cf. rec. Th. Kalepky, *ZRPh*, XLIX, 1929, p. 319—332; E. Herzog, *DLZ*; XXXIII, 1912, col. 1447—1450.

STROHMEYER, F., *Französische Stilistik*. Berlin, 1913.

STROHMEYER, F., *Französische Grammatik*. Auf sprachhistorisch-psychologischer Grundlage. Leipzig u. Berlin, 1929.

STRONG, H. A., LOGEMAN, W. S. and WHEELER, B. J., *Introduction to the study of the history of language*. London, 1891.

STUMPF, C., *Die Anfänge der Musik*. Berlin, 1911.

SUNDÉN, K. F., *Quelques remarques sur la délimitation de la syntaxe*,

Uppsatser i romansk filologi tillägnade professor P. A. Geijer, Upsal, 1901.

SUNDÉN, K. F., *Essay I: The predicational categories in English; Essay II: A category of predicational change in English*, în *Uppsala Universitets Årsskrift*, 1916.

SÜTTERLIN, L., *Das Wesen der sprachlichen Gebilde*. Kritische Bemerkungen zu Wilhelm Wundts Sprachpsychologie. Heidelberg, 1902.

SÜTTERLIN, L., *Die deutsche Sprache der Gegenwart (Ihre Laute, Wörter, Wortformen und Sätze)*. Ed. III. Leipzig, 1910. Ed. IV, 1918.

SÜTTERLIN, L., *Die Lehre von der Lautbildung*. Ed. III. *Wissenschaft und Bildung*, 60.

SÜTTERLIN, L., *Die neuere Sprachwissenschaft und der deutsche Unterricht*. Berlin, 1916.

SÜTTERLIN, L., *Werden und Wesen der Sprache*. Leipzig, 1913.

SÜTTERLIN, L., WAAG, A., *Deutsche Sprachlehre für höhere Lehranstalten*. Leipzig, 1905; ed. IV, 1912.

SVEDELIUS, C., *L'analyse du langage appliquée à la langue française*. Upsala, 1898.

SVERDRUP, J., *Zum gegenwärtigen Stande der Sprachwissenschaft*. Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap, Oslo, 3, 1929.

SWEET, H., *Elementarbuch des gesprochenen Englisch*. Oxford, 1900.

SWEET, H., *A new English grammar*. P. 2. Sintaxa, Oxford, 1903.

SWEET, H., *Primer of Phonetics*. Ed. II. Oxford, 1902.

SWEET, H., *The practical study of languages*. London, 1899.

SWEET, H., *The sounds of English*. Oxford, 1908.

SWEET, H., *Words, logic and grammar. Transactions of the Philological Society*, London, 1875—76, p. 470—503.

SZINNYEI, I., *Ungarische Sprachlehre*. Berlin u. Leipzig, 1912.

SZOBER, ST., *Quelques remarques sur les impersonnels*, în *Donum natalicium Schrijnen*, Nijmegen-Utrecht, 1929, p. 89—96.

SZWEDZINSKI, A., *Die Sprache*. Hauptzüge der Sprachwissenschaft auf neuer Grundlage. Berlin, 1917.

SZYMANSKI, J. S., *Zur Denkpsychologie*. Wien, 1929.

TAMÁS, L., *Rómaiak, románok és oláhok Dácia Trajánában*. Budapest, 1935.

TAPPOLET, E., *Über die Bedeutung der Sprachgeographie. Festschrift Morf*, p. 385 ş. u.

TARDE, G., *La logique sociale*. 4-e éd. Paris, 1912.

TARDE, G., *Les lois sociales*. 7-e éd. Paris, 1913.

TARDE, G., *Les lois de l'imitation*. Etude sociologique. Ed. II. Paris, 1895; ed. VI, 1911. ed. VII. 1921.

TAUSENDFREUND, H., *Zum Konjunktiv im Französischen. Die Neueren Sprachen*, XXXVII, 1929, Heft 5, p. 353—372.

TEGNÉR, E., *Ur språkens värld*. 1—2. Stockholm, 1922—1925.

TEODORESCU, G. DEM., *Istoria filosofiei antice* (Orientul, Grecii, Romanii, Creştinii). Bucureşti, 1893.

TERRACHER, L. A., *Étude de géographie linguistique*. Les aires morphologiques dans les parlers populaires du Nord-Ouest de l'Angoumois (1800—1900). Paris, 1914.

TERRACHER, L. A., *Géographie linguistique, histoire et philologie* (à propos d'un ouvrage récent). Paris, 1924. Polemică apărută mai întâi în *Bulletin de la Soc. de Linguistique*. Critica lucrării lui Millardet.

TERRRACHER, L. A., *L'histoire des langues et la géographie linguistiques*. Oxford, 1929.

TESNIÈRE, L., *Sur le système casuel du slovène*, în *Mélanges linguistiques offerts à M. J. Vendryes par ses amis et ses élèves*. Paris, 1925, p. 347—361.

TESNIÈRE L., *Synthétisme et analytisme. Charisteria Guilelmo Mathesio quinquagenario*. Pragae, 1932, p. 62—64.

THÉRIVE, A., *Le français, langue morte?* Paris, 1923.

Thesaurus linguae latinae, editus auctoritate et consilio academiarum

quinque germanicarum, Berolinensis, Göttingensis, Lipsiensis, Monacensis, Vindobonensis. Lipsiae, 1900 şi urm., şi *Onomasticomul* acestuia.

THIEME, H. P., *Essai sur l'histoire du vers français*. Paris, 1916.

THIÉRY, G., *Le tonal de la parole*. Löwen, 1901.

THOMSEN, VILH., *Sprogvidenskabens Historie*. En Kortfattet Fremstiling. Kobenhavn, 1902.

THUMB, A., *Die griechische Sprache im Zeitalter des Hellenismus*. Strassburg, 1901.

THUMB, A., *Experimentelle Psychologie und Sprachwissenschaft*, *Germanisch - Romanische Monatsschrift* Heidelberg, III, 1911.

THUMB, A., *Grammatik der neugriechischen Volkssprache*. Leipzig u. Berlin, 1915. Sammlung Göschen.

THUMB, A., *Handbuch der griechischen Dialekte*. Heidelberg, 1909. Cf. T. IORDANESCU, *Convorbiri Literare*, 43, 1909, p. 1360—1362.

THUMB, A., *Handbuch der griechischen Dialekte*. Teil I, 2. Auflage von E. KIECKERS, Heidelberg, 1932. Indogermanische Bibliothek, Nr. 8.

THUMB, A., *Handbuch des Sanskrit*, I. Grammatik. Heidelberg, 1905.

THUMB, A., *Handbuch der neugriechischen Volkssprache*. Grammatik. Texte.Glossar. Ed. II, Strassburg, 1910.

THUMB, A., KALITSUNAKIS, J., *Grammatik der neugriechischen Volkssprache*. Berlin u. Leipzig, 1928. Sammlung Göschen.

THURNEYSEN, R., *Handbuch des Altirischen*. I. Teil: Grammatik. Heidelberg, 1909; II. Teil: Texte mit Wörterbuch, Heidelberg, 1909.

THURNWALD, R., *Psychologie des primitiven Menschen*, în G. KAFKA, Handbuch der vgl. Psychologie. I. Bd. 2. Abt. München, 1922, p. 145 şi urm.

THURNWALD, R., articolul *Primitives Denken* în *Reallex. d. Vorgeschichte*, ed. Max Ebert, Bd. X, 1928, p. 309.

THUROT, CH., *Notices et extraits de divers manuscrits latins pour servir à l'histoire des doctrines grammaticales du moyen âge. Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque Nationale et autres bibliothèques, publiés par l'Institut de France*, vol. XXII. Paris 1868—1874.

TIKTIN, H., *Die rumänische Sprache*, în GRÖBER, *Grundriss der romanischen Philologie*[2], I. Band. Strassburg, 1904—1906, p. 564—607.

TITCHENER, E. B., *Lehrbuch der Psychologie*. 1—2. Leipzig, 1910—1912.

TITZ, K., *La substitution des cas dans les pronoms français*. Brno, 1926.

TOBLER, A., *Methodik der philologischen Forschung*, în Gröber, *Grundriss der romanischen Philologie*, vol. I, ed. II, Strassburg, 1904—1906, p. 318—360.

TOBLER, A., *Methodik der literaturgeschichtlichen Forschung*, ibid., p. 361—368.

TOBLER, A., *Über die Wortzusammensetzung nebst einem Anhang über die verstärkenden Zusammensetzungen*. Berlin, 1868.

TOBLER, A., *Übergang zwischen Tempus und Modus*, în *Zeitschrift für Völkerpsychologie und Sprachwissenschaft*. Berlin, 1862, p. 29—53.

TOBLER, A., *Vermischte Beiträge zur französischen Grammatik*. Ed. II, vol. I—V, Leipzig, 1902—1912. Ed. III, Leipzig, 1921 (Ed. I, 1886).

TODOROFF, K., *Beiträge zur Lehre von der Beziehung zwischen Text und Komposition. Zeitschr. f. Psych.* 1913, Band 63, Heft 6, p. 401 ş. u.

TRABALZA, CIRO, *Storia della grammatica italiana*. Milano, 1908.

TRAGER, G. L., *The use of the Latin demonstratives (especially Ille and Ipse) up to 600 A. D., as the source of the romance article*. New-York, Paris, 1932. Publications of the Institute of French Studies.

Travaux du Cercle linguistique de Prague. Prague, I—V.

TREICHEL, A., *Provinzielle Sprache zu und von Tieren und ihre*

Namen. Altpreussische Monatsschrift. Neue Folge. Band 29 şi 30.

TREIMER, K., *Albanisch und Rumänisch. ZRPh,* XXXVIII, 1917, p. 384—411.

TRENDELENBURG, A., *Geschichte der Kategorienlehre.* Berlin, 1846, Historische Beiträge zur Philosophie. Band 1.

TRENDELENBURG, A., *Logische Untersuchungen* [3]. Band 1—2. Leipzig, 1870.

TRNKA, B., *Jespersens Theorie der Grammatik. Časopis pro moderní Filologii.* Praga, XI, 1925 p. 31.

TRNKA, B., *Méthode de comparaison analytique et grammaire comparée historique,* în *Travaux du cercle linguistique, Mélanges linguistiques,* 1, Prague, 1929, p. 33—38.

TROMBETTI, A., *L'unità d'origine del linguagio.* Bologna, 1905.

TROMBETTI, A., *Come si fa la critica di un libro.* Bologna, 1907.

TROMBETTI, A., *Elementi di glottologia.* Bologna, 1923. La propozione (p. 216 ş. u.).

TRUBETZKOY, N., *Zur allgemeinen Theorie der phonologischen Vokalsysteme,* in *Travaux du Cercle linguistique de Prague,* I. Praga, 1929.

TRUBETZKOY, N., *Die phonologischen Systeme, ibid. IV,* Praga, 1931.

TRUBETZKOY, N., *La phonologie actuelle,* în *Psychologie du langage,* Bibliothèque de philosophie contemporaine = numerele 1—4, a. 1933, din *Journal de Psychologie,* p. 227—246.

TRUC, GONZAGUE, *La pensée.* Paris, 1933.

UEBERWEGS *Grundriss der Geschichte der Philosophie* 9; ed. M. Heinze. Band 1—2. Berlin, 1903 ş. u.

UHLENBECK, C. C., *Agens und Patiens im Kasussystem der indog. Sprachen. Indog. Forsch.* XII, 1901.

UHLIG, G., *Dionysios Thrax,* Heidelberger Festschrift zur 26. Versammlung der Philologen in Karlsruhe 1882, p. 4.

UHLIG, G., *Dionysios Thrax.* Heidelberger Gymnasialprogramm. Heidelberg, 1881, p. 1.

UHLIG, G., SCHNEIDER, R., *Grammatici Graeci* recogniti et apparatu critico instructi. 7 vol., Leipzig, 1867—1910.

USENER, H., *Philologie und Geschichtswissenschaft.* Bonn, 1882.

UTITZ, E., *Ästhetik.* Berlin, 1923.

VALAORI, I., *Elemente de linguistică indo-europeană.* Bucureşti, 1924.

VALLA, L., *Elegantiarum linguae latinae sive linguae latinae elegantia* l. VI. Roma şi Venezia, 1471.

VÁRI, REZSÖ, *A classica philologia encyclopaediája.* Budapest, 1906.

VARRO, *De lingua latina,* ed. G. GOETZ şi F. SCHOEL. Leipzig, 1910.

VASCONCELLOS, CAROLINA MICHAELIS DE, *Der «portugiesische» Infinitiv. Romanische Forschungen* VII, 1891-1893, p. 49—122.

VATER, J. S., *Lehrbuch der allgemeinen Grammatik.* Halle, 1805.

VATER, J. S., *Vergleichungstafeln der Europäischen Stammsprachen und Süd- West-Asiatischer*; R. RASK, *Über die Thrakische Sprachclasse,* aus dem Dänischen; *Albanesische Grammatik* nach DE LECI; *Grusinische Gramm.* nach MAGGIO, GHAI und FIRALOV, herausgegeben von —; und *Gallische Sprachlehre* von Christian Wilhelm Ahlwardt. Halle, 1822.

VAUCHER, G., *Le langage affectif et les jugements de valeur.* Paris, 1925.

VAUGELAS, CLAUDE FAVRE DE, *Remarques sur la langue françoise.* Paris, 1647. Nouvelle édition par A. Chassang. Vol. I—II. Paris, 1886. Facsimilé de l'édition originale. Introduction, bibliographie, index, par Jeanne Streicher. Paris, 1934.

VELLEMAN, A., *Grammatica della lingua ladina d'Engadina Ota.* Zürich, 1924.

VENDRYES, J., *La mort des langues,* în *Conferences de l'Institut de linguistique de l'Université de Paris,* Année 1933. Paris, 1934.

VENDRYES, J., *Le caractère social du langage et la doctrine de F. de*

Saussure. Journal de Psychologie XVIII, 1921, p. 617—624.

VENDRYES, J., *Le langage. Introduction linguistique à l'histoire.* Paris, 1921 [lucrare retipărită în 1924 cu un *Appendice*, p. 437—444].

VENDRYES, J., *Sur les tâches de la linguistique statique*, în *Psychologie du langage.* Bibliothèque de philosophie contemporaine = numerele 1—4, 1933, din *Journal de Psychologie*, p. 172—184.

VIANU, T., *Estetică.* Vol. I. Bucureşti, 1934. Vol. II. Bucureşti, 1936.

VIDOS, B. E., *A neolinguista iskola. Magyar Nyelv*, XXV, 1929, p. 204—210.

VIETOR, W., *Elemente der Phonetik des Deutschen, Englischen und Französischen.* Ed. V, Leipzig, 1904; ed. VI, 1915.

VIETOR, W., *Kleine Phonetik des Deutschen, Englischen und Französischen* Leipzig, 1897.

VILLIGER, E., *Sprachentwicklung und Sprachstörungen beim Kinde.* 1911.

VINCENT, CL., *Le péril de la langue française.*

VISCHER, F. TH., *Aesthetik oder Wissenschaft des Schönen.* 2. Aufl. von R. VISCHER. 6 vol., München, 1922.

VISING, J., *Die realen Tempora der Vergangenheit im Französischen und den übrigen romanischen Sprachen.* I, Franz. Studien VI: III. Heilbronn, 1888.

VOLKELT, J., *Das ästhetische Bewusstsein. Prinzipienfragen der Ästhetik.* München, 1920.

VOLKELT, J., *System der Ästhetik.* Ed. II, München, I—III. Band, 1925.

VOLKELT, [J.], *Über die Vorstellungen der Tiere.* Arbeiten zur Entwicklungspsychologie, I, 2, Leipzig, 1914.

VONDRÁK, W., *Altkirchenslavische Grammatik.* Berlin, 1900, ed. II, 1912.

VONDRÁK, W., *Vergleichende slavische Grammatik.* Ed. I: Band I. Göttingen, 1906; Band II. Göttingen, 1908 (Formenlehre und Syntax). Ed. II: I. Band, Göttingen, 1924; II. Band, *neubearbeitet von Dr. O. Grünenthal*, Göttingen, 1928.

VOSSLER, K., *Das Passivum, eine Form des Leidens oder des Zustandes? Die Neueren Sprachen*, XXXIII, 1925, p. 401—407. Cf. Meyer-Lübke, *Vom Wesen des Passivums*, ibid., XXXIV, 1926, p. 161—184.

VOSSLER, K., *Der Kampf gegen den Abstraktismus in der heutigen Sprachwissenschaft, Die Neueren Sprachen* XXXVI, 1928, p. 322—333.

VOSSLER, K., *Frankreichs Kultur im Spiegel seiner Sprachentwicklung.* Heidelberg, 1913. Ed. II, 1921; ed. III, 1929.

VOSSLER, K., *Geist und Kultur in der Sprache.* Heidelberg, 1925. Rec. L. Spitzer, *Literaturblatt f. germ. u. rom. Phil.* a. XLVII, col. 81—89.

VOSSLER, K., *Grammatik und Sprachgeschichte...* Logos. Internationale Zeitschrift für Philosophie der Kultur. Tübingen, 1, 1910/11.

VOSSLER, K., *Metodologia filológica.* Madrid, 1930.

VOSSLER, K., *Gesammelte Aufsätze zur Sprachphilosophie.* München, 1923.

VOSSLER, K., *Neue Denkformen im Vulgärlatein*, în *Hauptfragen der Romanistik. Festschrift f. Ph. Aug. Becker.* Heidelberg, 1922, p. 170—191, şi în *Geist und Kultur in der Sprache.* Heidelberg, 1925, p. 56—83.

VOSSLER, K., *Positivismus und Idealismus in der Sprache.* Heidelberg, 1904.

VOSSLER, K., *Sprache als Schöpfung und Entwicklung.* Heidelberg, 1905.

VOSSLER, K., SPITZER, L., Y HATZFELD, H., *Introducción a la estilistica romance.* Trad. y notas de A. Alonso y R. Lida. Buenos Aires, 1932.

VOSSLER, K., VIDOSSICH, G., TRABALZA, C., ROSSI, M., GENTILE, G., *Il concetto della grammatica*, cu pref. de B. Croce, Città di Castello, 1912.

Vulgärlateinische Inschriften, herausgegeben von DR. E. DIEHL, Bonn, 1910.

WACKERNAGEL, J., *Altindische Grammatik*. I, II. Göttingen, 1896—1905.

WACKERNAGEL, J., *Über ein Gesetz der indogermanischen Wortstellung*, în *Indogerm. Forschungen*, I, p. 406—430.

WACKERNAGEL, J., *Über die Geschichte des historischen Infinitivs*, în *Verhandlungen der 39. Versamml. deutscher Philologen u. Schulmänner in Zürich*, 28—9, 1—10,1887. Leipzig, 1888, p. 276—283.

WACKERNAGEL, J. *Vorlesungenüber Syntax mit besonderer Berücksichtigung von Griechisch, Lateinisch und Deutsch*. Basel: Erste Reihe, 1920; Zweite Reihe, 1924. Ed. II. Basel: Erste Reihe I, 1926.

WACKERNAGEL, W., *Voces variae animantium*. Basel, 1869.

WAHLGREN, E. G., *Étude sur les actions analogiques réciproques du parfait et du participe passé dans les langues romanes*. Uppsala, 1920.

WAHLGREN, E. G., *Un problème de phonétique romane*. Le développement $d > r$. Uppsala, 1930. *Skrifter utg. av. K. Humanistika Vetenskaps-Samfundet i Uppsala* 26, 4.

WAHNSCHAFFE, O., *Grammatik, Logik und Sprache. Die Neueren Sprachen*, XXXVII, 1929, Heft 3, p. 192—207.

WAIBLINGER, E., *Beiträge zur Feststellung des Tonfalles in den romanischen Sprachen. Arch. f. d. ges. Psychologie* (ed. Meumann-Wirth), XXXII, 1914, p. 170—256, cf. și K. Ettmayer, *Zur Intonation der Romanen*.

WAISMANN, FR., *Logik, Sprache, Philosophie* (Schriften zur wissenschaftlichen Weltauffassung, I. Band), Wien.

WALLENSKÖLD, A., *La construction du complément des comparatifs et des expressions comparatives dans les langues romanes*. Helsingfors, 1909.

WALLON, H., *Les origines du caractère chez l'enfant*. Paris, 1934.

WALZEL, O., *Das Wortkunstwerk, Mittel seiner Erforschung*. Leipzig, 1926.

WALZEL, O., *Wege der Wortkunst*, în *Idealistische Neuphilologie, Festschrift für Karl Vossler zum 6. September 1922*. Heidelberg, 1922, p. 33—53.

WARINGHIEN, G., *L'esperando et la stylistique*. Rodez, 1931.

WARTBURG., W. VON, *Die Ausgliederung der romanischen Sprachräume*. Halle, 1936.

WARTBURG, W. VON, *Die Entstehung der Sprachgrenzen im Innern der Romania*. Halle, 1934.

WARTBURG, W. VON, *Évolution et structure de la langue française*. Leipzig et Berlin, 1934.

WEBER, E., *Der Einfluss psychischer Vorgänge auf den Körper*. Berlin, 1910.

WECHSSLER, ED., *Gibt es Lautgesetze?*, în *Forschungen zur romanischen Philologie, Festgabe für H. Suchier*. Halle a. d. S., 1900.

WECHSSLER, ED., *Phänomenologie und Philologie, Homenaje ofrecido a Menéndez Pidal*, Madrid, 1925, vol. I.

WEERENBECK, B. H. J., *Participe présent et gérondif*. Nimègue-Utrecht și Paris, 1927.

WEGENER, PH., *Untersuchungen über die Grundfragen des Sprachlebens*. Halle, 1885.

WEGENER PH., *Der Wortsatz* în *Indog. Forsch.* XXXIX, 1921, Bd. 1—2, p. 1—26.

WEIGAND, G., *Albanesische Grammatik im südgegischen Dialekt*. Leipzig, 1913.

WEIGAND, G., *Bulgarische Grammatik*, 2. Auflage. Leipzig, 1917.

WEIGERT, L., *Untersuchungen zur spanischen Syntax*. Berlin, 1907.

WEIGL, E., *Zur Psychologie sogenannter Abstraktionsprozesse*. I. Untersuchungen über das Ordnen, *Zeitschrift für Psychologie*, 103,1927, p. 1—45.

WEIL, H., *De l'ordre des mots dans les langues anciennes comparées aux*

langues modernes. Ed. II, Paris, 1869; ed. III, 1879.

WEIL, H., SUPER, CH. W., *The order of words in the ancient languages compared with that of the modern languages*, translated with notes and additions. Boston, 1887.

WEIMER, H., *Fehlerbehandlung und Fehlerbewertung*. Ed. I. Leipzig, 1926, ed. II. Leipzig, 1931.

WEIMER, H., *Psychologie der Fehler*. Ed. II. Leipzig, 1929.

WEINGART, M., *Étude du langage parlé suivi du point de vue musical avec considération particulière du tchèque*, în *Travaux du cercle linguistique de Prague, Mélanges linguistiques*, 1. Prague, 1929, p. 170—242.

WEISE, O., *Ästhetik der deutschen Sprache*. Ed. II, Leipzig u. Berlin, 1905.

WEISE, O., *Charakteristik der lateinischen Sprache*, Leipzig und Berlin, 1909.

WEISE, O., *Charakteristik der lateinischen Sprache*. Ed. IV. Leipzig u. Berlin, 1920.

WEISE, O., *Syntax der Altenburger Mundart*. Leipzig, 1900.

WEISE, O., *Unsere Muttersprache, ihr Werden und ihr Wesen*. Ed. VI. Leipzig u. Berlin, 1907.

WEISGERBER, L., *Das Problem der inneren Sprachform und seine Bedeutung für die deutsche Sprache. Germ.-Rom. Monatsschrift*, XIV, 1926, p. 241—256.

WEISGERBER, L., *Die Stellung der Sprache im Aufbau der Gesamtkultur*, în *Wörter und Sachen*, 16, 2. Heidelberg, 1934.

WEISGERBER, L., *Neuromantik in der Sprachwissenschaft, Germanisch-romanische Monatsschrift*, XVIII, 1930.

WEISGERBER, L., *Sprachwissenschaft und Philosophie zum Bedeutungsproblem, Blätter für deutsche Philosophie*, Berlin, IV, 1930/31.

WEISGERBER, L., *Muttersprache und Geistesbildung*, Göttingen, 1929.

WELLANDER, E., *Studien zum Bedeutungswandel im Deutschen*, 1–2. Uppsala, 1917—1923.

WENDLAND, P., *Die hellenistisch-römische Kultur*. Tübingen, 1909.

WENDT, G., *Syntax des heutigen Englisch*. Heidelberg, 1914.

WERNER, H., *Einleitung in die Entwicklungspsychologie*. Leipzig, 1926.

WERNER, H., *Grundfragen der Sprachphysiognomik*. Leipzig, 1932.

WERNER, H., *Die Ursprünge der Metapher*. Arbeiten zur Entwicklungspsychologie. hsg. v. F. KRUEGER, 3. Heft, Leipzig, 1919.

WERNER, H., *Die Ursprünge der Lyrik*. München, 1924.

WERNER, K., *Die Sprachlogik des Duns Scotus, Sitzungsberichte der Kaiserl. Akad. d. Wissensch. zu Wien, Phil.-hist. Klasse*. Band 85. Wien, 1877.

WESTAWAY, F. W., *Quantity and accent in the pronounciation of Latin*, Cambrige, 1913.

WESTERLUND, SELMER, E., *Satzphonetische Untersuchungen*. Mit 8 Tafeln, *Videnskapsselkapets Skrifter. II. Hist.-filos. Klasse*. 1917. 4. Utgit for H. A. Bennekes Fond. Kristiania, 1917.

WHITNEY, W. D., *Die Sprachwissenschaft*. Deutsch bearb. von J. JOLLY. München, 1874.

WHITNEY, W. D., *La vie du langage*. Paris, 1875; ed. III, 1880.

WHITNEY, W. D., *Leben und Wachstum der Sprache*. Trad. germ. de A. LESKIEN. Leipzig, 1876.

WHITNEY, W. D., *Indische Grammatik*. Leipzig, 1879.

WHITNEY, W. D., *Language and the study of language*. London, 1867, 1868, în trad. germ. de JOLLY, München, 1874.

WHITNEY, W. D., *Life and growth of language*. London, 1875, în trad. germ. de A. LESKIEN: *Leben und Wachstum der Sprache*. Leipzig, 1876.

WIESE, B., *Altitalienisches Elementarbuch, Sammlung rom. Elem. u. Handbücher I: IV*, 2. Heidelberg, 1928.

WIGGERS, J., *Grammatik der spanischen Sprache*. Leipzig, 1860, Berlin, 1884.

WILAMOWITZ-MOELLENDORFF, K., *Geschichte der Philologie*. 3. Auflage. 1921 (Gercke, Einl. I, 1).

WILAMOWITZ-MOELLENDORFF. K., KRUMBACHER, etc., *Die griechische und lateinische Literatur und Sprache*. 3. Auflage, 1924.

WILLWOHL, A., *Begriffsbildung*. Leipzig, 1926.

WILMANS, W., *Deutsche Grammatik*. Ed. II. Strassburg, 1897-1909.

WINDELBAND, W., *Präludien. Aufsätze und Reden zur Einführung in die Philosophie*, 4. Band 1—2. Tübingen, 1911.

WINDISCH, E., *Keltische Sprache*, în GRÖBER, *Grundriss der romanischen Philologie* ². Strassburg, 1904—1906, p. 371—404.

WINDISCH, E., *Untersuchungen über den Ursprung des Relativpronomens. Studien zur griechischen und lateinischen Grammatik*, herausg. v. G. Curtius, II, 1869, p. 201—419.

WINDISCH, E., *Zur Theorie der Mischsprachen und Lehnwörter*. Extras din *Berichte der k. Sächs. Gesellsch. der Wissenschaften*, Sitzung von 24. April 1897.

WINKLER, C., *Zur indogermanischen Syntax*. Breslau, 1892—94.

WINKLER, CH., *Elemente der Rede*. Die Geschichte ihrer Theorie in Deutschland von 1750—1850. Halle, 1931, Bausteine zur Geschichte der deutschen Literatur. Band 32.

WINKLER, E., *Aus dem Denksystem des Französischen, Zeitschrift für französische Sprache und Literatur*, Jena und Leipzig, 54, 1931.

WINKLER, E., *Das dichterische Kunstwerk*. Kultur und Sprache, Heidelberg, 3, 1924.

WINKLER, E., *Die neuen Wege und Aufgaben der Stilistik. Die Neueren Sprachen*, XXXIII, 1925, p. 407—422, şi Ver. Deutsch. Phil., LV, p. 65—66.

WINKLER, E., *Grundlegung der Stilistik*. Mit fünf Abbildungen. Bielefeld und Leipzig, 1929.

WINKLER, E., *Sprachtheoretische Studien*. Jena und Leipzig, 1933, *Berliner Beiträge zur romanischen Philologie*, B. III, 2.

WINKLER, H., *Zur Sprachgeschichte. Nomen, Verb und Satz*. Berlin, 1887.

WINKLER, H., *Weiteres zur Sprachgeschichte. Das grammatische Geschlecht. Formlose Sprachen*. Berlin, 1889.

WINTELER, J., *Naturlaute und Sprache*. Aarau, 1892.

WITASEK, ST., *Grundzüge der allgemeinen Aesthetik*. Leipzig, 1904.

WIWEL, H. G., *Synspunkter for dansk sproglaere*. Kobenhavn, 1901.

WOCHER, J., *Die lateinische Wortstellung nach logischen und phonetischen Grundsätzen erläutert*. Ulm, 1849; cf. *N. Jahrb. f. Phil. u. Päd.* LVIII, p. 188 ş. u.

WÖLFEL, D. J., *Zur Terminologie sprachlicher Verwandtschaft. Festschrift P. W. Schmidt*, Wien, 1928.

WOLF(F), CHR., *Philosophia rationalis sive Logica*, 1732.

WOLFF, E., *Philosophie des Geistes*, Handbuch der Philosophie, herausg. von A. BAEUMLER und M. SCHRÖTER, Abt. II, 4.

WOLFF, G., *Über krankhafte Dissoziation der Vorstellungen. Zeitschr. für Psych. und Physiologie der Sinnesorgane*, vol. 15, 1897, p. 1 ş. u.

WOLFF, H., *Logik und Sprachphilosophie*, ed. II, Berlin, 1883.

WOLFF, *Klinische und kritische Beiträge zur Lehre von Sprachstörungen*. Leipzig, 1904.

WOLTERSTORFF, G., *Artikelbedeutung von* ille *bei Apuleius*, în *Glotta*, VIII, 1917, p. 197—226.

WOODWORTH, R., *Psychology*. Third edition. London, 1923.

Wörter und Sachen, Kulturhistorische Zeitschrift für Sprach- und Sachforschung. Heidelberg, 1909 şi urm.

WULF DE M., EISLER, R., *Geschichte der mittelalterlichen Philosophie*. Tübingen, 1913.

WÜLLNER, FR., *Die Bedeutung der sprachlichen Casus und Modi*. Münster, 1827.

WÜLLNER, FR., *Über Ursprung und Urbedeutung der sprachlichen Formen*. Münster, 1831.

WUNDERLICH, H., *Der deutsche Satzbau*. Ed. I. Stuttgart, 1892. Ed. II, 1901. Ed. III, 1911.

WUNDERLICH, H., REIS, H., *Der deutsche Satzbau*. Ed. III; I şi II, Stuttgart u. Berlin, 1924 şi 1925.

WUNDERLICH, H., *Unsere Umgangssprache in der Eigenart ihrer Satzfügung*. Weimar u. Berlin, 1894. Ed. II, 1901.

WUNDT, W., *Elemente der Völkerpsychologie*. Ed. II. Leipzig, 1913.

WUNDT, W., *Grundriss der Psychologie* [10]. Leipzig, 1911. Ed. 13, 1918.

WUNDT, W., *Probleme der Psychologie*. Leipzig, 1911.

WUNDT, W., *Sprachgeschichte und Sprachpsychologie*. Mit Rücksicht auf Delbrücks Grundfragen der Sprachforschung. Leipzig, 1901.

WUNDT, W., *Völkerpsychologie*. Eine Untersuchung der Entwicklungsgesetze von Sprache, Mythus und Sitte. Erster Band. *Die Sprache*. Erster und zweiter Theil. Leipzig, 1900 (ed. III, 1912; ed. IV, 1922).

WUSTMANN, G., *Allerhand Sprachdummheiten*. Kleine deutsche Grammatik des Zweifelhaften, des Falschen und des Hässlichen. Ed. IX. Berlin u. Leipzig, 1923.

WYPLEL, L., *Wirklichkeit und Sprache*. Eine neue Art der Sprachbetrachtung. Wien u. Leipzig, 1914.

YVON, H., *L'imparfait de l'indicatif en français*. Paris, 1926.

YVON, H., *Sur l'emploi du mot « indéfini » en grammaire française*, în *Revue de philologie française* XV, fascicule 4.

YVON, H., *Sur l'emploi du mot « indéfini » en grammaire française, IV. L'article indéfini*, în *Revue de philologie française*, XXI.

ZÁBRANSKÝ, F., *Problema propoziţiei în psihologia limbii* (text ceh), *Časopis pro moderní Filologii*, Praga, VIII, 1922.

ZANDER, E., *Études sur l'article dans le français du XVI-e siècle*. Lund, 1892.

ZAUNER, A., *Romanische Sprachwissenschaft*. I. Teil: *Lautlehre und Wortlehre*, II. Teil. *Wortlehre und Syntax*. Leipzig, 1905. Ed. IV. Berlin u. Leipzig, 1921, 1926. (Trad. rom. sub titlul « *Principii de filologie romanică* », Lexicon şi vocalism, Partea I-a, Traducerea după originalul german cu aplicaţiuni şi adnotaţiuni pentru limba română de I. DIACONESCU, Piteşti, 1935).

ZAUNER, A., *Altspanisches Elementarbuch*. Heidelberg, 1908.

ZEILLER, J., *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes*. Paris, 1918.

ZEILLER, J., *L'expansion du christianisme dans la péninsule des Balkans du Ier au Ve siècle. Revue Internat. des Etudes Balk.*, II, 1935.

Zeitschrift für romanische Philologie, XII, 1888, XIII, 1889, XIV, 1890, XV, 1891, XVI, 1892, XVII, 1893, XVIII, 1894, XIX, 1895, XX, 1896, XXI, 1897, XXII, 1898, XXIII. 1899, XXIV, 1900.

ZIEHEN, TH., *Das Verhältnis der Herbartschen Psychologie zur physiologisch-experimentellen Psychologie*. Berlin, 1900. Sammlung von Abhandlungen aus dem Gebiete der pädagogischen Psychologie und Physiologie. Band 3, 5; ed. II, 1911.

ZIEHEN, TH., *Lehrbuch der Logik*. Bonn, 1920.

ZIEMER, H., *Junggrammatische Streifzüge im Gebiete der Syntax*. Kolberg, 1882. Ed. II, 1883.

ZIEMER, H., *Vergleichende Syntax der indogermanischen Komparation*. Berlin, 1884.

ZLINSZKY, A., *Néhány stilisztikai fogalom értelmezése, Magyar Nyelv*, p. 73 §. u., 232 §. u., 301 §. u.

ZOLNAI, B., *Esztétikai szempontok a nylvtudományban, Magyar Nyelv* XVI, p. 105 §. u.

ZOLNAI, B., *A nyelv és az élet*, ibid., XXIII, p. 109 §. u.

ZOLNAI, B., *Az idegen szavak kérdése nyelvesztétikai szempontból*, ibid., XVII, p. 102 §. u.

ZOLNAI, B., *Nyelvek harca*, ibid., XXII, p. 93 ş. u.

ZOLNAI, G., *Az alárendelt mondatok fajairól*, *Magyar Nyelv*, XX, p. 2 ş. u.

ZOLNAI, G., *Mondattani buvárlatok. Nyelvtudományi Közlemények*, XXIII ş. u.

ZOLNAI, G., *Mely mint birtokos jelző*, *Magyar Nyelv*, XII, 240 ş. urm.

ZWIRNER, E., *Schwankungen des Sprechens*, în *Die Neueren Sprachen*, 45. Jahrgang, 1937, p. 431—440.

VERIFICAT
1987

BIBLIOTECA
CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCUREŞTI

TABLA DE MATERII

Pag.

Cuvânt înainte 5
Introducere 7

Periodul I. Grecii şi Romanii

Grecii 9
Protagoras 9
Platon 9
Aristoteles 9
Stoicii 10
Dionysios Thrax 11
Apollonios Dyskolos 12
Herodianos 12
Maximos Planudes 12
Romanii 12

Periodul II. Până la sfârşitul secolului XVIII

Santius 17
John Locke 17
Grammaire générale et raisonnée 17
Christian Wolf 19
I. Kant 20
A. F. Bernhardi 20
Joh. Severin Vater 20
Gottfried Hermann 20
I. G. Herder şi D. Jenisch 22

Periodul III. Dela sfârşitul secolului XVIII până la W. Wundt

Fr. v. Schlegel şi Rasmus Rask 23
W. v. Humboldt 23
Fr. Bopp 26
Jacob Grimm 27
Vuk Stefanović Karadžić 27
Jos. Dobrovský 27
H. Steinthal 27

Pag.

Gramaticile indice 29
Karl Reisig 29
Fried. Haase 30
A. Schleicher 30
Fr. Miklosich 30
Fried. Chr. Diez 31
L. Lange 32
G. Curtius 32
I. N. Madvig 32
Fr. Max Müller 32
W. D. Whitney 32
Neogramaticii 33
H. Osthoff şi K. Brugmann 34
H. Paul 34
Ph. Wegener 36
O. Behaghel 38
Raoul de La Grasserie 40
G. von der Gabelentz 43
B. Delbrück 44
J. Ries 46
Ad. Stöhr 51
Gustav Gröber 52
A. Tobler 55
W. Meyer-Lübke 56

Periodul IV. Dela W. Wundt până la K. Vossler

W. Wundt 57
Criticile aduse lucrării lui Wundt 63
B. Delbrück 64
L. Sütherlin 64
Ph. Wegener 65
Mandelstam 65
J. v. Rozwadowski 65
Z. Gombocz 65
Ch. A. Séchehaye 65
H. Paul 67
V. Porzežiński 68
Fr. Mauthner 68
A. Marty 70
O. Dittrich 73
R. M. Meyer 77
Josef Haas 80
Max Deutschbein 82

Pag.

Rudolf Blümel 83
E. Sievers 83
H. Schuchardt 85
R. Meringer 95

Periodul V. Dela K. Vossler până azi

Școala germană: Karl Vossler 97
E. Lerch 112
E. Lorck 124
G. Lerch 126
O. Walzel 126
Leo Spitzer 127
H. Sperber 137
P. Kretschmer 138
Th. Kalepky 138
Karl Bühler 143
E. Husserl 146
Walter Porzig 147
H. F. J. Junker 151
Elise Richter 156
Școala geneveză: Ferdinand de Saussure 157
A. C. Juret 161
Charles Bally 161
M. Lips 169
Charles Albert Séchehaye 170
Școala franceză: A. Meillet 179
F. Brunot 189
G. Millardet 191
J. Gilliéron 192
Albert Dauzat 196
J. Marouzeau 209
A. Grégoire 211
H. Delacroix 211
Școala italiană: Benedetto Croce 221
Neolingviștii 223
A. Trombetti 225
Alte școli: Ad. Noreen 235
Jac. van Ginneken 237
Otto Jespersen 241
Kr. Sandfeld-Jensen 261
E. Șapir 262
Bibliografie 263

VERIFICAT
2017

MONITORUL OFICIAL ŞI
IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAŢIONALĂ
BUCUREŞTI — 1945

VERIFICAT
1987

VERIFICAT
2007

BIBLIOTECA
CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREŞTI